Fieni

1664

22,549/B

E XII
17/f

211
[illegible]
48

556

T Willoughby: K:4:6

THOMÆ FIENI, PHILOSOPHI AC MEDICI PRÆSTANTISSIMI

SIMIOTICE,

Sive De Signis Medicis,

TRACTATVS

Opus accuratiſſimum, omnibus Medicinæ ſtudia amplexantibus ſummè neceſſarium.

In duas Partes diviſum, cum Indicibus nova methodo paratis.

LVGDVNI,
Sumpt. IOANNIS ANTONII HVGVETAN,
& MARCI ANTONII RAVAVD.

M. DC. LXIIII.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Viro Maximo, ac Incomparabili,

D. VOPISCO FORTVNATO

PLEMPIO,

MEDICINÆ PROFESSORVM

apud Lovanienſes Principi, Sal. Pl.

VIr Maxime, Fautor Colendiſſime. *Cùm nulla omnino res vtrique noſtrûm magis in votis hactenus fuerit, quàm vt literaria de Repub. mereri quàm optimè poſſemus, lectiſſima nimirum ſublimium ingeniorũ monumenta vndequaq; ſollicitè conquirendo, ac præli noſtri typographici operâ publicam in lucem expromendo: non potuimus non impensè nobis gratulari, quòd præter ſpem noſtras ad manus haud ita pridem pervenerit* THOMÆ FIENI, *in alma veſtra Academia Philoſophi olim ac Medici longè Celeberrimi* TRACTATVS DE SIGNIS IATRICIS, *omniũ accuratiſſimus, Medicarum rerum Candidatis ſuo quidem tempore dictatus, nuſquam tamen adhuc typis evulgatus: quē cùm oculatiſſimis eâ in arte Viris, perluſtrãdum, excutiendũ, æſtimandumq; obtuliſſemus, non ſolùm plurimæ eruditionis plenum, ſed etiam numeris omnibus abſolutum, cedro tantum non dignum, cunctiſq; adeò Hippocrateorum Or-*

giorum conſecraneis vtiliſsimum, renunciârunt. Quaprò-pter de adornanda ipſius Editione ſine mora ſatagere cepimus, eâ formâ qualẽ Tractatûs moles potiſsimum ſuadere videbatur. Iſtud verò dũ facimus, de Patrono quoq; idoneo, cui pro recepto more inſcriberetur tãti Æſculapij labos, cogitãdum nobis fuit. Quo nomine vt in Te vnum, ex omni literatorũ cœtu, oculos defigeremus, VIR EXIMIE, *invitamentum habuimus non vnum. Enimverò cùm ea in Academia verſeris, in qua natus hic laudatiſsimi tui deceſſoris* αὐλόπαις, *imò cùm in ipſa principem Medicæ profeſsionis locum hodie obtineas, religio nobis fuiſſet ipſius nuncupationẽ ad vllum alium quàm ad Tè dirigere. Vt iam prætereamus incredibilẽ tuorum meritorũ ſplendorem, omniũ in te oculos potentiſsimè allicientem ac rapientem, quæ propria eſt luminis indoles. Necnon vt sileamus varia illa tua lucubramenta, quorũ admiratione ac famâ totum orbẽ perculiſti atque implevisti; quibus plura neutiquam deterioris ſortis adÿcere paras, quæ adhuc apud te elaborantur, & quæ ſi nobis aliquando impertire digneris, vtque noſtris characteribus excuſa pervulgentur annuere, dabimus profectò operam, vt quàm emendatiſsimè idipſum fiat. Quid autem ab induſtria & cura noſtra tibi polliceri poſsis, tum ex hac ipſa editione, tum ex aliis innumeris conÿciendum relinquimus. Interim vt noſtram hancce compellatiunculam, & qualem qualem honoris ſignificationem benignè conſulere, nóſque perpeti tuo favore irradiare velis; etiam atq; etiam oramus: Vt verò Te diutiſsimè ſæculo huic noſtro, tuæque familiæ ſoſpitem ſervet Deus Opt. Max. ex animo vovemus,*

Inclyti Tui Nominis Cultores Præcipui,

IOAN. ANT. HVGVETAN, & MARC. ANT. RAVAVD.

ELENCHVS

ELENCHVS
Partium, Sectionum, Capitum, & §. totius Tractatus de Signis.

PARS PRIOR,

De Signis Medicis in genere: necnon de Rebus per ea ſignatis. pag. 1

SECTIO I.

De Signis Medicis in genere. *ibid.*

Cap. I. SIgna, in genere. ibid.
II. Signorum differentiæ in genere. 6
III. Diuiſio Signorum generaliſſima. 8

SECTIO II.

De Signis ſalubribus. 17

Cap. I. §. 1. DIfferentiæ ſignorum particulares, & primò, Signa Salubria. ibid.
2. Signa temperamenti medij & temperati totius corporis. ibid.
3. Signa temperamentorum intemperatorum. [illegible]
4. Problemata circa dicta de ſignis temperamentorum. 19
II. §. 1. Signa complexionum. 34
2. Signa complexionis ſanguineæ. ibid.
3. Signa complexionis bilioſæ. 35

§. 4.

§. 4. Signa complexionis pituitoſæ. ibid.
5. Signa complexionis melancholicæ. 36
6. Problemata circa dicta de ſignis complexionum. ibid.
Cap. III. §. 1. De Temperamentis membrorum in particulari: & primò Signa Cerebri. 43
2. Signa temperamenti Cordis. 44
3. Signa temperamenti Hepatis & Ventriculi. 45
4. Signa temperamenti Teſtium & vteri. ibid.

SECTIO III.
De Signis Neutris. 45

§. 1. Signa Neutra. ibid.
2. Signa futurorum morborum. 46

SECTIO IV.
De Signis Inſalubribus. 50

Cap. I. §. 1. De ſignis Anamneſticis. ibid.
2. De ſignis Diagnoſticis. 56
II. De ſignis Diagnoſticis cauſarum morbificarum in genere. 57
III. De ſignis Diagnoſticis cauſarum morbificarum in particulari. 58
§. 1. Signa ſanguinis abundantis. ibid.
2. Signa bilis abundantis. 59
3. Signa pituitæ abundantis. 60
4. Signa melancholiæ abundantis. ibid.
5. Signa ſeri abundantis. 61
6. Signa flatuum abundantium. ibid.
IV. Signa Diagnoſtica morborum. ibid.
V. Signorum Diagnoſticorum morborum fontes. 63
VI. Signa differentiarum morbi accidentalium & generalium. 65
§. 1. Signa Morbi magni vel parvi. ibid.
2. Signa morbi maligni. 67
3. Signa morbi longi & brevis. 68
4. Signa morbi ſpurij, vel exquiſiti. 70
5. Signa morbi primarij, vel per conſenſum. 71

§. 6.

§. 6. Signa morbi ſimplicis, vel compoſiti. 74
Cap. VII. Signa Differentiarum morbi eſſentialium, & magis particularium. 75
§. 1. Signa morbi calidi, frigidi, ſicci, & humidi. ibid.
2. Signa morborum inſtrumentalium. 76
3. Signa obſtructionum. 77
4 Signa vlcerum. ibid.
VIII. Signa Diagnoſtica partis affectæ. 78
IX. Signa Diagnoſtica Symptomatum. 85

SECTIO V.

De Signis Prognoſticis. 86

Cap. I. §. 1. Scientiam prognoſticandi eſſe difficilem. ibid.
2. Signa Prognoſtica quid ſignificent. 91
3. Signorum Prognoſticorum fontes. ibid.
II. Signa Prognoſtica exitûs morbi ad vitam vel mortem: Et primò Regulæ generales. 92
III. Regulæ particulares, de Morbi exitu ſalubri vel inſalubri. 95
IV. Alia Prognoſtica exitûs morbi ad vitam vel ad mortem, à morbi causâ deſumpta. 97
V. §. 1. Alia Prognoſtica morbi exitûs ad vitam vel ad mortem, à partibus ſumpta. 98
2. Prognoſtica exitûs morbi ad vitam vel ad mortem, à natura ægrotantis deſumpta.
3. Prognoſtica exitûs morbi ad vitam vel mortem, à Symptomatibus deſumpta. 101
4. Prognoſtica ab actionibus læſis deſumpta. 102
5. Prognoſtica exitûs morbi ad vitam aut mortem, à qualitatibusc orporis mutatis. 103
6. Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel mortem, à morbi temporibus. 107
7. Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel mortem, à iuvantibus & lædentibus deſumpta. 109
8. Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel ad mortem, à Naturæ viribus. ibid.
VI. §. 1. Signa, quibus vires validæ vel imbecilles cognoſcuntur. 110

§. 2.

§. 2. Animalis facultatis robuſtæ ſigna. 112
3. Vitalis facultatis robuſtæ ſigna, aut eiuſdem imbecillæ. 113
4. Naturalis facultatis robuſtæ vel debilis ſigna. 114
VII. Prognoſtica temporis exitûs morbi, id eſt, an morbus ſit futurus longus an brevis. 115
VIII. Signa temporis determinati exitus morbi. 118
IX. §. 1. Prognoſtica exitus morbi à modo deſumpta. 122
2. Alia ſigna modi exitûs. 124

SECTIO VI.

De Criſi. 125

Cap. I. §. 1. De Criſi, quid rei ſit. ibid.
2. Cauſæ Criſeos. 126
II. §. 1. Quatuor conſideranda circa ſolutionem per criſini: & primò, An ſit futura Criſis. ibid.
2. Quando Criſis ſit futura. 132
III. §. 1. Quomodo Criſis ſit futura, & quidem per expulſionem. 134
2. De Criſi per abſceſſum. 136
IV. §. 1. An Criſis facta bona ſit, an mala. 139
2. Conditiones bonæ Criſeos. 140

PARS ALTERA.

De Signis ipſis quatenùs ſignificant. 143

Proœmium, De fontibus ſignorum. *ibid.*

SECTIO I.

Signa à Rebus Naturalibus. *ibid.*

Cap. I. Signa à Temperamento. ibid.
II. Signa à corporis diſpoſitione. 145
III. §. 1. Signa à partibus externis, & primùm à toto corpore. 156
2. Signa à capite. 157

§. 3.

§. 3. Signa à faciei ſimilitudine.	ibid.
4. Signa à faciei colore.	158
5. Signa ab oculis.	160
6. Signa à naſo.	164
7. Signa ab auribus.	165
8. Signa à labris.	166
9. Signa à dentibus.	167
10. Signa à lingua & ore.	168
11. Signa à faucibus.	169
12. Signa à thorace.	170
13. Signa ab hypochondriis.	171
14. Signa à partibus ventris.	174
15. Signa ab extremis partibus, & vnguibus.	175
16. Signa à venis.	ibid.
17. Signa à cruribus, brachiis, & aliis partibus.	176

SECTIO II.

Signa à Rebus non naturalibus.	177
Cap. I. §. 1. Signa ab aëre.	ibid.
2. Signa à regione.	178
3. Signa ab omni tempore.	179
4. Morbi æſtatis, ſive æſtiui.	ibid.
5. Morbi autumnales.	180
6. Morbi hyemales.	ibid.
7. Signa ab accidentalibus anni conſtitutionibus.	ibid.
8. Signa à Conſtellationibus ſiderum.	182
9. Signa à Lunæ ætate.	ibid.
II. Signa à quinque reliquis rebus non-naturalibus.	184
1. Signa à cibo & potu.	ibid.
2. Signa à motu & quiete.	185
3. Signa à ſomno & vigilia,	186
4. Signa ab evacuatione & inanitione.	187
5. Signa ab animi affectibus.	ibid.

SECTIO III.

Signa à Rebus præter naturam.	188
Cap. I. Signa à Cauſis morbificis.	ibid.
II. Signa à morbis.	189

Cap.III. Signa à Symptomatibus in genere. 192
IV. §.1. Signa ab Actionibus animalibus. ibid.
2. Signa à delirio. ibid.
3. Signa ab obliuione ac memoria deperdita. 195
4. Signa à ſomno & vigilia. 196
V. §. 1. Signa à læſione ſenſuum externorum in genere. 198
2. Signa à læſione viſûs. 200
3. Signa ab auditione læſa. 201
4. Signa ab olfactu læſo. 203
5. Signa à guſtu læſo. ibid.
6. Signa à tactu læſo. ibid.
VI. §.1. Signa à motu voluntario. 205
2. Signa à Tremore. 206
3. Signa à Convulſione. 207
4. Signa à rigore & horrore. 210
5. Signa à palpitatione. 213
6. Signa à geſticulatione manuum. 214
7. Signa à pandiculatione, & oſcitatione. ibid.
8. Signa à decubitu. 215
9. Signa ab inquietatione. 217
10. Signa à laſſitudine. 218
11. Signa à paralyſi & torpore membrorum. 220
12. Signa à caſu in terram. ibid.
VII. §.1. Signa à Reſpiratione. 221
2. Signa à ſternutatione. 225
3. Signa à Voce. 227
4. Signa à Tuſſi. 230
VIII. §.1. Signa ab actionibus vitalibus, ſiue à Pulſu. 231
2. Pulſuum Differentiæ. 233
3. Pulſuum differentiarum Cauſæ. ibid.
4. Pulſûs inæqualitates ſingulares. 241
5. Pulſus inæquales ſyſtematici. 246
6. Signa à ſyncope, & animi deliquio. 249
7. Signa à palpitatione cordis. 250
8. Signa ab animi paſſionibus. 251
IX. §. 1. Signa ab actionibus naturalibus: & primùm à Vomitu. ibid.
2. Signa à ſingultu. 255

§. 3. Signa ab appetentia dejecta. 256
4. Signa à ſiti immoderata. 258

SECTIO IV.
De Signis ab Excrementis. 260

Cap. I. §. 1. Signa à ſubſtantia Excrementorum. ibid.
2. Signa è ſanguine exeunte. 262
3. Signa à ſanguinis differentiis, & primò ab eius craſſitie & tenuitate. 263
4. Signa à ſanguinis quantitate. 264
5. Signa à ſanguinis qualitate. 265
6. Signa à tempore exeundi ſanguinis. ibid.
7. Signa à modo exeundi ſanguinis. 266
8. Signa à loco effluxionis ſanguinis. ibid.
II. Signa à Pure exeunte. 273
III. §. 1. Signa à ſudoribus. 277
2. Signa à modo ſubſtantiæ ſudorum. 278
3. Signa à quantitate ſudorum. 279
4. Signa à qualitate ſudorum. 280
5. Signa à loco ſudorum. 282
6. Signa à tempore ſudorum. 284
IV. §. 1. Signa à Dejectionibus. 285
2. Signa à Dejectionum quantitate. ibid.
3. Signa à Dejectionum qualitatibus. 288
4. Signa à dejectionum exeundi modo. 291
5. Signa à ſubſtantia quæ cum fœcibus exit. ibid.
V. De Vrinis. 292
1. Vrina quid ſit. ibid.
2. De Vrinæ materia. 295
3. Vrinæ cauſa efficiens. 297
4. Vrina quale ſit ſignum, & quæ indicet. 301
5. De Vrinarum differentiis. 308
6. Cauſæ differentiarum vrinæ. ibid.
VI. §. 1. Differentiæ vrinarum. 313
2. Differentiæ vrinarum à ſubſtantiæ modo. 314
3. Differentiæ vrinarum à qualitatibus, & primò à colore. 325
4. Differentiæ vrinarum ab odore. 337

§. 5.

§. 5. Differentiæ vrinarum à ſono. 340
6. Differentiæ vrinarum à quantitate. ibid.
7. Differentiæ vrinarum à contentis. 342
VII. §. 1. Signa à Vermibus exeuntibus. 383
2. Signa à ſubſtantia Vermium. ibid.
3. Signa à ſpecie Vermium. 384
4. Signa à qualitate Vermium. 385
5. Signa à modo exeundi Vermium. ibid.
6. Signa à tempore exeundi Vermium. 386
VIII. §. 1. Signa à Sputo. 387
2. Signa à ſubſtantia ſputi. 388
3. Signa à quantitate ſputi. 389
4. Signa à qualitate ſputi. ibid.
5. Signa à ſapore ſputi. 392
6. Signa à modo exeundi ſputi. ibid.
7. Signa à tempore exeundi ſputi. 393
IX. §. 1. Signa à ſordibus aurium. ibid.
2. Signa à ſubſtantia ſordium in auribus. ibid.
3. Signa à lachrymis. 393

SECTIO V. ET VLT.

De Signis à ſimplicibus corporis affectibus. 395

CAP. I. §. 1. DE ſimplicium corporis affectuum diuiſione. ibid.
2. Signa à corporis qualitatibus primis. ibid.
II. §. 1. Signa à dolore. 398
2. Signa à loco doloris. 399
3. Signa à dolorum ſpeciebus ac differentiis. 402
4. Signa à modo doloris. 406
5. Signa à tempore doloris. 409
III. §. 1. Signa à qualitatibus audibilibus. 410
2. Signa à ſtrepitu ventris. ibid.
3. Signa à tinnitu aurium. 412
4. Signa à ſtrepitu in reſpirando. 413
IV. Signa à qualitatibus viſibilibus. 414

THOMÆ

THOMÆ FIENI

ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ,

SEV

TRACTATVS DE SIGNIS.

PARS PRIOR:

De Signis medicis in genere: nec non de rebus per ea ſignatis.

SECTIO PRIMA.

De Signis in genere.

CAPVT I.

Signa.

SIGNVM eſt, quicquid manifeſtius exiſtens poteſt nos ducere in cognitionem illius, quod eſt occultius: De ratione ſigni eſt, quòd ſit manifeſtum; de ratione ſignati ſeu illius quod ſignificatur eſt quod ſit occultum: ſaltem ſignum debet eſſe manifeſtius ſignato; & contrà ſignatum debet eſſe occultius ſigno: etenim non eſt neceſſe, vt ſignum ſit perfectè manifeſtum, ſed ſatis eſt, quod ſit ſaltem manifeſtius ſignato.

Aliqui dicunt eſſe de ratione & eſſentiâ ſigni, vt ſit cognitum ſenſu; ſed hoc eſt falſum: quia multæ res poſſunt eſſe ſigna, quæ tamen non ſunt cognitæ ſenſu, poſſunt enim eſſe cognitæ intellectu; & ſufficit eſſe cognitas quomodocunque ſive ſenſu ſive intellectu: Sic ſpecies bo-

narum actionum, bonæ victus rationis præteritæ in patiente aliquo reſeruatæ, in phantaſiâ Medici poſſunt eſſe ſigna ſanitatis præteritæ ipſius.

Sciendum tamen, quod pleraque ſigna ſint cognita ſenſu; & illa ſunt optima; nam illa ſigna ſunt optima, quæ ſunt nobis manifeſta & cognita, illa autem nobis optimè cognita ſunt, quæ ſenſu percipiuntur: ergo illa ſunt optima & ſecuriſſima ſigna. Aliqui dicunt, quòd nihil poſſit eſſe ſignum, niſi illius quod eſt actu; ſed hoc eſt falſum; nam multa ſunt ſigna rerum præteritarum & futurarum, quæ tamen res non ſunt actu; ſola enim præſentia ſunt actu.

Nulla res poteſt eſſe ſignum alicuius rei, cum quâ non habeat naturalem connexionem aut dependentiam; nam quæ non habent cum ſe mutuò connexionem aut dependentiam, quomodo poſſunt ſe mutuò indicare? nam eatenus vna res indicat alteram, quatenus vna poſitâ, altera debet etiam eſſe vel fuiſſe vel futura eſſe, propter concomitantiam quam habet vna cum aliâ, propter quam fit, quod quando vna eſt altera etiam debet eſſe, vel fuiſſe, vel futura eſſe. Quod ſi vna res poſſet ſignificare aliam, cum quâ non habet connexionem aut dependentiam, ſequeretur quòd omnes res omnium eſſent ſigna, & indiſtinctè vnumquodque poſſet eſſe ſignum alterius; quod manifeſtè falſum eſt. Ideo vnaquæque res non ſignificat vnamquámque, quia vnaquæque res non habet cum vnaquáque connexionem aut dependentiam. Loquor autem hîc de ſignis naturalibus, & non de artificialibus: nam ſigna artificialia non habent naturalem aliquam cum ſuis ſignatis connexionem. Porrò præcipua coniunctio & dependentia, quæ eſt inter res, eſt ratione cuiuſdam mutuæ cauſalitatis, quam habent inter ſe, quòd vna ſcilicet vel ſit cauſa vel effectus alterius, vel duo effectus eiuſdem cauſæ; & ideo illa quæ habent mutuam quandam inter ſe cauſalitatem, illa ſe mutuò maximè ſignificant, & ſic præcipua virtus ac ratio ſignificandi dependet à quadam cauſalitate, quam habet ſignum cum ſignato: & ideo quicquid eſt cauſa vel effectus alterius, poteſt eſſe ſignum alterius. Et contra, nullum ferè eſt ſignum naturale alicuius, quod non habeat aliquam rationem cauſæ vel effectus, ratione ſui ſignificati, & ideo quam rationem habet vnumquodque ratione cauſalitatis, talem habet in ratione ſignificandi, & ideo quò quid magis eſt totalis, magis propinqua, magis per ſe & efficax cauſa, eò eſt certius, efficacius ſecurius ſignum ſui ſignati & ſui effectus: & contrà, quò quid eſt effectus propinquior & magis proprius & per ſe ſuæ cauſæ, eò quoque eſt ſignum efficacius ſuæ cauſæ. Etſi itaque varij à Medicis ponantur fontes ſignorum ſeu capita rerum, à quibus ſigna deſumuntur, omnes tamen aliquâ ratione ad cauſas & effectus referri poſſunt. Cauſa ergo quæ effectus aliquos neceſſariò inducit, illa eoſdem quoque neceſſariò indicat: quos verò per accidens & contingenter & non neceſſariò, nec ſemper, eoſdem etiam non neceſſariò indicat; & contrà, effectus qui fiunt ab vnâ & eadem causâ neceſſariâ, ſuam eandem cauſam neceſſariò quoque indicant. Effectus

autem

autem qui fieri poſſunt à pluribus cauſis, non neceſſariò vnam aliquam determinatam indicant, ſed vel hanc vel illam ex illis omnibus, quæ illius effectus cauſæ eſſe poſſunt.

Quæ ergo ſunt ſigna ſuorum effectuum, & effectus ſuarum cauſarum, & coëffectus, ſunt ſibi mutuò ſignum. Idem effectus procedens ab vnâ causâ, eſt etiam ſignum alterius effectus ab eadem causâ procedentis: & ideo omnia ſigna vel ſunt cauſa, vel effectus, vel coëffectus ſui ſignati. Porrò quia vna cauſa ſemper producit plures effectus ſe mutuò ordine ſequentes, ideò vna cauſa poteſt plures effectus ſignificare: & quia vnus effectus ſemper habet plures cauſas, propinquam, remotam & remotiorem, per ſe & per accidens, ideò vnus effectus poteſt ſemper plures cauſas indicare; ex quibus patet, quòd vnius rei plura poſſint eſſe ſigna: nam eius ſigna poſſunt eſſe vel eius cauſæ, vel eius effectus, vel eius coëffectus, & ſic vnius rei tot poſſunt eſſe ſigna, quot illius ſunt cauſæ, effectus & coëffectus. Porrò quod ſignificat vt cauſa, indicat rem præſentem vel futuram: Quod ſignificat vt effectus, ſignificat rem vel præſentem vel præteritam; effectus igitur vt effectus non poteſt ſignificare futuram, & cauſa vt cauſa non poteſt indicare præteritam; nam cùm aliquid ſignificat vt effectus, illud ſignificat ſuam cauſam, quæ vel eſt ſimul tempore vel prior, & nunquam poſterior vel futura. Cùm aliquid indicat vt cauſa, illud indicat ſuū effectū; qui effectus vel eſt præſens vel futurus, nunquam autē præteritus vel prior ſuâ causâ; & ideo ſigna anāneſtica, quę ſunt ſigna pręteritorū, definiuntur ab effectibus: & ſunt effectus indicantes ſuam cauſam præteritā.

Signa prognoſtica, quæ ſunt ſigna futurorum, deſumuntur à cauſis, & ſunt cauſæ indicantes ſuos effectus futuros; vel deſumuntur à coëffectibus, in quantum vnus effectus præſens, indicat etiam alium effectum (qui ab eadem causâ etiam ſolet procedere) breui futurum eſſe. Sic pulſus conuulſiuus, lingua arida; nigra, in febribus ardentibus indicant delirium futurum; quia ſunt duo effectus à febribus ardentibus procedentes, quorum vnus præſens indicat alium breui etiam ſucceſſurum. Diagnoſtica quæ ſunt ſigna præſentium, deſumuntur partim à cauſis partim ab effectibus; quia cauſa & effectus ſimul poſſunt eſſe præſentes, & cauſa poteſt indicare præſentem effectum, & effectus præſentem cauſam. Verùm cùm cauſa indicet effectum, & effectus indicet cauſam quæri poteſt, vtrum duorum indicet efficaciùs, an cauſa effectum, an effectus cauſam? Reſpondetur: quòd effectus indicet efficaciùs cauſam quàm cauſa effectum: ratio eſt, quia quando cauſa eſt, non eſt certum, effectum eſſe futurum, poſſunt enim multa impedimenta interuenire, quæ efficiunt, quòd etiamſi cauſa ſit, effectus tamen non ſequatur; vel enim deeſt occaſio vel circunſtantiæ ad effectum requiſitæ; vel opponitur alia cauſa impediens primam; vel cauſa non eſt ſufficiens de ſe effectum producere: ſed quando effectus eſt, tunc neceſſariò cauſa eſt vel fuit. *Secundò*, Quia effectus rerum

ſunt notiores nobis & magis cadunt ſub ſenſum quàm cauſæ; nam cauſæ ſæpius ſunt ignotæ, & ideo cauſa non eſt tàm perfectum ſignum quàm effectus. De ratione enim ſigni eſt, vt ſit quàm maximè notum, & ideo in Medicina præcipua omnia ſigna deſumuntur ab effectibus; & ſic videre eſt, quòd omnia ſigna præcipua deſumantur à ſymptomatibus, quæ ſunt effectus morborum, ſcilicet ab actionibus læſis, vitiis excrementorum, qualitatibus corporis mutatis. Interim tamen cauſa eſt aliquando notior effectu: ſic caſus ab alto, venenum aſſumptum ſunt ſæpè cauſa multorum effectuum, vbi cauſa eſt nota, effectus tamen ſæpè ignoti; plerúmque tamen effectus ſunt notiores ſuis cauſis. Porrò ſigna quæ à ſymptomatibus vel effectibus deſumuntur, in Medicina maximi ſunt momenti & vtiliſſima, quia illa & morbũ, & partem effectam, & morbi cauſam, & materiæ robur oſtendunt; at quod indicat in ratione cauſæ, non poteſt omnia illa indicare, quia illa omnia ſe habent per modum diuerſarum cauſarum reſpectu ſymptomatum.

Vna autem cauſa non ſignificat aliam, ſed tantùm ſuũ effectum. Denique cauſa morbifica ad omnes partes eſt indifferens, & vna eademque cauſa poteſt modò hanc, modò illam partem afficere, & modò in vnam, modò in aliam dilabi; & ſic quia eſt indifferens ad omnes partes, ideo non poteſt vnam determinatam partem indicare. Porrò neque effectus aliquando ſecurè ſuam cauſam indicant: ratio eſt, quia effectuum cauſæ aliquando ſunt per ſe, aliquando per accidens. Effectus autem non neceſſariò indicat ſuam cauſam per accidens; quia effectus qui fit ab vnâ causâ per accidens, poteſt ab aliâ fieri per ſe, & contrà: & ſic dum ex effectu ſæpè putamus colligere cauſam per ſe, non rarò erramus; quia cauſa ſemper eſt alia, imò contraria, effectum illum per accidens inducens: ſic à calore exteriùs in membris percepto, iudicaremus cauſam illius eſſe internum calorem auctum, & tùm poſſumus errare, quia talis caloris externi cauſa aliquando poteſt eſſe frigus; vt patet in Arthritide fiente à causâ frigidâ, quæ tamen aliquando exteriùs in articulis cum tumore calorem, rubedinem & pulſum inducit: ſic ab externo partium frigore iudicaremus cauſam internam eſſe frigus; tamen ſæpè eſt calor qui trahendo inſtar cucurbitulæ calorem ad interiora, relinquit externa membra frigida; vt patet in ardentibus febribus, in quibus ſæpè externa frigent, interna vruntur; ſic in febribus intermittentibus, in ſyncope, in frigido ſudore.

Quæri porrò poteſt, an res aliquæ per ſeipſas ſeu per ſuam eſſentiam cognoſci poſſint? Reſpondetur autem quòd non, quia ſignum & ſignatum ſunt correlatiua, correlatiua autem inter ſe ſunt oppoſita, oppoſita autem non poſſunt eſſe vnum; ergo ſignum & ſignatum non poſſunt eſſe idem, & conſequenter nihil poteſt eſſe ſignum ſui ipſius, ſeu cognoſci per ſe ipſum ſiue per ſuam eſſentiam. Sed Reſpondeo aliqua poſſe cognoſci per ſe ipſa & per ſuam eſſentiam, ſic quòd non debeant cognoſci per ſuas cauſas, aut per ſuos effectus, aut per rem à ſe diſtin-

ctam:

ctam: tamen quando cognoſcuntur, cognoſcuntur per ſpecies intentionales ſui, tanquam ſigna & tanquam quid diſtinctum à ſe. Species ergo ſunt ſigna rerum; ſed ſatis eſt vt ſignum ſit diuerſum à ſignato; alioqui vnum & idem eodem modo ſe habens, & ſecundum idem, non poteſt eſſe ſignum & ſignatum, ſeu ſignum ſui ipſius, propter rationem ſuprà dictam. Quòd autem nonnulla per ſe ipſa cognoſcantur, eſt manifeſtum; nam intemperies externa per ſe ipſam cognoſcitur, phlegmone externa, ſextus digitus vitium eſſe conformationis, externum vulnus, &c. per ſe ipſa cognoſcuntur. Etſi autem generaliter ſigna ferè omnia à cauſis, effectibus & coëffectibus ſumantur, in particulari tamen Medici ab aliis ſua ſigna deſumunt, quæ tamen omnia ad duos illos fontes generales, cauſarum ſcilicet & effectuum, reduci poſſunt. Deſumuntur igitur ſigna & à complexione, & corporis habitu, ætate, parentibus, regione, anni tempore, victus ratione, exercitij genere, educationibus, omnibuſque rebus non naturalibus; à cauſis quoque internis, ab actionibus animæ, ab excretis, corporis qualitatibus, à morbis prægreſſis, à morbis communiter vagantibus, à iuvantibus & nocentibus, à facili vel difficili in hunc vel illum morbum lapſu, à ſimili vel contrario etiam. Galenus *in arte parva* hos omnes fontes ad numerum quaternarium reducit, & dicit omnia ſigna ſumi vel à rei eſſentiâ, vel ab eſſentialiter rei inhærentibus, vel ab his quæ neceſſariò conſequuntur, operationibus, vel ab aliis, quæ morbum conſequuntur, accidentibus vel ſymptomatibus. Porrò de omnibus rebus non poſſunt ſemper ab omnibus fontibus ſigna rapi, ſed in vno caſu ab vno, in alio ab alio fonte melius certiuſque ſigna deſumuntur, interdum enim ab eſſentiâ rei ſigna deſumi non poſſunt, quia ſæpè eſſentia latet: ſic & à cauſis aliquando deſumi ſigna non poſſunt, quia cauſæ aliquando etiam ſunt obſcuræ; denique frequenter ab iis incerta ſigna deſumuntur, quia, vt ante dictum eſt, cauſæ non ſemper neceſſariò effectum producunt; vel producunt ſæpe varios, ſic vt vnus determinatè ſignificari non poſſit: ab eſſentiâ rei, quando ipſa nota eſt, certiſſima ſigna ſumuntur: inde ab eſſentialiter inhærentibus ac conſequentibus, vt ab actionibus læſis; minùs certò ab accidentibus ſeu caſibus, qui ſequuntur, id eſt, in aliis ſymptomatibus, vt qualitatibus corporis mutatis, ab excretis: ab actionibus læſis certiorà deſumuntur ſigna quàm ab aliis ſymptomatibus, quia actio læſa eſt immediatum ac proximum ſymptoma morbi. Signa à ſimilitudine etiam exiguam habent vim, ſed ſolummodo faciunt ad maiorem confirmationem. A cauſis externis non ſumuntur etiam ſigna valdè certa, quia ſcilicet externæ & remotæ non cauſant niſi mediantibus cauſis internis. A cauſis internis non poſſunt etiam benè ſigna deſumi, quia illæ plerumque non ſunt manifeſtæ, ſed ipſe debent potius per ſigna quæri ac inueſtigari; ſigna autem debent eſſe manifeſta; quando tamen per alia ſigna ſatis ſunt manifeſtata, tunc poſſunt etiam rerum aliarum, nempe morborum, ſigna eſſe.

Cap. II.

Signorum differentiæ.

SIgnorum variæ ſunt differentiæ, eæ autem omnes meo iudicio poſſunt à duobus deſumi; vel à rebus ſignificantibus vel à ſignificatis.

A rebus ſignificantibus duo genera differentiarum deſumuntur: Prima differentia deſumitur ab ipsâ eſſentiâ ſignorum: Secunda differentia, à modo ſignificandi eorum.

Ab eſſentiâ rerum ſignificantium ſumuntur hæ differentiæ: quia vel res illæ, quæ ſignificant, ſunt cauſæ, vel effectus, vel coëffectus, id eſt, vt particulariùs dicam, vel ſunt anni tempus, vel regio, vel temperamentum, vel victus ratio, vel morbus, vel cauſa morbifica, vel pars affecta, vel ſymptomata, &c.

Et ſic enumerando differentias ſignorum, dicimus, quòd alia ſigna ſumantur ab hoc, alia ab illo fonte, & hæc eſt differentia diſrupta ab ipsâ eſſentiâ ſignorum; quia alia eſt eſſentia cauſę morbificæ ſignificantis, alia morbi ſignificantis, alia partis affectæ, alia actionum læſarum, &c.

A modo ſignificandi ſumuntur hæ differentiæ, quòd alia ſigna indicent ſemper, alia non ſemper; alia ſecurè, alia non ſecurè; alia vnum tantùm, alia plura; alia ſint propria, alia communia; alia ſeparabilia, alia inſeparabilia.

A rebus ſignificantibus ſumitur hæc differentia, quòd alia ſignificent ſanitatem, alia morbum, alia neutram conſtitutionem; tria enim hæc ſunt, quæ ſignificari poſſunt, ſanitas, morbus & neutralitas; & hæc conſtituunt tres illas differentias ſignorum, quas poſuit Gal. *in arte parvâ*, quòd ſcilicet *alia ſigna ſint ſalubria, alia inſalubria, alia neutra.*

Porrò ſingula horum in tres differentias alias ſecantur; quia vnum quodque horum ſignorum, vel ſignificat præſens, vel præteritum, vel futurum: id eſt, ſignificat rem ſignificatam vel vt præſentem, vel vt præteritam, vel vt futuram: ſic ſigna ſalubria ſignificant ſanitatem præſentem, præteritam, vel futuram; ſigna inſalubria ſignificant vel morbum præſentem, vel præteritum, vel futurum; ſigna neutra ſignificant neutralitatem vel præſentem, vel præteritam vel futuram. Inter hæc nulla coindicant; nam ſigna quæ indicant ſanitatem præteritam, ſunt eadem, quæ ſignificant morbum præſentem: ſigna morbi præteriti ſunt eadem, quæ ſanitatis præſentis: ſigna prognoſtica morbi ſalubris ſunt eadem, quæ ſanitatis futuræ. Tripliciter itaque res aliqua alterius ſignum eſſe poteſt; vel anamneſticè, vel diagnoſticè, vel prognoſticè. Anamneſticè quidem, cùm præteritum indicat: diagnoſticè, cùm præſens indicat: prognoſticè, cùm futurum indicat. Etſi autem hæc tria nomina applicari poſſint ſignis ſalubribus, inſalubribus & neutris, & ſic poſſint eſſe ſubdiuiſiones communes, & ſalubrium ſignorum, & inſalubrium, & neutro

neutrorum, eò quod non tantùm morbi præſentes, præteriti & futuri cognoſcantur, ſed etiam ſanitas præſens, præterita & futura; & etiam neutralitas præſens, præterita, & futura; tamen vſus maluit, vt illa nomina propriè tantùm ſignis inſalubribus tribuantur, & ſint propriè ſubdiuiſiones ac ſpecies ſignorum inſalubrium: & ſic Medici per ſigna diagnoſtica & prognoſtica & anamneſtica propriè intelligunt ſigna inſalubria, ſeu ſigna in morbis tantùm apparentia; & ſic propriè tantùm ſigna inſalubria in hæc tria diuiduntur, anamneſtica, diagnoſtica & prognoſtica.

Signa Anamneſtica ſunt, quæ ſtatum morbi præteritum, & prægreſſas eiuſdem cauſas indicant. Diagnoſtica, quæ præſentem morbi ſtatum. Prognoſtica, quæ futurum demonſtrant.

Diagnoſtica adhuc ſunt quatruplicia; nam alia indicant morbi cauſam præſentem; alia morbi ſpeciem; alia partem affectam; alia ſymptomata. Plerique tamen Medici hoc quartum membrum omittunt, propterea quòd ſymptomata non indicentur, ſed per ſe ſint manifeſta, & ſint ipſamet quæ indicant: & quidem tales non malè faciunt, quia rarò ſymptomata indicantur: tamen quia aliquando ſymptomata ſunt obſcura, & cognoſci & indicari debent: ideò nos hoc quartum membrum addimus. Sic læſa ſanguificatio, læſa alimenti diſtributio, læſa attractio, per ſe ſunt obſcuræ; & ſæpe per alia ſigna, non minùs quàm vel morbus, vel cauſa morbi, vel pars affecta, cognoſci debent.

Signa prognoſtica etiam ſunt quadruplicia, vel quintuplicia; nam alia indicant morbum futurum, quæ cum ſignis neutralitatis coincidunt; alia futura morborum præſentium. Symptomata; alia longitudinem ac breuitatem; alia modum ſolutionis per ſolutionem ſimplicem, vel per criſin; quæ vel critica vel decretoria dicuntur: alia exitum ad vitam & mortem, quæ ſalutaria vel exitialia vocantur, demonſtrant.

Porro ſigna inſalubria adhuc aliam ſubdiuiſionem patiuntur, quæ à tempore, quo ipſa in nobis apparent, deſumitur: etenim nonnulla ſigna inſalubria cum morbo oriuntur, & mox vt morbus eſt, adſunt, & cùm morbus finitur, pereunt: & talia vocantur ſigna pathognomonica; cumque ea ſint à morbo inſeparabilia, ideò morbi ſpeciem perfectiſſimam indicant. Alia ſunt ſigna, quæ cum morbo aliquando adſunt, aliquanquando non; Et talia vocantur aſſidentia Latinè, Græcè ſynedreuonta. Alia ſunt, quæ poſt in decurſu morbi ſuperueniunt; & talia dicuntur ſuperuenientia, ſeu poſt apparentia, Græcè epiphænomena. Pathognomonica ſigna ſunt diagnoſtica, quoniam morbi præſentis ſpeciem indicant. Superuenientia verò plerumque ſunt prognoſticæ; quia ex ſignis, quæ poſt decurſu morbi ſuperueniunt, ſolemus cognoſcere, quis morbi exitus ſit futurus; quod non ita ex ſignis pathognomonicis mox cum morbo orientibus, & ſpecies eius tantùm oſtendentibus, poſſumus cognoſcere. Aſſidentia ſigna partim ad diagnoſtica partim ad prognoſtica referuntur; quia aliquando præſentem morbi differentiam, aut cauſam

aut partem affectam indicant; aliquando futurum euentum demonſtrant. De ſingulis autem in particulari dicemus.

CAP. III.

Diuiſio ſignorum generaliſſima.

GEneraliſſima diuiſio eſt illa, quæ fit in ſalubria inſalubria & neutra; nam ſub illâ omnia ſigna continentur. Contra quod tamen aliquis poſſet obiicere; quia videntur aliqua ſigna eſſe, quæ ſub nullâ illarum ſpecierum continentur; etenim ſigna grauiditatis, ſigna vitæ præſentis, ſigna mortis ſeu corporis mortui, ſigna iracundiæ, manſuetudinis, ſub nullâ illarum ſpecierum videntur contineri. Sed reſpondetur: ſingula eorum, ſi quis exactè examinet, ad aliquam trium prædictarum referri, ſaltem reductivè: nam ſigna graviditatis ſunt ſigna ſanitatis; ſunt enim ſigna operationis naturalis potentiæ generativæ. Signa mortis referuntur ad ſigna inſalubria. Signa etiam vitæ præſentis referuntur ad ſigna ſanitatis, & ſic de aliis.

Circa diviſionem ſignorum in anamneſtica, diagnoſtica & prognoſtica, duo quæri poſſunt, 1. an ea diviſio ſit bona, & videtur quòd non; quia quando diuiſio aliqua eſt bona, tùm membra diuiſionis debent eſſe diſtincta, ſic vt vnum non poſſit eſſe alterum: at contrarium videtur eſſe in hac diviſione; quia membra diviſionis ſæpe coincidunt, & vnum ſæpe eſt alterum; nam vnum & idem ſignum poteſt eſſe & anamneſticum & diagnoſticum ſignum; denique vnum & idem ſignum poteſt eſſe diagnoſticum & prognoſticum ſimul. Sed Reſpond. quod anamneſtica, diagnoſtica, prognoſtica non neceſſariò debeant differre; ſed ſufficit, quòd differant ſecundum rationem: Et vnum & idem ſignum ſecundum rem, ſeu ſignum, quod materialiter eſt vnum & idem poteſt formaliter eſſe diverſum, & poteſt eſſe ſignum præſentis, futuri & præteriti, ſeu anamneſticum, diagnoſticum & prognoſticum; ſed eſt anamneſticum vel diagnoſticum ratione vnius ſignati, & prognoſticum ratione alterius: ſic vertigo eſt ſignum malæ diſpoſitionis cerebri præſentis, & eſt ſignum prognoſticum apoplexiæ futuræ: ſic vrina rubra cum hypoſtaſi indicat febrem præſentem, & præſentem victoriam naturæ ſuper cauſam morbificam, & ſimul ſignificat futuram criſim & ſanitatem: imò quod magis eſt, omnia ſigna prognoſtica debent eſſe neceſſariò alicuius diſpoſitionis præſentis; quia quicquid eſt ſignum, debet habere aliquam præſentem exiſtentiæ ſuæ cauſam, & debet ſubiectari neceſſariò in aliquâ parte præſenter exiſtente; illam ergo cauſam ſui effectricem, & illam partem, in quâ ſubiectatur, poteſt indicare. Sed contrà, omne ſignum diagnoſticum, non eſt alicuius futuri prognoſticum: ſic etiam

omne ſignum anamneſticum eſt etiam alicuius præſentis demonſtratiuum, ſed non contrà.

Quæritur 2. An ſit par vtilitas ſignorum anamneſticorum, diagnoſticorum & prognoſticorum: Reſpond. quòd non: nam diagnoſticorum eſt maxima vtilitas, inde prognoſticorum, vltimò anamneſticorum. Pro quo Nota: quòd duplex ſit vtilitas; alia reſpectu Medici, alia reſpecti ægri. Prognoſtica ſunt vtilia reſpectu Medici, quia parant Medico maximum honorem & famam; eſt enim quid quaſi divinum ſcire prædicere futura: ſunt etiam vtilia reſpectu Ægri, quia faciunt etiam ad curationem, ſed non ita multùm; non curantur enim diſpoſitiones futuræ, ſed præſentes; ſatis enim tempeſtivè futura videbuntur, etiamſi non præcognoſcantur: interim tamen etiam faciunt ad curationem; ſæpe enim neceſſarium eſt præuidere futura, vt tempeſtiuè eis, antequam eueniant, occurratur: ſic per prognoſtica debet præuideri breuitas & longitudo morbi, vt ſecundum eas ſciat Medicus, an tenuem an verò pleniorem victum debeat præſcribere: in brevi enim morbo, tenui; in longo, pleno victu opus eſt. Debet etiam Medicus præuidere, an criſis ſit futura, vt ſi videat non futuram, ipſemet euacuationem inſtituat, & ſuppleat defectum naturæ. Debet etiam prævidere, per quas vias criſis futura ſit, vt nulla exhibeat remedia, quæ naturam auertant ad alias vias, & ſic impediat ſalutarem naturæ conatum: Debet etiam præuidere, an tumor in aliquam partem nobilem ſit ruiturus, vt eâ ratione tempeſtiuè fluxum eius diuertere poſſit.

Diagnoſtica ſunt maximè vtilia reſpectu ægri, quia illa maximè faciunt ad curationem: per illa enim cognoſcuntur cauſa morbi, morbus, & pars effecta, quæ omnia eſt neceſſarium cognoſcere vt morbus curetur: ſunt etiam vtilia reſpectu medici; quia quæ iuvant ad curationem ægri, debent etiam facere ad honorem medici; quia medici honor pendet ex curatione ægri.

Anamneſtica exiguam habent vtilitatem, ſive reſpectu medici ſive reſpectu ægroti: tamen videntur adhuc habere maiorem reſpectu medici, quàm ægri; quia eſt aliqualis honos ex ſignis artificialibus ſcire pronuntiare præterita morbi, quæ ipſe medicus à nullo audiuit: reſpectu ægri exiguam habent vtilitatem; quia omnia præterita poteſt medicus multò certiùs ab ægro & adſtantibus intelligere, adeò vt vanum ſit & fruſtraneum, eum velle dubia per ſigna artificialia inueſtigare.

Circa diuiſionem ſignorum in pathognomonica, aſſidentia & epiphænomena, ſciendum eſt; medicos in illorum ſignorum diſtinctione eſſe valde confuſos ac obſcuros, nec bene explicare quænam ſint ſingula illa ſigna; & in quo illorum ratio formalis ac eſſentia conſiſtat, idque propter diverſa Hipp. ac Gal. loca, quæ videntur aliquam repugnantiam habere. Aliqui aſſidentia & ſynedreuonta confundunt; aliqui putant eſſe diuerſa; aliqui non. Nota ergo, quod ſigna pathognomonica ſint ſigna, vt patet ex nomine, quæ oſtendunt morbi eſſentiam & ſpeciem; ſigna quæ hoc oſtendere poſſunt, debent neceſſariò eſſe ſigna ſequentia

eſſentiam morbi & propria morbo; quia niſi eſſent propria morbo, & ſequerentur præcisè vnius morbi eſſentiam & ſpeciem, illum morbum non poſſent præcisè indicare; nam ſi ſequerentur multos morbos, multos morbos indifferenter deberent ſignificare, & ſic non eſſent pathognomonica, nec indicantia ſpeciem & eſſentiam morbi in particulari: Cùm ergo pathognomonica debent ſequi eſſentiam morbi, ſequitur quòd cum morbo debeant apparere; quod igitur eſt eſſentiale alicui, non poteſt ab illo ſeperari; ſed poſitâ eius eſſentiâ adeſt,& ablatâ abeſt. Cùm igitur pathognomonica habeant duo: & quòd indicent eſſentiam morbi, & quòd cum morbo oriantur, dubitari poteſt, in vtro duorum eſſentia conſiſtat; an in eo, quòd morbi eſſentiam indicent, an in eo, quòd ſimul cum morbo appareant: Reſpond. quòd eorum eſſentia conſiſtat in indicare ſpeciem morbi, & eſſe propria ei; non autem in apparere ſimul cum eo: eſt equidem verum, quod quæ morbi eſſentiam indicant, debeant conſequenter exoriri & apparere cum eo; ſed tamen in eo eorum eſſentia non conſiſtit: nam ſi in eo conſiſteret eſſentia eorum, omnia ſigna, quæ cum morbo apparent, deberent eſſe pathognomonica; at hoc eſt falſum vt dicetur poſteà: Aliqua ſigna ſynedreuonta bene oriuntur cum morbo, & tamen non indicant eſſentiam eius. Omnia ergo, quæ eſſentiam & ſpeciem morbi indicant, ſunt pathognomonica, & ſunt propria morbo, quem indicant, & ab eo inſeperabilia, ſic vt neceſſariò debeant illi adeſſe, & nulli alteri, vt in pleuritide difficilis reſpiratio, dolor lateris punctorius,tuſſis, febris,& pulſus ſerratus. Nam tam citò quàm pleuritis adeſt, adſunt & ſigna, eâque finiente ſigna etiam pereunt, neque in nullo alio morbo, præterquàm in pleuritide apparent. Talia autem ſigna pathognomonica in Medicinâ ſunt pauca: nam pleraque omnia ſigna ſunt communia, & adſunt multis morbis, & nullius certi ſunt pathognomonica; quia ſi multa talia pathognomonica darentur,ſpecies & eſſentiæ morborum ſtatim nobis eſſent cognitæ; nunc verò magna eſt difficultas cognoſcendi eas, ideò quia plurimi morbi non habent ſua ſigna pathognomonica.

Pro quo nota; quòd ſigna pathognomonica non ſunt neceſſariò vnum ſignum ſolum, ſed multa ſigna ſimul; ſic in allato exemplo pleuritidis, difficilis reſpiratio ſola & per ſe ſumpta non eſt ſignum pathognomonicum eius, quia eſt commune multis morbis nam indicat etiam aſtma, perineumoniam &c. Tuſſis etiam ſola non eſt ſignum pathognomonicum pleuritidis; quia non eſt propria illi, ſed communis etiam multis morbis, vt phtiſi, orthopnææ, hepatis inflammationi, & multis aliis. Sed omnia illa ſigna ſupradicta ſimul ſumpta, ſunt pathognomonica pleuritidis, & ei propria, & ſic ſumpta nullum alium præter pleuritidem morbum indicant.

In aliquibus morbis non niſi valde multa ſigna ſimul ſumpta ſunt pathognomonica; in aliquibus pauciora: In aliquibus etiam vnum ſolum ſignum per ſe ſumptum poteſt eſſe ſignum pathognomonicum: ſic ex-

creatio carunculæ ſola eſt ſignum pathognomonicum exulcerationis pulmonis: ſquammulæ cum vrinâ dimiſſæ ſolæ ſunt ſignum vlceris veſicæ; ſanguis per nares & aures exiens in caſu ab alto ſolum eſt ſignum pathonomonicum cerebri interiùs vulnerati. Sed ſola talia pathognomonica ſunt admodùm pauca, & in aliis plura oriri debent. Febris ardentis ſignum pathognomonicum eſt ſitis inextinguibilis & ardor, nempe illa duo: phlegmones, calor, dolor, tumor, pulſatio &c. omnia ſimul iuncta. Pleuritidis quinque ſigna iam ſupra prolata.

Signa ſynedreuonta & epiphænomena ſunt ſigna, quæ non indicant morbi eſſentiam aut ſpeciem, ſed aliqua alia, quæ cum morbo non neceſſariò oriuntur, nec ei neceſſariò ſemper adhærent; ſed aliquando adſunt ei, aliquando non: & quando exoriuntur, plerumque apparent poſt.

Pro quo ſciendum eſt, quod in morbis, vltra eorum eſſentiam & ſpeciem, multa alia ſint conſideranda; v. g. diuerſitas cauſæ, diuerſitas partis affectæ, malignitas ſeu bonitas morbi, paroxyſmi, & tempora eorum, coctio & cruditas, criſis, exitus morbi ad vitam vel ad mortem &c. hæc omnia indicantur à ſignis ſynedreuontis & epiphænomenis.

Differunt tamen inter ſe ſigna ſynedreuonta & epiphænomena; quòd ſynedreuonta ſeu aſſidentia nonnulla iſtorum indicent, epiphænomena verò alia ex illis. Synedreuonta indicant talia, quæ etſi de eſſentiâ morbi non ſunt, tamen eſſentiæ morbi ſunt valde coniuncta ac vicina, eamque circumſtant & aſſident; ideóque aſſidentia vocantur: epiphænomena ſint ſigna eorum quæ ab eſſentiâ morbi ſunt magis remota, & poſt in morbo eueniunt; & ideò poſt apparentia vocantur. Quæ morbi eſſentiæ ſunt valde coniuncta, ſunt hæc: morbi differentiæ, ſeu cauſæ morbificæ diuerſitas, diuerſitas partis affectæ, quarum diuerſitas aliquam conſtituit differentiam in morbo; & ſic ſigna ſynedreuonta indicant aliquam morbi differentiam, contingentem ratione diuerſæ cauſæ, vel ratione diuerſæ partis affectæ, vel ratione malignitatis vel bonitatis morbi; & ideò ſigna quæ indicant diuerſitatem cauſæ in aliquo morbo vel partis affectæ, vel morbi morem, ſunt ſigna ſynedreuonta: epiphænomena verò ſigna indicant aliquas mutationes in morbis poſteà contingentes, circa concoctionem & cruditatem, circa criſin, exitum ad vitam vel ad mortem &c. quæ quia in morbo poſteà fiunt, ideò eorum ſigna poſt apparentia vocantur.

Verùm dicet aliquis: hæc differentia ſignorum ſumitur à tempore apparendi; ergo deberent tantùm eſſe duo genera ſignorum, ſcilicet pathognomonica, quæ cum morbo apparent, & epiphænomena, quæ poſt apparent; nam inter illa duo ſpatia non eſt medium; ergo videntur fruſtra poni ſynedreuonta; nam etiam ſynedreuonta poſt apparent, ergo non differunt ab epiphænomenis; etenim propter hanc cauſam multi confuderunt hæc ſigna inter ſe, & non diſtinxerunt. Aliqui ponunt ſynedreuonta tanquam ſpecies epiphænomenon, & diſtinguunt ſigna ſic, quod ſcilicet aliæ indicent ſpeciem morbi, & cum morbo oriantur,

& vocantur pathognomonica: alia indicent omnia illa, quæ ab eſſentiâ morbi ſunt diſtincta, & vocantur epiphænomena ſeu poſt apparentia. Horum verò poſt apparentium alia ſunt ſynedreuonta, quæ morbo ſunt coniuncta, & aliquas eius differentias ratione cauſæ aut partis affectæ indicant: alia ſunt concoctionem indicantia, & ſigna cruditatis aut concoctionis vocantur: alia criſim indicant & vocantur critica, Latinè decretoria: alia exitum morbi ad vitam vel ad mortem, quæ vel ſalutaria vel lætalia dicuntur. Ac certè hæc diſtinctio non eſt mala, ſed tamen eſt contra ſententiam & opinionem Galeni, qui ſynedreuonta & poſt apparentia opponit tanquam ſpecies oppoſitas. Quapropter Reſp. has differentias deſumi quidem à tempore apparendi, aliquo modo, ſed non ſolùm, ſed ſimul etiam deſumuntur ab eo, quod oſtendunt: vnde cùm ſynedreuonta aliud oſtendant quàm epiphænomena, & vtraque aliud quàm pathognomonica, meritò inter ſe tanquam tria diverſa genera ſunt diſtincta: nam pathognomonica morbi eſſentiam & ſpeciem, ſynedreuonta morbi differentias, & nonnulla morbo coniuncta & propinqua, demonſtrant: epiphænomena verò alias mutationes poſt in morbo contingentes, à morbi eſſentiâ remotiores: Imò meo iudicio hæc differentia ſignorum magis eſſentialiter deſumitur ab eo, quod demonſtrant, quàm à tempore quo oriuntur, & propterea meritò ſunt diverſa; nam quòd cum morbo vel poſt morbum appareant, ſolùm fit ex accidente; quatenus ſcilicet talia vel talia neceſſariò indicant; eſſentiam ſcilicet morbi cum quâ ſigna neceſſariò ſtatim vniuntur; vel ab eſſentiâ diſtincta, cum quibus ſigna non ſtatim neceſſariò vniuntur, ſed plerumque poſt. Porrò ſynedreuonta plerumque, vt dixi, poſt apparent, ſicut & epiphænomena: & propterea in generali ſignificatione ſynodreuonta ſunt verè mox apparentia; ſed ſi mox apparentia ſumamus in propriâ, ſtrictâ ac particulari, Medicáque ſignificatione ſic non ſunt mox apparentia, ſed diſtincta ab iis.

Signa porrò ſynedreuonta ſunt media inter pathognomonica & epiphænomena ſeu poſt apparentia: nam pathognomonica morbi eſſentiam atque ſpeciem indicant; epiphænomena, quæ ab eſſentiâ multùm ſunt remota; ſynedreuonta, quæ medio modo ſe habent, quia etſi de eſſentiâ morbi non ſint, tamen eſſentiæ ſunt finitima & monſtrativa. Signa Pathognomonica vnâ cum morbo exoriuntur, epiphænomena ſemper poſt morbum. Synedreuonta verò interdum vnà cum morbo, plerumque verò pòſt; interdum neque cum morbo neque poſt, ſed nunquam apparent: interdum enim fit, vt in morbo nulla ſigna ſynedreuonta appareant. Horum ſignorum exempla ſuperiùs in pleuritide protulimus, v.g. pathognomonica ſigna in pleuritide ſunt hæc 5. difficilis reſpiratio, dolor punctorius, tuſſis, febris, pulſus ſerratus; hæc eſſentiam pleuritidis ſequuntur: nam quia pleuritis eſt inflammatio membranæ coſtas ſuccingentis, quæ tegit inſtrumentum reſpirationis, ideò eam neceſſariò ſequitur difficilis reſpiratio:

quia

quia eſt in membranâ; & à calido humore, nempe à ſanguine bilioſo; ideò neceſſariò adeſt dolor punctorius: quia verò pleuritis eſt inflammatio, & vicina cordi; ideo neceſſariò ſequitur febris: & quia hæc eſſentiam & ſpeciem talis phlegmonis ſcilicet pleuritidis neceſſariò ſequuntur, ideò cum eâ neceſſariò oriuntur; ideóq; neceſſariò eam oſtendunt; effectus enim oſtēdit cauſam ſuā neceſſariò. Aſt in pleuritide ſigna aſſidentia ſunt hæc: quòd ſc. dolor aliquando ad iugulum aſcendat, aliquando deorſum feratur, & deſcendat ad hypochondria, quòd æger facilius cubet in latus dextrum, quàm ſiniſtrum. Hæc ſigna non ſequuntur eſſentiam morbi, quia ex eſſentiâ morbi non ſequitur neceſſariò, quòd dolor ad iugulum debeat aſcendere; poteſt enim pleuriſis eſſe ſic, quòd dolor, vt dixi deſcendat ad hypochondria, & contrà: ſic poſſe in hoc vel illud latus dormire non ſequitur neceſſariò ex eſſentiâ pleuritidis, ſed verè poteſt eſſe pleuritis, quòd tamen æger non debeat neceſſariò in dextrum latus decumbere, ſed poſſit meliùs incumbere ſiniſtro; & contrà; ergo hæc non ſequuntur ex eſſentiâ morbi, & propterea non oriuntur neceſſariò cum eſſentiâ morbi; & ſic etiam non indicant neceſſariò eſſentiam morbi, aut ſpeciem eius; nec ſunt pathognomonica, ſed tantùm oriuntur ex quâdam diverſitate partis affectæ, & ſic tantùm etiam aliquam pleuritidis differentiam indicant, ratione ſcilicet huius vel illius partis affectæ; pleuritidem autem eſſe in hâc vel illâ parte, eſt ſolum accidens, quod morbo advenit; & ſic ſigna, quæ hoc indicant, ſunt ſolummodò ſigna aſſidentia; nam poſſe incumbere in latus affectum, vel in oppoſitum indicat pleuritidem vel magis eſſe externam, ac magis exteriorem pleuræ ſuperficiem obſidere, vel magis internam vel profundam; quia quando eſt inflammatio in ſuperficie concauâ pleuræ, tunc ſi æger decumbat ſupra latus oppoſitum, pars inflammata remanet quaſi ſuſpenſa, & ſuperioribus partibus eam comprimentibus grauatur & magis dolet; quòd ſi decumbat ſupra latus affectum, pars inflammata decumbit ſupra muſculos: ſi inflammatio eſt in parte conuexâ, tum contrarium fit: ſic dolorem aſcendere ad iugulum, indicat talem differentiam pleuritidis, in quâ ſuperior pars membranæ inflammatur: deſcendere autem ad hypochondria, talem indicat differentiam, in quâ eiuſdem membranæ pars inferior affecta eſt.

Epiphænomena ſigna ſunt ſputa retinere vel excreare; ſputa eſſe rubra, vel aquea, vel purulenta, pus per vrinas emingi cordis anxietas ſuperueniens, deliria, inquietudo, ſyncope &c. nam hæc ſigna non proueniunt ex eſſentiâ pleuritidis, nec indicant eſſentiam aut ſpeciem eius, nec cum illâ oriuntur, ſed diu poſt ſuperueniunt; & indicant materiam morbificam coqui vel non coqui, morbum fore longum vel breuem, expulſionem criticam fieri vel non fieri, ſanitatem vel mortem ſecuturam; etenim ſputa eſſe bene cocta, eſt ſignum concoctionis & breuitatis morbi; eſſe cruda vel aquea, &c. eſt ſignum cruditatis ac longitudinis morbi; excreari pus, per vrinas emingi, eſt ſignum criſeos; non expelli,

contrà. Anxietas, deliria, inquietudo, ſyncope, externorum, frigiditas mortem; horum abſentia, ſanitatem pronunciant. Hæc ſigna verò apparent ſtatim in initio morbi, quia ab eſſentiâ morbi non pendent, ſed pendent à quâdam mutatione cauſæ morbificæ, quæ poſt decurſum morbi contingit; & ſic apparent poſt, & poſt apparentia, ſeu ſuperuenientia, ſeu epiphænomena ſigna vocantur.

Hæc porrò ſigna tam ſynedreuonta quàm epiphænomena, non habent certum tempus apparendi; ſed interdum citiùs & interdum ſeriùs, interdum verò non apparent: nam ſynedreuonta plerumque poſt, interdum etiam cum morbo apparent: epiphænomena ferè ſemper poſt apparent: dico *ferè*, quia non eſt abſolutè neceſſarium, vt ſemper appareant poſt; quia cum ſigna, quæ morbi exitum demonſtrant, ſunt epiphænomena, propterea quòd illa, quæ illud faciunt communiter ſemper veniant poſt; poſſint tamen inueniri aliqua ſigna, quæ morbi exitum demonſtrant, & tamen cum morbo appareant: ſic ipſa morbi eſſentia poteſt eſſe ſignum exitus ad mortem; ſic eſſentia peſtis, cancri &c. ſunt ſigna exitus morbi ad mortem: hæc eſſentia morbi eſt ſimul cum morbo, quia eſt ipſe morbus; & tamen in quantum eſt ſignum exitus ad mortem, eſt ſignum epiphænomenum, ſiue potius ſigna illa pathognomonica, quæ oſtendunt eſſentiam morbi alicuius per ſe lætalis, eo ipſo, quo oſtendunt morbum ſeu eſſentiam morbi naturâ ſuâ lætalis, ſunt etiam ſigna epiphænomena; & ſic ſigna pathognomonica diuerſo reſpectu, & in diuersâ conſideratione poſſunt etiam eſſe epiphænomena: ſunt enim pathognomonica quatenus indicant eſſentiam morbi, & ſunt epiphænomena talis morbi, cuius exitus naturâ ſuâ eſt ad mortem. Vnde cùm pathognomonica exoriantur vnâ cum morbo, & pathognomonica etiam poſſint eſſe epiphænomena, ſequitur quòd ipſa epiphænomena aliquando poſſint exoriri ſimul cum ipſo morbo. Vt hinc pateat hæc ſigna vocari poſtapparentia, non quia ex ſuâ naturâ ſemper & neceſſariò debeant apparere pòſt; ſed quia ferè ſemper omnia pòſt appareant, & quia ex naturâ ſuâ non debeant neceſſariò cum morbo apparere, ſicut pathognomonica.

Porrò ſigna epiphænomena ſunt tria: alia enim ſignificant concoctionem & cruditatem; alia criſim; alia exitum ad vitam vel ad mortem, quæ ſalutaria vel lætalia vocantur. Horumque quæ concoctionem indicant, poſſunt apparere in principio, plerumque aut in augmento; in ſtatu autem multò manifeſtiùs apparent ſigna criſeos; rarò in augmento; numquam in principio. Signa vitæ vel mortis poſſunt quovis tempore apparere; ſed maximè & certiora in ſtatu. Porrò ex eo, quòd ſigna epiphænomena indicent hæc iam dicta, patet quòd epiphænomena ſint prognoſtica; nam prognoſtica ſunt illa, quæ concoctionem, criſim, & exitum morbi indicant. Ex quo patet, quòd prognoſtica omnia ab epiphænomenis ſeu poſtapparentibus deſumantur; ſeu quòd omnia

nia

nia prognoſtica debeant eſſe epiphænomena. Pathognomonica verò & ſynedreuonta ſunt diagnoſtica, ſeu ſunt ſigna ſtatum morbi præſentem indicantia. Pathognomonica ſpeciem morbi præſentis; ſynedreuonta verò differentiam aliquam præſentem ipſius, ratione cauſæ, partis affectæ, aut alterius. Porrò ſicut alia ſigna, ita & epiphænomena à morbi eſſentiâ, ac cauſis, & effectibus ſumuntur: nam eſſentia morbi poteſt indicare, an concoctio humorum, an criſis ſit futura, an exitus ad vitam vel ad mortem; nam aliqui morbi ex naturâ ſuâ non concoquuntur; aliqui per criſim non ſoluuntur; aliqui eſſentiâ & naturâ ſuâ ſunt lætales. A cauſis: nam ſanguis magis indicat concoctionem, quàm melancholia, vnus humor morbificus magis indicat futuram criſim quàm alius; & talem vel talem, ſcilicet vel per ſuperna, vel per inferna; vnus humor magis indicat morbum quàm alius ex effectibus, nam actiones læſæ, & qualitates mutatæ, & exeuntia mutata & coctionem, & criſim; & exitum ad vitam vel mortem oſtendunt. Etſi autem ab hic omnibus ſigna epiphænomena deſumi poſſint, præcipuè tamen ab exeuntibus deſumuntur.

Circa diuiſionem ſignorum à modo ſignificandi, ſciendum; quòd ſigna diuidantur in certa & incerta, propria & impropria, ſeperabilia & inſeperabilia. Sciendum eſt, quod non omnia ſigna ſint æque certa; ſed aliqua ſunt certa ac ſecura, aliqua fallacia.

Signa certa ſunt, quæ vnũ certũ aliquod neceſſariò & ſemper indicant. Fallacia quæ diuerſa, modò vnum, modò aliud.

Sciendum quòd nonnulla ſigna vnum, nonnulla plura ſignificent; nonnulla ſigna indicant ſe ſolis, aliqua ſolùm communicata cum multis aliis; nonnulla in vno morbo hoc, in alio aliud indicant, in vno bonum, in alio malum; ſic rigor in febribus intermittentibus indicat morbi paroxyſmum: in continuis cum internâ inflammatione coniunctus, ſuppurationem: In ſtatu morborum circa tempus criſeos, indicat criſim. Liuidus color in ardente febre, & partium extremarum frigiditas, mortem; in intermittentibus ſolùm paroxyſmi acceſſionem indicat. Alvi fluxus in febrium principio aut mortem, aut morbi longitudinem: In ſtatu concoctâ materiâ conualeſcentiam indicat & criſim.

Signa à cauſis.

Quò ſunt cauſæ magis propinquæ, & magis per ſe, & magis ſolæ, eò ſunt ſigna magis efficacia & certa.

Signa ab effectibus.

Effectus quò etiam ſunt magis propinqui, magis per ſe & magis ſoli, eò indicant efficaciùs cauſam; quæ plures effectus facit, non indicat vnum præciſè, ſed vel hunc vel illum. Effectus qui plures cauſas habent, à multis

multis cauſis poſſunt indicari : certiùs autem indicatur effectus, ſi indicatur ab omnibus ſuis cauſis, aut ſaltem pluribus ; quàm ſi ab vnâ earum tantùm : Idem eſt de effectibus. Propria ſigna & inſeparabilia ſunt ſecuriſſima ; communia & ſeperabilia ſunt incerta.

Signa propria ſunt, quæ in vno tantùm genere morborum reperiuntur.

Communia, quæ in multis : hæc aliquando euadunt propria, ſi per aliud ſignum ſibi coniunctum aut aliquam differentiam coarctentur : ſic dolor punctorius eſt ſignum commune omnium membranarum effectarum, ſed dolor punctorius in latere eſt ſignum proprium membranæ coſtas ſuccingentis ac pleuritidis.

Signa porrò propria aliqua ita ſunt propria, vt inſint omnibus & ſolis ; aliqua ſunt ita propria, vt inſint quidem ſolis, non tamen omnibus ; illa ſunt ſigna inſeperabilia, hæc verò ſeperabilia : ſic pulſus ſerratus eſt proprius inflammationibus, quia his ſolis ineſt, non tamen omnibus ; quia non eſt in peripneumoniâ ; nam in peripneumoniâ pulſus potiùs eſt vndoſus : & ſic eſt quidem proprium ſignum inflammationis, ſed tamen ſeperabile. Dolor punctorius lateris eſt ſignum pleuritidis & proprium & inſeparabile ; quia ineſt omni & ſoli. Sic contrà, aliqua ſunt ſigna communia inſeparabilia, & aliqua ſeparabilia. Dolor eſt ſignum commune, quia eſt communis multis morbis ; in pleuritide tamen eſt ſignum inſeparabile. Separabilia autem ſigna ſunt plurima ; plerumque enim ſigna communia ſunt etiam ſeparabilia ; nam quæ nulli morbo propria ſunt, ſed omnibus communia, plerumque etiam nulli neceſſariò debent adeſſe, ſed ab omnibus aliquando abeſſe & ſeparari poſſunt. Communia & ſeperabilia ſunt frequentia : nam pleraque omnia talia ſunt ſigna.

Pathognomonica ſigna ſunt propria, ſic vt omnibus & ſolis inſint ; nimirum pathognomonica ſimul ſumpta. Epiphænomena & ſynedreuonta interdum ſunt communia, interdum propria. Signa epiphænomena propria deſumi poſſunt ab excrementis, quæ ab ipsâ parte affectâ excernuntur ; ſic ſputum quod pòſt apparet in pleuritide, eſt ſignum epiphænomenum ſeu pòſt apparens proprium ; quia ſputa ſunt propria illius morbi ; quoniam ab ipsâ parte affectâ excernuntur : ſic aliquæ differentiæ vrinarum pòſt apparentes in morbis hepatis ac venoſi generis ſunt ſigna mox apparentia propria ; quia vrina propriè promanat ab illis partibus affectis. Contrà differentiæ vrinæ & alui in affectibus thoracis ſunt ſigna communia. Et hæc ſint dicta generaliter de differentiis ſignorum : nunc ad particularia tranſeundum.

SECTIO

SECTIO II.

De ſignis ſalubribus.

CAP. I.

Differentiæ ſignorum particulares.

§. I.

FAMOSISSIMA eſt diuiſio ſignorum inſalubria, inſalubria & neutra.

Signa ſalubria ſunt, quæ ſanitatem indicant. Sanitas autem conſideratur abſolutè vel cum quâdam latitudine, id eſt, cum tali vel tali temperamento, tali vel tali complexione: ſanitas enim non conſiſtit in puncto; ſed habet latitudinem quandam, adeò vt quis poſſet eſſe ſanus & cum temperamento temperato, & cum aliquo modo intemperato, cum calido & cum frigido, cum complexione bilioſâ, melancholicâ, ſanguineâ &c. ſigna ergo ſalubria & ſanitatem abſolutè & temperamenta & complexiones ſanorum indicant.

§. II.

Sanitas cognoſcitur vel ex ſuis cauſis, vel ex ſuis effectibus. Ex cauſis: ſi adſint ea quæ ſanitatem conſtituunt, ſcilicet bona temperies, bona conformatio & bona continuitas. Maximè verò cognoſcitur ex effectibus; effectus enim ſunt bonæ actiones naturales, corporis qualitates, exeuntia bene ſe habentia; ſi hæc omnia ſint bona, eſt ſanitas. Ex actionibus: ſi comedit cum appetitu, benè digerit, ſi nullus vſpiam dolor percipiatur, nulla membrorum debilitas aut laſcitudo, ſi quietè ſuauitérque dormiat, ſine ſomniis turbulentis ac irrequietis; ſi ſenſus omnes vegeti ſint. Ex excrementis: ſi excrementa exeant ordinariè ſtatuto tempore, qualitate, colore, conſiſtentiâ bonâ. A corporis qualitatibus: ſi partium ſaltem externarum conformatio videatur eſſe bona; ſi corpus ad actum eſt benè temperatum, & in actiuis ac paſſiuis qualitatibus moderatum; ſi nihil in corpore tumidum; ſi color corporis bonus; lingua non ſordida aut amara; oculi pellucidi, viuaces, & ſimilia.

A iuuantibus & nocentibus etiam ſanitas cognoſcitur, ſi ab aëre, cibo potu, & aliis externis cauſis non valde læditur; ſi nunquam ægrotauerit, etiam eſt ſignum optimæ ſanitatis. Signa corporis benè temperati

ſunt eadem ferè quæ ſanitatis; eſt tamen diuerſitas inter ea, ſicut eſt diuerſitas inter ſanitatem & optimum temperamentum; nam poteſt quis eſſe in optimo temperamento naturali, & tamen eſſe ægrotus. Signa optimi temperamenti naturalis tantùm in ſanitate ſunt conſideranda. Capiuntur etiam & à cauſis & ab effectibus: à cauſis: vt ab agnatis & parentibus; ſi nunquam ægrotauerint & fortes fuerint, & diu vixerint: ab effectibus; ſi omnes operationes ſint optimæ, ſi nullis externis affectibus, iracundiæ, timiditati, ignauiæ eſt obnoxius, ſi eſt prudens & ingenioſus, ſi corpus eſt optimè conformatum, non nimis magnum aut paruum, ſed mediocre; nam nimia magnitudo frigiditatis, breuitas ſiccitatis & nimij caloris eſt indicium. Sic corpus ad tactum molle valde temperatum percipitur; non molle aut flaccidum, non madidum aut ſiccum, non nimis obeſum aut nimis gracile, ſi còlor corporis eſt optimus, ſi capilli in pueritiâ ſint rufi, in florente ætate ad nigredinem tendentes, ſi tardè calveſcat aut ſeneſcat, ſi diu incolumis viuat, ſi excrementa corporis naturalia & moderata, vt ſputa, emunctiones, ſordes aurium, &c. ſi ad ſudorem non eſt nimis facilis aut nimis durus; hæc enim omnia habitum corporis temperatum indicant, à repugnantiâ ad cauſas morbificas id cognoſcitur: nam ſi omnibus cauſis externis calidis & frigidis, humidis & ſiccis æquè reſiſtat; & ab vnâ non faciliùs lædatur quàm ab alterâ, eſt ſignum temperamenti medij & temperati.

§. III.

Signa temperamenti calidi ſunt; ſi pater aut mater fuerint cholerici, aut calidi, ſi Itali aut Hiſpani, ſi calidis morbis ſemper laborârint, ſi ipſemet in calidiſſimâ regione natus aut educatus ſit, ſi calidiſſimis cibis ſemper aſſueuerit, ſi corporis habitus ad tactum percipitur valde calidus, ſi color corporis valde rubeus & fuſcus ſit, ſi pili nigricantes, criſpi & ſpiſſi, ſi crura, brachia & pectus ſint valde hirſuta, ſi ſemper in calidos raò in frigidos morbos incidit, ſi à calidis læditur, à frigidis bene habet, ſi corpore gracili eſt, ſi iracundus ingenioſus. Frigidi temperamenti ſigna ſunt his omnibus contraria. Humidi ſigna ſunt hæc: corporis ſegnities ob neruorum debilitatem & ſpiritus caliginoſos, ſtupiditas ob eandem cerebri diſpoſitionem, glabricies & defectus pilorum, pili rufi, corpus molle, album, excrementa multa, cruda, aquea, pituitoſa, &c. Si cum humore ſimul eſt calidum, erit molle, ſanguineum, carnoſum, magnum, ſiccitas enim ſignum eſt ſtaturæ paruæ; ideò gentes calidiores minoris ſunt ſtaturæ, erit etiam rubrum, quia tale corpus erit ſanguineum, ad venerem pronum, quia multum ſeminis generatur, quia ſemen calidum eſt & humidum: non erit ita piloſum, nam pili à ſicco & fuliginoſo excremento oriuntur. Si ſiccum ſit & ſimul calidum, erit gracile, cutis dura, ſicca, calor mordacior & acrior percipietur, ad venerem erit pronum ob acrimoniam calo-

ris; ſed minùs potens, ob materiæ ſeminalis defectum; magis erit iracundum, quia eius complexio erit colerica; magis ingenioſum, *nam ſplendor ſiccus*, inquit Plato, *anima ſapientiſſima*, maſculos generabit, mares enim magis ſicci & calidi ſunt, quàm fœminæ.

§. IV.

Circa iam dicta nonnulla ſe offerunt problemata.

Primum Problema.

An maximè reſiſtere omnibus cauſis morbificis ſit ſignum corporis temperati, ſeu (quod idem eſt) an corpora temperata reſiſtant magis cauſis morbificis, quàm intemperata? Videtur autem quod non: Ariſtoteles 8. *de naturâ animalium*, oſtendit animalia bruta minùs ægrotare hominibus; atqui animalia bruta ſunt minùs temperata, quàm homines: ergo intemperata minùs ægrotant; & conſequenter magis reſiſtunt cauſis morbificis quàm temperata. 2. Ariſtoteles 5. *probl.* 22. dicit, *omnia temperata corpora crebriùs ægrotare, citiùs autem ſanari.* 3. Galen. 8. *method. capite* 4. dicit, *temperata corpora faciliùs in febrem incidere, quàm frigida. & 3. aphoriſmorum* 18. dicit, *iuuenes qui intemperati ſint, & calidi & ſicci* (vt conſtat) *meliùs frigus hyemis ferre, quàm adoleſcentes temperatos.* Et 1. *aphor. com.*13. dicit, *ſenes & pituitoſos magis inediam ferre, quàm adoleſcentes temperatos*, & Avicenna 13. *de ſignis cerebri*, dicit, *citiùs temperatum corpus caneſcere, quàm aliquod intemperatum.* Sed reſpond. corpus temperatum omnibus cauſis morbificis coniunctim ſeu ſimul ſumptis magis reſiſtit, quàm intemperatum, ſed non ſingulis diuiſim. Dico ſimul ſumptis, quia temperatum illud eſt in medio omnium extremorum, & ſic nullum eſt, quod ab omnibus extremis coniunctim ſumptis ſit tam remotum, quàm medium ſeu temperatum. Intemperata autem corpora aliquibus morbificis cauſis magis reſiſtunt quàm temperata, ſed non omnibus ſicut temperata: ratio eſt, quia corpora habentia temperamentum planè contrarium meliùs reſiſtunt cauſis ac morbis contrariis, quàm temperata; propterea quod contraria à contrariis cauſis ſint remotiora, quàm temperata ſeu media; in ſimiliores enim intemperies facilior; in diſſimiliores ac planè contrariis difficilior eſt lapſus: ſic frigida reſiſtunt meliùs calidis cauſis, quàm temperata; quia frigida à calidis ſunt remotiora quàm temperata. Quòd temperata magis reſiſtant omnibus cauſis morbificis ſimul ſumptis quàm intemperata, docet Galen. 8. & 13. *capite artis paruæ*, vbi de cerebro loquens dicit: *quòd cerebrum temperatum meliùs cauſis omnibus morbificis reſiſtat quàm intemperatum*; & pro-

batur ratione : quia temperatum eſt medium inter extrema omnia vt dictum eſt ; ab omnibus extremis ſimul ſumptis magis remotum, quàm vllum intemperatum, 2. quia temperatum corpus habet operationes optimas ; optimæ autem operationes optimè repugnant cauſis morbificis. 3. quia in illo omnes humores ſunt optimi ; optimi autem humores non poſſunt ita facilè morbos facere, & optimi humores à cauſis externis etiam non facilè deprauantur. *Ad argumenta Reſpond. Ad Primum* : Id fieri ob varias cauſas. 1. quia ducuntur inſtinctu ; & ſic non comedunt, niſi obiecta propria 2. quia non vtuntur tantâ ciborum diuerſitate ſicut homines. 3. non diuexantur curis & anxietatibus animi, quæ hominibus ſunt cauſæ multorum morborum 4. quia non diu viuunt. 5. quia natura hoc donum eis dedit loco rationis ; nam homines per rationem poſſunt morbos euitare, quod animalia irrationalia non poſſunt. *Ad ſecundum dico* ; diuerſas eſſe huius loci intemperationes, ſed ita eſt, quòd ibi Ariſtoteles per commenſurata temperatáque corpora intelligat corpora æqualiter ac vniformiter temperata, ſic vt omnes partes corporis habeant eandem temperiem æqualiter ; per incommenſurata corpora intelligit corpora, quæ ſunt temperata difformiter, ſic vt vna pars ſit frigidior, altera calidior, ſic tamen vt totum corpus reducant ad temperiem; illa corpora dicit facilè ægrotare, quia quando vna intemperies communicatur vni parti, ſtatim communicatur omnibus, propter æqualem temperiem omnium : hæc verò non ita ægrotant, quia etſi vni parti communicetur aliqua intemperies, ea retunditur & ſuperatur à parte appoſitam intemperiem habente.

Problema Secundum.

An ex perfectiſſimis operationibus cognoſcatur corpus tẽperatum, ſeu (quod idem eſt) an corpora temperata habeant operationes perfectiſſimas? *Reſp.* loquendo coniunctim habet omnes operationes perfectiſſimas, id eſt, nullum temperamentum eſt, in quo omnes operationes animæ ſimul & coniunctim ſumptæ ſint tam perfectæ ſicut in corpore temperato : ſed loquendo diuiſim aliquæ actiones in corpore intemperato ſunt perfectiores quàm in corpore temperato. Prob. 1. quia ſi omnes actiones in corpore temperato eſſent perfectiſſimæ, omnes actiones animæ deberent eſſe perfectiſſimæ in homine; quia eſt omnium animalium perfectiſſimum: at ita non eſt, quia aliqua animalia meliùs audiunt, quam homines, vt aper; aliqua melius vident, vt lynx, aliqua meliùs odorantur, vt canes; aliqua ſunt fortiora, vt leo, &c. 2. in mediâ ætate deberent omnes actiones eſſe perfectiſſimæ ; ſed ita non eſt, quia in pueritiâ vegetior eſt concoctrix & auctrix, in adoleſcentiâ generatrix; in iuuẽtute motrix; in ſenio intellectiua, &c. 3. quia videmus, quòd in vno & eodẽ corpore

vna

vna actio magis ſiccitate gaudet, alia humiditate; ſic retentrix magis gaudet ſiccitate, expultrix magis humiditate, imaginatio humiditate, memoria & motus ſiccitate, &c.

Problema Tertium.

An ex figurâ corporis poſſit optimum temperamentum cognoſci? videtur quòd ſic; quia Medici ſigna corporis optimè temperati ponunt corporis pulchritudinem. 2. etiam ponunt quantitatem corporis mediam, inter paruam & magnam. Prob. etiam ex Gal. *qui in arte paruâ* ponens ſigna temperamenti corporis, dicit, *ipſum eſſe medium inter omnes diſpoſitiones*; ergo debet etiam eſſe medium inter paruum & magnum. 3. paruitas & magnitudo pendet ex maiore vel minore calore; denique etiam ex maiore vel minore humiditate; at temperamentum temperatum eſt medium in his qualitatibus: ergo debet etiam eſſe medium in effectibus, qui ab iis pendent. 4. Gal. & Auic. ſigna temperati corporis ponunt venas neque paruas, neque magnas habere; ergo eâdem ratione reliquum corpus neque magnum neque paruum habere, erit ſignum temperamenti temperati. Quoad pulchritudinem verò, illa certè indicat optimam conformationem, ſed tamen mediatè videtur etiam indicare optimam temperiem, quia optima conformatio pendet ab optimâ temperie; nam temperamentum optimum eſt cauſa optimarum actionum; ergo conformationis. *Sed Reſpond.* illa aliquo modo etiam temperatum temperamentum indicare, ſi alia multa eiuſdem generis ſigna coïncidant, ſed tamen valde incertò; quia figura corporis non tantùm pendet à temperamento, ſed etiam à materiæ qualitate, à ſimilitudine & figurâ parentum, à cibi genere, à morbis prægreſſis, à rebus externis; quæ omnia poſſunt & paruitatis & magnitudinis cauſſa eſſe: ſic magni fiunt ex parentibus magnis, & parui ex paruis, cuiuſcumque ſint temperamenti. Facultas conformatrix etiam operatur in virtute propriâ modo incognito & planè diuino, & non pendet à totius corporis tẽperamento, vel ſi pendet à temperamento, non pendet à temperamento totius ſed vel vteri, vel ſeminis, vel teſtiũ, quorum temperamentum poteſt à temperamento totius eſſe diuerſum. Morbi etiam circa tempus vltimi incrementi orientes poſſunt eſſe cauſa vel magnitudinis vel paruitatis: aliqui morbi incrementum impediunt, aliqui iuuant; ſicuti videmus poſt intermittentes febres diuturnas, puerorum corpora excreſcere. Victus etiam ad quantitatem corporis conducit: nam qui in pueritiâ calidis & ſiccis cibis & vino multo vtuntur, minus excreſcunt; quàm qui lacte, fructibus, pultibus, cereuiſiâ, butyro aliiſque ſimilibus: cui poſitioni videtur etiam Gal. aſſentire, *libro de optimo corporis habitu*, vbi dicit, *temperatum corpus quoad alia omnia eſſe medium inter extrema, ſed non neceſſariò quoad quantitatem*; & rationem addit, *quia illa non ſolum temperamentum, ſed etiam materiæ multitudinem & paucitatem ſequitur.*

Problema Quartum.

An temperamentum corporis poſſit cognoſci ex temperamento cutis, ſeu habitu corporis; ſeu an temperies ad tactum externa ſit indicium ſimilis temperamenti interni ſeu totius corporis ? Videtur autem quòd non: quia videtur, quòd illud iudicium ſit incertum, eò quòd temperies interna ſit adeò inconſtans & variabilis, vt ad ſingula momenta mutari poſſit; à frigore hyberno, calore æſtiuo, exercitiis & motu, cibo, ſomno, & aliis cauſis. Temperamentum internum eſt conſtans & perpetuò idem. Temperies externa pendet à vario motu ſanguinis, vel ſpirituum ad exteriora vel interiora: ob varias autem cauſas modò extra, modò intra ſanguinem ferri contingit. In illo motu & mutatione ſi contingat Medicum cutem tangere, abſque dubio errabit; ſic metu, irâ, triſtitiâ, amore, moto ſanguine extra vel intra, contingit temperiem ad tactum mutari: ſic hauſto calido potu exteriora magis incaleſcunt: à cibo ſumpto exteriora frigeſcunt, cùm tamen interiora magis caleant. In ſomno etiam alia quàm in vigiliâ cutis temperies eſt: motu corpora incaleſcunt. 2. poteſt vna pars princeps, vt cor eſſe in exceſſu calidum, & hepar in exceſſu frigidum; ex illis tamen duabus qualitatibus ſe mutuò retundentibus reſultat in cute temperies illa. Temperies cutis non poteſt indicare temperamentum internum; quia temperamentũ internum non eſt vniforme, ſed contrariũ aliud in vnâ aliud in aliâ parte. 3. externa cutis temperies non poteſt bene ſenſu iudicari, id eſt, non poſſumus bene tactu iudicare, an aliquis habeat temperiem cutis calidam, an frigidam: ergo non poſſumus ex illâ iudicare. Probatur: quia exceſſum in qualitate aliquâ non poteſt manus percipere niſi ipſamet ſit temperata; Nam illam temperiem cutis alterius debemus metiri per receſſum à temperie manus noſtræ; nam ſi noſtra manus ſit calida, calorem cutis alterius, etiamſi excedens ſit, iudicabit temperatum vel frigidum, & contra; ſic qui in balneo eſt, vrinam ſuam per crura defluentem ſentiet frigidam, quam alio tempore ſentiet calidam; at nos non poſſumus ſemper iudicare, an noſtra manus ſit temperata: ergo per tactum de cutis alterius temperie certi nil poſſumus indicare. 4. Quia ſi manus noſtra ſit temperata, ſaltem non poterit percipere temperamentum temperatum illius, qui tangitur; quia illa temperamenta erunt ſibi mutuò ſimillima, & ſic vnum ab altero non afficietur, & ſic conſequenter non percipiet illud. *Verùm reſpond.* ex temperie cutis externâ poſſe internam diiudicari, modo cautelæ aliquæ obſeruentur. 1. vt quando corpus alterius tangitur & quando manus tangentis, & corpus illius, qui tangitur, ſint nullâ inſolitâ ab externis cauſis qualitate affecta; vt, v. g. exercitio & motu, igne, ſole, frigore ambiente &c. 2. vt corpus illud tangatur ſæpiùs & variis partibus; ſic enim non contingit error; nam ſi ſemper illa temperies eodem modo ſe habeat, eſt indicium eam

eſſe natiuam & conſtantem; alioqui ſi mutetur, indicium eſt eam ab externâ causâ eſſe permutatam. 3. ſi conſideremus ætatem, & porrò ratione ætatis iudicemus de temperamento; nam certum eſt, corpus pueri optimè pro ratione ſuæ ætatis temperamenti habere remiſſionem & blandiorem calorem, & maiorem humiditatem ac mollitiem: iuuenis acriorem & intenſiorem calorem, & maiorem ſiccitatem ac duritiem, & ſic deinceps. 4. Vt ille tactus fiat anni tempore temperato; nam in anni tempore intemperato, vt hyeme & æſtate, temperies cutis non pendet à temperie internâ, ſed à temperie aëris; & ſic non ſuper illo, ſed tantùm ſuper hoc iudicari poteſt: imò illis temporibus temperamentum internum & externum ſunt contraria: nam, vt inquit Hip. *ventres hyeme & vere ſunt calidiſſimi*, cùm tamen externa membra tum frigeant. 5. Vt ſciamus illud indicium non valere niſi in regionibus temperatis, & non in intemperatis: ratio eſt, quia in regionibus temperatis & internæ & externæ partes ſunt eiuſdem temperamenti; vnde intemperies calida externarum partium indicat etiam intemperiem calidam internarum; & contrà: ſed in regionibus intemperatis non ita; quia in illis externæ & internæ partes non ſunt eiuſdem temperamenti; ſed ſi externæ partes ſunt calidæ internæ erunt frigidæ; & contrà. Nam in calidis regionibus externæ partes calent; & ideò in illis hominibus cutis eſt ſicca & fuſca, nigra, pili nigri, denſi, criſpi; internæ verò ſunt frigidæ: Contrà in frigidis. *Ad argumenta Reſpond.*

Ad primum. Illud iudicium propterea ſumi debere frequenter, & cùm, & corpus tangentis, & illius qui tangitur, ſunt in ſtatu medio, à nullâ causâ externâ affecta.

Ad ſecundum. Illo in caſu totum corpus redigitur ad temperiem mediam, quæ optimè per tactum diiudicatur; ſeparatim verò an cor calidum, hæpar frigidum ſit, & contrà, ex propriis & peculiaribus illorum ſignis eſt diſtinguendum.

Ad tertium. Poſſumus longâ experientiâ & ſequenti manus noſtræ ad diuerſa corpora, quorum alia calida ſunt alia frigida, applicatione dignoſcere, an temperies manus noſtræ media ſit, an ad ad alterum extremum declinet; & hoc etiam docet dignoſcere Gal. aliâ ratione; quia ſi æquales partes capiantur aquæ calidiſſimæ & frigidiſſimæ, & illæ miſceantur, illa aqua erit media inter vtrumque extremum, tam ſi manus noſtra tali aquæ imponatur, & in illâ nullum percipiat qualitatum exceſſum, ſed mediocritatem, eſt ſignum, quòd manus noſtra ſit temperata; ſin minus, intemperata: nam ſi talis aqua ei videatur calida, manus noſtra erit temperamenti frigidioris; ſi frigida, calidioris.

Ad quartum. Tum temperiem cognoſci negatione exceſſus.

Problema Quintum.

An temperamentum corporis poſſit cognoſci ex conſtitutione corporis

ris gracili vel pingui: ſiue an neceſſariò gracilitas indicet calorem & ſiccitatem; obeſitas frigiditatem & humiditatem? *Reſp.* quòd conſtitutio habitus corporis tum ſolum indicet natiuum temperamentum, quando ipſa eſt naturalis; ſed quando eſt non naturalis, ſed vel ex viuendi ratione vel arte contractâ, tum non indicat complexionem natiuam, ſed tantùm illas cauſas temporaneas, à quibus gracilitas illa vel pinguedo eſt producta, vt otium, exercitium, commeſſationes, inediam, mœrores & morbum prægreſſum. Diſtinguitur autem, an gracilitas & pinguedo ſint natiuæ, nec ne; & an natiuam complexionem indicent; nec ne; quia ſi corpus eſt pingue, & ſimul venæ corporis ſunt ſtrictæ ac tenues, tunc indicat natiuam temperiem frigidam; quæ natiua frigiditas quia adfuit in primâ conformatione, ideò venæ euaſerunt ſtrictæ; frigoris enim eſt conſtringere; caloris dilatare & ampliare. At ſi cum obeſitate venæ ſunt magnæ ac laxæ, tum non indicant natiuam temperiem frigidam, ſed alias cauſas; quæ obeſitatem cauſarunt; nam quòd venæ ſint latæ, indicium eſt, quod in hominis primo ortu non frigida, ſed calida temperies præualuerit.

Problema Sextum.

An ex corporis pilis poſſit temperamentum totius cognoſci? *Reſpond.* Cùm pili totius corporis eodem modo ſe habent, tùm poteſt ex iis temperamentum totius deſumi; ſed quando diuerſarum partium pili diuerſificantur, tum non indicant ſuper temperamento totius, ſed ſuper temperamento partium tantùm. 2. Quando pili recedunt à qualitatibus pilorum parentum, tum certiùs indicant ſuper temperamento indiuidui, cuius ſunt pili. At quando reſpondent illis, tum non indicant neceſſariò temperamentum ſui indiuidui, ſed ſolùm naturam potentiæ conformatricis parentum, quæ poſthabito etiam temperamento ex proprietate naturæ in fœtu expreſſit ſimilitudines, quæ fuerunt in parentibus. 3. Pili primò & per ſe tantùm indicant temperamentum cutis, & temperamentum habitus externi; conſequenter verò etiam indicant temperamentum totius internum, quatenus ſcilicet temperamentum ſequitur & eſt ſimile temperamento interno. Verùm quia in aliquibus corporibus temperamentum externum cutis eſt diuerſum à temperamento corporis interno; ideò in talibus qualitates pilorum non indicant temperamentum internum: hoc autem eſt in iis, qui habitant in regionibus intemperatis; nam in iis cùm externa cutis calida eſt & exuſta, interiora ſunt frigidiora: & contrà, cùm cutis externa frigida eſt, tum interna ſunt calidiora; & ideò & corporis color & pili indicant internum corporis temperamentum ſolùm in regionibus temperatis, non autem in intemperatis; & ſic in regionibus calidiſſimis corpora ſunt fuſca & nigra, & pili nigri & criſpi; & tamen membra interna ſunt frigidiora.

Problema

Problema Septimum.

An ex repugnantiâ ad cauſas externas ſeu à lædentibus ac iuuantibus poſſit ſumi temperamenti ſignum; atque in particulari, an facilè frigere ſeu facilè à frigore externo lædi, & non poſſe bene frigus externum tolerare, ſit ſignum frigidi temperamenti, an verò calidi? Pro cuius ſolutione & explicatione dico hominẽ facilè frigere, & non poſſe bene frigus tolerare, interdum contingere ratione interni vel externi corporis temperamenti, interdum ratione aliarum cauſarum. Quando contingit ratione temperamenti corporis, tunc poteſt ſuper temperamento corporis indicare; ſed quando non contingit ratione eius, ſed ratione aliarum cauſarum, tùm non poteſt ſuper eo indicare, ſed tantùm indicat illas alias cauſas. Cauſæ autem, à quibus hoc fieri poteſt, ſunt variæ: primò enim poteſt hoc contingere ex conſuetudine; nam qui frigori ſunt aſſueti non facilè frigent, nec facilè à frigore læduntur, ſed faciliùs illud tolerant: & contrà, qui non ſunt aſſueti, vt qui continuò in ſtuphis iuxta ignem, bene induti ſunt, ſtatim & facillimè frigeſcunt, & multò minùs frigus perferre poſſunt, quàm operarij, piſcatores, mendici, qui rarò igni aſſident, aut tenuibus veſtibus ſunt cooperti, aut aquas & res frigidas tangunt. 2. cauſa eſſe poteſt corporis gracilitas aut obeſitas: nam macilenti poſſunt minùs hyemem & frigus perferre, ſed meliùs ferunt æſtatem & calorem: obeſi verò contrà. Cuius ratio eſt, quia in gracilibus frigus facilè penetrat intima eorum, & ſtatim peruenit ad neruos. In obeſis verò eſt reſiſtentia ex carne & adipe. In æſtate verò calor per inguinem non poteſt exhalare ob pinguedinem circum poſitam, quæ poros anguſtat; in gracilibus non ita, quia tandem obeſi in inceſſu magis grauantur mole corporis, & ſic magis laborant in eo; & ideo magis ſudant & calent, tertiò, quia illorum pinguedo inflammatur ab externo calore aëris; horum non. 3. Cauſa eſt cutis raritas vel denſitas: nam in raris corporibus frigus facilè poros peruadit, & ſic offendit ea; in ſolidis verò non ita quod docet Gal. *cap.59. artis parua*, vbi dicit: *facilè frigere non ſolùm eſt ſignum frigidæ complexionis, ſed etiam raritatis corporis: non facilè frigere non ſolùm caliditatis, ſed etiam denſitatis eſt ſignum.* Vnde poteſt quis propter corporis ſui raritatem facilè frigere, & à frigore offendi, qui tamen non frigidi ſed calidi temperamenti eſt. Verùm cùm ſecundum Gal. facilè frigere indicet frigiditatem vel raritatem, non facilè frigere caliditatem vel denſitatem, quomodo diſtinguemus, an facilè frigere oriatur ex frigiditate, an ex corporis raritate, & an indicet frigiditatem, an raritatem? Reſp. ſi corpus illud, quod à frigido facilè frigeſcit, an calido etiam facilè incaleſcat, & tam facilè lædatur ab vno quàm ab alio, tùm eſt indicium quòd hoc proueniat à corporis raritate; & tum facilè frigere non indicat corporis frigiditatem ſed raritatem; ſed ſi à frigido

D facilè

facilè frigeſcat, & à calido tamen non facilè caleſcat, tum eſt indicium, quòd hoc non proueniat à corporis raritate ſed ab eius temperie; nam ſi à raritate proueniret, tam facilè ab vno quàm ab altero extremo afficeretur. 4. cauſa eſt; quòd aliquando corpora habeant aliqua peculiaria vitia aliquarum partium, quæ non bene ferunt frigus, in quibus partibus cùm percipiunt frigus, ſtatim læduntur, & incommodum ſentiunt: vt ſi quis habeat rarum, tenue ac frigidum cerebrum & catharris obnoxium; aut vlcus alicuius neruoſæ partis, aut os ab vlcere denudatum, aut articulorum aliquorum, aut alicuius partis peculiarem debilitatem, in illo caſu à frigore lædi & incommodum percipere, non eſt ſignum frigiditatis totius, ſed ſaltem eſt ſignum eiuſmodi peculiaris intemperiei, aut vitij, aut noxæ in aliquâ peculiari parte; nam facilè frigere vnâ parte tantùm; non eſt ſignum frigiditatis totius, ſed tantùm frigiditatis illius partis: toto autem corpore frigere, & in omnibus partibus à frigore malè habere, ſignum eſt frigiditatis totius; ſic aliqui peculiariter extremo naſo frigent, ac frigus non facilè ferunt ſed ſtatim liuorem contrahunt; Aliqui auribus, aliqui in pedum calcaneis ſtatim ex frigore perniones contrahunt; alij, manibus facilè frigent: Hoc autem non eſt ſignum frigiditatis totius, ſed illarum partium tantùm. Ex quo patet, quòd facilè frigere eſt tantùm ſignum frigiditatis totius in corporibus habentibus temperamentum æquale, non autem in habentibus temperamentum inæquale. In his omnibus facilè à frigore vel calore lædi non eſt ſignum temperamenti totius, ſed tantùm peculiarium cauſarum eiuſmodi paſſibilitatem inducentium. Sed extra hos caſus quæritur, an facilè frigere ſit ſignum frigiditatis, & facilè calere caliditatis: & videtur quòd non; imò videtur, quòd facilè frigere ſit potius ſignum caliditatis.

Probatur 1. ex communi axiomate, ſimile ſimili gaudet; nam qualitates à qualitatibus ſibi ſimilibus iuuantur, fouentur, conſeruanturque; contrariæ autem oderunt & fugiunt contrarias; quia ab eis corrumpuntur & deſtruuntur; ergo corpora frigida gaudent & bene habent à frigore, malè à calore; & contra calida bene habent à calore, malè à frigore; ergo malè habere à frigore non eſt ſignum frigiditatis, ſed potiùs caloris; & contrà: *probatur*: temperamenta & corpora omnia conſeruantur à ſimili, læduntur à contrario: ergo corpora frigida frigendo conſeruantur & bene habent; à calido verò deſtruuntur, alterantur & mutantur, adeò malè habent; ergo à frigore bene habere potiùs eſt ſignum frigiditatis: ab eo malè habere potius eſt ſignum caliditatis. Quòd autem ſimilia corpora ac temperamenta à ſimilibus conſeruentur & bene habeant, probatur multis Hip. & Gal. autoritatibus: etenim Gal. 3. *artis medicæ textu* 20. dicit *calidiora corpora calidiorem, frigidiora frigiorem victus rationem expoſcere*; quod idem eſt dicere, ac frigida corpora frigidis, calida corpora calidis meliùs conſeruari. Et Hipp. 1. *Aphor.* 16.

&

& ibidem Gal. *in commentario* dicunt, *victu humidum conuenire febricitantibus, & maximè pueris:* quia cùm ætas puerilis ſit humida, ei ſimilia & naturæ ſuæ magis conſentanea conueniunt, quibus verbis indicatur ſimilia temperamenta conſeruari ac meliùs ſe habere ſimilibus. Et ſub initio ſexti *de ſanitate tuendâ* habet hæc verba: *ſi ſeruare temperamentum ſtudes, in humidis naturis humectante, in ſiccis ſicco cibo vteris; ſi alterare placet, contrariis.* 2. ſi ponantur duo homines, vnus temperatus, alius calidus in primo, & obiectum ſit calidum in ſecundo: temperatus percipiet obiectum illud calidius, quàm calidus in primo; ratio eſt, quia tactus percipit intentionem alicuius qualitatis, ſecundum quod excedit temperiem ſui organi: in intemperato obiectum excedit qualitatem organi in duobus gradibus; in calido vt vnum tantum in vno gradu; ergo eâdem ratione frigidus in vno gradu percipiet illud obiectum adhuc calidius, quàm calidus in vno gradu. Itaque ſi frigidus percipit obiectum calidum ſub maiore calore quam calidus; ergo frigidus ab obiecto calido magis offenditur, quàm calidus; ergo ab illo obiecto calido magis dolebit quàm calidus; quod *probo:* quia illud obiectum calidum excedit temperiem organi illius hominis frigidi multò magis, quàm temperiem hominis calidi; ergo illud magis afficiet & alterabit, & maiorem inferet dolorem; quia quò ſenſibile eſt maius, eò magis etiam afficit organum, & magis lædit ac deſtruit illud: ergo frigidus magis læditur à calido, quàm ipſe calidus: ergo magis lædi à calido eſt ſignum frigiditatis; & magis lædi à frigido eſt ſignum caliditatis. 3. *probatur experientiâ:* animalia meliùs degunt in loco temperamento ſuo ſimilibus quàm ſecus; ergo à ſimilibus qualitatibus corpora meliùs habent, & minùs læduntur quàm à contrariis: ergo frigida corpora meliùs à frigore, & calida à calore; & contrà: ergo à frigore benè habere eſt ſignum frigiditatis; & à frigore male habere eſt ſignum caliditatis. Antecedens *probatur:* quia piſces, qui frigidi ſunt, in aquâ frigidâ conſeruantur, gaudent & bene habent; in calidâ extinguntur. Et Ariſtoteles *ſexto de reſpiratione.* Et Theophraſtus 1. *de cauſis plantarum cap.* 27. fatentur eſſe ſignum frigiditatis piſcium, quod in loco frigido gaudeant ac conſeruentur. Et reprehendunt Empedoclem, qui contrarium aſſerebat, ſc. piſces calidos ex eo poſſe cognoſci, quòd frigido loco conſeruentur; & adferunt rationē, quòd ſcilicet vnumquodque in loco naturæ ſuæ ſimili optimè conſeruetur *Probatur* 2. quia animalia calidiſſima vt Tygrides, Leones, Leopardi, & herbę calidiſſimæ, vt Zingiber, piper, cryophylla & omnia aromata naſcuntur & creſcunt in regionibus calidis, & ibi optimè conſeruantur: in regionibus autem frigidis non creſcunt, &, ſi plantentur, contabeſcunt & intereunt: hoc autem eſt indicium, quòd gaudeant calore, & à calore bene habeant; nam vbi vnumquodque naſcitur, ibi & naturaliter magis conſeruatur; natura enim fecit vnumquoque naſci in loco, vbi optimè conſeruatur. 4. *Probatur* exemplo hominum ſub ſeptentrione habitantium; illi enim ſunt frigidi, & tamen minùs

 læduntur,

læduntur, & faciliùs tolerant frigus, quàm qui habitant in Aphricâ & ſub tropicis: & contrà, qui ſub tropicis habitant, ſunt calidi; & tamen illi benè ferunt calorem, & meliùs quidem, quàm illi, qui habitant ſub ſeptendrione: imò illi frigus vix ferre poſſunt; quia ſi venirent ad Regionem frigidam, maximè frigerent, & frigus ferre non poſſent, imò à frigore interirent; & patet in Hiſpanis, qui cùm veniunt ad has regiones, magis frigent, magiſque à frigore læduntur, quàm nos; ergo ſimiles facilè ferunt res ſimilis temperamenti, minus autem contrarij: ergo à frigore lædi eſt ſignum caliditatis, non autem frigiditatis.

Verùm his omnibus non obſtantibus dico; facilè frigere eſſe ſignum frigiditatis; & facilè calere & à calore malè habere eſſe ſignum caliditatis, non autem frigiditatis: *Et Prob.* 1. Auctoritate Galeni *cap.* 59. *artis paruæ*, vbi dicit, *in omnibus commune ſignum temperamenti eſſe à frigore vel calore facilè affici: nam ſi membrum*, inquit, *facilè frigeſcat, eſt ſignum frigiditatis*, & *ibidem* ponens ſigna frigidi temperamenti cerebri, dicit, quòd eiuſmodi temperamentum frigoris incommoda facilè ſentiat, & ab eo lædatur: & ponens ſigna temperementi calidi dicit, quòd ab ambiente aëre calido magis grauetur: & ponens ſigna temperamenti compoſiti, ſcilicet calidi & humidi, dicit, quòd Auſtri, qui calidi ſunt & humidi, ſint nociui: Aquilonales verò venti ſalutares. *Probat.* 2. auctoritate Hippocr. qui 5. *Aphor.* 18. dicit *frigidum oſſibus, neruis ac cerebro inimicum eſſe*; quia ſi: illa ipſa frigida ſunt; ex quo patet, quòd frigida à frigidis offendantur; & conſequenter à frigido lædi eſt ſignum frigiditatis. *Probatur etiam auctoritate* Ariſtotelis 1. *ſectione* 4. *Problematum* 26. vbi quærens, cur æſtate viri minus, mulieres magis veneri ſint idoneæ, dicit rationem eſſe, quòd corpora virorum, quæ calida ſunt, æſtate æſtuent; mulierum verò quæ frigida ſunt, foueantur ac vigeant. Hanc ſententiam etiam ſequitur Scaliger *exercitatione* 274. vbi arguit canes eſſe frigidos, ex eo, quòd citò frigeant, & libenter in ſole apricentur, *Probatur* 3. *ratione*. Quæ calida ſunt, frigus non facilè patiantur, quia reſiſtunt ei: quæ verò frigida ſunt, non reſiſtunt, ſed ſtatim ſuperantur; & ſic à frigore non facilè offendi eſt ſignum caliditatis; facilè verò offendi eſt ſignum frigiditatis. Sic vina frigida à frigore facilè corrumpuntur & congelantur; quia non reſiſtunt ei; calida verò non ita, quia reſiſtunt. Sic qui frigidus eſt melius reſiſtit calori, quàm calidus; & qui calidus eſt, magis reſiſtit frigori quàm frigidus. Qui manus habet frigidas minùs læditur à re calidâ, quam apprehendit; & minùs recipit calorem eius, quàm qui habet manus calidas: & contrà, qui habet manus calidas, minùs læditur contrectando rem aliquam frigidam,

frigidam, quàm qui frigidas. *Probatur* 4. Temperamenta à contrario conſeruantur & meliùs habent, à ſimili verò peiùs; ratio eſt, quia à contrario reducuntur ad mediocritatem, à ſimili abeunt in exceſſum; ergo à frigore lædi eſt ſignum frigiditatis; à frigido iuuari, caliditatis; loquor autem de temperamentis intemperatis, temperamentum medium ſive temperatum excedentibus; quòd autem talia temperamenta à contrario conſeruentur, ex eo patet; quòd per mediocriter contraria ad medium temperamenti genus reducantur; ſi ergo temperamenta intemperata à qualitate ſimili læduntur, à frigido lædi eſt ſignum temperamenti intemperati frigidi, non autem calidi. 5. *Probatur experientiâ*, quæ docet quòd frigida à frigidis ſtatim lædantur, à calidis iuuentur: ſic cachectici, hydropici ſemper frigent, & à frigido malè habent; quia ſc. ſunt frigidi. Senes etiam hyemem non bene ferunt, ſed ſemper igni aſſident. Sic ſerpentes Salamandræ, quæ frigida animalia ſunt, in frigidis regionibus malè habent, & torpida ſunt, & ſemimoriuntur: æſtate autem alacria ac vegeta ſunt.

Ad argumenta in contrarium reſpondetur.

Ad primum. Qualitates quidem ſimilibus gaudent ac conſeruantur, ſed non corpora; quia quando qualitates ſunt excedentes, corpora cum illis non bene habent, ſed ſunt prona ad lapſum; & bene habent, cùm reducuntur ad mediocritatem; & cùm eorum qualitas excedens corrigitur & reprimitur, illa correctio & reductio fit per qualitates contrarias, & non per ſimiles: & ſic à qualitatibus contrariis meliùs habent, & conſequenter à lapſu præcauentur; & hoc eſt, quod iam diximus, quòd temperamenta intemperata conſeruentur à contrario, non à ſimili. *Explico*: temperamentum calidum vt duo, quoad ſuum eſſe qualitatis conſeruatur à calido vt duo, & non à frigido: nam à frigore deſtrueretur, & deſineret eſſe calidum vt duo; ſed corpus, quod illud temperamentum vt duo habet, illud non meliùs conſeruatur ab eo, ſed meliùs conſeruatur à frigido; ratio eſt, quia cum temperamento illo calido vt duo non eſt conſtitutum in optimâ ſanitate, ſed vergit ad ægritudinem, & non bene habet; & ideò à calido vt duo conſeruaretur in illo malo ſtatu. Sed à temperamento contrà reducitur ad mediocritatem, & ad optimam ſanitatem; & ſic ab eo meliùs habet, & meliùs conſeruatur.

Ad ſecundum. Quòd calidi meliùs ac citiùs percipiant frigus, quàm frigidi, perceptione ſcilicet intentionali, propter rationem in argumento poſitam; ſed non tàm citò nec tàm facilè recipiunt frigus realiter, nec tàm facilè frigidi fiunt, quàm qui frigidi ſunt; cuius ratio eſt, quia calidi magis reſiſtunt frigori, quàm frigidi, & quia calidi ab exceſſu frigidi ſunt remotiores quàm frigidi; à termino enim propinquo facilior eſt lapſus ſeu permutatio ab extremo, quàm à termino remoto & contrario: ſic calidæ manus primo attactu niuis intentionaliter ſuauiorem ſentiunt frigiditatem, quàm frigidæ; ſed contrectando diutiùs niuem non tam citò fient frigidæ, ſicuti quæ ante frigidæ erant: contrarium ta-

 men

men eſt in manibus frigidis, quæ tangunt res calidas; nam manus frigidæ non tam citò percipiunt calorem magnum, quàm calidæ; ſed illic eſt alia cauſa,& tãtũ per accidẽs;hoc enim ideò fit,quia frigiditas obſtupefacit ſenſum,& quia manus frigida nõ eſt ita apta ſentire ſicut calida.

Ad tertium argumentum patebit reſponſio ex problemate ſequenti.

Ad quartum. Hoc eſſe per accidens, & propter aliam rationem, ſcilicet conſuetudinem & ſubitam permutationem: poſtquàm conſuetudinem paulatim exuerunt,tùm etiam ſeptendrionales & in calidis ac meridionalibus regionibus optimè degunt.

Problema Octauum.

An à Regione poſſit deſumi ſignum temperamenti nec ne,& quomodo; an nimirum regio ſit ſignum temperamenti ſimilis, an contrarij; id eſt,an res naſci & degere in regione calidâ ſit ſignum eas eſſe calidas;an verò frigidas, & contrà? Dico autem, quod hæc quæſtio eſt eadem cum illâ,quâ quæritur,an regio producat res calidas an frigidas: nam ſi facit eſſe calidas, ergo regio eſt ſignum caliditatis earum;ſi frigidas, contrà: nam regio eſt ſignum temperamenti vt cauſa;quale autem temperamentum facit, tale ſignificat. Quæritur ergo quale temperamentum regio communicet rebus in eâ naſcentibus, ſimile ne an contrarium? Videtur autem quod contrarium 1. authoritate Hipp. qui *libro de aëre, aquâ & locis* dicit,*corpora Æthiopum eſſe frigidiora, Scytarum calidiora;& corpora Aſiatica eſſe puſillanima*; Æthiopia tamen eſt regio calidiſſima, Scythia verò eſt regio frigidiſſima, & Ariſtoteles 14. *problem.*8. quærit, *cur, qui loca calida incolunt, ſint timidi*, & rationem dicit: *quia loca & regiones frigidæ faciunt corpora calida, & contra regiones calidæ faciunt frigida;nam* inquit, *temperamenta & loca contrario modo ſe habent ad naturam:cùm loca & temperamenta ſunt frigida, tum natura eſt calida & contrà:*& ſubdit, *quod qui loca frigida incolunt,inſito calore abundent.*hoc idem dicit 14.*probl.* 16. & addit etiam rationem, *quia in locis calidis calor exhalat,in frigidis per antiperiſtaſin retinetur:metus autem à frigore,fortitudo à calore producitur.*Et eadem & 7.*politicorum* 2. & Alexander Aphrodiſæus 2.*problem.*6. vbi dicunt,*animoſos eſſe qui frigida loca incolunt,vt Europæos & Scythas:imbelles,qui calida,vt Aſianos.*Sed & *ſect.*14.*problem.*14. nam ibi dicit*: quod ſeptendrionales habeant oculos cæruleos,meridionales verò nigros,ex eo, quòd ſeptendrionales habeant exuberantiam interni caloris, propter ἀντιπερίστασιν frigoris:meridionales verò contrà:* & *prob.*15, *in calidis locis eſſe ſapientiores, quàm in frigidis;*ratio eſt,quia qui regiones frigidas in habitant, ſunt calidiores, eorum verò calor ſapientiæ obeſt*: tales enim,* inquit,*ſunt ſicut ebrij,quia ſicut ebrij ob vini feruorem perdunt ſapientiam,ita & illi:at qui regiones calidas inhabitant, ſunt frigidi, & ſic illi ſunt ſicut homines ſobrij, & propterea prudentiores.* Et eodem *libro problem.*3.dicit,*in regionibus frigidis ardores febrium fieri;quia,*inquit, *in illis interna calent, ex quo febres faciliùs fiunt.*His etiam conſentit Gal.2.*de temper.c.*6. vbi dicit, quòd in Germanis,

manis Gallis & omni Francico & Scythico genere humida frigidáq; caro eſt,& omnis calor naturalis in iis ad viſcera confugit vnà cum ſanguine; vbi cùm premitur & feruet,iracundi, audaces & conſiliis præcipitis fiũt.

Probatur 2.ratione:hyems facit corpora calida,pariter & nox, ſecundum illud Hipp.*Ventres hyeme ſunt calidiſſimi*;ergo etiam frigida ob eandem rationem ; cur enim non tam bene faceret idem regio quod hyems, & quod nox? hæc enim reddunt corpora calida ; quia in eis aër eſt frigidus,qui calorem pellit ad interna : ſed in regione frigida aër etiam eſt frigidus, ſicut in hyeme ; ergo etiam ſimiliter calorem ad interna protrudit ; & conſequenter corpora calefacit.

Probatur 3.experientiâ:in aquis frigidis creſcunt herbæ calidiſſimæ,vt naſturtium,& aliæ:in regionibus calidis creſcunt herbæ & animalia frigidiſſima,quæ non poſſunt creſcere in regionibus frigidis,vt lacertæ,ſerpentes, Salamandræ, citria , melones , cicuta , mandragora, lapides & gemmæ pretioſæ; quæ omnia habent frigiditatem. Denique in regionibus frigidis homines ſunt voraciores,& magis ſitibundi,vt apparet ex eo, quòd magis ſint ebrioſi,quàm in regionibus calidis:ergo in illis ſunt calidiores;quia voracitas & ſiticuloſitas indicant abundantiam caloris.

Contrà verò,quòd Regio producat in rebus temperamentum ſimile, *probatur* his argumentis. 1. authoritate:nam auctores circa hanc rem videntur multa habere contraria.Etenim Ariſtoteles 14.*probl.9*.quærit,cur qui in calidâ regione habitant,diutiùs viuant,& dicit rationem eſſe, quia in regione calidâ corpora ſunt calidiora, in frigidis frigidiora:vita enim in calido,mors verò in frigido conſiſtit.Ptolomæus.2.*quadripartiti cap.3*. dicit,*homines,qui habitant intra tropicos,eò quod ſupra verticem eorum feratur ſol,vſtulatis nigriſque corporibus eſſe, capillo criſpo & denſo,facie contractâ,ſtaturâ breui,naturâ calidos,moribuſque feris,quos Æthiopos vocare conſueuimus,& omnia animantia,& quæ ex terris naſcuntur,eodem modo ſe habent*.At,inquit,*qui ſub parallelis aquilonaribus habitant,cùm eorum punctus verticalis à Zodiaco & Solis calore longè abſit,ideò etiam frigore & humiditate abundant ; in quâ cùm alimenti copia inſit,non exhauritur ipſa à vicino calore, ideo ibi*,inquit,*ſunt homines colore albo,capillo longo, ſtaturâ procerâ, carnoſi,naturâ ſubgelidi,quos*,inquit,*ſingulariter vocamus Scythas*.Quæ verba Ptolomæi è directo aduerſantur ſupra poſitis Ariſtotelis locis.Auerroës. *3.colloc*.ait,*quæ naſcuntur in locis calidis,plerumq; calida eſſe;ſicut*,inquit,*quæ ex Indiâ adferuntur;& quæ naſcuntur in frigidis frigida;quãuis tamen*,inquit, *aliquãdo poſſit eſſe per accidẽs,quòd naſcãtur calida in terris frigidis,& frigida in calidis:ſicut pinus in Illyriâ,Tamarindi in Arabiâ*.Idẽ docet Plin.*li.2.c.28*.

Probatur.2.ratione : vnumquodque generat ſibi ſimile;ergo & Regio. Antecedens probatur:Nox refrigerat & humectat, pituitam multiplicat ſomnum inducit:hyems corpora frigefacit ; nam pituitam multiplicat, extinguit in rebus calorem natiuum : vnde plurimæ herbæ & animalia hyeme moriuntur ; ergo & regio eadem facit. Sequela probatur : illæ faciunt hoc per aëris frigiditatem;ergo & regio id facit eâdem ratione.

2. Regio

2. Regio calida efficit morbos calidos. Et Hipp. & Galen. dicunt febres ardentes eſſe morbos æſtiuos, & anni tempore calido,& in regione calidâ maximè produci:ergo regio calida calefacit corpora;ſi calefacit, calefacit ea calore exceſſiuo ac morboſo;ergo multò magis calefacit ea calore moderato & naturali.3. Vbi vnumquódque optimè conſeruatur, ibi maximè generatur ; ſed calida corpora optimè conſeruantur in calido, frigida in frigido;ergo in eo maximè generantur:ſic Hiſpani in Hiſpaniâ, Scythæ in Scythicâ optimè habent;in contrariis Regionibus malè.In calidis Regionibus creſcunt aromata & animalia calida;in frigidis contrà: ergo. Denique quis dicet Hiſpanos eſſe frigidiores Belgis?quis non aſſerat Hiſpanos & Italos eſſe calidos,Belgas eſſe frigidos?hoc autem ſolùm contingit ex eo, quòd illi in calidis regionibus, hi verò in frigidis geniti ſint:ergo regio calida producit res calidas,frigida frigidas.

Pro huius quæſtionis reſolutione varia dici poſſunt, imprimis quòd corpora regionum iuxta Polum ſitarum ſint frigida , & quoad externas & quoad internas partes,eò quòd frigus ibi ſit tam intenſum,vt non ſolùm externas ſed & internas partes peruadat & refrigeret.Corpora verò quæ degunt in regionibus mediis, ſunt calida calore natiuo & naturali. Quæ in regionibus calidiſſimis,calida calore igneo & elementari,& non naturali. 2. Dici poteſt;quod regio per ſe producat temperamentum ſimile , ſed per accidens aliquando producat contrarium , euocando ſc. calore ſuo calorem corporum;vel concentrando eum ſuo frigore ; & propterea in quibus corporibus hæc calidi concentratio vel euocatio locum habet, in iis facere temperamentum contrarium. In quibus verò locum non habet, in iis facere temperamentum ſimile;& ſic in frigidiſſimis regionibus corpora omnia & animalia & plantas eſſe frigida;quia in iis concentratio locum non habet, eò quod in illis intenſiſſimum frigus & externas & internas partes peruadat : In regionibus mediis , ad frigus tantùm tendentibus, vt Scythiâ,Poloniâ, Germaniâ,Galliâ,externas corporis partes eſſe frigidiores; eò quòd aëris frigus illas afficiat,& propterea mulieres ibi eſſe formoſas, homines albos & pulchros, molli carne, pilis acutis ; internas verò eſſe calidas, eò quòd illis ἀντιπερίστασις locum habet , & ideò eos eſſe cibi potuſque appetentiores. In calidiſſimis verò Regionibus externas eſſe calidas propter Solis torrefactionem ; & propterea homines ibi eſſe fuſcos , criſpos , breues, internas verò frigidas; quia à calore externo eorum calor internus euocatur ; & ideò cibi potuſque minus eſſe appetentes. Plantas pleraſque eſſe calidas;eò quod in illas ſolis calor agat,& ideò in iis ἀντιπερίστασις non habet locum, ſicut in animalibus. 3. dici poteſt, quæ mea eſt ſententia, regiones producere in corporibus temperamentum ſimile & non contrarium : & regiones calidas producere corpora calida , frigidas frigida ; hoc enim eſt manifeſtum experientiâ ; quia iuxtà polum , vbi eſt ſummum frigus , homines ſunt frigidi, torpidi,ſtupidi,molles,albi, parui, animalia frigida, vt vrſi, alces , lepores , &c. In regionibus calidis,

vt

vt Hiſpaniâ, Africâ, homines ſunt parui propter calorem & ſiccitatem, fuſci nigri, iracundi, criſpi, ingenioſi; ibi creſcunt omnis generis aromata calidiſſima. In mediis regionibus corpora medio modo ſe habent. Sed in calidis regionibus corpora prædita ſunt magis calore igneo, acri & mordaci, propter corporum à ſolis oxuſtione ſiccitatem. In regionibus mediis, vt Germaniâ, Galliâ, prædita ſunt calore magis blando, propter humiditatem coniunctam cum calore tali, qui ad actiones potentiarum vegetatiuarum ac naturalium videtur conuenientior. Ad argumenta Reſpondetur.

Ad primum ab auctoritate deſumpta. Rationes, quibus Ariſtoteles colligit corpora in regionibus frigidis eſſe calida, eſſe parui momenti & friuolas; nam quòd ideò Aſianos & aliquas nationes in calidis regionibus habitantes eſſe frigidas, quia ſunt timidæ, nullius momenti eſt; quia & inter calidas & inter frigidas aliquæ timidæ ſunt, aliquæ fortes & audaces, & plerumque calidæ ſunt audaciores; & timiditas earum non eſt à temperamento, ſed ab aliis cauſis, vel quia non habent regionem munitam, vel hoſtes potentes, vel non aſſueuerunt bello, vel non habent ſufficientia armorum genera, vel laborant defectu prudentiæ, vel multo tempore vixerunt in deliciis omnium rerum, quæ faciunt homines ad bellum, moleſtias ac miſerias illas tollendas inidoneos. Et quòd dicat ideò ſeptendrionales cæſios oculos habere, ridiculum ac falſum eſt; quia cæſij oculi magis frigidum quàm calidum temperamentum indicant. Quòd dicat, in calidis regionibus homines eſſe ſapientiores, propterea quòd homines ſint frigidi; friuolum eſt ac falſum: ratio eſt, quia calor in calidis regionibus non poteſt eſſe tantus, vt faciat homines eſſe diliros, ſicut facit calor febris acutæ. Quòd dicat in regionibus frigidiſſimis homines febribus calidiſſimis laborare, Gal. & Hipp. aduerſantur, qui eas anni tempore calido & in regionibus calidiſſimis maximè fieri dicunt.

Ad ſecundum à ratione deſumptum. Illud non multum probare: quia hoc ipſum eſt maximè controuerſum, an hyems & nox reddant corpora calida, an frigida: cùm circa hoc ſint diuerſa Gal. & Hipp. loca, alicubi dicentium mortem ac hyemem per ἀντιπερίστασιν calefacere; alicubi eadem in corpore multiplicare pituitam; de quo *in tractatu de aëre* agimus. Quòd aliqua animalia, & herbæ frigidiſſimæ in calidiſſimis regionibus tantùm naſcantur, ex accidente eſt; quia ſcilicet eorum calor natiuus tam exiguus eſt, vt in frigidâ regione extinguatur, ſed egeat à maximo calore ſolis foueri & ſuſtentari. Quòd in regionibus frigidis homines ſint voraciores ac bibaciores, ratio eſt, non quòd internus ſit intentior, ſed quòd blandior & coniunctus cum humiditate, qualis ad operationes vegetatiuas eſt conuenientior: Accedit, quòd bibacitas aliquarum nationum non eſt ex temperamento aut naturâ, ſed à malâ conſuetudine & malis moribus proueniat. Et hæc de ſignis temperamentorum.

Cap. II.

Signa Complexionum.

§. I.

SIgna complexionum, quæ etſi eadem ferè ſint cum ſignis temperamentorum, eò quòd complexio ſequatur temperamentum; tamen adhuc aliqualiter ab illis differunt; nam aliud eſt temperamentum, aliud complexio: nam temperamentum eſt harmonia qualitatum corporis: complexio verò eſt harmonia humorum in corpore exiſtentium. Poteſt autem eſſe, quòd harmonia qualitatum corporis non ſit eadem cum harmoniâ humorum; & propterea ſunt aliqua ſigna humorum ſeu complexionis, quæ tamen non ponuntur inter ſigna temperamentorum: quòd autem non neceſſariò temperamentum & complexio coincidant, & ſe mutuò ſequantur, ratio eſt; quia complexio & harmonia humorum pendet ex temperamento hepatis ac ſtomachi, ſeu vnius & alterius partis humores generantis: temperamentum verò totius pendet ex temperamento omnium viſcerum, vt maximè ex temperamento cordis. Poteſt autem eſſe, quòd reliqua omnia membra ſint calida, ſtomachus autem frigidus, aut hepar frigidum, & contrà; in quo caſu temperamentum corporis erit calidum, complexio tamen erit pituitoſa. Denique complexio etiam pendet ab alimentis; & ſic fieri poteſt, quòd quis ſit temperamento calidus, & tamen propter victus rationem & alimenta cruda ſit pituitoſus. Pendet etiam complexio à peculiarium membrorum humores à ſanguine ſecernentium vitio; nam etſi quis ſit naturâ frigidus, poteſt tamen eſſe, vt idem ſit billioſus; ſi veſicula fellis naturaliter ſit parua, ſi anguſtos meatus habeat, ſi debilis eſt virtute attractrice & idem eſt de liene. Denique etſi complexio & temperamentum plerumque coincidant, & ſe mutuò ſequantur; tamen quia aliqua ſigna per ſe ac immediatè magis indicant temperamentum, aliqua immediatè ac per ſe complexionem; temperamentum verò non niſi mediatè ac ſecundariò, quatenus ſc. temperamentum eſt cauſa complexionis; ideò ſeorſim ſigna complexionis ſunt ponenda. A variis autem fontibus ſigna complexionum ſumuntur, vt parentibus, ætate, regione, victus ratione; ab effectibus, vt actionibus, ab excrementis, à corporis qualitatibus & accidentibus, à morbis prægreſſis, à nocentibus ac iuuantibus.

§. II.

Signa complexionis ſanguineæ.

Illius ſigna ſunt; ſi eſt hilaris, ridibundus, non iracundus, liberalis, libidinoſus;

dinoſus; nam abundantia ſanguinis cauſat abundantiam ſeminis; ſi ſomnolentus; nam oppletio venarum cerebri, & multi humidi vapores ex ſanguine ad cerebrum aſcendentes, capitis grauitatem ac ſomnolentiam cauſant. Aliqui ſanguineos ſtupidos, aliqui ingenioſos faciunt; verùm medio modo ſe habent; ſi roſei coloris, ſi habitus eſt carnoſus, ſi magnas venas habet; intellige, ſi cum amplitudine & tenſione venarum ſimul ſit bene carnoſus; nam alioqui poſſent venæ eſſe tumidæ, non à ſanguine, ſed à ſtatu, ſero, ac aliis humoribus. Si de rebus rubris ac lætis ſomniat, ſi frequenter ſanguinem per nares aut alias partes emittit, & cùm emittit alleuiatur, ſi menſtrua ſemper ſunt copioſa, ſi morbis ſanguineis ſæpe laborat, vt phlegmonibus, ſynocho, &c. ſi liberalem phlebotomiam facilè fert, ſi ſanguis phlebotomiâ extractus ſit purus, roſeus, & parum aliorum humorum ei ſit permixtum, ſi caro laxa eſt & mollis, ſi pronus eſt in ſudores, ſi pulſus naturaliter ſemper eſt magnus ac plenus, ſi vitæ genus lautum fuerit, ſi corpore magno ſit, & in pueritiâ celeriter acquiſierit corporis incrementum, ſi in regione viuat temperatâ, ſi parentes habuerit eiuſdem complexionis, &c.

§. III.

Signa Complexionisললillioſæ.

Si eſt audax, agilis, iracundus, vindictæ cupidus, ingenioſus, perſpicax, acuti ſenſus, ſiccus, macilentus, hirſutus, criſpus, caloris fuſci, capillis nigris, ſi in pueritia celeris fuerit incrementi ob calorem, ſed incrementum citiùs eſſet propter ſiccitatem, ſi fuit obnoxius morbis bilioſis, vt eriſipelatis, febribus tertianis, vtero, &c. Si bilioſa frequenter euomit, ſi excrementa naturaliter flaua, ſi à calidis cibis ac potu & aëre facilè læditur, ſi in calidiſſimâ regione habitauerit, ſi parentes tale temperamentum habuerint, ſi pulſus ſit magnus, vehemens, velox, frequens, durus, ſi ſomnia habet de bellis, igne, inſidiis, de volatu ob ſpirituum feruorem ac tenuitatem, ſi in extracto ſanguine multa ſemper bilis ſupernatat, ſi ſemper à cholagogis meliùs habet, quàm ab aliis purgantibus, ſi ſudores amari ſint, ac flauo colore induſium pingant.

§. IV.

Signa Complexionis pituitoſæ.

Stupidus, ſegnis, torpidus, obliuioſus, ſomno deditus; pituita enim cerebrum frigidum ac humidum facit, & ſpiritus nebuloſos & craſſos, ſi pulſus paruus, tardus, rarus, mollis; ſi corporis habitus pallidus, obeſſus,

mollis, ſi multa pituita per varias vias exit, vt per emunctiones excreationes, deiectiones; nam ſola pituitæ multæ per nares emunctio non totius corporis, ſed ſolùm cerebri frigiditatem indicat; ſi ſanguis phlebotomià extractus multum habeat pituitæ permixtum, ſi menſtrua alba, & non multùm pannum pingentia; ſi à phlegmagogis meliùs habet, quàm ab aliis purgantibus, ſi vrinæ naturaliter albiores & craſſiores cum ſedimento multo, ſi ſemper pituitoſis morbis fuit obnoxius; ſi frequenter ſomniet, aquas, pluuias, niues; ſi cibis pituitoſis, vt piſcibus multis, lacte, fructibus, aquæ potu vel cereuiſiæ vſus fuit, ſi in frigidâ ſemper habitauit regione, aut in regione paluſtri & circa mare; ſi cibis calidis iuuatur, iiſque meliùs habet quàm frigidis; ſi aërem calidum ac æſtiuum meliùs ferat, quàm alicuius alius temporis.

§. V.

Signa Complexionis melancholicæ.

Si eſt timidus, mœſtus, taciturnus, cogitabundus, ſolitarius, inuidus, fraudulentus, auarus; nam hæc mœſtiam, metum, ſollicitudinem ſequuntitur; firmus in propoſito nec facilè mutabilis ab eo; melancholia enim facit cerebrum ſolidum & ſiccum; hinc impreſſæ fortiter ſpecies ægrè eruuntur; ſi aſpectus terribilis. Ariſtoteles 1. *problem.ſect.*30. dicit, *melancholicos etiam eſſe ingenioſos. Idem* 4. *problem.* 31. dicit *eſſe libidinoſos*; : ſi palpebrarum & totius corporis color ad fuſcum vergit; ſi corpus ſiccum ac macilentum, melancholia enim, cùm frigida & ſicca ſit, nutrire eſt inepta; ſi ſomnia terribilia, turbulenta, plena timoris, de inferno, de tenebris, de rebus nigris; ſi morbis melancholicis ſæpè obnoxius fuit, vt lienis duritiei, quartanæ, hemorrhoïdibus, ſi pulſus eſt paruus. Circa ſigna hæc nonnulla ſeſe afferunt problemata.

§. VI.

Problema Primum.

An meticuloſitas ſit ſignum melancholiæ; videtur autem quòd non: 1. in omni ſpecie complexionum inueniuntur homines meticuloſi & audaces: ergo meticuloſitas non eſt proprium ſignum eius. 2. audacia ſequitur complexionem bilioſam; ergo meticuloſitas ſequitur complexionem pituitoſam, & non melancholicam: quia ſicut illæ paſſiones ſunt ſibi mutuò contrariæ, ita debent ſequi contraria temperamenta; ſed temperamento bilioſo contrarium eſt temperamentum pituitoſum & non melancholicum: ergo. 3. actiones animæ ſignificant præcipuè ſuper diſpoſitione ſuorũ, à quibus fiunt; atqui organũ paſſionũ & appetitus eſt cerebrum:

brum: ergo illæ tantùm indicant ſuper diſpoſitione cerebri, & non ſuper diſpoſitione vel complexione totius; conſequentia probatur; quia cerebrũ poteſt eſſe affectum frigiditate & ſiccitate, vel affici humore melancholico, etiamſi neque illud temperamentum; neque ille tumor exuberet in toto; ergo meticuloſitas indicat tantùm ſuper diſpoſitione cerebri & non totius; 4. metus & triſtitia ſunt actiones facultatis appetitiuæ; appetitus & actiones eius ſequuntur, & mouentur ac determinantur à phantaſiâ & ab intellectu; & pro variâ actione phantaſiæ aliæ atque aliæ generantur appetitus paſſiones; ergo paſſiones appetitus tantùm indicant ſuper bonitate vel malitiâ phantaſiæ, ſuper defectu vel excellentiâ intellectus, &c. & non ſuper complexione corporis. Eſt equidem verum, quòd & phantaſia & animæ paſſiones bene parùm modificentur à corporis ſeu organorum complexione; ſed præcipuè tamen pendent à modo phantaſiæ. 5. Quia, quâ ratione melancholica cauſaret meticuloſitatem? ſi enim hoc faceret, vel faceret quia frigida eſt, quatenus ſcilicet frigiditas metum facit ſicuti calor audaciam; vel faceret ratione ſuæ nigredinis & opacitatis, quod Gal. 2. *de cauſis ſympt. cap.7.* Aetius *lib.6. cap.9.* Serapion, Haliabbas & Alexander Benedictus dixerunt: ſed neutro modo id faciunt: ergo non ratione frigiditatis, quia ſic etiam pituitoſi eſſent meticuloſi, & magis quàm melancholici; & ſic metus non eſſet proprium ſignum melancholiæ ſed potius pituitæ: non etiam nigredo aut opacitas eius, quâ cerebrum denigrat, aut in eo tenebras parit, id facit, vt Auerroës 3. *Coll. cap.* 5. latè probauit: ergo. *Argumenta* Auerroïs præcipua ſunt hæc: 1. priuatio non poteſt producere effectum poſitiuum; tenebræ ſunt priuatio, timor autem effectus poſitiuus; ergo tenebræ non poſſunt timorem cauſare. 2. nigredo aut opacitas organi vel ſpirituum non poſſunt lædere actionem aliâ ratione, quàm quatenus ex organo aut ſpiritibus auferunt diſpoſitionem ad illam actionem requiſitam; nempe quatenus auferunt albedinem, vel lucem, vel perſpicuitatem, ſed ad actiones quæ fiunt intus in cerebro, nempe phantaſiam & intellectum, non videtur vlla requiri ſpirituum aut organi luciditas, albedo aut perſpicuitas; ſed illa videntur tantùm requiri ad actionem viſus; ergo non lædunt actionem phantaſiæ, intellectus aut appetitus. 3. color non afficit cerebrum niſi actione intentionali & quatenus cognitus, ſed color melancholiæ in corpore aut cerebro exiſtentis non poteſt cognoſci à cerebro: ergo non afficit aut lædit ipſum. Minor probatur: quia color eſt obiectum ſenſûs externi; obiecta autẽ ſenſûs externi non poſſunt cognoſci à ſenſu interno, niſi priùs ſint cognita ac percepta à ſenſu externo, alioqui ſenſûs externi eſſent fruſtra; ſed color melancholiæ exiſtentis in corpore aut cerebro non percipitur à ſenſu externo; ergo neque à ſenſu interno. 4. color eſt tale obiectum, quod naturâ ſuâ non eſt perceptibile aut cognoſcibile ſine lumine; ſed interius in cerebro aut corpore non eſt lumen, quo color melancholiæ illuminetur, vt ſit perceptibilis; ergo

color melancholiæ interiùs non eſt percepcibilis. His addi poſſunt alia argumenta. 5. ſi nigredo aut tenebræ ex naturâ ſuâ exterrefacerent, tunc poſſet dici, quòd nigredo aut opacitas melancholiæ in cerebro aut in corpore exiſtentis poſſent cauſare quandam triſtitiam aut meticuloſitatem; ſed hoc non faciunt, quia color niger non eſt ex naturâ ſuâ magis territiuus quàm albus: tenebræ quoque ex naturâ ſuâ non terrent, ſed tantùm per accidens, quia in tenebris nihil videmus, & ſic timemus, ne à rebus externis offendamur, vt hominibus, ſpiritibus, parietibus, &c & maximè, quia tum non videmus ſocios, qui nos iuuare poſſent: hæc ratio non habet locum in cerebro. Ergo. Accedit, quòd non eſt plus luminis in cerebro, quando in eo non eſt humor melancholicus, quàm quando eſt; ſemper enim in cerebro ſunt tenebræ, quia omne lumen eſt à ſole; lumen autem ſolis non poteſt vſque in cerebrum aut ventriculos eius penetrare: Quare ſi tenebræ cerebri facerent meticuloſitatem, cùm ſemper in eo ſint tenebræ, ſemper magna deberet in nobis eſſe meticuloſitas, & tam magna meticuloſitas, quando melancholia in cerebro non eſt, quàm quando eſt. Cui addi poteſt, quòd ſi tenebræ ex naturâ ſuâ terrerent, terrerent omnes homines, & in omni loco; ſed tenebræ non terrent viros, præcipuè in ſuo cubiculo aut domo, vbi ſciunt ſe eſſe ſecuros ab externis iniuriis, ſed tantùm terrent pueros & mulierculas, non prudentes, non ſtipatos magnâ ſocietate, ſed ſolos; ergo per ſe non terrent. 6. ſi nigredo melancholiæ faceret metum, hoc eſſet quia cerebrum aut ſpiritus nigrefaceret, & ſic tenebras offunderet; ſed hoc non facit; quia melancholia in melancholicis non eſt in cerebro aut ſpiritibus, ſed in venis: ergo nec valet dicere, quòd ex illâ vnà cum ſanguine ſpiritus ac cerebrum impleantur, & ſic euadant nigri: quia ſi hoc eſſet, cerebrum melancholicorum deberet eſſe nigrum; atqui nullus ſcribit, cerebrum vllius melancholici poſt mortem appertum apparuiſſe nigrum, aut nigrius quàm alterius hominis; ergo. 7. ſi nigredo melancholiæ eſſet cauſa timoris, quatenus facit res percipi ſub ratione, quòd ſint horrendæ; ſic illi qui melancholico morbo laborant, deberent omnia timere; quia nigredo illa faceret omnes res percipi ſub ratione, quòd ſint horrendæ: ſed ipſi non omnia timent, ſed aliqua tantùm: ergo: Immò aliqua, quæ naturâ ſuâ videtur timida, vt nox, ſepulchra mortuorum, ſollicitudo, illa ipſi non timent, ſed potiùs ſectantur & appetunt. Deniq; ſequeretur, quòd Maniaci omniũ maximè deberent omnia timere; quia illorum melancholia eſt magis nigra, quàm melancholicorũ, cùm ſit adusta & torrefacta; ſed illi minùs timent. 8. Ariſtot. *libro de ſenſu & ſenſibili* dicit, quòd ſenſoriũ debeat eſſe denudatum ab obiecto, propterea quòd interiùs exiſtens faceret externa talia videri, quale ipſum eſt; vt patet ex eo, quòd oculi flaui videant omnia flaua: Ergo, ſi ſpiritus cerebri à melancholiâ fierent nigri & opaci, omnia, quæ vident melancholici, deberent eſſe nigricantia; imò melancholici deberent omnes res obſcurè & imperfectè videre, & quaſi obductas caligine; nam ſi ſpiritus

cerebri

cerebri eſſent nigricantes & opaci, etiam ſpiritus viſorij deberent eſſe tales, cùm ſint vnus & idem; ſed hoc ita non eſt, quia melancholici tàm perfectè ac quicquam alius rem viſu percipiunt: vt v. g. chartam vident tam albam ac alij. Ergo, ſi tenebræ, quas melancholiæ nigredo cerebro offendit, eſſent cauſa mœſtitiæ in iis, qui morbo melancholico laborant, ipſi deberent tenebras maximè fugere & timere, ſed contra delectantur eis. 10. ſequitur, quòd tales lumine curarentur; ſed contra curantur per tenebras, & à medicis in tenebris collocantur. 11. ſanguis non adfert lætitiam per ſuam rubedinem: ergo nec melancholia triſtitiam per ſuam nigredinem. 12. ſi melancholia redderet triſtes ſuâ nigredine, pituita deberet reddere audaces & lætos ſuâ albedine; ſed hoc non facit, audacia enim & lætitia non ponuntur vt ſigna complexionis pituitoſæ.

Pro reſolutione huius problematis, Dico, 1. Timiditatem non oriri ſemper à complexione melancholicâ, ſed à modo phantaſiæ, iudicij, intellectus; & ideò non neceſſariò meticuloſitas in hominibus ſemper indicat complexionem melancholicam, ſed alias cauſas: etſi enim organi corporalis diſpoſitio & complexio multùm diſponunt homines ad has vel ad illas animi paſſiones, tamen per ſe magis pendent à phantaſiâ, iudicio, intellectu, quàm à corporeo organo: & ideò tum tantùm meticuloſitas eſt ſignum complexionis melancholicæ, quando illa videtur eſſe natiua, & quando non videtur, ſubeſt cauſa aliqua ex phantaſiæ inopiâ, vel iudicij defectu; & interim multa alia ſigna complexionis melancholicæ adſunt. Quòd autem ex multis cauſis meticuloſitas & triſtitia oriantur, eſt manifeſtum; nam qui lætâ ſocietate ſemper ſunt educati, opulenti, nullas aduerſitates, ſed fœlicia omnia paſſi ſunt, cuiuſcumque tandem ſint complexionis, læti ſemper ſunt; contrà verò triſtes, qui in ſollicitudine, miſeriis perpetuis, ſtudiiſque ſunt verſati, & ſunt cogitabundi; quia dum ſeria ſua ſtudia ſemper reuoluunt, externas vanitates, hiſtorias, fabulas, dicteria contemnunt. Superſtitioſi homines, malæ conſcientiæ &c. ſunt meticuloſi, quia mortem, Diabolos & pœnas æternas timent; Imprudentes interdum ſunt meticuloſi, quia æſtimant res magis arduas quàm ſunt; interdum temerarij, quia non aduertunt pericula, quæ poſſent ſuperuenire. Imbecilli ſunt meticuloſi, quia agnoſcunt roboris ſui paruitatem ad reſiſtendum. Qui aliquando ſpectra viderunt aut in tenebris læſi fuerunt timidi ſunt; quia timent, ne denuò ſimile eis ſuperueniat. Vxores & proles habentes in bello ſunt timidiores aliis, quia de illis poſt mortem ſolliciti ſunt. Præliis aſſueti inſuetis audaciores ſunt, &c. *Dico* 2. meticuloſitatem, quæ à melancholiâ cauſatur, cauſari partim ratione frigidi temperamenti ipſius; partim & maximè ratione proprietatis eſſentiæ ipſius, non autem ratione nigredinis aut opacitatis: vt ex argumentis ſuperiùs allatis eſt manifeſtum. Ad argumenta ergo Reſpondetur.

Ad primum. Ille metus oritur non ratione complexionis humorum aut

aut diſpoſitionis organi corporis, ſed defectu iudicij aut intellectus, quæ ex cauſis iam dictis modificantur & determinantur.

Ad ſecundum. Sequitur argumentum, ſi melancholia cauſaret metum ratione ſui temperamenti; ſed iam eſt dictum, quòd maximè cauſet ratione proprietatis ſuæ eſſentiæ ac formæ.

Ad tertium. Meticuloſitas eſt iudicium complexionis melancholicæ, quando eſt, natiua, durabilis & perpetua, & talis indicat organi complexionem natiuam & permanẽtem; permanens autem & natiua complexio ſequitur complexionem totius: accedit quòd paſſiones animi non ſolùm exerceantur in cerebro, ſed & in corde; in cerebro quidem formaliter, in corde verò materialiter & efficienter; cordis autem complexionem ſequitur complexio totius; & ſic meticuloſitas eſt ſignum complexionis totius.

Ad quartum & quintum. Reſponſio patet ex dictis.

Problema Secundum.

An libidinoſitas ſit ſignum melancholicæ complexionis: ſeu an melancholici ſint libidinoſi? hoc aſſerit Ariſtoteles 4. *Problem. ſect.* 3. & rationem dicit, *quia abundant flatibus*; hinc ſemen habent flatuoſum, quod eos excitat ad libidinem; & quod euacuari eis eſt leuamento. Idem dicit Aëtius *lib.* 6. *cap.* 9. & Auic. 3. *Canon fen.* 2. eandem quam Galenus aſſignans rationem, ſc. quòd tales plurimæ ſint erectionis & fortis valdè, propter multitudinem inflationis. Sed cùm duplex ſit melancholia, alia naturalis, quæ eſt quartus humor frigidus & ſiccus, alia non naturalis, quæ fit ex aduſtione bilis & aliorum humorum, quæque calida eſt & ſic: dubitatur, cùm prædicti authores dicunt, melancholiam libidinem excitare, de quâ melancholiâ hoc ſit intelligendum: An de illâ naturali frigidâ ac ſiccâ, an de hâc aduſtâ ac calidâ. Conciliator *comment. ad Problema* ſupra dictum, putat hoc verum eſſe & intelligendum de atrâ, dum de atrâ bile & non de melancholiâ naturali; quod probat. 1. quia ad libidinoſitatem requiruntur tria, ſeminis abundantia, ſenſibilitas partium, & flatuum copia; illa non ſunt in melancholicis propriè dictis: ergo melancholia naturalis & propriè dicta non diſponit ad libidinoſitatem: non abundantia ſeminis, quia materia ſeminis eſt ſanguis calidus & humidus; immò Gal. *libr. artis medicæ* dicit melancholicos paucum ſemen habere: non ſenſibilitas, quia ſenſibilitas ſequitur optimam corporis temperaturam & conſequenter ſequitur caliditatem & humiditatem; melancholia autem cõtrarias qualitates habet, ſc. frigiditatem & ſiccitatem, quas potiùs ſequitur inſenſibilitas ac ſtupor: non ſpirituum vel flatuum copia; quia ſpirituoſitas fit à calore non à frigore. Probat Conciliator. 2. Bilioſi ſunt venerei, ergo non melancholici. Sequela probatur; quia contrariorum contrarij ſunt effectus illæ complexiones ſunt contrariæ: ergo. Verùm non eſt dubium, quin ſententia

ſententia ſit auctorum illa communis, quòd libidinoſitatem faciat melancholia naturalis, non atra bilis. Etenim Gal. 6. *Epidem. comment.* 12. ſupra dictum problema, adferens ex Ariſtotele, illud de melancholiâ naturali intelligit, non de atrâ bile. Aëtius *loco citato*, vbi aſſerit melancholicos eſſe libidinoſos, loquitur & tractat de melancholiâ naturali; vt etiam patet ex ratione, quam dicti auctores alligant; quod ſc. hoc fiat ob copiam flatuum, quæ fit ab eâ; flatus enim cùm fiant à debili calore, ſequitur melancholiam naturalem, quæ frigida eſt ac ſicca, & non atram bilem, quæ eſt calidiſſima. Verùm quicquid ſit de mente authorum; ego iudico, melancholiam non cauſare libidinoſitatem, ſed potiùs ſanguinem & bilem; *quòd probo*: 1. Rationibus Conciliatoris iam allegatis. 2. probo experientiâ; quia cuiuis eſt manifeſtum colericos & ſanguineos eſſe magis veneri addictos, quàm eos, qui habent complexionem frigidam. 2. patet, quia animalia calida ſunt libidinoſiora frigidis, & homines in calidis regionibus habitantes, vt Italos, Hiſpanos, &c. eſſe proniores ad venerem Belgis & Germanis. 3. Quia vere & æſtate homines ſunt ad Venerem proniores, quàm autumno aut hyeme, quibus temporibus regnant melancholia & pituita. 4. quia etiam in adoleſcentiâ & iuuenili ætate, quæ calidæ ſunt ac ſanguineæ & bile abundant, ille feruor maior eſt quàm in ætate virili vel ſenectute. 5. quia libidinoſitatem facit ſeminis abundantia, acrimonia & ſpirituoſitas: Abundantia ſeminis eſt ab abundantiâ ſanguinis; ſemen ergo eſt ex ſuperfluo ſanguine, acrimonia ſeminis eſt à calore; ſpirituoſitas etiam eſt à ſanguine; ſpiritus enim non ex melancholico ſanguine vel humore, ſed ex vapore optimi ſanguinis maximè generantur. Neque valet dicere, quòd melancholici multos flatus habent ob ſuam frigiditatem, qui ſemini miſceantur, ex quibus frequens fortiſque fiat erectio, & quaſi ſatyryaſis: quia erectio naturalis non eſt à flatu, ſed à ſpiritu ſeminis calido & ſubtili; nec in ſemine flatus ſunt, ſed ſpiritus optimi, qui ex ſemine & ſanguine generantur; ex quo patet, falſum quoque eſſe, legumina, vt fabas, piſa &c. ad venerem conferre, eò quòd flatulenta ſint.

Problema Tertium.

An Ingenioſitas ſit ſignum complexionis melancholicæ, ſeu an melancholici ſint ingenioſi? Hoc aſſeruit Ariſtoteles *ſectione 3. problem. 5. de generatione animalium cap.* 1. dicens, *quotquot vnquam in ſcientiis, artibus poëſi excelluerunt, melancholicos fuiſſe.* Videtur autem contra eſſe Hipp. *lib. de flatibus, textu.* 2. & *lib.* 1. *de morbis textu.* 28. vbi dicit, prudentiam repoſitam eſſe in ſanguine; ergo non in melancholiâ. Sequela probatur: quia contrariorum temperamentorum contrarij ſunt effectus: hi humores contrariantur temperamentis; ergo. 2. Ingenioſitas conſiſtit in tenui & ſubtili ſubſtantiâ cerebri, Galen. 12. *artis paruæ* atteſtante: at talem

non poſſunt habere melancholici, cùm melancholia ſit humor craſſus & terreſtris : ergo. 3. actiones omnes corporis perficiuntur calore, frigiditas actioni eſt inimica. Ergo, etiam ingenium & actiones principes optimè perficiuntur calore, & non à frigore ; ſed melancholia eſt frigida, cerebrum frigidum. Ergo. *Confirmatur* : quia experientia docet in calidis regionibus, vt Italiâ, Hiſpaniâ, Franciâ, homines eſſe ingenioſiores; in frigidis, vt Germaniâ, &c. eſſe ſtupidiores, quod etiam Ariſtoteles 15. *probl.*15. aſſerit. Denique homines cholerici ſunt ingenioſiores frigidis & pituitoſis; ergo etiam eâdem ratione melancholicis. Huic videtur ratio adſtipulari ; etenim cholerici ſunt calidi; calor autem addit actionibus alacritatem, & ſpiritus reddit magis tenues, puros, & igneos; ſunt etiam ſicci, ſiccitas autem ad ingenium facit, nam vt dicebat Heraclitus : *ſplendor ſiccus animus ſapientiſſimus.* Denique cholerici paucis excrementis abundant : hinc ſpiritus eis ſunt puriores. Hoc etiam confirmatur authoritate Galen. qui *in arte paruâ* mentis celeritatem inter ſigna calidi & ſicci temperamenti ponit. 4. Melancholia reddit homines meticuloſos ; meticuloſitas omnibus conantibus obeſt ; ergo fieri non poteſt vt melancholici in ſcientiis omnibus & artibus excellentiſſimi euadant, vt aſſerit Ariſtoteles.

Pro ſolutione ſciendum. Quòd pura melancholia, quæ eſt frigida & ſicca, non facit homines ingenioſos, ſed illa ; quæ permixtione aliquâ bilis eſt temperata, vel quæ nonnihil aduſta & calefacta, vel illa, quæ impropriè melancholia, propriè atra bilis appellatur, quæ humorum aliorum moderatâ aduſtione genita eſt; & de tali melancholiâ loquitur Ariſtoteles *in problematibus* : Quandoquidem ibidem aſſerit, illam melancholiam, quæ ingenioſos facit, debere eſſe modicè excalefactam. Quod melancholia, quæ frigida eſt ac ſicca, non faciat bonum ingenium, patet ex argumentis iam allatis. Quod etiam neque atra bilis valde aduſta & torrefacta, manifeſtum eſt, quia illa potiùs ob magnum feruorem cauſat iram, furorem, mentis inconſtantiam, ſpirituum turbulentiam & inſtabilitatem, & laborum impatientiam; quæ omnia prudentiæ, ingenio, & magnæ ſapientiæ contrariantur, vt *eodem problemate citato* Ariſtoteles teſtatur. At quòd melancholia parùm ex calefacta & attenuata, vel melancholia ex aliorum humorum & præcipuè ſanguinis leui aduſtione genita, vel quæ calidorum humorum vt moderatæ bilis vel multi ſanguinis permixtione eſt temperata, ingenij cauſa ſit, rationi conſentaneum videtur : etenim ſi melancholiæ bilis ſit permixta, à bile erit ingenij celeritas & diſcurſiuum ; à melancholiâ erit quædam firmitas ac conſtantia tum laboris tum operationum, & cerebrum erit paulò ſolidius denſiúſque, vnde ei impreſſæ ſpecies firmiter inhærebunt. Ab vtroque humore, quia ſiccus eſt, cerebrum ſiccum euadit; & excrementis vacuum: hoc autem ad ingenium & ſapientiam facit; nam cerebrum excrementis oneratum euadit ſtupidum, & ſpiritus gignit craſſos & caliginoſos : bilis attemperabit craſſam & terream ac frigidam ſubſtantiam me-

lancholiæ, ex quâ meticuloſitas ac ſtupor cauſaretur; melancholia temperabit bilis æſtum ac feruoré, qui ſpiritus nimis inflàmaret, & eos turbulentos ac inſtabiles redderet, ac furorem potiùs quàm ſapientiam cauſaret: ſic Galen. 10. *de naturâ humanâ commentario ad textum* 39. *animi acies*, inquit, *ac intelligentia à billioſo humore; conſiſtentia ac ſiccitas à melancholico oriuntur*. Quòd autem moderata bilis, idem etiam ac multus ſanguis melancholiæ permixtus præſtat propter eaſdem cauſas: atra bilis etiam facit ingenioſitatem, nempe quæ ex ſanguinis moderatâ aduſtione genita eſt; nam quæ genita eſt ab aduſtione bilis, ea ingenio & prudentiæ eſt inidonea; cùm ſit nimis calida & feruore ſuo ſpiritus adurendo, potiùs iracundiam, furorem, mentíſque alienationem inducat. Dico, ex ſanguinis moderatâ aduſtione genitâ, quia immoderatâ aduſtio idem faceret, quòd iam de atrâ bile ex choleræ aduſtione genitâ, diximus: moderata autem ſanguinis aduſtio facit, vt ſpiritus multus generetur propter ſanguinem, & tenuis, purg ac ſubtilis propter aduſtionem. Atque hæc de ſignis totius: nunc ad particularia.

CAP. III.

De Temperamentis membrorum in particulari.

§. I.

Signa Cerebri.

SIgna cerebri ſumuntur à figurâ capitis, ab actionibus, excrementis, à iuuantibus ac lædentibus; quæ omnia ponit Gal. *in arte paruâ.*

Signa Cerebri bene temperati ſunt: ſi actiones omnes ad cerebrum pertinentes, vt ſenſus externi, ſenſus interni, ſeu actiones principes, vt phantaſia, memoria, ratiocinatio bene habeant, & in nullo eorum ſit defectus; ſi ſomnus naturalis, nam ſomnus ad ſenſus pertinet; ſi facultas motiua etiam vegeta eſt; ſi animi paſſiones, vt ira, metus, audacia ſeruent mediocritatem; ſi caput nullis doloribus eſt affectum, ſi nulla pulſatio, nec vertigo ſentiatur; ſi caput eſt bene conformatum, neque nimis paruum, neque nimis magnum; ſi oculi ſint vegeti & viuaces; ſi excrementa auriũ & narium ſint moderata ſecundum omnia accidentia, & ſecundum ſubſtantiæ modum, ſi pilorum color, qualitas medio modo ſe habent; ſi in pueritiâ flaui ſint & paulatim ad moderatam nigredinem ſeu fuſcedinem vergant; ſi canities & caluitium iuſto tempore, neque nimis citò neque nimis ſerò adueniant; ſi à vento & aëris mutationibus, qualeſcunque ſint, ſiue calidæ, ſiue frigidæ, non facilè afficiatur; ſi nec nimis citò nec nimis difficulter inebriatur; ſi ab odorib. nó ſtatim doleat, ſed omnes facilè ferat. &c.

Signa Cerebri calidi; ſi ſenſus externi vegeti ſint & acuti, propter ſpirituum ſubtilitatem, quam calor facit, ſi ad ſomnum minimè eſt

 propenſus,

propenſus, ſed potiùs ad vigilias; ſi agilis eſt ac in velox in motu, ſi ingenij habet promptitudinem & diſcurſuum celeritatem; ſi excrementa cerebri pauca; ſi à vino facilè læditur & inebriatur, ſi à calidis odoribus, à ſolis radiis ſtatim caput dolet; ſi pili nigri, criſpi, duri; & mox natis ſtatim valde creſcunt; ſi citò caluefcit, &c.

Signa Cerebri frigidi ſunt: ſi ſenſus ſunt obtuſi; ſi piger, torpidus, tardus, ſtupidus ſomnolentus, ſi excrementa aurium, oculorum, narium, palati multa ſunt & cruda; ſi difficulter inebriatur; ſi à vento frigido facilè læditur & catharris vexatur; ſi pili rufi, recti, longi; ſi ſtatim caneſcit, minimè autem calueſcit.

Signa cerebri humidi ſunt: ſi facilè addiſcit & apprehendit, difficulter autem memoriatur, ſi ſenſus externi ſint obtuſiores, vt ſi minùs exactè olfacit aut audit, ſine vitio particulari partium illarum; ſi paruo robore artuum præditus eſt; nam robur neruorum in ſiccitate conſiſtit; ſi facies tumida, mollis & obeſa; ſi caput magnum; nam humiditas ad incrementum facit; ſi excrementa capitis mucoſa abundent; ſi pili flaui, longi, citò caneſcentes, non calueſcentes; ſi ſæpius inebriatus à vino non offenditur, nec caput dolet, ſed meliùs habet; ſi à vento auſtrali & aëre pluuioſo ac nebuloſo caput notabiliter lædatur.

Signa cerebri ſicci. Si adeſt ſenſuum perſpicacitas, memoriæ bonitas, artuum robur, agilitas ac longitudo, excrementa pauca, caput paruum, facies ſicca, macilenta, capilli curti, duri, celeriter naſcentes, criſpi; ſi citò calueſcit; ad vigilias, minimè verò ad ſomnum eſt pronus; ſi læditur à ſiccis, ab humidis bene habet, &c.

§. II.

Signa Temperamenti Cordis.

Illa etiam *in arte paruâ* Galen. ponit: & deſumuntur ab iiſdem etiam fontibus, à quibus ſigna cerebri, maximè verò ab actionibus, vt pulſu, animi paſſionibus, reſpiratione, thoracis conformatione, &c. ab excrementis enim hic nulla ſigna ſumuntur, quia nulla à corde procedunt.

Signa Cordis calidi ſunt: ſi pulſus magnus, vehemens, velox, frequens; ſi reſpiratio magna; ſi eſt audax, iracundus, furioſus; ſi thorax latus, & hirſutus; thoracis enim magnitudo ſecundum neceſſitatem magnæ aut paruæ reſpirationis, & conſequenter ſecundum cordis maiorem aut minorem calorem conformatur; hirſutus, nam magnus calor fuligines multas excitat, quæ ſunt pilorum materia; totum corporis temperamentum calidum, niſi conſtet hepar peculiariter frigiditate ſuâ obſiſtere.

Signa frigidi cordis. Si omnia contraria ſint prædictis.

§. III.

Signa temperamenti Hepatis.

Signa calidi hepatis ſunt: ſanguis calidus & nigricans, totum corpus calidum, niſi forte cor ſuâ frigiditate percipiatur obſiſtere; flaua bilis multa etiam in ætate iuuenili, venæ corporis latæ, &c. ſi vini potu ſtatim totum corpus, facies, & volæ manuum inflammantes; facies rubicunda & puſtulas multas habens, ſiticuloſitas, &c.

Signa hepatis frigidi à contrariis ſumuntur.

Signa Ventriculi calidi. Si hypochondria egregiè caleant, ſi potus multus & frigidus iuuat; ſi multum comedat & optimè digerat; ſi poſt cibum aſſumptum etiam duriorem neque ructus neque tenſionem, neque dolorem ſentiat. *Signa frigidi contraria ſunt.*

§. IV.

Signa Teſtium calidorum ſunt: Si illi ſemper calidi percipiantur, ſi genitalia omnia magna ſint; ſi citò pubeſcant, & cum abundantiâ pilorum, ſi eſt ad venerem pronus, fœcundus, maſcutorum generator *Frigidorum*, his ſunt contraria.

Signa Vteri calidi ſunt: ſi menſes abundant, & ſæpe recurrunt; ſi præmaturè apparuerunt, ſi citò acquiſierit pubertatem; ſi ad venerem prona; ſi vterus ſiccus, & nullius humoris pituitoſi expurgationi obnoxius, ſi maſculos plurimos generauerit, &c. Et hactenus de ſignis ſalubribus. Sequuntur inſalubria, ſed quia illa longiorem habent tractionem, ideò primò de neutris agemus.

SECTIO III.

Signa neutra.

§. I.

SIGNA neutra ſunt, quæ indicant corpus quidem non eſſe ægrotum, ſed tamen non perfectam habere ſanitatem, & morbis imminentibus obnoxium eſſe; & ſic ſigna morborum imminentium ſunt ſigna neutra. Morbos futuros prædicere ex parte ſpectat ad tractatum de prognoſticis; ſed quia prognoſtica ſigna, magis ſignificant futurum in morbis præſentibus exitum, quàm futurorum morborum aduentum, ideo hîc futurorum morborum ſigna ponimus; nam cùm hîc ponantur ſigna ſanitatis perfectæ, & ſigna mor-

borum; meritò etiam ſigna poni poſſunt ſanitatis neutræ & declinantis, ex quibus futuri morbi cognoſcuntur: futuri autem morbi difficulter cognoſcuntur; aliqui breui futuri ſunt, aliqui diu poſt ſiue tardè; illi faciliùs, hi difficiliùs cognoſcuntur. Morbi, qui cauſas habent fortuitas, non neceſſarias, & multis aliis morbis communes, vel cauſas partiales mediatas, aut tales, quæ non niſi multis aliis concurrentibus effectum ſuum producunt, cognoſcuntur difficulter: Qui paulò poſt futuri ſunt, at iam breui imminent; quia illi habent iam de facto diſpoſitiones manifeſtas ac neceſſarias ad illos, faciliùs cognoſcuntur: omnia enim futura ex cauſarum præcognitione deprehenduntur. Externæ cauſæ non neceſſariò effectum producunt; internæ autem multò citiùs.

Signa ergo neutralitatis & imminentium morborum ab actionibus & excrementis,& corporis qualitatibus cognoſcuntur; nam ſi illa omnia medio modo ſe habent, neque optima ſint, neque tamen adhuc ſint morboſa, & ſi non ſe habeant quoad omnia, ſicuti ſolent tempore perfectæ ſanitatis, tamen mutatio non eſt notabilis, nec actiones vllæ notabiliter læduntur, ſignum eſt neutralitatis, imperfectæ ſanitatis, & morborum imminentium: Tales ſunt aliqui dolores in partibus,ſed non notabiles, tumor corporis, ventris gracilitas, decoloratio, procliuitas in ſomnum magnum,vel peruigilium inſolitum,frequenter expergiſci de nocte,& iterum dormire,frequenter in lecto verti,nec poſſe bene in vno ſitu diu iacere,appetentia non bona,ſitis vel nimia vel nulla,aliqua circa naturæ ſtatum eſſe variata, colores excrementorum corporis eſſe mutatos,vel ſubſtantiæ modum,vel quantitatem, vel odorem, &c. ſapores inſoliti linguam afficientes, laſſitudines ſpontaneæ,genua ab inceſſu facilè fatigari, facilè ſudare præter ſolitum, crebra vlcera hinc inde in corpore oriri, corpus plus ſolito calere, ſomnia tumultuoſa, oſcitatio multa,fœtor oris, &c.

Ad ſigna neutra referuntur omnia ſigna repletionis; quæ ſigna ex tractatu de cibo & potu ſunt petenda. Videamus porro, in quos morbos quiſpiam in particulari ſit lapſurus. Hoc autem ex cauſis cognoſci debet; quapropter omnes cauſæ tam internæ quàm externæ ſunt examinãdæ;& quales morbos earũ ſingulæ producere natę ſint,eſt videndum;tum ex præſentiâ earum futuri morbi ſpecies eſt præcognoſcenda.

§. II.

Futurorum ergo morborum ſigna deſumuntur ex cauſis ſequentibus, & primùm internis. Itaque ſi præceſſerint cauſæ calefacientes,incidet in morbos calidos;ſi frigefacientes, in frigidos. Sic 3.*Epidem. comment.* 6. *ſect.*89. adoleſcens Melibæi ex nimio potu & venere diu excalefactus decubuit.Et *Epid.*1.*com.*5. ſilenum ex laſſitudinibus, potationibus,exercitationibus intempeſtiuis ignis corripuit.

A paren

A parentibus deſumuntur ſigna; nam quorum parentes laborarunt morbo aliquo hæreditario, vel morbo Gallico, Elephantiaſi, Phthiſi, Podagrâ, Calculo, &c. eorum quoque filios eſſe laboraturos eſt ſuſpicio.

Ab aëre: quos morbos & anni tempus, & regio nata ſint inducere, in tractatu de ſanitate tuendâ, capite de aëre eſt videndum.

A cometis etiam & ſiderum conſtellationibus ſigna ſumi poſſunt; nam cometæ ſiccitates, ardores, putredines, peſtes futuras indicant.

A cibis, nam qui ciborum conſuetudinem antiquam immutant, in iis morbi timendi ſunt, & tales, quales ille cibus producere natus eſt, quos autem morbos ſinguli cibi inferre poſſint, ex diætetice quærendum. Cùm eſt penuria tritici & bonorum alimentorum, malorum verò, vt fructuum copia, morbi ex corruptione humorum, vt febres ac peſtes prædici poſſunt. In quo anno eſt copia fructuum adſtringentium, vt pyrorum, cotaniorum, meſpilorum, cornorum, ſorborum, mororum, &c. dyſenteriæ, alui fluxus, febres: etenim illi adſtringendo humores prauos in corpore retinent; ipſemet quoque in corpore putreſcunt, acrimoniam acquirunt, & ſic interna vlcera cauſant.

A multâ crapulâ, conuulſiones, paralyſes, hydropes timendæ.

A cruditatibus, obſtructiones, febres, &c.

Ab exercitij genere ſigna quoque ſumuntur: In otioſis morbi ex pituitâ expectandi. Vehementia exercitia facientibus, altè canentibus, concionantibus venæ ruptiones & herniæ fiunt: ſedentariis catharri, obſtructiones, calculi generantur. A multâ ſcriptione, præcipuè prono corpore, pectoris dolores, hepatis lieniſque fiunt obſtructiones. Ex aſſiduitate circa fornaces, oculorum rubedines. Ex argenti viui multâ tractatione, tremor. Ex frequenti plumbi fuſione, aphonia. Laniones & Coriarij, qui pelles & morticinia multa tractant, anthrace, inquit Rondeletius, corripiuntur: Acupictores oculis ſunt imbecilliores; vt imaginum ærearum ſculptores. Infectores in phthiſin facilè cadunt. Qui poſt cibum ſtatim exercitia faciunt, cruditates & obſtructiones patiuntur. Hipp. *lib. de aquâ aëre & locis* dicit, *Scythas multos fieri arthriticos & impotentes, propter equitationem.*

A ſomno multo, Catharrhi, apoplexiæ, dolores capitis, grauitas: à vigiliis melancholiæ, phrenitides, morbi ex cruditate expectantur.

Ab animi affectibus: ab irâ febres, apoplexiæ; &c. à triſtitiâ phthiſis, melancholia, &c.

A temperamento etiam ſigna petuntur; ſic calidi calidis morbis obnoxij ſunt, febribus ardentibus, tertianæ: humidi, putredinibus, deſtillationibus, vermibus, fluxionibus, &c. ſicci, febribus acutis; Melancholici melancholicis; bilioſi, bilioſis morbis obnoxij ſunt, & ſic de cæteris.

A ſexu: ſic mulieres obnoxiæ ſunt multis vitiis mammarum, vteri, aliiſque per conſenſum vteri & menſtruorũ immoderatione fientibus: ſic obeſa

obeſas mulieres non concipere, dixit Hipp. quòd in iis vterus nimio abdominis tumore prematur.

A corporis diſpoſitione & habitu: aſtricta morbis, qui à prohibitâ tranſpiratione: laxa & mollia iis, qui à nimio effluuio fiunt: anguſtos meatus habentia, obſtructionibus. obeſa, morbis acutis, difficili reſpirationi, apoplexiæ, repentinæ morti, fluxionibus, putredini: Macilenta febribus ardentibus, marcoſi obnoxij ſunt. Sic Hipp. dixit: *qui naturâ admodum craſſi ſunt citius intereunt, quàm qui graciles*. Qui anguſtum thoracem habent, phthiſi; qui collum curtum, groſſum, apoplexiæ, gibboſi aſthmati, & aliis affectibus pectoris ſunt obnoxij.

A corporis qualitatibus ſigna deſumuntur: pallidi bilioſis morbis; nigri melancholicis, & bilioſis morbis: rubicundi ſanguineis obnoxij ſunt: quibus ſonitus multus in ventre auditur, dolores colici, ilij expectandi ſunt: quibus cibi amari videntur, bilioſi; quibus acidi, melancholici; quibus inſipidi, pituitoſi morbi timendi ſunt. Quibus odor putridus exhalat à corpore ceu hircinus, iis magni & putridi morbi metuendi ſunt.

Ab ætate: Gal. *Epid*.3. *com*. 5. dicit; *infantes aphthis facilè corripi ob tres cauſas; quòd corpora ſint molliſſima; quòd potui in vtero non aſſueta; quòd lac aliquando acrimoniam habeat*. 1. *Epid*. 2. *comm*. 5. dicit, pueros etiam conuulſioni obnoxios eſſe propter infirmitatem corporis, & neruoſi generoſi generis mollitiem, ad quos neruos vapores ex cruditatibus & vermibus efferuntur, qui conuulſiones in iis faciunt. 3. *Aph*. 24. dicit, etiam iis fieri aurium humiditates, quia ipſi humidi, & caput eis humidum; & quia multa ob voracitatem excrementa accumulant: propter quam cauſam etiam capitis ſcabiei obnoxij ſunt. Plurimis etiam pueris tenaſmum accidiſſe ſcribit Hipp. 3. *Epid*. 5. porrò & dentitioni, & alui fluxibus, & febribus ac conuulſionibus pueri obnoxij ſunt: adultiores pueri vermibus & calculo laborant: cuius cauſam ſtatuit Hipp. 2. *de naturâ humanâ*, quòd calore abundent, ac humoribus ſcateant, & ductos anguſtos habeant: Ætas adoleſcentiæ; quia ſanguinea eſt, morbis ſanguineis, febribus, ſynochis, & ſputo ſanguinis eſt obnoxia. Hipp. 3. *Aphor*. 27. *grandioribus*, inquit, *& iam ad pubertatem accedentibus ſanguinis profluuia è naribus fiunt*; & 1. *prognoſt*. 27. fluxum ſanguinis in iis, qui intra annum 35. ſunt, eſpectandum eſſe ait: quia ſc. illa ætas ſanguine abundat: vltra hanc ætatem, inquit, morbi laterales, pulmonis inflammationes, phrenetides, ardores, choleræ. Dicit etiam Hipp. *in Aphoris*. Iuuenes tabi obnoxios eſſe: quod Galen. *in comm*. dicit, non tam ratione ætatis per ſe euenire, quàm potiùs per accidens; quòd in iis magnæ exercitationes fiant ſaltationum, equitationum, clamorum, magnumque interdum frigus, interdum calor perferantur. Declinans ætas morbos ex atrâ bile & pituitâ producit, vt hæmorrhoïdes deſtillationes, apoplexias, oculorum & aurium humiditates, vt Hipp. 1. *de naturâ humanâ ſect*. 28. teſtatur; inſuper tremores, paralyſes, tuſſes, peruigiliæ, cæcitates, &c.

Ab excrementis etiam ſigna ſumuntur:ſi quis minus excrementorum, quàm par eſt,excernat, morbi ex multitudine timendi:ſi plus, morbi ex ſiccitate;ſi bilioſa,bilioſi;ſi pituitoſa,pituitoſi. Ex omni nimiâ ſanguinis euacuatione,hydrops,atrophia ſequitur.

Ab aliis corporis diſpoſitionibus ſigna deſumuntur. Sic Hipp. 6. *Aphor.*28. *Eunuchi,* inquit, *neque podagrâ laborant, neque calui fiunt*, & *Aphor.* 29. *podagrâ,* inquit, *mulier non laborat, niſi menſtrua defecerit,* & *Aphor.*30.*puer podagrâ non laborat ante vſum venereum*, & *Aphor.*33. *qui acidum eructant, non valde morbo laterali laborant, & Aph.* 34. *quicumque calui fiunt; illis magnæ varices non fiunt; quibus verò caluis magnæ varices fiunt, iis rurſus capilli creſcunt.*

A morbis & ſymptomatibus præſentibus etiam alij morbi ſecuturi, vel non ſecuturi cognoſcuntur. *Qui Regio morbo laborant, non multùm ventoſi fiunt,* inquit Hipp.5.*Aphor.*72. *Et* 65. *Quibus tumores in vlceribus apparent, non conuelluntur maximè, neque inſaniunt.* Et *Aphor.*70. *Quartanis laborantes non admodùm conuulſionibus capiuntur; ſi verò priùs conuulſione laborent, & quartana ſuperueniat, conuulſione liberantur.* Et 5. *Aphor.*8. *pleuritis, ſi non infra dies* 14. *purgetur, in Empyena tranſit.* Et 5. *Aph.*1. *quicunque ab anginâ liberantur, iis ad pulmones vertitur, & in* 7. *diebus pereunt: ſi verò hos effugerint, ſuppurantur.* Sic *lib.*6. *Aphor.*48. indicat *lienoſis difficultatem inteſtinorum ſæpe ſuperuenire.*7. *Aphor.*11. *pleuritidi peripneumoniam.* Porrò aſſiduum fluxum lachrymarum epiphora ſequitur: dyſenteria morbos acutos,& hepatis affectus, & ómnes internas inflammationes frequenter ſequitur: hydrops & cachexia apoplexiam ſequitur: paralyſis colico dolori & conuulſio ſuperuenit; tertianæ quartana: in cubo & vertigini epilepſia; tremori paralyſis;tinnitui aurium, ſurditas;ſuffuſioni cæcitas; hæmoptyſi,phthiſis; phreniticì,lethargus;herniæ,hernia ſcroti; ſuppreſſionibus menſium, febris pallida virginum: febri pallidæ, hydrops: ſcirrhum quoque hepatis ac lienis etiam hydrops ſequitur: à longo fluxu muliebri, vlcus in vtero; ab vlcere penis carnoſitas oritur: vlcera hydropicorum in gangrænam frequenter abeunt; laſſitudo futuræ febris indicium eſt; faciei pallor cum palpebrarum tumore, cachexiæ: capitis grauitas & brachij pondus vel frigiditas ac ſtupór, hemiplexiæ: in apoplexiâ cum nauſeâ & ventris ſuppreſſione colicæ,pruritus ani, hæmorrhoïdum prænuntia ſunt.

Quo tempore quis in morbos incidet, ſic cognoſcitur: ſi cauſæ vel ſymptomata, ex quibus futuri morbi indicantur, ſint magna & efficacia,citò futurum morbum indicant; aliàs ſerò, ſi corpus debile eſt, citiùs in morbum lapſurum, quàm ſi validum; in corporibus humidis, vt in pueritiâ, humidi morbi magis timendi ſunt; in calidis, vt iuuentute, calidi; in frigidis, vt in ſenectute, frigidi: ſi ſcilicet cauſæ & accidentia, quæ morbum minantur,ſint ſimilia temperamento corporis, qualia ſunt anni tempus,victus ratio, exercitia, &c. illis caſibus citiùs quis in morbum incidet, quàm ſi hæc omnia eſſent contraria, ſic quando abun-

G dantia,

dantia bilis præſens, vel vomitus bilioſus, vel amaritudo oris, calidum morbum minantur, citiùs ille futurus eſt, ſi inſtet æſtas, quàm ſi hyems; ſi corpus natura calidum eſt, quàm ſi frigidum: æſtiui morbi æſtate ſunt expectandi; frigidi hyeme; melancholici morbi melancholicis in autumno ſunt expectandi; ſanguinei ſanguineis in vere, bilioſi bilioſis in æſtate: aliqui etiam morbi ex naturâ ſuâ ac proprietate vno tempore anni magis oriuntur, quàm alio; apoplexia in autumno; epilepſia, podagra, catarrhi in magnis temporum mutationibus, vt præcipuè autumnali & menſe martio. Qui caput vel thoracem habent debilem, hyeme maximè morbos vereri debent. Et hæc de ſignis neutris.

SECTIO IV.

Signa inſalubria.

CAP. I.

De ſignis Anamneſticis & Diagnoſticis.

§. I.

SIGNA inſalubria, vt dixi, alia ſunt præteritorum, & vocantur Anamneſtica ſeu rememoratiua; alia præſentium, & vocantur diagnoſtica, alia futurorum, & vocantur prognoſtica: anamneſtica non magnum vſum habent, & pauca ſunt; propterea, quòd præterita meliùs ex ægrotis & aſſiſtentibus, quàm artificialibus coniecturis cognoſcuntur. Nonnulla tamen ponemus, quæ ex relatione haberi non poſſunt, ſed arte & ratione debent inueſtigari, vt v.g. cauſæ effectuum ſeu membrorum præſentium: illæ cauſæ debent cognoſci ex effectibus. Ergo ab effectibus fontes iſtorum ſignorum ſunt petendi.

Quo morbo quis mortuus ſit, ſic cognoſcitur: ſi poſt mortem exanthemata apparent nigra aut liuida; ſi tumores inguinum ac maxillarum, indicium eſt hominem habuiſſe peſtem, ac ex eâ mortuum eſſe: ſi poſt mortem pus per nares exit, abſceſſum in cerebro fuiſſe: ſi per os exit, in ventriculo vel vicinâ parte: ſic etiam ſi poſt mortem ſtatim fœtidus odor erumpit, indicium eſt internum abſceſſum diſruptum eſſe, ex eoque ægrum ſubitò interiiſſe: ſi in aliquâ parte cutis apparet violacei & liuidi coloris, & ibi æger viuens de dolore fuerit conqueſtus, indicium eſt ſubtus phlegmonem fuiſſe: ſic ab anginâ mortuis, circa collum liuidus & violaceus circulus; à pleuritide mortuis

ſæpe

ſæpe macula magna liuida, vnius duorum vel trium palmorum ad coſtas apparet.

An puer, ſi ſubitò mortuus eſt, à nutrice ſuffocatus in lecto, an ſponte ſuâ & à morbo mortuus, ſic cognoſcitur: ſi ante bene valuit, non fuit querulus, non plorauit, ſi ſubitò mortuus, ſi nutrix craſſa, ſomnolenta, ebrioſa, difficulter ex ſomno excitabilis, ſi circa os & nares pueri mortui apparet ſpuma, ſi facies non pallet, ſed eſt liuidi & violacei coloris, ſi aperto corpore ſpuma in aſperâ arteriâ & pulmone multa adhæreat ſignum eſt quòd ſit ſuffocatus.

An quis ex fulminis ictu mortuus ſit, cognoſcitur; quia, ſi fulminarit, ſi in loco ſeu campo aperto mortuus inuenitur, nullum vulnus habens, odorem ſpirans grauem ac ſulphureum, ſic vt nec canes nec aues cadauer attingant, ſi in parte aliquâ, quâ tactus eſt, macula liuida apparet cum notis vſtionis, indicium eſt, quòd ſit fulmine tactus. Scribit Plinius, quòd qui vigilans fulmine tangitur, cum mortuus eſt, eius oculi ſint clauſi; qui verò dormiens fulmine tactus eſt, eius oculi ſunt aperti. Aliqui dicunt, corpora fulmine tacta non putreſcere, & ideò veteribus nec ſolere cremari, nec ſepeliri.

An quis ſit ſuſpenſus mortuus an viuus, cognoſcitur: quia ſi viuus eſt ſuſpenſus, funis veſtigium in collo erit liuidum & nigricans; cutis circum contracta ac rugoſa propter funis compreſſionem, facies, brachia & crura erunt liuida, ſpuma circa os apparebit, & mucus ſpumoſus circa nares: ſi verò mortuus nihil iſtorum.

An mortuus quis an viuus ſit vulneratus, cognoſcitur: quia ſi viuus, vulnera apparebunt rubra ac cruenta, labra in ambitu tumida ac liuida: ſi mortuus, non item.

An quis ſit proiectus in aquam mortuus an viuus, cognoſcitur: quia ſi viuus, totus venter aquâ intumeſcit, circa nares ac os ſpumoſa & mucoſa excrementa cernuntur extremi digiti detriti & excoriati ex vi contra terram illatâ: ſi mortuus, contrà; quia mortuo non attrahitur aqua in ventrem, cùm omnes meatus tunc ſint occluſi, & frigore conſtricti.

An quis armis venenatis ſit interfectus, cognoſcitur: ſi ſtatim ſæua ſymptomata inſurgunt, virium labefactatio & magna deiectio, cordis delirium & palpitatio; ſi membrum redditur imbecille, ſi caro vulneris & circa vulnus à carne ſanâ multum diuerſa apparet, vt pallida ſupra modum, vel ſubliuida, vel vt mortua.

An quis venenũ per os aſſumpſerit, etiã ſignis cognoſci poteſt: hoc autẽ medicũ ſcire magni refert, ſiue æger adhuc viuat vt curetur, vel mortuus ſit, vt medicus in iudicio teſtimoniũ veritatis ferre poſſit, à quo ſæpe eorũ qui accuſantur, vita depẽdet. Circa hoc autẽ ſciendum eſt, medicũ debere valde eſſe circũſpectum, ne temerè pronuntiando hominẽ de crimine ſuſpectum, innocenter in vitæ pericula adducat. Difficilè autem eſt iudicare, an quis veneno mortuus ſit, nec ne: etenim tum eſt ſuſpicio veneni,

quando quis repentè magnis ac ſæuis ſymptomatis corripitur; atqui talibus corri pi poteſt à prauis, corruptis ac venenatis humoribus in corpore genitis : Er. *Minor prob.* etenim venena in corpore gigni poſſunt: ergo & effectus venenorum abſque eo, quòd venena per os aſſumpta ſint. *Antecedens prob.* authorit. Etenim Galen. *cap.5.6. de locis affectis*, quærit, an venena in corpore noſtro gigni poſſint ? & reſpondet quòd ſic, & idem aſſerit *lib.4.cap.7. & 2. proreticorum, comment.17. & 6. epid. ſect.6.* Et Aëtius *ſermone 5.cap.129.* aſſerit, humores corporis poſſe euadere venenatos & vero veneno ſimiles. Quod etiam probatur exemplo peſtis, epilepſiæ, cauſatæ à vapore ex pollice pedis, vel digitis manuum aſcendente; & ſemine & menſtruo putrefactis, in quibus ex malitiâ ſymptomatum manifeſtum eſt, humores veneni naturam acquiſiuiſſe *prob.* 2. à peſte contingunt tam ſæua ſymptomata, & tam citò contingit homines interire, quàm à veneno aſſumptò; ergo in corpore gignuntur mala, quæ non minora ſymptomata venenis inferunt; ergo & alia ſimilia in corpore generari poſſunt. *prob.* quia *lib.1. Epidem. ſect.3.* eſt exemplum Critonis, quem rectè ambulantem pedis dolor fortis cepit, à magno digito, & decubuit; eidem ſuperuenit horror, & cibi faſtidium, & paruus calor; nocte ſecutum eſt delirium; ſecundâ die tumor per totum pedem apparuit ſubruber, puſtulæ nigræ, febris acuta, delirium maius, bilis vomitus copioſus; mortuus eſt ſecundâ die: hæc ſymptomata ſunt maxima, & non minora, quàm eorum, qui venenum aſſumpſerunt, & quibus talia ſuperueniunt, præcipuè in partibus internis, in iis meritò ſuſpicio eſſe poſſit veneni, cùm tamen nullum fuerit aſſumptum, ſed omnia à venenatis humoribus ſint cauſata, vt ex eo patet, quòd nullam ibi Hipp. veneni faciat mentionem. Aliud exemplum eſt 3. *Epid. ſect.3. ægroto quarto.* Primâ die vomuit, æruginoſa, febris cum horrore, ſudor multus capitis & continuus, grauitas cum dolore, vrinæ tenues, delirium, nunquam dormiuit, ſecundâ die mane fuit ſine voce, febris acuta, ſudauit, non intermiſit, palpitationes per totum corpus, nocte conuulſiones, tertiâ die omnia exacerbata ſũt, mortuus eſt; hæc omnia poſſent meritò veneni ſigna æſtimari, cùm tamen ab humorum ſolùm malitiâ fuerint producta. Ex his patet arduum eſſe de venenis iudicare; poteſt tamen iudicari, ſi plura ſigna ſimul concurrant, & maximè ea quæ ſequuntur venenum. 1. ſi quis ſanæ mentis, bene valens, & bonâ viuendi ratione vtens ſtatim à cibo aut potu aut pharmaco aſſumpto, maximis ac variis ſymptomatibus corripiatur, ſi ſtatim ventriculi ſuperueniat æſtuatio & anxietas, corporis iactatio, coloris faciei varia mutatio, nauſea, vomitus fœtidus aut niger, tuſſis, ſingultus, tremor, ſtupor, punctura, mordicatio, roſiones inteſtinorum, cordis palpitatio, membrorum contractio aut conuulſio, ſanguinis tetri per os eiectio, moleſta vrinæ excretio, feruor totius corporis, vel frigus eiuſdem, eruptio papularum aut macularum liuidarum per corpus, intumeſcentia ventris vel totius corporis, vertigo, lipothymia, ſyncope, ἀσφυξία, virium ſumma proſtratio, lingua & labra tumefacta ac nigricantia,

nigricantia, extrema corporis, præſertim vngues liuidi, ſudor frigidus circa frontem & tempora, oculi torui & mobiles etiam; ſi corpus mortuum aperiatur, & in gulâ vel ſtomacho exulceratio, rubedo, caro nigra, exuſta appareat; ſi cibus in ſtomacho inuentus voraci cani obiiciatur, & paulò pòſt etiam moriatur.

An vulneratus ex vulnere mortuus ſit, an ex aliâ causâ, etiam dignoſci poteſt. Hæc quæſtio eſt quotidie obuia, & eius deciſio ordinariè à magiſtratibus medicorum iudicio ſubiicitur; eſt autem ardua, quia ab eâ dependet vita ac ſalus illius, qui vulnerauit: vnde ſi medicus nimis temerariè iudicat, vt ſæpe fit, reus eſt ipſemet mortis & ſupplicij vulneratoris. Difficile eſt autem hoc bene iudicare: nam etiamſi quis vulneratus ſit, non propterea ſequitur, quòd ex vulnere mortuus ſit, ſed poteſt eſſe mortuus ex aliâ causâ. Nos ergo, ne erremus, diuerſis propoſitionibus & quęſitis rei difficultatē explicabimus. *Dico* itaq; 1. Si quis ſit vulneratus ſit, & vuln⁹ nō ſit abſolutè lætale, & conſtat vulneratū, vel medicum, vel chirurgū notabilē errorem cōmiſſe, cuius ratione veriſimile ſit mortē cauſari potuiſſe, nullâ ratione pronuntiandū eſt, vulneratum ex vulnere obiiſſe, aut vulnerantem mortis reū eſſe, ſed obiiſſe ex errore cōmiſſo; quia ſi poteſt ex errore commiſſo obiiſſe, etiamſi fortè non obierit, & hoc adhuc incertum ſit, ſi ſaltem non eſt certum ex vulneris magnitudine eum obiiſſe, non eſt pronuntiandum, vulnerantem homicidij reum eſſe. Dico, ſi veriſimile ſit mortem ex errore cauſari potuiſſe, hoc autem cognoſcitur ex ſymptomatibus, quæ ante mortem eueniunt, nam ſi talia ſymptomata eueniant, qualia ſequi poſſunt errorem commiſſum, eſt indicium eum ex errore commiſſo obiiſſe; ſi verò talia ſunt, quæ ex naturâ ſuâ non ſunt nata ſequi talem errorem commiſſum, ſed quæ potiùs vulneris magnitudinem ſequuntur, ſignum eſt mortem non ex errore commiſſo, ſed ex vulnere eueniſſe; ſic ſi chirurgus ſuâ ignorantiâ non ſciuiſſet fluentem venam compeſcere, & inde ſecuta fuiſſet magna debilitas, vultus pallor, aſphygmia, eſt indicium mortem eſſe ſecutam errore illius chirurgi; quia talem errorem talia ſymptomata ſequi nata ſunt: ſi chirurgus neglexiſſet adhibere repellentia, & exinde ſecuta eſſet maxima inflammatio; vel nimis frigida adhibuiſſet, & exinde ſecuta fuiſſet gangræna, ex eáque mortuus eſſet, veriſimile eſt eum mortuum eſſe errore chirurgi, non vulneris magnitudine: nam tale ſymptoma natum eſt ſequi talem errorem commiſſum: ſi æger continuò vinum bibiſſet, & ſecuta inde fuiſſet vulneris inflammatio, vel ſanguinis fluor, aut magna febris, & ratione eius æger mortuus eſſet, veriſimile eſt eum ex errore proprio & non vulneris magnitudine periſſe; & ita, dico, iudicandum eſt, etiamſi ipſum vulnus ſit magnum ac graue; nam etiamſi magnum ſit ac graue, forſan tamen ſine tali errore interueniente curari potuiſſet, nam etiam grauia ac magna vulnera à peritis chirurgis ſæpe ſanantur. Verùmtamen, ſi vulnus ſit abſolutè lætale, etiamſi error aliquis commiſſus ſit, nihilominus mors tum vulneris magnitudini, & non commiſſo

errori imputanda eſt:ratio eſt, quia tum non eſt certum, quòd ex commiſſo errore ſit ſecuta; ſed hoc eſt certum, ſiue commiſſo, ſiue non commiſſo errore, æquè bene mortem fuiſſe ſecuturam ex vulneris magnitudine, & ſic penè certum eſt & multò probabiliùs, mortem ex vulneris magnitudine, quàm ex errore commiſſo ſecutam, talis erroris commiſſi exempla ſunt apud Hipp. 4. *Epid. parte* 15. in puero Metrophanto, qui ideo, quòd ſcalpello vlcus nudaſſet, vnde ipſum eſt refrigeratum, mortuus eſt, & 5. *Epid. parte* 14. in Philes filio, qui nudatione frontis factâ nonâ die, in febrem incidit, liuidum factum eſt os, & obiit. Verùm quando quis eſt vulneratus, & poſt vulnus ſequuntur eiuſmodi ſymptomata ac morbi, vt phlegmone, conuulſio, gangræna, hæmorrhogia; & ratione eorum vulneratus moritur, eſtne talis dicendus mortuus eſſe ex vulnere, nec ne? aliqui dicunt quòd non; nam talis, aiunt, moritur ratione illorum morborum, qui vulneri ſuperueniunt; ergo non ratione vulneris: ſequela probatur, mors eſt adſcribenda cauſæ proximæ & immediatæ, nō remotæ, ſed in hoc caſu vulnus eſt cauſa mediata & remota mortis, morbi illi ſunt cauſa immediata & proxima; Ergo iis mors eſt adſcribenda non vulneri. Sed dico, ſi tales morbi & ſymptomata oriuntur ex vulneris magnitudine, & non ex commiſſo errore aut aliâ ſuperueniente causâ, mors tunc vulneri eſt adſcribenda. *Reſp.* argumento allato: quòd etſi hi morbi ſint cauſa proxima, & non vulnus; tamen vulnus eſt cauſa principalis & prima, & cauſa illorum morborum; & ſic eſt etiam cauſa mortis, quæ ex illis morbis & ſymptomatibus ſequitur: nam quod eſt cauſa cauſæ, eſt etiam cauſa cauſati. Et ita ſentit & reſoluit Galen. *lib. de cauſis procarcticis cap.* 2. *&* 3. vbi hanc quæſtionem diſputat. Sed ſi poſt vulnus ſequitur alius morbus, quem probabile eſſet non oriri ratione vulneris, ſed ex aliâ causâ propriâ & particulari, tum non eſſet mors vulneri, ſed illi morbo imputanda. Vt, verbi gratiâ, ſi eſſet quis læſus in ventre, & ſuperuenerit apoplexia, & vulneratus eſſet ſenex, probabile eſſet, illam apoplexiam ortam eſſe ex propriâ causâ & diſpoſitione cerebri, & non ratione vulneris illius; quia talis morbus non eſt natus ſequi tale vulnus, & veriſimile eſt talem apoplexiam euenturam fuiſſe, etiamſi vulnus illud non fuiſſet inflictum; & proinde non vulneri ſed apoplexiæ eſt imputanda. Sic ſi quis in capite vulneratus eſſet, & ſuperueniret phlegmone, & inde gangræna in pede, ex quâ mors ſequeretur, tum cenſendum eſſet illum non ex vulnere, ſed alio morbo, qui fortuitò ſuperuenit mortuum eſſe. Vbi tamen diſtinctione opus eſt; quia ſi vulnus eſt tale, quod ex naturâ ſuâ eſt aptum corporis humores commouere, tum ſi quæ mala ex illâ humorum agitatione oriantur, ratione quorum æger moritur, omnia illa mala & mors ipſa vulneri tanquam primæ ſuæ cauſæ ſunt adſcribenda: ſed ſi vulnus tale ſit, quod ex naturâ ſuâ non eſt aptum ſic humores corporis agitare, vt ſi vulnus ſit paruum, in externis partibus, tùm ſi quæ mala ſuperueniant ex quibus æger moritur, illa non ſunt vulneri adſcribenda, ſed propriæ

cauſæ

cauſæ ex diſpoſitione, & morbo ex tali diſpoſitione genito. Ex quo ſequitur, quòd quando vulnus eſt abſolutè lætale, qualiacunque tum mala vulnus ipſum ſequantur, omnia illa & mors ipſa vulneri tanquam potiſſimæ cauſæ ſunt adſcribenda.

Eſt alia difficultas; ſi ab illato vulnere etiam magno poſt aliquot dies incipiat æger conualeſcere, & poſtea iterum incipiant peſſima ſymptomata, & æger moriatur, eſtne talis mors vulneri adſcribenda? videtur ex parte, quòd non: tiam ex eo, quod æger poſt aliquot dies meliùs habuerit, cùm inceperit conualeſcere, videtur quòd vulnus non fuerit lætale, & quòd ex parte illius non fuerit periculum aut difficultas; nam ſi lætale fuiſſet, æger non meliùs, ſed paulatim peiùs peiúſque habuiſſet, quòd autem poſtmodum tam ſæua ſymptomata apparent, videtur certum eſſe, quòd vel ex parte medici, vel ægri aliquis error ſit commiſſus, etiamſi is non innoteſcat; vel quòd alius affectus ſuperuenerit, non ratione vulneris, ſed ratione propriæ ſuæ cauſæ & corporis indiſpoſitionis, cuius ratione vulneratus mortuus ſit, cuius mortis ſuperuentus non debet ipſi vulneri imputari, & ſic neque etiam mors; quæ illius morbi ratione eſt cauſata. Sed *Reſp.* quòd æger priùs ſemper viſus fuerit meliùs valere, & quòd non niſi poſt longum tempus ſæua ſymptomata ſuperueniant non excuſare, quo minùs illa ſymptomata & mors vulneri imputentur: quia vulnera talia ſæpe ſunt, vt ipſa videâtur curari, & æger meliùs habere, & tamen ſerò poſt maximè ingraueſcunt quòd contingit illis vulneribus, in quibus intùs materia aliqua aut ſanguis retinetur, qui demum progreſſu temporis putreſcit & ſuppurantur & interiùs phlegmonem, vlcera, gangrænam, aliáque mala & ſymptomata cauſant: ſic ſæpe in vulneribus capitis contingit, vt illa tantùm parua & ſuperficialia eſſe videantur, & ſine vllâ cranij fracturâ, & tamen ex contuſione factâ fuit ſubtus vena diſrupta, & ſanguis extrauaſatus, qui paulatim putreſcens, demum 17. aut 18. die peſſima ſymptomata & mortem infert. Dico tamen, quòd ordinariè & extra talem caſum, ſi vulneratus meliùs habuerit, & viſus fuerit conualeſcere, & per plateas aut ad templum exierit, ſi dum contingat interea mori, mortem non eſſe vulneri, ſed alicui à ſe errori commiſſo adſcribendam.

Alia eſt difficultas; ſi quis eſſet vulneratus vulnere paruo & non lætali, & eſſet debilis, puer, ſenex, plenus malis humoribus & cachecticus, ſic vt ratione ſuæ debilitatis, & malæ diſpoſitionis ex vulnere moreretur, ex quo eſt veriſimile eum minimè moriturum fuiſſe, ſi illam debilitatem, ætatem, & malam corporis diſpoſitionem non habuiſſet, v. g. ſi quis eſſet paruo vulnere in tibiâ læſus, & ob cachexiam vel ſenectutem gangræna ſequeretur, ex eáque moreretur, eſſet ne mors illi vulneri adſcribenda, ſic vt vulnerator homicidij reus pronunciandus, nec ne? Aliqui dicunt, quòd non, & videtur probabile; quia tale vulnus ex ſe non eſt lætale; ergo mors non eſt ei adſcribenda; talis curaretur, ſi non eſſet tam debilis, cachecticus, &c. ergo eius debilitas,

cachexia,

cachexia, ætas, eſt cauſa mortis non vulnus; ergo mors non eſt vulneri adſcribenda, & per conſequens vulnerator illius mortis reus non eſt, cùm ſit mortuus ratione ſuæ malæ diſpoſitionis, cuius diſpoſitionis vulnerator ipſe non eſt cauſa, ſed ipſemet vulneratus: neque poteſt dici, quòd vulnus ſit ſaltem cauſa occaſionalis mortis, quia effectus non eſt cauſæ occaſionali adſcribendus, ſed tantùm veræ cauſæ efficienti principali; quia ſi vulnus & mors ex eo ſequens poſſent cauſæ occaſionali adſcribi, ſic ſæpe eiuſdem homicidij multi eſſent rei; nam qui amicum ſuum ad cœnam inuitauit, & inebriatus in plateâ lites quærat & occidatur; vel qui dum ab aliâ plateâ, per quàm ire debebat, diuertit, & ſic in mortem incurrat, qui rixarum eſt origo, qui interfectori caſualiter dedit gladium, aliiſque varij, quibus tamen nunquam mors à vulnere cauſata imputatur, nec vnquam homicidij aut mortis reus declarandus. Pro reſolutione *dico*, diſtinguendum eſſe; nam ſi vulnus eſt valde paruum, puto mortem tunc vulneratori non eſſe imputandam, ſed potiùs malæ diſpoſitioni & debilitati interfecti: contrà dicendum ſi vulnus ſit mediocre, ratio eſt, quia ſi vulnus inflictum non fuiſſet, æger adhuc diutiſſimè vixiſſet, cum illâ ſuâ diſpoſitione, debilitate & ſenio: ergo vulnus eſt cauſa mortis; neque quicquam eſt, quod dicatur eſſe mortis cauſa tantùm occaſionalis, quia verè eſt cauſa efficiens; & ſenium & debilitas & cachexia non ſunt cauſa mortis effectiua, ſed ſunt tantùm cauſa per accidens, quatenus non potuerunt vulneri & accidentibus, quæ ex eodem vulnere ſunt ſecuta, reſiſtere; aut ſunt tantùm cauſa adiuuans mortis: præcipua autem cauſa mortis eſt vulnus; vulnus autem per ſe cauſa accidentium, & accidentia per ſe ſunt cauſa mortis; & ita vulnus eſt quoque cauſa per ſe mortis; cui accedit, quòd in dubio ſemper pronunciandum potiùs eſt in fauorem illius qui vulnerauit, quàm contrà: ne temerario Medici iudicio, qui forſan innocens eſſet, ad ſupplicium perueniat; nam etſi illud vulnus non ſit tam magnum, quod in iuuene robuſtiſſimo & optimè ſano, gangrænam, febrem, aut debilitatem tantam inferre potuiſſet, quòd talis ex eo mori potuiſſet; tamen quia vulnus tantum eſt, quod ſaltem naturaliter in tali ætate & tali diſpoſitione, & non ſolùm occaſionaliter, ſed verè effectiuè potuerit eiuſmodi accidentia cauſare: & quia talia accidentia alioqui orta non fuiſſent, & ex paruâ cauſâ oriri non potuiſſent, ſed orta ſunt ex morbo ſeu vulnere, quod reſpectu ætatis & diſpoſitionis corporis eſt magnum, ideo verè vulnus eiuſmodi accidentium & mortis cauſa eſt iudicandum. Hæc de ſignis Anamneſticis.

§. II.

Signa Diagnoſtica.

Diagnoſtica ſigna ſunt ſigna præſentium, præſentia quæ cognoſci debent,

debent vel ſunt cauſa, vel morbus, vel pars affecta: hinc Diagnoſtica alia ſunt ſigna cauſarum, alia morbi, alia partis affectæ. Diagnoſtica cauſarum differunt ab anamneſticis per hoc, quòd anamneſtica ſunt cauſarum præteritarum; & ſic præcipuè cauſarum externarum: Diagnoſtica verò ſunt cauſarum præſentium, quæ adhuc ſunt, & morbum actu faciunt ac fouent; & ſic maximè cauſarum internarum.

CAP. II.

De Signis Diagnoſticis cauſarum morbificarum in genere.

Diagnoſtica cauſarum præſentium alia indicant bilem, alia melancholiam, &c. nam hi humores ſunt cauſæ communes omnium morborum. Supra inter ſigna ſalubria egimus, de ſignis complexionis bilioſæ, melancholiæ, ſanguineæ, &c. Sed illa ab his differunt; nam ibi ponuntur ſigna complexionis naturalis; hîc verò ſigna humorum morbos facientium; propterea ſigna, quæ hîc ponuntur, ſunt ab illis parùm diuerſa: aliud enim eſt dicere aliquem eſſe complexione naturaliter & toto corpore ſanguineum, bilioſum, &c. aliud in eo hoc tempore bilem vel ſanguinem redundare; & hoc tempore & hâc parte morbum à ſanguine vel à bile generari, poteſt enim eſſe, vt aliquis ſit naturâ ſuâ ſanguineus, & tamen bilis in eo hoc tempore, hâc parte abundet, aut morbum faciat; & ſic alia ſunt ſigna, quæ naturalem complexionem bilioſam vel ſanguineam indicant; alia quæ cauſam vel humorem hoc tempore præſenti morbis facientem vel fouentem: ſic ſenſus impediti, cogitatio tarda, grauitas capitis, oculorum rubor, non ſunt ſigna complexionis ſanguineæ naturalis; quia potiùs contra ſanguinei ſunt ingenioſi, ſed tantùm ſunt ſigna ſanguinis pro tempore circa caput abundantis: eodem modo & tenſio vaſorum, laſſitudo ſpontanea, pruritus circa locum, vbi aliquando ſit ſecta vena, non ſunt ſigna naturalis complexionis, ſed ſunt ſigna ſanguinis pro nunc contra naturam abundantis, vel ſanguineæ ac morboſæ conſtitutionis, & ſanguinis morbum vel facturi vel facientis.

Porrò morbificæ cauſæ ex variis cognoſcuntur, & 1. ex iuuantibus ac lædentibus; ſi calida iuuant cauſa morbi eſt vel melancholia vel pituita vel flatus vel ſerum: ſi frigida, contrà. Sic Hipp. *lib. de ratione victus in morbis* docuit, in dolore lateris morbi cauſam per appoſita fomenta cognoſci; nam ſi æger iis iuuatur, debet morbi cauſam eſſe flatum; ſi læditur, calidum humorem ac ſanguinem ac veram pleuritidem eſſe.

A cauſis etiam externis, quæ præceſſerunt internæ cognoſcuntur: tales ſunt anni tempus, regio, victus ratio, &c. nam ſi eſt ver, & ſi æger ſit iuuenis, ſi vſus ſit potu meraciori, victu liberaliori & ſanguinis multi-

 plicatiuo,

plicatiuo, ſignum eſt, ſanguinem in eo abundare, & morbum facere. Iuuenilis ætas morbis à bile laborat, ſenilis à pituitâ; æſtate à bile, vere à ſanguine, hyeme à pituitâ morbi fiunt. In Hiſpaniâ à calidis humoribus, in regione frigidâ à frigidis; in mulieribus menſium, in viris item conſueta vacuatio ſuppreſſa, vt hæmorrhagia, hęmorrhoïdes ſuppreſſæ, sãguinẽ abundare indicant. A ſimili etiam cauſæ morbi cognoſcuntur; ſi æger ſolet morbis à ſanguine laborare, cùm aliàs ægrotat, ſuſpicio eſt ſanguinem & tunc morbi cauſam eſſe. Ex iis, quæ ſequuntur & ſymptomatibus etiam in cauſarum notitiam venimus; ſic puſtulæ rubræ, paruæ, rotundæ ex bile fiunt; latæ & ſine pruritu, ex humore frigidiore; deliria fera atrocia, ex bile, iucundiora à ſanguine; à bile inuaſiones febriles ſunt tertianæ, à melancholiâ quartanæ, à ſanguine continuæ; à bile ſymptomata omnia & dolores ſunt acutiora, ab aliis humoribus mitiora. Dolorum ſpecies etiam morbi cauſam indicant, dolor pungens bilem, grauatiuus pictuitam, tenſiuus flatum indicat. Tumores, qui oboriuntur in morbis, ſæpe morbi cauſam indicant; phlegmone ſanguinem ſcirrhus ſeu tumor frigidus & durus, melancholiam; œdema, id eſt, tumor laxus ac mollis pituitam indicat; tumores tenſi inſtar tympani & perlucidi flatum & aquam.

Qualitates externæ corporis etiam cauſam indicant: perpetuum frigus externum frigidum humorem, calor maximus calidum, color citrinus faciei vel totius corporis bilem, liuidus color melancholiam, faciei & oculorum rubedo, ſanguinem.

Propria morborum ſymptomata etiam cauſam indicant: ſic peruigilium calidos humores, ſomnolentia frigidos indicat; ſitis calidos, aſitia frigidos; pulſus celer, magnus calidam cauſam; lentus, tardus frigidam.

Excrementa morbi cauſam omnium maximè indicant: nam quale excernitur, tale eſſe quod in corpore abundat, eſt ſuſpicio; ſæpe bilem vomere ſignum eſt abundantis in corpore bilis, pituitam pituitæ, &c.

Pars affecta cognita etiam aliquando ducit in cognitionem cauſæ, vt ſi affectus eſt in veſicâ, vel regione renum, calculi ſuſpicio ſuboritur; ſi in inteſtinis, flatuum vel vermium; ſi in vtero, ſeminis vel menſtrui putreſcentis: Et ſic de aliis. Et hi ſunt fontes ſignorum.

CAP. III.

De Signis Diagnoſticis cauſarum morbificarum in particulari.

§. I.

Signa ſanguinis abundantis.

IN particulari ſigna ſanguinis abundantis vel morbum facientis ſunt in primis complexio ſanguinea, & ſigna ſuprà omnia allata, quæ complexionem

plexionem naturalem ſanguineam indicant: inſuper ſi prægreſſit victus ratio ſanguinis multiplicatiua, conuiuia multa & lauta, vita otioſa & læta; ſi eſt ætas iuuenilis, ver, regio, calida, ſi æger aliquo membro magno eſt mutilatus; nam tunc in reliquo corpore facilè ſanguis abundat, ſi ſolitæ ſanguinis euacuationes, vt phlebotomia, hæmorrhagiæ, hæmorrhoïdes, menſes, ſunt ſuppreſſæ; ſi morbi ſanguinei, ſynochi, phlegmone ſint adhuc antea prægreſſi, ſi puſtulæ aliquæ appareant, ſi præceſſerint ſomnia de rebus rubris, ſi ſanguis ex aliquibus partibus, vt per nares, excernitur; ſi febris ſpecies quâ æger laborat ſit ſynocha; ſi vrina craſſa, rubra multa, ſi pulſus magnus, plenus, vndoſus, ſputum dulce, ſudor fœtidus & multus, capitis grauitas, temporum pulſatio, vultus rubicundus, totius corporis venæ & in oculis rubicundæ & turgentes, pruritus in loco vbi aliquando vena ſecta fuerit, reſpiratio magna, ſenſuum ſtupiditas, oculi contuſi & turgidi, cogitatio tarda, oſcitatio, pandiculatio, ſpontanea laſſitudo, incubus nocturnus, ſputa dulcia, facile tolerare multam ſanguinis euacuationem, &c. ſi in extracto per phlebotomiam ſanguine, multus purus ſanguis, cum paucâ aliorum humorum permixtione reperitur, ſi morbi ſanguinei paſſim per vrbem vagantur, &c.

§. II.

Signa Bilis abundantis.

Signa bilis in corpore abundantis aut morbum facientis: ſi color oculorum & faciei & totius corporis pallidus eſt & fuſcus, ſputa & excrementa citrina ac flaua, fortè etiam alba vt in phrenitide; ſi eryſipelata vſpiam appareant, ſi periodus febris, quâ æger laborat, eſt tertiana; ſi morbus exacerbatur in meridie, hoc enim eſt tempus, quo bilis in corpore maximè graſſatur; ſi aliàs & antea bilioſis morbis ægrotarit; ſi in extracto per phlebotomiam ſanguine plurima bilis ſupernatat, ſi ſomnia turbulenta & truculenta de incendiis, rixis & pugnis præceſſerint; ſi vigiliæ ſeu defectus ſomni adſit; ſi æger calidis cibis, vt vino & aromatibus, vſus fuerit; ſi valde afficitur frigidis ac humidis cibis, à calidis verò læditur; ſi morbus, quo laborat, maximus eſt & acutiſſimus, ſi dolores intenſiſſimi & pungitiui; ſi æger complexionis eſt bilioſæ ſi iuuenis; ſi eſt æſtas & regio calidiſſima; ſi bilioſi morbi graſſentur, vt dyſenteriæ, eriſipelata, tertianæ, ſi ſitis eſt vehemens, lingua citrina, amara, nigra; ſi ab aſſumptis cholagogis meliùs habet, eàque faciliùs fert; ſi conſuetæ fortè bilis vomitus ceſſauerint, ſi æger eſt iracundus, inquietus; vrina flaua, ignea, mordax, cum pauco ſedimento; pulſus celer, magnus, frequens, durus; ſudores flaui ſeu induſia flauedine tingentes; ſi aurium excrementa multa & flaua, &c.

§. III.

Signa Pituitæ abundantis.

Signa pituitæ abundantis vel morbum facientis ſunt: ſenſus hebetes, motuum tarditas, partium omnium grauitas & ſegnities, mentis pigritia, obliuio, ſomnolentia pulſus tardus, paruus, rarus, mollis, corpus album, molle, frigidum tactu, ætas puerilis aut ſenilis, hyems, morbi pituitoſi, graſſantes, ſi æger aliàs morbis pituitoſis laborarit, phlegmata alba, mucoſa, multa è corpore prodeuntia, per nares, os vomitum, deiectiones, ſaliua dulcis, inſipida, paucitas ſitis, niſi forſan phlegma, quod in corpore eſt, ſit ſalſum, appetitus calidorum & iuuamen ab eis, læſio à frigidis, nauſea, eructatio, diminuta coctio, ructus acidus, temperamentum ægri frigidum ac humidum, ætas ſenilis, victus prægreſſus pituitoſus, vita ſedentaria, habitatio circa mare, regio frigida, hyems, ſexus muliebris, tumor in corpore œdematoſus, dolor grauatiuus, menſes albicantes pituitoſi, vrina alba, pallida, modò tenuis, modò craſſa & turbida, pedes œdematoſi, in extracto ſanguine pituita multa, ſomnia de aquis & pluuia, &c. ſi typus febris eſt quotidianus, cùm morbus eſt, qui à variis humoribus gigni poteſt; quando eſt à pituitâ, erit minor, ac leuior, & ſymptomata mitiora. A morbi genere etiam pituita cognoſcitur, vt ſi eſt paralyſis, epilepſia, apoplexia; nam hi morbi à pituitâ maximè oriri ſolent. A parte affecta, vt ſi eſt caput, ſtomachus, inteſtina, veſica; nam hæ partes maximè à pituitoſo humore moleſtantur.

§. IV.

Signa Melancholiæ abundantis.

Si eſt ſolito timidior, mœſtus, ſolitarius, color faciei liuidus; inſomnia turbulenta, terribilia; morbi melancholici aliàs prægreſſi, vel nunc etiam præſentes, vt lichenes, varices, quaternæ, ſcirrhus lienis; ſi morbi melancholici graſſantur, ſi tumor vſpiam durus & frigidus, dolor grauatiuus, ſi eſt autumnus æger complexionis melancholicæ, ſi conſuetæ hæmorrhoïdes vel ſint ſuppreſſæ, vel fluant & æger eis iuuetur; pulſus paruus, tardus, durus; ructus acidus, vrina nigra, craſſa, interdum & tenuis, cùm ſcilicet nihil melancholiæ expurgatur; menſes nigricantes, ſudores linteamina nigrefacientes, ſi excrementa nigra per vomitum vel deiectiones expurgantur, præcedens victus ratio melancholica, ſi melanagogis aſſumptis iuuatur, appetitus deprauatus ſeu caninus. Morbi ſpecies melancholiam oſtendit, vt ſi eſt cancer, elephantiaſis, quartana, ſcirrhus, varices, ſcorbutus, hæmorrhoïdes. Pars affecta etiam oſtendit melancholiam; vt ſi in regione lienis dolor ſentiatur.

§. V.

Signa ſeri abundantis.

Stomachus frigidus, lienis durities & obſtructio, ſputatio multa, vrina ſupreſſa vel valde multa, ſudor ſuppreſſus aut magna pronitas ad eum; facies, pedes tumidi & œdematoſi, æger pallidus, cachechius, in extracto ſanguine ſeroſitas plurima; parte aliquâ tactâ vel vulneratâ ſeroſitas multa effluens, vrina cruda & aquoſa, alui deiectio liuida ac mollis; ab hydragogis iuuatur; aquoſitas multa à pharmaco purgatur, pruritus multus per totam cutem ſine ſcabie aut puſtulis; ſi multa aquæ potio præceſſit, & vſus fructuum frigidorum, vt ceraſorum, perſicorum, cucumerum, melonum, &c. adeſt corporis ἀθροφία, ſitis quoque ob ſeri ſalſitudinem, venter tumidus & aſciticus, ſcrotum aquâ tumet, hydatides ſeu veſiculæ aquâ plenæ in corpore apparent.

§. VI.

Signa flatuum abundantium.

Ventriculus frigidus ac humidus, caloris debilitas, vſus ciborum: flatulentorum prægreſſus, complexio melancholica, lien melancholico humore turgens & obſtructus, nam melancholia flatulentiam parit. Alij à flatu affectus prægreſſi vel comitantes, vt aurium tinnitus, oſcitatio, palpitatio, colica, frequentes ructu crepitúque flatus, & ij cum leuamine; à crudis & frigidis læditur, & à calidis ac flatus diſcutientibus iuuatur; vſus ciborum flatulentorum prægreſſus, vt cereuiſiæ recentis, leguminum muſti, fructuum ac olerum, murmur in ventre frequens, vrina bulloſa, ſi flatus in ventre concluditur, venter percuſſus inſtar tympani ſonum edit.

CAP. IV.

Signa Diagnoſtica morborum.

Signa morborum alia oſtendunt morbi ſpeciem, ala morbi differentias, ſcilicet, an morbus ſit vnus, an plures, ſimplex an compoſitus, primarius an per conſenſum; mali vel boni moris, magnus aut paruus, acutus vel longus, &c. Signa, quæ morbum indicant, ſæpe etiam indicant partem affectam: & contrà interdum pars affecta citiùs cognoſcitur, quàm morbus, interdum contrà: ſic ſi excernatur pus, ſtatim cognoſcitur morbus, & ſcitur eſſe vlcus vel abſceſſum; ſed adhuc ignoratur in quâ parte conſiſtat; contrà, ſi dolor in veſicâ ſentiatur, aut vrinæ

 ſuppreſſio

ſuppreſſio adſit, ſtatim cognoſciturpars affecta, ſc. veſica; ſed affectus propterea adhuc non cognoſcitur: ſi dolor maximus eſt in ſtomacho vel capite,cognoſcitur bene pars affecta, ſed non ipſe affectus. Aliqua ſymptomata ſunt, quæ maximè ſequuntur naturam partis; vt propriæ partium actiones læſæ:aliqua verò quæ ſitum partis, vt dolores; & talia maximè indicant partem: aliqua non tam naturam partis ſequuntur, quàm potiùs naturam cauſæ morbificæ aut morbi, vt ſputa cruenta & purulenta; & illa potiùs indicant morbum ac morbi cauſam, quàm partem affectam.

Porrò morborum inueſtigatio eſt difficilis valde, cauſæ variæ ſunt: prima eſt, quia morbi interdum ſunt recentes & primùm incipiunt:nam incipientes morbi difficulter cognoſcuntur, eodem modo quo herbæ recenter è terrâ pullulantes.Ratio eſt,quia tum ſymptomata adhuc non ſunt manifeſta, neque tam multa;plurima enim demum poſt vel in ipſo morbi decurſu ſolummodò ſuperueniunt; cui accedit, quòd in morbis à fluxionibus materia huc illuc fluctuet, priuſquam parti inſederit.Hinc in principio ſymptomata ſunt confuſa ac diuerſa, provt variæ partes afficiuntur, ex quibus non poteſt præcisè morbus vnus cognoſci.Secunda cauſa eſt, quòd multi morbi ab eâdem cauſâ oriantur,& quòd diuerſi morbi in eâdem parte reſideant. Eadem autem cauſa materialis, & eadem pars affecta plurima ſymptomata eadem producunt: eadem autem ſymptomata eundem affectum indicant; & ideò per illa diuerſi affectus non poſſunt bene diſtingui. Propter hanc cauſam ſynochus putrida à non putridâ difficulter diſtinguitur;febris tertiana à febre ardente; quia vtriúſque ferè eadem eſt materia, eadem pars affecta, & ſic ex conſequenti ſymptomata non multùm diuerſa. Tertia cauſa eſt partium vicinarum vnio ac conſenſus, propter quæ fit, quòd malum exiſtens in vnâ parte, etiam coafficiat aliam, & ſæpe plures; vnde non ſolùm fiunt ſymptomata conſequentia vnam partem affectam, ſed diuerſas; quæ ſymptomatum confuſio ac diuerſitas eſt cauſa,cur medicus nequeat ſcire, quæ pars affecta, quis morbus,aut quæ cauſa eius: ſic vicinia renum & inteſtinorum nephriticum dolorem cum colico ſæpe confundunt:Continuitas extremitatis penis cum veſicâ, facit aliquando vt cognoſci nequeat, an affectus in pene ſit an veſicâ:quandoquidem à veſicæ vlcere & affectu penis extremitas eodem modo dolet & prurit, ac ſi affectus eſſet in eo. Dolor, qui ad clauiculam aſcendit, multos quotidie in penis inflammatione à dextri lateris pleuritide diſtinguendâ decipit: peripneumonia à pleuritide difficulter diſtinguitur, præcipuè in iis, qui pulmonem coſtis ad natum habent, quòd non paucis contingit. Quarta cauſa eſt:quòd multæ partes ad eandem actionem conſpirent,& eiuſdem actionis ſint inſtrumenta; hinc illâ actione læſione, ignoratur cuius inſtrumenti vitio ea ſit adſcribenda, an huius an illius;& conſequenter, quis affectus per eam ſignificetur, non ſcitur. Tuſſis, difficilis etiam reſpiratio, & tracheæ, & diaphragmatis, & pulmonis,& coſtarum vitio oriri

poſſunt,

poſſunt,& ſic nullum peculiarem affectum indicare poſſunt. Nimia ſymptomatum vehementia etiam reddit morbos occultiores; nam facit vt per ſympathiam multa alia ſymptomata oriantur, quæ non ſunt ſecundùm ſed extra naturam morbi; & tùm in illâ diuerſitate ſymptomatum neſcit Medicus, ex quo ſymptomate debeat de morbi causâ, de morbo, & parte affectâ iudicare; quia non poteſt dignoſcere, quæ inter omnia illa ſymptomata ſint eſſentialia morbi, quæ conſequentia, & quæ per conſenſum facta; ſed hoc ſymptoma hanc, illud illam partem affectam indicat; hoc talem, aliud alium morbum vel cauſam; vnde in tanto ſymptomatum concurſu neſcit, quo ſe vertere debeat, & cui morbo debeat illa præcipuè imputare. Quinta & maxima cauſa eſt, morborum diuerſorum concurſus; vnus enim morbus habet vnius tantùm generis ſymptomata, multi verò concurrentes, habent ſymptomata diuerſa: multitudo & confuſio illa ſymptomatum parit difficultatem, vt dictum eſt; nam ſcire non poſſumus, an illa ſymptomata ſint ab vnâ causâ, an verò à diuerſis, an à ſe mutuò dependeant, & quomodo poſſint eſſe ſimul, an ob mutuum conſenſum partium, an aliquâ aliâ ratione. Et cùm videmus omnia illa ſymptomata ab vno morbo oriri, putamus nos morbum ignorare, & eſſe nouum morbi genus nobis incognitum. Etſi ſymptomata aliquando ſint contraria; ſi ex vno nobis videmur cognoſcere morbum aut cauſam, ex altero contrarium, quod ex tali morbo vel causâ ſcimus oriri non poſſe, tunc iudicamus nos totum affectum ignorare; ex quo maximus error contingit. Alia cauſa ignorationis morborum eſt, quando vnus morbus in alium morbum mutatur; vt cùm phrenitis tranſit in lethargum, pleuritis in peripneumoniam, colica in paralyſin, &c. tunc enim diuerſa & contraria ſymptomata ſe mutuò conſequuntur, quæ eandem, quæ iam dicta eſt, pariunt confuſionem.

CAPVT V.

Signorum Diagnoſticorum Morborum fontes.

SIgna Diagnoſtica morborum ex variis fontibus ſumuntur; generatim autem maximè ab his quatuor: cauſis ſc. internis, ſymptomatibus, parte affectâ, iuuantibus & nocentibus. Sub cauſis continentur, ætas, regio, anni tempus, parentes, aëris conſtitutio, victus ratio, ſexus, diſpoſitio corporis, vt obeſitas vel gracilitas, figura vt magnitudo ventris, crurum &c. conſuetudo, complexio, &c. Sub ſymptomatibus continentur actiones læſæ, corporis affectus, excrementa vitioſa, dolores, &c.

A regione morbi cognoſcuntur, quia certi morbi in certis regionibus magis graſſantur; ſic ſudor Anglicus in Angliâ: ſcorbutus in maritimis Regionibus: Elephantiaſis Alexandriæ; Podagra & Anxiones ad articulos in Scythiâ.

Ab anni tempore: nam ſimilia anni tempora ſimiles morbos inducunt; æſtasublioſos, hyems pituitoſos, catarrhos, &c.

A cibi genere: nam ab eo, quòd aliquis ſemper eſt vſus cibis calidis, cognoſcitur morbus aut intemperies, quâ intus in ſtomacho, hepate, aliiſque partibus laborat, eſſet calida.

Ab epidemiâ aëris conſtitutione: quia ſi aliqui morbi communiter graſſantur, de iis ſtatim poteſt eſſe ſuſpicio.

Ab ætate: ſi ſenex eſt, colligitur morbus frigidus & à pituitâ ſi iuuenis, calidus & bilioſus.

A parentibus: nam ſi parentes fuerint arthritici, phthiſici, calculoſi, leproſi, aut aliquo morbo hæreditario laborantes, de iiſdem in filiis ſuſpicio eſt.

A conſuetudine; vt ſi æger aliquis aliquo morbo frequenter ſolet laborare; nam ſi quis pleuritide frequenter laborauit, cùm dolorem in latere ſentire incipit, ſuſpicio iterum erit pleuritidis.

A ſexu; ſic Eunuchi neque podagrâ laborant, neque calui fiunt, mulier etiam, inquit Hippoc. podagrâ non laborat, niſi menſtrua defecerint.

A vitæ exercitio: ſic ſtudioſi diſtillationibus pituitoſis, & melancholicis morbis obnoxij ſunt; ſedentarij omnes facilè calculum incurrunt; qui multum ſcribunt, pectoris dolores & viſcerum obſtructiones; acupictores oculis debilitantur; infectores pannorum phthiſi facilè corripiuntur; auri fabri & typorum fuſores paralyſi; nautæ & qui mari adhabitant, ſcorbuto.

A corporis diſpoſitione & figurâ: obeſi morbis frigidis, apoplexiæ, obſtructionibus obnoxij ſunt; qui venas latas habent, in morbos calidos ſunt proni, qui verò anguſtas, in frigidos.

Ab animi affectibus: Iracundi, celeri ingenio præditi calidis ac bilioſis morbis; torpidi, ſtupidi & ſomnolenti morbis pituitoſis.

Ab intermiſſâ aliquâ ſolitâ euacuatione, morbi etiam poſſunt dignoſci: ſic ſi quis poſt hæmorroïdes ſuppreſſas in morbum incidat, illum eſſe melancholicum colligi poteſt; eodem modo de ſuppreſſis aliis euacuationibus iudicandum eſt.

Porrò à ſymptomatibus etiam cognoſcuntur morbi, vt actionibus læſis, excretis, corporis qualitatibus: ſic pulſus celer, creber, magnus febrem indicat, deglutitio læſa anginam; mictio impedita calculum aut carunculam; dolor pulſatorius ac punctorius phlegmonem, &c. rigor febres intermittentes indicat, non continuas; ſed rigor tertianam indicat, frigus quotidianam, horror quartanam.

Tempus ſymptomatum etiam morbum indicat: ſic dolores nocte magis augeri, morbi gallici indicium ſunt; aueſſiones tabidis de nocte magis quoque fiunt, &c.

Ab excrementis: ſi pus exeretum vlcus vel abſceſſum ſignificat: ſic ſi caro aut membranæ excernantur, idem indicant; nam ſi caro, vlcus in viſceribus

viſceribus ac partibus carnoſis, vt pulmone, hepate, renibus, &c. ſi membranæ, in partibus membranoſis, vt trachæâ, inteſtinis, veſicâ; Et arenæ in vrinis calidam intemperiem & calculum ſignificant; alui fæces, ſeminibus cucurbitæ ſimiles, latum vermem ſignificant; cibi non mutati diarrhœam, potus non mutatus diabetem; ſuppreſſa excrementa & flatus in eo, qui ventris dolore laborat, colicam indicant; vrina crocea & fæces albæ iterum; ſanguis per venæ ſectionem extractus & non concreſcens ac putridus, elephantiaſim indicat.

A qualitatibus: vngues curui tabem ſignificant; lingua nigricans, lentores circa dentes & in faucibus, febrem ardentem; calor flauus totius corporis vel oculorum, iterum; niger, aquatum, pallidus in virginibus menſes retentos, & vteri obſtructionem; maculæ liuidæ in tibiis & ſcapulis, præcipuè ſi cum exulceratione gingiuarum aut palati ſint coniunctæ, ſcorbutum indicant; magnus rubor maxillarum peripneumoniam; fœtor exeuntium putredinem ac corruptelam aliquam humorum; maximus fœtor putreſcere partes indicat; tumor pectinis in iſchuriâ obſtructionem meatus vrinarij ſeu colli veſicæ; tumor dextri hypochondrij obſtructionem & ſcirrhum hepatis: ſiniſtri ſcirrhum lienis indicat; tumor inguinis & ſcroti herniam; tumor œdematoſus pedum, cachexiam & hydropem incipientem totius corporis ſeu anaſarcam; ventris totius aſcitem ac tympanitem; aſcitem, ſi venter vnâ manu percuſſus contra alteram manum, quaſi fluctuantem aquam, proiiciat; tympanitem, ſi inſtar tympani percuſſus ſonet.

Ex parte affectâ morbus aliquâ ratione noſci poteſt, dolor renum & lumborum calculi ſuſpicionem mouet; dolor in perinæo calculi veſicæ; dolor ventris colicæ, aut in pueris vermium. In ſummâ, quo morbo vnaquæque pars magis affici nata eſt, illius morbi ſuſpicionem parit, ſi ipſa malè habere percipiatur.

A iuuantibus & nocentibus morbi quoque cognoſcuntur: ſi calida iuuant, intemperies eſt frigida; ſi frigida, calida; quæ colicam, ſcorbutum, calculum, &c. iuuare prædicantur, colicæ, ſcorbuti, calculi ſuſpicionem faciunt. Et hi ſunt fontes ſignorum, vnde ſigna diagnoſtica morborum deſumuntur: nunc ad ipſa ſigna in particulari tranſeamus.

CAP. VI.

Signa differentiarum morbi accidentalium & generalium.

§. I.

Signa Morbi magni vel parui.

MOrbus eſt tripliciter magnus; vel eſt magnus ſecundum accidentia, quia ſcilicet, eius propria & pathognomonica ſymptomata ſunt

magna & valdè intenſa: vel eſt magnus ob ſuam malignitatem ac malum morem; vel eſt magnus ob nobilitatem partis affectæ, quam occupat.

Signa morbi magni etiam triplicia ſunt: nam & illa ſigna, quæ morbum ſecundum eſſentiam ſuam magnum eſſe indicant; & illa, quæ indicant morbum malignum eſſe; & ea, quæ indicant morbum conſiſtere in parte principe ſeu nobili; omnia ſunt ſigna magni morbi.

Magnitudo autem morbi ſecundum eſſentiam cognoſcitur vel per ſe ipſam, ſeu ex propriâ ſuâ naturâ, vel ex magnitudine cauſæ prægreſſæ vel præſentis, vel ex magnitudine effectuum ſeu ſymptomatum; nam de ſignis malignitatis mox ſeorſim agemus. Per ſe ipſum cognoſcitur morbus magnus, vt ſi eſt Apoplexia, gangræna, cancer, elephantiaſis, &c. illi enim morbi ex naturâ ſuâ ſunt magni: & ſic cùm ſunt præſentes ex ſe ipſis cognoſcuntur eſſe magni ſine vllis aliis ſignis: ſic intemperies tùm eſt magna, cùm calor eſt maximus; poſtremò vlcus vulnus etiam ſunt magna, ſi ipſe tumor, vlcus, vulnus oculis videntur maxima; & ſic de aliis. 2. cognoſcitur magnitudo ex magnitudine cauſæ, vt ſi cauſa eſt ſanguis; nam ille eſt principaliſſimus humor, & in toto corpore eſt copioſus: ſi venenum aſſumptum morbi cauſa ſit; ſi magnum vulnus, ſi magnus lapis ſuper caput ceciderit, cognoſcis morbi magnitudinem.

Ad magnitudinem cauſæ refertur diſſimilitudo morbi à naturâ ægri, anni tempore, regione, ætate, &c. contrario enim naturæ & anni tempore morbo laborare, cauſæ & proinde etiam morbi magnitudinem arguit. Cognoſcitur etiam magnitudo morbi ſecundum eſſentiam ex propriis & pathognomonicis ſignis maximis, quando ſcilicet propria ſymptomata morbi in ſuo genere ſunt maxima, vt cùm eſt affectus ventriculi, ſi inappetentia ſit magna, ſi vomitus ſit maximus, &c. Cùm eſt affectus oculi, ſi cœcitas ſit maxima. Cùm eſt colica, ſi dolor eſt intenſiſſimus. Cùm eſt pleuritis, ſi reſpiratio ſit difficillima, tuſſis maxima, dolor intollerabilis: in ſummâ, quando vnaquæque actio in ſuo genere maximè eſt læſa, tùm dicitur ille morbus in ſuo genere magnus. Morbus magnus cognoſcitur etiam non ſolùm ex pathognomonicis ſignis magnis, ſed etiam ex multitudine & magnitudine aliorum ſymptomatum ſuperuenientium ſic: aut aſſidentium; vt ſi eſt incompeſcibilis ſanguinis fluxus, dolor maximus aut valdè diuturnus, vigiliæ, cibi faſtidium, conuulſiones, deliria, ſyncope, pulſus parui inæquales, excrementa liuida, virium deiectio; excretio alicuius excrementi per vulnera, & quando talia ſymptomata ſunt ſimul cauſæ morbificæ.

Magnus morbus etiam cognoſcitur ab excellentiâ partis affectæ, ſi ſit cerebrum, cor, hepar, ſtomachus, &c. hinc vulnera dicuntur magna, ſi neruos, thoracem, ventriculum, inteſtina afficiant. Magnitudo morbi etiam ex iuuantibus & nocentibus cognoſcitur, vt ſi multis magniſque remediis non cedat; ſi ſtatim quàm maximè augeatur, niſi magna remedia ſint adhibita, &c.

§. II.

§. II.

Signa Morbi maligni.

Malignus morbus idem ferè eſt quod magnus ; nam morbi maligni ſunt magni morbi ; in eo tamen differunt, quòd morbus magnus habeat ſymptomata pathognomonica magna, malignus verò non; ſed habet ſymptomata parua, & ſic ipſe morbus videtur paruus; & interim clam cordi, ſpiritibus, calori natiuo & vitæ inſidiatur, & habet aliqua ſymptomata ſuperuenientia maxima & lætalia, vt conuulſionem, delirium, animi deliquia, fluxum ſanguinis per naſum aut inteſtina, exanthemata, &c. Porrò ſigna malignitatis à plurimis etiam ſumuntur, vt ab ipsâ morbi eſſentiâ, cauſis, parte affectâ, effectibus & ſymptomatibus.

A morbi eſſentiâ; quia ſi eſt Elephantiaſis, cancer, carbunculus, peſtis, &c. eo ipſo, quo tales eſſe cognoſcuntur, ſine vllis aliis ſignis, cognoſcuntur eſſe maligni.

A parte affectâ: ſic vlcera vteri, tendinum, ani caries oſſium, vulnera neruorum poſſunt dici morbi maligni.

A cauſis; nam ſi à vitio aëris fit, ab aquis putridis, à venenis, à cibis malignis, aſſatione & putredine humorum, cognoſcitur quòd ſit morbus malignus; nam etiamſi non adſint peſſima ſymptomata, eſt tamen timendum, quòd breui ſuperuenient, æquè bene poteſt eſſe morbus malignus; nam tales morbi clam homines interimunt, etiamſi nulla ſigna magna aut mala videantur apparere: cuius ratio eſt, quòd natura in talibus cauſæ ſuccumbat, nec cum eâ pugnet.

Cognoſcuntur etiam ab effectibus ſeu ſymptomatibus; quia nullum adeſſe magnum aut vehemens ſymptoma, & nihilominus tamen laborantem eſſe anxium, inquietum, ſummè debilem, ſignum eſt malignitatis: ſic etiam ſi malum parùm remittit, & à leui remiſſione iterum celeriter exacerbatur. Inſuper adſunt ſudores & excretiones in principio, & iis æger non leuatur, & ſimul extrema eſſe frigida, & peruigilium adeſſe.

A principio quoque corripi ægros ſummo cum dolore & tenſione hypochondriorum, horrere ſine cauſa, incaleſcere, ſudare, ſanguinem è naribus ſtillare, maximè ſi febricula ſit lenta, & reliqua ſigna appareant veluti ſalutis; in principio apparere tumores paruos & minores, quàm morbo conueniant; inter plura ſigna nihil aut parum oſtendentia vnum adeſſe valdè malum & pernicioſum, fraudulentum eſt & ſignum malignitatis; ſine magnâ febre dentes nigro lentore abduci, & linguam eſſe acidam ac nigram, & cum tali ſiccitate non ſitire; faciem mox à principio morbi eſſe indicibili quodam modo mutatam; oculos calidos & rubicundos, cum colore ſubfuſco carnis circumpoſitæ, & palpebrarum demiſſione ſeu conniuentiâ; pulſum in magnitudinis febris comparatione paruum valdè eſſe, cum incredibili celeritate & frequentiâ; à paruâ

euacuatione vires eſſe valde deiectas, & ſtatim pulſum paruum, inæqualem & frequentem fieri; deliquia animi frequenter ſine causâ obuenire, omnia ſunt ſigna malignitatis. Porrò maximus capitis & cordis dolor, iſque mox à principio, corporis citra magnum dolorem inquietudo, inappetentia magna, vomitus, nauſeæ ſine causâ, difficultas reſpirationis, corporis intumeſcentia, excrementa valde eſſe mutata, æruginoſa, nigra, vel flaua admodùm; ſudores pauci frigidi per frontem ac ceruicem tantùm emanantes, vrina pauca intensè rubra ſubiugalis cum ſedimento craſſo, oleoſa, viridis, nigra & ſimilia, ad ſigna malignitatis ſunt referenda.

§. III.

Signa morbi longi & breuis.

Longitudo ac breuitas morbi à variis noſcuntur; à morbi ſpecie, motu, prauitate, aut magnitudine, à parte affectâ, viribus, à cauſis internis & externis, à ſymptomatibus, à iuuantibus & lædentibus.

A morbi ſpecie: quia morbi acuti ſunt breues; acuti ſunt, quia celeriter mouentur & ſtatim habent maxima ſymptomata. Tales morbi breues ſunt apoplexia, angina, pleuritis, viſcerum & internarum partium magnæ inflammationes, febres acutæ & ardentes, &c. Morbi longi ſunt paralyſes, obſtructiones, ſcirrhi, phthiſis, hydrops, calculus, quartana, elephantiaſis, morbus gallicus, ſcorbutus, podagra, melancholia hypochondriaca, vlcera interna, &c. Morbi omnes magni & maligni ſunt breues; quia naturam citò proſternunt. Morbi parui etiam ſunt breues; quia citò à naturâ ſuperantur, vt ephemera febris omnia itaque ſigna, quæ indicant morbi magnitudinem, indicant etiam breuitatem. Morbi in paſſiuis qualitatibus tardè curantur, maximè in ſiccitate; vt in hecticâ & hydrope patet; in actiuis verò, & maximè in calore ſunt breuiores difficilibus; morbi plures ſimul iuncti, cum vires ſunt robuſtæ, faciunt longitudinem; cum vires ſunt debiles, breuitatem, quia citiùs hominem perimunt. Morbi ſimiles naturæ, ætati, regioni, &c. ſunt diuturni, quia ab illis fouentur. Morbi etiam, qui per acceſſiones inuadunt, ſunt longiores continuis, ſimplex morbus citiùs ſoluitur compoſito. Vlcera caua, ſordida, fiſtuloſa, calloſa, aliis curatu ſunt difficiliora.

A parte affectâ, quia morbi, qui multas ſimul partes occupant, ſi magni ſint & periculoſi, ſunt breuiores; ſi ſalutares, ſunt longiores. Morbi calidi & magni in partibus nobilibus, ſunt valde breues, nec poſſunt eſſe diuturni, in ignobilibus verò poſſunt; partes enim nobiles magnas læſiones non diu ferunt. In oſſibus vitia diutiùs durant, quàm in carne. Neruorum vulnera ſeriùs curantur quàm carnis. In profundis partibus, ad quas medicamenta non poſſunt bene peruenire, diutiùs durãt morbi, quàm in externis. Febres diu durant in corporibus vbi cutis eſt adſtricta;

adſtricta; in quibus verò non eſt adſtricta non item. Partes calidiores, rariores, laxas habentes cauitates, per quas medicamenta aſſumi, & excrementa excerni poſſunt, citiùs curantur aliis. Vlcera oſſium, pudendi, vteri, neruorum & articulorum, & quæ fouentur à continuo affluxu humorum, ſunt diuturniora. Partem affectam cordi eſſe vel propinquiorem vel remotiorem, morbos facit breuiores vel longiores. Apoſtemata in externis & remotis partibus ſeriùs ſuppurantur, quàm in cordis vicinis, ob caloris imbecillitatem. In parte quæ continuò moueri debet, vlcera ſeriùs curantur, vt patet in phthiſi, quæ difficulter curatur, quia pulmo ſemper mouetur.

A robore virium: nam virium robur lætales morbos prolongat, ſalutares abbreuiat; & contrà virium imbecillitas lætales morbos abbreuiat; cùm ſic ob earum imbecillitatem natura minùs valeat cauſæ morbificæ reſiſtere; ſalutares verò prolongat.

A cauſis: à bile & ſanguine ſunt breuiores, & à pituitâ & melancholiâ ſunt longiores: ſic ſcirrhus, elephantiaſis, quartana, contumaces morbi ſunt; quia à melancholiâ oriuntur: paralyſis, podagra, obſtructiones, catarrhi; quia à pituitâ. Cauſæ magnitudo, multitudo & glutinoſitas in acutis celeritatem, in longis diuturnitatem parit. Mobilitas humorum & turgentia morbi faciunt celeritatem, non ſolùm in lætalibus ſed & ſalutaribus. Errores, qui in ægris committuntur, ſalutares morbos prolongant, lætales abbreuiant. Ætas, Regio, anni tempus morborum etiam celeritatem cauſant vel longitudinem, nam morbi frigidi in ſenibus diutiùs durant, quàm in iuuenibus. Frigidarum regionum morbi ſunt diuturni; autumnales quartanæ diuturniores ſunt æſtiuis. In corporibus peſſimâ diſpoſitione præditis, ſi morbus occidit, occidit celeriùs; ſi curatur, curatur ſeriùs. Qui calido ſunt temperamento breuioribus laborant morbis, quàm qui frigido.

A ſymptomatibus omnium optimè breuitas ac longitudo morbi cognoſcitur: In quo morbo ſymptomata multa & magna ſtatim fiunt, & ſymptomata pathognomonica ſtatim valdè augentur, & epiphænomena ſtatim ſuperueniunt, ille morbus breuis eſt futurus; id eſt, cuius morbi motus eſt celer, is quoque breuis eſt futurus; nam qui citiſſimè ſuum principium & augmentum tranſit, & ſtatim ad ſtatum venit, is breuis eſt futurus; contrà, qui illis temporibus diu hæret. An autem ſua tempora citò & celeriter tranſeant, ex ſymptomatum incremento & epiphænomenorum ſuperuentu cognoſcitur; quapropter omnia illa ſigna, quæ apta ſunt morbi tempora indicare, etiam poſſunt indicare morbi breuitatem vel longitudinem. Si morbus per paroxyſmos inuadat, & paroxyſmi anticipent, ſi ſint intenſiores, morbus erit breuis; ſi contrà, diuturnus. Acceſſio æqualis breuiorem, inæqualis & inordinata longiorem morbum indicat. Febres, quæ tertiâ die recurrunt, ſunt breuiores; longiores, quæ quotidie; longiſſimæ, quæ quarto quoque die recurrunt. Plerumque ſymptomatum magnitudo morbi breuitatem indicat. Eſt

tamen diſtinguendum ; nam in morbis lætalibus, quò ſymptomata ſunt maiora, eò ipſi morbi ſunt breuiores; in ſalutaribus verò quò maiora, eò ſunt longiores : contrà, cùm minora ſymptomata, quæ acutos morbos indicant, vt febris continua, pulſus celeritas, magnitudo, capitis dolor, ſitis, vigiliæ, delirium, linguæ ariditas & nigredo, inquietudo, anxietas, vrina rubicunda, &c. ſigna ſunt breuium ac celerum morborum. Morbi qui facultates animales afficiunt, ſunt longi, niſi reſpiratio grauiter lædatur. Morbi qui naturales facultates afficiunt ſunt breuiſſimi : qui vitales, quò plures facultates afficiuntur, eò morbus maior eſt ac breuior.

Ab excretis, ſic breuitas cognoſcitur, cùm ſigna concoctionis apparent, & quò ea citiùs apparent, eò breuior morbus erit, niſi errores interueniant. Cùm concoctio perſeuerat, breuior morbus eſt, quàm cùm eſt interrupta. Si concocta facilè & ſine labore excernuntur, breuitatis morbi indicium ſunt; præcipuè ſi excretio continuetur; nam ſi ceſſat, vel mortis vel ſalutis indicium eſt. Ea quæ & ſubſtantiâ & colore variant, morbi longitudinis indicium ſunt : nam varij colores varios humores & varias diſpoſitiones indicant, quæ difficilius vincuntur. Vnde Hipp. *in Aphor.* dicit; *frigidos ſudores & deiectiones varias in morbo ſalutari longitudinem indicare*; dicit *(in ſalutari)* quia in lætali mortem accelerant. Excrementorum craſſities & viſcoſitas in acutis & lætalibus morbis breuitatem ac celerem mortem : in ſalutaribus tardam curationem indicant. Aquoſa ſanies in vlceribus eorum longitudinem indicat. In febribus ſudores craſſi & tenaces earum longitudinem indicant. In pleuritide ſputum tenue vel nimis craſſum malum eſt, & citam mortem; mediocre breuem curationem oſtendit. In morbis, in quibus nulla fit concoctio, quantò tenuiora ſunt excrementa, tantò faciliùs euacuantur, & tantò indicant morbum breuiorem ; nam in morbis, qui concoquuntur, craſſities indicat celeritatem; quia indicat coctionem : coctio enim procedit incraſſando. Humores per vias latas & è directo excerni, ſecurioris & breuioris curationis ſignum eſt, quàm contrà. Humorem extra corpus expelli, breuioris curationis ſignum eſt, quàm in apoſtemata conuerti.

§. IV.

Signa Morbi ſpurij vel exquiſiti.

Morbus ſpurius cognoſcitur etiam ex iiſdem fontibus. 1. Ergo ex ſymptomatum magnitudine vel remiſſione : nam in ſpuriis ea ſemper ſunt remiſſiora. Sic tertiana exquiſita, quæ ex ſolâ bile fit, habet maiora ſymptomata, quam quæ ex bile pituitæ permixtâ. Sic pleuritis ſpuria non eſt tam vehemens ſicut exquiſita. Cognoſcitur etiam ex motu morbi; nam morbum habere citiſſimum motum, & citiſſimè ſua tempora pertranſire,

tranſire, & ad ſtatum venire, breuem; & ſymptomata ſtatim creſcere & augeri, acceſſiones ipſas eſſe magnas & intenſas, ſignum eſt morbi exquiſiti, & ex calidiſſimis humoribus orti: contraria verò ſpurij, & ex pituitâ vel melancholiâ permixtis geniti ſignum ſunt.

Ab ipsâ etiam morbi eſſentiâ cognoſcitur: nam in febribus, ſi calor tactu percipitur mordax & intenſus, febris eſt exquiſita, aliud ſpuria.

Ab excrementis etiam cognoſcitur: ſi ſedimentum in vrinis acutorum eſt craſſius & pituitoſius, ſignum eſt morbi ſpurij: ſi humor, qui expellitur tuſſi, vomitu, deiectionibus, &c. non eſt ita silioſus, ſed habet multam materiam albam, viſcidam, pituitoſam aut ſeroſam admixtam, morbus ſpurius eſt. Sic in pleuritide ſputum minus flauum, ſed albicans, ſignum eſt pleuritidis nothæ.

A parte affectâ: etenim morbus dupliciter ſpurius eſt, & ratione cauſæ, & ratione partis affectæ; ſic in pleuritide dolorem ad ſcapulas aſcendere eſt ſignum pleuritidis veræ & exquiſitæ; quia ſignum eſt eam eſſe in coſtis veris: deſcendere verò eam ad hypochondria, ſignum eſt eam eſſe in coſtis mendoſis. Sic in anginâ reſpirationem & deglutionem eſſe difficillimas, & exteriùs nullum tumorem apparere, nec dolorem ad tactum exacerbari, ſignum eſt anginæ veræ; quia eſt ſignum phlegmonis exiſtentis in muſculis internis faucium: at illa contrario modo ſe habere, ſigna ſunt anginæ ſpuriæ.

§. V.

Signa Morbi primarij vel per conſenſum.

Ex iiſdem etiam fontibus petuntur: petuntur ſcilicet ex morbo, parte affectâ, cauſis; ſymptomatibus, iuuantibus ac nocentibus, &c.

A morbo; quia ſi præceſſit morbus in parte vnâ, & ſequatur morbus in aliâ parte, eſt indicium morbum ſecundum eſſe per ſympatheiam; maximè ſi partes ſunt tales, quòd inter ſe ſolent habere ſympathiam. Sic ſi quis oculos caligine obductos habeat, & ſimul adſit dolor ſtomachi vel præceſſerit, indicium eſt caliginem illam eſſe per ſympathiam ſtomachi; maximè ſi oculi per ſe non videantur malè habere: hoc manifeſtiùs erit, ſi vnâ parte malè habente altera etiam peius habeat; & contrà. Vbi magnitudo eſt ſignum protopathiæ, remiſſio & paruitas eſt ſignum ſympathiæ; maior enim eſt morbus per protopathiam, quàm qui eſt per ſympathiam: ſic intenſiſſimus dolor capitis non poteſt eſſe niſi per protopathiam; mediocris etiam poteſt eſſe per ſympathiam. Symptoma ergo eſſe minora, & etiam non eſſe omnia, quæ in morbo per protopathiam adeſſe ſolent, ſignum eſt ſympathiæ; nam morbi per protopathiam in eodem magis tenore perſeuerant, quia cauſa eorum ſemper eſt præſens parti affectæ; proinde eam perpetuò eodem & æquali tenore afficit. Morbi per ſympathiam magis per interualla recurrunt; quia cauſa eſt abſens,

abſens, & tantùm per interualla parti communicatur; ſic mala & dolores, quæ ſecundum acceſſiones febrium in aliquibus partibus oriuntur, ſunt per conſenſum.

A parte affectâ hoc etiam colligitur: nam ſi pars affecta talis ſit, vt alicuius alterius conſenſu pati nata ſit, cùm ipſa affecta eſt, per conſenſum laborare ſuſpicio eſt. Sunt enim in corpore aliquæ partes, quæ aliarum conſenſu magis affici ſolent: ſic caput ventriculo condolere conſueuit, & etiam contrà, ventriculo affecto, dolores capitis ſequuntur: capite læſo, vt in vertigine, cranij fracturâ, ventriculi nauſea & æruginoſæ bilis vomitio ſubſequuntur. Caput etiam vtero ſummè condolet, maximè eius pars poſterior: non rarò etiam inteſtinis; vt in vermibus puerorum patet. Ventriculus etiam vtero condolet, renibus, veſicæ, & inteſtinis; ſic colicam, calculum, vomitiones, ſtomachi debilitas comitatur. Caput pedibus etiam conſentit; nam à pedum frigiditate & humiditate capitis dolores, & refrigerationes, & catarrhi oriuntur: ab aurâ venenatâ à pedibus aſcendente aliquando epilepſia contingit. Iecur cum clauiculâ, dorſo, & coſtis mendoſis circa partem dextram conſenſum habet. Affecto ſtomacho dolor ſub & in dorſo ſentitur. Veſicâ affectâ dolor in extremo ſiue ſupremo virgæ percipitur. Vterus cum inguinibus & mammis conſenſum habet. Rectum inteſtinum cum vtero & collo veſicæ. Hinc à partu contingunt hæmorrhoïdés; à calculo veſicæ inteſtini recti læſa retentio: cùm enim calculo veſicæ affecti mingere volunt, etiam excrementa reddere coguntur. Aures & fauces pulmonibus conſentiunt; hinc cùm in faucibus aliquid inſtillat, tuſſis ſubſequitur; cùm aures purgando ſcalprum profundiùs imponimus, itidem tuſſis exoritur. Cor ſtomacho condolet, vt in cardiacâ eſt manifeſtum. Tandem omnes partes cordi, & cor omnibus partibus principibus facilè conſentit.

A cauſis etiam colligitur conſenſus: nam ſi cauſa eſt talis, quæ facilè vel difficulter affectum per conſenſum facit, ex eo, qualis affectus ſit, facilè cognoſci poteſt. Morbi qui ex pituitâ & melancholiâ ſunt, non ſunt per conſenſum. Sed magis qui ex flatibus, vaporibus, calidis tenuiſque humoribus oriuntur; propterea, quod hæ natæ ſint facilè ab vnâ parte in aliam ferri; illi non item. Si nullæ præceſſerint cauſæ, quæ morbum per conſenſum facere potuerint, ſignum eſt eum per protopathiam ac primarium affectum eſſe.

A ſymptomatibus ſigna capiuntur; nam in quâ parte ſymptomata priùs apparuerunt, illa ægrotat per eſſentiam: in quâ ſecundò, illa per ſympathiam. In quâ priùs etiam deſierit, illa per conſenſum laborat, in quâ diutiùs perſeuerat, illa per eſſentiam. Symptomatum magnitudo, vt dictum eſt, indicat protopathiam. Nonnulla ſymptomata aliis magis per conſenſum fiunt: ſic capitis dolores, vomitiones, peruigilium, deliria, deiecta appetentia, ſæpe non vicinæ partis, ſed remotarum conſenſu fiunt.

A iuuantibus & lædentibus etiam ſigna capiuntur: ſic dolente capite ſi remedia ventriculo adhibeantur & proſint, ſignum eſt dolorem capitis vitio ventriculi eſſe factum; ſin minus, primario vitio cerebri.

Verùm Notand. 1. In hâc morbi primarij ac per conſenſum indicatione interdum deceptionem contingere poſſe; nam, vt docet Auerrhoës 4. *Coll. cap.*45. ſæpe affectus putatur eſſe per ſympathiam, cùm tamen reuerâ ſit per eſſentiam. Pro quo ſciendum eſt, conſenſum eſſe duplicem; alium acceſſionis, alium morbi; poteſt morbus ſecundum acceſſionem aliquam eſſe per conſenſum, & tamen ſecundum ſe totum eſſe per protopathiam: verbi gratia, poteſt eſſe, quòd quis habeat caput valde debile & alio vitio affectum, ſic tamen, quòd illud vitium in eo non cauſet dolorem; tùm aſcendente aliquo vel minime vapore ex ventriculo, qui aliàs, ſi caput non ægrotaret, non eſſet ſufficiens dolorem inferre caput dolebit; ille dolor eſt quidem per conſenſum ſecundum illam acceſſionem, & tamen caput interdum eſt reuerà affectum per eſſentiam. Morbus ergo, & debilitas, & læſio in capite eſt per protopathiam, ſed tamen illa acceſſio doloris eſt per ſympathiam. Ex hoc autem poteſt deceptio contingere; quia ex hoc, quod ille dolor propter aliquorum vaporum aſcenſum colligatur eſſe per conſenſum, poſſet cogitari, quòd cerebrum tantùm per conſenſum ægrotaret, & nullus ſit in eo affectus aut debilitas per conſenſum; cùm tamen contrarium eſſet verum. Sic poteſt aliquis laborare Epilepſiâ per eſſentiam, & tamen fieri, vt eius acceſſiones aliquæ aliquando fiant per conſenſum. Qui autem videret illas acceſſiones eſſe per conſenſum, ſi ex eo iudicaret totum morbum eſſe per conſenſum, iſte abſque dubio in eius curatione grauiter erraret.

Nota 2. quòd pars, quæ antea ſemper per conſenſum laborauit, tandem etiam idiopathiam induat; ex quo etiam deceptio fieri poteſt quia ſi ex eo, quòd antea per ſympathiam laborauit, iudicaremus, quod poſt & ſemper adhuc ſympathiâ laboraret, erraremus; ſympathia enim paulatim in idiopathiam tranſit, vel ſecundum totum, vel ſaltem ſecundum partem. Hoc autem an factum ſit, cognoſci ex eo poteſt; quia ſi pars mandans & primariò affecta meliùs habeat, & tamen ſecundarius affectus propter hoc non iuuatur, ſignum eſt partem ſecundariò laborantem etiam affectum aliquem per eſſentiam induiſſe, aut morbum primarium admiſiſſe.

Nota 3. quòd aliquando duæ partes ab vnâ eademque causâ lædantur; in eo caſu, eò quòd vna parte affectâ altera etiam afficiatur, ſuſpicio eſſe poteſt, quòd vna pars afficeretur per conſenſum alterius; ſed deceptio ex eo eſſet, quòd ab vnâ causâ vtraque æquè primariò poſſet laborare: ſic, verbi gratiâ, ex defluxu humoris bilioſi in caput & ventriculum poteſt vtraque pars æquè primariò affici; ſic tamen quòd priùs afficeretur ventriculus ob vicinitatem, ſeriùs cerebrum ob diſtantiam: in illo inquam caſu facilè putari poſſet, cerebrum laborare vitio ſtoma-

chi;ex eo, quod cerebrum laboret poſterius, ventriculus priùs;& quòd i la mala ſe mutuò ſequantur; & vno poſito alterum ponatur, & vno ceſſante alterum ceſſet;& tamen vtraque æquè primariò laborauit.

§. VI.

Signa Morbi ſimplicis vel compoſiti.

Simplex morbus cógnoſcitur, cùm ſymptomata ſunt pauca, vel ſimplicia, & omnia eiuſdem generis,& ſibi mutuò conſentientia,& in vnius ſolius affectus declarationem conſpirantia. Morbi verò complicati cenſendi ſunt, quando varia diuerſi generis ſymptomata & ferè contraria ſunt,& quæ omnia ab vno ſimplici morbo vix proficiſci poſſe videntur; & talia,quæ diuerſas partes affectas eſſe indicant;nam cùm diuerſæ partes affectæ eſſe indicantur, tùm veriſimile eſt diuerſos etiam eſſe affectus: nam pro diuerſitate ſubiectorum diuerſificantur ſæpè accidentia; ſic cùm eſt læſa viſio, & ſimul læſa reſpiratio, indicantur diuerſæ partes affectæ, oculi ſcilicet & pulmo; & conſequenter indicantur diuerſi & complicati morbi : vnus enim idemque affectus non videtur poſſe vtrique parti inſidere; interim tamen iudicium hòc eſt adhuc incertum; nam ſæpe contingit vnum eundémque morbum diuerſas partes occupare,& tunc ex diuerſitate partium affectarum non poteſt diuerſitas morborum iudicari. Pro quo ſciendum eſt, difficile eſſe morbos complicatos cognoſcere:ratio eſt,quia in tali caſu non eſt ſignum aliquod pathognomonicum proprium alicuius morbi, ſed ſymptomata ſunt plura ac confuſa;vel non ſunt ſincera ſed permiſta, & vnum eſt retuſum ab altero, & habet aliquid de altero ſibi permixtum; vnde ſymptomata fiunt obſcura & obfuſcantur, & ſic nullum ſymptoma ſyncerum pathognomonicum cognoſcitur:aut in multitudine ſymptomatum, etiamſi ſincera ſint,non poteſt ſciri, quodnam ex iis omnibus ſit pathognomonicum, & an ſit vnum, an plura. Notandum ergo, quod morbi complicati vel ſint cum ſui generis morbis, vel diuerſi : quando complicantur cum morbis diuerſi generis, tùm illi faciliùs inter ſe diſtinguuntur;ratio eſt, quia tum ſingulorum ſymptomata ſunt diuerſa & diuerſi generis, adeò vt oſtendant ſe non poſſe ab vno eodemque affectu cauſari, ſed tantùm à diuerſis. At cùm complicantur cum morbis eiuſdem generis,tùm difficiliùs diſtinguuntur; quia ob ſimilitudinem ſymptomata putantur ab vno morbo proficiſci. Denique illi morbi, qui complicantur vel ſunt in eadem parte, vel in diuerſis partibus, vel vterque in toto. Si vterque eſt in toto, vel eâdem parte, tùm difficiliùs diſtinguuntur;ſi in diuerſis, faciliùs : ratio eſt, quia diuerſæ partes affectæ producunt diuerſas genere læſas actiones, ex quarum diuerſitate dum iudicamus diuerſas partes affectas, iudicamus diuerſos eſſe morbos. Et cùm in eâdem parte ſunt plures morbi, ex vnitate partis affectæ putamus vnum eſſe morbum;

morborum; & contra, quando vnus morbus eſt in diuerſis partibus, ex pluralitate partium affectarum iudicamus plures eſſe morbos, & ſic fallimur, maximè dico, quia vel ipſa pathognomonica morborum ſigna permixtione illâ inter ſe ſunt obſcurata; vel quia in multitudine ſymptomatum non cognoſcitur, nec ſcitur, quænam ex illis ſint vera ſigna pathognomonica, &c. Et hæc ſigna ſunt differentiarum accidentalium & generalium. Sequuntur ſigna differentiarum eſſentialium & magis particularium: & primò intemperiei.

Cap. VII.

Signa Differentiarum morbi eſſentialium & magis particularium.

§. I.

Signa morbi calidi, frigidi, humidi & ſicci omnia etiam petuntur à fontibus ſupra dictis.

Signa Morbi calidi.

A cauſis: ſi præceſſerunt cauſæ calefacientes; vt anni tempus calidiſſimum, mora ſub ſole, vina calidiſſima, alimenta calida, exercitia vehementia, balnea, ira, complexio ſanguinea ac bilioſa, iuuentus, &c.

A parte affectâ: quia ſi eſt cor, hepar, pulmo; de affectibus calidis: ſi ventriculus, ſtomachus, inteſtina, vterus, cerebrum; de frigidis ſuſpicio eſt.

Ex ſymptomatibus: ſi calor tactu percipitur, ſi adeſt febris, rubedo vultus & totius corporis, vigiliæ, ſitis, cibi faſtidium, cutis arida, lingua ſicca & nigra, pulſus magnus, celer, creber, ſomnia turbulenta ignis, incendij, &c. delirium furioſum, ſodores, bilioſa vomitio, vel deiectio, vrina rubra, morbus celeriter inuadens, & ſubitò maxima ſymptomata orientia.

A iuuantibus & lædentibus: ſi calidis læditur, frigidis iuuatur, &c.

Signa frigidi morbi his omnibus ſunt contraria.

Signa morbi ſicci.

Si præceſſerunt inedia, abſtinentia à potu, vel vſus vini meracioris, exercitia nimia, mora ſub ſole, balnea in aquis thermalibus, vt ſulphureis & vitriolatis, nimiæ aliquæ euacuationes, triſtitia, venus immoderata, cutis arida & rugoſa, habitus conſtrictus, ſiccitas alui, ſitis,

 morbus

morbus valdè lentè inuadens; nam ſiccitas paulatim inducitur; læditur à ſiccantibus, ab humidis iuuatur.

Signa morbi humidi.

Signa morbi humidi his contraria ſunt: ſi præceſſerint pluuiæ multæ & magnæ aëris nebuloſa conſtitutio, ventus auſtrinus, tempus hybernum, habitatio ad mare vel in loco aquatico & paludoſo, in cubiculo humido & ad terram ſito, exercitium in aquis vel circa aquas, victus ratio humida, olerum, lactis, piſcium, &c. multa potio, præcipuè aquæ aut cereuiſiæ tenuis, ſomnus longus, balnea aquæ dulcis, medicamentorum humectantium vſus; adeſt corporis mollities ac tumor ventris laxitas, excrementa aquea ac pituitoſa, ſputum multum tenue, &c. Vrina multa alba cruda, pulſus mollis rarus, complexio humida, crura œdematoſa, torpor & pigritia corporis, debilitas potentiæ motiuæ ſeu imbecillitas caloris, actiones intellectus, memoriæ ac ſenſuum debiles ac obtuſæ, diminutio facultatis retentricis, auctio expultricis; etenim ex aliquorum ſymptomatum læſione & proprietate intemperies excedens faciliùs cognoſcitur; aliquæ enim actiones vno, aliæ alio temperamento magis gaudent & offenduntur. Sic appetentia magis gaudet frigore concoctio calore; vnde læſa appetentia caliditatem indicat, coctio læſa frigus: motus, ſenſus tam interni quàm externi, facultas retentrix, &c. ſicco perficiuntur: expultrix à ſicco læditur, humido gaudet.

§. II.

Signa morborum Inſtrumentalium.

Tumores & Apoſtemata interna indicant dolores, tenſio, grauitas, faciei decoloratio, partis alicuius actio grauiter læſa. Si tumores calidi ſint, modò ſint magni, & in partibus præcipuis, febricula adeſt, æſtus maximus intus percipitur, dolor magnus & punctorius, ſitis, lingua arida, pulſus magnus, celer, durus: Apoſtematum tamen in generali pauca ſigna poni poſſunt: quia præcipuè deſumuntur ab actione læſæ ipſius partis, vbi inſunt; vel ſymptomatibus ipſi parti propriis: ſic pulmonis inflammatio cognoſcitur ex genarum rubedine, difficultate ſpirandi, tuſſi ſiccâ, grauitatis ſenſu in medio thoracis. Inflammatio pericardij iiſdem ſignis cognoſcitur; ſed difficultas ſpirandi eſt minor, dolor eſt punctorius, adeſt delirium, &c. Inflammatio iecoris cognoſcitur ex dolore graui à dextro hypochondrio ad clauiculam vſque exporrecto, difficultate ſpirandi, tuſſi ſiccâ, ardore magno, ſiti, febre continuâ, æger in dextrum latus facilius decumbit, quàm in ſiniſtrum; præſertim quàm diu ſtomachus eſt vacuus; nam ſtomacho repleto & poſt cibum faciliùs in ſiniſtrum latus decumbit. Particularia ſingulorum membrorum

ſigna

ſigna proferre non eſt huius loci, ea ex authoribus practicis, qui particulares morbos deſcribunt, ſunt ſumenda.

§. III.

Signa obſtructionum.

Signa obſtructionum in generali ſunt: ſi præceſſerunt cauſæ obſtruentes, ſi aëri frigido, hyemali, nocturno multùm fuit expoſitus, ſi otium præceſſit, ſomnolentia, cibi craſſi ſucci, vt carnes porcinæ, leporinæ, ceruinæ, fructus auſteri, corna, ſorba, meſpila, cytonea, caſtaneæ, potus vini craſſi, auſteri, nigri, ſi pituita multa in corpore abundat; nam illa maximè omnium humorum obſtruere nata eſt, ſi tenſio, ſi grauitas ſentitur, ſi quæ naturaliter tranſire debent, vt ſpiritus, excrementa, &c. tranſire impediuntur; ſi talia ſymptomata oriantur, quæ ex tali impedito tranſitu oriri nata ſunt: ſic obſtructio in neruis cognoſcitur per paralyſin; in neruis opticis, per cæcitatem, nullo alio extremo oculi vitio apparente: obſtructio aſperæ arteriæ, per læſam reſpirationem; faucium œſophagi per impeditam deglutitionem, & cibi ac potus per os ac nares reditum: obſtructis venis meſeraicis chylus per aluum excernitur, quia per venas illas ad hepar tranſire non poteſt: meatu vrinario obſtructo vrina ſupprimitur: vnde circa veſicam tumor durus, magnus, ac rotundus fit; Renibus obſtructis etiam vrina ſupprimitur, ſed ſine tumore veſicæ; lumborum autem grauitas adeſt. Sunt & hîc ſingularum obſtructionum ſigna à practicis petenda.

§. IV.

Signa vlcerum.

Signa vlcerum internorum ſunt; ſi præceſſit vſus acrium ciborum, ſi ſalſæ pituitæ, deſtillationes millioſæ, multæ & amaræ bilis per aliquam partem euacuationem; ſi præceſſit ſanguinis per aliquam partem euacuatio, & ſuccedat euacuatio materiæ albæ & purulentæ, & cum hoc dolor, in aliquâ parte ſentiatur præcipuè qui exacerbatur, cùm ſalſæ alicuius aut mordacis materiæ per illam tranſitus fit; ſi lenta febricula adeſt; partis actio læſa; ſi illi materiæ albæ ac purulentæ aliquando ſit aliquid ſanguinis permixtum, & per interualla ſanguinis alicuius fit euacuatio, ſignum eſt interni vlceris.

CAP. VIII.

Signa Diagnoſtica Partis affectæ.

PArs affecta ex variis cognoſcitur;actione læsâ, excrementis, ſitu ipſorum accidentium; vt à ſitu doloris, tumoris grauitatis,caloris, qui percipitur;à propriis accidentibus, quæ vnam partem propriè ac peculiariter conſequuntur, aliam non:ſic flauedo corporis ſequitur affectam veſiculam fellis:à doloris differentiâ; nam dolor grauatiuus parenchyma, punctorius & tenſiuus membranam affectam ſignificat. Ab actione læsâ cognoſcitur pars affecta; nam actio læſa indicat vitium illius partis, à quâ ipſa læditur; ſic actiones animales læſæ indicant affectum cerebrum, læſa concoctio ſtomachum, læſa reſpiratio pulmonem, læſio motus neruum ac neruorum principium, læſa mictio, veſicam, &c.

Notand. autem,ob alias cauſas non poſſe ſæpe bene partem affectam ex actionibus læſis cognoſci. Prima cauſa eſt, quia actio ſæpe læditur etiamſi illa pars, quæ primariò ac principaliter illam actionem efficit, non ſit affecta, ſed ſæpe tantùm pars aliqua illi parti vicina, vel pars aliqua ad dictam illam actionem aliquo modo concurrens; ratio eſt, quia ad vnam actionem debent frequenter multæ partes cooperari & concurrere, quia actio non ſemper perficitur ab vnâ parte, ſed ſæpe à pluribus; quarum cùm vna tantum læditur, læditur tota actio. In illo caſu ex illâ actione læsâ non poſſumus certò dicere,quænam ex illis omnibus partibus, ad vnam actionem concurrentibus, ſit affecta;nam quæcunque earum affecta ſit, actio ſemper eſt læſa:ſic ad reſpirationem concurrunt trachæia, pulmo, muſculi thoracis, diaphragmatis;ad viſionem, tot membranæ, tot humores, neruus opticus; cerebrum, muſculi ad motum, tendines, ſpinalis medulla, &c. ad omnes actiones concurrunt cor, & partes aliæ principes; hinc reſpiratione læsâ non poſſumus dicere, an affecta pars ſit pulmo, an thorax, an diaphragma, &c. læſis actionibus animalibus non poſſumus certò aſſerere cerebrum eſſe affectum;quia cerebrum poteſt eſſe ſanum, & tantùm cor eſſe affectum, vel alia pars ſine quâ non; ſic in ſyncope ob affectum cordis, in apoplexia ob carotidum obſtructionem, actiones omnes animales læduntur;cerebro tamen non affecto. Actio ergo læſa non ſolùm indicat vitium partis principaliter actionem facientis, ſed etiam alterius quaquâ ratione ad actionem concurrentis.2. Cauſa eſt, quia actio partis inſtrumentalis læditur propter læſionem partis ſimilaris,ex quâ illa inſtrumentalis cōſtat; vnde qui ex læsâ actione inſtrumētali vellet neceſſariò colligere partem aliquam inſtrumentatē eſſe læſam,poſſet falli;cum poſſitactio inſtrumētalis eſſe lęſa,& tamē non eſſe lęſa inſtrumētalis in quantū inſtrumentalis eſt;ſic ambulatio læditur propter magnam cruris intemperiem:actiones

omnes,

omnes,etſi ſint inſtrumentariæ,lęduntur propter febrem.3.Cauſa eſt,quia actio aliquando læditur ſine eo, quòd pars illam actionem afficiens ſit læſa,ſed ideò ſolùm læditur, quod cum aliâ verè affectâ conſenſum habeat. In illo caſu, qui ex actionis alicuius læſione iudicaret, partem illius actionis efficientem læſam eſſe, erraret; cùm poſſit eius actio eſſe læſa & ipſa tamen eſſe ſana. Hoc autem contingit in iis partibus, quæ inter ſe mutuò conſenſum habent: ſic ex dolore capitis non poteſt colligi cerebrum aut caput eſſe affectum, quia poteſt caput dolere, & nullum eſſe in eo vitium, ſed tantùm in ſtomacho, vel vtero, vel aliis cum quibus conſentit: ſic ore ſtomachi laborante; cor etiam vehementer afficitur: In iecoris magnâ affectione ſingultus ſequitur; vtero laborante reſpiratio læditur. 4. Cauſa eſt, quia interdum multæ actiones læſæ & multa ſymptomata ſimul concurrunt; tunc autem eſt difficile partem affectam cognoſcere; nam vnum ſymptoma indicat vnam partem affectam,aliud aliam; & ſic non poteſt verè pars affecta dignoſci;& non poteſt diſtingui, an ſit vna affecta an plures, & an vna ſit affecta per conſenſum alterius, an vtraque æquè primò ac per ſe affecta ſit. Hoc autem contingit in morbis magnis, qui multa variáque ſymptomata inferunt, & propterea difficile eſt in iis partem affectam bene diſtinguere. Quando omnia ſymptomata coincidunt in iudicando partem affectam, tunc quidem illa euidenter cognoſcuntur;ſed quando ſunt diuiſa,vt hæc hanc, illa aliam partem affectam indicent; tunc non bene ſcitur, an ſint plures partes affectæ, an vna tantùm; & an aliæ tantùm afficiantur propter affectum prioris;& quæ ſit illa,quæ primariò afficitur, hæcne an illa. Cùm affectæ partes plures ſunt vicinæ, & in communem actionem conſpirantes, tunc difficilè eſt verè & primariò affectam bene diſtinguere:facilè autem,cùm ſunt remotæ,& ad diuerſas actiones natæ; nam cùm ſunt vicinæ & in eandem conſpirantes, tunc habent ſymptomata ſimilia, adeóque ſigna communia; nam quæcumque tunc illarum partium lædatur,ferè eadem actio læditur;imò ſæpe tam bene actio læditur, cum tantùm læditur pars aliqua minus principalis concurrens tantùm vt cauſa adiuuans, aut vt cauſa ſine quâ non, quàm cum læditur ipſa principalis. Pro quo notandum, in illis caſibus maioris certitudinis gratiâ, plura ſemper ſymptomata eſſe coniungenda, & ex pluribus, non ex vno tantùm eſſe iudicandum; & cùm ex actione læsâ ſolâ non poteſt pars affecta cognoſci, etiam deberi conſiderari alia ſymptomata huic vel illi parti magis propria, ex quibus poſſumus in verè affectæ partis cognitionem peruenire. Not. 2. quòd ex pluribus actionibus læſis certiùs cognoſcitur pars affecta, quàm ex vnâ tantùm; ſic ex guſtatione, tactione, & motu linguæ ſimul læſis certiùs cognoſcitur lingua affecta, quàm ex læſo motu ſolùm; nam poteſt guſtus eſſe læſus per conſenſum ſtomachi vel cerebri;ſed quando plures linguæ actiones ſunt læſæ,debet ipſa lingua neceſſariò eſſe affecta. Not.3. Quò plures actiones & quidem diuerſæ ſunt læſæ, eò iudicatur membrum affectum eſſe magis principale

principale ſeu generale; ſic ſi tantùm retentio ſtomachi ſit læſa, non iudicatur per hoc totum ſtomachum eſſe læſum, ſed eius pylorum tantùm ſed ſi omnes actiones ventriculi ſint læſæ, tunc iudicatur totus ſtomachus eſſe læſus: ſi tantùm viſio oculi læditur & non motus, iudicatur tantùm neruus opticus eſſe affectus, ſed ſi præter viſum etiam motus læditur, iudicatur neruus communis eſſe affectus: ſi tantùm motus pedum læditur, obſtructionem ſaltem eſſe in ramis neruorum inferioribus ſpinalis medullæ; ſed ſi etiam motus brachiorum læditur, iudicatur læſio eſſe in ſuperiori ramo ſpinalis medullæ, vel in cerebro. Not. 4. Quando pars aliqua eſt affecta, tunc eius actio neceſſariò læditur; at contra, quando eius actio eſt læſa, tunc ipſa neceſſariò non eſt læſa; quia poteſt eſſe læſa per conſenſum: quapropter oportet videre, an pars, cuius actio eſt læſa, ſit talis, vt habeat conſenſum cum aliâ, necne; ſi non habet, tunc iudicatur ipſamet eſſe læſa, ſi verò habet, ſuſpicio eſt, fortè non eſſe læſam, ſed tantùm condolere, & proptereà tunc ſunt ſigna inueſtiganda, per quæ cognoſci poteſt, an primariò, an per conſenſum læſa ſit, & oportet videre, quæ partes, quibus condolere natæ ſint, de quibus ſupra: oportet etiam diſtinguere, an partes tales ſint, vt habeant actionem inſitam, an tantùm influentem: quia ſi actio quæ læditur, eſt inſita, indicat ſuam partem effectiuam per ſe eſſe læſam; ſed ſi actio ſit influens, etiamſi ipſa ſit læſa, non proptereà pars illius efficiens eſt læſa. Sic læsâ viſione oculi, non proptereà oculus eſt læſus, ſed poteſt eſſe vitium in cerebro. Læſo motu brachiorum & crurum non eſt neceſſariò vitium in brachiis aut cruribus; ſed poteſt eſſe in ſpinali medullâ, aut cerebro; proptereà, quod illæ actiones ſint influentes.

Porrò ſicut ex actione læsâ cognoſcimus partem affectam, ita ex actione non læsâ cognoſcimus partem non eſſe affectam; vnde bene ſequitur, non eſt læſio viſus, ergo oculus non eſt læſus: Item non eſt læſa reſpiratio, ergo non eſt læſus pulmo. Et ſicut ex actione læsâ non ſemper iudicatur eſſe læſa pars illam actionem efficiens, ſc. quando tantùm eſt læſa per conſenſum; ita contrà, ſæpe iudicatur alia pars affecta, cuius conſenſu actio partis ſecundæ læſa eſt. Sic ex reſpiratione læsâ & tuſſi ſicca ſæpe colligitur affectus hepatis, ex cardiacâ colligitur affectus ſtomachi, ex ſtupore crurum affectus renum, ex vomitu poſt caſum caluaria fracta, ex vomitu cum dolore inteſtina affecta in colicâ, ex pruritu virgæ calculus veſicæ.

Dolor multis modis partem affectam indicat, & ratione ſuæ eſſentiæ, & ſpeciei, & magnitudinis, & modi, & ſitus, & temporis.

Ratione ſuæ eſſentiæ: nam cùm dolor eſt, cognoſcitur affectum non eſſe in parte ſenſu carente: ſic dolor arthiticus ad tendines & membranas pertinet, quia os ſenſu deſtitutum eſt. Dolor thoracis non poteſt eſſe in pulmone. Dolor capitis, non poteſt eſſe in cerebro, quia cerebrum ſenſu caret.

Ratione ſuæ ſpeciei & differentiæ: quia dolor pulſatorius arterias aut

aut partes arteriis adiacentes affectas indicat; talis dolor pulſatorius non eſt in peripneumoniâ, neque in hepatis inflammatione, nec in glandulis, nec liene, nec renibus; quia aliqua illorum ſenſu, aliqua arteriis carent. Dolor punctorius & fodicans membranam inflammatam ſignificat; ex eoque oritur, quòd membrana ampliùs dilatari nequeat, talis dolor eſt in pleuritide, phrenitide, in colicâ à vitreâ pituitâ; in cephalæâ, cùm membranæ cerebri ſunt affectæ. Dolor conuulſiuus tractiuus neruos affectos indicat, extenſus venas & arterias, dolor latus etiam membranas affectas indicat, dolor obtuſus & grauatiuus indicat affecta viſcera, & partes magno ſenſu deſtitutas, & per membranas aliis partibus annexas, dolor circa pectus & caput, ſi ad tactum exaſperatur, eſt externus; ſin minus, eſt internus. Cùm dolor tenſiuus aut pulſatorius eſt in capite, affectus non poteſt eſſe in ſubſtantiâ cerebri, ſed in venis aut membranis cerebrum circumdantibus; quia cerebrum eſt indolens.

Ratione ſitus, nam vbi dolor eſt, ibi malum. Dolor profundus ac pulſatorius in pectore ad muſculos intercoſtales & arteriis vicinos attinet. Dolor inſtar cinguli adſtrictioris ſub ventriculo eſt in vaſe venoſo ad lienem. Dolores ventris profundi in ventriculo ſunt, aut in inteſtinis; ſublimes verò in muſculis epigaſtrij. Dolor in imo ventre, pectine ac perinæo indicat veſicæ affectum. Profundus dolor brachiorum aut crurum oſſium membranas affectas indicat. Si ex aliis ſignis conſtet vlcus eſſe in ventriculo, ſi dolor percipitur in parte anteriori, & inferiori, eſt in orificio ſuperiori; ſi poſterius autem, in dorſo & inter ſcapulas, eſt in orificio inferiori.

Ratione temporis: ſi affectus in ventriculo exiſtens, dum ſumitur cibus aut potus, percipitur, eſt in orificio ſuperiori; ſi verò eo tempore, quo chylus è ſtomacho exit, eſt in orificio inferiori; ſi toto tempore, quo cibus eſt in ſtomacho, totus ſtomachus eſt affectus, ſi deglutita aliquà re acri aut ſalsâ dolor percipitur inter deglutiendum, affectus eſt in œſophago; ſi poſt deglutitionem eſt in ventriculo. Si ſũt ſigna vlceris inteſtinorum, & poſt alui deiectionem ſtatim oriatur dolor, vlcus eſt in inteſtinis inferioribus; ſi diu ante deiectionem, eſt in ſuperioribus. Si dolor ſentiatur parte ventris infernâ, vlcus eſt in craſſis inteſtinis, ſi ſupernâ in tenuibus. Si eſt in thorace dolor, qui poſt inſpiratum frigidum aërem, vaporem, vel fumum augetur, vlcus inibi eſt. Si poſt mictionem dolor ſentiatur, vlcus eſt in veſicâ. Not. tamen, quòd aliquando ex ſitu doloris affecta pars non bene cognoſcatur, quando ſcilicet multæ partes ſunt vicinæ & ſibi mutuò incumbentes; quia tum dolor poteſt tam bene vni parti quàm alteri eſſe communis.

Ab excrementis etiam cognoſcitur pars affecta, præcipuè quando excrementa ſunt alicui parti propria, aut per vnam tantùm partem tranſeunt; nam quando per multas partes tranſeunt, tunc ex iis non poteſt vna certa aliqua pars indicari, eò quòd ipſa ſint communia omnibus: ſic cùm vrina eſt purulenta aut ſanguinolenta indicatur quidem vlcus, ſed

non indicatur, in quâ parte præcisè ſit; nam poteſt vrina eſſe talis, ſiue vlcus ſit in veſicâ, ſiue in renibus, ſiue in hepate, ſiue in meſenterio ſiue thorace; ſi id, quod excernitur, eſt de eſſentiâ partis, tunc deducit nos in cognitionem perfectam partis affectæ; ſi verò non ſit de eſſentiâ, indicat quidem eam, ſed non ita certò.

A particulâ partis excretâ ſumitur ſignificatio, ſic cartilago per tuſſim eiecta, ſignificat aſperam arteriam læſam, caruncula per tuſſim eiecta pulmonem, ſubſtantia membranoſa, craſſa ac viſcoſa, epiglottidem & laryngem, tenuis tracheiam vlceratam; Caruncula cum vrinis exiens renes, membranulæ veſicam exulceratam: ramentum cum alui fœcibus exiens, ſi tenuius inteſtina tenuia, ſi verò craſſius & carnoſum, rectum inteſtinum eſſe affectum ſignificat. In vulneribus thoracis carnis particula exiens pulmonem vulneratum. In vulneribus abdominis dextri lateris carnea pars exiens hepar, ſiniſtri lateris lienem vulneratum oſtendit. In vulneribus capitis aliquid ſimile ſubſtantiæ cerebri exiens, menynges & cerebrum vulneratum. In vulneribus abdominis pinguedinem exire, vulnus eſſe penetrans indicium eſt, & peritonæum & omentum læſa. In vlceribus ſi ramentum oſſis exit, os carioſum eſſe ſignificatur.

Contenta partium exeuntia ſic partem effectam indicât: vrina per vulnus exiens veſicam vel aliquam viam vrinariam læſam ſignificat. Stercus per vulnus exiens læſa inteſtina; chylus exiens ſtomachum; chylus flaueſcens ac bilioſus tenue inteſtinum; ſanguis exiens cùm ſaltu & impetu arterias, exiens ſine ſaltu venas læſas oſtendit; aër per vulnus thoracis exiens vulnus eſſe penetrans ac profundum & pleuram eſſe læſam; ſemen ſponte effluens etiam vigilanti, vel etiam nimis crebro dormienti, vaſa ſpermatica debilia eſſe indicat; ſanguis exiens per oculos, aures naſum, palatum, &c. cerebri venas intus ruptas, ac menynges eſſe affectas; vbi ſudor exit, ibi malum eſt. Vrina per ſedem exiens inteſtinum rectum vulneratum vel exulceratum, ſimul etiam vlceratam veſicam vel perforatam indicat.

Indicant autem exeuntia variis modis; vel ratione ſuæ ſubſtantiæ, vel ratione viæ, per quam exeunt, vel ratione modi quo exeunt, vel ratione qualitatum, quibus ſunt affecta; interdum magis vnâ, interdum magis aliâ ratione. Modo exeundi; ſi cum tuſſi exeat, prodit ex thorace vel pulmone; ſi cum tuſſi magnâ, ex thorace; ſi cum paruâ ex tracheiâ vel pulmone; ſi vomitu ex ſtomacho; ſi excreatione ex faucibus, aut palato; ſi mixtione ex renibus aut veſicâ; ſi ſanguis exit ſaliendo, arteria aliqua eſt vulnerata; ſin minus, vena; ſi multus & ſubitò ſanguis excernitur, è magnis venis prouenit; ſi lentè & paucus, ex paruis; ſi ſanguis exit cum dolore, ex partibus ſentientibus promanat; ſi ſine dolore ex partibus parenchymaticis & nullo ſenſu præditis; materia aliqua ſi exit cum dolore, vbi dolor percipitur inde exit: ſi ſtatim à dolore ventris ſequitur deiectio, inteſtina interiora affecta eſſe indicatur; ſi diu poſt ſuperiora. Si aliquid

aliquid exit purum & impermixtum, vt ſanguis, pus, &c. ex proximis ſedibus profluere indicatur; ſi reliquis excremẽtis permixtum, ex longinquis: ſic in vlceribus inteſtinorum, ſi pus & ſanguis exeunt ante feces, vlcus eſt in inteſtino recto; ſi verò pus vel ſanguis cum admixtione alterius alicuius ſubſtantiæ, vlcus eſt in remotioribus; eo quod in longâ viâ debeat permiſceri fœcibus; ſi pus quod exit cum vrinâ, & vrinam antecedit, vlcus eſt in virgâ; ſi poſt, indicat vlceratas eſſe partes ſuperiores, vt veſicam, renes, vreteres, hepar, &c.

Ratione qualitatum quibus ſunt affecta, indicatur pars ægra; nam chylus flaueſcens excrementitius ab inteſtinis tenuibus, vt dictum eſt, promanat. Sanguis tenuis, fluidus, paucus ab aſperâ arteriâ venit, ſpumoſus à pulmone, ater à thorace; chilo permixtus à ventriculo prodit: ſi ſanguis eſt excrementis mucoſis permixtus, & antea per nares fluxerit, & poſt per os fluat, ex capite in tracheiam delapſus eſſe cenſeri debet. Fœtor ex vulnere abdominis exiens, læſa indicat inteſtina.

Ratione viæ excernendi; quia via illa ſiue exitus non poteſt indicare læſionem alicuius alterius partis, cui tranſitum non præbet: ſic quod excernitur tuſſi, per aſperam arteriam; quod vomitu per œſophagum; & debet prouenire ex aliquâ illarum partium, quæ cum aſperâ arteriâ & œſophago habet communitatem viarum. Quod per aluum exit, à ſtomacho inteſtinis, meſenterio, hepate, prouenire debet: quod per vias vrinæ, à veſicâ, venis emulgentibus, renibus, hepate, &c. & ſic è contrà, quod per mixtionem exit, non poteſt venire ab inteſtinis: quod per vomitum, non poteſt venire à pulmone, & ſic de aliis.

Retenta, quæ exire deberent, illam partem affectam indicant: in quâ retinentur: ſic menſtrua retenta affectum vteri: fœces retentæ inteſtina; vrina retenta veſicam ac affectos renes indicat.

A qualitatibus corporis & accidentibus, (quæ tertia ſpecies eſt ſymptomatum) pars affecta cognoſcitur. Color flauus oculorum & faciei folliculum fellis indicat eſſe affectum. Color liuidus ac maculæ liuidæ, vt in ſcorbuto, lienem. Rubor faciei, inflammationem pulmonis. Faciei puſtulæ, maculæ, & exanthemata hepatis vitium & ardorem, faciei decoloratio in iuuenibus fœminis, vteri obſtructionem, in aliis debilitatem hepatis & frigiditatem indicat.

A tumoribus corporis pars affecta cognoſcitur: nam vbi tumor apparet, ibi affectus eſſe dignoſcitur. Tumor durus ſub hypochondrio dextro, nota eſt affecti hepatis, ſub ſiniſtro, lienis. Tumor in pube veſicam affectam indicat, ſub oſſe pectoris, ſtomachum. Apoſtemata circa caput orta, cerebri; circa alas, cordis; circa inguina hepatis affectus oſtendunt.

Calor quoque & æſtuatio, quâ parte percipitur, in eâ malum eſſe ſignificant. In Empyemate an pus ſit in dextrâ, an verò in ſiniſtrâ parte thoracis, cognoſcitur ex ſitu maioris caloris, vt docet Auicenna; ſi linteum madidum pectori imponatur, omnibus paribus, quâ parte linteum

citiùs exſiccatur, eâ parte affectum latus iudicatur, atque pus ibi coaceruari; nam vbi pus eſt, ibi maior calor; vbi autem maior calor, ibi linteum exiccatur citiùs. Calor in volâ manus & plantis pedum ordinariè citra febrem, hepatis calidam intemperiem oſtendit.

A murmure, & flatuum ſonitu, & fœtoribus è corpore prodeuntibus etiam pars affecta cognoſcitur. Si murmura in ventre percipiuntur, inteſtina ſunt offenſa; ſi ructus obueniat, ſtomachus laborat. Si concuſſo corpore ſonitus aquæ in pectore percipiatur, in thorace aqua eſſe cognoſcitur; ſi in ventre ille ſonitus edatur, aqua eſt in abdominis cauitate: ſi fœtor ex ore exit; vel dentes ſunt affecti, vel in ſtomacho vel in inteſtinis eſt corruptela. Si in alui fœcibus fœtor ille eſt, inteſtina ſunt affecta: ſi in vrinâ, vlcus veſicæ portendit.

A cauſis morbificis pars affecta cognoſcitur. A parentibus; quia ſi parentes aliquibus morbis hæreditariis laborarunt, quâ parte illæ fuerunt affecti; eâdem & proles affectas eſſe, ſuſpicio eſſe poteſt.

Ab ætate: ſic pueri doloribus dentium & inteſtinorum, vermibus, veſicæ calculo, ſolent laborare.

A ſexu; nam ſi mulier aliqua ægrotat, de affectu aliquo vteri mox incidit ſuſpicio.

Ab aſſumptis: ſic crapulâ cerebrum debilitatur, &c. à crudis & flatuoſis ſumptis, inteſtina flatibus implentur & dolent, ab vſu vinorum calidorum hepar offenditur & inflammatur: à frigidorum vſu nimiâ ingurgitatione ciborum, ſtomachus debilitatur. Si ſubeſt aëris vitium & corruptela, cerebrum, cor, pulmones affici poſſe iudicatur. Lepus marinus aſſumptus pulmonem peculiariter lædit, cantharides veſicam.

Ab exercitij genere: quia ſicut exercitia certum morbi genus indicare nata ſunt; ita & partem affectam, in quâ illud morbi genus ſubiectari ſolet: ſic pannorum infectoribus pulmo phthiſi infeſtari ſolet: deauratoribus & typorum fuſoribus cerebrum & nerui ſolent debilitari: nautis lien intumeſcere & corrumpi.

Ex partium etiam quarundam naturâ pars ægra aliquando cognoſcitur: ſic ſi dolor eſt, cognoſcitur malum non eſſe in parte inſenſibili. Sic ex pure eiecto cognoſcitur eſſe vlcus aut apoſtema: illud tamen in corde non eſſe certum eſt, quia cor neque vlcus, neque apoſtema ferre poteſt. Si cognoſcitur pars mandans, ex eiuſdem notitiâ deuenitur etiam in notitiam recipientis: nam pro certo tenetur illam affectam eſſe debere, quæ cum mandante ſympathiam ac ductum habet communem.

A iuuantibus & lædentibus etiam pars affecta cognoſcitur: ſi diuretica & renes expurgantia conferant, renes affecti cognoſcuntur; ſi clyſteres ſtatim dolorem ſedant, inteſtina; ſi ructus, ventriculus; ſi flatus emiſſi, inteſtina; ſi fœtida odorata & vterina iuuant; vterus affectus cognoſcitur. In vulnere ſi frigida valde nocent, neruus denudatus eſſe indicatur.

Ex morbi genere etiam pars affecta cognoſcitur: ſic in ſcorbuto cer-

tum eſt lienem eſſe affectum; in paralyſi, neruos; in cachexiâ, hepar; in apoplexiâ caput. Si febris pallida virginum adſit, vterus laborare cenſetur.

CAP. IX.

Signa Diagnoſtica Symptomatum.

SYmptomatum pauca ſunt ſigna, nam ſymptomatum pleraque ſenſu ſunt manifeſta, & ipſamet ferè ſunt ſigna, ſaltem præcipua, omnium aliorum, & quia ipſamet inter omnia, ex quibus ſigna deſumi poſſunt, ſunt manifeſtiſſima; ideò nulla ſunt ſigna eorum; quia nulla eis ſunt manifeſtiora: ſignum enim debet eſſe manifeſtius ſignato. Nihilominus aliqua ſymptomata per ſe non ſunt adeò manifeſta; quare etiam & ipſa per ſigna ſunt inueſtiganda: & ſic præter ſigna morborum, cauſarum & partis affectæ, dantur etiam ſigna ſymptomatum: illa autem petuntur ab aliis ſymptomatibus manifeſtioribus. Symptomata, quæ inueſtigari poſſunt, ſunt, an facultas attractix ſit læſa: an retentio in membris non bene fiat: an concoctio, vel humorum in partibus maturatio an ſuppuratio in apoſtematibus non bene fiat: de quibus iam ordine.

An læſa ſit attractio cognoſcitur, ſi frigiditas corporis eſt aucta; nam calor attractionem iuuat; ſi corpus contabeſcit, ſine aliâ causâ manifeſtâ, & tamen coctio bona ſit, & nulla læſio expultricis appareat; ſi bonum alimentum, quod attahi debet, elabatur, vt ſanguis, chylus. Læſa attractrix lienis cognoſcitur ex arquato nigro; hepatis ex fluore alui chyloſo; folliculi fellis ex ictero.

Signa læſæ retentricis ſunt; ſi ſtatim cibi etiam indigeſti & poſt paucas horas exeunt; ſi adſit vomitus perpetuus; ſi exeunt illa, quæ retineri deberent, vt in epilepticis, ſtercus, ſperma, ſanguis: in phthiſicis ſudores, vomitus perpetui: in moribundis deiectiones perpetuæ.

Signa læſæ concoctricis: ſi æger frigidi ſit temperamenti, faſtidium cibi, abſentia famis tempore conſueto, ructus acidi, grauitas ſtomachi poſt aſſumptum cibum, vrina cruda tenuis, aquoſa cum craſſo ſedimento, excrementa mucoſa, pituitoſa, valde fœtentia, ſputum multum, vomitio aquæ multæ, mane adhuc pondus circa ſtomachum eſſe, ſi aſſumpta ſint cruda, frigida, dura, glutinoſa.

Defectus maturationis humorum in ſingulis partibus, cerebro, thorace, &c. etiam ſuis ſignis cognoſcuntur, vt & defectus ſuppurationis; quæ hîc referre ſingula nimis longum foret.

SECTIO V.

De Signis Prognoſticis.

PROOEMIVM.

HActenvs de diagnoſticis & anamneſticis, nunc de prognoſticis. Pro quo ſciendum eſt, quod ſcientia prognoſticandi ſit valde difficilis & incerta: quæ difficultas & incertitudo pendet à variis cauſis, vt hîc immediatè patebit.

Capvt I.

§. I.

HVius itaque difficultatis prognoſticandi variæ ſunt cauſæ, 1. quia in morbis multi effectus & mutationes proueniunt à cauſis externis ſuperuenientibus, quas medicus non poteſt præuidere. Cauſæ illæ externæ ſunt à cœlo, aëre, animi paſſionibus, quæ ægro aliquando contingunt, vt à triſti nuntio, iurgiis domeſticis, &c. huc referuntur errata quæ committuntur tum ab ægro, tum ab adſtantibus, tum ab ipſo medico; quæ omnia faciunt, vt aliter eueniat in morbis, quam euenturum fuiſſet, ſi in nullo peccatum eſſet; talia motum, & morem & magnitudinem morbi poſſent variare; facere ſcilicet, vt ex paruis magni, ex benignis maligni euadant; poſſent criſim accelerare vel retardare; & poſſent eſſe cauſa, cur noui morbi contingerent.

2. Cauſa eſt, noui morbi ſuperuenientes, ſiue ex erratis, vt iam dictum eſt, ſiue ex cauſis externis vel internis latentibus: ij enim totum decurſum prioris morbi conuertunt, incipientes concoctiones impediunt, & deſtruunt, & naturæ conatus conuertunt, ſæpeque faciunt, vt qui anteà videbatur conualiturus, noui morbi ſuperuentu moriatur.

3. Cauſa eſt, quia in morbis ſæpe vel iam turgent humores, vel poſtea turgebunt; tum autem inordinato motu per corpus fluctuant; ex quo motu incertum eſt, in quam partem humores ſint incubituri; nam ſi in partem ignobilem ferantur, æger conualeſcit; ſi in nobilem, moritur. Hinc prædictio eſt incerta.

4. Cauſa eſt, quia, vt inquit Hipp. 8. *epid. text.* 8. *comment.* 26. *ſigna ſæpe à ſimilitudinibus ſumuntur, circa quas ſæpiſſimè error contingere poteſt.*

5. Cauſa

5. Cauſa eſt, quia cùm in morbis varia ſigna appareant, aliqua bona, aliqua mala; ad bene prognoſticandum oportet illa ſigna inter ſe conferre, & conferendo iudicare, vtra aliis præualeant, & ſecundum ea prædicere: ſigna autem omnia inter ſe conferre,& iudicare, quænam inter ea efficaciora ſint in ſignificando, eſt valde difficile, vt Gal.demonſtrat *cap.* 13. *lib.* 1. *de criſibus & 2. prognoſticorum* 55. denique oportet conferre naturæ robur cum magnitudine morbi; hoc autem, præcipuè quando vnum ab alio non multum ſuperatur, difficile eſt bene æſtimare.

6. Cauſa eſt,quia futura debemus prædicere ex præſentium cognitione, ſeu vt effectus præſentium; at cognitio præſentium ſæpe eſt incertiſſima: quare vt prædictio futurorum adhuc multò ſit incertior eſt neceſſe.

7. Cauſa eſt, quia morbus ſæpe eſt à venenatâ qualitate, & occultâ proprietate, cuius effectus ſunt varij, admirabiles,ignoti;& partium mirabiles ſunt conſenſus,propter quos eadem ſymptomata à diuerſis membris affectis poſſunt prouenire.

8. Cauſa eſt, quia vt ait Auerrhoës 7. *Coll. cap.*21. *ſicut in reliqua naturâ, ſic in medicinâ noſtrâ miracula eueniunt*: vnde multi morbi adiudicati non rarò reuiuiſcunt.

9. Cauſa eſt, quia præſagitio in Medico tria requirit; ſummum ſtudium, diuturnam praxin,& magnam memoriam omnium ſignorum,quæ toto morbi decurſu contigerunt, vt ſic ea valeat prudenter ſimul connectere, & conferre: at illa omnia pauci medici habent. Ergo, &c. & ideò prædictio non niſi medici experti eſt, qui longo vſu & experientiâ nouerit naturæ vires ex pulſu & aliis operationibus morborum cauſas & mores & neceſſitatem aut contingentiam futurorum effectuum ex cauſarum maiore vel minore efficaciâ æſtimare;ideò Rhaſes 1. *continentis* 31. *monet*, ne medici ſtatim reſpondeant ægris aut adſtantibus, volentibus præſcire, quidnam in morbo ſit futurum, & Hipp. *in initio* 21. *prognoſticorum* monet medicos, vt valdè ſint cauti, tum in reliquâ arte, tum in prædictionibus;quia inquit,ſi prædictio ſucceſſerit, erit in admirationem,ſin minùs, in ridiculum.

Not. autem, quòd prædictio in omnibus morbis non ſit æquè incerta, ſed in aliquibus eſt certior, in aliis incertior. Dico. 1. quòd prædictio in morbis malignis & exitialibus ſit magis incerta; ratio eſt, quia habent incertos motus, vnde poſſunt ſæpe medicum imprudentem decipere;tales enim furtim vitæ inſidiantur ſine magnis ſymptomatibus, etiam tum, cùm adhuc notæ concoctionis apparent. 2. Dico:certior & firmior eſt prædictio in morbis ortis à cauſa externâ manifeſtâ & cognitâ, & occaſione recenti, quàm in ortis à causâ paulatim in corpore ſuccreſcente, vel quorum nulla cauſa cognoſcitur: ratio eſt,quia in illis morbis quantitas cauſæ cognita eſt, quæ declarat morbi magnitudinem;in his verò, in quibus humor paulatim per annos coaceruatur, eſt difficillimum

cauſæ

cauſæ quantitatem metiri. Dico 3. prædictiones omnes ſunt ſecuriores in progreſſu morbi, quàm in principio morbi: cauſa eſt, quia in progreſſu morbi, quando morbus adultior eſt, & plura ac manifeſtiora ſe offerunt ſymptomata, magis eſt cognitus, quàm quando incipit, & quando ſymptomata nondum apparuere, nec ita ſint euidentia. Accedit, quòd ex ſignis concoctionis mors vel ſalus optimè prædicatur: ſigna autem concoctionis poſt apparent, non autem in principio; & hæc eſt cauſa, propter quam Rhoſes loco cita dixerit, medicum non debere ſtatim prædicere in principio, ſed ſolùm in progreſſu morbi.

Quæritur, an prædictio ſit ſecurior in morbis acutis quàm longis, 1. auctoritate Hipp. *lib. de naturâ humanâ*; vbi dicit, *in morbis, qui ſubitò oriuntur, & quorum manifeſtæ ſunt cauſæ, veriſſimas eſſe prædictiones*. prob. 2. ex eo, quòd Gal. *lib. de criſibus & diebus criticis* acutorum morborum, non autem diuturnorum prognoſin explicauerit; quo videtur indicare, in diuturnis morbis nullam eſſe prognoſin: nam ſi in illis maior certiorque eſſet prædicendi occaſio, vtique non minùs prædictiones in diuturnis quàm in acutis tradidiſſet. prob. 3. quia ſigna criſeos acutorum ſunt maiora & magis clara, quàm diuturnorum; diuturnorum enim morborum materia magis altè infixa iacet præcordiis, & eſt frigida, & difficulter coquitur, & coctionis eius ſigna ſunt obſcura & tarda; & cum eorum humores ſint frigidi ac lenti, non poſſunt à naturâ ita exactè expelli, ſicut materia acutorum, quæ eſt tenuis & fluida; & ita diuturni morbi non ita profectè ſoluuntur vt acuti, & ideò magis repugnant, quàm acuti; & ſic eorum prædictio eſt incerta, cùm ſæpe recrudeſcant, quando putantur curati, quod non videtur ita fieri in acutis. 4. quia dictum eſt, errata, quæ in morbis contingunt eſſe vnam cauſam incertitudinis prædictionum; at plura errata contingunt in morbis longis, quàm in acutis, ob longitudinem durationis eorum. E. Hinc Rhaſes *Aphor.* 19. 21. Aphoriſmum expoſuit his verbis: *acutorum incertus eſt exitus: Ergo incertior*, inquit, *erit exitus diuturnorum.*

Pro reſolutione dico, prædictiones eſſe incertiores in acutis morbis, quàm diuturnis: hoc docent manifeſtè Hipp. & Gal. 2. *Aphor.* 19. & ratio eſt, quia in morbis acutis humores turgent, & in hanc vel illam partem feruntur. Ille autem humorum tumor ſiue turgentia eſt cauſa, cur prædictiones ſint incertæ, vt ſupra. Denique in acutis humor eſt mordax, & ideò intempeſtiuè aliquando facultatem irritat: ex quo multa præter ordinem fiunt, & præcipuè in iis talis fit irritatio, qui bilioſi ſunt & acuto ſenſu præditi.

Ad argumenta in contrarium Reſpond.

Primò ad loca Hip. *lib. de natura humanâ*: non ibi velle Hipp. in morbis acutis eſſe magis certas, ſed dicere, quòd in omnibus morbis tam acutis quàm diuturnis, in quibus morbi cauſa eſt recens, externa, & manifeſta, prædictio ſit certior quàm in iis, quorum cauſa eſt occulta & interna, & paulatim ac latenter in corpore genita.

Ad

Ad 2. Galenum ibi docere, morbos acutos quidem habere crebriores criſes, non tamen negare, quin diuturni etiam ſuas habeant, etſi non ita manifeſtas. Interim tamen etſi criſes acutorum, & ſigna criſeos eorum ſint clariora & euidentiora, non ideo ſequitur, quod propterea ſigna exitus illarum criſeon ſint certiora.

Ad 3. Etiam materiam acutorum ſæpe in præcordiis latere; & etſi ſigna critica ſint certiora in acutis quàm in diuturnis, non tamen ideò ſequitur omnia ſigna ſalutis vel mortis in acutis quàm diuturnis eſſe certiora; non enim ſigna critica ſola ſunt ſigna ſalutis & mortis, ſed etiam multa alia, quæ tam bene, & quidem meliùs poſſunt oſtendere quid futurum ſit in diuturnis, quàm in acutis.

Ad 4. Propter diuturniorem morbi durationem poſſe plures errores committi in diuturnis, quàm in acutis; ſed hoc eſt externum: & nos hic tantùm loquimur de certitudine prædictionis, quæ deſumitur ex naturâ & eſſentiâ morborum, non de illâ quæ fit propter errata externa, quæ errata non comittuntur neque neceſſariò nec ſemper, & poſſunt non fieri, imò poſſunt interdum maiora fieri in vnâ horâ, quàm in multo tempore; cui accedit, quòd etſi in diuturnis poſſint committi plura errata, tamen quæ cõmittuntur in illis non ſunt ita dãnoſa ſicut quæ committũtur in acutis; quia quæ committuntur in diuturnis poſſunt corrigi; datur enim tẽpus & curandi occaſio, in acutis non itẽ: cùm occaſio ſit præceps in acutis; & erratum paruum in maximis morbis etiam ſit magnum.

Cùm igitur prognoſis difficilis ſit ac incerta, quæritur quomodo ſe medicus gerere debeat, vt ſine errore prognoſticet. Dicit Celſus *lib.6. cap.3.* Medicum vt omnia ſigna, ex quibus prædicere debet, obſeruet, debere aſſidere ægroto in lumine, & ex oppoſito eius; ratio eſt; vt cùm maxima ſigna, ſalutis vel mortis ex colore vultus, linguâ, naſi acumine, oculorum ſplendore vel cauitate petantur, ipſe illa omnia diſcernere debet, quod non poſſet bene facere, ſi ægrum in tenebris iacentem viſitaret. 2. debet medicus videre, vt in morbis malignis acutis, & generatim in morbis, in quibus diximus incertam eſſe prædictoinem, non facilè aut temerè iudicet, ſed cum quadam dubitatione. 3. Etiam cum ſigna coctionis & ſalutis adſunt, adhuc non debet medicus abſolutè prognoſticare, niſi cum illâ clauſulâ (niſi error aliquis committatur). Sic faciebat ſemper Galen. vt ipſe refert, *libro de conſtitutione artis cap.*18. *&* 1. *de diebus decrotoriis cap.*11. ſæpiſſimè enim errores & externæ cauſæ incidunt, quæ totum bonitatis ſtatum ex improuiſo immutant: iis cauſis tantum tribuit Galen. vt 6. *de morbis vulgaribus cap.* 8. dixerit, *ſilenum cuſtodem palæſtræ ob aquæ potum interiiſſe; & alium quendam mortuum eſſe, eò quod intempeſtiuè ſanatus eſſet, vt refert ibidem lib.*1.*ſect.*3. *comm.*29. 4. debet Medicus cauere, ne ſuas prædictiones faciat in principiis morborum: epiphænomena enim ſigna, ex quibus de ſalute & morte iudicatur non ſtatim, ſed poſtmodum apparent: hinc Galen. dicit 3. *de locis aff. cap.*3. Se nunquam in ſuis prædictionibus erraſſe, eò quòd ſemper ſigna

M coctionis

coctionis expectaret, antequam prædiceret, etenim 3. *de criſibus cap.* 8. dicit, ſe nunquam vidiſſe morientem, cui ſigna concoctionis apparuerint. 5. debet cauere, ne faciat ſuas prædictiones, quamdiu humores turgent, & ſunt inquieti; ſed quando iam quieuerunt: alioqui prædictio erit incerta & temeraria. 6. non debet Medicus prædicere ex vno ſigno ſolo, ſed ex omnibus ſimul collatis; & debet omnia ſigna inter ſe conferre, & ſecundum ea, quæ præponderant, debet ſuam prædictionem facere; ex quo non debet ſigna ſemper numero ſed dignitate inter ſe comparare: vnum enim ſignum ſolum aliquando plus indicat, quàm multa alia ſimul ſumpta; maximè autem debet virium robur cum magnitudine morbi conferre: ex eâ enim tota ratio exitus morbi ad vitam vel ad mortem pendet. 7. Medicus poteſt multò eſſe facilior in prædicendo mortem quàm vitam; nam ſi promittat vitam & contingat ægrum mori, infinitam parit calumniam; putatur enim per ignorantiam ſuam mortis cauſa eſſe; ſed ſi mortem prædicat, & æger conualeſcat, non refert calumniam, ſed potiùs gratiam; & putatur morbum lætalem ſuâ doctrinâ & diligentiâ ſuperaſſe: & ſic etſi malè prædixit, tamen bene curauit, quòd homines pluris faciunt, quàm bonam prædictionem. 8. non debet medicus temerè prædicere mortem; vel ſi prædicat mortem non debet tamen ipſi ægrotanti dicere, ſed ſolùm adſtantibus: nam imprimis per hoc æger conſternatur & deſperat, ex quo morbus ingraueſcit. Secundò; quia medicus, qui prædicit mortem, facilè ab ægro aut amicis dimittitur, & aduocatur alius, qui promittit ſanitatem; putant enim eum qui prædicit mortem, de propriis viribus diffidere; & credunt fortè morbum non eſſe adeò difficilem, ſed medicum eſſe tam indoctum, qui non valeat talem morbum curare; & ſic factâ prognoſticatione de morte, & tamen ſuperueniens ſecundus caſu morbum curet, omnis prioris medici fama deſtruitur.

Quæritur, quid medicus in morbis debeat ſcire prædicere; ſeu quarum rerum prognoſtica ſint ſigna? Hipp. *lib. de diebus decretoriis in principio,* & 3. *Epid. ſect.* 3. *in fine,* docet medicum debere tria ſcire prædicere. 1. futuras anni tempeſtates, ac morbos, qui ex illis oriuntur, ſeu morbos, ſanis euenturos. 2. præſentium longitudinem ſeu breuitatem. 3. morborum præſentium exitum ad vitam vel ad mortem. Verùm futuras anni tempeſtates & morbos, qui ſanis ex iis proueniunt, docere non eſt huius loci, nec hoc ſolent medici communiter tractare inter prognoſtica; nam inter prognoſtica non tractant medici de morbis, qui ſanis ſunt euenturi, ſed quis exitus ægri ex præſenti morbo ſit futurus. Reſtat igitur, quòd duo reliqua debeant prædici; ſub exitu autem ad vitam vel ad mortem continetur modus exitus eorundem.

§. II.

§. II.

Signa Prognoſtica quid ſignificent.

Per Prognoſtica tria colligi & præuideri debent: 1. exitus morbi ad vitam vel ad mortem, id eſt, an æger ſit conualiturus an moriturus. 2. morbi breuitas vel longitudo, id eſt, an diu ſit duraturus, necne. 3. modus exitus, id eſt, quomodo & quâ ratione morbus ſit finiendus, an per criſim, an ſimplicem ſolutionem: & ſi per criſim, quo tempore, & per qualem criſim, & per quas vias: ſi per ſolutionem, quo etiam modo, & quâ ratione illa ſit futura. De illis ergo tribus diſtinctè tractabimus.

§. III.

Signorum Prognoſticorum fontes.

Signa omnia vel ſunt cauſæ, vel effectus, vel coëffectus ſuorũ ſignatorũ ſigna prognoſtica non poſſunt eſſe effectus; quia quando aliquid eſt ſignũ vt effectus, tunc eſt ſignum ſuæ cauſæ: ergo quod eſt ſignum vt effectus, debet eſſe ſignum alicuius, quod eſt prius: nam cauſa eſt prior ſuo effecto: ergo quod eſt ſignum vt effectus, non poteſt eſſe ſignum alicuius futuri. Ex quo ſequitur, quòd prognoſtica ſigna non poſſint eſſe ſigna vt effectus. Quando verò aliquid eſt ſignum vt cauſa; illud eſt ſignum ſui effectus; effectus autem eſt poſterior; itaque præſentis vel futuri: præſentis, quia aliquando effectus eſt ſimul cum ſuâ causâ: futuri quia aliquando poſt ſequitur; ergo quæ debent eſſe ſigna futurorum, ea debent eſſe ſigna vt cauſa. Coëffectus etiam poſſunt indicare futura; nam quæ ſunt ſigna vt coëffectus, indicant coëffectum, ſic nimirum, ſi vnus effectus adeſt, ergo etiam alium effectum adeſſe vel adfore neceſſe eſt. Signa ergo prognoſtica ſunt ſigna vel vt cauſæ, vel vt coëffectus. Nonnulla ſignificant vt cauſæ; vt morbus, cauſa morbi, pars affecta, naturæ vires, & omnia, quæ ad naturam referuntur, vt conſuetudo, temperamentum, ætas, &c. Sic ſi morbus ſit malignus in parte nobili conſtitutus, ſi cauſa eius venenata, copioſa, in occulto latitans, futuram mortem indicant, per hoc quòd mortem faciunt, & ſic ſunt ſigna mortis vt cauſæ. Nonnulla ſignificant vt coëffectus, & talia ſigna ſunt ſymptomata; omnia enim ſymptomata inter ſe ſunt coëffectus, id eſt, effectus procedentes ab vnâ eademque causâ, nempe morbo: & ſic vnum ſymptoma indicat alterum futurum vt coëffectus. Vbi tamen adhuc notandum, quòd ſymptomata, quæ mortem faciunt, vt difficultas reſpirandi, dolor intolerabilis, vigiliæ immodicæ, ſuperfluæ euacuationes, & plerumque reliqua ſymptomata indicant mortem, vel futurum in morbis euentum vt coëffectus: ſic ſtridor dentium, conuulſio, delirium inquietudo, ſpontaneus fluor lacrymarum & excrementorum, ſudor frigidus, lingua arida, oculi caui, naſus acutus & ſimilia infinita;

ſignificant mortem non vt cauſæ ; quia iſta mortem facere non poſſunt; ſed ſignificant vt coëffectus, quatenus etiam indicant mortem futuram eſſe, & effectus iſtius cauſæ, cuius etiam ipſi ſunt effectus, indicant: ergo ſymptomata futurum ſtatum & vt cauſæ & vt coëffectus indicant: nam in quantum ſunt ſymptomata, non indicant in ratione cauſæ, ſed tantùm in ratione coëffectus; quia ſymptomata quando indicant in ratione cauſæ, tunc non indicant vt ſymptomata, ſed quatenus, cùm modum excedunt, naturam cauſæ induerunt; tunc etiamſi ratione morbi quidem ſint ſymptomata, tamen vi illius, quod induunt, ſunt cauſæ morbificæ; & ſic ſymptomata vt ſymptomata non indicant futura, niſi vt coëffectus, non vt cauſæ. Prognoſtica, quæ indicant vt cauſæ, ſunt certiora; nam talia ſunt cauſæ eorum, quæ prædicuntur. Futuri autem euentus ex nullo meliùs, quàm ex præſentiâ cauſarum cognoſcuntur. Coëffectus ſæpe etiam optimè indicant futura, præſertim cùm cauſæ, ex quibus ea prædici deberent, ſunt latentes; ſæpe enim morbus & morbifica cauſa latent; tunc autem ex ſymptomatibus & effectibus, qui manifeſti ſunt, futura meliùs cognoſcuntur: talia autem ſymptomata & effectus ſunt coëffectus eorum, quæ indicantur. Cùm igitur futurorum omnium duæ ſint cauſæ, morbus & natura, quæ inter ſe luctam ineunt, & quicquid in morbis fit ab illis duobus neceſſariò fit; ideò ab illis duobus neceſſariò ac præcipuè omnia prognoſtica ſunt deſumenda; maximè ex comparatione eorum inter ſe; ſicut enim ex conſideratione luctantium colligitur, quis ſit futurus euentus, ita etiam ex conſideratione naturæ & morbi luctantium inter ſe & omnia reliqua, à quibus prognoſtica deſumi poſſunt, ad ea referuntur: ad morbum refertur morbi cauſa interterna & externa, ſubiectum morbi, id eſt, pars affecta, ſymptomata, &c. ad naturam, habitus conſuetudo, ætas temperamentum, &c. Ab his ergo omnibus prognoſtica deſumuntur. Ad ea ergo procedendum, ponendo de prognoſticis primò regulas quaſdam generales; poſteà particulares à particularibus fontibus deſumptas.

Cap. II.

Signa Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel mortem: & primò, Regulæ generales.

1. QVò plura concurrunt ſigna eiuſdem vel diuerſi generis, eò certiùs eſt præſagium.

2. Signa multa mala, etiamſi per ſe non ſint periculoſa, tamen concurrentia mortem indicant.

3. Aliquando ad conualeſcendum omnia ſigna bona adeſſe debere eſt neceſſum ad moriendum autem ſufficit aliquando adeſſe vnum malum: ſic ſi aliquis pus expuat, in quo nulla tamen alia ſigna praua appareant,

reant, illud vnum tamen malum, ſcilicet ſputum puris, eſt lætale, & non obſtantibus omnibus bonis, indicat mortem ſecuturam.

4. Aliqua ſigna mala, ſi non ſunt valde mala, ab vno ſigno bono aliquando ſuperantur; & aliquando vnum ſignum egregiè malum poteſt multa ſigna bona facere ſuſpecta.

5. Bona ſigna ſæpe malum prænunciant; ſed talia ſigna quidem non ſunt bona, ſed non apparent mala: ſic ſi grauia ſymptomata, vt dolor, nimiæ vigiliæ, delirium, ſitis inextinguibilis, &c. aliquando in morbis ceſſantes ſine ratione, cùm ſcilicet nec morbus ipſe videatur diminui, nec ſigna concoctionis adſint, videntur illa ſigna eſſe bona, ſed tamen ſunt ſuſpecta & malum prænuntiant; indicium enim ſunt vel materiam dolorem & alia ſymptomata inferentem, aliò transferri, & partem aliquam principem poſſe inuadere, vel calorem extingui, vel facultatem aliquam emori, ſc. ſenſitiuam: ſic in phreniticis, ſi illi, quia antea furebant, quieti euadant, & modeſtè loquantur, ſed tamen interim morbus non diminuatur, videtur eſſe bonum ſignum, ſed eſt malum, quia indicat, quòd morti proximi ſint.

6. In aliquibus morbis aliqua ſigna ſunt lætalia, quæ in aliis non ſunt mala, vel ſaltem non indicant magnam prauitatem, aliqua enim in aliquibus ſunt à naturâ, & in iis non ſunt mala; in aliquibus ſunt ex morbo, & ſunt peſſima: ſic aliqui habent ex naturâ pulſus inæquales & paruos; aliqui colliquationes vrinis innatantes; aliqui naturaliter inter dormiendum dentibus ſtrident; aliqui palpebras inter dormiendum non claudunt; quæ omnia ſigna in acutis morbis eſſent lætalia, ſi non eſſent à naturâ; ſed quando ſciuntur eſſe à naturâ, tunc non ſunt mala. Sunt aliqua ſigna, quæ ſequuntur naturam morbi, & talia non ſunt lætalia: ſic delirium aut vigiliæ in phrenitide non ſunt ſigna peſſima aut lætalia; quia ſequuntur naturam phrenitidis, & in phreniticis ſolùm deſignant ſpeciem morbi; at in morbis aliis magis deſignant prauitatem. Mictus inuoluntarius in paralyſi, ſomnus in læthargo non ſunt ſigna prauitatis, ſed tantùm ſigna pathognomonica affectus. Diſtinguendum ergo eſt, an ſymptomata morbi naturam, an verò morbi morem ſequantur. Sunt quidem talia ſigna in morbis illis, quorum ſpeciem ſequuntur, mala eatenus, quatenus indicant morbum, qui eſt malus; ſed multò ſunt deteriora in aliis morbis, in quibus non proueniunt ex naturâ morbi, ſed ſuperueniunt propter morbi magnitudinem, & malum morem: quia in eis ſignificant prauitatem; peiora autem ſunt ſigna, quæ indicant prauitatem, quàm illa quæ tantùm indicant morbi ſpeciem.

7. Aliquando eadem ſigna ſunt bona, aliquando peſſima: ſic peſſima ſymptomata ſæpe ſunt bona, ſi concoctionem ſequantur, & in die critico fiant, ac criſim futuram indicent: ſic inquietudo, delirium, anhelatio, cardialgia, ſunt quidem peſſima in ſe ſigna; ſed ſi concoctionem ſequantur, ſunt optima, & ſunt ſigna critica, id eſt, futuram criſim indicantia.

8. Mala ſigna quæ intermittunt, ſunt mitiora continuis: ſic ſi alicui morbo ſuperueniat conuulſio, delirium, dolor, euacuationes immodicæ, &c. quò illa ſymptomata ſunt magis continua, eò ſunt peiora; ſi verò intermittunt, etſi per ſe ſint mala, ſunt tamen continuantibus meliora.

9. Mala quæ præter rationem eueniunt, non ſunt formidanda: ſic ex humorum commotione, vel prauis ex aliquâ parte vaporibus aliò propulſis, varia aliquando oriuntur ſymptomata, quæ tamen, ſi morbus periculo vacet, ſeu ex naturâ ſuâ non ſit periculoſus, nullum etiam periculum minantur.

10. Si quid, quòd iuuare ſolet, noceat, & quidem eo tempore, quo deberet eſſe vtiliſſimum, eſt lætale: Sic Hipp. *in quo morbo ſomnus laborem facit, eſt lætale:* Si ſomnus, qui aliàs in morbis ſolet deſiderari, & plerumque eſſe bonus & alleuiare ægros, debilet, eſt lætale; indicat enim roboris & virium maximam deiectionem.

11. Meliorum contraria ſunt peiora; ſic meliora ſunt ſalubriora, ſi quarto die appareant, quàm ſi alio die: & contra peiora ſunt ſigna mala, quæ illo die apparent, quàm quæ alio; nam quæ bona ſunt, ea ſunt meliora diebus decretoriis, quàm in aliis; è contra verò, quæ ſunt mala, peiora ſunt in die decretorio, quàm in alio.

12. Quicquid ſalubre eſt, id omne ſalubrius eſt, dum eſt æquale, quàm dum eſt inæquale; & contra quod malum eſt, eò eſt deterius, ſi eſt æquale: ſic in vrinis bonum ſedimentum melius eſt, ſi eſt læue & æquale; ſedimentum verò malum eò eſt peius, quò eſt æqualius: ſic pulſuum parua inæqualitas melior eſt, ſi ſit inordinata, peior ſi ſit ordinata; cùm tamen contrà ordo in aliis pulſibus ſit laudabilis; in prauis tamen inæqualitatibus eſt culpabilis; ſic ſudor ex toto corpore effluens calidus melior eſt eo, qui per aliquam partem tantùm effluit, ſi modò morbus ſit vniuerſalis; frigidus verò ſudor ex toto corpore effluens peior eſt eo, qui tantùm ex aliquâ parte effluit: malum quò plures partes occuparit, eò deterius eſt.

13. Remotio & abſentia illorum, quæ obſiſtere poſſunt, facit prædictionem certiorem, ſic ſi futura criſis per ſudores expectetur, longè certior euadet, ſi vrinas intercipi contigerit; indicium enim eſt, quòd natura ſerum futuris ſudoribus euacuandum reſeruet: ſic ſi per ſanguinem euacuatio ſit futura, certius eſt ſignum, ſi aluus ſupprimatur.

14. Contraria contrariis ſuperuenientia ſunt bona: ſic hyems tollit morbos æſtiuos, æſtas hyemales: ſic pueri, qui morbo comitiali laborant, ſuperueniente mutatione ætatis liberantur: ſic ſuppreſſioni ſuperueniens euacuatio eam tollit: ſic hæmorrhoïdes lienoſis ſuperuenientes, eos curant, & hæc de regulis generalibus; nunc de particularibus.

CAP.

Cap. III.

Regulæ particulares de morbi exitu ſalubri vel inſalubri.

1. Exitus morbi ad vitam vel ad mortem ex duobus colligitur, robore naturæ & morbi magnitudine; vtrum eorum vicerit, ſciendum hoc morbus terminabitur; quapropter illa duo debent inter ſe conferri, & ex eorum inter ſe collatione, quid euenturum ſit, apparebit; etenim ſi vires non ſint fortes, & morbus ſit valde magnus, poterit eas proſternere & mortem inferre: ſi vires ſunt magnæ, etiamſi morbus ſit magnus, modò non ſit nimis magnus, adhuc poteſt natura eum ſuperare: ſi vires ſint debiles, & morbus ſit magnus, neceſſariò debet eſſe exitus ad mortem. Itaque ab his duobus prognoſtica euentus deſumuntur, & ideò ad certò prædicendum oportet inueſtigare ſigna, quibus morborum ac virium magnitudo cognoſcitur, & illa tum inter ſe collata inſeruiunt pro ſignis prognoſticis.

2. Morbi aliqui ſuâ ſpecie ac naturâ ſunt exitiales, tales ſunt lepra, cancer, podagra inueterata, phthiſis confirmata, ſpaſmus, hydrops, peſtis, apoplexia, ſcirrhi partium principium, &c. In morbis malignis prædictiones ſunt incertæ, quia occultâ vi ſtatim cor ſpirituſque aggrediantur; ſic in peſte aliquando omnibus functionibus vtentes, & vix ægroti apparentes, breui poſt mortui concidunt, & hæc regula deſumpta eſt à proprio more morbi.

3. Quæ deſumuntur à morbi magnitudine: morbi magni periculum inferunt; magni dicuntur abſolutè, vel in comparatione ad vires. Magni abſolutè ſunt, qui oriuntur vel à causâ magnâ, vel qui magna ſymptomata inducunt, vel lædunt partes principes aut ad vitam valde neceſſarias, vel multas ſimul partes occupant. Maius eſt periculum, quò plures magnitudinis cauſæ concurrunt. Si morbus ſit magnus ratione cauſæ & ratione partis affectæ, erit maior, quam ſi ſit tantùm magnus ratione vnius: vt ſi cruda & magna intemperies occupet cor, maior eſt morbus, quàm ſi tantùm magna eſſet, & ſi tantùm cruda occuparet: vel ſi occuparet, & non eſſet magna. Magnus eſt etiam morbus, etſi ſit in parte ignobili, qui in ſuâ ſpecie eſt magnus, & magna ſymptomata infert: ſic inflammatio in parte ignobili, ſi ſit magna & inferat magna ſymptomata, nempe continuam febrem, aut gangrænam, erit morbus magnus. Magnus etiam poteſt haberi morbus, in quo materia turget in comparatione ad vires; qui magni morbi eſſe poſſunt, qui pueris, grauidis, ſenibus, tenerioribus, vel à prægreſſo alio morbo debilitatis, eueniunt, qui ex ſe non ſunt magni, neque eſſent ſi euenirent hominibus robuſtis.

4. Quæ deſumuntur ab aliis morborum differentiis, vt:

A numero; ſic morbi ſimplices ſunt leuiores compoſitis; & inter compoſitos confuſi ſunt leuiores implicitis; plures morbi ſimul concurrentes maius periculum adferunt, quàm vnus ſolus.

A loco: morbi, qui multas partes occupant, ſunt grauiores propriis & peculiaribus alicui parti: qui nobiles partes occupant, grauiores ſunt iis, qui ignobiles.

A motu: ſic in acutis morbis incertæ ſunt prædictiones ad vitam & mortem; ratio eſt, quia, vt ſuprà dictum, ij fiant ab humoribus tenuibus mobilibus, & turgentibus, provt in hanc vel illam partem fluctuant & decumbunt, poſſunt cauſare mortem provt in aliam ſalutem.

Acuti morbi ſunt perículoſiores, longis, & curatu difficiliores: periculoſiores, quia fiunt ab humoribus calidiſſimis in venis ac locis cordi vicinis putreſcentibus, inferunt maxima ſymptomata, quibus natura ſtatim ſuperatur: ſunt etiam difficiliores curatu, quia vt eſt dictum, ſunt maiores & periculoſiores; tales enim ſunt maiori diligentiâ & prudentiâ curandi, quàm faciles, & non periculoſi. 2. quia, quæ in acutis mouenda ſunt, moueri debent in principio; principium autem facilè tranſit antequam medicus aduocetur, vel iam vocatus antequam morbum cognoſcat; & ſic interea præterit occaſio agendorum. 3. Quia in acutis eſt breue ſpatium, intra quod ſi auxilium non proſit, æger moritur, & non datur tempus experiendi aliud vel diu deliberandi; & ſi quid peccatum eſt in curâ, non poteſt recuperari aut reſtaurari: at in morbis longis, ſi in aliquo eſt erratum, error longinquitate temporis poteſt corrigi, & non eſt periculum. Hinc Hipp. 1. *de ratione victus text.* 8. magis laudat illos medicos, qui in morbis acutis minùs delinquunt; ac ſi diceret, quia non errare eſt operoſum. Et Celſus *lib.* 3. *cap.* 1. dicit, magis condonandum eſſe medico, qui non poteſt acuto morbo laborantes ſanare, quàm qui non poteſt ſanare laborantes morbo longo.

A tempore: morbi inueterati ſunt deteriores & difficiliores curatu quàm recentes. Hæc regula de morbis longis loquitur; nam acuti non poſſunt inueterari. Hoc docet Hipp. *libro de locis in homine*, atque ideò Aëtius *lib.* 1. *Chronicorum in proœmio* dicebat, *in morbis longis dilationem medelæ eſſe malam*; *nam ob cunctationem*, inquit, *in vitia incurabilia fit prolapſus*; ratio eſt, quia impacti frigidi humores paulatim calore corporis condenſantur, & lapideſcunt in membris, & quotidianâ acceſſione aliorum multiplicantur; & tandem temperamentum naturale membri, in quo fiunt, penitùs deſtruunt, & paulatim omnes alias partes in conſenſum trahunt. Ex quo notandum, quod etſi dictum ſit, acutos eſſe peiores longis, hoc de longis recedentibus non de inueteratis eſt intelligendum: nam longi inueterati tam ſunt mali, quàm acuti, immò peiores. Hinc dicit Aurelianus *in diuturnorum curatione*, quòd acutæ paſſiones ſponte ſuâ ſoluantur, naturâ vel fortunâ adiuuante; longi verò & inueterati ſolâ medici peritiâ ſoluuntur; & dicit ideò curationem tardarum paſſionum medico æternam gloriam parare.

A

A modo inhæſionis : morbi qui inhærent κατὰ ἕξιν, ſunt peiores iis, qui inhærent κατὰ σχέσιν, id eſt, qui tantum inhærent per modum diſpoſitionis, ſunt faciliores iis, qui inhærent per modum habitus. Hæc regula cum præcedenti ferè conſentit. Morbi per idiopatheiam ſunt peiores iis, qui ſunt per ſympatheiam. Quæ regula poteſt intelligi dupliciter, vel comparatione ad ipſam partem affectam, vel comparatione ad totum corpus : grauiùs laborat ſemper pars affecta morbo per protopatheiam, quàm morbo per ſympathiam ; quia in morbo per protopatheiam cauſa eſt præſens , & in ipsâ parte affectâ ; In morbo per ſympathiam abeſt, & per interualla partem afficit. At in comparatione ad totum , aliquando morbi per ſympathiam ſunt peiores iis , qui fiunt per protopathiam : vt ſi partes ignobiles laborent per protopathiam viſceris, vel alicuius partis incurabiliter ægræ, difficiliùs laborabunt, quàm ſi proprio vitio laborarent. Fixa mala ſunt deteriora mobilibus ; indicium enim eſt , quòd humores ſint ſolidi , denſi , viſcidi ; & ita membris impacti , vt diſſolui , conuelli , & deduci nequeant : at ſi mala ſitum mutant, indicium eſt , humores mobiles eſſe , & facilè à naturâ excuſſum iri : & ideò dolores & mala, quæ antea fixa erant, mobilia fieri, eſt bonum ſignum.

CAP. IV.

Alia prognoſtica exitus morbi ad vitam vel ad mortem à morbi cauſa deſumpta.

CAuſæ aliæ ſunt internæ, aliæ externæ ; Ab externis ſumuntur prognoſtica ſic.

1. Periculoſior eſt morbus, cuius cauſa eſt occulta, ac latens, ac paulatim in corpore concreta , quàm cuius eſt manifeſta. Hinc dicit Hipp. 2. *de naturâ hum. cap.* 8. quod morbi, qui celeriter fiunt, & quorum occaſiones ſunt manifeſtæ, quàm maximè periculo vacent ; tum enim qualis quantaque cauſa ſit , cognoſcitur : ſic ſæpiùs conſtat *in Epid. libris* eos præter expectationem grauiùs habuiſſe , quibus morbus clam fuerat collectus. Cauſæ autem manifeſtæ & recentes Galen. teſte, ſunt hæ: æſtus, refrigerationes, vigiliæ, ebrietates , laſſitudines , &c. ab aëre porrò præcipua prognoſtica ſumuntur. Hinc Hipp. *in prognoſticis* iubet conſiderare , an in morbis ſit aliquid diuinum ; vbi Galen. *in commentario* per *diuinum* intelligit aërem ; quaſi diceret , conſiderandum eſſe in morbis, an cauſa fouens eoſque generans non ſit aër. Ab aëre, frugibus aquis, &c. fiunt morbi communes, quorum aliqui ſunt endemij, aliqui epidemij, aliqui ſporades ſeu proprij.

2. Endemij ſunt leuiores, epidemij peiores. Epidemij autem alij ſunt

ſimplices alij peſtilentiales: peſtilentiales omnium ſunt grauiſſimi. Semper autem morbi epidemij habent aliquam malignitatem coniunctam: ſic pleuritides epidemiæ ſemper ferè ſunt peſtilentiales, & magis lætales aliis.

3. Morbi autumnales ſunt aliis grauiores; Ver ſalubertimum eſt: ratio eſt, quia vires à progreſsâ æſtate ſunt debiliores, & materia morbifica eſt melancholica; & humores, qui à calore aëris prægreſſi ſunt attenuati, in autumno ob ſuperueniens frigus introrſum ad partes nobiles vergunt.

4. Ab internis cauſis prognoſtica ſic ſumuntur. Quò plures concurrunt cauſæ morbificæ diuerſi generis, tantò grauius eſt malum: ſic ſi quis calculoſus & imbecillo ventriculo laborans corripiatur febre, tres obtinebit cauſas diuerſi generis, vnde ægriùs ſanabitur.

5. Intemperies actiuæ faciliùs curantur, quàm paſſiuæ; intemperies humida faciliùs quàm ſicca: ratio eſt, quia plura inueniuntur remedia exſiccantia quàm humectantia.

6. Quidam morbi ex pituitâ ſunt periculoſiores, quidam ex bile; periculoſiſſimi, qui fiunt ex bile & melancholiâ aduſtâ.

CAP. V.

Alia prognoſtica morbi exitus ad vitam vel ad mortem à partibus.

1. Morbi principibus partibus inhærentes ſunt peiores iis, qui inhærent partibus ignobilibus: ſic periculoſior eſt phlegmone in pulmone, quàm in cruribus.

2. Morbi inhærentes partibus inſigni facultate expultrice præditis, faciliùs curantur iis, qui inhærent partibus debili expultrice præditis.

3. Mala, quò plures partes occupant, eò ſunt deteriora.

4. Malum foràs vergere, & ab affectâ parte quàm longiſſimè recedere, bonum eſt; contrà, malum: ſic in pulmonis affectibus ſeu phlegmone obſceſſus crurum ab Hipp. bonus dicitur: ſic ſi anginâ laboranti tumor in collo fiat, bonum eſt; foràs enim morbus profertur; è contrà, cùm tumor foràs prouenerat, eum ſtatim deliteſcere, & difficultatem reſpirandi augeri, malum eſt; indicat enim intro vergere. Hominibus ardente febre laborantibus, quos ſacer ignis externè corripit; inquit, Hipp. *in libris Epidem.* bonum eſt; aliis eâdem febre laborantibus, quos ignis ille non corripit, malum: ſic in febribus acutis parotides poſt aures, bubones peſtilentiales fieri, bonum eſt; non quidem per ſe & ſimpliciter, ſed ſaltem eſt meliùs; indicat enim materiam venenatam foràs vergere, & non intus in venis ac propè cor remanere.

5. Eodem

5. Eodem modo humores à partibus nobilibus ferri ad partes ignobiles, bonum. Quæ regula cum priori ferè concordat; cùm internæ partes ſint nobiles, externæ ignobiles; poſſunt tamen etiam internæ eſſe ignobiles; & ſic non tantùm ad externas partes malum ferri eſt bonum, ſed etiam ad internas ignobiles.

§. II.

Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel ad mortem à naturâ ægrotantis deſumpta.

1. Robuſti, ſi morbis capiuntur, magis quàm valetudinarij periclitantur; ratio eſt, vt inquit Galen. quia corpora imbecilla raiò afficiuntur à cauſis magnis; quia non tardant ægrotare donec cauſa ſit magna, ſed à quâuis minimâ causâ ſtatim læduntur; talis autem cauſa facilè tolli poteſt; at robuſti, & qui nunquam ferè ægrotant, non læduntur à paruâ causâ, ſed tantùm à magnâ: itaque antequam ægrotant, magnam cauſam ſubeſſe eſt neceſſarium, eſt alia ratio; quia imbecilli dum ſæpiùs morbis diuexentur, ſæpiis remediis vtuntur; quo fit, vt nulla quantitas humorum in eorum corporibus coaceruari poſſit; at robuſti confidentes robori naturæ, nunquam; quo fit, vt temporis ſpacio plurimi in eis humores congregentur.

2. Nemo facilè ſibi contrariis corripitur morbis; facilior enim eſt exceſſus in ſymbolum, quàm in diſſymbolum: ſic frigidi non facilè corripiuntur morbis calidis, nec contrà; vnde fit, vt illi magis periclitentur, quorum naturæ, ætati, regioni, &c. morbus non conuenit, quàm contrà; ratio eſt, quia in morbis ſimilibus naturæ, ætati, regioni, &c. non eſt tantus exceſſus, quantus in diſſimilibus & contrariis; & ideò cùm quis laborat morbis contrariis, indicatur in eo magnitudo cauſæ; maior enim eſt cauſa, quæ frigidum potuit perducere ad exceſſum caloris, quàm quæ calidum: ſic qui eſt calidus in 4 ſi cadat in morbum calidum ad 2, non recedit à naturâ, niſi ad duos gradus at ſi frigidus in vno gradu ad eundem gradum caloris perducatur, recedit à naturâ ad plures gradus: ſic febris in iuuene non eſt tam periculoſa quàm in ſene: hinc dicit Hipp. *in Aphor. ſenibus, ſi acutis morbis corripiantur, non eſſe ſpem ſalutis.* Et alibi, *in calidis regionibus calidi magis morbi generantur, & minùs ſunt periculoſi*: & poſitis duabus febribus magnitudine paribus illa periculoſior eſt, quæ fit in hyeme, quàm quæ in æſtate. Contra hanc regulam dici poteſt; morbos ſimiles naturæ, ætati, anni tempori eſſe difficiliores contrariis; quia ſimiles fouentur & augentur à naturâ, ætate, anni tempore, ſimilibus: contrarij verò oppugnantur. Sic dicit Galen. ſenes ſi frigidis morbis corripiantur, difficiliùs curari, & alibi, grauedines & raucedines in valde ſenibus non curantur. Sed Reſpond. opus eſſe diſtinctione: morbi

contrarij vel ſunt acuti vel longi, vel incipientes & parui, vel firmati, vel magni. Acuti morbi contrarij generaliter ſunt peiores ſimilibus; ratio eſt, quia in illis magnitudo cauſæ ſignificatur: & contrà, ipſos à naturâ, ætate, regione, anni tempore oppugnari, parùm eis prodeſſe poteſt, quia citò finiuntur ita vt vis oppugnatiua eorum parum momenti adferre poſſit. In morbis longis, qui diu durant, diu ſemper à naturâ, ætate, regione contrariis oppugnari multùm prodeſſe poteſt. Inſuper ſic eſt diſtinguendum: ſi morbi ſimiles ſunt parui, longè ſunt faciliores contrariis; ſed ſi ſint valde magni, tunc etiam ſunt tam mali quàm contrarij: quia etſi contrarij habent vnum malum, ſcilicet magnitudinem cauſæ; ſimiles habent aliud malum, quòd ſcilicet, dum à naturâ foueantur, paulatim ad extremum exceſſum perueniant; & ſic æquè ac contrarij ſunt periculoſi.

3. Mala ſunt, quæ præter conſuetudinem facit æger: ſic *ex modeſto homine ferox, reſponſio mala*, inquit, Hipp. taciturnos ex naturâ ſuâ in morbo fieri loquaces, delirij ſignum eſt.

4. Quæ ſunt à naturâ, etſi ex ſe videantur mala, non ſunt tamen pro malis habenda; ſimilis regula ſupra poſita eſt: ſic aliqui habent ex naturâ ſuâ pulſus intermittentes & languidos: aliqui dormiunt oculis apertis: aliqui inter dormiendum dentibus ſtrident, quæ omnia in morbis acutis habentur pro peſſimis ſignis, quando ſc. oriuntur à magnitudine cauſæ; ſed cùm fiunt à naturâ non indicant cauſæ magnitudinem, & ita non ſunt mala.

5. Qui inclinationem naturalem habent ad aliquem morbum, vti facilè in eum incidunt, ita quoque difficiliùs ab eo liberantur. Sic Hipp. 1. *epidem. comment.* 1. *textu* 18. inquit, *& maximè moriebantur, quibus natura vergebat ad phthiſin*, id eſt, qui ad phthiſin habent naturalem inclinationem.

6. *Qui naturâ admodùm craſſi ſunt & obeſi, citiùs intereunt*, inquit, Hipp. 1. *Aphor.* 44. *quàm qui graciles*; ratio eſt, quia tales exiguo calore ſunt prædíti, & quia eorum venæ ſunt anguſtæ & ſtatim ſuffocantur.

7. Ægros in morbo ſibi plurimùm in vultu diſſimiles eſſe factos, eſt malum; cauſæ enim magnitudinem indicat; ideò bonum eſt, medicum ægros nouiſſe in ſanitate, vt indicet, quantum in morbo à naturâ receſſerint: ſic aliqui naturaliter habent oculos cauos, cæſios, obſcuros, foſſas circa palpebras oculorum cæruleas, quæ ſi à morbo contingerent, malum ſignificarent; cùm à naturâ, minimè.

8. Ex complexione naturali ægrotantis poteſt vel diuturnitas vel magnitudo morbi cognoſci; nam ſi æger eſt bilioſus, ſuſpicamus morbi cauſam eſſe bilioſam; ſi pituitoſus, pituitoſam; ex cognitione autem cauſæ cognoſcimus, an morbus celerem motum ſit habiturus, necne. Ab ætate, etiam prognoſtica deſumuntur; omnes morbi magni

per

per ſenium ſunt maiores; quia calor natiuus & facultates omnes in illâ ætate ſunt debiliores.

9. *Senes iuuenibus minùs ægrotant; qui autem longi morbi eis eueniunt, maxima parte vſque ad mortem eos comitantur*, inquit Hippocr. 7. *Aphor.* 39. & iterum 4. *raucedines & grauedines in valde ſenibus concoctionem non admittunt*, dicit etiam Galen. quòd & nephritis, & podagra & paralyſis, & aſthma, & tuſſes ſenes vſque ad mortem comitantur. Sic etiam ab Apoplexiâ ægrè liberantur.

10. Qui aliquem morbum ingenitum habet; ægriùs ab eo liberatur; morbi enim hæreditarij difficiles & ferè impoſſibiles ſunt curatu.

11. Prægnantes morbis acutis corripi eſt lætale, & eò magis, quò fœtus eſt maior; ratio eſt, quia in illis facilè vires proſternuntur; tum etiam, quia illis nec venæ ſectio, nec purgatio, nec vlla magna remedia adhiberi poſſunt, quæ tamen in morbis acutis ſunt neceſſaria.

12. In mulieribus & timidis hominibus mala ſunt maiora, quia remedia non admittunt.

§. III.

Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel mortem, à ſymptomatibus deſumpta.

1. Quo plura ſymptomata & diuerſi generis coniunguntur, eò deteriùs: plura, quia vel indicant cauſæ magnitudinem, vel partis affectæ nobilitatem, vel extenſionem: diuerſi generis, quia cauſas habent diuerſas; diuerſæ autem cauſæ ſingulæ frequenter propriam poſtulant curationem; ſic ſi cui tertianâ laboranti pedes intumeſcunt, & magna vrgeat ſitis, malum; cauſæ enim eorum ſunt diuerſi generis, ventriculi ſcilicet calor, & hepatis imbecillitas.

2. Grauia ſymptomata cum virium imbecillitate ſunt lætalia, cuncta enim ſymptomata, quæ ex ſe lætalia non ſunt, fiunt lætalia per hoc, quod cum virium imbecillitate coniungantur.

3. Bona ſunt ſymptomata, quæ morbi cauſam oppugnant; mala verò, quæ adaugent: ſic febrem conuulſioni ſuperuenire melius, quàm contrà; quia hæc calori ſuo morbi cauſam abſumit: ſic quartana melancholiæ morbo & lienoſis, multiſque aliis morbis ſuperueniens, eos liberat, è contra malus in pleuritide dolor eſt; quia ſanguinis maiorem effluxum excitat, qui eſt morbi cauſa: ſic inquietudo, quæ nimij caloris ſymptoma eſt, calorem non oppugnat, ſed potiùs auget ratione motus.

§. IV.

Prognoſtica ab actionibus læſis deſumpta.

1. Quò actiones, quæ læduntur magis ſunt ad vitam neceſſariæ, eò eſt periculoſius; ſic lædi reſpirationem, pulſum, ſpirituum vitalium per corpus diſtributionem, eſt lætale.

2. Exicialia ſunt, quæ facultates per ſe labefactatas demonſtrant: ſi ſc. non partis aut humoris vitio, ſed imbecillitatâ per ſe & eſſentialiter facultate fiat: Sic inæqualis & intermittens pulſus periculoſior eſt, cùm ab imbecillitate facultatis cauſatur, quàm cùm ab humorum grauantium aut opprimentium multitudine: ſic deficiens pulſus ab imbecillitate facultatis exitij ſignum eſt; ſi ab humorum grauamine, accidentali aliquo deliquio animi, minus. *Si ſordes in acutis circa oculos apparent, exitioſum eſt*, inquit, Hipp. intellige, ſi non fiant ab humorum copiâ, ſed facultatis regentis aut retinentis imbecillitate: ſic decumbere in dorſo, ſi non fiat propter humorum grauantium copiam, ſed propter meram imbecillitatem, quæ non valeat corpus ſupra latus vnum firmare, peſſimum eſt: ſic ſurditas cùm ab humore aliquo fit in meatibus impacto, non eſt exitialis; ſed ſi à deperditâ audiendi facultate fiat, eſt exitialis. Similiter de cœcitate: ſic ſi deiecta appetentia ab humore ventriculum afficiente fit, non eſt adeò mala; ſed ſi à facultate ventriculi languidâ fiat, eſt exitioſa. Vrinæ nigræ, quæ à melancholico fiunt humore, meliores ſunt iis, quæ à caloris natiui deperditione fiunt; quia hæ ſunt prorſus lætales: ſic externarum partium frigus ab humoribus intrò ob aliquam cauſam reuocatis, non eſt tam mala, quàm ſi contingeret ob caloris natiui defectum, qui non ſufficit ad externas partes extendi: Sic ex rigore refrigerationes, quæ non recaleſcunt, malæ; non enim reuocationem caloris indicant, quâ is aliquando reuertetur; ſed indicant eius extinctionem: Sic quoque ſi extremæ partes liueſcant ab humoribus ſub cute contentis; non eſt adeò malum; ſi verò propter caloris natiui in illis extinctionem, eſt lætale: ſic ſudores qui ab imbecillitate facultatis fiunt, mali ſunt; qui verò ex materiæ expurgandæ præſentiâ, boni; hinc ſudores tabe affectis orientes ſunt lætales.

Quæri poteſt: quænam actio læſa maius periculum inferat? Reſp. quòd illa, cuius integritas ad vitæ conſeruationem eſt maximè neceſſaria; talis eſt vitalis; & de illâ ſigna ſunt maximè periculoſa, quæ facultatem vitalem debilitatam oſtendunt; quando enim illa debilis eſt, neceſſum eſt, vt omnes aliæ debilitentur, quia reliquæ omnes eius auxilio egent: & de illâ non eſt dubium, ſed eſt dubium, an poſt illam animalis an naturalis ſit magis neceſſaria: Dico itaque: in morbis, qui oriuntur ab humoribus, quos coqui eſt neceſſum & expelli, in iis facultas naturalis eſt maximè neceſſaria; & ideò in illis deterius eſt lædi

lædi naturalem quàm animalem. In generali autem naturalis vbique videtur ad vitam magis eſſe neceſſaria, quàm animalis, excepto quòd ſola reſpiratio, quæ eſt actio animalis, magis ſit neceſſaria ac maioris momenti, quàm vlla naturalis: cùm ergo reſpiratio pendeat à facultate animali; animalem ſic lædi, vt propter eam reſpiratio lædatur, peſſimum eſt: nutritio non eſt tam neceſſaria ad vitam, quàm reſpiratio; at extra caſum læſæ reſpirationis, reliquæ actiones animales non ſunt ad vitam neceſſariæ; & ideò etſi lædantur, non eſt tam periculoſum. Interim quia etiam ſæpe animalis facultas læditur, & tamen nihilominus reſpiratio manet illæſa, vt apparet in debiliſſimis, qui cum vix poſſint manum vel pedem mouere, nihilominus ideò non ceſſant bene reſpirare; ideò abſolutè dici poteſt naturales facultates magis ad vitam eſſe neceſſarias, quam animales: & conſequenter ſigna oſtendentia læſionem facultatis naturalis eſſe periculoſiora ſignis oſtendentibus læſionem facultatis animalis: nihilominus tamen, quia vna dependet ab aliâ, ideò vnâ grauiter læsâ facilè alia in conſenſum trahitur. Peſſima ſigna ſunt crebra animi deliquia & maximè ſine manifeſtâ causâ, id eſt, ſine vllâ nimiâ euacuatione prægreſsâ, ſed ſponte orta. Reſpiratio difficilis, crebra & ſublimis, in quâ omnes thoracis & colli muſculi, pinnæ narium cooperantur; pulſus languidus, valdè celer, & quod peius eſt, ſummè rarus, intermittens, inæqualis; omnium autem peſſimum ſignum eſt ἀσφυξία, id eſt, totalis motus arteriarum deperditio: *In omni morbo facilè ſe habere ad ob!ata, bonum eſt*, inquit Hipp. 2. *Aphor.* 33. & Gal. 3. *epidem. comm.*23. dicit, *ſemper in ſignis optimis eſſe à cibo non abhorrere*, & Hipp. *in epid.* teſtatur, in quâdam peſtilentiâ maximè pernitioſâ cepiſſe ægrotantes ſummum cibi faſtidium; ſitim ceſſare permanente causâ ſitim faciente, peſſimum eſt; quia vel delirium indicat, vel emortuam oris ventriculi facultatem.

§. V.

Signa exitus morbi ad vitam vel ad mortem, à ſecundo genere ſymptomatum, ſcilicet à qualitatibus corporis mutatis.

Ea ſumuntur vel à qualitatibus viſibilibus, vel tangibilibus, vel olfactibilibus, &c. vt nimirum colore, odore, frigore, calore, murmuribus, aliiſque, quæ in partibus corporis percipiuntur.

Reg. 1. Qualitates ſenſibiles corporis, ſi tales ſunt, quales ſecundum naturam eſſe debent, eſt bonum; ſi contrà, malum. Tamen etſi à naturali ſtatim recedant, non ideò ſtatim indicant imbecillitatem, aut malum; cùm poſſint interdum eſſe factæ à naturâ conante expellere cauſam morbificam, quæ expulſa malas illas qualitates corpori inducit; quia

quia illo caſu tales qualitates ſunt criticæ, & ſic ſunt bonæ. An autem criticæ ſint an verò ſymptomaticæ, ſic eſt diſtinguendum: quia ſi fiunt tempeſtiuè, tempore criſeos, & poſt concoctionem humorum, ſi fiunt cum facili tolerantiâ; ſunt criticæ ac bonæ; aliàs non. Sic calor flauus in membris die ſeptimo, eſt ſalutaris; quia cognoſcitur eſſe criticus; diebus multò anterioribus eſſet exitialis.

2. Color niger partium, excrementorum & apoſtematum eſt malus, ſi fiat à calore vrente: præceſſit color viridis, ſi eſt à frigore. Liuidus vtrocunque modo ſit factus, eſt peſſimus, & naturæ vires deficere oſtendit, niſi criticus ſit ab humoris melancholici expulſione; tunc enim eſt bonus, vt in arenato.

3. A ſono, odoribus, ſaporibus ſic ſumuntur ſigna, dentium ſtridores in acutis febribus ſunt lætales; quia ſunt conuulſiui. Odores fœtidi magnam putredinem indicant. Aurium ſordes dulces ſunt lætales.

4. A qualitatibus tangibilibus ſic ſumuntur ſigna, & 1. à qualitatibus primis. *Calor æqualis & mollities per totum corpus, bona eſt*, teſte Hipp. 2. *prognoſticorum* 56. inæqualitas caloris vel cruditatem denotat, vt in febre epialâ: aut ſummam viſcerum inflammationem cucurbitæ inſtar calorem introrſum trahentem, vt in lipyriâ; quod adeò periculoſum æſtimatur, vt in febre non intermittente ab Hipp. 4. *Aphor.* 48. mortiferum iudicetur. Mutatio viciſſim accidens, modò caloris, modò frigoris, ſic vt eædem partes modò calidæ, modò frigidæ ſentiantur, notat imbecillitatem calidi innati, & conſequenter naturam languere. Tumores in corpore oborientes ſentiri frigidos, & ſudores frigidos eſſe, eſt lætale. Ad qualitates ſenſibiles etiam referuntur tenſio, durities, figura, magnitudo partium, &c. Tenſio ventris eſt mala; nam vt ait Hipp. 1. *prognoſticorum* 27. *bonum eſt præcordia mollia & ſine tenſione eſſe.* Figura partium mutata ſæpe etiam eſt peſſimum ſignum, præcipuè vultus. Hinc facies, quam Hippocraticam Medici vocant, ſignum eſt lætale. Figura propter paralyſim vel conuulſionem mutata, malum ſignum eſt; vt ſi vnus oculus fiat minor, labia, nares contrahantur, ſi minuatur moles corporis & magnitudo pluſquàm pro ratione, ætate, victu, morbo, &c. imbecillitas naturæ denotatur. Mala eſt nimia gracilitas ventris adueniens; præſtat enim partes, quæ circa vmbilicum ſunt non tabeſcere, vt docuit Hipp. ſed ſuam molem ſeruare, ventrem in maximum tumorem creſcere vel tympanitis vel aſcitis ſignum eſt.

Ad qualitates ſenſibiles poſſunt etiam tumores partium referri; ſunt enim tumores magnitudo morboſa partium viſu tactúque perceptibilis. Si tumores ſunt opus naturæ ſeu critici, boni ſunt; ſin verò minus, ſed ſymptomatici, ſunt mali. An autem critici ſint an ſymptomatici, cognoſcitur ex variis ſignis. 1. ex ſignis generalibus, tùm ex particularibus: generalibus, ſi poſt eos ægritudo minuatur, ſi ægro cum facili tolerantiâ obueniant: particularibus, ſi ſint in ſubſtantiâ, quantitate, qualitate, tempore,

tempore, loco conuenientibus; quæ omnia ſunt conſideranda: ſubſtantia, vt ſc. tumores reſpondeant naturæ & ſpeciei humoris morbum facientis; vt verbi gratia, ſi melancholia morbum fecerit, tumor ſit ſcirrhoſus; ſi pituita, œdematoſus; ſi ſanguis, phlegmonoſus: quantitas; vt ſcilicet magnitudo tumoris, reſpondeat quantitati ſeu multitudini humoris peccantis; nam ſi humor peccans fuerit multus, & tumor eueniet paruus, malum & defectum naturæ indicat; quia tales euacuationes non fiunt propter expultricis robur, aut humorum expellendorum copiam; ſed vel propter retentricis imbecillitatem, vel calorem liquantem aut humores agitantem; diſcernitur enim euacuatio critica à ſymptomaticâ, ſicut dictum eſt de tumorum tum propriis tum communibus ſignis: cómunibus, vt facili tolerantiâ & leuatione: morbis propriis; ſi excrementa ſubſtantiâ, quantitate, qualitate, loco, tempore & modo excretionis ſunt concurrentia; ſi ſubſtantia ſit ſimilis ſubſtantiæ humoris morbum facientis; ſi quantitas reſpondeat quantitati humoris morbifici; ſi excrementa non ſunt cruda, ſed cocta; ſi in ſtatu, ſi in die critico, ſi è directo per vias cum affectâ parte communionem habentes fiant, ſignum eſt criticas eſſe, è contrà verò ſymptomaticas.

Verùm notandum, non omnes excretiones ſymptomaticas eſſe malas, ſed aliquando etiam eſſe bonas; plerumque tamen vel ſunt malæ, vel non ita bonæ, vel ſaltem minùs ſecuræ; ſic morbilli, variolæ ſunt excretiones ſymptomaticæ, & tamen plerumque ſunt ſalutares: ſic videmus quotidie ob malitiam & tenuitatem humorum multis hominibus excretiones fieri, quæ benè ſuccedunt & non ſunt malæ; immò nos ſæpe cruda adhuc exiſtente materiâ & in principiis non inutiliter purgamus, vt etiam Aëtius confirmauit. Plerumque tamen tales excretiones ſunt malæ, vel non ſecuræ; quia vel recidiuæ, vel cum grauiſſimis ſymptomatibus recurrunt. Porrò ab iiſdem circumſtantiis reliqua omnia prognoſtica, quæ ab excretis deſumuntur, ſunt petenda.

5. Malum eſt excerni ea, quæ ſunt toto genere contra naturam; vt lapides, vermes, animalia monſtroſa, qualia ſunt ranæ, lacerti; ſic ſanguinem per aliquam partem copioſè excerni eſt malum, præterquam in mulieribus per menſes, in viris per hæmorroïdes, ſiue in aliis per nares, ſiue malitiâ excerni poſſunt: mulieribus etiam, quibus menſes ſunt retenti, ſine noxâ aliquando viſum eſt atram bilem excerni, *in initio morbi euacuari*, teſte Hipp. 4. *Aphor.* 22. *malum eſt*: ſic pus & ſaniem eiici contra naturam eſt. Colliquationem cum excrementis vel vrinis exire, malum eſt: ſic in tabidis, in calidis febribus eſt lætale; maximè enim ea conſpiciuntur in deiectionibus eorum, qui febribus peſtilentialibus laborant.

6. Excretiones non ſunt tam à multitudine, quàm à bonitate æſtimandæ: *ſi talia*, inquit Hipp. *purgentur, qualia oportet, confert & leuiter ferunt*; ſi itaque morbi ſunt bilioſi, confert multam bilioſam materiam expelli; ſi pituitoſi, pituitoſam: ſic malum eſt, materiam quæ morbum

non facit euacuari : ſic hæmmorrhagia in lethargo eſt peſſima, quia ſanguis lethargum non facit. Vtrùm verò conuenientia euacuentur, ex collatione cauſæ morbificæ cognoſcitur, & ſi æger facilè ferat, & morbus leniatur. Peſſima eſt in excretis nigredo; quia vel maximum ardorem & vſtionem, vel caloris natiui extinctionem ſignificat. Paucos vidi ſanari, qui nigram aquam per os emittebant. Vrina in laborantibus calculo frequenter exit nigra, præcipuè poſt exercitium, & cùm anteà exiuit cruenta; & talis, quamuis non ſit bona, tamen non eſt exitialis aut praua; quia contingit à ſanguine extrauenato, qui vrinæ permiſcetur, & morâ in corpore nigredinem contraxit. Fœtor magnus excrementorum, putredinem indicat, vel naturam à morbo ſuperari. Quæ excernuntur, expedit neque nimis calida, neque nimis frigida percipi in exitu; calida ardorem & bilioſos humores ſignificant; nimis frigida excerni, caloris extinctionem. Malum eſt, quæ liquida eſſe debent, eſſe ſolidiora; nam hoc magnam eorum aſſationem indicat, vt eiectiones duræ, emunctiones concretæ & ſpiſſæ in formâ globuli; ſic è contra nimis aquea eſſe, cruditatem ſignificant; nam quæ coquuntur, craſſeſcunt. Peſſimum autem eſt eo tempore, quo excrementa deberent eſſe cocta, adhuc cruda excerni.

7. Euacuationes nimiæ vel nimis paucæ ſunt malæ; nimiæ enim vel vires nimis deiiciunt, vel aliquando mortem inferunt propter magnam ſpirituum diſſipationem: vnde ſummas euacuationes ſyncope non rarò ſequitur: ſic in hydrope aquam vniuerſam, aut in empytemate pus totum ſimul exire, malum inquit Hipp. ſic etiam nimis exiguæ euacuationes ſunt malæ; 1. quia per eas non ſufficienter euacuatur cauſa morbifica; vnde vel recidiua, vel mors eſt metuenda. 2. indicatur naturæ imbecillitas, quæ periculum facit, ne morbo ſuccumbat: ſic ſtilla narium in febribus acutis, in diebus decretoriis, mala: ſic ſudores eodem tempore vel pauci valdè, vel ex vnâ parte tantùm particulari æquè ſunt pernicioſi.

8. Excernenda eo tempore expelli, quo in ſanitate expelli ſolent, eſt ſalubre: quæ verò ſunt morboſa, & tantùm morbi tempore expelluntur, ea bonum eſt expelli poſt ſigna viſa coctionis, & in die critico: Sic excrementa alui excerni eo tempore in morbis, quo in ſanitate ſolent, eſt bonum: excrementa morboſa, ſi expelluntur ante ſtatum, & ante ſigna coctionis, non eſt excretio critica, ſed ſymptomatica; adeoque mala, aut ſaltem rarò bona, vel ad minimum non ſecura.

9. Excrementa, quæ etiam tempore ſanitatis exeunt, ea ſi etiam in morbis excernuntur, bonum eſt, expelli per vias ordinarias, & à naturâ ad id deſtinatas, & per quas tempore ſanitatis ſolent expelli: vt deiectiones per aluum, menſes per vterum, vrinas per veſicam: quæ ſi per aliam viam excernuntur, vt deiectiones per vomitum, eſt ſignum ilei & exitiale: vrinam per ſedem expelli eſt ſignum vlceris inteſtini recti.
Menſes

Menſes per os eſt ſignum obſtructionis in venis ad vterum tendentibus. Quæ autem tantùm morbi tempore ex naturâ ſine causâ morbificâ expelluntur, bonum eſt ea excerni per vnam viam, & non per plures. 2. bonum eſt excerni per vias conuenientes. Conuenientes autem viæ ſunt viæ proximæ, latæ, & è directo poſitæ, & viæ, per quas affecta pars commodiùs & faciliùs poteſt euacuari: per proximas, tùm ne partes intermediæ à malignitate eius, quod excernitur, lædantur; tùm quia facilior eſt per propinquam, quàm per remotam partem euacuatio: è directo, quia partium è directo maior eſt communio, & ſic euacuatio facilior: ſic cum hepar & dextræ partes laborant, bonum eſt ſanguinem è nare dextrâ effluere; cùm verò lien & ſiniſtræ partes laborant, ex ſiniſtrâ: ſic tumores critici è directo fieri meliùs eſt, quàm ex oppoſito: viæ conuenientes etiam ſunt, per quas cauſa morbifica meliùs ſolet expelli: ſic tenuis & библиоſa materia facilè expellitur per ſudores, melancholica per hæmorroïdes, pituitoſa per vomitum & ſeceſſum.

10. Quæ ſecundum voluntatem excerni deberent, ea excerni præter voluntatem eſt malum: Sic lachrymæ inuoluntariæ in acutis febribus ſunt lætales: fœces & vrina contra voluntatem exeuntes vel delirium, vel ſummam facultatis retentricis imbecillitatem, vel paralyſin indicant.

§. VI.

Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel mortem à morbi temporibus.

Reg. 1. Mala ſunt ſigna quæ præter naturam eueniunt; ſic ſigna coctionis in vrinâ apparere in principio morbi, malum; quia eſt præter naturam & rationem temporis illius, vt in eo concoctio appareat: naturaliter enim concoctio non tam citò fit: ſignum enim eſt humorem illum non à naturali, ſed igneo & præter naturam calore agitari; & è contrà, in ſtatu concoctionis ſigna non apparere, malum: quia ſi natura debito modo procederet, in illo tempore vrina deberet apparere cocta.

2. Signa ex naturâ ſuâ praua, ratione temporis morbi, in quo fiunt, poſſunt eſſe bona; ſic ſigna critica, vt inquietatio, rigor, vertigines, etſi per ſe ſint ſigna mala, tamen ſi appareant eo tempore, quo iam futura criſis expectatur, ſunt bona; ſic vrinam eſſe crudam, per ſe eſt malum ſignum; tamen apparere crudam in principio morbi, non eſt malum; imò meliùs in principio apparere crudam, quàm coctam.

3. Praua ſigna, ſi per initia morborum appareant, ſunt peiora, quàm ſi appareant in decurſu morborum: Sic deliria, conuulſiones, ſurditas, virium imbecillitas, &c. quò citiùs in morbo apparent, eò ſunt peiora: ſic euacuationes, quæ in principiis morborum fiunt, ſunt malæ,

quæ verò in vigore non ita. Illæ enim fiunt antequam materia ſi concocta; quare indicant aut humorum morbificorum ſummam copiam, aut naturam non eſſe ſufficientem eis concoquendis; ſi verò ſatis potens eſſet, eos retineret & concoqueret, non autem expelleret: ſic vrinæ, quæ in principiis morborum turbidæ apparent, malæ; quia in principio natura humores adhuc non aggreditur; itaque tunc vrina adhuc non deberet eſſe turbida, ſed tantùm tenuis; ſed in incremento primùm turbida eſſe deberet.

4. Signa ſalubria ſunt meliora, ſi die. 5. 7. 11. & 14. id eſt, in diebus decretoriis fiunt, quàm aliis. Signa verò mala ſunt peiora, ſi in iiſdem diebus appareant, quàm in aliis: Sic narium ſtilla, vt ſemper malum, ita peſſimum ſignum eſſe ait Hipp. Sic in die indice ſigna magna apparere, eſt malum; bona verò, bonum; ſic in tertianis continuis, ſi quinta dies, quæ eſt dies index, acceſſionem inferat, æger in periculo erit: ſic ſaporem, qui vndecimâ die Hermocratem inuadebat, malum eſſe dicebat Hipp. *in Epid.* nam dies 11. eſt dies index.

5. Morbum citò ad ſtatum venire, eſt bonum: bonum eſt ſymptomata citò ad ſummum peruenire; & meliùs quàm lentè & longo tempore: ratio eſt, quia natura meliùs morbi inſultibus reſiſtit, ſi breui tantùm tempore, quàm ſi longo cum eo ſit dimicatura; ſubintellige, niſi ſymptomata ſint peſſima & lætalia: nam ſi talia ſint, quò citiùs & celeriùs irruunt, eò magis & citiùs mortem oſtendunt.

6. Tunc eſt præcipuè bonum, ſtatum quoad ſymptomata breui fieri, quandò ſtatus quoad concoctionem paribus paſſibus ambulat; ſi ſtatus quoad concoctionem reſpondeat ſtatui quoad ſymptomata, eſt ſignum certum ſalutis: dico clariùs; ſi eâ proportione, quâ ſymptomata creſcunt & tendunt ad ſtatum, eâdem & æquè celeriter concoctio cauſæ morbificæ tendit ad ſtatum ſeu ad ſummum, & quàm multùm augentur ſymptomata tã multũ etiã augeatur concoctio humoris morbifici, (quod ex vrinâ eſt cognoſcẽdum) eſt bonum ſignum; ſed ſi citiùs fiat progreſſus ad ſtatum quoad ſymptomata, quàm ad ſtatum quoad concoctionem, ſeu ſymptomata citiùs ſint in ſummo quàm coctio, vel tunc adhuc vix coctio appareat, quando iam ſymptomata ſunt maxima, eſt malum ſignum; indicat enim morbum naturâ eſſe longè ſuperiorem.

7. Quando morbus eſt in declinatione, non eſt ampliùs periculum; non enim poteſt quiſquam in declinatione morbi mori: quia tunc natura eſt facta ſuperior morbo, alioqui non eſſet declinatio; quando enim natura eſt ſuperior morbo, æger non poteſt mori; quia ſi moreretur morbus eſſet ſuperior naturâ, quæ duo contraria non poſſunt ſimul conſiſtere. Interim diſtinguenda eſt declinatio vera à falſâ; ſæpe enim morbus videtur declinare, & non declinat; & ſic eſt falſa declinatio & in tali poteſt æger mori; & talis declinatio facit medicum in prædicendo errare. Imò falſa declinatio ſæpe eſt peſſimum ſignum; tunc enim eſt falſa declinatio, quando ſymptomata minuuntur, & tamen non

non minuuntur in omnibus. Symptomata minui permanente eâdem morbi magnitudine ſæpè eſt peſſimum ſignum : ſic in externâ inflammatione doloris & caloris ſine causâ ceſſatio non ſunt ſigna bona ; indicant enim calorem innatum propter ſui exiguitatem aut humoris morbifici malitiam deſiſtere à pugnâ ; & ſignum eſt futuræ gangrænæ ſeu mortis membri:ſic etiam in morbis internis ceſſatio febris & ſymptomatum ſine causâ, indicat perire non externum ſed internum calorem & naturalem.

§. VII.

Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel ad mortem à iuuantibus & lædentibus deſumpta.

Reg. 1. Si quæ iuuare deberent aut ſolent, non iuuant, malum ; peius ſi etiam obſint : nam, vt inquit, Galen. 2. *prognoſt. text.*51. aut exitium aut difficile iudicium indicant. Sic 3. *prognoſt.* 35. ſanguinis eruptio non iuuans , vel eſt mortalis , vel iudicatu difficilem morbum ſignificat. Ita ſudor, copioſæ vrinæ, deiectiones , vomitus , hæmorrhoïdes, parotides non iuuantes, malum ſignificant ; indicant enim naturam ſuccumbere, & à multitudine cauſæ morbificæ ſuperari : ſic *quibus ſomnus laborem facit,*inquit Hipp. *letale.*

2. Si leuia remedia proſunt,& leuia errata non obſunt, indicant morbum eſſe ſalutarem : contrà , ſi leuia remedia nihil iuuant , & valida parùm , leuia verò errata ſtatim obſunt , teſtantur morbum eſſe pernicioſum : *facilè ferre morbi grauitatem , eſt optimum ſignum* , teſte Hipp. 2. *Aphor.* 33.

3. A ſimilitudine cum aliis ægrotis eodẽ morbo affectis etiam prognoſtica deſumi poſſunt:ſic verbi gratia,ſi morbus ſit epidemicus, id eſt,populariter graſſans,& plurimi ex eo mortui ſunt, indicium eſt etiam hunc, de quo quæritur eſſe moriturum:contrà , ſi aliqui conualuerint,& hunc conualiturum. Hactenus de prognoſticis à morbo deſumptis : reſtant nunc prognoſtica è natura ſeu virium robore aut imbecillitate deſumpta, de quibus nunc ordine.

§. VII.

Prognoſtica exitus morbi ad vitam vel ad mortem à natura viribus.

Reg. 1. Grauia ſymptomata cum virium imbecillitate coniuncta,ſunt lætalia;imò etiamſi adeò grauia & lætalia ex ſeipſis non ſint, tamen fiunt talia, ſi cum virium imbecillitate coniungantur.

2. Omnia ſymptomata , quæ contingunt ex facultatis imbecillitate, vel quæ facultates emortuas indicant , ſunt peſſima , & ſunt peiora iis , quæ contingunt ex vi cauſæ morbificæ : ſic excretiones , quæ fiunt propter læſam facultatem retentricem , ſunt peiores iis , quæ

contingunt propter irritam expultricem : hinc lacrymæ inuoluntariæ, ſudores frigidi, excrementorum inuoluntarius exitus ſunt mala ſigna ; ſic non videre,non audire in morbis acutis,ſi contingant ob emortuam facultatem peiora ſunt, quàm ſi ob aliam cauſam contingerent.

3. Quò vires citiùs in morbis ſunt labefactatæ, eò peius; nam cùm à cauſá morbificâ in progreſſu morbi ſemper magis magiſque debilitentur,quò citiùs ac magis in principio ſunt debilitatæ,eò magis debiles futuras in ſtatu præſumendum. Porrò mox in principio vires eſſe valdè proſtratas, morbi ac cauſæ morbificæ malignitatem indicat.

4. In ſtatu circa tempus criſeos, ſi vires ſint ſummoperè proſtratæ, vel nulla criſis aut ſaltem imperfecta eſt expectanda.

5. Peſſimum eſt vitalem facultatem eſſe valdè proſtratam; eâ enim valdè debili exiſtente, reliquæ omnes neceſſariò debiles ſunt. Peſſimum quoque eſt, facultatem illam eſſe debilem, à quâ morbus debet ſuperari: ſic eo tempore quo coctiones ac criſes fieri debent, naturalem potentiam eſſe debilem, malum. In morbis pectoris,quando materia morbifica tuſſi expellenda eſt, ſi facultas animalis, cuius ope illa ex pectore expelli debet, ſit debilis, malum: inde enim fit, vt materia, etſi concocta ſit, tamen intus retineatur; & ex retentâ æger ſuffocetur ac moriatur.

Cap. VI.

§. I.

Signa quibus vires validæ vel imbecilles cognoſcuntur.

OMnis prognoſis pendet ex colatione morbi & eorum,quæ ad morbum ſpectant, nempe cauſarum & ſymptomatum cum viribus naturæ;nam quæ alterâ fortior eſt,ea ſuperabit, & ſecundum fortiorem eſt exitus morbi futurus; itaque vires in omni præſagitione maximè ſunt ſpectandæ. Debent autem vires conſiderari cum reſpectu ad morbi ſtatum; ad futurum enim exitum præſagiendum non ſufficit ſpectare, quales ſint vires præſentes, ſed quales ſint futuræ in morbi ſtatu:quid enim iuuaret nunc eſſe fortes, ſi in ſtatu,quando præcipua lucta cum naturâ eſt facienda, eſſent debiles? videndum eſt igitur, an nunc ita fortes ſint, vt bene vſque ad ſtatum poſſint perdurare: hoc autem præuidere admodùm difficile eſt; quia etſi vires nunc adhuc ſint fortes, tamen quia non benè ſcitur, quænam grauia ſymptomata ſint ſuperuentura, quæ vires deſtruent, ideò non ſcitur quales ad ſtatum ſint peruenturæ. Porrò notandum, ſicut dictum eſt, quòd non ſit indifferens, cùm cuius facultatis robore morbus conferatur, ſed debet maximè conferri

ferri cum robore facultatis illius, quam morbus ex ſuâ naturâ magis eſt natus lædere; illa enim eſt, quæ in progreſſu morbi maximè debilitabitur, & cuius robore maximè opus erit ad morbi oppugnationem; oportet ergo animaduertere quamnam morbus maximè labefactet; & an ea adhuc ſit ſufficiens futura ad morbi expugnationem, & an illa ſit eadem, quæ morbum debet expugnare; ea tamen quæ à morbo maximè labefactatur, eſt præcipuè conſideranda; quia etiamſi illa non eſſet illa, per quam cauſa morbi deberet expugnari, tamen quia facultates quâdam ſympathiâ ſe mutuò conſequuntur, ideò quanda vna eſt grauiter læſa, contingit quoque conſequenter alias lædi, atque illam per quam morbus debet expugnari: ſic aliqui morbi aliquas facultates non lædunt, & tum etſi talis facultas ſit integra, ex illius integritate non ſequitur, ægrum non moriturum; imò poterit mori, etſi illa ſit integra; propterea ſcilicet, quòd alia ſit grauiter labefacta à morbo, cuius labefactationem & imbecillitatem ſequitur imbecillitas illius: ſic ex optimo pulſu non licet ſanitatem polliceri in apoplexiâ aut aſthmate; quia hi morbi non lædunt pulſum, ſed ex illâ facultate iudicare oportet, quam lædunt illi morbi, ſcilicet ex omnimodâ ſenſus & motus abolitione in Apoplexiâ, & ex diminutione reſpirationis in aſthmate: ſic in hydrope non oportet ſanitatem polliceri ex eo, quòd æger habeat omnes potentias animales fortes, ſed oportet conſiderare potentias naturales, & videre, quomodo illæ ſeſe habeant; illæ enim ſunt, quas hydrops labefactat.

Denique oportet morbum conferre cum illâ facultate, quam morbus labefactat per ſe, & non cum illâ, quam labefactat per accidens, & per conſenſum: quia hæc labefactatio aliquando tantùm eſt momentanea, & non diu durat, & facilè ceſſat; quia non eſt læſa per eſſentiam: ſic in aliquibus morbis facultas vitalis eſt per conſenſum grauiter læſa, & tamen propterea non indicatur mors futura; quia illa læſio non eſt per eſſentiam, nec eſt læſio intrinſeca, ſed tantùm accidentalis; ſi verò vitalis eſſet tam grauiter læſa per eſſentiam, indicaret mortem; ſed cùm ſit ex accidenti & ſympathiâ quâdam læſa, etiamſi grauiſſimè læſa foret, tamen propterea mortem non indicaret: ſic in ſuffocatione vteri, in affectibus ſtomachi, in horâ quâ vena ſecatur, aliquando ſequitur ſyncope, aut facultas vitalis patitur grauiſſimam læſionem, tamen illa læſio in eis propterea non indicat mortem, quia tantùm eſt læſio per conſenſum, & non per eſſentiam. Porrò oportet inſuper morbum maximè conferre cum illâ facultate, à quâ pendet vita, talis autem eſt vitalis: illâ enim pereunte, omnes pereunt. In morbis, quibus concoctio expectatur & futura criſis, inſuper facultas naturalis maximè eſt conſideranda; illa enim eſt, cuius ope morbus debet ſuperari, & quæ cauſam morbificam debet concoquere, & coctam expellere.

Virium robur à tribus cognoſcitur, nempe à cauſis, effectibus, & iuuantibus nocentibuſque de quibus ordine.

A cauſis poſſunt cognoſci vel iis, quæ vires conſtituunt, vel iis, quæ vires labefactant; ſi enim illa quæ vires conſtituunt, malè ſe habent, erunt debiles; ſi bene, erunt validæ: ſi illa, quæ vires labefactant, ſint magna, vires erunt debiles; ſi exigua, erunt validæ: vires conſtituunt bona partium temperatura, bona conſtitutio, & vnitas illæſa; ſi partium temperies non ſit grauiter mutata; ſi calor natiuus firmus; ſi compoſitio ac vnitas partium non grauiter læſa, vires erunt validæ: verùm hoc per ſe non poteſt bene cognoſci, ſed debet cognoſci ex ſymptomatibus ſeu actionibus læſis. Porrò vires labefactantur à morbo & causâ morbi; ergo ex earum magnitudine poſſumus vires colligere: ſi morbus & cauſa morbi ſunt magna, vires debent eſſe imbecillæ; ſi parua, validæ; ergo omnia, quæ morbi & cauſæ morbificæ indicant magnitudinem, illa ſunt ſigna virium: quæ illorum indicant paruitatem, illa omnia ſunt ſigna fortium & robuſtarum virium: quæ verò ſignificant morbi & cauſæ morbificæ magnitudinem, illa ſunt ſuperiùs dicta. Vires etiam mutant per modum cauſæ, ætas, regio, anni tempus, ſexus, corporis habitus, vt obeſitas, gracilitas, puerperium; ex illis etiam virium robur cognoſcitur; ſic ſi æger ſit puer, aut ſenex, ſi mulier ſit grauida aut puerpera, ſi valdè tenera corporis habitu, ſi obeſus ſit, ſi æſtas & ſummus aëris æſtus, ſi regio calida, omnia illa ſignificant maiorem virium debilitatem.

Cognoſcitur etiam virium robur ex effectibus ſeu ſymptomatibus, ac ex iis omnium clariſſimè, imò ferè ex iis ſolis imbecillitas ac robur virium perfectè cognoſcitur, & præcipuè ex actionibus læſis; quando enim alicuius facultatis actiones ſunt grauiſſimè læſæ, indicant propriam facultatem, à quâ oriuntur, grauiter eſſe læſam: ſic ex excrementis & excretionibus etiam vires colliguntur: ſic quando excrementa ſunt cocta, naturalibus qualitatibus affecta, tempore, modo debito, & loco excernuntur, indicium eſt facultates bene ſe habere; aliàs malè.

A iuuantibus quoque ac lædentibus vires cognoſcuntur; quia ſi æger à minimâ causâ ſtatim grauiter læditur, indicium eſt illam facultatem quæ inde læditur, valdè eſſe imbecillem: ſi etiam à magno lædente non multùm offendatur, indicium eſt eſſe fortem.

§. II.

Animalis facultatis robuſta ſigna ſunt.

Si omnes ſenſus externi & interni ſint benè, vt viſus, auditus, guſtus, tactus, olfactus, memoria, phantaſia; ſi bene dormiat, ſi facultas motiua ſit robuſta, vt ſi ambulare poſſit, ſe ipſum erigere, fortiter loqui, &c. nam ſi æger non bene videat, audiat, non poſſit etiam bene perferre lumen, nec murmur hominum loquentium; ſi in acutis febribus ſurdeſcat,

deſcat, ſi non bene dormiat. At è contrà in ſoporem inciderit, ſi vix loqui poſſit, & loquatur voce titubante, ſi delirat, non bene recordetur, ſi ſomnus eum grauat ac moleſtiam adferat, ſi non poſſit bene cibum ac potum deglutire, ſed paruis portionibus debeat paulatim demittere, ſi reſpiratio ſit alta & ſublimis, ſi non poſſit inſidere aut ſtare, ſi non poſſit ſe in lecto erigere, vel vix caput attollere, ſi non poſſit cochlear ori admouere, aut digitis tenere, & admouendo valde titubat, ſi non ſit ſatis fortis ad iacendum in vno latere, ſed iaceat ſemper ſupinus, ſi ſemper deuoluatur ad imum lecti, ſi ſe ipſum vertere non poſſit, ſi os dormiendo non claudatur, ſi non ſentit dolores, quos abſque dubio debet habere, ſi dentibus ſtridet, ſi conuulſio oboritur, ſignum eſt facultatem animalem eſſe debilem; hæ enim omnes facultatis animalis ſunt actiones ac ſymptomata. Oportet autem in his omnibus conſiderare, an non eueniant ab aliquâ propriâ aut particulari, vel externâ cauſâ, an verò ab ipſius facultatis eſſentialis ac intrinſecâ debilitate: ſi ex tali cauſâ proueniunt, non ſunt mala, ſi ab hâc, mala; peſſima enim, vt dictum eſt, ſunt ſymptomata, quæ ex ipſius facultatis debilitate proueniunt.

§. III.

Signa robuſta facultatis vitalis, aut imbecilla.

Hæc facultas cognoſcitur ex pulſu & reſpiratione; nam etſi reſpiratio magis indicet facultatem animalem, quàm vitalem, eò quòd efficiens cauſa reſpirationis ſit facultas animalis; tamen etiam indicat robur facultatis vitalis, eò quòd reſpiratio tendit ad facultatem vitalem tanquam ad finem, & pro ſtatu facultatis vitalis tanquam ſui finis ipſa quoque varietur.

Signa igitur debilis facultatis vitalis ſunt: pulſus celeritas & frequentia, ſed multò magis maxima raritas ac tarditas; nam pulſus valdè celer adhuc indicat aliquod robur, & ideò celeritas pulſus non poteſt eſſe cum ſummâ imbecillitate: ſed ſi poſt ſummam celeritatem & cum languore pulſus inſuper fiat ſummè tardus, ſignum eſt ſumæ debilitatis. Pulſus intermittens etiam peſſimus eſt; deterior qui in vno & eodem ictu intermittit, quàm qui in pluribus; tùm qui inæqualiter & inordinatè intermittit, quàm qui ordinatè peior, qui pluries intermittit, quàm qui rariùs. In vno item ictu & eodem intermittens deterior eſt, cùm primam partem ictus maiorem & celeriorem habet, ſecundam verò minorem & tardiorem, quàm qui contrà. Aſphyxia omnium peſſima eſt. Omnes facultates eſſe valdè debiles ſignum eſt facultatem vitalem eſſe debilem; omnes enim facultates in operatione dependent à facultate vitali; vnde cùm ipſa eſt debilis, omnes eſſe debiles eſt neceſſarium; & cùm omnes debiles ſunt, videtur facultas communis debilis eſſe debere, à cuius robore omnes dependent. Quoad reſpirationem; cita, breuis, ſuſpirioſa,

 paruæ,

parua, frigida, inæqualis, interrupta, magna & ſublimis debilem facultatem vitalem indicat. Cordis robur etiam cognoſcitur ex ſufficienti vel inſufficienti caloris in omnia membra diſtributione; vnde ſi extremæ partes pallent, ſi ſemper frigidæ ſunt, ſi frigidum emittunt ſudorem, liuent, vel aliquæ etiam emoriantur, id eſt, in gangrænam abeunt, ſignum eſt debilis facultatis vitalis, quæ extremas partes nequeat ſufficienti calore vitali perfundere; Porrò cordis palpitatio, lipothymiæ, anxietates, internus ſpirituum ſanguiniſque tremor debilem facultatem vitalem oſtendunt.

§. IV.

Signa debilis vel robuſtæ facultatis naturalis.

Hæc colliguntur ex ipſius naturalis facultatis actionibus, & maximè ex actionibus miniſtris læſis vel integris; vt expulſione, attractione, retentione, concoctione: tum etiam ex excrementis crudis vel coctis, bene vel malè ſe in quantitate, qualitate, modo & loco, temporéque exitus habentibus. Verùm cùm naturalis facultas omnibus inſit, eius robur aut debilitas in omnibus non cognoſcitur iiſdem ſignis, ſed diuerſis ac vnicuique parti propriis; aliis enim ſignis cognoſcitur debilis facultas naturalis in cerebro, aliis in pulmone, aliis in ſtomacho, aliis in hepate, aliis in liene, &c. omnibus autem in eo communis eſt, quòd cognoſcatur ex actionibus læſis & excrementis, ſed in ſingulis actiones naturales quoad ſpeciem & differentias quaſdam proprias differunt, ſicut & excrementa: nam expulſio in cerebro eſt ſternutatio, in ſtomacho vomitus, & deiectio, in pulmone tuſſis, &c.

In cerebro excrementa ſunt mucus, lachrymæ; in pulmone ſputa, in ſtomacho deiectiones, &c. Ergo potentiæ naturales cerebri cognoſcuntur debiles eſſe, ſi adſit lacrymatio, ſi excrementa per nares more ſolito non excernuntur per palatum, ſi mucus plurimus aqueus, tenuis, incoctus exeat; ſi oculi non ſint viuaces ſed obſcuri. Facultas naturalis in pulmone cognoſcitur eſſe debilis; ſi ſputa retinentur, maximè ſi ſint cocta, & excerni deberent; vel ſi excernantur cruda, aquea, & inconcocta. Facultas debilis naturalis in ſtomacho cognoſcitur, ſi non adſit appetentia, ſi æger cibum faſtidiat, ſi nullum ſaporem in eo iudicet, vel iudicet amarum, ſi aſſumptum euomat, aut ab aſſumpto malè habeat, & dolorem ſentiat, ſi ructus emittat acidos, ſi à cibo ſtatim caleat, aut rubeat, aut ſudet, ſi excrementa alui non deiiciuntur, vel ſi deiiciuntur, exuſta, ſicca vel aquea, liquida & pituitoſa, ſeu non conuerſa, ſed talia ferè, qualia ſunt aſſumpta. Excrementa vel vrinam ſponte exire; dyſenteria in acutis morbis, &c. ſunt ſigna debilitatæ facultatis naturalis. Hepatis facultas naturalis debilis eſſe cognoſcitur; ſi adeſt extremorum frigus, peſſimus totius corporis color, venæ minimæ & vento inflatæ, ſi

ſanguis

ſanguis aliqua parte exiens ſit aqueus & ſeroſus, ſi adeſt fluxus hepaticus, ſi crura œdematoſa, ſi vrina tenuis, alba, cruda, ſi ſudores frigidi, ſi corpus atrophiâ laborat, ſi hæmorrhoïdes, ſudores, vrinæ, alui fœces vltro & immodicè fluant, &c. At contrà naturalis facultatis robuſtæ hepatis ſigna ſunt, ſi corporis habitus non diminuantur, ſed potiùs augeatur, ſi corpus rubeat, caleat, venas tumidas & nigras habet, &c.

Porrò ex morbifici humoris ac excrementorum concoctione in acutis morbis facultatis naturalis robur maximè cognoſcitur: ſi ergo excrementa in ſtatu & augmento ſunt cocta, ſi poſt coctionem & in ſtatu excernantur, robuſtam facultatem naturalem indicant: contrà, ſi in ſtatu cruda apparent, vel apparent cocta ante tempus, id eſt, ante ſtatum & in principio, & excernantur antequam concocta ſint, vel non exeunt debito modo, aut non ſufficienter; indicant facultatem naturalem eſſe debilem: ſic ſudores incipientes, qui non finiuntur vel non ſunt vniuerſales, ſic qualeſcunque criticæ expulſiones, quæ fieri deberent, & eo tempore, quo fieri deberent, non fiunt; vel videntur incipere & non perſeuerant, vt vomitus, abſceſſus, deiectiones, debilem indicant potentiam naturalem. Hinc ſtillæ narium in omnibus febribus ac inflammationibus, exanthemata parua incipientia, ſed non vlteriùs prorumpentia, & ſtatim euaneſcentia; Item bubones & abſceſſus parui ſtatim deliteſcentes indicant debilitatem facultatis naturalis.

CAP. VII.

Prognoſtica temporis exitus morbi, id eſt, an morbus ſit futurus longus an breuis.

CVm morbus & natura inter ſe luctantes, ſint omnium, quæ in morbo eueniunt, cauſæ, etiam omnium quæ in morbo eueniunt, ſunt ſigna. Cùm itaque in morbo non tantùum eueniunt ſalutaria aut pernicioſa ſymptomata, vel vt vno verbo dicam, malitia aut bonitas exitus; ſed etiam celeritas vel tarditas exitus, id eſt, morbi breuitas vel longitudo, & talis vel talis modus exitus, vtique eorum ſigna, ac proinde prognoſtica à naturâ & morbo deſumpta, etiam ſunt ſigna breuitatis ac longitudinis morbi. Sub tempore futuri exitus continetur non tantùm, an breui an ſerò, ſed etiam an interdiu, an noctu, & quo die, quâ horâ morbus exitum ſit habiturus. Sub morbo porrò ſymptomata & cauſæ morbi continentur, non tantùm internæ, ſed etiam externæ: & ſic in vniuerſum prognoſtica breuitatis vel longitudinis morbi à morbi ſpecie, motu, paruitate, magnitudine, parte affectâ, à cauſis internis, ab ætate regione, anni tempore, à peculiari naturâ ægrotantis, ab eius

quoque temperamento, à virium robore deſumuntur; accedit quòd etiam & à ſimili, & à lædentibus ac iuuantibus nonnulla breuitatis vel longitudinis morbi prognoſtica ſigna deſumantur.

A naturâ deſumuntur ita prognoſtica; virium robur lætales prolongat morbos, ſalutares abbreuiat; & contrà, virium imbecillitas lætales morbos abbreuiat, ſalutares prolongat; nam cùm morbus non eſt lætalis, ſi vires ſint debiles, morbus prolongatur; nam cùm morbus non eſt lætalis, cauſa morbifica non eſt vehemens, neque admodùm inuadit naturam; & viciſſim cum vires ſunt debiles, natura non valde aggreditur morbum; & ſic ex vtraque causâ morbus diu durat; & contrà cùm morbus eſt periculoſus & magnus, & vires robuſtæ, morbus fit longior; morbum enim magnum non poteſt natura bene ſuperare; ſed ſi morbus eſt magnus & vires imbecilles, fit breuis; nam vires debiles non poſſunt magno morbo diu reſiſtere, & ſic morbus fit breuis, quia ſtatim æger moritur.

Prognoſtica breuitatis vel longitudinis morbi à morbo deſumpta. Hæc deſumuntur vel à morbi ſpecie, vel magnitudine, vel multitudine, vel malignitate. Ab eius ſpecie, quia aliqui morbi naturâ ſuâ ſunt breues, & tales ſuam breuitatem ſæpiùs oſtendunt: ſic phrenitis, tertiana, cauſus, peſtis, & omnes morbi accuti, ſeu à bile geniti, ſunt breues: alij vt ſcirrhi, frigidi tumores, elephantiaſis, morbus gallicus, cancer, &c. ſunt morbi longi. Magni morbi ſunt breues, vt & valde parui; illi ſtatim naturam ſuperant, hi ab ipsâ ſuperantur. Mediocres ſunt longiores: quapropter omnia ſigna, quæ indicant morbi magnitudinem, indicant morbi breuitatem. Morbi in paſſiuis qualitatibus tardè curantur, & maximè in ſiccitate; ſicut apparet in hecticâ, in hydrope: In actiuis verò & maximè in calore ſunt breuiores. Morbi plures ſimul iuncti, cùm vires tamen ſunt fortes, faciunt longitudinem; cùm debiles, breuitatem. Morbi diſſimiles naturæ, ætati, regioni, morbi hectici inæquales, communes ſeu varias partes occupantes, ſunt diuturni. Morbi, qui per acceſſiones inuadunt, & non continuò affligunt, ſunt aliis longiores.

A causâ morbi ſic breuitatis vel longitudinis morbi prognoſtica deſumuntur: habitus ægrotantis ſolidior & temperamentum ſimile cauſæ morbificæ faciunt morbum longiorem; quia in talibus morbus à naturâ fouetur; ſic quartanæ in melancholicis ſunt longiores, quàm in biliosis. Qui calido ſunt temperamento breuiores, quàm qui frigido. Ætas, anni tempus, regio etiam cauſant morborum celeritatem vel longitudinem; ſic frigidarum regionum morbi ſunt diuturniores, ſi autumnales quartanæ diuturniores ſunt æſtiuis. Porrò omnes cauſæ, quæ robur naturæ indicant in morbis ſalutaribus breuitatem, in periculoſis verò longitudinem demonſtrant. Cùm cauſa morbi eſt pauca, calida, tenuis, morbis eſt celerior, è contrà, cùm glutinoſa, multa, frigida, tardior, ſaltem in morbo ſalutari; nam in lætali multitudo cauſat mortis celeritatem. Mobilitas & turgentia humorum etiam faciunt celeritatem.

tatem, non ſolùm in lætalibus ſed etiam in ſalutaribus, contrà, immobilitas. Errores, qui in ægris committuntur, ſalutares morbos prolongant, & lætales abbreuiant.

A parte affectâ etiam breuitatis vel longitudinis prognoſtica capiuntur: mala, quæ partes principes occupant, non valde diuturna ſunt: ſic eryſipelata, inflammationes, ſi cor inuadunt, in limine occidunt. Morbi peſtilentes & febres ardentes ideò quoque breues ſunt; quia cor valde afficiunt, & loco cordi vicino oriuntur. Morbi, qui facultates animales afficiunt, ſunt diuturniores, niſi reſpiratio valde lædatur. Morbi qui potentias naturales euadunt, ſæpe etiam ſunt longi: breuiſſimi qui vitales. Partem affectam cordi eſſe propinquiorem ac remotiorem morbos facit vel breuiores vel longiores; vt in arthritide, quia cauſa morbi eſt remota à fonte caloris, difficiliùs curatur. Apoſtemata, quæ ſunt in partibus externis, ſeriùs ſuppurantur, quàm quæ in partibus cordi vicinis, ob caloris imbecillitatem. Morbi qui fiunt in aliquâ parte, ad quam continuò labuntur excrementa, erunt longi; hinc vlcera inteſtinorum propter continuum bilis tranſitum ſunt diuturniora. In parte, quæ continuò debet moueri, vlcera & vulnera ſeriùs conſolidantur, vt in phthiſi ſeu vlcere pulmonis eſt manifeſtum.

A ſymptomatibus optimè breuitas vel longitudo morbi cognoſcitur, eò quòd ſymptomata cauſis ſint manifeſtiora; morbi enim ſpecies, cauſa morbi & pars affecta ſæpè latent,& non niſi ex ſymptomatibus cognoſcuntur; & ideò non tam certò ac ſymptomata morbi breuitatem aut longitudinem pollicentur. A ſymptomatibus ergo cognoſcitur breuitas vel longitudo morbi; ſic in primis ex celeri motu morbi, ſeu ex celeri morbi per ſua tempora tranſitu breuitas cognoſcitur: quapropter omnia illa ſigna, quæ tempora morbi indicant, poſſunt morbi longitudinem vel breuitatem indicare; illa autem tempora indicant ſymptomata; & ideò ſymptomata celeriter vel tardè ſuperuenientia, morbi tarditatem vel celeritatem, adeoque breuitatem vel longitudinem oſtendunt. Itaque ſi ſymptomata morbi pathognomonica ſeu propria, & quæ epiphænomena ſeu ſuperuenientia vocantur, citò appareant, ſignum eſt morbum celeriter moueri ac non diu duraturum.

Ab excrementis etiam cognoſcuntur tempora morborum ſiue bonis ſiue malis; ſi enim citò in excrementis ſigna concoctionis apparent, & ſigna eius continuò augentur; vel è contra loco concoctionis apparet citò prauitas excrementorum ſeu diſpoſitio concoctioni contraria, ſignum eſt morbum celeriter moueri, & citò ſua tempora pertranſire, adeoque futurum breuem: contrà ſi diutiſſimè maneat cruditas,& concoctio lentè procedat in vrinis vel aliis excrementis, indicium eſt longitudinis. Atque hâc ratione cognoſcitur celer vel tardus motus in illis morbis, qui non habent acceſſionem; quòd ſi verò per acceſſionem inuadant per modum inuaſionis paroxyſmi, adeoque breuitas vel longitudo, & celeritas vel tarditas cognoſcitur, ſiue illæ acceſſiones ſint

febriles, ſiue propriæ ipſi morbo, quales in epilepſiâ podagrâ videntur; nam ſi paroxyſmi anticipent, ſi inſequentes ſint maiores, ſeu cum intenſioribus ſemper ſymptomatibus diutiùs durent, ſignum eſt morbum celeriter moueri, & futurum breuem; ſi differentia paroxyſmorum, quoad tempora inuaſionis, magnitudinem vel durationem, ſit exigua, tardè morbum moueri indicat. Porrò ſi paroxyſmi omnes in ſe ſint breues, etiam indicant morbi breuitatem; nam ſi morbus omnia tempora paroxyſmi, ſeu omnia tempora particularia citò tranſit, iudidium eſt, quòd etiam tempora vniuerſalia citò tranſit, adeoque morbus breuis ſit futurus; nam ex citâ tranſactione temporum particularium cognoſcitur, an morbi cauſa ſit tenuis, an craſſa; ex cognitione autem cauſæ morbificæ cognoſcitur celeritas motus totius morbi; nam morbi, qui tenuem cauſam habent, celerem habent motum, qui craſſam, lentum, vt ſuprà. Illa tempora particularia ſeu paroxyſmos oportet conſiderare non tantùm in febribus intermittentibus ſed etiam continuis; nam etſi continuæ febres non habeant ſuos paroxyſmos tam euidentes, quemadmodum intermittentes, habent tamen aliquos; atque hæc eſt confuſa temporis exitus morbi cognitio, quâ tantùm ſcimus, an morbus breui an ſerò exitum ſit habiturus: ſed per ſupradicta non ſcimus determinatum diem aut horam mortis. Reſtat ergo deſcendere ad illa ſigna, quibus indicatur, quo die, quâ horâ morbus ſit finiturus.

Cap. VIII.

Signa temporis determinati exitus morbi.

Pro quo notandum, quòd dies exitus morbi non poſſit cognoſci in morbis diuturnis, ſed tantùm in acutis, & in iis qui concoquuntur ac ſoluuntur per criſim: ratio eſt, quia cognoſcitur dies exitus per hoc, quod cognoſcitur dies criſeos: nam in die criſeos eſt exitus morbi vel ad bonum vel ad malum. Dies autem criſeos cognoſcitur ex ſignis coctionis, ex ſymptomatibus, ex temporibus morbi, ex motu eius, ex conſideratione dierum criticorum & indicum; illa omnia non habent locum in morbis longis, quia morbi longi non terminantur criſi, nec habent dies indices aut criticos; denique morbi longi multis durant diebus; in illâ autem multitudine dierum difficile eſt iudicare, quo illorum morbus ſit permutandus, & tempora eorum lentè permutantur, & non valdè bene diſtinguuntur. At acuti morbi paucis diebus durant, in quâ paucitate facilè poteſt colligi, quis ſit dies criſeos futurus; denique in acutis tempora manifeſtè diſtinguuntur, & manifeſtè cognoſcitur tempus ſtatus; vnde cùm in ſtatu fiat criſis, facilè cognoſcitur, quo die illa ſit futura. Dicere itaque quo die determinato morbus

bus ſit exitum habiturus, ferè eſt dicere, quo tempore vniuerſali morbus eſt finiendus; quando enim ſcimus, quo tempore vniuerſali ſit finiendus, tunc ferè ſcimus quo die; nam cùm ſcimus tempus generale, & cum eo quis dies ſit futurus criticus, quis futura dies index, quis ſit dies acceſſionis particularis, facilè ſciemus, quis ſit dies criſeos; fit enim criſis in ſtatu & maximè die decretorio, & maximè in acceſſione particulari, ſeu in ipſo paroxyſmo.

Sciendum itaque, quòd in multis temporibus ægri poſſunt mori; poſſunt mori in ſtatu, & in eo vt plurimùm moriuntur, quia illud eſt peſſimum morbi tempus. Etiam in morbis, qui non ſunt maximi vel valdè maligni, ſemper moriuntur in ſtatu; In morbis verò maximis, peſtilentibus, malignis, aliquando moriuntur in augmento, aliquando in principio; in declinatione verò nunquam poteſt æger mori, quia in declinatione natura eſt ſuperior morbo. Quoad morbos ſalubres, qui curantur, dico, quòd morbi vel paulatim ſoluuntur ad ſanitatem vel ſubitò: qui paulatim, ſoluuntur in declinatione, tales enim morbi ſoluuntur concoctione; coctio autem in declinatione eſt perfecta; at qui ſubitò ad ſanitatem ſoluuntur, non poſſunt ſolui neque in principio, neque in augmento, neque in declinatione; non enim in declinatione, quia qui ſubitò ad ſanitatem ſoluuntur, ſoluuntur mediante pugnâ; at pugna inter morbũ & naturam non poteſt fieri in declinatione, ſed tantùm in ſtatu; quia in declinatione morbus eſt iam à naturâ ſuperatus & ſic tum non eſt ampliùs pugna inter morbum & naturam; itaque non niſi in ſtatu fieri poteſt ſolutio ſubita, nempe in fine ſtatus: non etiam poteſt ſubita ſolutio fieri in principio; quia tunc natura necdum aggreditur morbum, ideoque non poteſt inter eos eſſe pugna: non etiam in incremento, quia tum concoctio necdum eſt perfecta. Verbi gratiâ; ſcimus, in quo morbi tempore fit ſolutio, nempe in ſtatu, & ſtatus in acutis non continet niſi duos, tres aut quatuor dies, ſcimus confusè, quòd in vno illorum dierum, & maximè in poſteriori fiet criſis ſiue ſolutio. Vt autem illum diem præcisè ſciamus, oportet diẽm indicem; dies enim index decretorium indicat; in die decretorio criſis plerúmque fit, vt dictum eſt. Oportet etiam conſiderare diem paroxyſmi febrilis; quia cùm paroxyſmus ſit peſſimum tempus morbi, in illo fit maxima irritatio naturæ, adeoque lucta, & conſequenter criſis ſeu morbi exitus. Dies ergo indices maximè indicant diem exitus; ſic quartus indicat quid futurum die ſeptimo, vndecimus quid decimo quarto, decimus ſeptimus quid vigeſimo, vel vigeſimo primo, & ſic deinceps. Vnde ſciendum, quòd primi quaternarij ſint fortiores & efficaciores indicatione poſterioribus; primi enim vſque ad vigeſimum plurimam vim habent & ſecuritatem in indicando; qui vigeſimum ſequuntur non item, & inter illos adhuc certiùs indicat quartus quàm vndecimus, vndecimus quàm decimus ſeptimus: vt enim ſeptenarij ſeu decretorij primi ſunt fortiores poſterioribus in indicando, & eo quo ſunt poſteriores, ſemper magis magiſque

perdunt

perdunt ſuam vim in ſygnificando, ita quoque indices primi ſunt fortiores in indicando poſterioribus.

Signa autem, quæ in die indice indicant, ſunt ſigna concoctionis vel diſpoſitionis coctioni contrariæ; nam ſi ſigna coctionis euidentiora apparent die quarto, aut ſi aliqua incipiens euacuatio tum appareat, vt ſtilla narium, leuis ſudor, &c. ſignum eſt die ſeptimo criſim futuram; ſic Hipp. 4. *Aphor.*71. *Vrina*, inquit, *nebulam oſtendens ſeptimo, futuram ſalutem oſtendit.* Porrò non tantùm ſigna coctionis vel cruditatis, ſed etiam ſymptomatum in die indice notabilis acutio vel diminutio in die decretorio ſubſequente criſim ſeu exitum morbi ſignificat; nam ſi illo die noua aut praua aliqua ſymptomata appareant, aut peiora notabiliter augeantur, malum exitum die ſeptimo oſtendunt; ſi minuantur, bonum. Porrò, vt dixi, oportet etiam acceſſiones morbi conſiderare, & videre quo die ac tempore illa recurrant; nam ſecundum ea tempus exitus etiam parùm variatur; nam criſis plerumque fit in die acceſſionis, eò quòd acceſſiones malignitate ſuâ naturam valdè irritent, & conſequenter excitent ad criſim faciendam: acceſſiones autem magis accidunt in aliquibus morbis in diebus paribus, in aliis in imparibus. Morbi autem lætales paribus, ſalutares imparibus magis iudicantur; cùm itaque lætalis eſt morbus, etiamſi die quarto criſis ſeu mors ſit indicata, tum ratione acceſſionis, quæ fortè in ſextum diem incidit, tum etiam quia lætales magis iudicantur diebus paribus, fiet quòd potiùs ſexto, qui eſt par, quàm ſeptimo, qui eſt impar, infauſta criſis, & cum eâ mors ſit futura; impetus enim acceſſionis facit criſim præuenire diem ſeptimum, & fieri citiùs, nempe die ſexto: nam malignitas acceſſionis naturam irritans facit, quòd natura non poſſit expectare diem ſeptimum, ſeu diem, qui fuit indicatus, ſed eum præueniat. Oportet ergo vnà cum die indice acceſſionis vim ponderare, an natura poterit expectare diem ſeptimum, an verò vi acceſſionis irritata eum ſit præuentura. Porrò & propter errorem aliquem in morbo commiſſum ſiue à medico ſiue ab adſtantibus, vel ægro, cauſis externis, aëre, animi paſſionibus, &c. fieri poteſt, vt dies varietur: nam, vt diximus, errata in morbo ſalutari faciunt criſim ſeriùs contingere; in exitiali verò citiùs. Propter robur aut imbecillitatem naturæ poteſt etiam dies prolongari aut abbreuiari: nam magnum naturæ robur in morte ſalutari fortè faciet criſim paulo citiùs ante ſeptimum diem fieri: in lætali verò, quo reſiſtit diutiùs cauſæ morbificæ, faciet vt ſeriùs ſeu poſt ſeptimum diem eueniet. Contrà verò imbecillitas naturæ, quæ non poteſt perdurare, ſeu reſiſtere morbo vſque ad diem ſeptimum, poteſt facere vt criſis mala ante ſeptimum diem, ſeu ante diem à die indice indicatum, eueniat. Oportet etiam conſiderare celeritatem motus morbi; poteſt enim fieri, quòd ita celeriter morbus mouebitur, quòd diem ſeptimum ſuâ celeritate præuertet.

Dies ergo index indicat diem exitus morbi ſiue ad bonum ſiue ad malum. Sed acceſſio, celeritas motus, errata externa, robur vel imbecillitas

litas naturæ, diem illum indicatum parùm immutant, & faciunt, vt vel paulò citiùs vel ſeriùs criſis eueniat. Quòd ſi noctem circa diem ſeptimum vel ante videris eſſe difficilem, certum erit poſtridie eſſe criſim futuram, ſecundum illud Hipp. 2. *Aph.*13. *quibus criſis fit, antecedens nox difficilior fit.*

Notandum inſuper, in morbis inordinatis & inconſtantibus, quales ſunt erraticæ febres, non bene poſſe diem euentus prædici; cùm non poſſit in eis cognoſci, qui quaterni, qui ſepteni, adeoque qui indices & decretorij dies ſint.

Porrò præter diem euentus poteſt & hora cognoſci, quæ ſi colligitur: Exitus morbi in die acceſſionis, vt dictum eſt, maximè contingit; ſi ergo ſcimus, in quo tempore particulari acceſſiones ſeu paroxyſmi exitus morbi maximè fiat, iam ſcimus horam eius.

Sciendum ergo, quòd in morbo ſalubri ſolutio maximè fiat in declinatione acceſſionis; in morbo lætali poteſt mors contingere quouis tempore paroxyſmi: itaque vt hora cognoſcatur, primùm oportet conſiderare, quo tempore acceſſionis antea æger ſemper peius habuerit; in illo enim eodem tempore, quo anteà peius habuit, veriſimile eſt etiam tunc peius habiturum, adeoque moriturum; mors enim fit in peſſimo tempore. Secundò: oportet conſiderare genus ſeu naturam morbi, & ſymptomata morbi; aliqui enim morbi mortem maximè inferunt ſuffocando calorem naturalem; aliqui verò intenſione & magnitudine ſymptomatum vires ſuperantium, aliqui merâ virtutis reſolutione. Qui ſuffocatione caloris, moriuntur in principio paroxyſmi; quia tunc calor natiuus magis ad centrum recurrit, vnde tunc intus faciliùs ſuffocatur. Qui violentiâ morbi & magnitudine ſymptomatum, illi magis moriuntur in incremento & ſtatu paroxyſmi; eò quòd tunc ob prægreſſa paroxyſmi tempora principium, incrementum ac ſtatum, facultas maximè laborauerit, & laborando ſit fatigata, & vires exſolutæ; quapropter qui internis inflammationibus laborat, aut morbis pendentibus ex multis craſſis ſuccis, iis maximè timendum in principio; quia eo tempore calor natiuus vnà cùm ſanguine aliiſque humoribus, tum naturalibus, tum morbificis, ad locum inflammationis retractus ſuffocatur. Qui febribus vehementibus, iis timendum in ſtatu paroxyſmi, quia tunc febris ſymptomata ſunt maxima. Qui per totum morbum ſeu totum morbi tempus virtutis ſolutiones & ſyncopes paſſi ſunt, iis timendum in declinatione paroxyſmi. Ex his ergo ſcitur, quo tempore particulari ſeu quo tempore paroxyſmi exitus morbi ſit futurus; hoc autem eſt idem, ac ſcire horam exitus; quia tempora certâ horâ eueniunt, & non niſi paucis horis durant.

Cap. IX.

§. I.

Prognoſtica exitus morbi à modo deſumpta.

Morbi omnes vel manent in eodem ſtatu vel mutantur. Si mutantur, vel mutantur ad perfectam conualeſcentiam, vel ad ſtatum medium. Finiuntur autem vel ad conualeſcentiam vel mortem totius, vel alicuius tantùm partis: ad conualeſcentiam vel mortem totius, ſi ſint morbi totius corporis, vel ſi ſint morbi partes aut facultates toti neceſſarias lædentes: ad conualeſcentiam aut mortem vnius tantùm partis, ſi ſint morbi vnam tantùm particularem aliquam partem afficientes. Vel finiuntur ad ſtatum medium, idque tripliciter: vel enim tantùm meliorantur, ſic vt non perueniant ad perfectam ſanitatem; vel tantùm deteriorantur, ſic vt non terminentur ad mortem. Ad perfectam terminantur ſanitatem, cùm natura eſt abſolutè ſuperior: ad mortem, cùm morbus eſt ſuperior. Deteriorantur, cùm quidem morbus eſt ſuperior, non tamen abſolutè: meliorantur, cùm natura eſt ſuperior, ſed non tamen etiam abſolutè. Manent in eodem ſtatu, cùm neutrum alterum abſolutè vincit. Qui manent in eodem ſtatu, neceſſariò ſunt in aliquâ parte vitæ non neceſſariâ; vt paralyſis in neruis, fiſtulæ in cruribus, podagra in artubus, & ſunt morbi radicati, & tamen parui, cum quibus homo ſanus & adhuc diu commodè viuere poteſt. Qui deteriorantur tantùm, aut meliorantur, ſunt morbi, qui paulatim ſoluuntur: de quibus iam dicendum.

Permutantur porrò omnes morbi, ſiue ſint ſalutares ſiue lætales vel in vnam vel in alteram partem, vel ſubitò vel paulatim. Quoad ſalutares, intemperies partium ſine materiâ paulatim vincuntur, vlcera paulatim carne implentur, fracturæ vulnera paulatim curantur, &c. Quoad lætales, paulatim conficiunt, qui ſunt in parte ignobili, qui tales naturâ ſunt, vt paulatim ſerpant & augeantur; vt cancer, elephanthiaſis, tumor frigidus pericardij, frigidus affectus meſenterij paulatim hepar debilitat. Item affectus qui ſunt in parte nobili ſed tardè creſcunt lenteque mouentur; vt viſcerum intemperies, vlcera renum, lienis, iecoris, vteri, viſcerum obſtructiones, ſcirrhi viſcerum; quæ omnia, cùm curari non poſſunt, paulatim capiunt incrementum. Morbi qui ſubitò finiuntur, vel finiuntur cum pugnâ, id eſt, cum magnâ perturbatione corporis, & ſubitâ ac violentâ humoris morbifici agitatione, vel finiuntur ſine pugnâ. Tam ſalubres, quàm lætales morbi poſſunt finiri vel paulatim vel ſubitò. Salubres finiuntur paulatim, quando morbus eſt paruus, vt ephemera; talis

enim

enim ob paruitatem non facit reſiſtentiam naturæ. Salubres finiuntur ſubitò, quando morbus eſt magnus,& vires ſunt maiores.Salubres morbi, qui ſubitò finiuntur, ſemper finiuntur cum pugnâ; quando enim natura ſubitò ſuperat morbum,hoc facit violentiâ quâdam humoris morbifici expulſione; violentam autem & ſubitam expulſionem non poteſt facere ſine luctâ; cauſa enim morbifica reſiſtit conatui naturæ, vnde corpus grauiter perturbatur;& hoc eſt pugna. Letales morbi qui finiuntur ſubitò, finiuntur aliquando cum pugnâ, aliquando ſine eâ. Tunc finiuntur ſine pugnâ, quando morbus & cauſa morbifica ſunt adeò violenta & pernicioſa, vt ſubitò naturam peſſundent, ſine eo, quòd natura audeat ſe malignitati morbi opponere; cùm autem ſeſe non opponit, tum non fit lucta. Lætales morbi tunc finiuntur cum pugnâ, quando morbus & cauſa morbifica ſuperant quidem naturam, ſed tamen non ita abſolutè, quin adhuc natura fortiter iis reſiſtat, & pugnet cum iis, priuſquam patiatur ſe ſuperari. Morbi maligni venenati & peſtilentes plerumque finiuntur ſine pugnâ; quia adeò ſtatim à principio naturam & cordis robur labefactant, vt natura ſic oppreſſa non valeat eis obſiſtere. Sine pugnâ etiam poſſunt finiri morbi magni ac exitiales; etſi non ſint toto genere magni, nimirum ſi ſuperueniant viribus ex præcedenti aliquo morbo, vel aliâ causâ ſummè debilitatis; tales enim finiuntur ad mortem ſubitò ob morbi magnitudinem, & tamen ſine pugnâ ob virium ſummam debilitatem. Cum pugnâ etiam finiuntur morbi magni, qui non toto genere ſunt magni, & qui coniunguntur cum viribus mediocriter robuſtis, id eſt, ſic robuſtis, vt tamen ſint inferiores morbo; quia enim magni ſunt, ſubitò finiuntur; quia verò natura non eſt ſatis robuſta, ideò finiuntur ad mortem. Qui ſubitò & ſine pugna finiuntur, eorum terminatio non habet proprium nomen. Qui ſubitò & cum pugna finiuntur, finiuntur criſi & violentâ humoris morbifici expulſione, ſaltem à naturâ tentatâ ſiue cum bono, ſiue cum malo fine.

Itaque criſi finiuntur morbi ſalutares & lætales; verùm ſalutares finiuntur criſi bonâ & ad ſanitatem, lætales verò criſi mala & ad mortem. Verùm cùm finiuntur ad mortem, illa eſt criſis impropriè dicta; quia criſis propriè dicta denotat mutationem ad ſalutem.

Morbi qui finiuntur criſi, finiuntur criſi facta vel per tranſlationem vel per expulſionem: duplex enim eſt criſis per tranſlationem & per expulſionem. Criſis per expulſionem eſt, quando natura expellit cauſam morbificã totaliter extra corpus. Criſis per tranſlationem, quando natura cauſam morbificam non expellit extra corpus, ſed in aliam partem. Criſis quæ fit per expulſionem, fit vel per hæmorrhagiam, vel menſes, vel hæmorrhoïdes, vel vomitum, vel ſudores, vel vrinas, vel deiectiones. Criſis quæ fit per tranſlationem, fit, cùm cauſa morbifica transfertur à parte affectâ ad aliam partem, in quâ facit morbos alios, & illa

P 2 cauſa

cauſa morbifica vel transfertur ad partes ignobiles & externas, vel in partes nobiles ac internas: in partes externas, vt carnes & autem; & tunc facit in eâ vel parotydes, vel bubones, vel exanthemata, vel alias cutis efflorescentias, aut prauum colorem, vt in Ictero. Aliquando in partes internas, & tum in iis facit alios morbos. Et illa cauſa morbi ſic transfertur, vel vt tota ſimul conglobetur in tumorem, & faciat apoſtema; & illa vocatur criſis per abſceſſum: vel ſic transfertur, vt non ſit ita conglomerata pro tumore; & tunc pro diuerſis partibus, quibus incumbit, diuerſos in iis parit affectus; & illa vocatur criſis per permutationem.

§. II.

Alia ſigna modi exitus.

1. Modi ſicut alia omnia prognoſtica, etiam deſumuntur à morbo & naturâ; cùm enim morbus & natura ſint cauſæ omnium, quæ in morbis eueniunt, etiam ſunt cauſæ modi, quo morbus terminatur; & ſigna omnia modi exitus ab illis deſumuntur. Quòd natura & morbus etiam ſint cauſæ modi exitus, eſt manifeſtum: natura enim & morbus, quatenus ſe hoc vel illo modo habent, & quatenus natura eſt debilis vel fortis, provt etiam morbus eſt magnus vel paruus, hæc vel illa morbi ſpecies in hâc vel illâ parte, ab hâc vel illâ causâ progenitus, eatenus cauſa ſunt, vt morbus hoc vel illo modo, lentè vel ſubitò, cum pugnâ vel ſine pugnâ, per pulſionem vel tranſlationem, & per hanc vel illam expulſionem terminetur: ſic natura valida poteſt ſubitò & cum impetu hominem ſanare, debilis verò non niſi lentè. Morbus validus ſubitò hominem interire facit, paruus lentè; ſic ſpecies morbi etiam indicant modum exitus; ſic ephemera indicat morbum paulatim finiendum, quia eſt morbus paruus. Morbi magni, celeres, acuti morbum criſi finiendum indicant; morbi à bile indicant ſubitum exitum futurum, & potiùs per expulſionem; quia materia eſt acuta, calida, tenuis, leuis, facilè expulſibilis. Morbi autem à pituitâ indicant lentam ſolutionem, vel ſolutionem per tranſlationem; quia materia eſt frigida, viſcida, lenta craſſa, & ſic non facilè ex toto corpore expulſibilis, ſed tantùm aliquando vſque in partem aliquam vicinam: ſic morbi à ſanguine indicant criſim, per hæmorrhagiam, menſes: A bile per ſudores, vrinas: à pituitâ per vomitum, ſeceſſum: à melancholiâ per hæmorrhoïdes. Morbi in partibus ſupernis per hæmorrhagiam, vomitum, parotides; in partibus infernis per menſes, deiectiones, hæmorrhoïdes. Modum exitus morbi à naturâ & morbo manifeſtum eſt ex his omnibus, ſicuti alia omnia prognoſtica, pendere. Verùm quia morbi & naturæ robur non ſemper ex ſe ipſis dignoſcuntur, ſed ſæpe debent per alia dignoſci, vt ex cauſis, ſymptomatibus, parte affectâ, iuuantibus ac lædentibus; ideò

ex

ex his manifeſtiùs ſigna deſumuntur modi exitus morbi, quæ tamen eatenus tantùm indicant modum exitus, quatenus indicant morbi vel naturæ conſtitutionem. Ab his ergo quatuor morbi exitus cognoſcuntur, nempe à morbi ſpecie, cauſis, ſymptomatibus, iuuantibus & lædentibus. Quia porrò nulla morbi ſolutio perfectiùs cognoſci poteſt quàm criſis, & quia nullam in morbis ſolutionem tanti refert cognoſcere, quantam futuram criſim; ideò tota ratio cognitionis modi exitus ferè verſatur circa cognitionem criſis; alias enim lentas morborum ſolutiones cognoſcere magni non refert; cùm earum ratione non ſit neceſſarium curam multùm variare, nec ex iis certum ad vitam vel ad mortem euentum ita bene poſſimus cognoſcere; quia non poteſt bene dignoſci, per quam viam, quando & quo modo illæ lentæ & paulatinæ ſolutiones ſint futuræ. At criſes quando, quomodo, & an ad ſalutem vel mortem ſint futuræ, multò euidentiùs cognoſcuntur. Denique ſciendum, an criſis ſit futura nec ne, futura ne eſt breui, an ſerò. Secundum hoc debet medicamentum & victus ratio mutari; idcirco intereſt medicum eſſe valde verſatum in cognitione criſeos. Itaque cùm illam ſolutionem in morbis cognoſcere ſit tanti momenti, ideò de eâ in hac tertiâ prognoſticorum parte agendum.

SECTIO VI.

CAPVT I.

De Criſi.

§. I.

MORBI ergo terminantur dupliciter, vel ſubitò & violenter, ac cum pugnâ; & hoc eſt iudicari aut ſolui per criſim: vel terminantur lentè; & hoc eſt ſolui per ſimplicem ſolutionem: primò dicemus de terminatione per criſim.

Criſis nomen variè ſumitur apud Hipp. Verùm in propria ſignificatione criſis eſt ſubita ac violenta cauſæ morbificæ ex parte affectâ expulſio, facta à naturâ ad finem, vt inde ſanitas ſequatur. Dico (ſubita ac violenta) ad diſtinctionem aliarum ſolutionum, quæ lentè fiunt: dico (expulſio ex parte affectâ) quia, vt ſupra dictum eſt, non eſt neceſſarium in criſi, vt cauſa morbifica expellatur extra corpus, ſed vt expellatur ex parte affectâ; & hoc ſufficit ad hoc, vt ſit criſis, poteſt enim in criſi expelli non extra corpus, ſed tantùm in partem aliquam.

§. II.

Cauſæ Criſeos.

Tres ſunt cauſæ efficientes criſeos; prima ſunt dies decretorij, ſecunda eſt cauſa morbifica, tertia validum robur naturæ. Primò dies decretorij ſunt cauſæ criſeos, quatenus habent ex naturâ vim inducendi motionem humoribus, & ſic naturam excitandi ad criſim. Secunda cauſa ſunt humores morbifici, qui vel cruditate ſuâ vel acrimoniâ vel malitiâ irritent naturam ad expulſionem, vel concoctione ſua & maturitate inuitent eam ad ſui deturbationem & expulſionem; interim tamen nec dies critici, nec cauſa morbifica ſunt veræ criſeos efficientes, ſed tantùm adiuuantes vel impellentes, quæ ſpecies cauſarum etiam ad cauſam efficientem referuntur. Tertia cauſa eſt natura, & illa eſt vera cauſa efficiens criſeos, quia illa eſt, quæ effectiuè expulſionem facit; natura autem tantùm criſim facit, cùm eſt robuſta, non autem cùm eſt debilis, vel ſaltem cùm ſuperat cauſam morbificam; niſi enim ſuperaret, non poſſet criſim facere: non eſt tamen neceſſe, vt omninò ſit robuſta, ſed ſufficit, quòd ſit robuſtior cauſa morbifica; ſi enim neceſſariò in totum ſuperaret, & ſemper abſolutè robuſta eſſet, deberet neceſſariò ſemper poſt omnem criſim ſequi ſanitas, & omnis criſis deberet eſſe bona; cùm tamen è contrà ſæpe ſit mala & imperfecta.

Cap. II.

§. I.

Circa ſolutionem per criſim quatuor ſunt conſideranda; 1. an ſit futura criſis. 2. quando ſit futura. 3. quomodo. 4. qualis ſit futura, an bona, an mala ſeu imperfecta.

An criſis ſit futura, cognoſcitur ex morbi ſpecie, morbi tempore, ſymptomatibus, & naturæ robore, & aliis ſignis, quæ hæc indicare poſſunt.

Ex morbi ſpecie cognoſcitur futura criſis; ſi morbus ſit talis, vt per criſim ſit ſolubilis; aliqui enim morbi tales ſunt, vt per criſim ſoleant plerumque finiri; alij non per criſim, ſed lentè & paulatim: ſi ſunt terminabiles per criſim, quando tales adſunt, indicium faciunt futuræ criſeos, ſi alia omnia correſpondeant. In primis igitur morbi calidi, magni, acuti per criſim ſoluuntur; frigidi verò, lenti, parui, non item. Ratio eſt, quia in criſi debet eſſe pugna inter morbum & naturam; in lentis autem & paruis morbis non eſt talis ſubita pugna; ergo qui decimum

decimum quartum diem excedunt, plerumque non terminantur criſi. Dico (plerumque) quia etiam aliquando diuturni poſſunt criſi terminari, ſed hoc eſt rarum ; ſic Antiphoni Cretopoli apud Hipp. contigit, qui circa diem quadrageſimum per criſin fuit liberatus ; ſic 6. *Epid.* dicit, Cleantidem rigore percuſſum febricitaſſe acutè, & iudicatum largo ſudore die 80. & in *Epid.* dicit Nicodemum in Abderis per vrinas die 24. fuiſſe iudicatum, & virginem in Abderis per ſudores 34. Verùm, vti dico, hæ criſes raræ ſunt, & plerumque non ſunt perfectæ nec legitimæ. Tunc autem diuturniores morbi per criſim perfectè ſoluuntur, quando nouum aliquem impetum, aut vehemens aliquod incrementum, aut acutiem quandam acquirunt : alioqui quando morbi lento motu incedunt, non fiunt in eis criſes. Porrò, quò morbus vlteriùs proceſſerit & diuturnior factus ſit, eò minùs violenter aut minùs per criſim, ſed magis per ſimplicem ſolutionem terminatur; & ſi per criſim terminatur, quò eſt diuturnior, eò quoque magis lenta ac diuturna erit criſis; & ſic eſt criſis magis imperfecta, & multis diebus durans ; criſis enim perfecta & impetuoſa, non niſi vno die durat. Porrò morbi particulares vni tantùm parti proprij non terminantur per criſim, ſed ſolùm morbi toti communes & vniuerſales. Præcipuè autem criſes animaduertuntur in morbis venoſi generis, in acutis, ardentibus & malignis febribus; & quando medici in prognoſticis agunt de criſi, tunc illa ſolùm ſunt intelligenda, quæ eueniunt in morbis acutis.

A causâ morbi etiam cognoſcitur futura criſis; quia morbi, qui fiunt à causâ calidâ, ab humoribus putreſcentibus, & maximè ex ſanguine & bile, ſolent per criſim terminari; qui verò à pituitâ vel melancholiâ, non item : ratio eſt, quia calidi humores maximè putreſcunt, & concoquuntur, & ſic natura eos maximè intendit expellere : Quos enim humores natura concoquit, eos coquit ad illum finem, vt concoctos poſteà expellat. Denique humores calidi magnos & celeres faciunt morbos, tales autem cum pugnâ celeriter, adeoque per criſim terminantur; inſuper tales humores acrimoniâ & calore ſuo ſunt infeſti & maligni, & ſic ſtimulant ac laceſſunt naturam ad violentam & ſubitam expulſionem: ſunt etiam tenues & naturâ ſuâ facilè expulſibiles : humores quoque quantitate abundante magis criſim faciunt quàm pauci; pauci enim à naturâ facilè ſuperantur, multi non niſi cum pugnâ & violentiâ. Porrò, morbi pituitoſi, etſi rariùs criſi terminentur, nonnunquam tamen etiam per eam terminari poſſunt, præcipuè ſi pituita putredinem aliquam aut mordacitatem acquiſierit, vel ſi ei aliqua benignoſa materia fuerit admixta, vel morbus à pituitâ magnus. Talem criſim deſcribit Hippocrates *in Epidem.* in illo ægro, qui in horto decumbebat, qui quadrageſimâ die pituitoſa multa ac alba deiecit, & ſudauit, qui ſudor proueniebat ex aliquâ parte illius materiæ pituitoſæ, fortè extenuatâ, & ex parte aliquâ bilis illi permixtâ. Plerumque tamen cùm morbi pituitoſi per criſim terminantur, terminantur per criſim imperfectam,

fectam, id eſt, per criſim factam per tranſlationem ſeu metaſtaſim, quæ criſis non eſt tam perfecta, ſicut illa, quæ fit per totalem expulſionem; ratio eſt, quia cùm pituita ſit craſſa & lenta, non poteſt ita perfectè & abſolutè ac totaliter extra corpus expelli, ſed tantùm transfertur in vicinam aliquam partem.

A morbi tempore etiam futura criſis cognoſcitur; non enim omni tempore fit criſis, ſed plerumque in ſtatu; cùm ergo ſtatus adeſt, & adhuc ſigna indicantia ſtatum; indicium eſt breui futuram eſſe criſim. Alia morbi tempora, cùm in eis criſis non fit, non poſſunt ita bene de futurâ criſi, aut ſaltem non ita bene de tempore futuræ criſeos indicare. Ideò autem criſis fit in ſtatu, quia criſis fit poſt perfectam concoctionem; natura enim debitè operans non priùs expellit cauſam morbificam, quàm perfectè eam concoxerit; concoctio non priùs quàm in ſtatu eſt finita. Dico criſim plerumque in ſtatu fieri; quia aliquando etiam fieri poteſt in incremento, ſed hoc rariſſimè; & illa criſis non eſt optima aut perfectiſſima ſed imperfecta, & contingit non à naturâ debitè operante, ſed à malitiâ cauſæ morbificæ irritante; in incremento enim materia non eſt perfectè cocta, & ideò natura ordinatè agens eam expellere non conatur. Verùm ſi materia ſit tam maligna, multa, acris, mordax, & naturam nimiùm laceſſat, ſic vt non valeat expectare donec eam perfectè concoxerit, vel ſi aliquid eo tempore incidit, quod aliâ ratione naturam ad expulſionem prouocet, fit etiam tunc aliquando, vt natura cauſam morbificam expellat, & faciat criſim; ſed illa criſis non eſt ſecura; tum enim aliquando poteſt eſſe bona, aliquando mala; mala autem tripliciter, vel quòd tendat ad mortem, vel quòd tota cauſa morbi non ſit expulſa, vel quòd fiat recidiua.

A naturæ robore etiam cognoſcitur futura criſis: quia ſi natura eſt robuſta, concurrentibus omnibus ad criſim requiſitis, fiet criſis; contrà verò ſi natura eſt debilis, & causâ morbificâ inferior. Si ergo materia ſit cruda, & multa ſigna concoctionis apparent, & tamen morbus ſit in ſtatu ſeu in ſummo quoad accidentia, quod indicium eſt naturam eſſe inferiorem causâ morbi, indicatur criſis non eſſe futura; inſuper quoque etſi materia cocta ſit, ſi interim adſint ſigna maximæ debilitatis naturæ, ſignum eſt criſim non eſſe futuram.

A ſymptomatibus etiam cognoſcitur futura criſis, & quidem omnium euidentiſſimè, nam ſymptomata omnium ſignorum ſunt euidentiſſima, & tum morbus, tum cauſa morbi, tum naturæ robur vel imbecillitas, à quibus futuræ criſeos ſigna deſumi iam diximus, ex ipſis ſymptomatibus cognoſcuntur: illa ſymptomata vocantur critica ſigna; & etſi ex aliis iam dictis etiam ſigna futuræ criſeos deſumantur, tamen illa non vocantur propriè ſigna critica ſeu decretoria; ſed ſigna critica præcipuè ſunt ſymptomata. Sciendum ergo eſt, quòd ſigna quædam critica aliquandò ſint peſſima ſymptomata, quæ cùm aliquando certo modo & certo tempore & in certis morbis apparent, ſunt ſigna critica & indicant

indicant futuram criſim: dico (cùm apparent certo tempore & in certis morbis) quia illa peſſima ſymptomata non ſunt ſemper ſigna critica, nec in omni morbo, ſed tantùm certo tempore & in certis morbis. Itaque illa ſymptomata non ſunt ex naturâ ſuâ ſigna critica, nec ſemper, quando apparent, ſunt critica, aut futuram criſim oſtendunt, ſed tantùm aliquando in certis morborum generibus, & certo tempore, & certo modo obuenientia; & quando illa ſymptomata non ſunt ſigna critica ſeu quando non indicant criſim, tunc ſunt peſſima, & indicant mortem ſeu magnum mortis periculum: at quando ſunt critica, ſeu quando indicant criſim, tunc ſunt bona, quia criſim in morbis futuram eſſe eſt bonum ſignum, quia indicat naturam validam & ſuperiorem causâ morbificâ. Tamen illa ſymptomata ſeu ſigna critica in ſe conſiderata ſunt terribilia, & ideò quando inexpertus Medicus illa videret in morbis, terreretur ab illis, & putaret eſſe ſigna mortis; ſicut ſunt in aliis morbis, in quibus ipſa non ſunt ſigna critica: ſed quando expertus Medicus ea videt in acutis morbis per criſim iudicabilibus certo tempore apparere, non terretur ab illis, ſed gaudet & bene ſperat, quia etſi ipſa ex naturâ ſuâ videantur terribilia & lætalia, tamen per accidens, quatenus indicant futuram criſim, ſunt potiùs bona; cùm ergo illa ſymptomata non ſunt critica ex naturâ ſuâ, nec ſemper criſim indicant, ideò oportet bene diſtinguere, quando talia ſymptomata ſint critica & quando non, ne erremus, & ne ex illis fortè contrarium iudicium feramus; quia quando ſunt critica, indicant ſalutem; quando non, mortem vel aliquod aliud malum indicant. Tunc autem illa ſymptomata ſunt critica, quando oboriuntur ob agitationem & pugnam naturæ agitantis & mouentis cauſam morbificam ad expulſionem; ſed quando fiunt ab aliâ causâ, tunc non ſunt critica, & indicant tantùm illam cauſam à quâ fiunt, & non futuram criſim. A multis autem aliis cauſis illa ſymptomata poſſunt fieri; nam ſunt aliquando ſymptomata pathognomonica orientia ex naturâ & ſpecie morbi; & tunc tantùm indicant morbi naturam & ſpeciem, non criſim; & quando ſunt pathognomonica, tunc mox à principio adſunt; aliquando ſunt ſigna epiphænomena ſeu ſuperuenientia, & tunc indicant morbi morem; & conditionem, & malignitatem; adeoque ſalutem vel mortem; nonnunquàm verò deſignant criſim inſtantem, & tunc tantùm vocantur ſigna critica. Talia ſymptomata ſunt: dolor capitis, inquietudo, anxietas, vigiliæ, difficilis reſpiratio, ſenſuum obtenebratio, aurium ſonitus, ſplendores oculorum, delirium, vertigo, lipothymia, febris acutio, rigor, &c. hæc, dico, aliquando indicant futuram criſim, ſed non ſemper; ſæpe enim ſolummodo indicant morbi ſpeciem, vel malignitatem: ſic difficilis reſpiratio in peripneumoniâ & pleuritide non eſt ſignum criticum ſed pathognomonicum indicans morbi, ſc. adeſſe inflammationem pectoris: ſic oculorum ſplendores, vigiliæ, delirium in phrenitide non indicant vllam criſim ſed tantùm morbi ſpeciem ſc. cerebri autem meningum in-

 flammationem;

flammationem ; illa enim ſymptomata illos morbos naturaliter ſequuntur : ſic lipothymia, anxietas, obtenebratio oculorum, ſurditas in morbis, non ſemper indicant futuram criſim, nec ſemper ſunt ſigna critica, ſed ſæpe ſunt epiphænomena prouenientia ex morbi magnitudine, malignitate, & indicant mortem. Aliquando autem oriuntur ex pugnâ naturæ incipientis cauſam morbificam mouere ad faciendam criſim, & tunc ſunt critica & indicant futuram criſim: nam cùm incipit cauſa morbifica moueri, & natura cum illâ pugnare, ex illo motu & pugnâ oriuntur peſſima illa ſymptomata, corpus valde turbatur, vapores ex humoribus motis in caput, ad cor & pulmonem feruntur, & faciunt vigilias, anxietates, oculorum ruborem, reſpirandi difficultatem, febris exacerbationem, &c. vt ergo ſciamus, quando hæc ſymptomata ſint critica, quando non, ita eſt procedendum : quando aliqua ex his ſymptomatibus inceperunt apparere mox cum ipſo morbo, & ſtatim à principio, & quòd morbus talis ſit, & hæc talia ſymptomata ex naturâ producere ſoleat, indicium eſt non eſſe critica ; critica enim ſigna non apparent in principio, ſed in fine ipſius ſtatus morbi ; ſed quando hæc ſymptomata apparent in augmento morbi, & cùm oborientibus illis pathognomonica ſigna ſimul fiunt maiora, & nulla apparent ſigna concoctionis, ſed potiùs cruditatis, & ſignum quòd tunc non ſint ſigna critica, ſed potiùs epiphænomena prouenientia ex morbi magnitudine & malitiâ, & tunc ſunt mala & indicant mortem. Sed quando talia ſymptomata apparent in ſtatu, circa diem decretorium, & ſubitò ſuboriuntur, maximè cum antea non fuerint, & oriantur, multa ex illis ſimul, & præceſſerunt ſigna concoctionis, & adſit virtus valida, indicium eſt, quòd illa ſymptomata tunc ſint critica, & oriantur ex pugnâ naturæ cum cauſâ morbificâ ; non enim tunc poſſunt eſſe pathognomonica; nam ſi eſſent pathognomonica incepiſſent cum ipſo morbo ; & quando multa talia ſymptomata eueniunt, etiam indicium eſt, quod ſint pathognomonica, quia vnus morbus non habet, tam multa ſigna pathognomonica, aut tam multa ſigna diuerſa, imò contraria. Non poſſunt etiam eſſe ſigna epiphænomena, ſeu ſigna mali moris, aut magnitudinis aut malignitatis morbi ; quia ſi virtus ſit valida, & ſigna concoctionis præceſſerint, non poteſt morbus malignus eſſe. Reſtat ergo, vt ſint epiphænomena boni moris, id eſt, ſigna critica. Eſt tamen nihilominus adhuc ſæpe difficile bene diſtinguere, an illa ſymptomata ſint pathognomonica an verò epiphænomena, an critica; propterea debet Medicus valde eſſe circumſpectus, ne faciendo iudicium ex eis decipiatur.

Porrò not. quòd ſigna critica adhuc ſint diuerſi generis; nam alia ſunt, quæ ſolam perturbationem criſi præuiam oſtendunt, quia à ſolâ illa perturbatione cauſantur : vt capitis dolor, inquietudo, vigiliæ, difficilis reſpiratio, ſenſuum obtenebratio, temporum & frontis grauitas, aurium ſtrepitus, ſplendores oculorum, lacrymæ inuoluntariæ, obliuio, rigor, faciei rubor, faſtidium, ſitis, æſtus, hypochondriorum tenſio,

ſio, nox difficilis, &c. alia ſunt quæ ſimul perturbationem & ſimul expulſionem à naturâ factam demonſtrant, vt vomitus, alui deiectiones, ſudores, &c. illa prima ſunt tantùm ſigna criſeos futuræ, hæc verò non tantùm futuræ, ſed ipſius etiam criſeos cauſa ſeu pars.

Eſt & alia ſignorum criticorum diuiſio; quædam enim ſunt omni criſi communia, & indifferentes ſunt omnis & qualiſcunque criſeos ſigna; vt anxietas vigiliæ, delirium, ſomnus grauis, difficilis reſpiratio, ſenſus alienatio, &c. at quædam ſunt quæ certam tantùm criſim, id eſt, tali vel tali modo, per talem vel talem partem futuram indicant; ſicut dolor capitis, colli, ventriculi, oculorum ſuffuſio & rubor, criſim per hæmorrhogiam futuram ſignificant, & ſic ſunt multa alia, de quibus poſtea in particulari agemus.

Porrò non omnem criſim præcedunt omnia ſigna critica ſuperiùs enumerata, ſed aliqua tantùm, & in aliquibus morbis hæc, in aliis alia, provt criſis aliter atque aliter eſt futura, & provt varia eſt morbi ſpecies, aut ægri natura. Vnum ex præcipuis ſignis, ex quibus futura criſis dignoſcitur, eſt, ſi ea quæ excernuntur ſint concocta, & talia vt cauſæ morbificæ concoctionem indicant; quia vbi cauſa morbifica eſt cruda & inconcocta, & nulla præceſſerunt ſigna concoctionis in excrementis, & vbi vrinæ ſunt crudæ, turbatæ, ſine nubeculâ, ſuſpenſo aut hypoſtaſi, indicium eſt, nullam eſſe futuram criſim; naturæ enim ordo eſt, vt non expellat cauſam morbificam, niſi coctam; ſi ergo concocta ſit, & concoctionis ſigna apparent in excrementis, ac præcipuè in vrinis, & morbus talis ſit, qui criſi ſolui natus eſt, & vires ægri reſpondeant, ſignum eſt, quod natura materiam morbificam expellet, & criſim faciet; ſin cruda ſit, indicium eſt quòd non: indicium enim eſt naturam causâ morbificâ eſſe interiorem, præcipuè verò ſi vires debiles ſiue ex pulſu ſiue ex aliis ſignis eſſe comperiantur.

Porrò non tantùm ex prædictis, ſed ex regione, anni tempore, naturâ ægrotantis colligi poteſt, an ſit futura criſis; ſi enim regio calida ſit & ſicca, ſi anni tempus æſtiuum, ſi æger ſanguineus, bilioſus & calidæ complexionis, ſigna ſunt futuræ criſeos; quia in talibus criſes maximè fieri natæ ſunt: In frigidis regionibus, anni tempore frigido, & complexione frigidâ criſes minùs fiunt, quia in talibus morbi ſunt magis pituitoſi, quos ſupra dictum eſt criſi non ita finiri; aut non ſint pituitoſi, non ſunt tamen legitimi, aut ex bile aut ex ſanguine puris ac ſynceris, ſed ſpurij ac nothi, & ex illis cum frigidis humoribus permixtis. In huiuſmodi ergo regionibus, anni tempore, complexionibus, humores non ita putreſcunt; quare neque ita exactè à naturâ coquuntur: & cùm cauſa morbifica non ſit ſincera, ſed mixta cum humoribus frigidis, morbi non ſunt tam acuti, neque celeres, neque cauſa morbifica habet illam mordacitatem, quâ naturæ adeò ſit moleſta, aut eam ſic irritet aut ſtimulet ad ſubitam aut violentam expulſionem, quæ omnia requirunt, vt criſis fiat. Itaq; in Belgio, Germaniâ multò rariores ſunt criſes quàm in

 Italiâ

Italiâ & Hiſpaniâ. Accedit quòd non in hâc tantùm regione, ſed & omnibus aliis multo rariores ſunt criſes quàm temporibus Galeni fuerunt; aut ſi ſint æquè frequentes, non ſunt tamen perfectæ, nec tam ſubitæ ac manifeſtæ, ſed magis ſpuriæ & obſcuræ, & naturam ſimplicis ſeu paulatinæ ſolutionis redolentes; adeò vt nobis continuò praxim exercentibus rarum ſit perfectas ac legitimas criſes animaduertere; quapropter cùm criſes hic imperfectæ, raræ & obſcuræ ſint; & ſigna quoque critica hic rara ſint & obſcura atque imperfecta; & ideo in hâc regione multò difficiliùs & incertiùs eſt cognoſcere & prognoſticare, quàm in illis calidis regionibus: nam neque hîc eſt illorum dierum indicum aut decretoriorum, quæ in aliis regionibus ad indicandum poteſtas, ex quibus maximè & an futura ſit criſis, & quo tempore, & an bona an mala eſt, dignoſcendum. Atque hæc ſunt omnia ſigna, ex quibus cognoſcitur, an criſis ſit futura. Inter quæ eſt notandum, quòd aliqua aliquando in morbo indicent futuram criſim, ſed non indicant eam ſtatim futuram eſſe, ſed aliquando, & in ſuo tempore. Talia ſunt morbi ſpecies, magnitudo, pars affecta, cauſa morbifica, regio, anni tempus, temperamentum ægrotantis, &c. ſed hæc non vocantur propriè ſigna critica. Alia iam proximam ac inſtantem criſim ſignificant; & illa ſunt illa peſſima ſymptomata ſupra dicta; & talia ideò propriè ſigna critica vocantur.

§. II.

Quando ſit futura Criſis.

Criſis iam inſtans cognoſcitur ex ſignis iam dictis, quæ propriè critica vocantur, & ex morbi tempore cum illis coniuncto; quia ſi iam eſt morbi ſtatus, & illa ſigna critica ſubitò oboriantur, nempe magna in tempore perturbatio, inquietudo, ſpirandi difficultas, pulſus inæqualis, mentis repentina alienatio, delirium, paroxyſmus vehementior, rigor, ſitis, capitis dolor, difficilior ſine ratione morbi tolerantia, indicium iam iam imminere criſim; at in principio vel in incremento, & diu ante cognoſcere, quando ſit futura criſis, colligi debet ex aliis ſignis, nempe ex morbi ſpecie, magnitudine, celeritate motus per ſua tempora, causâ morbificâ, anni tempore, regione, temperamento ægrotantis, & omnium maximè ex citiùs vel ſeriùs apparentibus manifeſtis ſignis coctionis; tum etiam ex diei decretorij propinquitate vel remotione, ex naturæ robore vel imbecillitate.

Sciendum igitur eſt, criſes optimas & ſalutares maximè & præcipuè fieri in ſtatu morbi; quantum ergo abſumus à ſummo ſtatu morbi, tantùm quoque abſumus à tempore criſeos. Nihilominus tamen fiunt interdum criſes in principio ſtatus ſeu in morbi incremento, & hoc quando natura eſt valdè robuſta: hoc etiam cognoſcitur ex diebus indicibus;

dicibus ; index enim ſeptimi eſt quartus, decimi quarti vndecimus, vigeſimi primi decimus ſeptimus. Si ergo aliqua ſigna critica appareant in die indice, ſignum eſt criſin futuram in illo die decretorio, qui illi diei indici reſpondet : ſi in quarto apparent , futuram criſim in ſeptimo ſignificant, ſi in vndecimo futuram decimo quarto. Si ergo diebus indicibus euacuationes quæpiam, aut ſigna coctionis in excrementis appareant, aut ſigna aliqua criticum motum oſtendentia, quæ ſcilicet antea non apparuerunt, vt ſi vehemens capitis dolor appareat, qui ante non apparuiſſet, abſque dubio futuram criſim denotat : ſi tum aliqua incipiens euacuatio vel ſtilla narium oboriatur, eſſet indicium in proximo ſequente die decretorio illo indici reſpondente, criſim futuram eſſe; & bonam quidem, ſi ſigna critica in die indice apparentia ſint bona; malam , ſi mala ; ſubintellige, ſi criſes perfectæ ſint futuræ, & alia omnia iuſto ordine progrediantur ; alioqui ſciendum, quòd vel morbus aliam naturam acquirit , aut malignus eſt , ita quod ante vel poſt ſolito celeriùs moueatur, alio atque alio die criſis fieri poterit. Porrò ratione paroxyſmorum dies quoque decretorius variatur ; nam qui paribus diebus habent acceſſiones, paribus quoque iudicantur; qui imparibus, imparibus etiam iudicantur ; cum enim in paroxyſmo natura valde ſtimuletur à causâ morbificâ , ſi dies paroxyſmi præueniat diem criticum à die indice indicatum ; & quam criſim die decretorio alioqui fuiſſet factura, propter iſtam irritationem faciet in die paroxyſmi : ſi ergo dies quartus, qui eſt index , indicauerit criſim futuram in ſeptimo , ſi paroxyſmus inciderit in diem quintum aut octauum, fiet potiùs , vt criſis die ſexto vel octauo eueniat : ſed ſi paroxyſmus incidat in diem ſeptimum , cùm ille ſit decretorius , abſque dubio morbus terminabitur in illo. Porrò concoctionem ſeriùs vel citiùs in vrinâ apparere , celeritatem iudicij portendit ; morbum celerem motum habere , citò per ſua tempora tranſire , celeriter augeri , & citò epiphænomena ſigna apparere , indicium eſt , morbum futurum breuem , & citò criſim futuram. Proinde quæcunque ſigna morbi breuitatem indicant, ea quoque & tempus futuræ criſeos , id eſt , criſim citiùs futuram eſſe poſſunt indicare, quò natura eſt robuſtior , eò celeriùs, quò debilior, eò tardiùs criſim molietur ; nam quò eſt robuſtior eò & citiùs humores concoquet & expellet : quòd ſi ſimul natura à morbi vehementiâ irritetur, criſis tempus ordinarium præuertet, etiamſi non adhuc exactiſſimè humores ſint cocti. Errata , quæ in morbo eueniunt ſæpe faciunt criſim non eſſe ; impediunt enim ſæpe humorum inceptam concoctionem, ex quâ ſerior criſis.

Cap. III.

Quomodò Criſis ſit futura.

§. I.

CRiſis triplex eſt, alia fit per expulſionem, alia per tranſlationem ſeu metaſtaſim, ſeu vt vocant per abſceſſum, alia aliquando per longum ſomnum. Per expulſionem fit, quando materia morbifica extra corpus expellitur: per abſceſſum dicitur eſſe illa criſis, quando cauſa morbifica expellitur quidem ex parte affectâ, & morbus ſoluitur, ſed non totaliter expellitur extra corpus, ſed in aliam aliquam partem externam, aut ignobiliorem, & in eâ parit alium morbum, & ſic vocatur criſis per abſceſſum; quia tum cauſa morbi abſcedit à parte affectâ & ſecedit in aliam: criſis per expulſionem eſt criſis perfecta, per tranſlationem verò imperfecta. Fit autem criſis per tranſlationem ſeu abſceſſum ob tres cauſas: vel quia natura non eſt ſatis valida ad expellendum humores extra corpus, ſed ſolùm expellit aliquo vſque; vel quia cauſa morbifica eſt denſa, craſſa, pituitoſa & viſcida, miniméque fluida, ſic vt partibus adhæreat, nec per eas liberè & faciliter feratur; vel quia ductus per quos ipſa deberet expelli ſunt anguſti & non ſatis apperti. Morbi accutiſſimi, quia à calidis fiunt humoribus, cum ægri viribus robuſtis, ſoluuntur criſi per expulſionem; qui ab humoribus calidis & tenuibus cum virium imbecillitate, vel ab humoribus craſſis, viſcidis cum virium etiam robore, ſoluuntur criſi per abſceſſum; ſi enim calido & fluido humori accedat virium robur, expulſio fit perfecta & valida adeoque extra corpus: ſi in alterutro ſit defectus, tantùm criſis fit aliquo vſque. Per ſomnum longum aliquando fit criſis in pueris; per hoc quòd calidum natiuum eorum per ſomnum intus materiam morbificam durante ſomno diſſoluat atque diſſipet; verùm hæc criſis per ſomnum non eſt vera criſis, etſi aliqui eam ad veram criſeos ſpeciem referant, ſed potiùs ad lentam morbi ſolutionem eſt referenda. Per ſomnum futura criſis colligi poteſt, ſi ſit puer, tempus vernum vel hyemale; tunc enim ſomni ſunt longiores; ſi cauſa morbifica ſit pituita; talis enim humor ſomnos longos facere natus eſt. Criſis per expulſionem fit 5. modis; vel per ſanguinis fluxum, vel vomitum, vel deiectiones, vel ſudores, vel vrinas: quæ per ſanguinis fluxum fit, vel fit per hæmorrhagiam narium, vel per hæmorrhoïdes, vel per menſes. Criſes per vrinas non ſunt crebræ nec perfectæ; quia materia copioſa acutos morbos faciens non poteſt ſufficienter per vrinas expurgari. An per ſudores ſit futura criſis cognoſcitur 1. ex eo, quòd plurimi morbi acuti per ſudores terminentur, ratio eſt, quia illi à ſuccis tenuibus & bilioſis fiunt, qui

facilè cum ſudoribus exire poſſunt. Morbi itaque à bile, tertianæ continuæ & ardentes plerumque ſudoribus finiuntur: morbi quoque quorum cauſa eſt in venis, & eo loco, vnde facilè tranſire poſſit ad cutem, per ſudores terminantur; quorum verò cauſa in viſceribus concluſa iacet, non ita; ſi æger raro corporis habitu præditus ſit, naturaliter ad ſudores procliuis, ſi æſtas aut ver, maximè ſudores expectandi ſunt: Sic Hipp. 3. *Aphor.* 6. *cùm æſtas*, inquit, *fuerit, magis ſudores ſunt expectandi.* Sudores etiam denunciantur ab illis, quæ humorem morbificum ad cutim deferri indicant, vt calor & rubor cutis, pulſus latus, mollis, magnus, vndoſus; cùm æger ſomniat ſe totum in ſudores conuerti; ſudores etiam oſtenduntur à deiectionibus & vrinis retentis, horroreque ſuperueniente. Sic Hipp. 4. *Aphor.*48. ex horrore ſuperueniente conijcit ardentem febrem ſudoribus terminandam eſſe. Porrò fit etiam aliquando criſis per vrinas, verùm neque ea eſt valde frequens, neque ſufficiens nec valdè ſalutaris; quia difficile eſt, vt natura humores morboſos ſic attenuet, vt in seroſam ſubſtantiam conuertat; & cum viæ vrinariæ ſint anguſtæ, raro natura per eas violentam aut copioſam humorum facit expulſionem; per vrinas tamen fuit Piceon apud Hipp. *in Epid.* iudicatus; & Auicenna *fen.* 2. *part.*4. *tractatu* 1. *cap.*8. dicit infirmos multoties mingere vrinas malas in ſubſtantiâ, colore & aliis accidentibus, quæ aliquando ſunt criticæ, & bonæ, & eueniunt, inquit, in ægritudinibus acutis & hepatis: vrinæ, quæ criticæ ſunt, debent eſſe craſſæ, variæ, rubicundæ, cum pure mixtæ vel nigræ. Expurgantur per vrinam humores tenues, & partes circa renes, lienem & hepar; aliquando etiam pus in pulmone contentum illàc euacuatur: Si ergo humores morbifici ſint tenues, vel morbus ſit ab aquoſo humore, vt hydrops, talis eſt aptus per vrinas ſolui; nihilominus tamen aliquando etiam per vrinas ſoluuntur morbi à craſſis humoribus cauſati, vt de quartanâ & quotidianâ docet experientia: ſi adſunt ſigna indicantia materiam morbi ad veſicam ferri, vt prauitas circa veſicam, ardor in virgâ ſuperueniens, ſi inſuper aluus exſiccetur & nulla adſint ſigna futuri ſudoris, criſim per vrinas prænuntiant. Per menſes etiam aliquando fit criſis: ſic teſte Hipp. 3. *Epid. parte* 3. iudicata fuit mulier, quæ in Thaſo habitabat, & Lariſſa virgo, & quædam alia, *lib.*1. *parte* 3. *& alibi* ait, *quibus die critico menſes eruperunt, omnes pericula euaſerunt.* Fluxus ſanguinis ex vtero colligi poteſt; ſi mulier eſt, ſi pars affecta eſt ſub ſepto tranſuerſo, ſi tenſio & dolor ad lumbos & inguina deſcendat, ſi menſium periodus inſtet, &c. Per hæmorrhoïdes etiam aliquando criſis fit; hæmorrhoïdes ſuperuenturæ colliguntur, ſi humor peccans eſt melancholicus ſeu atra bilis, ſi ætas conſtans, ſi autumnus, ſi æger hæmorrhoïdes pati ſit conſuetus, ſi affectus lienis, ſi præcordia & partes ſub ſepto tranuerſo laborent, ſi ſentiatur dolor & grauitas circa lumbos. Per hæmorrhoïdes ſæpe iudicantur febres continentes ſeu ſynochi, inflammationes iecoris, melancholici capitis, meſenterij ac lienis affectus. Et

hæc

hæc de Criſi per expulſionem. Reſtat criſis per abſceſſum, metaſtaſim ſeu tranſlationem.

§. II.

De Criſi per abſceſſum.

Quæritur autem, an criſis per abſceſſum ſit vera criſis: & videtur quòd non; etenim non poteſt eſſe vera criſis, niſi materia quæ expellitur ſit cocta; at cum ex morbo ſequitur abſceſſus, materia quæ eſt in abſceſſu non eſt cocta ſed cruda; ergo eius expulſio non fuit critica; vel fatendum eſſet materiam expellere per criſim materiam non concoctam, quod eſt abſurdum: quod autem materia in abſceſſu non ſit concocta probatur; quia paulatim decurrentibus abſceſſus ſeu ipſius tumoris temporibus tandem maturatur & in pus conuertitur, in quod non erat mox à principio abſceſſus conuerſa. Confirmatur: quia ſi materia in principio abſceſſus eſſet cocta, ſequeretur quòd aliquis morbus nempe abſceſſus inciperet à materiâ concoctâ, quod eſt abſurdum; quia in principio morbi nunquam materia eſt cocta; quia ſi eſſet cocta non eſſet iam morbi principium ſed ſtatus; principium enim morbi dicit materiæ cruditatem.

Verùm Reſp. materiam abſceſſus poſſe eſſe & coctam & crudam; eſt enim cocta quoad primum morbum, cuius eſt criſis; ſeu eſt cocta concoctione conueniente naturæ ipſius morbi, & concoctione qualem requirunt, & qualem poteſt, & qualem intendit dare pars affecta, in quâ cauſa morbifica antea fuit; ſed eſt cruda reſpectu abſceſſus qui ſequitur, ſeu reſpectu partis ad quam tranſmittitur, & reſpectu morbi ſecundi; etenim in venis habuit concoctionem quæ vocatur maturatio ſeu reductio ad benigniorem ſtatum; In abſceſſu verò requirit aliam concoctionem, quæ vocatur ſuppuratio. In primo morbo cùm materia adhuc in venis exiſteret, habuit coctionem, qualem faciunt venæ in ſuis humoribus; In abſceſſu adhuc aliam requirit coctionem, qualem ſcilicet facit calor in humoribus in habitu corporis contentis; & ſic cùm materia ratione primi morbi fuerit cocta, meritò illa tranſpoſitio in aliam partem dicenda eſt criſis per tranſlationem. Expulſio in aliam partem vel fit in partem nobiliorem, vel ęquè nobilem, vel ignobiliorem quàm fuit: Prima quando fit in nobiliorem vel æquè nobilem eſt mala, & illa tranſlatio non eſt vera criſis; quia criſis dicit quandam ſolutionem bonam, & in melius, & vel extra corpus vel in ſentinam aliquam corporis, aut partem ignobilem; ſed talis tranſpoſitio eſt potiùs tranſmutatio vnius morbi in alterum. Tranſlatio quæ fit ad partem ignobiliorem, eſt criſis, & talis eſt bona; illa tranſlatio vel fit in habitum corporis, vel in partes carnoſas, vel in

in glandulas, vel emunctoria corporis, vt inguina, alas, poſt aures; vel in articulos, vel etiam in neruos. Porrò materia, quæ ſic tranſmittitur, vel colligitur in vnam maſſam, & tunc fit apoſtema; vel ſparſim expellitur, & tunc fiunt varij alij affectus, veluti puſtulæ, exanthemata, icterus, aut aliæ maculæ ſeu fœtidi colores in cute; & mutationes morborum in alios, tales frequenter ſunt pleuritis, ſi in 14. diebus non expurgatur, vergit in empyema; empyema ſi 40. diebus non expurgatur, vergit in phthiſim ac tabem: acuti morbi ſæpe in icterum mutantur; angina & pleuritis ſæpe conuertuntur in peripneumoniam: febris vna ſæpe in aliam & plures mutatur: vertigo in epilepſiam vel apoplexiam: punctum neruorum in conuulſionem: colica in paralyſim: diarrhæaململ bilioſa in dyſenteriam: dyſenteria & omnes alui nimij fluxus in hydropem, &c. permutatio morbi in meliorem eſt bona; permutatio in alium morbum, ſic quòd prior morbus non ceſſet, eſt mala, quia morbum morbo addit: permutatio ad mortem deteriorem, etiamſi prior ceſſet etiam eſt mala: ſic cùm ita materia in neruos expellitur, vt totum vnum latus fiat paralyticum, illa permutatio eſt mala, niſi primum malum fuerit lætale. Si morbus terminetur per generationem abſceſſus in partibus internis, qui abſceſſus maturentur & erumpent, & pus in corporis cauitatem effundant, vnde euacuari nequeat, ſunt mali. Tranſlatio omnis ſeu criſis per abſceſſum fit à vincente naturâ, ſed non ita perfectè vincente, ſicut in criſi per expulſionem; idque vel ob naturæ debilitatem, vel materiæ pertinacitatem & craſſitiem, vel viarum anguſtiam aut denſitatem. Quando materia eſt tenuis, fluida, obediens, morbus magnus, celer, acutus, materia perfectè cocta, vires valde fortes, non fit tranſlatio aut abſceſſus, ſed criſis per totalem expulſionem: contrà cùm morbus eſt paulò diuturnior, materia non ita perfectè cocta, viſcoſa, nec apta ita facilè extra corpus expelli, vires non ita abſolutè validæ, abſceſſus eſt expectandus.

Quomodo tranſlatio ſit futura ex naturâ morbi poteſt colligi; ſi ſcilicet conſideretur quâ tranſlatione tale morbi genus ſoleat plerumque ſolui. Ad quam autem partem tranſlatio ſit futura, colligi poteſt ex parte, quæ in ægro eſt debilis, vel morboſa, & ex partibus vicinis, in quas humores faciliùs excerni poſſunt: ſic cerebrum in neruos, viſcera in emunctoria, in glandulas; aliæ partes in articulos facilè ſuos humores morbificos tranſmittunt. Poſito ergo, quòd in cutem tranſlatio facienda iudicetur, an potiùs in puſtulas ſit eruptura, an tantùm in prauum colorem, colligitur; quia ſi cutis eſt rara, potiùs prauo colore ſuffundetur; ſi denſa potiùs puſtulæ fient; cùm humor eſt tenuis, potiùs prauus color excitabitur; cùm glutinoſus & craſſus, potiùs puſtulæ. Cùm aliquando tranſlatio fiat

in glandulas, articulos, neruos, ad ſciendum, in quod horum potiùs tranſlatio fiet, conſiderandum eſt, quænam iſtarum partium in ægro ſit debilior; nam in debiliorem plerumque magis fiunt tranſlationes; ſic morbus qui diuturnior eſt, & à ſuccis frigidioribus, aptior eſt fieri per tranſlationem in articulos; vt febres quotidianæ: contrà acutus & prauus morbus, qui à ſuccis oritur calidioribus, vt febres peſtilentes & viſcerum ac nobilium partium inflammationes magis in glandulas & emunctoria. Tandem ad quam partem humorem morbificum iam incipere moueri videbimus, in eam futuram eſſe tranſlationem ſuſpicio erit: hoc autem cognoſcitur ex partis grauitate, dolore, diſtenſione, pulſu, palpitatione, rubore, &c. An abſceſſus ſurſum vel deorſum magis fiet, colligitur ex parte affectâ & ſede humorum; nam ſi pars affecta eſt ſurſum, potiùs ſurſum abſceſſus fiet poſt aures, vel ſub axillis, vel in collo: contrà ſi deorſum. Colligitur etiam ex modo ſubſtantiæ ipſorum humorum; nam tenues faciliùs ſurſum feruntur, craſſi magis deorſum. Partes quoque ſingulæ ſua propria emunctoria habent, in quæ ex ſingulis illis abſceſſus magis fit; ſic in cerebri affectibus abſceſſus magis poſt aures ſiue parotides fient: In morbis thoracis ſub axillis; in morbis ventris inferioris ac hepatis, in inguinibus. Peculiares quoque morborum ſpecies peculiares ſuos habent abſceſſus; ſic in febribus peſtilentibus videbimus materiam venenatam magis in tumorem inguinum & axillarum pelli: in lue venereâ tantùm bubones inguinum fieri: lienis morbi longi in crus ſiniſtrum magis abſcedunt; hepatis in dextrum, ac in iis tumores ſeu œdemata faciunt: in apoplexiâ in ſpinalem medullam: in anginâ cauſa morbifica ſæpe expellitur ad pulmonem: humores graues magis deorſum, leues magis ſurſum feruntur. Si æger partem aliquam debiliorem habeat, quáque ſoleat frequentius laborare, aut in quam frequenter humores aliàs ſolent decumbere, in eam ſuſpicio erit tranſlationem magis factum iri: ſic qui crus habent debilius ob fracturam aut alium morbum, in illud faciliùs abſceſſus reiicietur: qui habitum corporis naturâ vel nimio balnei vſu rarum habent, faciliùs recipiunt puſtulas, maculas, tubercula in cute: qui articulos à balneo, frigore, venere, debiliores habent, faciliùs tranſlationem in iis patiuntur. Quò abſceſſus magis ad exteriora fiunt, & ad membra ignobiliora, & à corde remotiora & partibus principibus, eò ſunt meliores: ſic boni ſunt qui fiunt per parotides, voriolas, articulos; non ita boni qui fiunt in neruis. Vbi tamen notandum, quòd quando abſceſſus fiunt ad emunctoria, communiter meliùs fiunt ad propinqua quàm ad remota; ratio eſt, quia ad propinqua fiunt faciliùs, & ſine nocumento partium intermediarum; & minori negotio omnis cauſa morbifica in propinquam partem exoneratur, quàm in longinquam; quia vt exoneretur in propinquam, per breuiorem

breuiorem viam humores ſunt pellendi, quàm cùm in remotam; per breuiorem autem viam facilior eſt tranſitus. Cùm morbus eſt magnus & cauſa morbi multa, optimum eſt abſceſſus magno fieri: alioqui veriſimile eſt totam cauſam morbificam non expelli; hinc in magnis febribus inguinum meliores ſunt quàm aurium; quia illi abſceſſus his plerumque ſunt maiores: ſic paraplegicis obortæ parotides, inquit Hippoc. malæ, quia morbo illi diſcutiendo non ſufficiunt.

Porrò abſceſſus facti vel reſoluuntur, vel indurantur, vel ſuppurantur, vel retrocedunt; & ſi retrocedunt, retrocedunt vel in eandem partem, vnde promanarunt, vel in aliam. Malum eſt abſceſſus retrocedere; optimum ad extra fieri: ſi retrocedunt in eandem partem, recidiuam faciunt; ſi in aliam partem, varios morbos facere poſſunt; ſi ad partes nobiles, ſæpe ſubitam mortem inferunt. Abſceſſus diſcuti omnium optimum eſt, bonum tamen etiam & plerumque ſecuriùs ſuppurari; malum verò indurari & permanere; omnium verò peſſimum in gangrænam abire. Abſceſſus parui, calidi, & in loco calido exiſtentes magis ſuppurantur, præcipuè ſi ſint à ſanguine, & maximè ſi ſit æſtas: magni à viſcidis & craſſis humoribus facti, præcipuè in partibus externis, & à fonte caloris remotis, & magis hyeme, facilè indurantur. An autem reſoluentur, an diſcutientur, an indurabuntur, exactiùs inueſtigare non eſt huius loci, ſed ſpectat ad tractatum de apoſtematibus, de quibus in chirurgiâ, & hiſce omnibus modis per criſim morbi ſoluuntur. Porrò criſi iam factâ conſiderandum eſt, an ea ſit bona vel mala, an ſtabilis nec ne, ſeu an ſit cum periculo recidiuæ necne.

Cap. IV.

An Criſis facta bona ſit, an mala, &c.

§. I.

SI enim criſis facta non ſit bona, vel mors ſequitur, vel periculum eſt recidiuæ; ſi morbus ſit magnus, & naturâ ſuâ periculoſus, ac lætalis, & criſis imperfectiſſima ac peſſima, fit mors: ſi criſis mediocris & tamen non perfecta eſt periculum recidiuæ. Vt ergo cognoſcatur an perfecta criſis ſit facta, debent in eâ ſex conſiderari; quia bona criſis debet habere ſex conditiones.

§. II.

Conditiones bonæ Criſeos.

Prima conditio eſt, vt ſit facta cum præuiis ſignis coctionis. Secunda vt ſit facta in ſtatu, & die decretorio, & non in quouis die decretorio, ſed in tali qui conuenit naturæ ipſius morbi; etenim aliquibus morbis nempe perperacutis conuenit pro die decretorio dies quartus; in peracutis ſeptimus, in aliis decimus quartus. Tertia conditio eſt, vt expellatur cauſa morbifica & non alius humor morbum minimè faciens. Quarta, vt quantitas humoris expulſi reſpondeat magnitudini morbi ſeu quantitati cauſæ morbificæ; nam ſi cauſa morbifica totaliter non expellatur, ſed eius pars aliqua remaneat; ſi magna mors, ſi parua, recidiua fiet. Quinta, vt fiat criſis ſine malis ſymptomatibus. 6. vt modus & ſpecies criſeos conueniat ſpeciei morbi, & cauſæ morbificæ, & naturæ ægrotantis, & ſitui cauſæ morbificæ; ideſt, vt fiat per talem regionem, qualem & cauſæ morbificæ ſitus, & natura, ac conſuetudo ægrotantis, & ipſius tolerantia requirat; nam aliqui morbi, aliqui humores, aliquæ partes affectæ, aliqui ægri hâc, alij alia ſpecie criſeos commodiùs iudicantur. Optima eſt ergo criſis quæ fit in ſtatu, in die decretorio, & quæ ſigna coctionis præuia habuit, quæ in die indice fuit præindicata, quæ fit cum manifeſtâ expulſione, eaque magnâ, & per vias latas ac patentes atque propinquas; & ſi criſis non fiat expulſione, ſaltem in eâ fiant abſceſſus magni, remoti à parte affectâ, & partibus principibus: optima inſuper eſt criſis, quæ fit cum facili tolerantiâ, in quâ non adfuerunt peſſima aut periculoſa ſymptomata, non delirium, non maxima anxietas, ſed facilitas reſpirandi, præſentia mentis, in quâ æger, ſtatim à criſi meliùs habet, quæ ſit facta ordinatè & citra magnam derturbationem, in quâ omnes prognoſticationes firmæ & non fallaces, & ordine debito tempora & ſymptomata proceſſerunt, & vires fuerunt robuſtæ. Cauenda eſt porrò falſa declinatio, in quâ ſymptomata videntur minui & tamen non minuuntur, ſed in quâ ideò videntur minui, quòd calor & natura ſint ſuperati. Cognoſcitur autem talis falſa declinatio, quia in verâ declinatione ac perfectâ criſi pulſus eſt validus, æqualis, ordinatus; in falsâ, contrà: ſi itaque criſis fuit imperfecta erit etiam inſtabilis, & recidiua eſt metuenda: quapropter ſi poſt factam criſim ſequitur perfecta alleuiatio, robur naturæ, pulſus bonitas, omnium ſymptomatum abolitio, ſi æger non facilè à paruis nocentibus offendatur, ſignum eſt criſim ſtabilem futuram eſſe, & non eſſe periculum recidiuæ; at ſi criſis apparuerit

paruerit imperfecta, ſi ſymptomata lentè minuuntur, ſi à paruis facilè æger læditur, ſi remaneant adhuc aliqua praua ſymptomata, vt ſitis, faſtidium, dolor, debilitas, & ſurgendi inopia, periculum eſt recidiuæ. Humores, ſi tenues fuerunt, cùm illi facilè & perfectè ob ſuam tenuitatem potuerunt expelli, maiorem ſtabilitatem promittunt: craſſi & frigidi, cùm difficulter omnes expellantur, maius faciunt periculum recidiuæ; quia de eis maior ſuſpicio eſt, quòd ob lentorem & craſſitiem fortè aliquid potuit remanſiſſe, quod non fuerit expulſum. Ab anni quoque tempore ſalubri vel inſalubri recidiuæ poteſt ſuſpicio deſumi. Mutationes, quæ in die critico apparuerunt, & priùs in die indice fuerunt indicatæ ſiue bonæ ſiue malæ, magis ſtabiles ſunt iis, quæ alio die contigerunt, & indicatæ non fuerunt: ſic Hippoc. 4. *Coac. text.* 41. *quæ febres*, inquit, *neque criticis diebus, neque cum ſignis concoctionis recedunt, patiuntur recidiuam*, & 3. *prognoſtic.* 22. idem repetit; & alio loco, eruda, inquit, & incocta criſeos dolores & recidiuas minantur. Si morbus acutus ſoluatur lentè, & videatur declinare ſine criſi, periculum eſt recidiuæ; ratio eſt, quia natura non ſolet aucutos eiuſmodi morbos ſine criſi terminare. Sæpè etiam cùm debitè facta criſis videtur, tamen vel ob errorem commiſſum vel aliam cauſam morbi recidiuant. Quando verò recidiua fieri timetur, quo die futura ſit, aliquo modo colligi poteſt ex Hippoc. qui videtur indicare, quod quotâ die facta eſt criſis, totidem diebus poſt criſim recidiua ſit futura; & poſtquam recidiua inceperit, totidem iterum diebus poſt iudicabitur: ſic *quarto Epidem. text.* 11. dicit virginem quandam die 6. ſic eſſe iudicatam: *ſextâ* inquit, *die rediit morbus; & ſextâ die iterum fuit indicata.* Cùm natura ſecundam criſim, ſiue criſim recidiuæ facit, facit eam per eaſdem vias, per quas fecit criſim morbi primi: quòd ſi verò per alias fecerit vias, eſt malum; nam quando ad diuerſa euacuationis genera natura conuertitur, eſt malum; tunc enim natura arguitur vel eſſe debilis, vel irritata, vel ſaltem euacuationem malè facit, eò quòd vna euacuatio alterius ſit impeditiua; cùm enim natura pluribus eſt intenta nullum perfectè facit. Atque hactenus de ſignatis, id eſt, de iis, quæ ſignificantur, causâ, morbo, parte affectâ, &c. iiſdem præteritis, præſentibus ac futuris; quæ omnia, ſignificantur & ſunt ſignata; ſignificatur enim quæ ſit cauſa, quis ſit morbus, quæ pars affecta; & ſignificatur quid ſit præteritum, quid præſens, quid futurum; & ſic illa ſunt ſignata: Reſtat ergo vt tranſeamus ad ſignificantia. Etſi autem, cum ſigna ſignificentur per ſignificantia, quando tractantur ſignata, neceſſe etiam, fuerit ponere illa ſignificantia, quæ illa ſignata ſignificant, & ſic egerimus etiam aliquo modo de ſignificantibus; tamen non egimus de ſignificantibus ſecundum ordinem ſignificantium, & non egimus de ſignificantibus in particulari; & non egimus,

quomodo, quare, & quantum ſignificantia ſingula ſignificent; ideò ad illa nunc eſt tranſeundum: & ſicuti in particulari egimus, quæ ſint illa, quæ ſignificantur, ita nunc in particulari dicendum, quæ ſignificant & quâ virtute ſignificent; quod idem eſt dicere, ac qui ſint fontes ſignorum, ſeu quæ ſint illa, à quibus ſigna præteritorum, præſentium & futurorum morborum, cauſarum ſymptomatum partis affectæ, &c. deſumantur.

TRACTATVS

TRACTATVS DE SIGNIS, PARS ALTERA.

De Signis quatenus ſignificant.

PROOEMIVM.

De fontibus Signorum.

QVI-NAM ſint fontes ſignorum, diximus in exordio huius tractatus: Fontes magis particulares ſunt, tum res naturales, tum non naturales, tum etiam contra naturam. Sub rebus naturalibus comprehenduntur temperamentum, corporis habitus, ætas, ſexus ac diſpoſitio, & quæ ſunt ſimilia.

SECTIO I.

Signa à Rebus Naturalibus, & primùm à Temperamento.

CAPVT I.

A Temperamento poſſunt ſumi diagnoſtica ſigna & prognoſtica cauſarum, morborum, partis affectæ, futuri exitus, breuitatis & longitudinis morborum, criſeos, & modi eius.

Cauſarum;

Cauſarum; ſic qui calido ſunt temperamento cenſentur bile abundare, eorumque morbi à bile cauſari; qui frigido & humido, pituitâ, &c.

Morborum: qui temperamento humidiori ſunt præditi, ſunt pluribus morbis obnoxij quàm alij: inprimis ſunt obnoxij morbis, qui cauſantur ab iniuriâ aëris, vt à ventis, pluuiis, gelu; & hoc propter temperamenti ſymboleitatem; deinde magis obnoxij ſunt morbis populariter graſſantibus, id eſt, epidemicis: quia ſcilicet humida corporis diſpoſitio magis eſt paſſibilis, & magis putredini obnoxia, & quia tales laxiores habent poros, per quos externa aëris vitia in corpus penetrant. Magis etiam obnoxij ſunt morbis fientibus à cauſis internis, eò quòd ſemper pluribus ſcateant humoribus quàm ſicci. Hinc 6. *Aphor.2.* habetur, quòd *quibus nares naturâ ſunt humidiores, & genitura humidior, ij minùs integrâ ſanitate fruuntur; quibus verò contraria, ſalubriùs degunt*; per homines enim nares & genituram humidam habentes, intelligit eos, qui totius corporis temperiem humidam habent; ſi poneret tantùm nares humidas, poſſet intelligi de illis, qui tantùm humido ſunt cerebro; at cùm ponat nares & genituram humidam, manifeſtum eſt, quòd intelligat de humidis toto corpore; nam in diuerſis & remotis partibus illam humiditatem apparere, ſignum eſt totius corporis humidi. *Nonnulla temperamenta,* dicit Hippoc. 3. *Aphor.2. ad æſtatem, alia ad hyemem meliùs habent*; calida meliùs habent in hyeme, quia eius frigiditate ad mediocritatem reducuntur; cùm è contrà æſtate laberentur in exceſſum, & nimiam ſubſtantiæ diſſipationem paterentur: at frigida meliùs habent æſtate; quia tum incaleſcunt vſque ad mediocritatem. Temperamentum ſibi ſimiles generat morbos; nam, vt ait Hipp. *ſimilibus naturæ, anni tempori, temperamento maximè corripimur morbis*; ratio eſt, quia facilior eſt tranſitus ad ſymbolum, quàm ad aſymbolum: ſic calidi in calidos, frigidi in frigidos, biliosi in bilioſos & acutos, ſanguinei in ſanguineos morbos incidunt, vt hæmorrhagias, ſynochos, inflammationes, &c. Circa quæ tamen notandum, aliquando per accidens fieri, vt contrarium fiat & contrarij potiùs morbi eueniant, quàm ſimiles: hoc verò fieri poteſt pluribus modis; primò ex eo, quòd in corpore noſtro prouentus humorum non ſemper reſpondeat temperamento; etenim poteſt aliquis toto corpore & ſolidis partibus habere aliquod temperamentum, verbi gratiâ; calidum & ſiccum, & tamen in vnâ eius parte poteſt abundare frigus, vt in cerebro vel ſtomacho; & ſic poteſt in aliquâ parte humor frigidus coaceruari, non obſtante, quòd totum corpus ſecundum præcipuas ac ſolidas partes ſit calidum & ſiccum. 2. poteſt quis calidus & ſiccus exiſtens, multo aquæ potu, piſcium, fructuum ac multorum ciborum eſu, pituitam in aliquibus membris, & in venis congregaſſe, & ratione eius in frigidum morbum incidere: & hâc ratione poteſt frequenter eſſe lapſus in contrarios morbos. 3. per accidens poteſt etiam quis frigidus & pituiti abundans laborare morbis bilioſis; vt ſi

ſi verbi gratiâ ab abundante pituitâ veſicula fellis ſit obſtructa, bilis inde in totum corpus regurgitabit, & fiet icterus, qui ad calidos & bilioſos morbos refertur; & ita per accidens frigidus & pituitoſus in calidum & bilioſum morbum incidet.

Partis affectæ: nam ſi quis naturaliter frigido ac humido cerebro, laboret morbo frigido & humido, ſuſpicio eſſe poterit morbi originem à cerebro eſſe; ſi calido hepate præditus morbis laboret calidis, originem eſſe ab hepate. Porrò ab hepate calidi, à cerebro frigidi morbi ſæpe originem habent; quia ſcilicet illud calidum, hoc frigidum naturâ eſt.

Futuri exitus morborum: qui frigido & ſicco ſunt temperamento, morbis infeſtantur diuturnioribus; qui calido & ſicco, acutis.

Breuitatis vel longitudinis morbi: temperamentum calidum morbos calidos reddit breuiores, frigidum frigidos diuturniores; etenim temperamentum cauſæ morbificæ ſimile longiorem facit morbum, ſi ſc. morbus eſt ſalutaris; quia in talibus morbus à temperamento fouetur: ſic quartanæ in melancholicis ſunt longiores. At temperamentum cauſæ morbificæ ſimile in lætalibus morbis abbreuiat morbum, quia mortem accelerat: qui calido temperamento præditi ſunt, in iis magis quàm in frigidis ſolutio per criſim eſt expectanda. Quod temperamentum cauſis morbificis magis reſiſtat, & quod temperamentum vitæ ſit longioris, in tractatis de temperamentis quærendum eſt. Breuiter temperamentum temperatum omnibus cauſis morbificis ſimul ſumptis, magis quouis alio reſiſtit cauſis. & morbis temperamenti contrarij: Temperamentum autem calidum & humidum maximè eſt longæuum.

CAP. II.

Signa à corporis diſpoſitione.

SVb corporis diſpoſitione tria maximè comprehenduntur: magnitudo & paruitas, gracilitas & obeſitas, raritas & denſitas. Signa, quæ ab his ſumuntur, poſſunt etiam referri ad ſigna deſumpta à parte, ſed ſub ſignis à parte potiùs comprehenduntur ſigna, quæ à particularibus membris deſumuntur hîc verò conſideramus potiùs ſigna, quæ deſumuntur à totius corporis diſpoſitione; deinde ſub ſignis à partibus comprehunduntur potiùs ſigna à partibus contra naturam ſeſe habentibus, hîc potiùs deſumuntur ſigna ab habentibus ſe naturaliter, & contentis adhuc intra limites ſanitatis.

A magnitudine & paruitate: corpora magna ſunt humidiora paruis; etenim ideò facta fuerunt maiora, quia humidiora; humidæ enim partes capiunt incrementum non ſiccæ; quia humida magis ſunt explicabilia

quàm ſicca; & hinc corporibus cum ætate ſicceſcentibus ceſſat incrementum. Quæritur 1. an corpora calidiora ſint calidiora minoribus? videtur quòd ſint calidiora; etenim calor natiuus eſt cauſa incrementi, & magnitudo indicat robur facultatis naturalis generatricis ac auctricis; robur autem facultatis naturalis dependet à maiore calore; quæ enim debili calore prædita ſunt, neque bene nutriri neque bene augeri poſſunt. Verùm tamen dico, maiora corpora eſſe minùs calida; etenim etſi calor ſit cauſa incrementi, tamen poſteà maius incrementum per accidens eſt cauſa minoris caloris, eò quòd in magno corpore calor ſit magis diſperſus, & per plures partes euaneſcibilis, quàm in paruo: magnitudo quidem indicat magnum fuiſſe calorem in primâ ætate, qui membra dilatauerat, & indicat magnum calorem dum incrementum fit, ſed non poſtquam iam factum eſt, ac in ætate adultâ: eſt & alia ratio; quia cùm corpora magna ſint humida, calor ab illâ humiditate retunditur, & ita fit minor. Probatur experientiâ: quia in frigidis regionibus corpora ſunt magna, in calidis minora. Denique videmus homines paruos eſſe bilioſos, iracundos & animoſos, quæ ſunt ſigna & effectus caloris. Interdum tamen magnitudo non tam indicat calorem quàm potiùs humiditatem: ſic corpora Hollandorum ſunt maiora; non quia ſunt calidiora, ſed quia humidiora: & ideò corpora valde magna non ſunt fortia; quia habent neruos nimis humidos. Porrò corpora valde parua vel indicant defectum caloris, qui non potuerit membra dilatare, vel nimiam ſiccitatem, quæ fecit membra minùs dilatabilia. Nihilominus tamen corporis magnitudo vel paruitas non ſunt certa ſigna temperamenti; eo quòd cum omni temperamento omnis corporis quantitas poſſit conſiſtere, ſed magnitudo & paruitas potiùs occultæ ſeminis proprietati ſunt adſcribendæ, quàm temperamento.

Quæritur 2. An magnitudo ſit ſignum longæuitatis. Ariſtoteles *libro de longitudine & breuitate vitæ* dicit, animalia magna plerumque eſſe longæuiora; vnde dubitari poſſet, an hoc etiam ſeſe ſic habeat in ſpecie humanâ. Videtur autem quòd ſic; nam, vt dictum eſt, magnitudo indicat robur conformatricis & facultatum naturalium; inſuper indicat abundantiam humidi & calidi, quod eſt in eis; iſta autem faciunt ad longitudinem vitæ; adiici etiam poteſt; quòd in magnis calor ſit mitior propter abundantiam humidi, quod habent; hinc calor ille humidum minùs citò conſumit: In paruis propter ſiccitatem calor eſt ingens; hinc humidum citiùs conſumitur. Verùm pro reſolutione dico: corpora valdè parua non eſſe longæua; quia vel laborant ſiccitate, vel defectu caloris; corpora valdè magna non ſunt etiam valdè longæua, quia vel laborant ſiccitate vel defectu caloris; corpora valdè magna non ſunt etiam valdè longæua, quia calor in eis nimis eſt diſperſus, & humidum eorum eſt magis aqueum, & ita calor ab eo retunditur, & ipſum faciliùs diſſipatur, & humores magis putredini ſunt obnoxij.

A gracilitate & obeſitate: Hippoc. 2. *Aphor.* 44. *qui naturâ admodùm craſſi*

craſſi ſunt, inquit, *illi citiùs intereunt, quàm qui graciles.* Plinius *lib.* 11. *cap.*37. dicit, *pinguia corpora faciliùs & citiùs ſeneſcere.* Pro quo ſciendum eſt, quòd obeſitas eſt ſignum ſanitatis, interim tum eſt in fieri, ſed ex accidenti eſt cauſa mali,cùm iam facta eſt,& morborum,& citæ mortis; etenim obeſitas non fit niſi optimus & pinguis ſanguis generetur, talis autem non generatur, niſi calor natiuus ſit vegetus, & facultates naturales optimè ſeſe habeant; & ideò neceſſariò non ægrotus exiſtens ſit pinguis; ſed contrà qui in ægritudinem incidunt pinguedinem deponunt: per accidens tamen obeſitas eſt cauſa morborum; nam per generationem pinguedinis conſumitur optimum alimentum & optimus ſanguis, & conſequenter diminuitur calor natiuus, qui in ſanguine ſubiectatur. 2. pinguedo comprimit venas & arterias, & coanguſtat omnes canales; hinc varia incommodà eueniunt: primò quòd paucus ſit in corpore ſpiritus, nam in paruis canalibus non poteſt eſſe multus ſpiritus. Secundò propter illas anguſtias non poſſunt fuligines liberè exhalare: hinc calor natiuus non bene ventilatur ſed ſuffocatur, & ſic facultas naturalis nòn poteſt bene corpus & humores regere; atque hinc etiam calor diminuitur & corpus ſit frigidius, & facilè humores qui non ventilantur, putreſcunt. Denique tumores in corpore non poſſunt liberè commeare, & excrementa non poſſunt liberè expelli & ſeparari, & facultas expultrix debilitatur: hinc ægri morbis facilè ſucumbunt, & obnoxij ſunt repentinæ morti; propter illas cauſas, obeſi obnoxij ſunt apoplexiæ; quia arteriæ carotides ipſis ſunt anguſtæ, & à pinguedine colli comprimuntur: ſunt etiam aſthmatici, quia muſculi intercoſtales pinguedine onerati,& diaphragma non liberè attolluntur & explicantur, & partes circa collum fiunt anguſtiores. Dicit etiam alicubi Hipp. obeſas mulieres difficulter concipere; propterea quod collum vteri nimio abdominis tumore comprimatur:in partu etiam magis aliis periclitantur, cùm ob eandem cauſam, tum quòd motus ſint impotentes, & ſtatim laſſentur & deficiant, & abdominis muſculi, quibus ad fœtus excluſionem maximè opus eſt, nimiâ grauati pinguedine vi motiuâ deſtituuntur. Obeſi etiam ad rem veneream minùs ſunt idonei, eò quòd ſeminalis materia iis in ordinem conuertatur. In obeſis facultas motiua eſt valde debilis, tum quia nerui in iis ſunt tumidiores ob pinguedinem; tum etiam quòd muſculi in eis nequeant tam liberè contrahi, quia impediuntur à pinguedine quâ infarciuntur, tum etiam quia mole corporis grauantur; ideò nec robur habent in mouendo, nec diu poſſunt continuare, ſed ſtatim laſſantur; ideò nec currere, nec ſaltare, nec luctari valent. Hipp. *libro de aëre, aqua & locis* dicit, Scythas valde craſſos & pingues eſſe; & plurimos ſibi brachia, humores, pectora, lumbos & coxas vere, vt efluente pinguedine corpora fiant validiora. Denique obeſi à veſicæ calculo per ſectionem ægrè liberantur, eò quòd ob carnis ſpiſſitudinem ad ipſum calculum difficulter perueniri poteſt. Obeſi itaque frigidi ſunt ac humidi, paucum ſanguinem & paucum ſpiritum habent, & venas,

T 2 ventres,

ventres, & omnia anguſta. Vnde Hippoc. 2. *Epid. quorum*, inquit, *venæ amplæ, ventres & oſſa ampla, his ſunt qui tenues ſunt, pingues verò iis contraria habent.* Quoad gracilitatem, ea ſi naturalis eſt, contraria omnia indicant. Sed eſt quædam gracilitas, quæ contra naturam eſt, ac morbum ſequitur, quæ vocatur emaciatio & contabeſcentia, à quâ ſigna varia deſumuntur; in primis macies ſignificat vel defectum alimenti, vt in iis, qui præ inediâ marceſcunt: vel indicat defectum concoctionis, vt cùm generantur humores, ex quibus corpus non poteſt nutriri, ſed contabeſcit: vel indicat defectum attractricis; vt cùm habitus corporis vitio affectus alimentum ad ſe non trahit; vel propter obſtructionem in meſeraïcis alimentum attrahi & diſtribui non poteſt; vel propter vitium expultricis irritatæ, vt cùm nimio ſudore, vel vomitu vel deiectionibus, vel ſanguinis profluuiis omnis ſubſtantia alimentaris è corpore extrahitur: quapropter macies indicat vel phthiſim vel hecticam vel obſtructionem meſeraicarum, vel hepatis corruptelam ac intemperiem, vel alicuius alterius viſceris præcipui corruptionem, aut vlcus, vel vehementem alui, ſudorum, ſanguiniſque fluxum, vel inediam, vigilias, mœrores, morbi malignitatem aut extremum ardorem, vel vermem aliquem aut aliquos omne alimentum conſumentes. Macies ex phthiſi & hecticâ eſt valdè mala. Macies, in quâ partes ſolidæ conſumuntur in hecticâ eſt incurabilis, à ſputo ſanguinis, pleuritide, peripneumoniâ & maximè in iis, quibus pectus non benè fuit expurgatum; & tuſſi multâ, purulenti phlegmaticis excreatione phthiſis vel hecticæ ſignum eſt. Qui febribus ardentibus diu vexati fuerunt, ſi febricula remanet &, emaciantur, non eſt malum; at emaciari ſine causâ eſt malum. Itaque puerum aut ſenem emaciari facilè; in illo, quia ſubſtantiam habet valdè diſſipabilem; in hoc, quia eſt debilis, emaciari poſt diuturnum morbum, vel morbum magnum, poſt ſudores, ſanguinis aut alui profluuia, poſt vigilias, mœrores, inedias, in æſtate illum, qui rarum, calidum ac facilè diſſipabile corpus habet, non eſt mirum, neque adeò timendum, at ſi contraria omnia ſint, & præter rationem contabeſcat, eſt ſignum malum & valde ſuſpectum. Porrò ſicut eſt malum ſignum contabeſcere ſine causâ, ita è contra malum eſt etiam non contabeſcere, quando iuſta contabeſcendi cauſa adeſt. Hipp. 2. *Aphor.* 28. *febricitantium*, inquit, *non omninò leuiter manere corpus, & non imminui; vel etiam plus diminui quàm ratio poſtulet, eſt malum*; etenim nihil minui eſt ſignum diuturnitatis morbi; plurimùm verò minui, caloris natiui & facultatum naturalium magnæ debilitatis ſignum eſt. *Si quis à morbo cibum aſſumens*, inquit Hippoc. 2. *Aphor.* 8. *non corroboratur, plùri alimento corpus vti ſignificatur; quòd ſi non aſſumenti hoc accidat, ſcire oportet, quòd indigeat euacuatione*; etenim in morbis longis emaciari nihil mirum, at in conualeſcentibus à morbis longis, ſi cibum bene capiant, emaciari & non nutriri, nec craſſeſcere eſt ſignum cacochymiæ humorum, & conſequenter recidiuæ, & ita purgatio indicatur.

A raritate & denſitate quæ deſumuntur ſigna,tum ad hanc claſſem,referri poſſunt, tum etiam ad illa ſigna, quæ à partibus externis ac cute ſeu corporis poris deſumuntur: Sed cùm hîc loquamur de denſitate & raritate cutis naturali, ideò ſigna,quæ ab his deſumuntur, potiùs ad hanc claſſem ſunt referenda, quam ad ſigna à parte, vbi ſc. potiùs de diſpoſitione partium contra naturam agimus: talia autem ex hoc fonte ſigna deſumuntur. Adſtricta corpora morbis à prohibitâ tranſpiratione, quales præcipuè ſunt febres: laxa & mollia iis, qui à nimio effluuio fiunt, ſunt obnoxia. Qui ſolidiore corporis habitu præditi ſunt, morbis diuturnioribus laborant, quàm qui laxiore, præcipuè cum morbi ſint venoſi generis, aut ipſius habitus corporis; eò quòd in his excrementa per ſudores & inſenſibilem tranſpirationem facilè exhalent, in illis autem retineantur. Qui ſolidiore corporis ſunt habitu, in iis criſes per ſudores non ſunt expectandæ, vel ſaltem minùs bonæ ac difficiliores. Qui rariorem habitum habent, longæuiores ſunt ratione mortis violentæ; qui ſtrictiorem, ratione mortis naturalis; ratio eſt, quia qui rariorem habitum habent, iis excrementa arteriarum & venarum non ita includuntur, ſed facilè exhalant, & eorum naturalis calor liberè difflatur; & ſic non fit in illis putredo propter cohibitam tranſpirationem; & conſequenter neque febres, quibus homines ſæpe moriuntur; & ſic minus ſunt obnoxij morbis, & ita minùs parati ſunt obire morte violentâ, quæ fit à morbo. At qui cute ſunt adſtrictâ, iis minùs caloris ac ſpirituum & humidi primigenij exhalat, ſed reſeruatur, & ita minùs parati ſunt obire morte naturali, quæ fit propter calidi & humidi paulatinam conſumptionem.

A figurâ quoque corporis ſigna deſumi poſſunt: Corporis pulchritudo optimam temperiem ſignificat. Qui anguſtum habent thoracem, phthiſi & aſtmati ſunt obnoxij. Mulieres abdomen infernum ac nates latiores habentes, fœcundæ eſſe prædicantur. Color faciei pallidus ac citrinus complexionem bilioſam, albus pituitoſam, roſeus ſanguineam, liuidus melancholicam indicat.

A ſexu etiam temperamentum cognoſcitur; etenim mulieres viris ſunt frigidiores & humidiores; cùm mulier ægrotat, mox de cauſis illi ſexui propriis ſuſpicio incidere poteſt; an nimirum morbus ratione vteri, ratione partus, menſium ac ſeminis ſuppreſſorum non eueniat; etenim mulieres variis vteri, mammarum, menſtruorum, puerperij morbis obnoxiæ ſunt, quibus viri carent: varicibus, hæmorrhoïdibus, herniâ vmbilici, difficultate retinendæ vrinæ ſæpe laborant, quæ à labore puerperij ſæpe iis remanent; eodem modo & ani prolapſu, & vteri procidentia. Multa mala ac vitia in mulieribus non ſunt periculoſa, quæ in viris habentur maxima; ſic vomitus, mictus, aut expulſio ſanguinis in mulieribus minùs ſunt periculoſa,quã in viris, præcipuè ſi menſes eis ſint ſuppreſſi; cõtingunt enim hæc ſymptomata ex mẽſibus propter vteri obſtructionẽ ad alias partes regurgitãtibus,quibus expulſis euacuationes

illæ vltrò ceſſant; & non tantùm non ſunt lætales & ſymptomaticæ,ſed criticæ & ſalutares, licet ſint non naturales, ratione viæ per quam exeunt: ſic immenſi dolores, anguſtiæ, vomitus, epilepſiæ, cauſa œdematoſa in mulieribus ratione vaporum ex vtero aſcendentium facilè contingunt, quæ nullo negotio ceſſant & curantur, quæ tamen in viris non niſi periculoſiſſima, & non niſi à grauiſſimis cauſis fientia habentur. Prægnantes morbis acutis capi eſt lætale; præſertim cùm fœtus eſt maior; ratio eſt, quia in iis vires facilè proſternuntur, & propter fœtum neque purgatio, neque venæ ſectio ita facilè, ſicut in viris, poteſt adhiberi. *Mulier*, inquit Hippoc. *podagrâ non laborat, niſi menſtrua defecerint.* Mulieres à calculo veſicæ faciliùs liberantur, quàm viri; & ſine ſectione aliquando ex iis extrahi poteſt, quod in viris omninò impoſſibile eſt. Ad hanc claſſem referuntur & Eunuchi, de quibus dixit Hipp. 6. *Aphor.* 29. *quòd neque podagrâ laborent, neque calui fiant*, & Eunuchi fiunt plerumque obeſi; propterea quòd in iis in pinguedinem abeat, quod in aliis in ſemen conuertitur.

Ab ætate omnis generis ſigna deſumuntur: diagnoſtica cauſarum & præcipuè morborum, & prognoſtica futurorum euentuum: diagnoſtica cauſarum: nam ab ætate puerili & infantili cognoſcitur ſæpe quòd cauſa morbi ſint vermes, dentium productio, materni lactis malicia, nimia ciborum voracitas, quæ plerumque ſunt cauſæ morborum illi ætati peculiarium. Ab ætate iuuenili indicatur cauſa morbi eſſe bilis, vel ſanguis, exercitia immoderata, nimia vini potio, potus frigidæ aquæ poſt ſudores, & violenta exercitia; & ſic de aliis ætatibus audiemus. Ex ætate etiam cognoſcitur temperamentum; nam ætas puerilis eſt calida & humida, iuuenilis calida & ſicca, ſenilis frigida & ſicca. Ab ætate etiam deſumuntur ſigna morborum; quia vnaquæque ætas ſuis particularibus morbis eſt obnoxia. Ab eâ etiam ſumuntur prognoſtica futurorum euentuum; nam magnis morbis ætas puerilis & ſenilis facilè ſuccumbunt; criſes præcipuè fiunt in ætate iuuenili, eò quòd acutis maximè morbis ea ætas laboret, propter ſanguineam & bilioſam ſuam complexionem. Criſes pueris magis fiunt per vomitum & deiectiones; iuuenibus per hæmorrhagias, & ſudores; ſenibus per hæmorrhoïdes, decubitus morborum in alias partes &c.

Diagnoſtica morborum ſunt hæc. Hipp. 3. *Aphor.* 24. ſic inquit: *in ætatibus puerilibus contingunt feruida oris vlcera, quæ aphthæ vocantur, eueniunt vomitus, tuſſes, pauores, vmbilici inflammationes, aurium humiditates.* & 3. *Aphor.* 25. *in progreſſu verò*, inquit, *cùm iam dentire incipiunt, gingiuarum pruririgines, febres, conuulſiones, alui profluuia, & maximè quando caninos edunt dentes, & iis præſertim pueris, qui craſſiſſimi ſunt, & aluos duras habent.* & 3. *Aphor.* 26. *tonſillæ & quæ in occipitio eſt, vertebræ ad interiora luxationes, crebri anhelitus, quos aſthma vocant, calculi, lumbrici rotundi, aſcarides, ac acrochordones ſtrumæ, & alia tubercula*; hæc enim vitia copiam humorum & corruptionem ſequuntur, quæ etſi etiam in

tenellis pueris ſint,tamen non ideò illi morbi in eis oriuntur, vt Gal. annotauit, quia citiùs moriuntur, quàm talia ſuſtinere poſſint ſymptomata; qualia ſcilicet ſunt vertebræ luxatio & angina; & quia cute ſunt tenerrimâ, ideo illa, quæ hîc recenſentur tubercula etiam non perferunt. & 3. *Aphor.*27. ſic ait, *grandioribus autem & iam ad pubertatem accedentibus plurima ex iam prædictis, & etiam febres diuturnæ magis, & ex naribus ſanguinis profluuia eueniunt.* & 3. *Aphor.*29. *Iuuenibus autem ſanguinis ſputiones, tabes, febres acutæ, morbis comitialis & alij.* Dicit Hippoc. hîc pueros aphthis magis obnoxios eſſe, quod idem ait Galen. 3. *Epid.* 3. *comm.* 5. *textu* 12. & dicit hoc fieri ob tres cauſas. 1. quia eorum corpora molliſſima ſunt, & quaſi mucoſa, 2. quia eorum os cibis & poculis eſt inſuetum, ideò lac matris, præſertim ſi acrimoniâ præditum ſit, eas aphthas producit. Vomitus eis fiunt propter ſtomachi mollitiem, & flacciditatem, & quia lac in ſtomacho ſæpe corrumpitur. Tuſſes eis eueniunt propter humiditates ex cerebro deſtillantes. Vmbilici inflammationes; quia ille non ita pridem præſectus eſt, & in ductibus eius adhuc aliquis ſanguis hæret, qui facilè calorem & putredinem concipit, & inflammationem facit. Aurium humiditates, quia humidiſſimi ſunt, & vires habent imbecilles, & cibos adhuc non perfectè conficiunt; ex quo fit, vt pluribus humiditatibus abundent, dicit item pueros conuulſionibus eſſe obnoxios, quod dicit etiam Galen. 1. *Epid.* 2. *comm.* 5. & quod fieri dicit propter infirmitatem, & neruoſi generis mollitiem. Pueri etiam laborant dentium & vmbilici inflammationibus, ex quibus oriuntur dolores, ex doloribus febres, pauores, conuulſiones, epilepſiæ; hæc etiam ex vaporibus in ſtomacho & inteſtinis putreſcentibus eueniunt. Dicit etiam alui profluuiis obnoxios eſſe, quod fit propter alimenti in eis corruptionem. Dicit etiam pueros calculo laborare; quòd idem dicit 2. *de naturâ humanâ ſect.*17. cuius cauſa ibi aſſeritur; quia ſcilicet ob voracitatem pluribus abundant humoribus, qui à corporis calore in lapidem indurantur; poſſet addi & tertia cauſa, quia ſc. viæ eorum ſunt anguſtæ, ex quo fit, quòd cruditates retineantur & in partibus compingantur; quia eorum cruditates in inteſtinis putreſcunt; & quia calido & humido temperamento præditi ſunt, quod putredini eſt obnoxium. Dicit autem vermes magis fieri in adultioribus, quia illi plures congregant cruditates, quàm infantes, propterea quòd illi magis ingurgitent cibos quàm hi, & plures carnes ac fructus vorent. Dicit quòd adoleſcentes ſanguinis profluio & ſputo magis ſint obnoxij; ratio eſt, quia ſanguis in illâ ætate multiplicatur, & calor intenditur, vnde ſanguis funditur, attenuatur, & fit acer ac bilioſus, & accedunt exercitia vehementia, quæ oſcula venarum rumpunt & laxant, & hinc 1. *prognoſt.* 37. loquens de criſibus dicit, *infra annum* 35. *fluxum ſanguinis expectandum eſſe.* Dicit iuuenes tabi eſſe obnoxios, cuius cauſam dicit Galenus eſſe non per ſe ab ætate, ſed ex accidenti aliquo, quod illi ætati aduenit; nimirum, quod iuuenes ſaltationes maximas & vehementiſſima exercitia obeant, vel

quòd

quòd magnum frigus perferant, & præcipuè poſt magnam corporis excalefactionem; quia etiam potui frigido indulgent, aquas frigidas ingrediuntur, vento frigido ad corporis recreationem ſe exponant, vociferentur, &c. ex quibus ſanguinis ſputiones, & ſic ex conſequenti phthiſis. Etenim ætates triplici modo cauſant morbos; vel ratione temperamenti ſimilis; vel ratione humorum qui in eis generantur, qui morbi eis per ſe competunt; vel ratione accidentium, vt exercitiorum, curarum, ſtudiorum, ebrietatum, &c. qui morbi ætati illi eueniunt ex accidenti. Porrò pueri ſcabiei etiam maximè ſunt obnoxij; tum quia humoribus & cruditatibus ob voracitatem maximè abundant; tum etiam quia cute ſunt tenerâ: maximè autem ſcabie capitis laborant: hydrocephalus pueris etiam eſt familiaris, ob corporis humiditatem. Dicit etiam Galen. 3. *Epid.3.comm.5. textu* 53. pueris multis accidiſſe tenaſmum, qui plerumque eis euenit propter aſcarides. Vltra ætatem iuuenilem, inquit Hippoc. morbi laterales, pulmonis inflammationes, phrenitides, ardores, choleræ: ſiquidem hi affectus ex bile fiunt, quæ in illâ ætate plurima generatur. Declinans ætas morbos ex atrâ bile producit; ſenes enim ſunt frigidi & ſicci, quæ temperies melancholico humori reſpondet. Fiunt etiam eis morbi ex pituitâ plurimi; & Hippoc. 2. *de naturâ humanâ ſect*.28. dicit, ſenibus ex pituitæ copiâ deſtillationes, apoplexias, oculorum & narium humiditates, tuſſes & ſimilia mala fieri. Senes vigiliis obnoxij ſunt propter cerebri intrinſecam ac naturalem ſiccitatem; nam etſi pituitâ abundet, tamen quia illa aduentitia eſt, & in ſubiectas plerumque delabitur partes, manet cerebrum naturali ſuâ complexione ſiccum; vnde peruigilium contingit. Hippoc. 3. *Aphor*.21. dicit, *etiam ſenes pruritu laborare*; quòd ideò fieri putat Galen. quòd cutis eorum ob frigiditatem ſit denſior; vnde fit vt ſuperfluitates ſub eâ non diſcutiantur ſed retentæ ſalſedinem contrahant, à quâ fit pruritus. Hipp. 3. *Epid*.3. *comm*.22. ait, quòd *multis ſacer ignis contigerit & minuta puncta toto corpore, & maximè ſexagenariis circa caput*; cur autem ſacer ignis infeſtauerit magis ſexagenarios, rationem dat in commentariis Galen. quia ſc. aëris ambientis præter naturam calor cauſa fuit, cur humores putreſcerent; vnde cùm ſenes multas ſuperfluas habuerint humiditates, quæ ſunt materia putredinis, cùm ad illas aëris calor acceſſerit, ex illâ tempeſtate magis humorum putridæ corruptioni opportuni fuerunt ſenes, quàm iuuenes. Dicit etiam Hipp. ſenes ſacro igni eſſe obnoxios; quod nonnulli authores interpretantur fieri poſſe ex eo, quòd ſerum & pituitoſi humores in eis contenti ab ambiente calido facilè putreſcant. Verùm hæc ratio videtur friuola, quia eâdem ratione & febribus intermittentibus, quæ ex humoribus in habitu putreſcentibus, teſte Galeno, contingunt, magis obnoxij eſſent. 5. *Aphor*.7. inquit, *quibuſcumque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt; quibuſcumque autem anno* 25. *iis commoriuntur*. Vbi intelligendum eſt, quòd ſi hic morbus in pueritiâ inceperit, & vſque ad annum 25. durauerit,

rauerit, quòd vſque ad mortem ſi tunc non euanuerit. 2. *Aphor.* 45. *quicunque* inquit, *iuuenes morbo comitiali laborant, mutatione maximè ætatis, & temporum, & locorum, victuúmque liberantur:* ibi autem loquitur Hipp. de tali morbo, qui ex intemperie natiuâ proceſſit.

Coronidis loco quæri poteſt: quænam ætas omnium plurimis morbis ſit obnoxia? Videtur autem minùs obnoxia eſſe iuuenilis: 1. quia videtur illa maximè eſſe temperata, cùm illa videatur conſtituta medio loco inter ætatem puerilem & ſenilem. 2. quia illa ætas eſt robuſtior, & ratione ſui temperamenti, & ratione caloris natiui; ex quo videtur, quòd omnibus cauſis morbificis magis reſiſtere poſſit. Verùm contrarium aſſerit Hipp. 2. *Aphor.* 39. vbi ſic expreſſis verbis ait: *ſenes iuuenibus minùs ægrotant; qui autem morbi longi eis eueniunt, maximâ ex parte ad mortem vſque comitantur.* Ratio cur illa ætas minùs ſit obnoxia morbis, eſt, quia ſenis corpus eſt durum, & ita externis iniuriis minùs expoſitum. 2. quia illa eſt magis obſeruans dietæ, & in eſu minùs peccat; Iuuenes autem intemperatiſſimè viuunt. Quia autem ætas ſenilis ſicca eſt, ideò morbis quibus laborat non facilè liberatur; potior ratio eſt, quia morbi ſenum ſunt ab humore frigido; ætas autem illa frigida eſt, & pituitam multiplicat, & ſic ſimilitudine ſui temperamenti fouet cauſam morbificam; & propter facultatum imbecillitatem & caloris natiui exiguitatem nequit humores illos concoquere & expellere. Sic iterum. *Aphor.* 40. *lib.* 2. *raucedines*, inquit, *& grauedines in valdè ſenibus concoctionem non admittunt*, & Galen. nephritidem, podagram, paralyſim, ſplenis frigidos affectus, aſthma, tuſſes, dicit ſenes vſque ad mortem comitari. Puer podagrâ non laborat ante vſum venereum, inquit Hippoc. quia ante illud tempus non eſt occaſio magnæ articulorum aut neruorum debilitatis.

A partibus corporis duobus modis ſigna deſumuntur, primò à parte vt eſt ſubiectum morbi, ſeu à parte affectâ. 2. à parte vt eſt externa, & vt eſt viſibilis ſeu ſub externum ſenſum cadens. Cùm à parte affectâ ſigna deſumuntur, tunc ſumuntur ab eius eſſentiâ, excellentiâ, proprietatibus & facultatibus, & tum ſumuntur ſigna plerumque à parte, vt eſt cauſa: nam pars affecta eſt concauſa talis vel talis morbi, talium vel talium ſymptomatum, talis vel talis euentus; & ſic à parte affectâ plerumque ſumuntur ſigna morborum & ſymptomatum, quæ ſunt affectus ipſius partis affectæ, & quorum ipſa eſt cauſa. Dico (plerumque) quia pars affecta poteſt etiam indicare aliquando cauſam morbificam: ſic inteſtina affecta indicant cauſam eſſe vermes: vteri affecti cauſam eſſe menſtrua vel ſemen, &c. ſed tum, vt dico, plerumque indicat morbos & ſymptomata, ac euentus eorum; cùm verò ſumuntur ſigna à partibus externis, in quantùm ſunt viſibiles, vel ſenſu perceptibiles, tunc ſumuntur ſigna ab eis, non vt ſunt ſubiectum morbi; quia morbus plerumque non eſt in eis, ſed in partibus internis; ſed ſumuntur ſigna ab eis, vt effectus morbi interni, & vt ſymptomata eius: & tum ſumuntur

ſigna à quibuſdam accidentibus & qualitatibus partibus externis inhærentibus, cauſatis à morbo interno, quæ ſenſu percipiuntur, & ex quibus tanquam ex affectu de morbo & de cauſa internâ, imò & de parte affectâ iudicatur; & ita ſigna quæ ſumuntur à partibus externis coincidunt cum ſignis, quæ ſumuntur à qualitatibus & accidentibus corporis, de quibus poſt dicemus, & ad illum fontem poſſunt referri; nam cùm ſumuntur ſigna à qualitatibus corporis ipſis partibus inhærentibus & ſub ſenſum cadentibus, & cùm ſumuntur ſigna à partibus ſingulis, & ſigna à qualitatibus corporis mutatis, de quibus poſteà dicemus, ſunt eadem: nihilominus tamen hîc nos ea ſeparamus claritatis causâ, propterea quòd aliqua ſigna ab eiuſmodi accidentibus deſumpta, longè faciliùs obuia ſint, & occurrant promptiùs nobis, ſequendo ordinem partium, in quibus illa apparent, quàm ſequendo claſſem & diuiſionem eſſentialem accidentium, quàm ſequẽdo ordinem partium quibus inſunt.

A parte affectâ itaque varia ſigna deſumi poſſunt, tum diagnoſtica cauſarum & morborum, tum prognoſtica futurorum euentuum. Cauſarum: quia ſi renes & lumbi ſint affecti, & dolor ſentiatur in eis; ſi veſica ſit affecta & dolor ſentiatur in perinæo, ſuſpicio eſt cauſam morbi eſſe calculum. Si inteſtina malè habent, cauſam eſſe flatus vel vermes, &c. Si lien, melancholicum humorem. Morborum; ſi guttur eſt affectum, anginam; ſi latera thoracis, pleuritidem ſuſpicamur: ſi tumor in mammis, cancrum: ſi dolor in articulis, podagram: & ſic de aliis. Præcipuè autem à parte affectâ ſumuntur prognoſtica futuri euentus; ſic morbi principibus partibus inexiſtentes ſunt periculoſiores; iidem non ſunt valde diuturni; nam ſi cauſa morbifica leuis eſt, propter robur partis principis ſtatim expellitur aut ſuperatur, & ſic morbus abbreuiatur ad ſalutem: ſi verò cauſa ſit magna, ſtatim grauis noxa toti corpori infertur, & ſic morbus abbreuiatur ad mortem; magnas enim læſiones partes principes non diu ferunt. Quò mala cordi vel propinquiora ſunt vel remotiora, ſecundum hoc ſunt breuiora vel diuturniora: ſic arthritis, quia cauſa eius à corde & fonte caloris eſt remota, difficiliùs curatur. Inflammationes in partibus à corde remotis ſeriùs ſuppurantur. In ſummâ morbi calidi & qui egent refrigerio, breuiores ſunt ſi cordi viciniores, ſed morbi frigidi, & qui egent ſubſidio caloris natiui, quò ſunt à corde remotiores, eò ſunt longiores, ſi ſc. ſint ſalutares; nam ſi ſint lætales fiunt breuiores, quia citiùs ad mortem terminantur. Itaque in ſalutaribus morbis partis affectæ nobilitas abbreuiat morbum; in lætalibus prolongat. In partibus à corde remotiſſimis ſunt faciliùs gangrænæ, quàm in propinquis. In partibus, quæ continuò debent moueri, vulnera & vlcera difficiliùs curantur; hinc vlcera pulmonis ſunt tam difficilia curatu, quia pulmo eſt in continuo motu.

A parte affectâ cognoſcitur etiam morbi malignitas: ſic vlcera vteri, ſedis, penis, &c. maligna ſunt, & difficilis curationis; nam ad quam partem continuò labuntur excrementa, in eâ fiunt morbi longiores.

giores. Mala, quò plures partes occupant, eò ſunt peiora, puta ſi vtrobique æquè nobiles afficiant; nam alioqui poteſt plus periculi eſſe ab vnâ parte nobili affectâ, quàm à multis ignobilibus. Malum ab vnâ parte ad aliam tranſire plerumque meliùs eſt, quàm eſſe fixum; nam ſi mutatur, vel indicat materiam eſſe flatum, vel ſaltem humorem eſſe tenuem, mobilem & fluxilem; & ſic facilè poſſe educi, & necdum conſediſſe, ſed adhuc eſſe in motu, & à partibus adhuc ſuperari & expelli, & hærere in latioribus viis, & necdum poris neque ſubſtantiæ partium eſſe impactum, necdum concretum, aut inſpiſſatum, & necdum eius oneri facultatem expultricem ſuccubuiſſe. Dico, quòd moueri plerumque ſit meliùs; ſi ſc. materia non feratur ad partem ignobilem; præſtat enim in parte ignobili malum fixum eſſe, quàm ad nobiliorem moueri. Sed malum à parte nobili ad ignobiliorem conuerti, ſemper eſt bonum; ſic mala interna, dolores, apoſtemata foràs vergere, eſt ſalutare: ſic in anginâ, pleuritide tumorem & dolorem ad extra vergi, vt exteriùs appareat & tangatur, vel ad tactum dolor exaſperatur, bonum. Mala ab affectâ parte quàm longiſſimè recedere, bonum; ſic enim ad eam difficiliùs reuertentur.

Porrò ex vnâ parte affectâ cognoſcitur etiam aliquando alia: hoc autem cognoſcitur ex partium inter ſe ſympathiâ; nam ſæpe pars, quæ putatur eſſe affecta, aut in quâ dolor aut vitium percipitur, non eſt ipſa pars primariò affecta, ſed ſæpe dolet per conſenſum, & pars, quæ primariò eſt affecta, ac in quâ cauſa morbi reſidet, eſt alia. Cùm autem illa, quæ per conſenſum laborat, indicat illam affectam eſſe, cum quâ habet conſenſum, dolor in parte aliquâ perceptus non ſemper indicat affectum eſſe in illâ parte; etenim dolores variè diſperguntur, & communicantur etiam partibus remotis per neruos, membranas, vapores; & ſæpe vnâ parte dolente dolent omnes vicinæ, etſi in omnibus vitium non ſit. Sæpe vnâ dolente incipiunt etiam dolere illæ, quæ ex ante vitio aliquo affectæ erant, etiamſi ex ante non doluerint, & nulla noua aut maior doloris cauſa eis acceſſerit: ex dolore in ſummitate virgæ cognoſcitur veſica calculo eſſe affecta: ex ſtupore crurum renes calculo laborare: ex dolore occipitis affectus vterinus: ex turgentiâ mammarum fœtum in vtero eſſe: ex gracileſcentiâ periculum fore, vt mulier abortiat: cardialgia ſæpe arguit affectum ventriculi, vt & capitis dolor: vomitus bilis, qui eſt affectus ventriculi, indicat capitis fracturam, ſi præceſſerit caſus ex alto, vel ictus ſupra caput: ſic delirium ſequitur diaphragmatis inflammationem: capitis dolor pedum frigiditatem & humiditatem: ex paralyſi membrorum cognoſcitur cerebri, vel medullæ ſpinalis intemperies, vel obſtructio: macies membrorum hepatis ardorem ſignificat: œdemata crurum hepatis intemperiem frigidam: Quando duæ partes ſimul meliùs & ſimul peiùs habent, ſignum eſt vnam alterius ſympathiâ affici, & vnam tantùm earum eſſe affectam per protopathiam. Notandum tamen quòd hoc non ſemper

eſt neceſſariò verùm, ſed quòd poſſit vtraque per ſe laborare, & vtraque eſſe primariò affecta; & hoc fit, quando vtraque ab eâdem causâ communi ſimul afficitur; etenim illa cauſa poſita ſicut afficit vnam partem per ſe, ita afficit & alteram, & illa cauſa ablata ſicut vna meliùs habet, ita & alia; & tamen tunc neutra alterius ſympathiâ laborat, ſed vtraque per ſe & æquè primariò eſt affecta; quando viciſſim in duabus partibus ſunt affectus, & vnâ meliùs habente, altera peius habet, & dolet, eſt ſignum, quòd cauſa morbifica ab vnâ ad alteram conuertatur. Et hæc ſunt ſigna à parte affectâ, ſeu ab illâ parte, quæ eſt ſubiectum morborum. Nunc de ſignis à partibus externis ac accidentibus, quæ ſunt morborum effectus & ſymptomata.

Cap. III.

Signa à partibus externis: & primùm à toto corpore.

§. I.

Ad hanc claſſem referri poſſunt ſigna, quæ à diſpoſitione corporis iam in medium attulimus, nempe quæ à corporis magnitudine vel paruitate, gracilitate vel obeſitate, raritate vel denſitate ſumuntur. Qui anguſtum thoracem habent aſthmati & phthiſi ſunt obnoxij: gibboſi breuis vitæ ſunt & anheloſi, quia viæ ſpiritus ſunt coarctatæ & incuruatæ. Scribit Ariſtoteles, quòd qui ventris partem, quæ ſub vmbilico eſt, habent maiorem, quàm quæ attinet ad pectus, ſint breuis vitæ; & rationem dat, quia ſuperiorem ventrem habere paruum indicat debilitatem caloris, cordis, ſtomachi, hepatiſque; & conſequenter indicat debilitatem concoctionis, ex quibus neceſſum eſt vitam fieri breuiorem; ſi enim calor validus & robuſtus fuiſſet, in primâ generatione, partes ſupernas, in quibus tùm maximè erat, magis dilataſſet & explicaſſet: Cutis color indicat humores in corpore abundantes; roſeus ſanguinem, pallidus bilem, liuidus melancholiam, albus pituitam: laxitas & humiditas cutis in ſanis ſignificat temperamentum humidum; in ægris verò morbos ex humiditate. Cutis quæ à ſubiectâ parte facilè diuellitur, tabis ſignum eſt. Cutim & carnem corporis, quæ antea ſolida ac dura fuit, flacceſcere, ſignum eſt atrophiæ, ac ægritudinis imminentis, & corpus minùs rectè nutriri. Cutis tuberoſa & grandinoſa inſtar anſeris deplumati, ſecundum aliquos eſt certum ſignum lepræ.

§. II.

A Capite.

A capitis magnitudine & paruitate ſumuntur ſigna: Caput paruum teſte Galen. *in arte paruâ* eſt malum ſignum; indicat enim paruam ſubſtantiam cerebri; à multâ autem ſubſtantiâ cerebri aliorum pendet ſubſtantia, vti ex eo patet, quòd cerebrum humanum nullâ aliâ ratione differat à cerebro aliorum animalium, quam ſubſtantiæ cerebri multitudine; ſubſtantia enim cerebri humani quintuplo maior eſt ſubſtantiâ cerebri bouis. Itaque caput paruum indicat ventricu os paruos & anguſtos, & ſpiritus paucos, & inſuper indicat reliqua omnia quæ à capite oriuntur eſſe parua. Nam Halyabbas inquit de hâc materiâ, quando radix eſt parua, etiam ſunt parua, quæ ab illâ oriuntur, & cùm cerebri ſubſtantia eſt parua, indicat ſpinalem medullam eſſe paruam, & conſequenter omnes neruos ex eâ orientes; & proinde facultates minùs eſſe vegetas. Anterior pars capitis parua indicat debilitatem ſenſuum; poſterior verò imbecillitatem potentiæ motiuæ. Addit Galen. 1. *Epid. comm.* 3. *text.*3. ideò caput paruum eſſe malum, quia non ſolum arguit ſuper paruitate cerebri, ſed etiam ſuper vitio aliorum principiorum, quatenus ſcilicet ſicut facultas formatrix defecit in conformatione vnius principij, ita etiam poteſt cenſeri defeciſſe in conformatione aliorum.

§. III.

A faciei ſimilitudine.

A faciei ſimilitudine deſumuntur ſigna factâ comparatione cum ſtatu naturali: ſic Hipp. 1. *prognoſt.* 8. *Conſiderare*, inquit, *oportet in acutis morbis primùm vultum ægrotantis, ſitne ſimilis benevalentium; & potiſſimùm ſui, ita enim optimus erit; ſi verò quàm maximè ſibi contrarius ſit, malum ſignum eſt.* Ita non refert, an facies ſit alba, vel rubra, vel liuida in morbo, quia ſi eſt ſicut in ſanitate eſſe ſolet, eſt bona: & ideò facies pallida melior eſt quàm rubra, & contrà, ſi æger talem in ſanitate ſolet habere; etenim faciem à ſtatu naturali multùm eſſe mutatam, morbi magnitudinem indicat; & quò citiùs, eò peius, ſi mox in principio morbi eſt permutata, indicat malignitatem: ſi verò ſolùm in ſtatu, tunc non eſt ita malum; quia non eſt mirum vultum eſſe permutatum, cùm æger iam tamdiu cum morbo fuerit conflictatus & 1. *prognoſt.*9. & 10. addit Hipp. *Talis autem fuerit naſus compreſſus, oculi cavi, adſtricta tempora, aures frigidæ & contractæ; & fibræ earum verſæ; item cutis circa frontem dura, intenta, arida, & totius vultus color viridis & niger.* Hæc

facies vocatur Hippocratica, quia ſic ab Hippocrate eſt deſcripta; & talis in morbis acutis eſt peſſima; & ſi talis apparet in principio, aut intra triduum, eſt exitioſum. Et 1. *prognoſt.* 13. *Si*, inquit, *lucem fugiat, aut nolenter illacrymet, aut oculi peruertantur, aut alter altero fuerit minor, aut candidum oculi fiat rubrum, aut liuidæ aut nigræ venæ, aut ſordes circa oculos appareant, aut ſublimes tumidique oculi, vel caui admodùm fuerint, aut ſquallentes & obſcuri, vel totius vultus calor permutetur; hæc omnia mala eſſe atque pernitioſa cenſendum eſt.* Et 1. *prognoſt.* 15. *ſi peruertitur aut liuida palpebra eſt, aut labrum, aut naſus cum aliquo alio ſigno pernitioſo, ſciendum eſt mortem propè eſſe*; lætare enim eſt habete labra reſoluta, & pendentia, & frigida, atque albicantia. Hæc omnia ſigna intelligendum eſt eſſe pernitioſa in morbis acutis, vt continuis & ardentibus febribus. Item in viſcerum qualiumcunque cerebri, pulmonum, hepatis, renum meſenterij, & ſimilium partium inflammationibus. Lumen auerſari ſignum eſt viſoriam retentricem læſam. Oculum alterum altero minorem eſſe, motricem eſſe læſam; vt & oculos non claudi, & os hiare. Sordes oculorum concoctricis vitium indicant. Oculorum peruerſio, conuulſionem. Inſtabiles oculi delirium aut tremorem. Hæc autem omnia indicant ex mali magnitudine. Cerebrum in conſenſum trahi & grauiter lædi, malum; eſt autem malum partes principes in conſenſum trahi. *In febre non intermittente ſi labrum vel palpebra vel ſupercilium, vel oculus, vel naſus peruertantur, vel non videant vel audiant, iam debili exiſtente corpore, quicquid horum euenerit mors in propinquo eſt*: peruerſiones illæ indicant conuulſionem; conuulſio eſt ab inanitione; talis omnis poſt acutas febres eſt exitialis.

§. IV.

A faciei colore.

Faciei pallor in virginibus febrem pallidam, aut vteri obſtructionem indicat, ſi alia etiam adſint ſigna, vt dolor capitis, difficilis anhelitus, febricula, &c. In aliis verò color pallidus indicat morbum gallicum, ſi alia ſigna comitentur; vel cachexiam, ſi inſuper vultus tumet, aut crura ſint œdematoſa. Rubedo faciei in ſanis ſignificat ſanguineam complexionem. Rubedo cum puſtulis & rubedo ad liuiditatem quandam vergens ſignificat intemperiem calidam hepatis, præcipuè ſi fuerit ebrioſus, ſi quoque volarum ac plantarum pedis calor ſentiatur, ſi eſt ſitibundus, &c. etenim ex calore hepatis ſanguis accenditur, hinc fœcundi vapores ad extrema corporis & maximè in caput feruntur, vnde puſtulæ & rubedo illa & extremorum calor oriuntur. Rubedo in vultu liuido vnà cum faciei ac naſi indecoro tumore & labiis craſſis, ſignum eſt elephantiaſis. Hippoc. 2. *prognoſt.* 14. ſic inquit: *color bonus cum mœſtitia malum*; vbi per colorem bonum debet intelligi color ruber ad liuedinem tendens, talis color cum mœſtitiâ coniunctus eſt malum ſi-

gnum

gnum, quia indicat humoris melancholici copiam, vel morbum melancholiam dictum. Rubedo faciei ſignum eſt ſanguinem ad ſuperiora ferri: hinc qui roſeo iſto colore in ſanitate præditi ſunt, facilè in hæmorrhagiam ac phthiſim incidunt; quia in talibus ſanguis ad ſuperiora fertur. Rubedo maxillarum, ſi adeſt febris, tuſſis, ac difficilis reſpiratio, proprium ac pathognominicum ſignum eſt peripneumoniæ. Hipp. 2. *Prognoſt.* 60. genarum rubedinem etiam inter ſigna empyematis refert. Contingit autem in vtriſque hanc rubedinem generari, Galeno teſte, ex calore in pulmone adaucto, qui in faciem redundat, & tuſſim, quæ ægrum defatigando concitat eiuſmodi in facie colorem & ruborem maxillarum. Rubor aſſiduus in longis lentiſque febribus, pulmonis præcipuè ardorem, & ad tabem viã oſtendit, præcipuè ſi tuſſicula adeſt: ſi verò non ſolùm genæ ſed & tota facies rubeat, & flammea ſit, & accedat externa corporis caliditas, eſt ſignum febris. In omnibus febribus ac morbis acutis facies flammea, ſi non eſt alia manifeſta cauſa ruboris, vt ira, pudor, &c. eſt mala, quia febris & æſtus magnitudinem indicat, & calorem ſurſum ferri, vnde vel phrenitis vel peripneumonia ſit metuenda; niſi rubedo ſit fortè critica: nam aliquando rubedo in ſtatu vel circa tempus criſeos eſt ſignum futuræ criſeos per hæmorrhagiam: ſic 4. *Coacarum prænotionum text.* 3. inquit Hipp. *quibus rubores in facie, & capitis vehemens dolor & venarum pulſus, iis vt plurimùm fit ſanguinis fluor.* Et ſic Gal. *in lib. de præſagiis ad Poſthumum*, in ciue quodam Romano ex facie rubrâ erupturum criticè ſanguinem prædixit. Tum autem præcipuè rubedo hæmorrhagiam indicat; ſi febris eſt ſynochus, ſi æger pletoricus, ſi eſt tempus & dies criſeos, ſi ſigna coctionis præceſſerint, ſi adeſt dolor capitis, & venarum circa tempora pulſatio, ſi inſuper oculis ſplendores ac caligines obuerſentur, nares pruriant, &c. Porrò rubor faciei etiam aliquando parotides poſt aures futuras indicat. Sic Gal. *comm. 2. in 6. Epid. text.* 18. teſtatur eiuſmodi ruborem, cùm ſanguis non erũpit, indicare criſim per abſceſſum. Hipp. 3. *Prorrheticorum tex.* 73. quibus comatoſa faſtidia, hypochondria dolentia & cruenta, ex quo in iis parotides excitantur: ante autẽ faciei ſigna inquit. Vbi Gal. *in comm.* inter faciei ſigna parotides indicantia, ponit ruborẽ, tumorem, oculorum humiditates, caliginoſam viſionem. Not. tamen, quòd facies rubra non ſolùm parotidas aut hæmorrhagiam indicat, ſed poteſt etiam indicare quámuis criſim, & eſt ſignum criſeos generale, & non tantùm particulare; quomodocunque enim criſis fiat, poteſt cũ eâ facies eſſe flammea; ſub criſi enim humores agitantur, febris inardeſcit, vaporis feruidi ex motis humoribus & luctâ naturæ in caput feruntur, & hinc non eſt mirum, faciem flammeam fieri: & ſic facies flammea quamuis criſim poteſt indicare; hanc criſim cum talibus, aliam cum aliis ſignis; præcipuè tamen & magis particulariter, vt diximus, parotides & hæmorrhagiam indicat. Rubra facies etiã aliquando indicat phrenitidẽ, vt ſic cum rubore faciei ſimul adſit oculorum tumor, intuitus ferox, deliriũ, &c. Sic 5. *Coacarũ prænotionum tex.* 13. *Qui*, inquit Hipp. *capite dolẽt firmiter*

delirantes

delirantes, aluo ſuppreſſâ, feroci aſpectu, rubrâ facie in poſteriorem partem conuelluntur. Primò eſt ſignum conuulſionis, quatenus ſcilicet eſt ſignum phrenitidis, quæ poteſt in conuulſionem terminari; & proinde magis per ſe eſt ſignum phrenitidis. 1. *Coacarum. text.* 33. ſic habetur. *Rigores, in quibus multa in ſomnum inclinatio inuenta eſt, vtcúmque ſunt lætales; quòd ſi in iis facies inſtar flammæ exardeſcat cum ſudore, malignum eſt.* Et 2.*Proreticorum.* 33. habetur: *æſtuoſi, rigores quadamtenus pernicioſi, inflammans quoque cum ſudore facies in his mala.* Vbi intelligendum eſt, quòd flammea facies tempore criſeos fiendæ ſit mala, ſi ſolùm faciei ſudor comitatur, id eſt, ſi ſolum vnum ſignum criticum comitatur, aut vna euacuatio, quæ non ſit ſufficiens indicare morbum; aut ſi talis ſudor comitetur, qui morbum non indicet, & ſit vel paruus, vel non generalis: nam talis facies eſt ſignum criticum; vnde ſi criſis non ſequitur, aut alia ſigna non concurrant, eſt ſignum naturam quidem agitare humores, ſed ſuccumbere, & criſim non futuram, vel fore imperfectam: *Etenim*, vt inquit Hippocrates, *indicatoria non indicantia ſunt mala.* Coloris inæqualitas faciei eſt mala; ſic Hippoc. *libro de aëre, aquâ, & locis: cùm toti*, inquit, *corpori mutationes accidunt, & corpus refrigeratur, & viciſim caleſit, & color alius ex alio oritur, morbi longitudinem indicat.*

A tumore faciei etiam ſigna deſumuntur; ſic vultus collapſus, naſus acutus, adſtricta tempora, in morbis longis tabem, in acutis morbem oſtendunt. Vultus tumidus, albus, œdematoſus, anaſarcam prænunciat; idque magis ſi crura etiam ſint œdematoſa; ſi & magnæ euacuationes, & acutus morbus, ventriſque duritiees præceſſerit.

A qualitatibus primis etiam ſigna deſumuntur: naſus & aures frigidæ & liuido colore præditæ, in acutis morbis ſignum eſt lætale.

§. V.

Ab Oculis.

Ab oculis maxima & diuerſiſſima ſigna deſumuntur: Hipp. 6. *Epid. ſect.* 4. *textu* 28. dicit, *ita valere corpus ſicuti valent oculi; cùm illi bene videntur habere, corpus bene valet.* Signa mortis à nullo efficaciùs ſumuntur, quàm ab oculis; quia vitæ & vitalium actionum omnium inſtrumenta ſunt ſpiritus; oculi autem ſpiritibus pleni ſunt; tùm etiam quia oculi cum corde maximum habent conſenſum. Varia autem circa oculos conſiderari poſſunt, à quibus ſigna ſumuntur: vt ab oculorum magnitudine, figurâ, colore, contentis, motu & actione, palpebris, &c.

Ab oculorum figurâ: oculi magni indicant cerebri humiditatem & caliditatem: humiditatem, quia oculi magni ſunt ab humorum in oculis contentorum multitudine. Multitudo autem humorum oculi indicat cerebri humiditatem; niſi enim cerebrum in primâ generatione humidum

humidum fuiſſet, non fuiſſet tam multum humiditatis ab eo ad oculos ſecretum: Caliditatem, quia indicat robur conformatricis in primâ generatione; conformatio enim robuſta facit partes magnas, robur autem conformatricis indicat vegetum calorem, illud autem oculi præcipuè indicant, quando cum magnitudine vegeta viſio eſt coniuncta. Magnitudo oculorum etiam indicat abundantiam ſpirituum; non enim humores tantùm ſed & ſpiritus faciunt oculos intumeſcere; hinc vno oculo clauſo pupilla alterius dilatatur, quia plus ſpirituum ingreditur. Pupillæ paruitas ſignum eſt viſionis robuſtioris; in paruâ enim pupillâ ſpecies magis vniuntur, in magnâ diſſipantur: accedit quòd cùm pupilla eſt magna, humor cryſtallinus ab externo lumine magis offenditur, minùs cum eſt parua. Humorem autem cryſtallinum ab externo lumine offendi, patet ex eo, quòd cùm oculus lumini obuertitur, pupilla contrahitur, & euadit minor; quam contractionem ideò natura facit; vt externum lumen arceat, à quo percipit ſe offendi. Oculi valde exerti minùs vident remota; meliùs autem caui ob eandem rationem: ſic ſtantes in Sole cum volumus res remotas perfectas videre, manus oculis ſuperponimus; quia ſcilicet hâc ratione oculi occultantur & euadunt profundiores, ſeu quaſi in cauo collocantur. In cataractâ ſi vno oculo clauſo cataracta alterius oculi mouetur, ſignum eſt non adeſſe cœcitatem, aut obſtructionem in neruo optico, ſed ablatâ cataractâ viſionem reſtitutum iri, & ſic hoc in cataractâ eſt bonum ſignum. Oculi in morbis fiunt maiores ab humoris influxu. A nerui optici rupturâ, à plenitudine humorum in cerebro, ab irâ, furore, nimio vomitu, colli conſtrictione etiam oculi intumeſcunt; quia ſpiritus ab iis in oculos feruntur. Ab anginâ oculos intumeſcere, & ex orbitâ ſuâ quaſi exire, eſt malum ſignum; quia magnitudinem conſtrictionis circa collum ſignificat, & ſuffocationem. Oculi caui indicant mœrores, vigilias, cogitationes, & omnes affectus oculos exſiccantes & ſpiritus conſumentes; indicant etiam tabem & acutas febres. Vnum oculum in acutis febribus altero fieri minorem iam ante diximus ex Hippoc. inter ſigna pernicioſa haberi. Oculos in acutis morbis prominere, & intumeſcere etiam eſt malum; tales autem oculi apparere ſolent in variis capitis doloribus inflammatoriis, qui cum moto ſpiritu & calore ex inflammatione repleti intumeſcunt. Dicit Mercurialis à multis lacrymis oculos minui, quia ſc. lachrymis multi oculorum humores, præcipuè autem albugineus diminuuntur.

A colore oculorum. Cæruleus color viſus bonitatem indicat: flauedo in tunicâ adnatâ ſeu in albo oculi apparens ſignum eſt icteri; in nullâ enim parte flauedo citiùs apparet, quàm in albo oculi. Rubedo in oculi albo ophthalmiam indicat, cerebri calorem & humores ac ſanguinem ſpirituſque ad ſuperiora ferri. Si album in oculis flaueſcat, & mirâ craſſitie ſicut vngue obtegatur, ſignum elephantiaſis eſſe dicit Fernelius. *Malum,* inquit, Hippoc. 1. *prognoſt.* 1. *ſi oculi candidum rubeat*; quia

indicat calorem eſſe tantum, vt cerebrum ex eius multitudine inflammetur. Rubedo palpebrarum eſt ſignum epiphoræ: oculorum rubedo hæmorrhagiam etiam indicat, ſic Hipp. 3. *Proret. Ceruicis*, inquit, *dolores, oculi intensè rubri ſanguinis eruptionem oſtendunt.* Et *primo Coacarum prænotionum ſect. 2. text. 8. qui*, inquit, *caput dolent, ſtupore detenti, doloroſi & prærubro oculo, ſanguinem fundunt*: intellige è naribus, modò ſit ſtatus & præceſſerit cauſæ morbificæ coctio, & alia ſigna criſeos adſint. Oculi feroces & torui delirium indicant. Hoc docet Hipp. 6. *Epid. text.* 45. vbi docet tales oculos proprios eſſe phreniticorum; & delirantium, & ſæpe conuulſionem portendere, quæ in talibus eſt lœtalis. *Et tertio Prorecticorum* dicit, *nigra vomentes, cibos faſtidientes, deliros, quibus oculus ferox & clauſus, eos non eſſe medicamentis tractandos, ſed prognoſticis relinquendos. Oculos apparere non ſplendidos, ſed obſcuros & hebetes, & mortuorum oculis ſimiles, propinquæ mortis ſignum eſt*; vt tradit Gal. 2. *Proretic. comm. 2. text. 16. Et 2. Epid.* dicit, *quorum oculi non ſunt robuſti, mors in propinquo eſt*; etenim oculorum claritas ſpirituum copiam, obſcuritas defectum indicat. Cardanus inter ſigna certæ mortis ponit, ſi oculi ægrotantis inſpicientis hominis effigiem non reflectant. Oculi diſſimiles mutati, imò vitio affecti in morbis acutis tempore criſeos poſſunt non eſſe mali, ſed indicare criſim: Quia enim tempore criſeos omnia in corpore mouentur, humores agitantur, vapores in caput feruntur, non eſt mirum oculos eſſe mutatos; & ideò ſi cum ſignis coctionis & aliis ſignis criſeos ſunt coniuncti, poſſunt eſſe bonum ſignum, nempe ſignum criſeos; alioqui extra tempus criſeos oculi mali in acutis ſemper ſunt malum ſignum; niſi fortè eorum vitium oriatur ab aliâ quâdam manifeſtâ cauſâ, vt fumo, ploratu, ictu aut peculiari ac propriâ aliquâ defluxione. Porrò oculi mali tempore criſeos ſi ſint coniuncti cum malis ſignis & ſignis iudicatoriis non iudicantibus ſunt exitioſi.

Ab oculi motu: *Inſtabiles palpebræ ſunt indices vigiliarum*, teſte Galeno 1. *Prognoſt.* 11. *Oculi inſtabiles ſunt mali, id eſt immobiles* inquit Gal. 2. *Proret.* 11. Et 4. *Coacarum ſect.* 2. *text.* 38. dicit Hippocr. quòd *oculos perpetuò rictare ſit pernicioſum*; *etenim*, vt aliis locis dicit, *oculi inſtabiles delirium indicant vel tremorem*: è contrà verò. 2. *Proret.* dicit Hippoc. *concretos oculos ſemper eſſe malos.* Gal. autem *in comment.* dicit, *concretos ſeu immobiles oculos fieri vel propter ſummam debilitatem potentiæ motiuæ, vel ob paralyſim, vel ob conuulſionem*; quorum vtrunque in acutis lætale & Gal. 6. *Epid. 6. tex. 37.* dicit, *oculos immobiles ſeu concretos fieri propter potentiæ motiuæ extinctionem. Palſiebras inter dormiendum non claudi, pernicioſum ſignum eſſe in Coacis*, dicit Hipp. & 1. *Prognoſt.* 11. dicit, *ſuſpectiones oculorum per ſomnum eſſe pernicioſas.* Suſpectiones autem oculorum vocat eas, quando oculi non clauduntur, & aliquid de albo eorum videtur; dicit eſſe periculoſas, niſi manifeſta ſubſit cauſa, & niſi, inquit, naturaliter ſic dormire conſueuerint; & niſi vel alui fluor adſit, vel

vel medicamentum valde purgans ſit aſſumptum, vel triſtitia inædiáve præceſſerit, *etenim tales*, inquit, *ſuſpectiones motiuæ oculorum facultatis maximam debilitatem indicant*; etenim ad clauſionem magis opus eſt robore facultatis motiuæ, quàm ad apertionem; quia oculi naturaliter magis ſunt aperti quàm clauſi: quòd ſi autem ex manifeſtâ cauſâ id fieret, non eſſet tam malum; quia illam debilitatem tum non indicaret: contingunt autem ex manifeſtis cauſis tales ſuſpectiones ex eo, quòd iſtæ omnes oculos exiccent, & exiccando difficilem pariant motum & clauſionem. In pueris palpebras non perfectè claudi eſt ſignum vermium, vt docet Ægineta, *lib.4. cap.57.* & Auic. *lib.3. parte 16. ſect.5. cap.2.* è contrà verò oculos eſſe clauſos & difficulter aperiri in ſanis indicat ſomnolentiam, vigilias prægreſſas, vel oculorum peculiare vitium, ratione cuius palpebræ à ſordibus detinentur, & ægrè apperiuntur. Porrò in morbis acutis eſt ſignum lætale, niſi etiam fiat à cauſâ aliquâ manifeſtâ, vel niſi ſit fortè ſignum criticum. Quòd autem poſſit aliquando eſſe ſignum criticum, docet Hipp.3. *Coacarum* his verbis: *qui in febri continuâ muti iacent clauſis oculis ſubinde conniuentibus, ſiquidem è naribus ſanguis fluxerit, aut vomuerint, & exinde loquantur, & ad ſe redeant, ſeruantur: quòd ſi nihil horum eueniat in difficilem redacti reſpirationem breui moriuntur.* Palpebrarum peruerſio eſt etiam mala; ſic Hipp.4. *Aph.49. in febre*, inquit, *non intermittente ſi labrum, vel palpebra, vel ſupercilium, vel oculus peruertatur, vel non videat, vel non audiat, debili exiſtente corpore, mors proxima eſt* quòd idem dicit 1. *prognoſt. text.* 15. etenim oculos peruerti vel reſolutionem vel conuulſionem indicat, illud imbecillitatem, hoc ſummam ſiccitatem & magnitudinem caloris indicat: talis peruerſio eſt mala, niſi etiam ſit critica; poteſt autem aliquando eſſe critica, & contingere ab humorum tempore criſeos agitatione, à qua multa alia eueniunt ſymptomata, quæ ex ſe videntur peſſima, ſed in quantum futuram criſim ſignificant, non ſunt mala. Sic Hipp.3. *Epid. ſect.1. text.23. Oculus*, inquit, *diſtortus erat*, vbi Galen. in *comm.* ait, quòd delirauerit æger in nocte, & dextro oculo ſtrabo fuerit; *Res ſunt*, inquit, *quæ in criſibus ſolent euenire.* Oculum ipſum ſurſum contorqueri inſtantis mortis indicium eſt; contingit autem, inquit Mercurialis, ex eo, quòd calor expirans & exiens per partes ſuperiores eas attollat; ſed ratio videtur friuola.

A contentis oculorum; vt lacrymis, ſordibus, &c. Lacrymæ triſtantium ſunt calidæ, laborantium verò frigidæ: rationem ponit Ariſtoteles *ſect.31. problem.24.* quia quod incoctum crudumque eſt, id eſt frigidum; lachrymæ autem triſtantium ſunt antea coctæ, & ideò calidæ; ſed laborantium humores ſunt crudi & ideò frigidi. Porrò lachrymæ inuoluntariæ & ſordes oculorum in acutis morbis ſunt etiam peſſimum ſignum. *Oculo inareſcens pituita malum*, inquit Hipp.6. *Epid. parte 1. text.23.* quod idem Celſus *lib.2. c.6.* tradit; ratio eſt, quia eſt ſignum ſummæ debilitatis concoctricis facultatis oculorum. *Malum*, inquit, Hipp.1. *progn.10.*

ſi oculi nolentes illachryment; huius rationem dicit eſſe Galen.quia debilitatem indicat facultatis retentricis; ſi verò illachryment à manifeſtâ cauſâ, vt lippitudine propriâ, afflictione, &c. non eſt malum. Porrò oculi præter voluntatem illachrymantes etiam aliquando ſunt ſignum criticum, & ſanguinis è naribus eruptionem indicant, vt dicit Gal.3. *de Criſibus cap.*11. Sic Hippoc.1. *Epid.ſect.*2.*text.*8. *quibus*, inquit, *in febribus acutis atque adeò ardentibus non ſpontaneæ erumpunt lachrymæ, iis narium profluuium eſt expectandum*; modò reliqua ſigna non ſint exitialia, tunc enim non criſim ſed mortem oſtenderent, quòd idem repetit. 6. *Epid.ſect.*1.*text.*31. & *in Coacis prænotionibus* 1.*Proreticor.*17. habetur, *quòd concretus in oculo puluiſculus inſaniam oſtendit*; vbi inquit, Taurellus, non eſt intelligendus puluiſculus,ſed quædam aſperitas in oculo oborta, nata ex palpebris reſiccatis; nam quando palpebræ ita exſiccantur, vt in eis aſperitas oboriatur,quæ ſenſum facit puluiſculi cuiuſdam,quem ægri digitis eximere volunt, ſignum eſt ſummi in cerebro caloris & ſiccitatis, ex quibus ſequitur delirium: Verùm ratio mihi friuola videtur; & puto ſic interpretandum eſſe,quòd eodem modo, quo inſaniæ ſignum eſt, ægros carpere floccos, & actionem aliquam facere ſine ratione & cauſâ, ita etiam eſt ſignum inſaniæ, eos ſemper digito oculos extergere, quaſi quidam puluiſculus in eis eſſet.Verùm de lachrymis latiùs agemus infra, vbi de excrementis.

Ab oculi actione, vt viſione: 1. *prognoſt.*10.inquit Hippoc. *malum eſſe ſi ægri lucem non ferant*; Idem dicit *in Coacis prænotionibus*: ratio eſt,quia indicat magnam imbecillitatem & inopiam ſpirituum; niſi fortè locus ſit valdè ſplendens,aut doleant oculi, aut ſint inflammati,aut capitis dolor adſit;nam ſi locus valdè lucidus eſt,tum tale lumen,& ſanos offendit; & ſic mirum non eſt,ægros ex eo offendi.

§. VI.

A Naſo.

Naſus acutus ſeu compreſſus in morbis acutis eſt ſignum lætale, inquit Hippoc.1.*prognoſt.*6. ſicuti & caui oculi & adſtricta tempora; quoniam indicant humoris & ſolidæ eorum ſubſtantiæ conſumptionem, vt *ibidem* 7. declarat Galen. *Naſus ſi peruertatur in febre continuâ debili exiſtente corpore lætale*.4.*Aph.*49. Naſus rubicundior factus eſt iudicationis ſignum teſte Gal.1.*ad Glauconem cap.* 14.præcipuè autem eſt iudicationis futuræ per alui fluxum.Hoc docet Hipp.*libro de Coacis prænot.*cùm dicit; *rubores circa naſum alui humeſcentis ſigna ſunt*. In morbis acutis naſi & aurium liuor & frigus, ſicut & omnium partium extremarum, malum ſignum eſt;quia ſignum eſt caloris natiui in extremis illis partibus incipientis extingui. Narium alas in acutis morbis ſecundum motum reſpirationis moueri eſt malum ſignum; indicat enim calorem cordis eſſe maximum,

maximum, & magnam eſſe ventilandi caloris à corde neceſſitatem, virium debilitatem, cui motus ordinarius thoracis non ſufficit: quapropter natura conatur id compenſare magnâ narium dilatatione. Naſus acutus & narium interſtitium abſumptum, inter ſigna elephantiaſis referuntur. Narium vlcus ſordidum ocæna, obſtructio & caruncula in eis adnaſcens colicam indicat. Potum aſſumptum per nares reddi in anginâ periculoſum eſt, & ſignum magnæ in trahæâ anguſtiæ. Narium pruritus in acutis delirium indicat; pruritus enim contingit ab acribus fumis & bilioſis humoribus ſurſum aſcendentibus; à talibus autem delirium eſt expectandum. Aliàs pruritus narium, niſi fiat à cauſâ manifeſtâ, vt à pilo pungente, indicat vermes in inteſtinis eſſe, præcipuè in pueris; vel præſagit futuram ſanguinis hæmorrhagiam, præcipuè circa tempus criſeos.

§. VII.

Ab Auribus.

Aures frigidæ, contractæ, fibra earum verſæ, periculoſum inquit Hippoc. 1. *prognoſt.* 9. nam aures contractæ, vt & naſus & tempora adſtricta, in acutis ſummum calorem & exiccationem notant. Aures frigidæ, liuidæ, vt de naſo dictum eſt, calorem natiuum extingui ſignificant; & proinde ſignum lætale, teſte Hippoc. *eodem loco*, & *in Coacis prænot.* Acuti aurium dolores in acutis morbis non carent periculo; *aurium dolor acutus*, inquit idem 3. *prognoſt. cum febre continuâ ac vehemente difficilis eſt*; periculum enim delirij minatur; quia cerebri nobiliſſimi ſcilicet viſceris malignam inflammationem ſignificat: interim tamen non rarò poſt dolorem in auribus ſuppuratio contingit, quâ factâ pus criticè expellitur, & morbus dolorque ſoluuntur. Exemplum eſt 4. *Epid.* in quodam, qui criticè pure erumpente 7. die fuit liberatus. Sonus aurium in acutis febribus etiam eſt malum ſignum, præcipuè autem in principio; quia tunc non poteſt eſſe ſignum criticum. In ſtatu autem, etſi etiam ſit malum ſignum, poteſt tamen etiam tunc aliquando eſſe bonum ſignum & ſignum criticum, ſi cum aliis criticis ſignis concurrat; ideò autem malum eſt, quia indicat feruidos fumos in caput aſcendentes, cerebrum in conſenſum rapi ac inflammatum iri, vel dilirium ſecuturum. Quòd autem etiam poſſit aliquando eſſe ſignum criticum, colligitur ex Hippoc. 4. *Coacarum text.* 18. cùm dicit, *in ardentibus febribus ſuperueniens ſonus aurium cum hallucinatione oculorum & narium grauitate, hi*, inquit, *inſaniunt, niſi ſanguis è naribus fluxerit.* 4. *Aphor.* 60. ſic habetur: *quibus in febribus aures obſurduerint, ſanguis è naribus fluens, aut aluus turbata, ſoluit morbum.* Et *libro de Criſibus* ſic habetur: *quibus in febribus aures obſurduerint, hos non ſolutâ febre inſanire neceſſe eſt*; ſoluit autem ſanguis è naribus exiens, aut aluus blioſa eiiciens, aut dyſenteria, aut

coxarum aut inguinum dolor: de his vide latiùs infrà, vbi de ſurditate. *Hominibus ſordes aurium dulces quidem morbiferæ, amaræ autem non*, inquit Hippoc. 6. *de morbis vulgaribus ſect.* 5. *textu* 19. cuius rationem eſſe iudico, amaritudo perfectam earum coctionem, & vegetum adhuc calorem natiuum, dulcedo autem, (per quam intelligenda eſt earum inſipiditas) cruditatem, defectum concoctionis & caloris natiui extinctionem indicat. *Abſceſſus iuxta aurem, ſeu parotides in acutis morbis & maximè febribus ardentibus fieri, & ſi non iudicationes fecerint, aut maturuerint, aut ex naribus ſanguis fluxerit, & vrinæ ſubſidentiam craſſam habuerint*, inquit Hipp. *in Coacis prænot. ægri intereunt. Abſceſſus circa aurem in morbis diuturnis ſuppurari non valde albo ſed inodoro pure, mortem inferunt & maximè in mulieribus*, inquit Hipp. *eodem loco.*

§. VIII.

A Labris.

Dicit Hippoc. 1. *Prognoſt.* 12. *ſi peruertitur aut nigra eſt palpebra, aut naſus, aut labrum cum aliquo alio malo ſigno, mortem ſignificat* & optimè addit, (cum aliquo alio malo ſiguo) vt ſi non audiat, non videat, &c. vnum enim ſignum malum, ſi alia plura eiuſdem generis ei non ſint coniuncta, non eſt tanti faciendum: nam ſi alia non reſponderet cenſendum eſt ex aliquâ causâ peculiari, vel externâ, vel nobis incognitâ, ſaltem non ex magnitudine morbi prouenire, & 4. *Aphor.* 49. Sic inquit: *Si labrum, vel oculus, vel naſus, vel ſupercilium inuertitur, & non videat, vel non audiat, debili exiſtente corpore, mors proxima eſt.* Labrum inferius tremulum aliquando præcedit futuras criſes; & ſic aliquando eſt ſignum decretorium; ſignificat autem criſim per vomitum futuram, teſte Galen. *de Criſibus cap.* 1. Hoc habuit Chelion apud Hippoc. 3. *Epidem. ſect.* 2. *text.* 28. & iudicatus eſt. Labra exulcerari in febribus communiter à vulgo habetur pro bono ſigno ſolutionis febris; ſic experientia ſæpe docet, cùm febres ſoluuntur, labra exulcerari: hæc opinio eſt etiam fundata in auctoritate antiquorum. Hippoc. *in Epid. ſect.* 8. *text.* 8. ait, *Febres, in quibus labra vlcerantur, fortaſſis ceſſant*: per vocabulum (fortaſſis) indicat Hippoc. illud ſignum non eſſe certum, aut neceſſarium ſolutionis, ſed aliquale tantùm; etenim Galen. *in comm.* dicit eſſe ſignum maximi ardoris; quod autem eſt ſignum maximi ardoris, non poteſt ſemper eſſe ſignum ſolutionis; etenim, inquit Galen. labra ob nullam aliam rationem vlcerari videntur, quàm quia acer quidem vapor ex bilioſorum humorum in corpore contentorũ copiâ ad fauces, labra, & os aſcendat, qui partes illas modò ſordibus & lentoribus conſpurcat, modò exulcerat. Huic doctrinæ conſentit Auicenna, qui aſſerere videtur, illam exulcerationem aliquando indicare caloris magnitudinem, aliquando verò febris ſolutionem, etenim *libro* 4. *parte* 2. *ſect.* 1. *cap.* 28.

ſic

ſic ait, *ſciſſio labrorum in febribus acutis ſignificat ſuperfluitatem inflammationis*; at verò *in Canticis parte* 1. *cantico* 4. 77. dixit; *& puſtulæ narium aut labrorum in tertianâ ſignum ſunt ſalutis prognoſticum*, quod *ibidem* Auerrhoës *in commentis* affirmat.

§. IX.

A Dentibus.

Dentes robuſtos & ſpiſſos habere eſt ſignum longæ vitæ. Hoc confirmat Ariſtoteles. *ſect.*34. *problem.*1. & 2. *ſect.*44. vbi quærit, cur raros dentes habentes ſint breuioris vitæ, & Reſpondet, id eſſe, quia ſignum eſt, os illud, ex quo dentes oriuntur eſſe ſolidum & denſum; & conſequenter oſſa capitis reliqua eſſe denſa & ſolida; & conſequenter parùm perſpirabilia; hinc quia cerebrum non poteſt liberè perſpirare, fit debile & humidum; tale autem facilè putreſcit. Idem repetit Ariſtoteles 2. *hiſtor. animalium cap.* 3. & confirmat Hippoc. 2. *Epid. ſect.*6. & Plinius *libro* 7. *cap.* 16. Valleſius verò *in comment. ad locum citatum Epidem.* reddit aliam cauſam probabiliorem, & dicit crebros dentes indicare longam vitam duobus modis; & vt cauſam, & vt ſignum: cauſam, quia multi & firmi dentes faciunt bonam maſticationem; maſticatio bona meliorem concoctionem, &c. vt ſignum, quia multi & robuſti ac firmi dentes ſunt ſignum robuſtæ facultatis conformatricis in primâ generatione, & conſequenter vegeti caloris natiui & longæ vitæ. Dentium vacillatio & gingiuarum vndiquaque exeſio ac excreſcentia cum ſanguine & pure ab eis promanante ſignificant ſcorbutum, præcipuè ſi alia ſigna, vt maculæ liuidæ, dolor genuum & articulorum adſint. Stridor dentium in febribus acutis eſt lætalis. Hipp. 1. *prognoſt. text.* 25. ſic inquit: ſi *quis ſtridat dentibus, reliquâ vitâ id facere non aſſuetus, inſania indicatur aut mors; in vtríſque autem*, inquit, *futurum prædicere periculum neceſſe eſt*; & Galen. *in comm.* dicit, *quòd ſtridor ante inſaniam futuram inſaniam præſagit, poſt inſaniam verò vel cum inſaniâ, mortem.* Idem habet Hippoc. 1. *Proret.* 13. exemplum eſt apud ipſum *in Epidem.* in muliere anginosâ, quæ apud Metronem habitabat, de quâ dicit, quòd pridie antequam moreretur, dentium habebat attritionem; ratio eſt, quia dentium ſtridor fit à conuulſione muſculorum maxillarum; & ſtridor dentium nihil eſt aliud quàm conuulſio orta, propter læſam grauiſſimè partem principem quæ eſt principium neruorum, & propter exiccatos à ſummo æſtu maxillarum muſculos. Conuulſionem autem poſt acutas febres lætalē eſſe Hip. tum 2. *Aph.*26. tum aliis multis locis affirmat. Dictum autem eſt hoc ſignum periculoſum eſſe, niſi ſit conſuetum; nam quæ à naturâ fiunt, & ſunt conſueta, non ſunt mala; multi autem à naturâ habent, vt dormientes

ſtrident: ita Gal.3. *Prognoſt.* dicit, multos à naturâ habere oculos cauos, pulſus intermittentes, dentium ſtridores, pronam ſeu ſupra ventrem dormitionem, plangoſam vocem, &c. quæ omnia in talibus non ſunt mala, cùm tamen in non aſſuetis præſertim cum aliis malis ſignis coniuncta eſſent periculoſiſſima. Extra morbos acutos pueros dormientes dentibus ſtridere eſt ſignum vermium, vt teſtatur Paulus *lib.4.cap.57.* & Auic.*lib.3. parte 16.ſect.5.* Lentores circà dentes ſunt malum ſignum. Hipp.4. *Aph.53.* Sic inquit, *quibus lentores in febribus circa dentes naſcuntur; iis fortes febres fiunt:* ratio aſſignatur 4.*Epid.ad finem, quia*, inquit, tales pituitoſæ humiditates circa dentes affigi non poſſent, niſi ingens febris calor adeſſet, qui eaſdem exiccaret.

§. X.

A Linguâ & Ore.

Linguæ ſordes & albedo febrem continuam ſignificant: etenim in omni febre continuâ mox lingua ſordida fit, & alba cùm punctis rubris albedinem illam intercurrentibus. Fiunt autem iſtæ ſordes & albedo à craſſis vaporibus & humoribus putreſcentibus in caput ac palatum aſcendentibus, ibidemque ad linguam exiccatis & concretis: quapropter in omni morbo, in quo febris periculum adeſſe poteſt, lingua eſt aſpicienda; quia mox illa febrem prodit. Hipp.6.*Epid.part.5. text.*14. dicit, linguam indicare, qui humores morbum faciant; *nam*, inquit, *qui humor morbum facit, ab eius colore lingua inficitur:* ſi lingua pallida eſt, peccat bilis; ſi rubeſcat, peccat ſerum ſanguinis; ſi eſt liuida peccat melancholia. Et ita *textu* 16. lingua lotium ſignificat, quòd ſicut lotium refert qualitatem humoris peccantis, ita & lingua. Porrò eſt conſiderandum, an lingua eiuſmodi mutationes habeat à febre, an ab aliquâ causâ peculiari ac manifeſta; quia ſi habet à manifeſtâ causâ, vt, verbi gratiâ, à potu aut cibo aſſumpto, aut peculiari à capite humoris in eam defluxione, tunc nihil ſuper febrem ſiue ſpecie ſiue malitiâ indicat. Linguam in febre acutâ naturali maximè eſſe ſimilem eſt bonum ſignum; vt eſſe rubram, eſſe mollem & humidam; nam eſſe aridam, albam, nigram, malum eſt, & magnitudinem febris, ac maximum in interioribus æſtum ſignificat: in quo tamen oportet animaduertere ne fallamur; nam lingua eſt quandoque mollis ac pituitoſa defluxione ex capite, vel aliquando fit mollis à potu immediatè ante medici aduentum præbito; nam quando talis ab illis cauſis eſſet, tunc eius diſpoſitio neque bonitatem, neque febris paruitatem notat. Lingua ergo arida, dura, parua, ac valde contracta, nigra, viridis ſummum ardorem, ſiccitatem, febrem ardentem, delirium atque periculum indicat. *Linguæ*, inquit Hipp.1.*Proret.3.denſæ, duræ, & aridæ phreniticæ ſunt.* & 4.*de ratione victus, comm.*4. *lingua enim*, inquit, *dura & arida deſipientiam ſignificat.*

In

In Coacis prænot. Sic inquit, *lingua, quæ in principio quidem inhorruit, in colore verò permanet, & in progreſſu temporis exaſperatur, liueſcit & rumpitur, lætalis eſt*; qualem linguam habuit Philiſcus 1. *Epid. ſect.3. text.8.* & Hermocrates *lib.3.ſect.1.text.11.* & ideò perierunt. Interim tamen etſi tales linguæ ſint periculoſæ, & indicent ardentem febrem & magnitudinem incendij, tamen non neceſſariò indicant mortem; quia multi cum talibus linguis adhuc conualeſcunt; ſicut in exemplo virginis Lariſſæ apud Hipp. *in Epid.* apparuit, & Galen. *in comment.* id manifeſtè oſtendit. *Linguæ contremiſcentes ſigna ſunt non conſtantis mentis*, inquit Hipp. 1. *Proret.* 2. ratio eſt, quia lingua tremula indicat conuulſionem, quæ in acutis febribus eſt lætalis. Lingua valde ſicca in anginâ eſt etiam peſſimum ſignum; quia indicat magnitudinem inflammationis gutturis, & ſummum ardorem. *In acutis febribus, ſi in linguâ apparuerint puſtulæ ciceribus magnitudine æquales, in principio ſequentis diei morietur*, inquit Rhaſes, 1. *ad Almanſorem cap.2.* præcipuè linguæ aridæ, nigræ exitium indicant, ſi inſuper ægri non ſitiant; hoc enim eſt ſignum vel delirij, vel extinctæ facultatis naturalis, vt Galen. 1. *Epid.* docuit. Exemplum habet Hippoc. 1. *Epid. comm.3. text.29.* & aliud de Hermocrate *lib.3.ſect.1. text.11.* Qui cum aliis peſſimis ſignis linguam habentes aridam non fuerunt ſitibundi, mortui ſunt. Porrò de ſignis à loquelâ infra agemus, vbi de ſignis ab actionibus læſis. Hiante ore dormire in acutis, niſi ſit aſſuetum, eſt malum; indicat enim maximum ardorem & ſummam neceſſitatem ventilandi cordis, cui ordinaria per nares reſpiratio non ſufficit, ſed neceſſarium eſt ægros inſuper os aperire ad ſufficientem aërem hauriendum, quo ardorem extinguant.

§. XI.

A faucibus.

A faucibus etiam ſigna ſumuntur, præcipuè in anginâ & inflammatione gutturis. In anginâ enim fauces & rubere & tumorem in iis apparere eſt bonum ſignum; nihil verò apparere, malum. *Si febre habitâ non apparente tumore in faucibus ſtrangulatio repentè ſuperuenit, lætale*, inquit, Hippoc. 4. *Aphor.34. & 35.* & *in Coacis prænot.* Sic inquit, *in febribus deglutire non poſſe citra tumorem, malum eſt*, quod idem & Celſus *lib. 2. cap. 6.* affirmat; ratio eſt quia hoc indicat tumorem interiùs eſſe ac in profundo gutturis, malum autem eſt eiuſmodi tumores intrò vergere; bonum, foras. Sic 3. *prognoſt.2. quibus*, inquit Hippoc. *fauces rubent ac ceruix & pectus traxit ruborem, nec ſacer ignis intrò recurrit, maximè ſanantur.* Et *eodem libro: Securiſſimum eſt*, inquit, *ſi rubor quàm maximè forâs vertatur.* Vbi tamen adhuc conſiderandum eſt, ruborem maximum in faucibus ceruice, & pectore apparere, non eſſe ſemper bonum ſignum, quin poſſit eſſe peſſimum; poteſt enim eſſe, vt tumor ſit tam magnus, vt

non ſolùm internas partes occupet, ſed magnitudine ſuâ afficiat & fauces & externas partes; at ſi ita ad externas partes vergit, vt in internis ſit minor, bonum. Itaque ſi exteriùs illa ſigna appareant, & deglutitio, reſpiratio, ac loquela ſint faciles, eſt bonum: ſi verò exteriùs appareant, & nihilominus febris ſit maior, & ſuffocatio magna, magnitudinẽ morbi indicat, qui & internas & externas partes occupet. In febribus acutis fauces multis ſordibus albis, quaſi tenello caſeo circũquaque eſſe oblitas, eſt malum ſignum, indicans vel mortem, vel ſaltẽ delirium. Palatum eſſe durum, aridum, & ſiccum eſt exitiale, ſicuti de linguâ dixi. *Fauces exulceratæ cum febre difficiles ſunt*, inquit Hipp. 3. *Prognoſt*. 15. & ideò, ſi hoc cum aliis prauis ſignis ſit coniunctum, prædicendum, inquit, morbum cum periculo eſſe. Et 2. *Proret*. 54. *collum durum & doloroſum, & maxillarum colligatio, & venarum iugularium palpitatio fortis, & tendinum diſtentio eſt pernicioſum*. Et *in Coacis prænot*. dicit, *in omni febri malum eſſe dolorem colli; peſſimum autem in his, in quibus timor eſt, vt etiam inſaniant*; ratio eſt quia in febribus eſt maxima reſpirãdi & caloris ventilandi neceſſitas: ideò bonum eſt collum & partes reſpirationi inſeruientes eſſe liberas; & contrà verò affici & dolere, eſt malum, quia reſpiratio fit difficilior. 2. quia indicium eſt calores & vapores æſtuoſos ad guttur & cerebrum ferri, & periculum inde eſſe, ne ſicut in gutture dolores, ita quoque vlteriùs in cerebro inſaniam inferant.

§. XII.

A Thorace.

Qui anguſto ſunt thorace, ij phthiſi & difficultati reſpirandi ſunt obnoxij. Gibboſi iiſdem malis obnoxij ſunt, & plerumque non ſunt vitæ longæuæ, vt ſupra dictum eſt: quia partes ſpiritales ſunt coarctatæ, vnde nec cor liberè ventilari, nec ſpiritus vitales & calor natiuus liberè diſtribui & communicari poſſunt. *Mulieri vterum gerenti, ſi mammæ graciles repentè fiunt, abortit*, inquit Hipp. 5. *Aph*. 37. & 38. *geminos habenti ſi altera tantùm mamma gracilis fiat, vnum tantùm*, inquit, *fœtum abortit; marem ſi dextra; fœmellam, ſi ſiniſtra*: Ratio eſt, quia mammæ cum vtero maximè conſentiunt: & mammas gracileſcere ſignum eſt fœtum eſſe debilem, etenim fœtus pro ſuâ nutritione attrahit ſanguinem è venis vteri; cùm autem vteri ſanguis non ſufficit, attrahit etiam aliquid ſanguinis & lactis è mammis, vnde mammæ gracileſcunt; ac proinde mammas gracileſcere, ſignum eſt fœtum laborare inopiâ alimenti, & parum ſanguinis ad vterum ferri, & ſic futurum abortum. *Mulieri grauidæ ſi lac è mammis copioſè effluat, imbecillum fœtum indicat*, inquit Hippoc. 5. *Aph*. 52. ratio eſt, quia indicat fœtum parùm ſanguinis trahere, ſed ſanguinem ad mammas ferri, & ſic ſuâ copiâ effluere: fœtum autẽ parum ſanguinis trahere, eius imbecillitatẽ indicat. *Sanguinem in mammis colligi, furorem indicat*: inquit

Hipp.

Hipp.5. *Aph.*40. Verùm dicit Gal.hoc ſignum raro apparere : contingit autem hoc ex eo,quòd ſanguis in mammis coaceruatus, aliquando malignitatem acquirit; vnde vapores in cerebrum aſcendentes delirium faciunt, & ſignum eſt ſanguinem ad ſuperiora ferri. *Quæ nec prægnans eſt, nec puerpara,& tamen lac habet,illi menſtrua defecerunt.*Hipp.5.*Aph.*39.*In mammarum papillis color viridis, conceptaculi morbum oſtendit.* 6. *Epid. parte* 5.*text.*18.

§. XIII.

De Hypochondriis.

In hypochondriis hæc conſiderari poſſunt; eorum qualitates nempe calor & frigus,magnitudo & paruitas,durities & mollities , tenſio, ſubſultus,rugitus,&c. & ab his omnibus ſigna deſumuntur.

Hypochondriorum nomen interdum ſtrictiùs , interdum latiùs ſumitur.Strictè ſumendo vocantur hypochondria , partes illæ externæ abdominis , quæ ſupra vmbilicum verſus vtrumque latus continentur , quod idem 2.*Proret.* aſſerit. In latiore verò ſignificatione etiam præcordia hypocondriorum nomine continentur, atque adeò ventriculus, hepar, lien & ſeptum tranſuerſum hypochondrij nomen ſortiuntur , & ſic per hypochondrium dextrum,hepar;per ſiniſtrum,lien intelligitur.Hipp.1.*Prognoſt.*25.Sic inquit:*Hypochondria ſaluberrima ſunt,ſi dolore vacant,ſi mollia & æqualia ſint tam ſiniſtrâ quàm dextrâ parte* ; ratio eſt , quia tum hypochondria ſanis ſunt ſimillima;optimum enim ſanitatis ſignum eſt,partes taliter ſe in morbis habere, qualiter in ſanitate conſueuerunt. Denique hypochondria ſic ſeſe habere ſignum eſt,in nullo viſcerum,neque in liene,neque in ſtomacho,neque in hepate,neque in ſepto tranſuerſo vitium vllum eſſe;nam ſi in aliquo illorum vitium eſſet,neceſſariò hypochondria deberent eſſe mutata, & deberet vel aliquis dolor , vel durities,vel aliud vitium percipi. In acutis autem febribus illas partes bene ſeſe habere eſt optimum ſignum.Vbi tamen notandum,quod aliquando poſſit eſſe tenſio in hypochondriis,quæ non eſt mala;& hoc quando eſt critica ; nam aliquãdo eiuſmodi tenſio eſt ſignum criticum:ſic 3.*de Criſibus c.*11.habetur, quod *tenſio præcordiorum ſine dolore ſit ſignum ſanguinis fluxus è naribus*, & 3. *Proret.*55.ſic habetur ; *ventris quoque palpitationes cum hypocondriorum tenſione ſublongâ,& tumente,ſanguinis indicat eruptionem*,& paulò poſt inquit: *Hypochondriorum tenſio cum grauitate capitis,& ſurditate, & ſplendoribus ſanguinem enuntiant effluxurum*:talis autem tenſio critica fit propter ſanguinis copiam circa præcordia congregatam,qui ibidẽ excitari incipit ad expulſionẽ;ex quâ aſcendentibus ſurſum vaporibus ſimul fiunt & palpitationes,& ſplendores oculorum,& rubedo vultus,& alia eiuſmodi ſigna critica. Ex dictis antè colligitur, quomodo tenſio critica diſcernatur ab aliâ,quę eſt periculoſa,quæ contingit ex inflammatione viſcerum: nimirum quòd tenſio critica ſit ſine dolore,alia verò cum dolore;nam,vt

inquit Galen. 3. *de Criſibus*, quòd ſi præcordia cum dolore tenduntur, non fluxum ſanguinis futurum, ſed aliquam ibi adeſſe inflammationem ſignificant. Eſt aliud ſignum, quo cognoſci poteſt, an tenſio ſit critica, necne; quia quæ critica eſt, ſubitò & tempore ſtatus, & cum aliis ſignis criſeos apparet; at quæ inflammationem ac obſtructionem ſequitur, lentè fit & diu durat.

Porrò quia magni momenti eſt ſcire, quid Hypochondriorum tenſio in morbis ſignificet, ſciendum eſt duplicem obſeruari hypochondriorum tenſionem; vna ſpecies tenſionis eſt, quando ſentiuntur quidem præcordia eſſe tenſa & renitentia, ſed tamen non ſentitur ſub illis aliqua durities, aut durus tumor; talis tenſio vocatur à Galen. tenſio vacua, tenſio ſubmollis, & tenſio ſine duritie; & de tali tenſione etiam agit Hippoc. *in Epidemicis* loquens de hypochondriis; & hæc tenſio vt non habet coniunctum tumorem, ita etiam non habet coniunctum notabilem dolorem. Alia ſpecies tenſionis eſt, quando ſic hypochondria tenſa ſunt, vt verè dura ſentiantur, vel ſub ipſis ſentiatur magna durities, ac tumor durus. Prima tenſio, quæ eſt ſine tumore poteſt aliquando cauſari à flatu præcordia contendente; aliquando à copioſo ſanguine circa præcordia congregato, & ſurſum à naturâ protruſo, ſicut fieri poteſt, quando criſis per hæmorrhagiam facienda inſtat, ſicuti iam dictum eſt; vel poteſt etiam fieri à ſiccitate magnâ præcordiorum, ex quâ quædam fit tenſio, quæ quodammodò eſt conuulſiua, quæ tenſio ab Hippoc. aliquando ſublimia hypochondria vocatur; tenſionem talem ab eiuſmodi cauſa fieri docet Hippoc. 1. *Prognoſt.* 3. his verbis: *quandoque intenduntur ilia ſine inflammatione propriè dictâ, propter vehementem ſiccitatem non ſolùm in ilibus exiſtentem, ſed etiam in ſepto tranſuerſo, coſtis, membranâ ſuccingente, præcordiis.* Et 3. *Epid. comment.* 3. *text.* 1. *Hypochondrium,* inquit, *tenditur, vbi à ſepto tranſuerſo vicinæ partes conuelluntur;* conuellitur autem ſeptum tranſuerſum vel propter inflammationem in pleuritide, vel propter neruos ſeptum mouentes ardore exiccatos, vel propter ipſiuſmet diaphragmatis inflammationem: fit etiam aliquando tenſio ab aliquâ inflammatione in viſceribus aut partibus internis latente, quæ non eſt ita magna, nec profundè ac in imo hypochondriorum hæret; vt ſi inflammatio ſit in cauo hepatis, aut profundiore parte ſtomachi; tum enim etſi interiùs tumor & inflammatio ſint, tamen exteriùs tactu non percipiuntur, ſed ſentitur ſola tenſio ſine tumore: hæc tenſio ſine dolore & tumore non eſt ſemper tam malum ſignum; quia hæc tenſio non neceſſariò indicat viſcerum inflammationem, quæ in acutis eſt mala, ſed poteſt indicare criſim, vt dictum eſt; & tunc eſt bona, ſi alia ſigna criſeos concurrant: vel indicat tenſionem à flatu; & tunc etiam non eſt mala, præcipuè ſi alia ſigna indicantia flatum concurrant. Eſt tamen aliquando mala, præcipuè cùm indicat eiuſmodi tenſionem conuulſiuam, & ſummam à caloris intenſione ſiccitatem. Eſt etiam mala ex

eo, quòd poſſit talem profundè latentem viſcerum inflammationem indicare. Et Gal.3. *Epid. comm.2. text.5.* ſcribit hypochondriorum mollem renitentiam ſignificare aliquod viſcus, ſtomachum, hepar, aut lienem, vel diaphragma eſſe inflammatum. Et 1. *Epid.* de tenſione Hypochondrij in Sileno agens, dicit, ſepti tranuerſi inflammatione Hypochondriorum per continuitatem ſurſum trahi, & tendi ſine tumore. Et 3. *Epidem.* de hâc tenſione agens dicit, quòd Hypochondrium dextrum in Hermocrate tendebatur, ſed ſine tumore; vel quia non magna erat iecoris inflammatio, vel quia erat ſolùm in imâ parte eius, & necdum in gibbâ; vel quia inflammatio erat in partibus profundis. Secunda verò tenſio, quæ eſt cum dolore & tumore interdum fit ex inflammatione muſculorum abdominis, interdum à viſcerum iam dictorum inflammatione & quidem magnâ, & præcipuè cum gibba iecoris eſt inflammata; talis tenſio in acutis non eſt tam mala, ſi contingat ob muſculorum inflammationem; ſed ſi contingat ob inflammationem viſcerum, tum eſt mala & lætalis; quia viſcerum inflammatio eſt periculoſiſſima: Imò Hipp. 1. *Prognoſt.39.* dicit talem tenſionem citam mortem indicare, præcipuè, vt inquit, *text.42.* cùm inflammatio eſt magna. Vbi tamen ſciendum eſt, quòd talis inflammatio eſt quidem periculoſa. Sed tamen non neceſſariò citam mortem indicat, ſed ſæpe inflammatio in ſuppurationem ſolùm conuertitur, quæ etſi ſæpe etiam mortem inferat, tamen nec ſemper, nec neceſſariò, nec cito: nam ſi talis inflammatio diu durat, & non citò mortem inferat, ſuppurationem minatur: ſic Hipp. 2. *Prognoſt.* ita inquit: *Si febris tertium diem tranſcendat, & tumor non deſiſtat, in ſuppurationem verti contingit.*

Verùm obiiciet aliquis. Hippoc.2. *Aphor.35.* commendat hypochondrium & abdomen craſſum: ergo videtur falſum hypochondria tenſa & dura eſſe mala. Reſpondeo: aliud eſſe durum & tenſum, aliud craſſum & magnum. Malum eſt hypochondria dura eſſe & tenſa, ſed non eſt malum eſſe læta, craſſa & robuſta. Hippoc. autem hîc loquitur de craſſitie & magnitudine, & non de duritie & tenſione; ſic enim inquit: *in quouis morbo partes ad vmbilicum & imum ventrem attinentes craſſitudinem habere, meliùs eſt; malum verò extenuari & contabeſcere*; ratio eſt, quia partes illas contabeſcere indicat maximum æſtum in partibus internis, ob quem partes exiccantur, conſumuntur & gracileſcunt. Malum etiam eſt eas partes, quæ origini alimenti proximæ ſunt alimento deſtitui, & non nutriri; quid enim fiet de remotioribus, ſi propinquæ ſuo alimento deſtituantur? intellige autem malum eſſe niſi fiat à causâ manifeſtâ: nam ſi fiat ab inediâ, vigiliis, alui fluxu, tunc non eſt tam malum. Malum etiam eſt hypochondria percipi ardentia; quia magnitudinem æſtus indicant. Malum ſi cum ardore adſit dicta tenſio & dolor, & interiùs pulſatio percipiatur; tum enim longè manifeſtiùs in internis partibus inflammatio ſubeſſe indicatur: peius autem illa percipi in parte dextrâ, quàm ſiniſtrâ;

nam in parte dextrâ hepatis inflammationem indicant. Malum etiam eſt hypochondria eſſe inæqualia in calore & frigore; Sic enim eſſe, ſignum eſt inflammationis in illâ parte, in quâ maior calor percipitur; nam niſi in vnâ inflammatio eſſet, non eſſet illa inæqualitas, ſed omnia æqualiter perciperentur. *Præcordium*, inquit Hippocr. *molle eſſe conuenit, & doloris expers & æquale, ſed inflammatum & inæqualiter ſe habens, aut dolens ſignum eſt*, inquit, *ægritudinis non leuis:* & ita *in Epid.* varia exempla habentur eorum, qui eiuſmodi prauè affecta corpora habuere & obierunt; vt Philiſtæ adoleſcentis, qui in magno foro decumbebat, Apollonij adoleſcentis, Mœlibæe, Hermocratis & aliorum. *Pulſus in præcordiis aliquando prænuntiat inſaniam*, hoc dicit Gal. 1. *Prognoſt.*28. *Verùm oculos intueri oportet*, inquit, *qui ſi crebrò mouentur*, inquit, *inſania eſt expectanda.* Ex quibus colligitur, quòd non ſemper talis pulſus inſaniam ſignificet, ſed tunc tantùm cùm alia ſigna delirij etiam adſunt, inter quæ eſt creber oculorum motus.Idem repetitur *in Coacis prænot.* his verbis: *Pulſus in præcordio cum tumultu, mentis emotorius eſt, & magis ſi oculi frequenter moueantur:* ratio eſt, quia vehementis æſtuoſæque inflammationis ſignum eſt, ex quâ delirium eſt timendum. *Febres ex hypochondrij doloribus malignæ*, inquit Hyppocr. 2. *Proret.* 21. vbi *in Comment.* dicit Gal. non omnes febres ex hypochondij doloribus ortas eſſe malignas, ſed tantùm illas quæ oriuntur ex doloribus ſeu inflammationibus viſcerum in ipſis hypochondriis contentorum, vt diaphragmatis, lienis, &c. nam in inflammatione ſeu doloribus muſculorũ exiſtentium in hypochondriis non neceſſariò oritur febris, neque acuta neque magna. *Quibus dolor circa hypochondrium fit abſque inflammatione, iis febris ſuperueniens morbum ſoluit*, inquit Hippoc. 6. *Aphor.*40. Etenim dolores hypochondrij, qui fiunt ſine inflammatione, fiunt vel ab obſtructione, vel flatu, vel inæquali temperie frigidâ; hæc omnia, inquit Gal. curat & diſſipat febris, quare & dolores ab iis ortos; etenim febris, cùm ſit calor, reſoluendo & fundendo humores frigidos facientes obſtructionem, curat illa; diſſipat etiam & diſcutit flatus, & frigidam intemperiem curat. Tumor in pæcordiis durus & doloroſus peſſimus eſt, ſi iuxta omnes partes fuerit; talis enim indicat citam mortem; ſed vt habetur. 6. *Aph.* 7. & 2.*Proret.*21. *qui duri & dolenets non ſunt, non ſunt ita periculoſi.* Verum de ſignis à tumoribus infra latiùs ſuo loco.

§. XIV.

A partibus ventris.

Veſicæ duræ & dolentes omninò quidem malæ ſunt, inquit Hipp. *peſſimæ verò cum febre continuâ*; etenim tumor cum dolore eſt calore circa pubem

bem indicat veſicæ inflammationem, quæ eſt periculoſa; *ſoluitur autem hic morbus*, vt docet Hipp. *per vrinam purulentam cum ſubſide ntiâ alba & leui*; ratio eſt, quia hoc indicat illam inflammationem in abſceſſu erupiſſe; *quòd ſi verò*, inquit, *ſic non ſoluatur, nec veſica molleſcat, in primis circuitibus ægrum moriturum timor eſt.* Totius ventris magnus tumor ſine dolore & inflammatione, niſi mulier grauida ſit, indicat vel ſcirrhoſos tumores, vel hydropis ſpeciem cùm tumores ſcirrhoſi ſunt, venter inæqualiter durus & tenſus, & hinc inde duras exſtantias habet, vnâ parte quàm alterâ rariores; cùm verò eſt hydrops, venter æqualiter tumet ac durus eſt. Si venter cum tumore & duritie pulſatus ſonitum edit inſtar tympani, & ſignum tympanitidis; ſin autem manu ſuper dextrâ eius parte adhibitâ, eius ſiniſtra pars percutiatur, & ſonitum edat inſtar aquæ conquaſſatæ, & ſentiatur contra manum vndoſitas aquæ in ventre fluctuantis, eſt ſignum aſcitidis; idque multò magis ſi crura ſint œdematoſa, aut ſcrotum tumidum ſit ac perlucidum inſtar membranæ aquâ repletæ. Quid ventris rugitus indicet infra habetur. Tumores in inguinibus vel morbum gallicum vel peſtem vel herniam, vel alios bubones criticos ſignificant: at de his infra, vbi de ſignis à tumoribus ventris. Rugæ ac maculoſitas in mulieribus, eas in vtero fœtum habuiſſe indicant. Scrotum & genitalis adſtricta, non laxa, nec pendula, niſi ab aëris frigore talia ſint, in ſanis indicant firmitudinem & robur; ideò ægris genitalia ſic nunquam ſunt adſtricta, ſed ſemper pendula & flaccida. In ægris ſi genitalia & teſtes conuelluntur dolor vehemens & mors indicatur.

§. XV.

Ab extremis partibus, & primùm ab Vnguibus.

Vnguium craſſities & ſignum elephantiaſis. Vngues excreſcentes & curui ſunt ſignum hecticæ. Sed de hic latiùs, vbi de ſignis ab excrementis.

§. XVI.

De Venis.

Venarum magnitudo indicat temperamentũ hepatis calidũ, teſte Gal. *in arte paruâ*; paruitas verò frigidum. Vbi ſciendum, quòd non ſit neceſſariò ſemper verum. Nam magnitudo membrorum non eſt ſemper ſignum abundantiæ caloris; ratio eſt, quia calor non eſt ſemper cauſa efficiens, & non eſt cauſa efficiens principalis conformationis ac figuræ membrorũ ſed facultas formatix; ideò magnitudo non pendet à calore, ſed à facultate conformatrice: eſt equidẽ verũ, quod inſtrumentũ con-

forma

formatricis eſt calor & ſæpe conformatrix format mẽbra maiora,quãdo calor eſt maior;ſed effectus non ſemper pendet à cauſâ inſtrumentali, ſed ſæpe magis à principali, & ſæpe proprietas conformatricis eſt ipſa cauſa per ſe magnitudinis & paruitatis membrorum: ſic illi filij ſæpe ſunt magni,quorum parentes ſunt magni; & filij ſæpe magnum habent naſum, magnos pedes, & alia membra magna, quorum parentes illa eadem magna habuerunt ſiue filij frigidi ſint ſiue calidi. Sic aliqui parentes producent filios paruos & calidos, alij filios magnos & tamen præditos temperamento frigidiore. Ex quo patet, quòd magnitudo non ſemper pendeat à calore, ſed ſæpe à naturâ & proprietate conformatricis; ſicuti autem eſt de toto corpore, ſic eſt de ſingulis partibus. Porrò etſi magnitudo venarum indicat abundantiam caloris, non indicat tamen quovis tempore & per totam vitam, ſed ſolùm tempore conformationis; etenim poteſt calor in vtero ac tempore generationis fuiſſe magnus, & feciſſe venas magnas; & poteſt ille calor,qui tunc fuit magnus, poſtea decurſu ætatis fuiſſe diminutus; & tamen venæ permanebunt in illâ magnitudine, in quâ in primâ generatione fuerunt conformatæ: & è contrà, potuiſſet calor in primâ generatione fuiſſe debilis, & ſic feciſſe venas paruas; & tamen poſtea per ætatem, victus rationem creuiſſe, & tamen propter hoc venæ non fuerunt factæ maiores, ſed manent, ſicut in principio fuerunt factæ: ſicut enim primò factæ fuerunt, ita permanent, ſiue temperies minuatur ſiue augeatur; vnde cum mutatâ temperie non mutetur magnitudo venarum, patet quòd magnitudo venarum non poſſit indicare ſuper temperie aduentitiâ, ſed tantùm ſuper temperie naturali & primævâ; atque conſequenter neque natiuum ſuper aduentitio, neque aduentitium ſuper natiuo indicare poteſt. Venas eſſe ſanguine plenas ſignum eſt caloris; paruas venas habent pingues, graciles verò magnas. Ratio eſt, quia in obeſis venæ comprimuntur, ita vt non poſſint magnificari, 2. quia in obeſis eſt paucus ſanguis,cùm conuertatur in adipem; hinc venæ ſunt paruæ. 3. quia in obeſis venæ apparent minores, quàm ſint, eo quòd tegantur multâ pinguedine & carne ſuperiacente. Venæ in aliquibus apparent minores, quia profundiùs ſub cute decurrunt. Venæ tenues & pallidæ cum pallore partium extremarum morbum virginum indicant & cachexiam.

§. XVII.

A Cruribus, Brachiis & aliis partibus.

Si cauſa morbifica ad externas partes feratur; ad cutem, axillas, inguina, poſt aures in morbis acutis, eſt bonum ſignum: ſic dolores ab internis ad externa conuerti eſt bonum: ſic tumores in brachiis, axillis, poſt aures, ſic puſtulæ, exanthemata, pruritus, ſcabies, &c. colores extranei apparentes ſunt bonum ſignum; intellige ſi critici ſiant, id eſt in morbi

ſtatu,

ſtatu, naturâ validâ, prægreſſis ſignis concoctionis; de quibus omnibus infra, vbi de tumoribus in morbis acutis. Externas partes frigere, vt manus, aures, &c. eſt malum ſignum; peius ſi non tantùm frigeant, ſed etiam liueſcant. 2. *Prognoſt.*4. ſic habetur: *Si caput, pedes, frigidi ſint, ventre & coſtis calentibus, malum:* Sic Hipp. 1. *Epid. comm.*2. *text.*28. & *comm.*3. *text.*66. de Philiſco & aliis moribundis agens, dicit, quòd extrema erant frigida, ſic vt calor reuocari non poſſet. Sed de his latiùs, vbi de ſignis à corporis qualitatibus deſumptis. Manuum geſticulationes floccos capere, & muſcas abigere ſunt ſigna delirij,& conſequenter lætalia. De quibus infra, vbi de ſignis ab actionibus motus. Atque hæc ſunt ſigna à rebus naturalibus.

SECTIO II.

A Rebus non Naturalibus.

Capvt I.

PROOEMIVM.

A Rebus non naturalibus etiam ſigna ſumuntur: res, enim non naturales ſunt cauſæ morborum, ſymptomatum & cauſarum internarum; quare etiam poſſunt eſſe ſigna eorum, ſicut ſupra dictum eſt; ſunt enim ſigna ſuorum effectuum. Cùm autem ſint cauſæ omnium rerum contra naturam, de omnibus rebus contra naturam, cauſis morbificis, ſymptomatibus poſſunt ſigna deſumi; proximè autem ac certiùs ab eis deſumuntur ſigna cauſarum morbificarum, proptereà quòd ipſæ cauſas morbificas internas proximè & per ſe producant. Deſumuntur etiam ab iis ſigna morborum, ſed per accidens & mediatè, eo quòd cauſæ externæ morbos producant mediantibus cauſis internis.

§. I.

Ab Aëre.

Ad aërem referuntur regiones, anni tempora, cœli conſtitutiones, ſyderum conſtellationes, lunæ aſpectus, cometæ vrbium ædiumque ſitus, &c. à quibus omnibus ſigna deſumi poſſunt; etenim quorum illa ſunt cauſæ, eorum quoque ſunt ſigna; & ideò videndum quid regio, anni tempora, &c. cauſent, & quos effectus inducant; nam illorum etiam effe-

ctuum ſunt ſigna; vnde ſi ſciatur, quomodo & quales ſint cauſæ, ſcitur etiam quomodo & qualia ſint ſigna, quorum autem effectuum & morborum ſint cauſæ, non ſpectat ad ſimeioticen exactè tractare, ſed hoc ſpectat ad hygieinem; quare eò recurrendum eſt; nos autem hîc ſummariè & leuiter tantùm ab eis ſigna ſumemus.

§. II.

A Regione.

Regiones inducunt morbos vel ratione ſui temperamenti, vel ratione ciborum qui in iis creſcunt, & comeduntur, vel ratione proprietatis influxus cœli in eam, vel ratione marium ac montium, qui in eis ſunt.

In climatibus calidis calidi, in frigidis frigidi morbi generantur, ſaltem ordinariè & per ſe; nam aliquando etiam contrarij per accidens generantur. Ariſtoteles *ſect.3. probl.3.* dicit, *in frigidiſſimis regionibus febres ardentes maximè fieri*; cuius rationem eſſe dicit, quia *frigiditas externa repercutit calorem ad interiora*; hoc autem fit non per ſe, ſed per accidens. Porrò in variis regionibus peculiares aliqui morbi generantur, qui morbi ſolent vocari endemij ſeu vernaculi, quod Lucretius lib. 7. teſtatur, & Nicephorus *lib.15. cap.17.* dicit, vrbem Conſtantinopolitanam valde vexari podagrâ. Hippoc. *lib. de aëre, aquâ, & locis* dicit, Scythas iſchiade ac ſterilitate ſolere infeſtari. Galen. 1. *Epid. comm.2.* dicit, ſemitertianas febres prauas Romæ familiariſſimas fuiſſe. Aurelianus 2. *acutorum* 10. *&* 1. *diuturnorum* 3. ſcribit, Romæ febres cũ mentis alienatione, & lethargiam affectionem eſſe communem; & incubem frequentem eſſe, & quaſi contagio contrahi. Et Galen. 5. *methodi* ſcribit. Alexandiæ familiarem fuiſſe Elephantiaſim. In regionibus Alpinis familiaris eſt bronchocele. In Hiſpaniâ & Syriâ ſtrumæ. In Apuliâ icterus. In Vaſconiâ lycanthropia. Florentiæ in Italia Epilepſia. Bononiæ & aliis Italiæ vrbibus cœcitas. Auenzoar *lib.2. theiſir, tract.2. cap.2.* dicit, in Mauritaniâ familiares eſſe dracunculos in tibiis genitos; quod mihi etiam retulit quidam cognatus meus, qui ex illis partibus reuerſus laborabat verme in brachio, & dicebat ferè omnes homines ibi eſſe eidem morbo obnoxios. Polonis familiaris ac proprius eſt quidam morbus, qui vocatur plica, in quo oriuntur in corpore tumores, qui ſuppurati & aperti emittunt ſimul cum ſordibus infinitam multitudinem pediculorum, & in quo momento temporis omnes totius corporis pili ita ſibi mutuò implicantur, & fœtido vapore è corporis poris erumpente ita ſibi mutuò conglutinantur, vt extricari non poſſint; & barba non pilos ſed quaſi ſerpentes refert; qui ſi abſcinduntur, breui poſt mors ſequitur: quapropter in illis locis magis ſemper magiſque illis morbis eſt metuendum, cùm vel minima ſigna apparent, quàm in aliis.

§. III.

§. III.

Ab anni tempore.

Anni tempora duobus modis morbos cauſant, vno modo per ſe & ex naturâ ſuâ & ratione ſui proprij temperamenti: ſecundo modo per accidens, idque tripliciter: vel ſc. ratione tempeſtatum, quæ in eis contingunt, vel ratione ciborum, qui in eis comeduntur, vel ratione exercitiorum, quæ in eis vigent, vel etiàm ratione humorum, qui in præcedentibus anni temporibus fuerunt generati; & ſic ex accidenti à ſequenti anni tempore excipiuntur, & in ipſis mouentur, & morbos faciunt. Hipp. 3. *Aphor.* 19. ſic inquit; *Morbi omnes in omnibus temporibus fiunt, quidam verò magis in quibuſdam ipſorum fiunt & exacerbantur.* 3. *Aphor.* 20. inquit: *Vere furores & atræ biles, & morbi comitiales, & profluuia ſanguinis, & grauedines & raucedines, & lepræ, & tuſſes, & impetigines & vitiligines & puſtulæ vlceroſæ plurimæ & tubercula & articulorum dolores.* Ex his morbis aliqui fiunt ex propriâ naturâ veris, & per ſe ab ipſo vere producuntur, & vocantur verni ac vernales; & tales ſunt illi, qui fiunt à ſanguine; idque vel ab ipsâ ſanguinis quantitate, vel ſanguinis motu; vt tumores, anginæ, ſanguinis profluuia, &c. nam cum ver ſit calidum & humidum, ſanguinem multiplicat, & calore ſuo fundit, & agitat eum. Aliqui verò illorum morborum fiunt in vere per accidens, non quatenus ver illos humores generat, ex quibus illi morbi fiunt, ſed quatenus à præcedentibus anni temporibus generatos humores excipit, eoſque calore ſuo fundit & agitat; nam ex prædictis morbis multi fiunt à pituitâ & melancholiâ, quæ in vere non generantur, ſed in aliis temporibus ipſum ver præcedentibus, ac inde in corpore vſque ad ver remanſerunt, & tum temporis incipiunt agitari & moueri, & ſic tunc primùm morbos faciunt qui morbi reuerà non ſunt vernales, ſed tantùm per accidens in vere fiunt; ſunt verni igitur non generatione materiæ, ſed materiæ motu; ſic & melancholiæ & morbi gallici verno tempore recurrunt & exaſperantur, cùm tamen non magis in vere quàm in aliis temporibus generentur, quapropter videndum eſt, qui morbi cuique anni tempori ſint proprij. De quibus ordine.

§. IV.

Morbi æſtatis ſiue æſtiui.

Tertio Aphor. 21. Sic loquitur Hipp. de morbis æſtatis, *Æſtate nonnulla horum & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ, & quartanæ & vomitus, & alui profluuia, & lippitudines oculorum, & aurium dolores, & oris exulcerationes, & genitalium putredines, & ſudamina.* In æſtate morbi calidi, & morbi omnes ex bile generantur, & humores à calore externo in cutem

rapiuntur. Itaque ex prædictis morbi omnes, qui ex bile generantur, ſunt propriè æſtiui & æſtati proprij; vt ſunt furores, pleuritides, febres tertianæ, &c. nonnulli alij per accidens generantur: quartanæ fiunt, cùm bilis multa aut melancholia in corpore iam ante præexiſtente aduritur; Vomitus à bile ſurſum motâ, albi profluuia ob cibos & fructus multos, qui æſtate comeduntur; tum etiam propter bilis multiplicationem, quæ ad inteſtina expellitur; & ſic de aliis.

§. V.

Morbi Autumnales.

Aphor.22. ſect.3. Sic ait Hippoc. *Autumno verò & plurimi æſtiui morbi fiunt, & febres, quartanæ & erraticæ, & aquæ intercutes, & tabes, & ſtillicidia vrinæ, & difficultates inteſtinorum, & coxendicum dolores, & anginæ & anhelationes, ilei, & morbi comitiales, & furores, & atræ biles,* Et 3. *Aphor.*10. dicit, quòd *autumnus ſit tabidis malus*; Autumnus ergo bilioſum in corpore à prægreſsâ æſtate collectum humorem reperiens ſuâ frigiditate creſcente morbos excitat materiâ quidem æſtiuos, ſed motu tamen autumnales: Externum enim frigus bilem difflari prohibet, quo fit, quòd in corpore retenta morbos inferat, quos hîc enarrat Hippoc. At verò ſi propriam autumni naturam ſpectes, non bilioſos ſed melancholicos morbos cauſat; autumnus enim recipiens aërem & corpora iam ab æſtate facta ſicciora, & in eâ frigus ſuperinducens, mirum non eſt, quòd melancholia, quæ eſt frigida & ſicca, multiplicetur.

§. VI.

Morbi hyemales.

Porrò 23. *Aphor. ſect.3.* Sic inquit; *hyeme morbi laterales & pulmonis inflammationes, & grauedines, & raucedines, tuſſes, dolores pectoris & laterum ac lumborum, capitis dolores, vertigines, & apoplexiæ.* Rationem verò cur hyeme frigido anni tempore, morbi laterales, & pulmonis inflammationes fiant, dicit Galen. eſſe, tum quia pulmo frigore offenditur, tum quia humores frigore exprimuntur è cerebro, qui in pulmonem dilabuntur. Et hæc de affectibus anni temporis ex propriâ naturâ.

§. VII.

De Accidentalibus anni Conſtitutionibus.

De accidentalibus anni conſtitutionibus ſic loquitur Hipp.3. *Aph.7. In ſiccitatibus febres acutæ fiunt, & qualis anni conſtitutio fuerit, tales plu-*

rimùm morbos expectare oportet: ſiccitas autem febres non inducit. Sed febres quæ in ſiccâ temporis conſtitutione ex aliâ causâ fiunt, propter ſiccitatem redduntur acutiores. 3. *Aphor.*17. ſic inquit; *ex anni conſtitutionibus ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores & minùs mortiferæ.* Et *Aph. præcedenti* inquit: *in pluuiarum multitudine plerúmque fiunt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ. In ſiccitatibus, tabes, lippitudines, articulorum dolores, ſtillicidia vrinæ, inteſtinorum difficultates.* Et *eod. lib.*7. *Aphor.*8. *in conſtantibus temporibus morbi conſtantes & boni iudicij: in inconſtantibus contra.* Et *Aphor.* 4. *in temporibus, quando eadem die modò calor, modò frigus ſunt, oportet expectare morbos autumnales.*

Porrò & comparatio & ſucceſſio temporum inter ſe etiam peculiares morbos faciunt. *Aphor.*11. *lib.*3. ſic habetur: *Si hyems ſicca & aquilonia fuerit, ver autem pluuioſum ac auſtrale, neceſſe eſt æſtate febres acutas fieri, & lippitudines, & dyſenterias, præſertim verò mulieribus atque viris humidioribus*; ratio eſt, quia veris pluuioſa & auſtralis conſtitutio pituitoſos humores multiplicat, qui & morâ putredinem, & æſtatis calore acrimoniam nacti, facilè febres acutas in æſtate, lippitudines & dyſenterias inducunt, maximè verò iis, qui ſuperfluitatibus excipiendis ſunt aptiores; quales ſunt mulieres & viri pituitoſiores. *Aphor.*12. ſic inquit, *Si verò hyems auſtralis, & pluuioſa, & clemens fuerit, ver autem ſiccum & aquilonium, mulieres quibus partus ad ver inſtat, & quacunque occaſione abortiunt; quæ verò pariunt, pariunt infantes imbecillos, & morbidos, quare vel ſtatim intereunt, vel tenues ac valetudinariè viuunt. Cæteris verò hominibus dyſenteriæ & lippitudines ſiccæ fiunt, ſenioribus autem deſtillationes, quæ citò interimunt*; Ratio eſt, quia in hyeme collecta eſt in corporibus pituita; ver eam excipiens ſuo calore deſtillationes excitat; caput autem auſtrino hyemis ſtatu repletum, ſi veris frigore comprimatur, deſtillationes producit. 3. *Aphor.*13. ſic inquit; *Si verò æſtas ſicca & aquilonia fuerit autumnus verò pluuioſus & auſtralis, dolores capitis ad hyemem fiunt, & tuſſes, raucedines & grauedines; quibuſdam autem & tabes*; ratio eſt, quia in hoc caſu hyems eoſdem exhibit humores, quos priùs æſtas à vere exceperat ſc. pituitoſos: at quando æſtas eos recepit à vere, putredine & acrimoniâ ab æſtate acquiſitis, fecerunt febres dyſenterias, &c. at verò quando hyems eoſdem recipit ab autumno pluuioſo & auſtrali, tunc ab hyeme ipſi non fiunt putridi, ſed tales manent, & ſic deſtillando faciunt tuſſes, grauedines & raucedines; quatenus hyemis frigus caput humoribus plenum comprimens, deſtillationes mouet. *Aph.* verò 14. ſic inquit; *ſi verò autumnus aquilonius fuerit & ſiccus, iis qui naturam habent humidiorem & mulieribus conferet; reliquis verò fient lippitudines ſiccæ & febres acutæ, & grauedines, nonnullis verò & atræ biles.*

Sic proponitur æſtas aquilonia & ſicca, & autumnus pariter talis; quòd autem hic autumnus frigidus & ſiccus febres ardentes, grauedines, lippitudines ſiccas, & atras biles excitare dicatur,

 id

id ei per accidens adſcribendum eſt, ſi ſc. Corpus aliquod in hoc aëris ſtatu bile refertum fuerit. Porrò longas febres in autumno fieri rationi conſentaneum eſt, eo quòd in autumno melancholia multiplicetur; febres autem ex melancholiâ ſunt diuturnæ. Quæ anni conſtitutiones quos morbos inferant ac prænuncient, vide apud Hipp. *in Epid.* & *lib. de aëre, aquâ & loc.* & apud Ariſtotelem *ſect.* 1. *problem. à problemate* 8. *vſque ad* 15.

§. VIII.

A Conſtellationibus Syderum.

Solſtitia & æquinoctia, magnas, vt inquit Hippoc. *libro de aëre, aquâ & loc. in corporibus faciunt mutationes.* Cometarum apparitio morbos, aëris corruptelam, & prauam prænuntiat conſtitutionem: hic cometæ prægreſſi inter peſtis futuræ ſigna ponuntur. Nam, inquit Porphyrius, Cometa ſi ad aquilonem tendit, ſiccitates; ſi ad occaſum, bonam aëris conſtitutionem; ſi ad ortum, peſtem, luem & tabem prænuntiat. Ratio cur cometæ malum prænuntiant, eſt, quia ipſi ex prauis & pinguibus in aërem eleuatis exhalatibus, ibidemque inflammatis generantur: hinc colligitur aërem ab illis exhalationibus infici ac impurum reddi, ac proinde ab eo humana corpora infectum iri. Porrò, quia illæ in aëre inflammantur, fit vt aëri quoque feruor ille & inflammatio communicentur, quæ in corporibus hominum etiam ardores ac malignas febres excitant.

§. IX.

A Lunæ ætate.

Aëtius *lib.* 1. *Tetrabili ſermone* 3. *capite* 162. dicit, quod *primus ſeptenarius à nouilunio vſque ad diem* 7. *ſit ſimilis veri: ſecundus vſque ad pleniluniums æſtati, tertius autumno, quartus hyemi.* Ex quo ſequeretur, quòd ſimiles morbi ab illis cauſarentur, quales ab illis temporibus anni cauſari ſolent. Aliqui dicunt tunc temporis mala exacerbari & periculoſiora eſſe, quando luna eſt in ſignis illis membris reſpondentibus, in quibus ipſa mala ſeu morbi ſubiectantur; dicunt autem arietem reſpondere capiti, & quando luna eſt in ariete, tunc lunam eſſe in capite, id eſt, tunc lunam determinatè agere in caput. Taurum reſpondere collo; quia tauri habent craſſum collum. Geminos reſpondere humeris & brachiis; quia brachia ſunt gemina. Cancrum ſcapulis & coſtis; quia coſtæ ſunt ſicut pedes cancrorum. Leonem cordi & ventriculo; quia leo eſt valdè vorax & animoſus. Virginem ventri, Libram pudendis, veſicæ, ano. Capricornum genibus. Aquarium cruribus. Piſces pedibus. Et cùm Luna eſt

eſt in illis ſignis, tum illam in eas partes magis influere ac operari, proinde vetant medici aſtrologici, ne tunc in illis membris aliquæ vſtiones, ſectiones, phlebotomiæ fiant, aut in illis per aliqua remedia mutationes. Verùm hæc nihili ſunt facienda, & ſunt figmenta vanorum hominum, quæ à doctis medicis contemnuntur; etenim illa ſigna cœleſtia nullam habent cum partibus corporis noſtri ſympathiam; neque enim maiorem habet Aries ſympathiam cum capite, quàm cum cruribus; Leo cum corde, quàm cum veſicâ: nec Luna hoc tempore magis in vnam determinatam partem agit, quam in aliam, ſed in totum corpus æqualiter & quouis tempore agit; quia eſt cauſa vniuerſalis emittens vim vniuerſalem in omnia corpora ſubiecta receptiua actiones eius; ſicut enim Sol hoc die non calefacit hanc partem hominis, alio die aliam, ſed quouis die & tempore omnes partes æqualiter, ita & Luna agit in omnes partes corporis æqualiter, & quouis tempore. Eſt equidem verùm, quòd Luna magis agat in vnam partem quàm in aliam; quia ſc. vna eſt magis receptiua eius actionis, quàm alia, nempe magis agit in cerebrum, medullam, ſanguinem, quàm in partes ſicciores; quia Luna dominatur humiditatibus, illæ autem partes ſunt humidæ; ſed tamen non magis agit in eas exiſtens in vno ſigno, quàm in alio: Interim tamen ſecundum Lunæ quadras conſtat corpora noſtra nonnihil mutari, & Lunam tunc in corpora noſtra non paruam habere actiuitatem. Lunâ creſcente oſſium medullæ implentur, cerebrum augetur, humiditates in corpore augentur, mutantur, agitantur & mouentur: ſic menſtruorum purgatio à Lunæ motu dependet: vnde verſiculus.

Luna vetus vetulas, Iuuenes noua luna repurgat.

Creſcēte ac plenâ Lunâ morbi omnes à multitudine humorum, præcipuè ſanguinis ac pituitæ, quæ humida eſt, generantur, augentur, & exacerbantur: Sic hydropici peius habent lunâ creſcente, & tum in anaſarcâ crura magis fiūt œdematoſa: ſic & apoplexia, & angina, & lethargus, & aſthma, & epilepſia, & paralyſis creſcente lunâ magis fiunt & augentur. Morbus melancholicus etiam lunæ motum ſequitur, ideò melancholici ſolent vocari lunatici: luna enim creſcens & plena magis humectat, quàm decreſcens & vacua: plena etiam magis calefacit, ideò humores fundit; ſic & humores humiditate ſuâ multiplicando & calore ſuo fundendo eiuſmodi morbos cauſat. At morbi, qui à ſiccitate contingunt, augentur lunâ decreſcente: ſic ſenes, hectici, &c. magis deficiunt Lunâ decreſcente.

Quæritur, quâ lunæ conſtitutione homines magis moriantur? Plinius ex ſententiâ Ariſtotelis 2. *hiſtor.* 98. dicit, nullum animal in Oceano Gallico, niſi mari decreſcente, exſpirare; ex quo ſequitur quòd moriantur luna à Meridiano deſcendente ad Horizontem; nam maris motus Lunæ motum ſequitur. Pro cuius reſponſione dico: Lunam humectare & calefacere: calor autem eius eſt viuificus; nam calor eius ſequitur lumen; lumen eius eſt à ſole; ergo & calor eius eſt à ſole; ſolis calor eſt

viuificus

viuificus, ergo & Lunæ: & conſequenter, quò luna eſt plenior, eò magis calefacit, & quidem calore viuifico; ex quo ſequitur, quòd lunâ creſcente res minùs moriantur, quia augetur calor viuificus; decreſcente verò moriantur, quia calor ille viuificus minuitur: quod quidem intelligendum eſt, quantum eſt ex parte caloris eius; ſed quia luna non tantùm calefacit, ſed etiam humectat, ideò aliquando contingit, quòd etſi ſuâ calefactione vitam conſeruet, ſuâ tamen humiditate eandem deſtruat. Sicut autem Luna maximè calefacit, dum creſcit ac plena eſt, ſic etiam magis humectat, cùm creſcit ac plena eſt; & ideò ad bene iudicandum vtendum eſt diſtinctione: ex morbis, qui fiunt à nimiâ humiditate & plenitudine nimiâ humorum, præcipuè ſanguinis, pituitæ & ſeroſitatis, magis moriuntur homines lunâ creſcente: ex morbis autem à ſiccitate, vt hecticâ, phthiſi, &c. magis moriuntur lunâ decreſcente.

Cap. II.

Signa à quinque reliquis rebus non naturalibus.

§. I.

A Cibo & Potu.

HIppoc. 2. *Aphor.*17. Sic inquit, *vbi cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, is morbum facit*, & *Aphor.* 45. *lib.*4. Sic inquit, *quibus tubernacula, vel in articulis dolores fiunt, ij pluribus vtuntur cibis.* Quibus verbis colligitur, quòd plenitudo cibi cauſet tubercula in articulis, & articulorum dolores. Hunc Aphoriſmum intelligit Galen. de conualeſcentibus; ſed neque de ſolis, neque de omnibus eſt intelligendus: nam conualeſcentibus & ſanis ſæpe fiunt ibi tumores ob alias cauſas, ob partium ſcilicet debilitatem, & naturæ robur eò humorum reliquias expellentis. Porrò, qui calidiſſimis ſemper vinis vtuntur & crapuloſi ſunt, primùm in hepatis intemperiem calidam, in faciei puſtulas & rubores; inde in podagram, paralyſim, apoplexiam, cachexiam, hydropem & phthiſim frequenter incidunt. Vina Rhenana peculiari facultate putantur podagram facere: aquæ potus non aſſuetis, & quibus hepar & ventriculus imbecilla ſunt, lienteriam ac hydropem, & dictorum viſcerum magnam imbecillitatem inducunt, & præſagiunt. Qui aquis ſalſis & nitroſis vtuntur, facilè dyſenteriâ corripiuntur. Qui aquas niuoſas bibunt, vt in quibuſdam regionibus, in herniam gutturis incidunt. Qui aquas bibunt lutoſas, & per argillam fluentes, calculo frequenter & omni genere obſtructionum laborant; quia illi aquæ terreſtres partes ac etiam viſcoſæ plurimæ permiſcentur. Qui aquis ciſternarum vtuntur,

vtuntur, obſtructionibus quoque, & ventris conſtipationi ſunt obnoxij, propter vim adſtringendi, quam aqua illa recipit à rubrica fabrili, quâ in variis regionibus ciſternæ ſolent obduci. Idem patiuntur, qui bibunt aquas per fictiles canales fluentes, præſertim quando illi adhuc ſunt recentes. Galen. aſſerit aquas per plumbeos canales fluentes dyſenteriam inducere, propterea quòd talis aqua ceruſſam à plumbo abluat. Qui potu ex pomis & pyris facto vtuntur, vt in Heluetiâ, Germaniâ & aliis regionibus frequens vſus eſt, œdemata, dolores colicos, morboſque ex pituitâ & flatu contrahunt. In Bauariâ & vicinis regionibus vt Auſtriâ, vbi vtuntur vinis Tirolenſibus, primò in colicam, à colicâ in paralyſim incidunt; quod ibi ita frequens eſt, vt in vnâ Abbatiâ aliquando viderim 20. paralyticos ex illâ causâ ſic affectos. Vbi homines ſolent veſci leguminibus, carnibus ac piſcibus ſalitis ac infumatis, vino generoſo, aliis, cæpis, porro, ſinapi, cancro & elephantiaſi ſolent infeſtari. Ad eos etiam diſponunt carnes venaticæ, gallorum Indicorum, pauonum, auium ſupra mare volantium & in eo degentium, vt anatum, anſerum, &c. Multi venatores elephantiaci euadunt ex ceruinæ carnis frequenti vſu; Inquit Galen. 2. *de nat. hum. cap. 9. qui leguminibus veſcebantur, iis crura debilitabantur:* legumina enim & piſces flatus & cruditates gignunt, ventrem diſtendunt, calculculum generant, & cruditatibus illis ad articulos propulſis podagram inferunt. Qui ceraſis aut fungis plurimum vtuntur, (intellige ceraſa nigra & immatura) anginâ ſolent infeſtari: qui perſicis lippitudinem; qui ficubus, ſcabiem perſæpè acquirunt; qui nucibus, amygdalis, pineis, cephalalgiâ, ventriculi dolore & ſubuerſione infeſtantur: Qui ſale, caſeo, lacticiniis, pane azymo ſeu non ſalito nec fermentato, calculo ac nephritide. Quo anno frequentiora ſunt cotonea, meſpila, nuces, & adſtringentia omnia, eo dyſenteriæ magis fiunt ac ventris fluxus; propterea ſcilicet quòd in corporibus diu retenta putredinem & acrimoniam acquirant. Pueri voraces, cibos malè maſticantes, carnes multas comedentes, vermibus laborant. Puellæ picâ laborantes, quæ gingibere, caryophyllis, pipere, vel frumento ac lateribus veſcuntur, in obſtructionem, cachexiam, ac hydropem incidunt.

§. II.

A Motu & Quiete.

Otioſam vitam agentes cruditatibus ac obſtructionibus laborant, pituitam multam coaceruant, & morbis omnibus ex pituitâ obnoxij ſunt. Qui lautè viuunt & in otio verſantur, facilè corporis obeſitatem contrahunt; ita videmus omnia animalia in otio ac quiete detenta ſaginari ac corporis molem adipiſci. Studioſi ac ſedentariam vitam agentes catarrhis, calculo ac cerebri debilitate, & morbis oculorum ſæpe infe-

ſtantur. Exercitia nimia pariunt laſſitudines, virium diſſolutiones, febres, & multos alios morbos, propter partium attritionem & humorum agitationem: *Silenum*, inquit Hippoc. 1. *Epid. comm.* 8. *text.* 19. *ex laſſitudine, potationibus & exercitationibus intempeſtiuis ignis corripuit.* Exercitia nimia in corpore cacochymico & cruditatibus referto, præſertim poſt aſſumptum cibum, cruditates, obſtructiones & humorum putredinem inferunt; humores enim ſic agitati in anguſtiſſimas vias rapiuntur, vnde obſtructiones; & in ſtomacho cibus nec concoctus diffluit; vnde cruditates, ex quibus putredines. Nimia exercitia in aëre calidiſſimo ſanguinis eruptiones & acutas febres cauſant. Quibus ſanguis rareſcit & inflammatur, ſi poſt calorem bibunt, vel vento frigido ſe exponunt, aut in aquâ frigidâ natent febres putridas, anginam, pleuritidem, &c. perſæpe contrahunt. Exercitia in frigido & humido aëre catarrhos & grauedines inferunt; equitationes ac violentæ ſaltationes, ancuriſmata, rupturas, & ſanguinis eruptiones cauſant. Hipp. *lib. de aëre, aquâ & locis* dicit, *Scythas multos eſſe arthriticos, & ad venerem impotentes propter equitationem.* Concionatores & religioſi altâ voce cantantes ſanguinis eruptione & herniâ ſolent infeſtari: hinc infiniti concionatores ſunt, qui herniâ laborant. Genibus nudis ſuper frigidis lapidibus frequenter in templo flectentes, flaccidos & aquoſos tumores in genibus acquirunt. Plumbifuſores aphoniâ & vocis abolitione vexantur. *Laniones & Coriarij*, inquit Rondeletius, *qui morticinia tractant, carbone non peſtilente facilè capiuntur.* Pannorũ infectores in phthiſim incidunt; acupictores in vitia oculorum; typorum fuſores in tremorem, paralyſim, & vultus decolorationem cadunt. In mari nauigantes & in indicam proficiſcentes plerumque Scorbutus inuadit. *Iuuenibus*, inquit Hippoc. 1. *Epid.* 5. *text.* 19. *propter intermiſſos labores conſuetos puris expuitio & mixtio cruenta deiectionéſque accidunt.* Sed dicit Gal. *in comm.* per puris expuitionem & mixtionem non verum pus ſed pituitam eſſe intelligendam; alioqui Hippocratis ſententiam veritate carere; certum autem eſt ob defectum exercitij corpora reddi pituitoſa, & phlegmata plura expui, & vrinam emingi cum ſedimento magis craſſo & pituitoſo. Qui in pratis ſupra dorſum decumbunt, ac ſupra terram dormiunt, ſpinæ dorſi ac neruorum refrigerationem contrahunt, & malis quæ inde oriri poſſunt, exponuntur. Venatores ſæpe melancholicis morbis corripiuntur, vt ſupra dictum eſt, quia venaticis ac ceruinis carnibus frequenter vtuntur.

§. III.

A ſomno & Vigiliâ.

Qui ſomno meridiano ſeſe dedunt, in capitis frigiditatem ac debilitatem incurrunt, & capitis doloribus catarrhis, apoplexiæ, aliiſque cerebri affectibus ſunt obnoxij; caput enim impletur vaporibus, ſi cibi

ſumptio

ſumptionem mox ſomnus excipiat. Somnolentia indicat cerebri frigiditatem & humiditatem. Somnolentia in ſenibus & ſomnus cum ſtertore, indicat procliuitatem ad apoplexiam. *Somnus in quo morbo laborem facit*, inquit Hippoc. 2. *Aphor.* 1. *lethalis eſt*; ſi verò iuuat lætalis non eſt. *Somnus vigilia, ſi modum exceſſerint*, inquit Hipp. 2. *Aphor.* 3. *malum.* Verùm de ſignis à ſomno & vigiliis latiùs, vbi de ſignis ab actionibus animalibus.

§. IV.

De Euacuatione & Inanitione.

Qui aluo lubricâ ſunt, à variis malis præſeruantur, qui adſtrictâ in dolores colicos, iliacos, venarum meſeraicarum, hepatis, folliculi fellis, & aliarum partium obſtructiones incidunt. Alui lubricitas humiditatem, vel frigidam totius, ſaltem hepatis complexionem indicat; durities ſiccitatem & calorem. Menſtruorum retentio febres, morbum virgineum inappetentiam, difficultatem reſpirandi, palpitationes, cachexiam, &c. inducit. Immodicus fluxus atrophiam ac hydropem minatur, & ſterilitatem inducit. Retentia ſubita menſtruorum in muliere virum expertâ ſine alio morbo, eſt præcipuum indicium conceptionis. Qui liberaliter emungunt plerumque à capitis doloribus, vertigine ac catarrhis liberi ſunt: Qui verò nares ſiccas habent, prædictis morbis magis obnoxij ſunt; & ſi ſenes ſunt, apoplexiam plus aliis metuere debent. Qui frequenter ſanguinem è naribus emittunt, phthiſim metuere debent, quia in talibus ſanguis ſurſum fertur; ideò fit, quòd aliquando venis narium obturatis ſanguis ad pulmonem feratur, & eius venas oppleat, ac quantitate ſuâ orificia relaſcet, & inde ſputum ſanguinis ſequatur; ſputum verò ſanguinis plerumque phthiſis excipit. Si hæmorrhagia magna eſt ac diuturna, in cachexiam & hydropem fit lapſus. Hęmorrhoïdes à morbis melancholicis ac lienis affectibus liberant. Sagacitas melancholicam complexionem indicat; qui ſagaces ſunt, plerumque vitæ ſunt breuioris; neque enim hæc opinio ſolùm eſt medicorum, ſed & vulgi.

§. V.

Ab Animi affectibus.

Metus & triſtitia diu durans, melancholicum eſt, inquit Hipp. id eſt, melancholicum morbum minatur.

Ex animi affectibus naturalis complexio cognoſcitur: Iracũdi ſunt calidi; timidi, frigidi & ſicci. Hinc qui iracundi ſunt, in febres ac alios morbos calidos incidunt; timidi ac triſtes in frigidos. Subitus terror facit abortum; fœtum ſignaturas, & non raro perpetuum vultus pallorem, ac

perpetuam cordis palpitationem. Nonnulli ex magno metu incidunt in Epilepſiam, alij in peſtem, alij in ſubitam canitiem, alij etiam derepentè moriuntur. Ira mala latentia & ſopita excitat, humores agitat & mouet, cordis palpitationem, ſanguinis inflammationem, hæmorrhagiam, fluxum menſtruorum ac calidas febres excitat; in ſanguineis etiam ſæpe cauſat apoplexiam, præcipuè illam, quæ à carotidum arteriarum propter multum craſſumque ſanguinem obſtructione cauſatur; ab irâ enim ſanguis ad caput fertur; hinc irati inflammantur in vultu & toruitatem acquirunt aſpectus. Triſtitia oſſa exiccat, atrophiam & hecticam facit, & vultus pallorem; & coniuncta morbis longis eos reddit periculoſos & lætales.

SECTIO III.

Signa à Rebus contra naturam, & primùm, à cauſis morbificis.

CAPVT I.

A Cauſis morbificis etiam ſigna deſumuntur. Res non naturales ſunt cauſæ externæ: quomodo ab iis ſigna deſumantur iam oſtenſum eſt. Porrò à cauſis internis quando cognitæ ſunt, etiam deſumuntur ſigna.

Pituitoſi in obſtructiones, frigidos morbos, catharrhos, febres quotidianas, & morbos longos proni ſunt.

Sanguinei in febres ſynochas, hæmorrhagias, peripneumoniam, anginam, pleuritidem & phlegmonarum omnia genera, ac morbos à ſanguine ortos facilè incidunt.

Melancholici in hæmorrhoides, lienis duritiem & obſtructiones, quartanam, cancrum, elephantiaſim, ſcirrhos, ſcorbutum, melancholiam, &c.

Cholerici in icterum, tertianam, dyſenteriam, phrenitidem, criſipelata, herpetes cauſones, &c.

A pituitâ morbi ſunt longiores, à bile & ſanguine breuiores. Morbi à calidis cauſis plerumque ſunt periculoſiores iis, qui à cauſis frigidis fiunt. Morbi à pituita & melancholiâ lentè magis ſoluuntur; Morbi verò à ſanguine & bile magis per criſim ac ſubitam euacuationem. Morbi à pluribus & contrariis cauſis interdum ſunt peiores; cùm contrarias exigant indicationes; interdum verò leuiores, quòd ſe mutuò retundant, & ad mediocritatem reducant.

CAP.

Cap. II.

A Morbis.

A Morbis varia ſignorum genera deſumuntur; anamneſtica, diagnoſtica,& prognoſtica. Anamneſtica, quia à morbo cauſæ tùm internæ tum externæ cognoſcuntur: ſic ſynochus ſanguinem, tertiana bilem, quartana melancholiam, œdemata pituitam, ſcirrhi melancholiam, eriſipelata & herpetes bilem indicant.

A morbo etiam temperamenta cognoſcuntur: ſic qui ſæpe morbis ex bile corripiuntur, bilioſi: qui morbi ex ſanguine, ſanguinei eſſe iudicantur. Ex morborum paroxyſmis & duratione etiam cauſa morbifica cognoſcitur: morbi breues tenuem & crudum humorem indicant; longi & pertinaces lentum & humidum, ſc. melancholicum & pituitoſum: Inſultus tertianarij bilem, quotidiani pituitam indicant.

Deſumuntur etiam ſigna diagnoſtica; nam vbi à parte affectâ ſæpè morbi, ita è contrà, pars affecta à morbo cognoſcitur: ſic ex ictero folliculus fellis, ex calculo renes, ex ſcorbuto lien, ex febribus intermittentibus vel affectum eſſe habitum corporis, vel paruas venas, vel viſcera ipſa: ex continuis venas maiores & cordi vicinas.

Deſumuntur etiam ſigna prognoſtica; nam ex vno morbo præſente cognoſcitur ſæpe quis alius morbus ſit ſecuturus. Cognoſcitur etiam quantum periculum immineat, quis exitus morbi futurus, quàm diu duraturus: Sic morbi magni, morbi multi, morbi naturâ ſuâ lætales, morbi principem aliquam partem occupantes, &c. periculum minantur, contrarij contrà: ſic febres ardentes, anginæ, pleuritides, apoplexia, cancer, peſtis, hydrops, periculum oſtendunt. *In morbis minùs periclitantur,* inquit Hippoc. 2. *Aphor.* 34. *quorum naturæ, ætati, anni tempori morbus congruit.* In acutis morbis, & maximè malignis incertæ ſunt prædictiones; nam occulti morbi malignâ ſuâ vi ſtatim cor ſpirituſque petunt, & ſæpe qui omnibus functionibus ſani apparent, breui ſine causâ manifeſtâ moriuntur; hinc morbi mali moris & maligni ſunt periculoſiores aliis; quia ſc. occultâ & venenatâ qualitate agunt, vt patet in peſte. Epidemici morbi ſunt periculoſi; quia peculiarem ferè habent malignitatem coniunctam; ſic pleuritides epidemicæ ferè peſtilentiales, & ſemper ſunt aliis lætaliores. Morbi acuti ſunt difficilioris curationis diuturnis: hinc Celſus *lib.* 3. *cap.* 1. dicit, magis condonandum eſſe medico, qui non poteſt acutos morbos curare, quàm qui non poteſt diuturnos; ratio eſt, quia in acutis præcipites ſunt occaſiones & mutationes, quas qui non aduertit, non poteſt commiſſum errorem poſteà reſarcire; in longis verò poteſt. In morbis naturâ ſuâ longis faciliùs curantur recentes

quàm inueterati. Morbi continui ſunt periculoſiores iis, qui per acceſſiones inuadunt; nam in illis natura à grauamine morbi non poteſt reſpirare ac vires reſumere, in his poteſt. Simplices morbi ſunt leuiores compoſitis. Morbi ordinati & conſtantes leuiores ſunt inordinatis. Morbi per protapathiam ſunt difficiliores iis, qui per ſympathiam fiunt.

A morbo etiam ſumuntur ſigna longitudinis ac durationis; Morbi, qui citò creſcunt, & ſtatim maxima habent ſymptomata, & citò ad ſtatum perueniunt, non ſunt diu duraturi; contrà, qui lentè mouentur. Morbi multi ſimul ſi ſunt lætales, vitam abbreuiant; ſi ſalutares mortem prolongant. Morbi periculoſi in partibus nobilibus breuiores ſunt, in ignobilibus longiores. Frigidi ſunt longiores, calidi breuiores. Morbi qui ſuâ naturâ ſunt breues breuem ſemper durationem prænunciant; qui verò naturâ longi, contrà: Sic cauſones, febres ardentes, peſtes, anginæ, & inflammationes internæ ſunt breues; contrà cancer, elephantiaſis, phthiſis, hydrops, quartana, podagra ſunt morbi longi.

A morbo etiam colligitur modus exitus morbi; aliqui enim morbi ex naturâ ſuâ per criſim ſoluuntur, alij non: frigidi morbi finiuntur per ſimplicem ſolutionem; acuti per criſim, præcipuè in regionibus calidis. Morbi venoſi generis ac à putredine orti ſæpe per criſim terminantur, morbi partium externarum minimè. Tertianæ, ſynochi, febres ardentes, ac malignæ ſæpe per criſim ſoluuntur, intermittentes, vt podagra, ſcabies, elephantiaſis, paralyſis, morbi ſunt naturâ ſuâ tales, vt per criſim non ſoluantur.

A Morbo etiam cognoſcitur, qualis ſit futura criſis; nam alij morbi hâc, ac aliâ criſi ſoluuntur. Item ex morbis præſentibus alij morbi futuri colliguntur; ex tinnitu aurium ſurditas; ex ſuffuſione cataracta ac cæcitas; ex vertigine apoplexia & epilepſia; ex partis ſtupore ac frigiditate paralyſis; à ſputo ſanguinis phthiſis; ex phrenitide aliquando lethargus; ex febre erraticâ quartana; à diarrhæâ barbioſâ dyſenteriæ; ab herniâ inguinum hernia ſcroti; à pleuritide non purgatâ peripneumonia; à peripneumoniâ ac anginâ phthiſis; à febris acutis febris hectica; à febre pallidâ cachexia, hydrops; ex ſcirrho hepatis ac lienis aſcites; à diuturnâ cordis palpitatione hectica; à longo fluxu muliebri ſeu albis menſibus vlcus vteri; A gonorrhæâ virulentâ carnoſitas penis; à non virulenta emaciatio & atrophia; à diuturnis lachrymis epiphora, ophtalmia & egylops ſunt metuenda. Conuulſio & paralyſis perſæpe colicis doloribus ſuperuenit, materiâ ab inteſtinis ad neruos tranſmiſſâ; quartana tertianæ, cùm humor bilioſus à calore nimio fuit aduſtus & torrefactus. De his plurimi ſunt apud Hipp. aphoriſmi & aliæ paſſim ſententiæ. *Quicumque pleuritide laborantes in 14. diebus non purgantur, ij ad ſuppurationem vertuntur*, inquit Hipp. 5. *Aphor.* 8. & 5. *Aphor.* 10. *quibuſcunque anginâ laborantibus ad pulmonem vertitur, illi in diebus ſeptem pereunt; ſi verò hos effugerint, ſuppurantur*, & 5. *Aphor.* 15. *quicunque ex morbo laterali ſuppurantur, ſi in* 40. *diebus fuerint purgati liberantur; ſi verò non, in tabem tranſeunt* & 7.

Aphor.

*Aphor.*11. *à morbo laterali pulmonis inflammatio malum eſt* & 6. *Aph.*8. *lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens bonum eſt.* Et *Aph.*43. *quicunque lienoſi à difficultate inteſtinorum capiuntur, ſi diu durauerit, aqua intercus aut leuitas inteſtinorum aduenit, & moriuntur.*5. *Aphor.*72. *qui regio morbo laborant, non multùm ventoſi fiunt*; ratio eſt quia ille morbus fit à bile 6. *Aphor.*33. ſic inquit, *qui acidum eructat non valde morbo laterali corripitur*; ratio eſt contraria, quia acidus ructus fit à ventriculi frigiditate & copiâ pituitæ, pleuritis *verò fit à bile* 6. *Aph.*34. ſic ait; *quicunque calui fiunt, iis magni varices non fiunt; quibus verò caluis magni varices fiunt, iis rurſus capillitium creſcit*; ratio eſt quia caluities aliquando fit à melancholicis humoribus ſub capitis cute detentis, cùm autem varices ſuperueniunt, ſignum eſt eos ad crura deriuari.5. *Aph.*65. *quibus tumores in vlceribus apparent, maximè non conuelluntur neque inſaniunt*: Ratio Hipp. eſt, quia vbi vlcera ſunt, eò natura frequenter omnes humores protrudit; hinc in vlceribus aliquando fiunt tumores; quibus autem fiunt, iis neque inſania, neque conuulſio fit, neque alij morbi, quia, inquam humores ad tumores & vlcera conuertuntur; at ſi tumores iam facti ſubitò diſpareant, & fuerint ad partes poſteriores conuerſi conuulſio fieri poteſt, humoribus ſcilicet in ſpinam tranſmiſſis; & ſi humores fuerint ad partes anteriores conuerſi, fieri poteſt inſania, humoribus ſc. per venas & arterias ad caput tranſmiſſis.5. *Aph.* 70. *à quartanis capti non admodùm conuulſionibus capiuntur; ſi verò priùs capiantur & quartana ſuperuenerit, liberantur*; ratio Aphor. eſt quia calor febrilis diſcutit, & rigor febrilis expellit humores illos, qui conuulſionem facere poſſunt 6. *Epid.* 6. *text.*7. *quartâ*, inquit, *laborantes magno morbo non capiuntur*, (per magnum morbum intelligit morbum comitialem) & 1. *Epid. ſect.*3. *text.*4. dicit, quòd quartana ſuperueniens ab aliis multis morbis liberet; & ſimile dicit 2. *Aphor.*26. his verbis, *febrem conuulſioni ſuperuenire meliùs eſt quàm conuulſionem febri*; ratio eſt, quia ſi febris ſuperueniat conuulſioni ex repletione ac pituitâ factæ, febris illam pituitam diſcutit & conſumit, & ſic conuulſio ceſſat: at quando conuulſio ſuperuenit febri & quidem acutæ, & eſt conuulſio facta ex ſiccitate propter ſummam cerebri ac neruoſi generis nimiam exſiccationem; talis autem conuulſio ex ſiccitate eſt lætalis. *Bonum eſt*, inquit Hipp. 6. *Aphor.*17. *ſi lippitudini alui profluuium ſuperueniat*; nam ſic humorum abundantia euacuatur, & ad inteſtina retrahitur. *Longo alui profluuio laboranti ſpontaneus vomitus ſuperueniens bonum*, inquit Hippoc. *Aph.*15. *lib.* 6. quia humores ſurſum tendunt, ex quo alui profluuium ceſſat. *Melancholiâ & nephritide laborantibus hæmorroïdes ſuperuenientes bonum*, inquit Hipp. *Aphor.*11. *lib.*6. *quibus bilioſæ deiectiones ſunt, iis ſurditate ſuperueniente deſinunt; & quibus ſurditas adeſt, iis deiectionibus bilioſis ſuperuenientibus finitur*, inquit 4. *Aph.*28. & 6. *Aphor.*5. *à maniâ difficultas inteſtinorum aut hydrops aut extaſis bonum.*

Cap. III.

A ſymptomatibus.

PRæcipua ſigna ſumuntur à ſymptomatibus; ſymptomata enim ſunt effectus morborum, cauſarum morbificarum ac partis affectæ; & ideò illa omnia poſſunt indicare;nam quando effectus adſunt,ſignum eſt cauſam adeſſe, & talem cauſam, quæ talem effectum edere & cauſare nata eſt. Significant ergo ſymptomata, quomodo effectus ſignificant cauſam; interdum tamen ſignificant etiam ſicut cauſa effectum;nam aliqua ſymptomata magnitudine ſui induunt naturam cauſæ; & non ſolùm ſequuntur aliquem morbum, ſed & aliquem morbum faciunt; vt magni dolores, vigiliæ, hæmorrhagiæ, alui fluxus, ſudores & omnes immodicæ euacuationes; & tum etiam ſignificant futuros morbos, vt cauſa effectum. Significant etiam vt coëffectus, quapropter à ſymptomatibus etiam ſumuntur ſigna anamneſtica, diagnoſtica, & prognoſtica. Anamneſtica,nam ex ſymptomatibus præteritæ cauſæ noſci poſſunt:diagnoſtica, quia ex ſymptomatibus cognoſcuntur & cauſæ præſentes, & morbi præſentes, & pars affecta præſens: prognoſtica; quia ex nullis ſignis meliùs morbi exitus futurus cognoſcitur modus ſolutionis, quàm à ſymptomatibus; hæc autem futura ſignificant ſymptomata, præcipuè in ratione coëffectus.

Cap. IV.

Ab actionibus animalibus.

§. I.

CVm actionum aliæ ſint animales aliæ vitales, aliæ naturales, nos de ſingulis agemus, & primò de ſignis ſumptis ab actionibus animalibus.

Actiones animales aliæ ſunt principes,aliæ ſenſitiuæ, aliæ motiuæ,de quibus nunc ordine; & primùm ab actionibus animalibus principibus.

§. II.

A Delirio.

Qui dociles facilè ſunt,humidi & calidi ſunt, qui naturâ alacriores &

excitatio

excitatiores ſunt, ſunt aliis calidiores; nam qui frigidi ſunt ſtupidi & ſomnolenti ſunt. Actiones principes primò quidem oſtendunt ſolam cerebri temperiem, & per conſequens totius corporis, præcipuè verò in pueris; proptereà quod in illis temperies partium adhuc ſint proportionatæ, & æquales, & necdum viſu rerum externarum diſproportionatæ; vnde qui cerebro eſt valde frigido & humido, non eſt veriſimile quòd reliquo corpore ſit valde calidus & ſiccus. Itaque dociles, iracundi, ad amores & odia procliues ſunt & alacriores, & temperamento calidiore. Sicci pertinaces ſunt. Humidi ſomnolenti & ab opinione mobiles. Senſus omnes hebetes & obtuſos habere, frigiditatis ac humiditatis ſignum eſt. Fatuitas indicat frigidam cerebri intemperiem, vel malam conformationem, vel paucam cerebri ſubſtantiam. Deliria in morbis mala & periculoſa ſunt, partim vt ſigna, partim vt cauſæ: vt ſigna, quia indicant cerebri, quæ pars princeps eſt, magnam læſionem, aut aliarum partium læſionem tantam eſſe, vt cerebrum in conſenſum trahatur: vt cauſæ, quia deliria faciunt ægros inobedientes & monitis ac rationi non parentes; vnde fit quod ſæpe non comedant, bibant, nec neceſſaria remedia admittere velint. Sæpe etiam ſunt deliria cum magno motu & corporis agitatione coniuncta, ex quo ægri valde laſſantur, debilitantur, & humores magis agitantur, & venæ ſectio, & cucurbitulæ, & clyſteres adhiberi non poſſunt, metu, ne in illâ corporis agitatione ab illis lædantur, ac à ſcalpello grauiter vulnerentur, aut vena clauſa denuò erumpat. Deliria meliora aut deteriora ſunt pro tempore quo apparent pro ratione morbi in quo apparent, pro ratione viriũ quæ cum illis coniunguntur, pro ratione concoctionis & cruditatis, aliiſque ſymptomatibus, quæ cum illis coniunguntur. In febribus acutis deliria ſunt malum ſignum; indicant enim ardorem tantum eſſe, vt cerebrum ac ſpiritus animales in conſenſum rapiantur & inflammentur. *Quibus in febribus ardentibus tremores fiunt, delirium eis ſuccedit*, inquit Hippoc. 6. *Aphor.* 26. nam tranſlatis humoribus morbificis à venis ad neruos, cerebrum in conſenſum trahitur, & tremor & delirium ſequitur. Ex delirio ægroti ſemper aſſurgentes, vel ſemper iacentes quidem, ſed continuò partem aliquam mouentes, aut ſemper deliria loquentes inter paucos dies extenuantur, inquit Hipp. *Deliria præcedentia criſim, bona* inquit idem 1. *de Criſibus cap.* 8. nam deliria ſub criſim ſi ſigna coctionis præceſſerint, & alia ſigna adſint, futuram criſim ſignificant; & ſic ſunt bona ſigna. Signa enim quæ ex naturâ ſuâ peſſima ſunt, bona euadunt, ſi ſint critica, vt eſt 2. *Aphor.* 27. Deſipientiæ aliæ ſunt mites, aliæ ferinæ, aliæ cum riſu, aliæ cum ſilentio, aliæ cum corporis agitatione: *Deſipientiæ, quæ ſunt cum riſu, ſecuriores: quæ verò cum ſtudio, periculoſiores*, inquit Hipp. 6. *Aphor.* 53. ratio eſt, quia quæ cum riſu ſunt, fiunt à ſanguine inflammato; quæ verò cum ſtudio, taciturnitate, & profundâ cogitatione fiunt, ab humore melancholico ſuperaſſato. Quæ cum ſilentio fiunt, obſcuræ & blandæ deſipientiæ ſunt malæ; de his 2. *Coacar.*

*ſect.*1. *text.*30.Sic inquit Hipp. *In febribus inſania vehementes ſilente agri, ſed non tamen priuatâ voce lætale.* Delirium cum ſilentio ſequitur frequenter deliria ferocia & turbulenta; quia ſignificant vel vires eſſe deiectas,vt æger nequeat ampliùs ſic tumultuare, vel bile à ſummo calore eſſe aſſatam & in atram bilem conuerſam. Notandum tamen quòd delirium cum ſilentio aliquando contingit propter affectum lethargicum coniunctum;aliquando propter vocis abolitionem;vtrumque ſilentium eſt lætale:Primum quidem, quia eſt peſſimum calidiſſimum morbum in lethargum conuerti;nam 3.*Proret.*inquit, *inſanabilia ſunt ea frigora, quæ ex calidis morbis oriuntur*: Secundum ſilentium contingit,quia loqui non poſſunt;hoc verò fit à facultate animali emortuâ, vel vocalibus inſtrumentis conuulſis aut exiccatis, quorum vtrumque eſt lætale: aliquando tamen poteſt talis vocis abolitio fieri à causâ externâ aut manifeſtâ, vt frigido percepto catharro; & tum talis vocis abolitio cum delirio non eſt lætalis. Deliria cum prauis aliis ſymptomatibus, vt tremore, conuulſione coniunctâ ſunt lætalia; & tunc tremores & conuulſiones non ſuperueniunt, niſi deliriis magnis & ferinis; deliria autem magna ſunt periculoſa: denique eiuſmodi tremores & conuulſiones ſuperueniunt propter ſummam cerebri ac neruoſi generis à calore exiccationem;tantum autem eſſe ardorem vt cerebrum exiccetur, eſt lætale: hæc deliria vocat Galen.phrenitides tremulas, & vbicumque earum facit mentionem, dicit eſſe pernitioſas.1.*Proret.*14. *mente ob melancholiam aberrantibus tremores ſuperuenientes maligni.* Et *ſect.*16. phrenitici modico vtentes ſtrepitum edentes, tremorem incurrunt; & poſtmodum dicit,hæc omnia eſſe mala & lætalia, & *text.* 19. *vacillationes mentis cum voce caliginosâ, linguaque conuulſiones cum tremore, & voces obmuteſcentes, & durities in his pernitioſa.* Et 3. *Coacar. ſect.*2. *text.*22. *in vehementi phrenitide tremores mortiferi.* Porrò deliria omnia in phrenitide & ardentibus febribus,ſi mortifera ſint in conuulſionem deſinunt,& conuulſio eis ſuperuenit, vt Galen.1.*Proret.*3.affirmat;& talis conuulſio eſt ſignum mortis, Sic Galen.13. *Method. cap.*8. *Succedit*, inquit, *conuulſio maximè exitiali phrenitidi, nec ſanatum ita conuulſum vllum aut ipſe vidi*, inquit, *aut alium narrantem audiui*; Palpitationes etiam ſeu conuulſio animalium motus qui non ſunt vera conuulſio,ſed tremores conuulſiui,ac manuum ſubſultus deliriis ſuperuenientes, etſi non perinde vt veræ conuulſiones tamen etiam ſunt lætales. Hipp. 1. *Epid. comm.*1.*text.*52. *Phreniticis*, inquit, *conuulſiones fiunt & virulenta vomunt, & ex iis quidem ſubitò moriuntur, vt in Philiſtâ phrenitice fuit obſeruatum*; quia ſc. talis vomitus cauſæ magnitudinem indicat, niſi forte ſit in die critico,aut ſit copioſus nam tum non eſſet malum ſed poſſet eſſe decretorius. *Delirium etiam cum ſtillicidio ſanguinis è naribus* 3.*Proreticorum text.*49.& 1.*Proret.text.*1. *planè lætale indicatur.* Porrò & deliria ſine ſiti, & cum deiectionibus ac vrinis albis inter lætalia habentur, vt ex 1. *Proret. text.*16. & 4. *Aph.*72. patet. Cùm delirio nihil dormire, vel dormire hiante ore, vel delirium

à

à ſomno non mitigari ac minui, perniciosſum eſt; contra *bonum vbi ſomnus delirium ſedat*, vt habetur 2. *Aphor.*2. Sopor quoque poſt delirium & peruigilium ſunt perniciosſa: ſic 3. *Epid.text.*2.*nullus*, inquit, *phreniticorum vehementer tum inſanit, ſed quadam veternosâ in ſomnum delatione capite grauatus moritur.* Delirium etiam cum magnâ obliuione ac ſtupiditate eſt malum; quia indicat cerebri ardorem in frigiditatem eſſe conuerſam. Si delirantibus facies flammea eſt, ſi deſipientes neque vident neque audiunt: ſi frigent aut rigeant, & externa liueſcant, ſi aliquâ anxietate laborent, ſtridant dentibus, ſingultiant, frigidum habeant ſudorem, &c. mors in propinquo eſt, *ex multâ potatione rigor & deſipientia malum*, inquit Hipp. 7. *Aphor.*7. deſipientia ſola poſt potum non eſt ita mala quia omnibus ebriis contingit, ſed deſipientia cum rigore; talis enim caloris natiui à multo vino ſuffocationem ac extinctionem oſtendit. *A profluuio ſanguinis deſipientia ac conuulſio, malum*, inquit Hipp. 7. *Aphor.*9. ratio eſt, quia conuulſio corporis ab euacuatione ſanguinis exiccationem ac ſpirituum extractionem ſignificat. *A pulmonis inflammatione phrenitis malum*, inquit Hipp. 7. *Aphor.*10. *delirio ſedari phrenitidem lætale*, inquit, 6.*Epid.ſect.*7.*text.*11. ratio eſt, quia materiam, quæ inflammationem pulmonis ac phrenitidem facit, ad cerebrum conuerſam eſſe indicium eſt, *ex capitis ictu ſtupeſcentia ac deſipientia malum*, inquit Hippoc. 7. *Aphor.*14. quia vulnus ad cerebrum penetraſſe, vel cerebrum concuſſum & loco motum, indicat, *ex vigiliis conuulſio ac deſipientia malum.* 7. *Aphor.* 18. quia ſc. indicat maximam ſiccitatem, quæ lætalis eſt.

§. III.

Ab obliuione ac memoriâ deperditâ.

Obliuio ac memoria deperdita indicat frigidam ac humidam cerebri intemperiem natam ex humoribus frigidis ac pituitoſis, vt Galen.3. *de loc. aff. cap.*5. docet, per vſum refrigerantium, ac narcoticorum, vel læſionem conformationis cerebri; nam à caſu ex alto, percuſſione & vulneribus capitis non rarò obliuio contingit. Sic legimus Meſſalem Coruinum ex lapidis ictu ita memoriam perdidiſſe, vt literas & proprium nomen fuerit oblitus. Idem contingit etiam aliquando ab apoplexiâ & epilepſiâ prægreſſis. Si obliuio à frigidâ cauſâ ac humiditate ortum ducat, vel apoplexiam, vel epilepſiam, vel lethargum minatur. Thucidides ſcribit de magnâ quadam peſte, à quâ qui ſuperſtites manſerunt, omnes obliuione tacti fuerunt. Obliuio in morbis acutis eſt periculoſa, quia vel emortuam facultatem indicat, vel calidam cerebri intemperiem in frigidam eſſe conuerſam; quam conuerſionem eſſe periculoſam iam ante dictum eſt, etenim vti etiam dictum eſt, veternoſa in acutis conſtitutio eſt pernitioſa. *Ignorantia cum rigore mala; mala quoque*

& obliuio, inquit Hipp. 1. *Proret.* 3. *Ratio eſt*, inquit Galen. *in comm. quia indicat calorem victum à refrigeratione ſymptomaticâ*: ſic Hipp. 3. *Epid.* 3. *text.* 84. loquens de Apollonio phrenitico *Externæ*, inquit; *partes vndique erant frigidæ, aliquantulum delirabat, omnium quæ locutus erat, obliuiſcebatur.* Et alibi *in Epid. obliuio, ſub acceſſiones languor vociſque defectus*; quæ omnia Galen. 3. *Proret.* 3. *text.* 57. dicit eſſe ſigna lætalia. Aliqui propter delirium videntur præteritorum eſſe obliti, quia delirando ſic loquuntur, vt videantur præteritorum non meminiſſe; ſed illa non eſt vera obliuio, ſed tantùm delirium; nam qui ſic delirant, paulò poſt garriendo ſæpe oſtendunt ſe memores eſſe eorum, quæ antea videbantur fuiſſe obliti; & talis obliuio quia non eſt vera, ſed tantùm delirium, non eſt tam mala, & ſolum indicat, quod ipſum delirium indicat. Porrò ſicut multa ſymptomata peſſima aliquando ſunt critica, & tum non ſunt mala, ita aliquando ſub criſim cum aliis ſignis criticis contingit obliuio; propter humorum agitationem, vnde vel vapores, vel ipſi humores, ſanguis ſc. aut pituita, aliquando in caput feruntur, & talis non eſt mala, ſed futuram criſim denuntiat, nempe ſi cum aliis ſignis criticis, & ſignis coctionis prægreſſis concurrat, & in ſtatu ac die critico.

§. IV.

A ſomno & vigiliâ.

Prognoſticorum 2. *text.* 11. dicit Hippoc. *illum ſomnum eſſe bonum, qui ſic eſt, ſicuti ex naturâ & conſuetudine eſſe ſolet. Somnus & vigilia vtraque ſi modum excedant, malum*, inquit Hippoc. 2. *Aphor.* 3. malum autem eſt & vt ſignum, & vt cauſa: vt ſignum, quia indicat naturam non conſueto modo ſe habere, ſi in ſomno mutatio aliqua contingit: vt cauſa, quia ſomnus deficiens eſt cauſa, vt ſpiritus non regenerentur, vires non reſtaurentur, concoctio humorum ac alimentorum non rectè fiat, corpus ſiccius euadat & debilius; ſomnus enim reficit & humectat; & efficit vt humiditates in corpore multiplicentur. Somnus exuperans caput humectat, vaporoſa excrementa in corpore retinet & minùs diſcuti ac expelli facit; ideò bene Hippoc. 6. *Epid. ſect.* 6. *text.* 5. *labor, ſomnus, cibus, potus, venus, omnia mediocria ſunto. In quo morbo ſomnus laborem facit, lætale*, inquit Hippoc. 2. *Aphor.* 1. malum enim eſt, ex quo natura iuuamen deberet percipere, ex eo percipere noxam; cùm ergo ex ſomno natura deberet refici, ſpiritus reparari, materia morbifica meliùs coqui, ſi nihil iſtorum conſequatur, ſed è contrà ſymptomata, iectigatio, delirium, debilitas, &c. augeantur, malum eſt; ſignum enim eſt, naturam nihil antedictorum facere, & cauſam morbificam non compeſcere, ſed illam naturâ eſſe ſuperiorem; porrò hic aphoriſmus præcipuè veritatem habet in declinatione morbi ac paroxyſmorum; tum enim ſomnus maximè confert; ſi ergo tum non confert, ſignum eſt de-

bilitatis caloris natiui, qui cauſam morbificam ſuperare non poteſt: at in perturbatione criticâ, in principiis paroxyſmorum febrilium ſomnus eſt nociuus, quia per ſomnum humores intrò rapiuntur, qui foras pelli deberent. Itaque ſi tum ſomnus nocet, eſt quidem malum vt cauſa, ſed non vt ſignum, quia tum iuuare non ſolet nec debet; at tum non iuuare cum iuuare debet & ſolet, eſt malum ſignum, & ſignum debilitatis naturæ. *Vbi ſomnus delirium ſedauerit*, inquit Hippoc. 2. *Aphor*. 2. *bonum*; quia indicat naturam eſſe ſuperiorem, & ſuperare cauſam morbificam, & diſcutere acres fumos, ac humectare cerebri ſiccitatem, & acres humores delirium facientes mitigare. Auicenna *lib*. 4. *fen*. 2. *ſect*. 1. *cap*. 49. *profunditas ſomni*, inquit, *cum debilitate pulſus, malum*; quia ſi cum profundo ſomno pulſus eſt debilis, ſignum eſt, quòd ſomnus ſit potiùs à victâ & debilitatâ facultate naturali, quàm ab humiditate aut aliâ causâ; niſi enim facultas quodammodo eſſet emortua, pulſus non eſſet debilis, ſed potiùs fortior; naturaliter enim à ſomno pulſus euadunt fortiores. In magnis viſcerum inflammationibus, in tempore criſeos, in peſte, in aſſumpto veneno ſomnus malus; quia per ſomnum ſanguis ſpirituſque ad interiora trahuntur; hinc inflammationes augentur ſanguine ad eas confluente, & venenata qualitas tum peſtilentiæ tum veneni aſſumpti, quæ ad externas & ignobiles partes protrudi deberet, intrò ad cor & alia nobilia viſcera repit. In febribus & aliis morbis ſomnus vtilis eſt, quia humores coquit. Somno in pueris ſæpe acutæ febres iudicantur, & ſomnus in pueris ſæpe eſt criticus; iudicat autem febres, quatenus corpus humectat, humores coquit, & ſpiritus reſtaurat; quibus natura roborata cauſam morbificam ſuperat, & febres ceſſant. *In febribus tremores & conuulſiones malum*, inquit Hippoc. *Aphor*. ratio eſt, quia illa ſunt ſymptomata malè affecti cerebri ex ſymptomaticâ tetri vaporis & glioſi humoris aſſatione, qui conuerſus in humorem melancholicum ad cerebrum ac neruoſum genus præcipuè ex ore ventriculi transfertur. 2. *Prognoſt*. 12. ſic habetur: *peſſimum ſi neque interdiu neque noctе dormiat; dolor enim, labor ac deſipientia ab eo indicantur*; dolor & labor indicantur vt cauſa, vigiliæ ac deſipientiæ vt effectus; nam vigiliæ vel ſummam ſiccitatem, vel dolorem, vel anxietatem, vel animi ægritudinem, quæ ſomnum interpellent, indicant, vt teſtatur Gal. indicant autem deſipientiam vt futuram; nam ex nimiâ ſiccitate & ſpirituum cerebri exhauſtione ſequitur deſipientia. 5. *Aphor*. 27. ſic habetur: *Quibus noctu bibendi eſt auiditas, iis admodùm ſitientibus ſomnus bonus eſt*: quod idem Rhaſes 10. *ad Almanſorem cap*. 21. aſſerit; ratio eſt, quia ſitientibus noctu potum dare non eſt bonum, & ſic præſtat ſitim ſomno fallere, nam potus concoctionem humorum, quæ noctù maximè fit, impedit, ſomnus verò iuuat: interim ſomnus ſitim ſedat humectando, humores acres mitigando & coquendo, qui ſitim faciunt. Vigiliæ ſunt ſignum maximi ardoris ac ſiccitatis, ideò peruigilium febres acutas plerumque comitatur; eſt autem peruigilium in acutis febribus valde malum,

 quia

quia exiccat magis & inquietudinem adfert, & coctionem humorum ac alimentorum impedit, & ſpiritus exhaurit; hinc peruigilium ſæpe conuulſio ac delirium ſequitur: Hinc Hipp.4. *Aphor.*2. ait, *in vigiliâ conuulſio & deſipientia malum*, & præcipuè malæ ſunt vigiliæ, ſi cum aliis malis ſignis adſint, vt vomitu æruginoſo,maximâ ſiti,capitis dolore,&c, quia tum delirium præſagiunt: hinc Hippoc.1. *Proret.*10. *qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent vigilántque cum ſurditate, hi vehementer inſaniunt.* Porrò varia habentur exempla apud Hippoc. *in Epid.* eorum, qui inſomnes in ardentibus febribus obierunt. Porrò ſicuti vigilias aliquando deliria & conuulſiones ſequuntur, ita etiam aliquando ſequuntur comata, quæ non minùs illis lætalia ſunt, vt Galen.4. *Aph.*67. oſtendit: contingunt autem eiuſmodi comata poſt vigilias vel emortuâ facultate, vel vſu nimio refrigerantium remediorum, vel reſolutâ bile; pituitâ, quæ in capite erat, relictâ. Porrò etſi vigiliæ in ardentibus febribus plerumque ſint pernitioſæ, poſſunt tamen nonnunquam eſſe bonæ, nempe cum ſunt criticæ; nam ſicut aliquando ſomnolentia, ita aliquando vigiliæ inter critica ſigna referuntur, ſiquidem inter alia ſigna critica, deliria, anxietates, inquietudines, dolores maximè vigiliæ referuntur, vt docet Galen. 3. *de Criſibus*; tales autem vigiliæ debent eſſe in vigore; nam, vt inquit Galen. 4. *Aphor.* 70. *quo ægri magis ad criſim accedunt, eò magis vigilant, grauiter habent ac febricitant*, & 3. *Proret. text.* 45. *qui compoſiti*; inquit, *perturbantur, peruigilant, naribus ſtillant, ſextâ die liberantur, & capitis affecti grauitate, & ſyncipite dolente peruigiléſque ſanguinem profundunt*, &c. quod idem aliis locis refert. Itaque hi ſomni omnes intra limites ſomni naturalis comprehenduntur.Sunt verò alij ſomni toto genere nō naturales,qui ſopores,ac ſomni longi ac veternoſi & comatoſi vocantur; tales ſomni ſunt illi, qui ſunt valdè diuturni, & non ceſſant, & à quibus ægri vix poſſunt excitari, & cùm excitati ſunt, mox iterum obdormiunt; tales ſomni apparent in lethargo, apoplexiâ, caro, catalepſi, comate, &c. cùm ergo ægri eiuſmodi ſomno tenentur, alicuius iſtorum morborum indicium eſt. Porrò ſicuti illi morbi ſunt magni & periculoſi, ita quoque ſomni, qui illos indicant, ſunt periculoſi.

Cap. V.

A læſione ſenſuum externorum.

§. I.

SEnſuum vitia aliud in morbis acutis, aliud in morbis longis indicant; in longis non ſunt ita pernitioſa aut lætalia ſicut in acutis; neque

neque in longis ita ſigna prognoſtica vitæ aut mortis ab eis deſumi poſſunt, ſicut in acutis. Extra acutos morbos vitia & læſiones ſenſuum plerumque contingunt vitio proprio, & primario ſuorum ſenſoriorum ac partium:àquibus fiunt vel exercentur:in acutis verò,quę vitia contingunt,plerumque contingunt per ſympathiam totius,vt in febribus acutis ac malignis,vel viſcerum præcipuorum inflammationibus;& plerumque contingunt propter magnitudinem morborum eorundem, & per hoc, quòd magnitudo mali cerebro communicetur, ac facultatem animalem in conſenſum trahat, quod in eiuſmodi morbis eſt pernitioſum, ac malum; capite enim in conſenſum tracto, debent neceſſariò circa aliquos ſenſus læſiones contingere. Euidentes ergo aliquæ ſenſuum læſiones in acutis morbis adeſſe eſt malum ſignum; non adeſſe tamen, propterea non eſt bonum ſignum, aut ſignum ſalutis; quia poſſunt morbi multi acuti eſſe lætales, & hominem interimere ſinè eo, quòd in illis euidentes aliquæ læſiones ſenſuum contingant; propterea, quòd eiuſmodi febres ac inflammationes viſcerum contingant frequenter in partibus à capite remotis, quæ poſſunt interimere ſine eo, quòd caput aut facultates animales coafficiantur, tamen nihilominus caput coafficitur, vel ſaltem ſemper coafficitur ſub mortem, & ferè ſub mortem aliquæ læſiones ſenſuum ſemper concurrunt. Plerumque autem in acutis euidentiſſima ſigna mortis à ſenſuum læſionibus hauriuntur. Tam autem illæ ſunt lætales, quando à proprio aut peculiari aliquo vitio ſuorum inſtrumentorum non contingunt, ſed conſenſu morbi acuti, aut propter magnitudinem eius, aut facultatis animalis læſionem aut imbecillitatem; nam ſi in morbo acuto contingeret hebetudo viſus, aut ſurditas propter peculiare aliquod auris aut oculi vitium, propter catarrhum, propter ophtalmiam,aut peculiarem aliquam læſionem,quæ quocunque tempore etiam extra illum morbum acutum contingere poteſt, non eſſet tum vllum lætale aut pernicioſum ſignum;ſed tantùm ſignum indifferens, & nihil ſuper ipsâ febri aut morbo acuto, cum quo caſualiter incidit, indicans,ſed tantùm indicans ſuam propriam cauſam. Verùm cùm aliquando difficulter diſtinguitur, an illæ læſiones propter peculiare aliquod ſenſorij vitium, an verò propter acuti morbi magnitudinem contingat; ideò oportet alia ſymptomata conſiderare; nam ſi cum eiuſmodi læſione ſenſuum cum ſurditate, cum cæcitate, etiam alia peſſima & lætalia ſigna concurrant; ſi nulla manifeſta eiuſmodi læſionum cauſa adſit, ſi omnia conſentiant, ſi cruda omnia ſint, ſi delirij ſpecies aliqua, aut metus, vigiliæ, capitis grauitas, & tandem ſi virium adeſt imbecillitas, ſignum eſt læſionem à morbi magnitudine eſſe; multò maius ſignum erit, ſi non in vno tantùm,ſed in pluribus ſenſibus læſio percipiatur. Itaque.

§. II.

§. II.

A læſione viſus.

In acutis morbis non videre, vel obſcuros ac caliginoſos oculos habere, eſt malum ſignum. Hipp.4. *Aphor.*49. *In febre*, inquit, *non intermittente ſi oculus, aut naſus peruertatur, & æger non videat neque audiat, iam debili exiſtente corpore, mors in propinquo eſt.* Quæ eadem.1. *Coacar. ſect.*1. *text.*10. & aliis locis repetit. Splendores oculis obuerſantes, videre muſcas volantes, ſunt etiam ſignum perniciofum: *malum eſt quoque*, inquit Hipp.1.*Prognoſt.*13. *ſi ægri non ferant lumen.* Hæc autem ſigna ſunt mala, niſi ſint critica; poſſunt autem aliquando eſſe critica, ſicut & quæuis alia peſſima ſymptomata. Hoc teſtantur Galen. & Hipp. variis locis: *Quibus ſurditas*, inquit Hipp.1.*Coacar.ſect.*2.*text.*7.*cum grauitate capitis & hypochondrij tenſione, & ad oculos ſplendore, profluuium ſanguinis ſignificatur.* Et 3.*de Criſibus ſect.*1.*text.*18.hæmorrhagiæ criticæ futuræ ſigna ponit Galen. *ſi motus fulgoris oculis appareat cum viſus obſcuritate*, quæ eadem citat.3. *Prognoſt. text.*35. Non ſolùm per hæmorrhagiam, ſed & per vomitum futuram criſim indicant tales affectiones. Sic Hippoc. 3. *Prognoſt.*30. *In febre*, inquit, *non extioſâ tenebricoſum aliquod oculis obuerſari, vomitum bilioſum indicat.* Et 3. *de Criſibus cap. vlt. Vertigines*, inquit, *obortæ cum agitatione labris inferioris, & multâ ſaliuâ, oriſque ventriculi morſu & capitis dolore vomitum futurum indicant.* Tum autem hæc tenebricoſitas & caligo oculorum hæmorrhagiam ſignificat, quando ſimul adeſt oculorum & faciei rubedo, & ſplendores oculis obuerſantes, capitis grauitas, morbus ſanguineus, ætas iuuenilis: tum autem potiùs indicat vomitum futurum, cùm adeſt ventriculi dolor, nauſea, labri tremor, febris bilioſa, & pro ſplendoribus oculorum, oculorum vertigo: tum autem maximè hæ viſus læſiones critica ſigna præbent, quando cum aliis ſignis criticis apparent, in die decretorio, præuiis ſignis concoctionis, & facultate robuſtâ; nam ſi in morbi principio, vel in incremento apparent, vel inſtatu ſine ſignis coctionis, facultate exiſtente debili, tum non pro ſignis criticis ac bonis, ſed pro pernitioſis & lætalibus debent haberi. Extra morbos acutos læſæ viſiones ſuas cauſas & ſua ſenſoria affecta eſſe indicant indicant autẽ vel ſpirituum inopiã, vel craſſitiem, vel aliam qualitatem malam, vel tunicarum aut humorum ac maximè vſtallini obſcuritatem, vel opticorum neruochryum obſtructionem. Peſſima læſio viſus eſt, quæ contingit ſine vllo externo oculi vitio; nam hæc contingit vitio interno ac profundo, quo collyria ac remedia externa non poſſunt pertingere; vel contingit ex nerui optici obſtructione, quæ difficilis eſt curationis. Res geminas videre humoris cryſtallini à ſuâ ſede remotionem notat. Muſcas ante oculos videre volantes, delirium indicat, vel ſuffuſionem & cataractam minatur. Flaua omnia videri, icterum

ictérum indicat. Videri omnia in orbem verſa, vertiginem animalium ſpirituum in cerebro circumactionem, vapores feruidos bilioſos in eo circumagitantes, & cerebri debilitatem indicat. Quid iſtæ viſionum differentiæ indicent, nempe videre meliùs propinqua, vel videre meliùs remota, vel meliùs videre de die, vel meliùs videre de nocte, vel videre res maiores vel minores quàm ſunt; ſuo loco eſt videndum, vbi ſcilicet de cauſis eiuſmodi ſymptomatum diſputatur, quæ referre huius loci non eſt.

§. III.

Ab Auditione læsâ.

Mala eſt ſurditas in morbis acutis: ſic Hipp. 4. *Aphor.* 49. vt iam audiuimus, *letale*, inquit, *ſi in febribus acutis æger aut non videat, aut non audiat debili exiſtente corpore.* Additur (*debili exiſtente corpore*) quia tum eſt iudicium fieri ab emortuâ facultate: nam ſi facultas non eſſet debilis, & non adeſſent ſymptomata mala, ſuſpicio eſſet, quòd poſſint à vitio aliquo auri proprio contingere, quod non eſſet lætale: peſſima quoque ſurditas ſi cum aliis ſignis lætalibus coniungatur: ſic 1. *Coacar. ſect.* 2. *text.* 10. *valde ſurdi, tremuli, linguâ reſoluti, torpidi, malum.* Et paulò poſt addit: *Surdaſtri, trementes manibus, dolentes ceruice, craſſa mingentes, nigra vomentes, lætaliter habent.* Sic varia exempla ſunt apud Hipp. *in Epid.* mortuorum, qui inter peſſima ſigna ſurditatem quoque habuerunt, vt 3. *Epid.* 3. in philiſtâ & aliis. Surditas & aliæ capitis affectiones ſuperuenientes acutis ac malignis morbis, ſunt etiam aliquando ſigna imminentis delirij; indicant enim cerebrum ob malignitatem mali in conſenſum trahi: Sic 1. *Pror.* 10. inquit Hipp. *qui in capitis doloribus æruginoſos vomitus habent, vigilantque cum ſurditate citò vehementer inſaniunt*; nam ſi vomitus ſint æruginoſi, ſignum eſt, bilem peſſimam abundare, & ſi ſuperueniant vigiliæ & ſurditas, ſignum eſt, quòd illa bilis ſuperiora petat, & conſequenter quòd delirium ſit ſecuturum, & *eod. lib. text.* 32. habetur, *quòd ſurditas & vrinæ abſque reſidentiâ prærubræ & ſublime petentes mentis oberrationem portendant.* Et Hipp. *in Coac. prænot. in acutis febribus aures obſurdeſcere,* dicit *eſſe furioſum.* Porrò ſicut cœcitas, ita aliquando ſurditas eſt ſignum criticum, & tunc etiam non eſt malum: ſic 3. *Proret. text.* 55. habetur, quòd hypochondrij ſenſio cum capitis grauitate & ſurditate, quæ conſequenter fatigant, ſanguinis profuſionem denuntiant: ſic 5. *Aphor.* 6. *quibus per febres aures obſurduerunt, iis ſanguis è naribus profluens, aut perturbata aluus ſoluit morbum.* Aliquando ſurditas parotidas poſt aures futuras indicat: Sic 3. *Proret.* 67. *ſurdis*, inquit, *manſuetæ parotides fiunt.* Tùm autem ſurditas critica erit habenda, quando in ſtatu cum aliis ſignis criticis, cum preuiis ſignis coctionis, ac robuſtis viribus apparet; quòd ſi in principio & incremento cum debili-

bus viribus,& ſine ſignis concoctionis appareat,eſt malum ſignum.Quòd ſi etiam poſt criſim eiuſmodi ſymptomata, vt hebetudo oculorum, ſurditas, & alia mala ſigna appareant, præcipuè cum nulla in criſi facta fuerit euacuatio, peſſimum ſignum ſunt, nam vt eſt 3. *Proret. 3. indicatoria non iudicantia ſunt lætalia.* Non ſolùm ſurditas eſt mala, ſed & aurium tinnitus. Circa quod notand. quod ægri aliquando conquerantur, ſe multa audire, magnum ſtrepitum, campanas, homines colloquentes; ſed hoc fit ex delirio; nam imaginantur ſe audire & nihil audiunt, & de eo hîc non agimus. Aliquando ægri mente conſtantes aſſerunt ſe in auribus tinnitum habere; talis autem ſonitus in ardentibus febribus eſt etiam pernitioſus: Sic Hipp. *Coac.ſect.2.text.6. bombus & ſonitus aurium in acutis lætalis*; eſt autem malum ſignum,quia indicat bilioſum humorẽ in caput ferri,& ſe in anfractus aurium inſinuare,aut cerebri ſanguinem inflammari, vnde feruidi vapores aëri implantato commiſcentur. Malus eſt etiam aurium tinnitus, quia aliquando futurum delirium ſignificat; nam vt ait Galen. ab eadem cauſâ fit delirium & ſonitus aurium, nempe à feruidis fumis ſurſum eleuatis; etenim *ſecundo Proret. text.*1. dicit,*quòd humor ad caput aſcendens facit tum deſipientiam tum aurium ſonitum*: ſic 1. *Proret.*18. habetur; *quod ſi aurium ſonitus euenit cum caligine, euenerítque in naribus grauitas, mente ex melancholiâ aberrant, niſi*, vt inquit Hipp.*ſanguis fluxerit.*Ex hoc verò quòd addit,(niſi ſanguis fluxerit,) patet,quòd ſonitus aurium etiam aliquando ſit ſignum criticum,quòd itidẽ confirmat Hipp.1.*Coacar.ſect.2.tex.7*.vbi dicit,*aurium ſonitum tum delirij, tum è naribus fluxuri indicium eſſe.* Extra morbos acutos tinnitus aurium eſt ſolummodò ſignum ſuæ cauſæ, nempe obſtructionis in aure à pituitâ, flatibus, aut aliquo alio obſtruente. Inſuper indicat cerebri frigidam intemperiem, pituitæ & flatuum in eo abundantiam. Si ſolùm in aëre hoc vitium percipiatur, ſolius affectus auris indicium eſt; ſi verò iungatur cum aliis affecti cerebri ac aliorum ſenſuum ſymptomatibus, vt viſus obſcuritate, capitis dolore, grauitate, olfactu diminuto, ſomnolentiâ, &c. indicium eſt affecti capitis vel afficiendi, & tinnitum non proprio auris vitio, ſed per conſenſum cerebri vel aliarum partium fieri: ſic aliquando graues cerebri morbos indicat, vt teſtatur Hippoc.1. *Coac. ſect.*1.his verbis.*Quibus capitis dolor, ſonitus aurium ſine febre, tenebricoſa vertigo, vocis tarditas, manicum torpor, hos vel apoplecticos,vel epileſticos, vel obliuioſos fore expectandum.* Tinnitus diuturnus difficilis eſt curationis, & ſurditatem præſagit. Tinnitus fiunt etiam aliquando in conualeſcentibus, tum etiam à crapulâ, repletione, ventriculi cruditatibus, capitis ictum, &c. fit etiam tinnitus à venenatis medicamentis; vt ſi quis in morbo gallico hydrargyo inungatur, frequenter tinnitu laborat; ſic etiam qui ſedent aure obuersâ oſtiis,præcipuè auſtro ſpirante:ſic qui frequenter aquis innatant, ſæpe tinnitu laborant; quare etiam aliquando has cauſas poteſt indicare.

§. IV.

§. IV.

A læſo olfactu.

Læſus olfactus in acutis eſt etiam malum ſignum, eo modo, quo de læſa viſione & auditione, dictum eſt: quia ſc. cerebrum in conſenſum trahi indicat, vel delirium imminere. Extra morbos acutos olfactus læſus indicat ſuam cauſam, nempe vel naſi compreſſionem, vel internam obſtructionem, vel catarrhos, vel cerebri humidam ac frigidam intemperiem. Contingit aliquando ægrotantibus, vt in corpore proprio ſentiant magnum fœtorem, quòd omnia quæ exhibentur illis videantur fœtere, etſi aſſidentes nullum tamen eiuſmodi fœtorem percipiant. Hoc autem contingit ab humoribus aliquibus circa os ethmoides putreſcentibus, ex quibus fœtor aliquis ad organum olfactus emanans, organum ipſum imbutũ & omnia externa ipſo fœtore affecta eſſe iudicat; eodem modo, quo oculus omnium ictericorum iudicat omnia eſſe flaua, quando ipſe flauedine eſt affectus. Verùm ſigna à corporis ac excrementorum fœtoribus deſumpta, ad hunc locum non ſpectant, ſed ad illos fontes, qui à corporis qualitatibus mutatis deſumuntur.

§. V.

A læſo guſtu.

Ordinarium eſt in morbis acutis & febribus, vt guſtus lædatur, & vt ægri ordinarium ſaporem cibi ac potus non percipiant; & quæ eis aliàs grati ſaporis ſolent eſſe, tum amari ſaporis eadem eſſe videantur, quia lingua ſordibus à vaporibus ex humorum in ſtomacho & venis putreſcentium abundantiâ factis inficitur, quæ quo vaporum illorum guſtu inficitur, eodem & omnes res præditas eſſe iudicat. Iudicat autem plerumque res amaras, interdum ſalſas, interdum acidas, &c. provt humores ſunt, qui morbum faciunt; adeoque ex illâ ſpecie ſaporis, quæ ſic percipitur, aliquâ ratione diuerſitas cauſæ morbificæ dignoſci poteſt: nam ſi amara omnia videantur, bilem; ſi acida melancholiam; ſi inſipida pituitam; ſi ſalſa, pituitam ſalſam indicat: Catarrhus quoque guſtum lædit, qui ſi frigidus eſt, omnia inſipida videntur; ſi verò calidus, tenuis, ſalſus, ſalita omnia.

§. VI.

A læſo tactu.

Ad ſymptomata læſi tactus referuntur dolores, ſtupor, pruritus, inſenſibilitas. Verùm cùm dolor poſſit etiam referri ad ſymptomata in qua-

litate tangibili,nos de ſignis à dolore agemus infra, vbi de ſignis à qualitatibus corporis ; nam cùm ſigna à dolore magnam tractationem requirant,hanc ſeriem ſignorum ab actionibus læſis deſumptam plurimùm interturbaret ; itaque quod attinet ad ſtuporem.

Stupores in morbis acutis , non poſſunt eſſe boni,niſi ſint critici;poſſunt autem aliquando eſſe critici, naturâ cauſam morbificam ad partes externas ac neruoſum genus propellente.Tum autem ſtuporem criticum eſſe iudicare poterimus,ſi oborto ſtupore morbus minuatur,ac æger meliùs habeat:aliàs in morbis acutis ſtupores ſunt periculoſi,niſi forte fiant ab aliquo proprio aut peculiari vitio, aut à causâ manifeſtà , tunc nihil mali indicant , niſi proprium ipſius partis vitium : ſi à causâ manifeſtâ, vt ſi æger in brachium incubuerit, aut brachium fortiter habuerit ligatum, aut crure diſtorto dormiens iacuerit, nihil tunc indicat mali. Alioqui ſi ſtupor ratione ipſius morbi acuti ſuperueniat , vel indicat emorientem facultatem, quod peſſimum & lætale ; & hoc indicabit , ſi pars quæ ſtupida eſt, ſimul etiam ſit frigida & liuida, & ſumma corporis adſit debilitas ; vel indicat cauſam morbificam ad partem nobilem , nempe cerebrum, tranſmitti , quod eſt periculoſum,& tum poteſt indicare vel apoplexiam , vel epilepſiam , vel catalepſim, vel aliquid ſimile futurum. Extra morbos acutos ſtupor vel aſſumpta vel foris adhibita narcotica indicat, vel obſtructionem in neruis ad partem ſtupidam currentibus,vel luxationem & percuſſionem, vel cerebri vitium,ac frigidam humidamque intemperiem eius. Si ſtupor eſt generalis totius lateris , vel partium ſuperiorum , indicium eſt cerebri affecti:ſi eſt tantùm vnius partis,aut partium inferiorum ſignum eſt vitij in neruo illo , qui in illam partem fertur. Hippoc.7. *Coac. ſect.2. text.1. Torpores , inquit , & ſenſu priuationes præter conſuetudinem ortæ futuras apoplexias denuntiant.* Certè ſtupores, vel apoplexiam, vel paralyſim, vel ſpaſmum , vel grauem aliquam potentiæ motiuæ læſionem indicant, & plerumque eas præcedunt. Stupores partium infernarum non ſunt ita periculoſi, ſicut ſupernarum , ac partium quæ ſunt circa caput;ratio eſt,quia harum partium nerui oriuntur ex ſpinali medulla, illarum autem ex capite. Vitia autem ſpinalis medullæ minùs ſunt periculoſa vitiis capitis. Stupor alterius cruris eſt vnum ex ſignis calculi renum ; contingit autem ille ſtupor propter neruorum cruris à calculo compreſſionem illo loco , vbi ex medulla ſpinali oriuntur.

Eiuſdem generis cum ſtupore ſignum eſt inſenſibilitas;ſed longè maius vel gangrænæ & emortuæ facultatis vel apoplexiæ vel paralyſis. Inſenſibilitas in partibus ſcabie ac vlceribus laborantibus eſt ſignum lepræ ; ſi enim leproſi acu in partibus vlceratis punguntur , non ſentiunt. Solet etiam poni inter ſigna ſtigmatum diabolicorum;nam qui ſtigmata diabolica habent, etiamſi intrò pungantur non ſentiunt. Non ſentire eſt etiam ſignum delirij:*qui aliquâ parte dolentes dolorem non ſentiunt*, inquit,Hipp. *iis mens ægrotat.* Dolorem non ſentire in magnis affectibus , ſignum eſt

affectus

affectus exiſtentis in pulmone, eò quòd pulmo inſenſibilis ſit, ac neruis careat.

A pruritu; pruritus autem indicat humores tenues ac ſalſos ſub cute contentos, eoſdémque quieſcentes: tenues quidem, quia ſi eſſent craſſi, ſcabiem facerent: quieſcentes, quia ſi mouerentur, allidendo ad partes ſenſibiles facerent rigorem vel horrorem; quando itaque pruritus comitatur morbos, magnam tenuis & ſalſi humoris in corpore abundantiam eſſe oſtendit. Si poſtmodùm in morbis pruritus ſentiatur, qui priùs non fuerit, ſignum eſt crudos & craſſos humores calore attenuatos eſſe, & ſalſedinem contraxiſſe. Inſuper etiam indicat robur facultatis expultricis, quæ humores ad cutim & externas partes protrudit: ſed cùm pruritus ad dolorem etiam referatur, de eo latiùs, vbi de ſignis à dolore agemus.

CAP. VI.

A Motu voluntario.

§. I.

VAria ſunt ſymptomata motus voluntarij, à quibus ſigna deſumi poſſunt; motus diminutio, abolitio, laſſitudo, tremor, conuulſio, palpitatio, geſticulatio, pandiculatio, inquietudo, certus decubitus, modus, rigor reſpiratio, &c.

A torpore ſeu motus diminutione ferè eadem, quæ à ſtupore ſigna deſumuntur; ſunt enim plerumque ſimul, & à quo vnum, ab eodem & alterum cauſatur. Contingit torpor & motus inopia ac paralyſis ab obſtructione cerebri, ſpinalis medullæ, à compreſſione neruorum, vt luxatione oſſis, vel tumoribus comprimentibus, à nerui induratione, vulneratione, refrigeratione, ſpirituum qui in neruis ſunt malitiâ & prauitate emortuâ facultate, ſpirituum à neruis reuocatione; quare omnes has cauſas indicat. In apoplexiâ, paralyſi, epilepſiâ, deliquiis animi, vteri ſuffocatione motus extinguitur. Paralyſis etiam frequenter ſequitur dolorem colicum, materiâ ſc. ab inteſtinis ad venas, à venis in neruos tranſmiſsâ. In capitis vulneribus paralyſim ſuperuenire eſt malum; indicat enim cranium fractum, vel menynges vulneratas, vel cerebrum compreſſum, vel concuſſum. In caſu ab alto etiam paralyſis eſt mala; quia indicat ſpinalem medullam grauiter affectam. Paralyſim apoplexiæ ſuperuenire eſt bonum ſignum; quia eſt indiciũ humores in neruos ac medullã è cerebro expelli. Paralyſis in acutis febribus ſemper eſt pernicioſa, niſi ſit critica; ſignum enim eſt humorem ad cerebrum conuerti, vel frigidam intemperiem cerebri magno ardori ſuperuenire, quod eſt malum. Cõtingit autem

 aliquando

aliquando criticam eſſe, naturâ humores morbificos è venis ad neruos ac ſpinalem medullam expellente; ſed hoc eſt raro: difficilis eſt humorum à venis in neruos metaſtaſis, & talis criſis ac tranſmiſſio humorum eſt valde imperfecta; quia fit non per apertos, ſed ſaltem per cœcos ductus, & tranſudatione per partium ſubſtantiam.

§. II.

A tremore.

Tremor ſemper neruorum ac muſculorum indicat debilitatem. Contingit autem à manifeſtâ cauſâ, vt à geſtatione grauium ponderum, aut nimio exercitio; ab animi paſſionibus, vt irâ, timore, ebrietate. Aliàs contingit vel à paucitate ſpirituum animalium, debilitate cerebri, ac potentiæ motiuæ, à grauibus morbis prægreſſis, à quibus membra ſunt debilitata; ab obſtructione in neruis, à nimiâ refrigeratione, humectatione, & aliquando ab exiccatione, & alimenti neruorum ac muſculorum conſumptione, ex quâ ipſi debilitantur: ſic poſt famem, vigilias immoderatas, venerem, &c. ſequitur tremor. Tremor in acutis febribus eſt periculoſus, niſi fiat à manifeſtâ cauſâ; etenim vel ſignificat ſuperabundantiam ac copiam humorum muſculos ac neruos grauantium, vel humorum ad cerebrum motus, vel ſummum ardorem neruos exiccantem; in principiis morborum humorum abundantiam, in ſtatu ſiccitatem magnam indicat. De tremore loquitur Hipp. 3. *Epid. ſect.* 1. *Pythion*, inquit, *primâ die cœpit manu tremere, febris acuta delirium, ſecundâ & tertiâ die omnia exacerbata, ſeptimâ os diſtractum, octauâ omnia exacerbata, ſemper*, inquit, *tremor perſeuerabat; in ſummâ, fuit in magno periculo, & tremor fuit vnum inter maxima ſymptomata.* Eodem modo in Cherione 3. *Epid. ſect.* 2. ægroto, & in vxore Emmyris 4. *Epid.* tremor peſſimi præſagij fuit. Et *in Coacis: In pernitioſis*, inquit, *iam praui tremores & vomitus æruginoſos & poſtea caput dolentes. Surdaſtri, manibus tremuli, nigra vomentes, ac mingentes pernitioſè habent.* Et vbique illo libro tremor inter pernitioſa ſigna habetur. Porrò in phreniticis tremor eſt ſemper pernitioſus; quia conuulſionem præſagit & mortem, eo quòd indicet ſummam cerebri & neruorum ſiccitatem, & Hipp. *in Proret.* & Galen. *in comm.* idem aſſerunt; nam ſi apparet in ſtatu poteſt aliquando eſſe criticus, naturâ ſc. expellente humorem morbificum ad neruos ac ſpinalem medullam: nihilominus in phreniticis ſemper eſt pernitioſus, & ſi oritur antequam adſit delirium, præſagit ipſum; ſi oritur poſt, conuulſionem ac mortem minatur. *Phrenitica in vehementer trementia, finiuntur*, inquit, Hippoc. *in præſag.* & 1. *Proret. tremulæ, obſcuræ, blandæque deſipientiæ ſunt valde phreniticæ*; rationem dat Galen. *in comment.* quia tremor valde affectum cerebrum, & tum ipſum tum neruos valde exſiccatos à calore eſſe oſtendit, & ita peſſimi ſemper ſunt tremores, qui in principio

ac incremento apparent; nam in ſtatu poſſunt aliquando eſſe critici, & ſic boni, naturâ humores ad neruorum genus expellente, præcipuè verò poſt ſigna concoctionis, circa diem criticum, cùm aliis ſignis criticis. Talis fuit tremor in adoleſcente peregrino, qui ſextâ die fuit indicatus, teſte Hipp. 4. *Epid.* quem febris die ſeptimâ cum tremore dimiſit. Sic ſupra habuimus, quòd labij inferioris tremor aliquando ſit ſignum criſeos per vomitum futuræ. Extra morbos acutos tremor nihil mali ſignificat præter ſe ipſum, ſi durat, prænunciat frequenter paralyſim, aliquando apoplexiam. In ſenibus difficilis eſt curationis.

§. III.

A Conuulſione.

Conuulſio grauiſſimum eſt malum. Dignoſcitur autem pars affecta, tum cauſa morbi, tum futurus morbi euentus. Pars affecta dignoſcitur; nam quando conuulſio eſt totius corporis & partes capitis occupat, vt oculos, frontis cutem, mandibulas, linguæ radicem, ſignum eſt cerebrum eſſe affectum: ſeu communem illam radicem; vnde partes capiti proximæ & totum corpus neruos ſuos tanquam ramos acquirunt: ſi infra caput omnes partes conuulſione tentantur, indicium eſt vitium eſſe in ſpinali medullâ; ſi vna pars ſola conuellatur, indicium eſt ibi vitium eſſe, vnde neruus proximè oritur, qui in illam partem conuulſam diſſeminatur. Dignoſcitur etiam ex conuulſione cauſa; nam quot ſunt cauſæ quæ conuulſionem cauſare poſſunt, tot cauſas conuulſio poteſt indicare: cauſæ autem proximæ conuulſionis ſunt tum repletio tum inanitio & ſiccitas, tùm etiam partium refrigeratio, inſuper venenata qualitas, ſeu ab humoribus in corpore corruptis, ſeu à veneno aſſumpto, ſeu ictu ac morſu inflicto. Cauſæ mediatæ ſunt diuerſæ; nam aliquando fit conuulſio in ardentibus febribus, aliquando à vulnere, aliquando à punctura nerui, aliquando ab elleboro aut purgatione vehementi ſumptâ. Aliquando à nimiâ ſanguinis euacuatione, fit aliquando à maximâ ebrietate & vaporibus vini, aliquando à flatibus vel pituitâ neruis impactâ, fit etiam aliquando à vermibus, aliquando à venenatis vaporibus ab vtero aſcendentibus, aliquando à venenis aſſumptis, & inflictu ſcorpionis, &c. Contingit etiam aliquando ab ebrietate, vt patet ex Hipp. 5. *Aphor.* 5. *Si ebrius quiſpiam repentè obmutuerit, conuulſus moritur.* Has itaque omnes cauſas conuulſio poteſt indicare; quam illarum indicet, oportet ex coniunctis ac propriis ſignis colligere. Cognoſcitur etiam ex conuulſione futuri morbi euentus. Omnis conuulſio generalis, (quales ſunt illæ tres ſpecies emproſthotonos, opiſtotonos, tetanos) eſt pernicioſa; periculoſior tetanos, nam, vt inquit Hippoc. 4. *Aphor.* 6. *intra* 4. *dies interimit.* Conuulſio omnis ex inanitione, ſi nimirum ſit vniuerſalis, eſt periculoſa, præſertim ſi eſt ex ſiccitate; nam cum illâ ſiccitate totius

cx

ex quâ oritur conuulſio, non poteſt vita ſtare. Conuulſio ex magnis euacuationibus etiam eſt lætalis 5. *Aphor.* 56. ſic inquit Hippocrates: *ſi muliebri profluuio conuulſio aut animi defectus ſuperuenerit, malum.* 5. *Aph.* 2. & 7. *Aphor.* 9. *à copioſo ſanguinis fluxu conuulſio aut ſingultus, malum.* Et 5. *Aph.* 4. *à purgatione immodicâ conuulſio aut ſingultus, malus*; & *conuulſio ab elleboro lætalis.* Et *Aphor.* 25. *ſect.* 7. *à medicamenti potu conuulſio mortiferum.* Eſt autem conuulſio ex elleboro mala duplici de cauſâ, & quatenus helleborus ſuâ vehementiâ poteſt facere ſuperpurgationem, & quat. eſt medicamentum venenatum, etenim quæ à venenatis medicamentis conuulſio fit eſt periculoſa: Sic Hipp. 5. *Epid. text.* 1. ſcribit de quâdam puellâ 25. annorum, quæ, vt fœtum perderet, venenatum medicamentum ſumens, in conuulſionem incidit & mortua eſt. Conuulſio ex vulnere etiam eſt lætalis, teſte Hipp. 5. *Aphor.* 65. Exempla ſunt apud ipſum *in Epid.* in Scamandro, in filio Herpagi & Tichone; in illâ pulchrâ Nerei virgine, & aliis, qui vulnerati, poſteà conuulſi obierunt. A magnis doloribus etiam conuulſio eſt peſſima: Sic Hipp. 7. *Aphor.* 10. *ab ileo*, inquit, *vomitus, ſingultus, deſipientia, & conuulſio malum.* 7. *Aph.* 18. *propter vigiliam conuulſio aut deſipientia, malum.* Conuulſiones in febribus etiam ſunt lætales. Hinc Galen. 12. *method. cap.* 8. de iis ſic ſcribit: *conuulſio*, inquit, *talis, ſi modò curabitur, humectationem expetit*; *ceterùm*, inquit, *curatu difficilis vel omninò impoſſibilis eſt, ſi febris occaſione eſt contracta, plerúmque ſuccedit exitiali phrenitidi, & taliter conuulſum neminem ſanatum*, inquit, *aut ipſe vidi, aut alium narrantem audiui.* Hippoc. 7. *Aphor.* 13. *propter ardores vehementes conuulſio aut tetanus, malum.* Et *ſect.* 2. *Aphor.* 26. *meliùs eſt*, inquit, *conuulſioni febrem ſuperuenire, quàm contrà*; quia febris ſuperueniens conuulſioni, eam ſoluit, ſi nimirum conuulſio ſit à flatu ac repletione frigidi humoris, & ipſa febris ſit mediocris. At conuulſio quæ fit à febre, fit propter ſummam exiccationem; & talis eſt ferè incurabilis. Et 4. *Aphor.* 66. *in febribus acutis conuulſiones & circa viſcera vehementes dolores malum portendunt.* Et 4. *Aphor.* 49. *in febre non intermittente ſi labrum vel palpebra, vel ſupercilium, vel oculus, vel auris peruertatur, &c. iam debili exiſtente corpore, mors in propinquo eſt.* Ita quoque Galen. *comm. in Aphor.* 35. & 66. *lib.* 4. dicit *conuulſiones, quæ acutis febribus ſuperueniunt, plerúmque eſſe lætales*; *propterea quòd contingant à ſummo febris ardore, & neruorum exiccatione.* Tales conuulſiones in febribus ſunt lætales in adultis, ſed in pueris non ita; quia in iis non ita magnus eſt receſſus à naturali ſtatu; pueri enim plerumque multis cruditatibus laborant, & neruoſum genus habent valde infirmum. Hoc dicit Galen. 1. *Epid. comm.* 2. *text.* 23. his verbis: *Pueri*, inquit, *propter neruoſi generis debilitatem conuulſionibus ſunt opportuni, & de paruis occaſionibus hoc eis malum accidit, & minùs eſt periculoſum.* Hoc dicit quoque Hippoc. 2. *Epidem. Multos*, inquit, *conuulſiones maximè, pueros ab initio tentauerunt, febricitabant & febribus conuulſiones ſuccedebant*; *erant hæc pleriſque diuturniora & innocua.* Et

in

in coacis: conuulſio, inquit, *in febribus lætales, minimè verò in pueris.*

Notand. porrò, quòd conuulſiones in principio febrium non ſint ita lætales, ſicut in ſtatu; ſunt equidem malæ, ſed multò minùs; ratio eſt, quia in principiis non contingunt à maximâ exiccatione, quia tum illa ſumma exiccatio non poteſt adhuc eſſe facta, quia tum primò ardor incipit; ſed fiunt à copiâ humorum: talis autem humorum copia non eſt ita mala, ſicut extremus ardor & exiccatio; hæc enim eſt lætalis & incurabilis, illa verò poteſt tum arte, tum criticâ naturæ expulſione euacuari & falli: interim tamen adhuc eſt mala; quia dum indicat abundantiam humorum, indicat ſaltem magnitudinem morbi futuram: & ſic varia ſunt exempla apud Hippoc. *in Epid.* Picionis qui apud Telluris ædem habitabat: Chelionis qui apud Demetum. Vxoris Heracriti & moroſæ mulieris, quam primâ die conuulſio corripuit: qui omnes nihilominus euaſerunt.

Not. 2. quòd conuulſiones in febribus aliquando fiant ab aliis cauſis quàm à ſummâ exiccatione; & tum tales conuulſiones non ſunt ita perniurioſæ; contingit enim in pueris aliquando à vermibus; in aliis ab humore acri, mordaci, aut æruginosâ bile orificium ſtomachi obſidente, à quibus venenati vapores in cerebrum feruntur conuulſionem cauſantes, vel quia cerebrum illis partibus ab acris illis humoribus commorſis conſentit, vnde conuulſio; & tales conuulſiones, quia non indicant exiccationem ſicut aliæ, non ſunt ita lætales, ſed ſæpe de facillimo ceſſant; ſæpe enim aut demiſſo ſemine, aut bile per vomitum reiectâ ceſſant: ſic in filio Herophili apud Hipp. 5. *Epid.* fuit conuulſio oculorum quæ vomitu atræ bilis per pennam ori immiſſam ceſſauit: ſic Gal. *comm. in Aphor. 5. ſect.* 1. dicit, de quodam adoleſcente, qui frequenter vniuerſali conuulſione laborabat ex æruginosâ bile in orificio ſtomachi contentâ, quâ per vomitum excretâ, ſtatim liberabatur. Signa autem ex quibus cognoſci poteſt, an conuulſio ſit ab aliquâ tali causâ, an à ſummâ exiccatione, varia ſunt; ſi enim febris eſt in ſtatu, ſi eſt maxima & cum ſummo ardore, ſi adeſt virium debilitas, immenſa ſitis, delirium, vigiliæ, linguæ ariditas, &c. indicium eſt, quòd tunc conuulſio fiat à ſiccitate, & quòd ſit lætalis; ſin hæc non adſint, & adſint ſigna affectus ſtomachi, aut vteri, aut vermium in inteſtinis, aut præceſſit aliqua cauſa manifeſta, ex quâ potuerit conuulſio eſſe orta, ſignum eſt conuulſionem eſſe ab aliâ causâ, & proinde non adeò lætalem. Signum peſſimæ conuulſionis eſt, ſi ſit orta ex præuio tremore; nam ſi tremor conuertitur in conuulſionem, ſignum eſt, quòd conuulſio ſit à ſiccitate & maximâ febre.

Not. 3. quòd conuulſio etiam aliquando poſſit eſſe critica, & vel ſignum futuræ criſeos, ſicut ſunt multa alia ſymptomata peſſima ſigna, rigor, tremor, delirium, &c. propter agitationem & motum humorum neruoſas partes offendentium, vel adſit criſis ipſa naturâ cauſam morbificam ad neruos expellente: talis criticæ conuulſionis exempla ſunt apud

Hipp.2. *Epid.* in illo, qui in Dealcis horto habitabat, & alij, qui cum illâ euaſerunt & liberati ſunt. Porrò ſicut conuulſio eſt peſſima, quæ acutas febres ſequitur, ita longè peſſima eſt & omninò lætalis, quæ phrenitidem comitatur; nam talis contingit propter ſummam cerebri exiccationem. Vnde Galen.12. *method. cap.*8. dicit, quòd exitiali phrenitidi ſuperueniat conuulſio:& Hipp.5. *Epid. comm.*2.*text.*53.*phreniticis*, inquit, *conuulſiones, ſed & virulenta vomunt, & ex his*, inquit, *quidam ſubitò moriuntur.* Proinde varia apud Hipp.3.*&* 5.*Epid.* phreniticorum ſunt exempla, quibus conuulſio ſuperuenerit, vt vxoris Philini, mulieris Cyſici, & 5. *Epid.* Coronidis ſeruæ, &c. qui omnes obierunt.

§. IV.

A rigore & horrore.

Maxima in morbis ſigna deſumuntur à rigore, tum partis affectæ, tum cauſarum, tum morbi, tum futuri eorum euentus. Contingit autem rigor, quando materia acris, mordax, ac bilioſa ad partes neruoſas ac ſenſibiles in habitu corporis exiſtentes, vel contra membranas ſenſiles viſcerum fertur, & allidit, eaſque pungit, mordicat & offendit; propter quem morſum ſpiritus & calor natiuus per modum fugæ primùm ad interiora ſe recipiunt, poſt verò iterũ foras erumpunt; & ſic alternatim; in quo motu caloris, percipitur frigus, & muſculi coërcentur & vibrantur, ad expellendum id, quod eis nociuum eſt, tamdiu donec calor totaliter foras prorumpat, & cauſa morbifica expellatur; ex quo patet, quòd rigor fit, cùm aliquid ſenſibilibus partibus eſt moleſtum, quod natura, mediante motu caloris natiui & mediante concuſſione muſculorum, qui ſunt in habitu, conatur expellere. Rigor omnis ferè contingit in febribus, aliquando tamen etiam contingit ſine febre, vt in inflammatione viſcerum, quæ ad ſuppurationem perueniunt; cum ſc. acrimonia puris membranas viſcerum pungit & vellicat, in quorum conſenſum trahitur neruoſum genus ac muſculi, qui in habitu ſunt. Fit autem rigor & in febribus intermittentibus & in continuis, maximè autem & ſemper in intermittentibus: in intermittentibus fit in ſingulis acceſſionibus, quando morbifica cauſa in habitum corporis expellitur, quæ ad partes ſenſiles allidit. Itaque in quotidianis rigor continuè fit, in tertianis alternis diebus, in quartanis quarto quoque die: in continuis fit etiam aliquando rigor, ſed non ſemper, & quando fit, tunc non fit ordinatè, ſic vt per certa interualla, velut in intermittentibus, recurrat, quapropter cùm rigor ordinariè & ſemper fiat in intermittentibus, in continuis verò non, ſed tantùm aliquando, ideò rigor in febribus eſt ſignum intermittentiæ. Vnde Hipp. 4. *Aphor.*63. *quibus*, inquit, *quotidie rigores fiunt*, *quotidie etiam febres ſoluuntur.* Itaque febrem inuadere cum rigore, horrore, aut refrigeratione, eſt ſignum, quòd ſit intermittens, non autem continua;

nam continuæ non habent rigorem: ſic Galen. *Primò de arte curandi ad Glauconem capite* 8. proponens ſigna continuarum febrium dicit inter cætera eſſe quòd non habeant rigorem, horrorem aut frigus. Quod idem Auicenna 4. *fen.tract*.2. *cap*.2. aſſerit. Verùm tamen hoc ſignum non eſt abſolutè certum; nam aliquando rigores etiam apparent in febribus continuis, vt dictum eſt, & poſt rigorem in iis non ſequitur ſemper intermiſſio, ſicut in intermittentibus. Et in intermittentibus rigor eſt bonus, quia oſtendit materiam expelli ad habitum, vnde mox ſequitur infebricitatio. At in continuis rigor non ſemper eſt bonus, ſed plerumque malus. In continuis etiam aliquando apparere rigorem patet ex Hipp. 4. *Aphor*.46. vbi ait; *Si rigor incidat non deficiente febre, ægro iam debili, letale*. Et *in Coac. pronot*. dicit, *in febribus acutis continuos rigores eſſe prauos*. Et 4. *Aphor*.58. *ſi in febre continuâ rigor ſuperueniat, ſolutio*, inquit. Ex quibus locis patet in febribus continuis etiam apparere rigorem. Verùm hoc non eſt ordinarium, & eſt differentia; nam in intermittentibus ſunt rigores magni & manifeſti, & ordinatè per certos periodos recurrentes & cum eis fit manifeſta exacerbatio. Verùm in continuis hæc non fiunt. Fiunt autem tales rigores in acutis ac continuis febribus ob varias cauſas; vel quia cum febre adeſt inflammatio viſcerum internorum; nam quando calidi & acres humores incipiunt in membranoſas viſcerum partes fluere, vel quando illa inflammatio in pus incipit conuerti, tunc ab acrimoniâ humorum ac puris ſenſibiles viſcerum partes punguntur, & ſic fit rigor. Vel fiunt rigores ab acribus & mordacibus fumis ex putreſcentibus humoribus ad habitum eleuatis, qui propter cutis externam obſtructionem per carnoſas ac ſenſiles eius partes oberrant, & faciunt rigorem; vel contingunt naturâ humores necdum coctos ſed crudos ad habitum corporis ſymptomaticè expellente: vel contingunt circa tempus ſtatus & ſub tempus criſeos, naturâ ſc. humores morbificos iam coctos ad externa expellente. Aliqui ex iſtis rigoribus ſunt boni, aliqui mali; ad quod diſtinguendum oportet conſiderare, à quâ iſtarum cauſarum ſeu quo iſtorum modorum rigores fiant, & quo tempore, an in principio febris, an in medio, an in ſtatu; & quales rigores ſint, & quid poſt eos ſequatur. Rigores in principiis continuarum febrium non ſunt boni; vel enim indicant viſcerum inflammationem cum febre coniungi; vel oſtendunt febris malignitatem; indicant enim humores eſſe acres & mordaces ac bilioſos, & illos turgere, ac hinc inde in corpus ac in habitum ferri; vel naturam ab eis irritatam eos ſymptomaticè ad habitum expellere, quod eſt malum; nam talis expulſio non eſt critica aut ſalutaris, ſed mala & ſymptomatica; quia fit in principio & non in ſtatu, & eſt humoris ad hoc crudi & non cocti, & eſt inſufficiens, ac talis quâ morbus non ſoluitur. Hæc confirmat Galen. *comm*.2. *in ſecundum Epid.text*.75. vbi dicit, quòd rigor in principio vel ſignificet febrem ex inflammatione viſcerum, vel inſignem malignitatem. Tales rigores ex viſcerum inflammationibus contingere patet 2. & 3. *Coacar*. & in *lib*.

Proret. vbi proponit frequenter rigores cum obliuione ac ignorantiâ,vel rigores cum face flammeâ, vel rigores cum dolore veſicæ,qui ſunt dolores ex viſcerum ſc. cerebri, veſicæ, pulmonis, & iecoris inflammatione contingentes, ſunt omnes periculoſi: ſic Galen. 6. *de loc. affect. c.*4. oſtendit, ex ſuppuratione renum, veſicæ, hepatis eiuſmodi rigores excitari. Dignoſcuntur autem inflammationes ex rigore; quia ſi rigor apparet in principio febris,& eſt diuturnus ſeptem aut octo horarum,& non eſt ita magnus, & alicuius partis affectæ ſigna adſunt, (quod ex dolore percipitur, & ex actionibus alicuius partis læſæ,& excrementis eius mutatis, & propriis illius partis ſignis,) certum eſt illius partis inflammationem adeſſe: vt ſi, verbi gratiâ, rigor apparet in principio cum acuta febre, cum difficultate reſpirandi, cum rubedine genarum, &c. ſignum eſt peripneumoniæ: ſi cum dolore capitis, oculis rubris & flammeis, delirio, &c. ſignum eſt phrenitidis: ſi cum dolore veſicæ,difficultate mingendi; ſignum eſt inflammationis veſicæ. Et ſic de aliis. Rigores,qui ſic in principio apparent, indicant incipientem inflammationem ac humores acres iam in partes ſenſibiles viſcerum, nempe membranas, influere; at ſi rigores poſteà appareant iterum; ſignum ſunt non iam incipientium inflammationum, ſed talium, quæ in pus vertuntur; quapropter rigores; qui in medio febrium oriuntur, ſunt etiam praui; quia vel ſymptomaticam expulſionem humorum indicant, vel ſuppurationem, quorum vtrumque eſt malum. Poſſunt tamen etiam aliquando rigores fieri ab acribus halitibus in habitum eleuatis, qui propter cutis obſtructionem nequeunt exhalare, ſed per habitum oberrant, & tales rigores non ſunt tam mali; interim tamen non etiam boni; quia ſaltem acrimoniam humorum & acrem putredinem, ex quâ illi mordaces habitus reſurgunt, & cutis obſtructionem indicant. Aliàs rigores in medio febrium, & ante ſtatum, aut ante diem criticum ſunt periculoſi: ſic Hipp. 4. *Aphor.*29. dicit, *quod rigor in ſextâ die habeat indicium difficile*; quia dies ſexta non eſt critica; ſic etiam, vt dictum eſt, rigores in principio, vt teſtis eſt Galen. 2. *in primum Epid.* ſunt ſignum malignitatis; etenim rigor eſt ſignum criticum, & fit naturâ humores in habitum expellente; critica autem ſigna in principio apparentia ſunt mala, imò ſi apparent in principio cum virtute debili ſunt lætalia. Hinc Hippoc. 4. *Aphor.*46. *rigor,* inquit, *ſi incidat cum febre non deficiente & virtute debili, eſt lætalis*; quia rigor cum virtute debili eſt ſignum decretorium non decernens; quomodo enim decerneret, ſi facultas eſt debilis? *decretoria autem non decernentia*, vt inquit Hippoc. *ſunt lætalia.* At rigor apparens in ſtatu, ſi cum aliis ſignis criticis coniungitur, ſi præceſſerint ſigna concoctionis, ſi facultas eſt valida & appareat in die critico, eſt ſignum bonæ criſeos futuræ; & talis rigor eſt bonus, & de tali loquitur Hipp. 4. *Aphor.*58. cùm dicit, *à febre continuâ habito ſi rigor ſuperuenerit, ſolutio*; indicium enim eſt, humores iam à naturâ aptari, & vel per ha-

bitum

bitum vel per alias partes depulſum iri. Et hæc ſunt ſigna à rigore deſumpta ſecundum tempus morbi in quo apparent.

Sumuntur etiam ſigna à rigore ſecundum aliqua, quæ cum rigore coniunguntur, ſeu à modo rigoris: ſic rigor, qui præcedit euacuationem, eſt bonus: ſic Galen. *in comm. ad Aphor.58. ſect.4.* dicit, in febribus ardentibus illum ſolummodo rigorem eſſe bonum ac febrem tollere, quem vel ſudor magnus, vel magna euacuatio ſequitur; nam ſi non ſequitur euacuatio, eſt ſignum, quòd natura ſolùm ſit à malignitate cauſæ morbificæ irritata, & ea non ſit expulſa, ſed retenta], & poſtmodum maius malum in corpore cauſatura; contrà verò, ſi rigor ſequitur euacuationem malum eſt; ſignum enim eſt plus materiæ retineri quam euacuari. Hinc Hippoc. *ſect.7. Aphor.4. à ſudore rigor malum. Refrigerationes poſt rigorem, quæ non recaleſcunt, malæ,* inquit Hipp. *Proret.*

§. V.

A palpitatione.

Palpitatio eſt quædam agitatio & motus ac concuſſio partium internarum, conſtans quâdam partium dilatatione & conſtrictione. Hæc contingit aliquando in toto corpore, aliquando in vnâ aut pluribus partibus tantùm, vt corde, ſtomacho, hypochondriis. Cauſa palpitationis eſt craſſus quidam flatus ac ſpiritus in parte contentus exitum quærens, & non inueniens, qui illo ſuo motu partem palpitare ac tremere facit. Talis autem flatus ac ſpiritus eſt ſoboles frigiditatis; & ideò palpitationis cauſa eſt quædam frigiditas & caloris naturalis defectus. Contingit tamen etiam palpitatio aliquando, à morſu bilioſorum humorum ac pituitoſorum, vel à vaporibus venenatis os ventriculi ac cor infeſtantibus, qui faciunt illas partes agitari & concuti, conantes illos humores ſeu vapores ſuo motu à ſe propellere. In acutis febribus membrorum palpitationes, malum: nam vel indicant eorum refrigerationem, vel defectum caloris natiui vaporoſos flatus generantis, vel indicant malitiam vel venenoſitatem vaporum membra ad illum motum concitantium. Membrorum autem refrigeratio in acutis febribus eſt mala; quia, vt ſupra dictum eſt, indicat defectum caloris natiui: eſt etiam peſſimum, humores ita eſſe venenatos & mordaces; vnde quibuſcunque palpitatio euenit, ſemper eſt mala. 1. *Pror. 55. circum vmbilicum dolores palpitantes,* inquit Hippoc. *mentis alienationem indicant*: quia indicant vaporoſos flatus vel malignos vapores, qui fortè in caput aſcendent; & ſi aſcenderint mentis læſionem inducent. Ventriculi ac cordis palpitationes in acutis febribus frequenter etiam animi deliquia inducunt. 1. *Epid. comm.3. text.19.* ſcribit Hippoc. de ſileno, quòd à prima die ſpiritum magnum habuit, & hypochondriorum magnam palpitationem; & mortuus eſt. *Palpitationem per totum,* inquit Hipp. 1. *Pror. ſæpe ſequi-*

tur defectus loquelæ & obmuteſcentia, & inde mors; nam cùm palpitatio eſt per totum, refrigeratio eſt per totum; refrigerationem autem talem facilè ſequi poteſt defectus loquelæ, muſculis ſc. refrigeratis ac ſtupore affectis, vt *in comm.* inquit Gal. facilè ſequitur mors, quippe quæ in frigore ac caloris extinctione conſiſtit.

Not. tamen, quòd ſicut de omnibus aliis peſſimis ſymptomatibus dictum eſt, etiam aliquæ palpitationes poſſint eſſe bonæ; nimirum quando ſunt criticæ; nam ſicut, tremores, conuulſiones, rigores poſſunt eſſe critici, ita & palpitationes; quod probatur ex Hippoc. 1. *Pror.* vbi ſic loquitur: *ventris quoque palpitationes cum hypochondrij tenſione ſublongâ & tumente indicant ſanguinis eruptionem; inhorreſcunt autem hi*, inquit.

§. VI.

A geſticulatione manuum.

A manuum motu pars affecta ac periculum in morbis aliquando cognoſcitur. Fricatio narium perpetua in pueris vermium ſignum eſt. Fricatio virgæ & continua manus admotio inter ſigna calculi ponitur. Qui apoplexiâ tacti ſunt, ſiue à cauſâ naturali, ſiue à caſu, ſiue ab ictu violento, ratione deſtituti perpetuò manum capiti admouent; quia ibi mali cauſam ac læſionem percipiunt, quas manu cogitant amouere: ſic in doloribus, cui parti ægri ſæpiùs manum admouent, ibi dolorem ſentiunt. Inordinata manuum geſticulatio in febribus acutis, delirij, & conſequenter pernicioſum ſignum eſt: ſic 1. *Prognoſt.* 23. *In febre acutâ aut phrenitide aut pulmoniâ, aut capitis dolore, qui manus ad os fert, aut muſcas, quæ non adſunt venatur, aut feſtucas colligit, aut floccos à veſte carpit, aut ſtipulas à pariete colligit, id omne malum atque exitiale eſt*; quia indicat delirium, quod in acutis febribus eſt lætale. 3. *Epid. ſect.* 3. *text.* 86. ſcribit Hippoc. de vxore Dealcis, quòd ſemper tacita villos ſtraguli carpebat, & ſcalpebat, plorabat, & mox ridebat; quæ omnia ſunt ſigna delirij.

§. VII.

A pandiculatione & oſcitatione.

Pandiculatio nihil eſt aliud, quàm omnium corporis partium diſtentio. Differt pandiculatio ab oſcitatione; quod pandiculatio ſit ſymptoma omnium muſculorum, oſcitatio verò ſolùm muſculorum iuxta maxillas, vt docet Galen. 2. *de cauſ. ſympt. cap.* 5. fiunt autem pandiculatio & oſcitatio, cùm ſpiritus aliquis vaporoſus in muſculis contentis expellitur. Pandiculatio & oſcitatio in ſanis ſigna ſunt ſomnolentiæ, vel ſomni prægreſſi non abſoluti, cum quo adhuc dormiendi voluntas permanet.

In ægris verò ſunt ſigna imminentis febris: ſunt autem ſigna non continuarum, ſed intermittentium febrium; nam ante paroxyſmum intermittentium febrium ſemper pandiculationes & oſcitationes præcedunt, ratio eſt, quia ante paroxyſmos in illis febribus, cùm iam humores paroxyſmum facientes incipiunt moueri & agitari, vaporoſa fuligo è vaſis in muſculos extruditur, vnde pandiculatio; cumque multus ſæpe aër cum iis ſic extrudatur, is ad partes oris exitum quærens ipſum diducit & aperit, vnde fit oſcitatio.

§. VIII.

A decubitu.

Multa etiam à decubitu ſigna ſumuntur tùm partis affectæ tum futuri euentus, tum ipſius morbi. *Ægrotum cubare ſicut in ſanitate ordinariè ſolet, eſt bonum ſignum*, inquit Hipp. 7. *Coac. ſi.* Et 1. *Prognoſt.* 16. Plerumque autem ſolent ſani cubare in alterutrum latus, pedibus nonnihil contractis; & ideò talis cubandi ratio in ægris eſt bonum ſignum; niſi fortè habuerit ſemper aliam cubandi conſuetudinem; nam tum cubare eum ſicut ſanus conſueuit non eſt malum, ſed bonum. Cubare autem in latus eſt bonum ſignum; quia eſt ſignum robuſtæ adhuc facultatis motiuæ valentis ſc. corpus adhuc ita ſuper latus ſuſtinere, ne in dorſum cadat; decubitus enim in latus non fit niſi cooperante facultate motiuâ, & muſculis ita corpus ſuper latus continentibus; niſi enim ipſum ita ſuſtinerent, corpus ſuâ grauitate concideret in dorſum, vt Galen. *comm.* 1. *Prognoſt. ſect.* 17. teſtatur. Supinum autem cubare eſt malum; idque dupliciter, vt cauſa ſc. & vt ſignum. Vt cauſa: quia hoc decubitu reſpiratio læditur, propptereà quòd tum pondus thoracis pulmoni incumbat, quod non fit cum corpus decumbit in latus. 2. quia talis decubitus infert terribilia ſomnia; quia reſpirationem lædit & diſponit ad incubum, apoplexiam, paralyſim; eo quod pituita in cerebro per noctem collecta faciliùs in ſpinalem medullam & poſteriores cerebri ventriculos, qui ſunt digniores, decidat. 3. quia naturaliter pituita debet purgari per nares, talis autem decubitus plurimùm impedit talem euacuationem. Vt ſignum: quia indicat debilitatem potentiæ animalis non valentis corpus in latere ſuſtinere, ſed ſinentis ipſum ſuâ grauitate cadere in dorſum, quod eſt malum in grauiſſimè ægrotantibus & debilibus. Sic morientes omnes in dorſo iacent, nec in latere poſſent ſuſtineri. *Decumbere in ventre, niſi æger ſit aſſuetus, eſt etiam malum*; vt habetur 1. *Prognoſt.* 22. eſt autem malum dupliciter; & vt cauſa, & vt ſignum. Vt cauſa; quia impedit reſpirationem, imò in pueris, ſenibus, debilibus ſæpe poſſet cauſare ſuffocationem: vt ſignum; quia vel eſt ſignum delirij, vel doloris ventris: delirij quidem, quia æger aliquid facit contra conſuetudinem, honeſtatem, & citra rationem: doloris ventris; quia ſæpe dolore ven-

tris laborantes delectantur ſeu voluptatem capiunt manibus ventrem premendo, vel ei incumbendo, præcipuè quando dolor à flatibus cauſatur; quia flatus inferunt dolorem tendendo, tenſio autem illa reprimitur preſſione manuum vel incubitu in ipſam. Ægrum in lecto non diu poſſe ſedere erectum, ſed ſtatim decumbere eſt ſignum debilitatis. Non poſſe dormire capite demiſſo ſed debere dormire corpore eleuatiore & valde erecto, idque præter conſuetudinem, ſignum eſt difficultatis reſpirandi & orthopnææ: nam erecto exiſtente corpore minore moleſtiâ muſculi eleuantur, & viæ thoracis ſunt latiores, quàm dum grauitate ſuâ pulmoni incumbunt, & eum coarctant. Reſidere frequenter in lecto eſt etiam malum ſignum; nam vt ait Galen. *in prognoſt.* cauſæ cur ægri velint frequenter in lecto aſſurgere & ſedere ſunt inquietatio, vel delirium; nam modò velle decumbere, modò velle reſidere eſt ſignum magnæ anguſtiæ & inquietudinis; morbi enim vehementia & magnus æſtus faciunt, vt non poſſint manere quieti, ſed ſemper quærant mutationes. Eſt etiam ſignum delirij; nam delirantes ſunt inquieti, & quid faciant ignorant. Manibus & cruribus extenſis ac diſtractis dormire eſt etiam malum; nam qui ita iacent, id faciunt vel ſcientes vel delirantes: ſi ſcientes, ſignum eſt magis doloris & anguſtiæ, & quod placidè dormire non poſſint: ſi delirantes, iam hoc malum eſt, quatenus eſt ſignum delirij proiectis manibus pedibuſque iacere, capite ceruicali incumbente, vt mentum in altum erigatur, vel vt caput à ceruicali ita inflectatur, vt mentum clauiculis incumbat, iam mortis ſignum eſt. *Ægrum ſemper decidere ad imum lecti, vel ad pedes deorſum delabi*, inquit Hipp. *magno cum periculo eſt*; quia eſt ſignum debilitatis potentiæ motiuæ, quæ non valet corpus continere loco lecti eleuatiore, ſed ſinit ipſum ſemper deorſum ad pedes prolabi. Verùm conſiderandum eſt, an talis decubitus fiat ratione debilitatis; nam aliquando fit propter aliam cauſam, quia ſc. vel lectus malè ſtratus eſt, vel quia æger ob frigus magis in lectum ſe immergit, vel hoc facit, vt pedibus imum lecti tangat, & eo tanquam corporis ſuo fulcro vtatur. Pedes extra ſtragula protrudere, eſt ſignum vel magni ardoris, vel inquietudinis, vel delirij: ſi eſt in paroxyſmo febrili, & pedes valde caleant, eſt ſignum magni æſtus, aliàs inquietationis. Et ſi aura ſit frigida, pedes frigidi, eſt ſignum delirij. Si quis ob præcordiorum aut abdominis dolorem conqueratur, & decubitu in ventre vel preſſione manuum iuuetur, ſignum eſt colicæ ac doloris à flatu; at ſi attactum non fert, neque ſtragula ſuper ventrem niſi leuiſſima tolerare poteſt, ſignum eſt inflammationis. Ex decubitu etiam pars affecta cognoſcitur: in inflammatione hepatis facilior eſt decubitus in latus dextrum, quàm ſiniſtrum; ratio eſt, quia ſi in ſiniſtrum decumbat, pondus hepatis inflammati, quod eſt in dextro, propendet verſus latus ſiniſtrum, & ita mole ſuâ diſtrahit membranas, & vincula, quibus alligatur, & diaphragma attrahitur; vnde dolor, anxietas & difficultas reſpirandi. At quando decumbit in dextrum, tunc hepatis moles in dextro

exiſtentis

exiſtentis placidè ſine tali diuulſione ac tenſione incumbit in muſculos abdominis ac lectum, & ita quietus iacet: ſic etiam qui pleuritide laborant, non poſſunt incumbere in latus ſanum, propter eandem cauſam; quia tum phlegmone propendet ad cauitatem thoracis, & ſic pondere ſuo diuellit pleuram à coſtis & thorace; ſed decumbunt meliùs in latus ægrum; quia tum moles phlegmonis non dependet in partem oppoſitam, ſed thoraci leuiter incumbit; atque hoc eſt, quando phlegmone eſt interna; ſed quando eſt in ipſis muſculis thoracis, tunc difficiliùs incumbunt in latus ægrum; ratio eſt, quia cùm phlegmone tùnc ſit valde externa, dolet pars à tactu externo, non dolet autem cum phlegmone eſt profunda & interna; & ideò qui laborant phlegmone internâ, non ſentiunt dolorem à preſſione aut à tactu externo lecti; at cum phlegmone eſt externa, tunc à preſſione lecti ſentiunt dolorem. Quid ſignificet hiante ore dormire non eſt huius loci exprimere.

§. IX.

Ab inquietatione.

Hoc ſignum ad decubitum etiam referri poſſet; vocatur autem inquietatio, quando æger eſt valde inquietus, & nullo ſitu permanere poteſt, ſed ſingulis momentis ſe modò in dextrum, modò in ſiniſtrum latus vertit, modò in ventrem, modò erigit, modo ab vno lecto ad alterum transferri cupit, modò pedes contrahit, modo extendit, & in ſingulas horas lectum aliter ſterni iubet; aliquandò vocatur iactitatio, iectigatio, anxietas. A cauſis variis contingit hæc inquietudo; interdum cùm ſtomachus ciborum quantitate, aut multis prauis humoribus ad vomitum commoueri incipientibus eſt oppreſſus; vel cum humor aliquis malignus os eius obſidet. Interdum ab inflammatione internâ diaphragmatis, hepatis, vel aliorum viſcerum dolores ac puncturas inferente; interdum ab occultâ morbi ac humorum malignitate, vt in peſte. Interdum à maximo febris ardore, præſertim in ſtatu; interdum cum humores in venis ac circa præcordia turgentes agitantur; vel cùm criſis inſtat & humores morbifici à naturâ coqui & expelli ac agitari incipiunt. In pueris contingit aliquando à vermibus ad os ſtomachi aſcendentibus, ipſumque pungentibus. Frequenter etiam contingit in variolis antequàm erumpant, & cùm erumpunt, ceſſat. Inquietudo, ſi æger cibo ſe impleuerit, ſi nauſea adſit, vitio ſtomachi oriri ſignificatur; idque magis ſi ſubſequente vomitu ceſſauerit; quod tùm fit, quando cauſa inquietudinem faciens, in ſtomachi cauitate fuerit contenta; nam ſi ea in paucâ ſit quantitate, & vel tunicis vel orificio ſtomachi impacta; nec ſequitur vomitus, nec etſi ſequeretur, ideò ſtatim inquietudo ceſſaret. Si inquietudo eſt cum dolore interno, & intus maximus ardor percipitur, & foris pedes ac manus frigeant, potiùs eryſipelas aut phlegmo-

nem in internis partibus indicat. Si ſigna coctionis præceſsêre, natura ſit valde valida, & poſtridie ſit dies critica, vt ſi ſit dies ſexta, & adſint alia ſigna iudicatoria, ſignum eſt poſtridie criſim eſſe futuram. Hinc Hippoc. 2. *Aphor.*13. *quibuſcunque indicatio fit, iis nox ante acceſſionem grauis exiſtit.* Omnis inquietudo ſeu anxietas, exceptâ eâ quæ critica eſt, eſt mala; non omnis tamen eſt æquè mala aut perniciosa, quæ contingit vitio ſtomachi, non ſemper eſt periculoſa, quia non diu durat, & vomitu oborto ſæpe ceſſat. Ideo Hippoc. *in Coac. prænot.* dicit, *quòd anxietas cum faſtidio & nauſeâ non ſit maligna:* ſic 7. *Epid. text.*85. Cheotini vxor in febri ſemitertianâ, cum febris inciperet, habebat anxietatem, vomitum, horrorem ac ſitim, procedente verò febre cum melicratum potaſſet & vomuiſſet, horror & anxietas ſedata ſunt. Contingit verò talis anxietas ſæpe in acceſſionibus febrium intermittentium cum nauſeâ; & talis non eſt perniciosa. Anxietas quæ fit propter magnitudinem æſtus in febribus acutis, tempore ſtatus, etſi non ſit bona, quippe quæ magnitudinem æſtus febrilis indicat, tamen non eſt perniciosa ac lætalis, quia ex ratione morbi & ſymptomatum ardentibus febribus eſt propria. Si inquietudo fiat propter morbillos aut exanthemata, quæ necdum eruperunt, non eſt etiam tam mala, quia iis prorumpere incipiẽtibus ceſſat, & talis inquietatio eſt quodãmodo critica, qualẽ diximus non eſſe malã. At anxietates & inquietationes, quæ fiunt in febribus malignis, ſeu in iis febribus, quæ foris apparent eſſe mites & benignæ, & quibus exteriora non videntur multum calere, quales febres; vel propter internam inflammationem, vel propter abundantiam putridorum humorum in venis circa præcordia æſtuantium, vel virium imbecillitatem contingunt, illæ ſunt periculoſæ. Omnium verò peſſimę, quæ cum animi deliquiis, cum ſudore frigido, cum externâ manuum ac pedum refrigeratione contingunt. Talis fuit in ſileno, de quo Hipp. *in Epid. lib.*1. *com.*3. *text.*9. ſic 1. *Pror. text.*26. *quæ cum refrigeratione*, inquit Hipp. *& febre & ſudore partium ſuperiorum fiunt inquietationes, ſunt phrenitica & pernicioſæ.* Peſſimæ ſunt inquietationes in die critico, quas nulla ſequitur humoris morbifici euacuatio: Sic 2. *Pror. text.*27. *quæ in indicatoriis diebus cum proiectione & inquietatione & abſque ſudore contingunt perfrigerationes, malæ*, inquit, *exiſtunt.* Inquietudo in ſanis futuros morbos prænuntiat.

§. X.

A laßitudine.

Laſſitudo eſt duplex, alia fit à laboribus, vel aliâ causâ manifeſtâ, quæ non eſt huius loci; alia eſt ſpontanea & ſine vllo labore fiens, de quâ hîc eſt ſermo. Hæc autem eſt triplex, teſte Galeno: vlceroſa ſcilicet tenſiua, & phlegmanoſa. Vlceroſa eſt, cum ſentitur quædam laſſitudo, & impotentia ad motum cum quadam corroſione ac vlcerationis

ſenſu,

ſenſu, quaſi corpus pungeretur multis aciculis. Tenſiua eſt, cùm ſentitur quædam tenſio, & homines ſentiunt ſe grauatos, & talis ſenſus tenſionis eſt in partibus, ac ſi partes ruptionis ſenſu paterentur. Phlegmanoſa eſt, quando in eâ percipitur vtraque illa laſſitudo, tenſiua ſcilicet ſeu ſenſus tenſionis, & vlceroſa ſeu ſenſus corroſionis ac punctionis. Et phlegmanoſa talis eſt, vt ægri ſentiant ſe muſculos quaſi contuſos & calentes habere, imò ſentiunt quaſi oſſa contuſa ac fracta; vnde hæc laſſitudo etiam oſtocopos vocatur. Vlceroſa laſſitudo fit à cacochymia, & ab acribus ac mordacibus humoribus, qui è venis in muſculos ſeſe inſinuant; tales enim propter acrimoniam ſuam in muſculos faciunt ſenſum vlceris. Tenſiua laſſitudo fit à plethorâ ſiue à tenſione venarum; nam ſi adeſſet etiam cacochymia, non ſola tenſio ſentiretur, ſed etiam ſenſus corrroſionis, & etiam vlcerationis. Phlegmonoſa fit à plethorâ ſimul cum cacochymia mixta; propterea quòd in phlegmonosâ & tenſionis & vlcerationis ſenſus adſit. Ex his facilè eſt colligere, quid eiuſmodi laſſitudines in morbis indicent; *in primis*, vt inquit Hippoc.2. *Epid*.15. *ſpontaneæ laſſitudines morbos prænuntiant*; ſignificant enim morbificam aliquam cauſam contineri, ſeu plethoram ſeu cacochymiam, à qua ipſæ cauſantur; de quibus verendum eſt, ne breui morbum inducant. Tenſiua laſſitudo plethoram indicat & futuros morbos, quales à plenitudine ſanguinis poſſunt cauſari. Vlceroſa indicat cacochymiam & futuros morbos è bile, ac acribus humoribus, ac morbos à putredine humorum fientes. Phlegmonoſa & plethoram & cacochymiam indicat, & morbos conſequenter graues. Laſſitudines in ipſis morbis & præcipuè acutis ortæ, plerumque ſunt malæ. Dico (plerumque) quia aliquæ laſſitudines quodam modo ſunt criticæ; nam aliquando humores è venis critico modo à naturâ ad externa propelluntur, & tales laſſitudines morbis oborientes ſunt bonæ. Itaque laſſitudines crurum & aliorum membrorum cum ſignis concoctionis & cum morbi prioris remiſſione ſunt bonæ. Bonæ ſunt etiam illæ, quæ ſuperueniente euacuatione euaneſcunt; nam ſignificant criticam expulſionem; malæ quæ perſeuerant. Laſſitudines aliquando prænuntiant abſceſſus: ſic. 4. *Aphor*.31. inquit Hippoc, *quoquo modo in febribus facta ſit laſſitudo, ad articulos, maximè & circa maxillas, fiunt abſceſſus*. Laſſitudines cum multis aliis ſymptomatibus ſunt malæ; indicant enim naturam ab humoribus vndiquaque obrui. 2. *Proret. text*. 3. ſic habetur; *quibus aluus liuida, laſſitudo, capitis dolor, ſitis, vigiliæ, obſcuritas, oculorum & impotentia fuerit, vt mente moueantur ſpes eſt*. Et 1. *Coac. ſect*.1. *text*. 36. *Delaſſati, caliginoſi, peruigiles, in ſomnum proni, deſudantes, recaleſcentes, malum*. Et 3. *Coacar. ſect*.1. *Laſſati, ſingultuoſi, ſtupore occupati, malum, &c.*

§. XI.

A paralyſi & torpore membrorum.

Paralyſis omnis neceſſariò fit vel cerebri vel ſpinalis medullæ vitio; vnde omnis paralyſis aliquam iſtarum partium læſam indicat. Contingit paralyſis aliquando à manifeſtâ causâ, aliquando ab internâ. A manifeſtâ, vt argento viuo, decubitu per noctem in frigidâ & humidâ terrâ, partium refrigeratione maximâ, morâ in aquâ, caſu ab alto, percuſſione, &c. paralyſis ergo aliquam ex illis cauſis indicat. Omnis autem paralyſis eſt mala & difficilis curationis, præcipuè in ætate ſenili: quæ à præſectione nerui, luxatione, eſt incurabilis: quæ à caſu ex alto & ictu capitis, eſt periculoſa ac lætalis; quæ fit per ſe primò ab obſtructione vel compreſſione contingit; obſtructio illa à frigidis ac pituitoſis plerumque fit humoribus; compreſſio à tumoribus: ſic Galen. 1. *de loc. aff. cap.* 6. dicit quemdam incidiſſe in ſtuporem digitorum propter tumorem factum circa ſeptimam vertebram; hinc paralyſis refrigerationem ac pituitam neruis impactam indicat; aliquando ſequitur alios morbos, vt apoplexiam, epilepſiam, colicam, febres acutas, febres chronicas, lethargum, peripneumoniam, &c. Aliquibus morbis ſuperueniens eſt bona, aliquibus mala. Cum apoplexiæ, epilepſiæ, colicæ ſuperuenit, eas ſoluit; & talis paralyſis eſt critica, quia fit humoribus à naturâ in ſpinalem medullam, genus neruoſum, ac habitum corporis expulſis. Tum bonum eſt paralyſim eſſe criticam, quando prior morbus eſt periculoſior & deterior paralyſi ſuperuenienti; at quando paralyſis eſt deterior, tum non eſt bona, nec talis cenſetur eſſe critica, ſed potiùs ſymptomatica, & paralyſis per tranſmiſſionem ac metaſtaſim humorum facta. Tunc paralyſis cognoſcitur eſſe critica, quando illâ ſuperueniente prior morbus minuitur, vel ceſſat. In febribus acutis torpor ac paralyſis ſunt malum, quia frigiditatem cerebri, ac caloris natiui defectum indicant, quæ in omnibus acutis ſunt mala, niſi ſint critica, quod rarò fit. Torpores & ſenſus priuationes, præcipuè in ſenibus futuram apoplexiam ſignificant. Partes quæ paralyſi ſunt affectæ, indicant quo loco cauſa morbifica ſit contenta; de quo apud Practicos.

§. XII.

A Caſu in terram.

In aliquibus morbis contingit, vt ægri ſubitò nolentes in terram cadant, nec pedibus conſiſtere poſſint, & ſenſu motuque quodammodo priuentur; talis ſubitus caſus eſt malum ſignum; nam indicat magnitudinem mali, quòd ita in momento omnes corporis vires & virtus motiua pereant, vt ægri cadere cogantur. Indicat autem caſus offenſionem cerebri

bri eamque maximam & facultatis animalis omnimodam læſionem. Læditur autem cerebrum & potentiæ animales vel affectu primario, vel affectu per conſenſum. Caſus non indicat neceſſariò læſionem cerebri per ſe, ſed vel vno vel altero modo; nam caſus ille contingit & in morbis primariis cerebri, vt in apoplexiâ & epilepſiâ; contingit etiam in morbis qui non ſunt cerebri, ſed aliarum partium, vt in leipothymiâ, quæ eſt affectus cordis, in vulnere thoracis, &c. Solet autem caſus fieri maximè in 5. morbis: in apoplexiâ, epilepſiâ, catalepſi, ſuffocatione vteri, & leipothymiâ, ſub quâ poteſt comprehendi magnum vulnus ſubitam & magnam ſanguinis effuſionem, indeque lipothymiam inducens. Poteſt etiam fieri; ſi magnus intùs abſceſſus ſubitò rumpatur, vel in paracenteſi pus vel aqua confertim effluat. Poteſt etiam fieri caſus à ſubito timore; ſed ab his poſtremis fit, quatenus ab eis fit lipothymia. Non poteſt autem hic caſus fieri, niſi in morbis, qui vel cor vel cerebrum offendunt per ſe vel per ſympathiam, à vaporibus ſc. aut humoribus malignis ſubitò ad ea delatis; vel à ſpiritibus ſubitò euacuatis aut ſubtractis; nam ſi cerebrum læditur, mox facultas animalis & motiua pereunt; vnde corpus motu deſtinatum cadit: ſi cor læditur, vitales ſpiritus à cerebro retrahuntur, quibus deſtitutum cerebrum priuatur etiam facultatum ſuarum vſu; quippe quæ lumine à corde tranſmiſſo egent.

Quæritur: an verum ſit, quòd vulgus dicit, illam apoplexiam eſſe ſimpliciter lætalem, in quâ æger in terram cadit. Reſpond. ſubitum caſum eſſe ſignum magnitudinis magni; & ideò ſic cadere eſt malum ſignum; ſed an ceciderit ſuper lectum, aut terram quoad hanc rationem ſeu quoad rationem ſigni eſt indifferens; eſt tamen aliquando malum vt cauſa cecidiſſe in terram, quia poteſt contingere vt tali caſu ſe læderit, & caput alliſerit contra terram, quâ concuſſione abſque dubio apoplexia augeretur.

CAP. VII.

A Reſpiratione.

§. I.

RESpiratio mutatur vel ratione finis, vel ratione potentiæ mouentis, vel ratione inſtrumentorum. Ratione finis; nam ſi calor eſt maior vel minor, id eſt, neceſſitas maior vel minor refrigerij, quod eſt finis reſpirationis, variatur reſpiratio: ſi potentia eſt fortis vel debilis, eadem permutatur. Si membra ad refrigerationem concurrentia benè vel malè ſe habent; eodem modo ſemper contingit in reſpiratione differentia; ideoque differentia reſpirationis vitium vel circa vnum vel circa alte-

rum iſtorum indicat. Porrò inſtrumenta ad reſpirationem concurrentia ſunt plurima, cerebrum, nerui, nares, fauces, thorax, pulmo, mediaſtinum, diaphragma, muſculi, aſpera arteria, venæ & arteriæ pulmonis: quapropter vitio vnius iſtorum læditur reſpiratio; nam ad bonam reſpirationem debent omnia illa inſtrumenta bene ſeſe habere; ad malum ſufficit vitium vnius; & propterea reſpiratio vitiata non indicat affectum vnius iſtarum partium tantùm, ſc. pulmonis aut diagphragmatis, ſed ſupradictarum omnium; nam ſæpe tam bene imò magis ſæpe læditur reſpiratio propter vitium vnius ſaltem partis coadiuuãtis ad modum & bene eſſe reſpirationis, & concurrentis tantùm per modũ cauſæ ſine quâ non, quapropter vitium partis effectiuè & principaliter reſpirationem facientis. Itaque reſpiratio læſa eſt dubium ſignum, & non indicat neceſſariò vitium pulmonis, ſed vel vitium eius vel diaphragmatis, vel cerebri, vel aſperæ arteriæ, vel faucium, vel hepatis, vel vteri. Cuius autem vitio contingat ex aliis ſignis concurrentibus debet colligi: Sic in amantibus propter imaginationem diſtractam, in phrenitcis per obliuionem reſpiratio fit rara & ſuſpirioſa: Sic vitio potentiæ motiuæ exiſtentis in cerebro læditur reſpiratio. Contingit etiam reſpirationem lædi vitio hepatis; nam in inflammationibus hepatis reſpiratio læditur propter diaphragmatis coarctationem. Vitio vteri, vt patet in ſtrangulatione; nam in eâ aliquando reſpiratio in totum aboletur. Vitio colli & aſperæ arteriæ, vt patet in anginoſis, ſtrangulatis per ſuſpenſionem. Vitio cordis, ſic corde excalefacto reſpiratio fit maior & crebrior. Vitio ſtomachi ac ventris inferioris; ſic cibo repletis, hydropicis, mulieribus grauidis parua cebraque fit reſpiratio, nullius ergo partis vitium, nec vllum determinatè morbum indicat vitiata reſpiratio. Propter multos alios morbos adhuc poteſt vitiari reſpiratio, vt propter inflammationem, obſtructionem tubercula, puris collectionem, compreſſionem, magnam ac diuturnam exulcerationem, per quam pulmonis ſubſtantia eſt diminuta, neruorum ac muſculorum paralyſim, &c. Reſpiratio enim neque partem affectam, neque morbi ſpeciem bene poteſt indicare. Meliùs autem indicat futurum morbi euentum, periculum ſc. vel ſalutem; nam cùm actio ad vitam valde ſit neceſſaria, eam bene ſe habere eſt bonum ſignum; malè verò, malum. Reſpiratio itaque cùm ſit ſymptoma, & conſequenter indicet per modum effectus, ideò maximè indicat ſuam cauſam: vnde ſi ſciatur, quænam ſint cauſæ ſingularum differentiarum reſpirationis, ſcitur quoque quid indicent. Porrò cùm reſpiratio conſtet duabus partibus, inſpiratione & expiratione, à tota reſpiratione ſeu vtraque ſimul, vel vnaquaque ſeorſim ſigna deſumi poſſunt. Inſpirationem eſſe expiratione iucundiorem, ſignum eſt magni æſtus & caloris; nam inſpiratione attrahitur frigidus aër, quo æſtus ille retunditur. Expirationem inſpiratione eſſe iucundiorem, ſignum eſt cor & pulmonem obrui prauis vaporibus ac fuliginibus. Inſpirationem expiratione eſſe moleſtiorem, iucundiorem verò expirationem, indicat

etiam

etiam inflammationem, dolorem, anguſtiam, obſtructionem, ac pondus circa partes anhelitus, & debilitatem potentiæ motiuæ reſpirationem facientis; nam hæc omnia faciunt inſpirationem eſſe moleſtam, difficilem atque doloroſam; nam tum non poſſunt partes thoracis facilè & ſine dolore dilatari; expirationem verò illa eadem faciunt facilem; quia expiratione concidit thorax, quæ concidentia fit minori conatu & minori robore facultatis, & per concidentiam pulmo recedit à partibus dolentibus & inflammatis, vnde illa concidentia non eſt doloroſa. Aëre frigido delectari eſt ſignum magni caloris, & obſtructionis in pulmonibus; eo verò lædi eſt ſignum frigiditatis. Lædi inſpiratione aëris frigidi, eſt etiam ſignum aliquando aſperæ arteriæ exulceratæ. Anhelitus fœtidus quid indicet, videndum eſt infra, vbi de ſignis à fœtore. Expiratio calida eſt ſignum magni ardoris & æſtus interni; expiratio frigida contrà defectus caloris. *Qui frigidus ex naſo & ore expiratur ſpiritus*, inquit Hipp. *in Prognoſt. admodum exitialis eſt*, quia emortuam indicat facultatem. Reſpiratio magna indicat robur facultatis cum calore magno & inſtrumentorum obedientiâ & ſanitate. Reſpiratio parua inſtrumentorum anguſtiam, facultatis imbecillitatem, dolorem in partibus vel frigiditatem indicat; nam propter dolorem non poteſt thorax multùm dilatari; nam motu dolor exaſperatur in partibus vicinis: Sic Hipp. 1. *Prognoſt.* 27. *ſpiritus crebrior indicat dolorem aut inflammationem ſuper præcordia.* Obſtructio etiam & adſtrictio paruam faciunt reſpirationem, ſed tantò crebriorem ac celeriorem. Reſpiratio celeris ac crebra indicat calorem ſeu vſum auctum, & dolorem; nam cùm dolor impediat magnitudinem, debet deficiens magnitudo celeritate compenſari: indicat etiam facultatis imbecillitatem, quæ cùm tam debilis ſit, vt non poſſit facere magnam reſpirationem, facit ſaltem celerem & crebram. Obſtructio & compreſſio externa, cùm non patiantur magnam reſpirationem, ſunt cauſa, vt fiat celeris & crebra. Hinc tumores qui circa ventrem ſunt, vt in liene, ſtomacho, colo, quia ſeptum tranſuerſum coarctant, paruam celerem ac crebram faciunt reſpirationem. Hinc aſciticis, mulieribus grauidis, cibo repletis, magnum ventrem habentibus, reſpiratio eſt parua, celeris ac crebra. Reſpiratio rara etiam obliuionem, delirium, amorem atque lethargum indicat. Spiritus ſublimis, teſte Galen. 6. *Epid. comm.* 2. ab Hippoc. vocatur, cùm ad ſcapulas vſque thorax mouetur; & talis, inquit, indicat magnum in reſpiratione impedimentum vt v. g. peripneumoniam, magnum aſthma, anginam, orthopnæam, empyema; & talis reſpiratio eſt pernicioſa: ſic morientibus omnibus ſpiritus fit ſublimis. Reſpiratio inæqualis ac interciſa indicat dolorem, vt in anginâ, pleuritide, facultatis imbecillitatem, mentis perturbationem, obſtructionem, aliquando & muſculorum thoracicorum conuulſionem. Reſpiratio cum ſenſu ſuffocationis vel indicat aëris vitium: ſic qui in aëre ſunt anguſto, infecto prauis humoribus & fumo carbonum, calcis, gypſi, &c. videntur ſibi ſuffocari; vel indicat obſtructionem

obſtructionem aſperæ arteriæ; vel venenatam qualitatem vaporum ad diaphragma ac pulmonem aſcendentium, vel muſculorum thoracem mouentium debilitatem ac reſolutionem. Reſpiratio abolita indicat catarrum ſuffocantem, lætalem anginam, apoplexiam, vteri ſtrangulationem, mortem imminentem. *Bona reſpiratio*, inquit Hipp. 1. *Prognoſt. text. 25. in acutis morbis eſt bonum ſignum; eſt enim ſignum omnes partes reſpirationi ſeruientes*, vt inquit Galen. *in comm. nempe cor, thoracem, pleuram, pulmonem, trachæam, &c. bene ſe habere*; nam ſi vlla earum malè ſe haberet, bona non eſſet. Et 1. *de Criſibus*, inter bona ſigna recenſet bonitatem reſpirationis. Peſſima autem eſt mala reſpiratio, præcipuè quando cum prauis aliis ſignis concurrit; nam ſi praua alia ſigna non adſint, cenſebitur peculiari aliquo alicuius partis reſpirationi ſeruientis vitio prouenire: ſic Hippoc. 4. *Aphor. in febre*, inquit, *non intermittente, ſi ſpiritus difficilis acciderit, & deſipientia, lætale eſt.* Malæ reſpirationes ſunt reſpiratio ſublimis, in quâ & ſcapulâ & pinnæ narium mouentur; reſpiratio ſimul parua, celeris & crebra, reſpiratio ſtertoroſa & cum ſtridore, reſpiratio inæqualis & interciſa, reſpiratio frigida, reſpiratio luctuoſa & ſuſpirioſa, modò non ſit à cauſâ manifeſtâ, reſpiratio obſcura. De frigidâ reſpiratione ſic loquitur Hippoc. *in Prognoſt. qui verò frigidus de naſo & ore exſpiratus ſpiritus, exitialis iam eſt; quia emortuam indicat facultatem.* Et 6. *Epid. text. 36. ſigna mortifera per cutem calidus vapor, priùs nares frigidum ſpiritum reddunt*, &c. etiam peſſima eſt obſcura reſpiratio, ſeu tam parua, vt nullus quaſi ſpiritus ſentiatur exire. *Sect. 3. text. 39. coacar.* ſic habetur: *peſſimus autem eſt & morti propinquus ſpiritus vrgens & obſcurus*, peſſima etiam eſt in acutis ſtertoroſa reſpiratio; nam hæc imminentem mortem indicat, & pridie plerumque ante mortem accidere ſolet; hanc nonnulli medici raucum murmur vocant, vel vt Belgæ *den rotel*; in hâc reſpiratione in gutture quædam ebullutio & ſtrepitus phlegmatum ac quaſi ſtertor percipitur; hic ſtrepitus ac ſonus latinis ebullitio, Hippoc. ranchos, atque rexis, aliis regmon dicitur. Hic ſonitus indicat facultatem planè extinctam, vt non valeat ex faucibus excrementa expellere. In pleuriticis & peripneumonicis fit ſtertor ille propter anguſtiam, aut ſputi retentionem. Cùm reſpiratio parua & difficilis eſt; proprium eſt omnium morientium, vt hunc ſtertorem habeant, ſed præcipuè pleuriticorum & peripneumonicorum ſeu ſuppuratorum. Vt autem ſciatur, an verè hic ſtertor lætalis ſit, conſiderandum eſt, quando, & cum quibus ſignis eueniat: nam ſi cum peſſimis ſignis contingat in vigore morbi, tum verè eſt exitialis. Sic Hipp. 6. *Epid. text. 34.* loquitur de Menone pleuritico: *die 16.* inquit, *ſpiritus iam ſtertorius erat, ſudor circa frontem & ceruicem, ſomni comatoſi*, &c. vbi dicit illum ſpiritum fuiſſe lætalem, quia fuit cum prauis aliis ſignis coniunctus, & in fine morbi; nam in principio & fine aliis ſignis lætalibus, poteſt non eſſe lætalis, vt in pleuritide & peripneumoniâ incipiente ac ebre catarrhali, aſtmate & orthopnoxâ, vbi ob excrementorum multitudinem

tudinem, vel catarrhi in fauces defluxum aliquando talis reſpiratio ſtertoroſa fieri poteſt. De ſpiritu ſublimi etiam loquitur Galen.3. *Epidem. text.*24. & dicit, eſſe lætalem, & contingere propter ſummam debilitatem vel ſuffocationem, & non niſi in moribundis apparere.7. *Epid.*39. loquens de vxore Lympiadis, *oculi,* inquit, *triſtes, ſpiritus ſublimes, nares trahebantur, color prauus, ſudor circa pedes & crura; cùm iam circa mortem eſſet,* & infra loquens de Ariſtocrate moribundo; *ad mortem,* inquit, *ſpiritus ſublimis eſt factus, ſudor exiguus circa frontem, infernæ partes frigidæ, &c. mortuus eſt.* Mala eſt etiam & exitialis luctuoſa in febribus reſpiratio, niſi forte à manifeſtâ causâ, vt mœrore, contingat; indicat enim anxietatem, inquietudinem, potentiæ motiuæ debilitatem, & indicat, quòd inſpiratio difficilis ſit, expiratio verò voluptuoſa; propterea quòd expiratio fiat ſine difficultate & conatu facultatis, inſpiratio verò cum labore eius; indicat etiam cor à prauis fuliginibus ac malignis vaporibus opprimi, à quâ oppreſſione leuantur ægri expiratione; in luctuosâ enim & ſuſpirioſa reſpiratione adeſt quædam in expiratione voluptas. Hippoc.6. *Aphor.*58. Sic inquit, *in acutis paſſionibus, quæ cum febre luctuoſa ſunt ſuſpiria, mala.* Mala eſt etiam reſpiratio interciſa; reſpiratio interciſa eſt talis reſpiratio, qualis fit in pueris plorantibus; hæc reſpiratio fit vel propter facultatis imbecillitatem, quæ nequit vnicâ vice ac continuo motu reſpirationem facere, ſed eandem facit quibuſdam interuallis & intermediâ quiete, vel fit ob inſtrumenti inobedientiam, vel propter dolorem in membris reſpirationis, vel propter magnam duritiem, propter quam membra reſpirationis non ſunt æqualiter explicabilia, quæ durities ab exiccatione propter magnitudinem caloris cauſatam contingit; vel fit ob aliquam in muſculis pectoris conuulſioni ſimilem diſpoſitionem, quæ facit quandam in reſpirando retractionem: à quacunque causâ hæc reſpiratio fiat, ſemper eſt mala: de hâc reſpiratione loquitur Hippoc. 4. *Aphor.* cùm dicit: *in febribus ſpiritus offendens, malum; conuulſionem enim ſignificat.*

§. II.

A ſternutatione.

Sternutatio fit, quando cerebrum aliquid ſibi moleſtum excutere ſtudet. Exiccatur ad hunc modum cerebrum tum ab humoribus mordacibus, tum à frigidis & pituitoſis, ſed maximè cum ab accidente capitis dolore in flatum reſoluitur. Quòd à mordacibus excitetur ſternutatio, patet ex eo, quòd attracta euphorbij, piperis, pyrethri & aliarum rerum acrium ſubſtantiâ aut fumis, mox ad ſternutationem excitemur. A pituitâ ſimplici non adeò fit ſternutatio, quia videmus nos copioſa phlegmata per nares excernere, ſine eo quòd vllam excitent ſternutationem, ſed tamen fit maximè ſternutatio, cum illa phlegmata mucoſa in fla-

tum reſoluuntur; & hæc eſt cauſa, cur manè collectis in cerebro muccis tum incipiamus ſternutare, quando nos aëri & radiis ſolis, præcipuè nudo capite, expònimus; quia ſc. calore aëris illi mucci reſoluuntur & in flatus conuertuntur. Sternutatio eſt bonum, & interdum malum ſignum; eſt ſignum vnum ex illis, quæ dicuntur eſſe bona ex malâ causâ; eſt ſignum bonum quat. indicat robur naturæ conantis & valentis expellere; non enim fit ſternutatio, niſi cum inſigni robore facultatis motiuæ: eſt ſignum malum quat. indicat malam cauſam, quæ naturam ad eiuſmodi motum ac expulſionem irritat. Sternutamenta multa in ſanis grauedinem indicant; nam qui grauedine laborant frequenter ſternutant. Citra grauedinem copioſæ in ſanis ſternutationes futurum morbum præſagiunt, vt habetur *cap.82.artis medicæ.* proſunt autem ſternutamenta grauedini ſuperuenientia, & in grauedine ſæpe ſunt arte prouocanda; quia per ſternutationem cauſa ipſa grauedinem faciens expellitur, vt Galen. *lib.de inſtrumento odoratus* teſtatur. In caro, lethargo apoplexiâ, catalepſi, & ſimilibus capitis affectibus ſternutatio prodeſt; ſicut etiam in doloribus capitis ab halituoſo ſpiritu genitis; quia cauſam morbificam tollit. Bona eſt etiam ſternutatio in morbis ac febribus acutis, tum ſc. cùm materia eſt cocta; quia indicat validas vires & vegetam facultatem expultricem, & conſequenter futuram criſim bonam; vt docet Galen.2. *de cauſ. ſympt. cap.4.* Hæc enim duo ad criſim requiruntur, robur ſc. naturæ vel facultatis expultricis, & materia concocta. Id mulierculæ nouerunt, quæ cùm eiuſmodi morbis ter audiunt ægrum ſternutare, dicunt eum iam euaſiſſe periculum, conualeſcere & ex xenodochio eſſe expellendum. Et in exitioſis morbis ſternutamenta vtilia eſſe ſcribit Hippoc.2. *Prognoſt.49.* A materiâ non concoctâ ſternutatio mala; quia concitat humores & facit eos turgere & motu impedit coctionem eorum, quæ tamen quiete perficitur. Rauedines & ſternutamenta morbos pulmonis ſimul & præcedere & ſubſequi, malum; eſt autem malum & vt cauſa & vt ſignum. Vt ſignum, quia indicat maximam humorum abundantiam, quam natura & ante & poſt conatur expellere, & tamen non poteſt. Vt cauſa, quia humores in capite per grauedinem exiſtentes ſternutatio concitat & in pulmonem decidere facit. *Singultui ſternutatio ſuperueniens eum tollit*, inquit Hippoc.6. *Aphor.13.* ratio eſt, quia ſternutamentum etiam euacuat partes inferiores; nam ſternutatione non ſolùm cerebrum & ſtomachus plurimùm mouetur & concutitur, quâ concuſſione materia in ipſo contenta frequenter expellitur. *Mulieri vteri ſuffocatione*, inquit Hipp.5. *Aphor.35. vel difficultate partus laboranti ſternutamentum ſuperueniens bonum*; eſt autem bonum & vt ſignum & vt cauſa, ſed magis vt cauſa. Vt ſignum; quia indicat robuſtam facultatem: vt cauſa; quia quatit fœtum, diuellit & ad motum excitat muſculos expulſioni inſeruientes, vt patet ex eo, quòd poſt conceptum ſternutatio parit abortum, ſicut Plinius *lib.2. cap.6.* teſtatur. Sternutamenta in vlceribus, abſceſſibus, inflammationibus ac

eriſipelatis

eriſipelatis non ſunt bona; quia commouendo humores, præcipuè in corporibus cacochymicis, faciunt eos ad partes laborantes deferri; vnde malum augetur.

§. III.

A voce.

Ad vocem faciendam varia concurrunt inſtrumenta & variæ partes, cerebrum, nerui recurrentes, ſpinalis medulla, diaphragma, pulmo, thorax, aſpera arteria, os, nares, lacrymæ, palatum, &c. quarum vnâ læſa poteſt vox vitiari: ideò ex vitio & læſione vocis non poteſt pars affecta bene cognoſci, aliquando vox læditur vitio cerebri, vt in apoplexiâ, aliquando vitio neruorum recurrentium, cùm illi ſunt præciſi, vulnerati, compreſſi, obſtructi; aliquando vitio muſculorum, cum illi paralyſi vel conuulſione affecti ſunt; aliquando vitio linguæ, cùm illa eſt amputata, vel tumefacta; aliquando vitio laryngis, vt in raucedine, anginâ, &c. Itaque vitium vocis indicat affectum alicuius partis ad vocem formandam concurrentis, ſed nullius determinatæ. In ſanis vocis acumen indicat aliquando eunuchiſmum; præcipuè ſi mentum pilis eo tempore, quo ornari deberet, deſtituatur. Inſuper vox acuta indicat paruitatem & ſiccitatem laryngis & aſperæ arteriæ; vox grauis humiditatem & amplitudinem eiuſdem. Bleſitas & impedimentum loquelæ in pueris non rarò vinculi, quod ſub linguâ eſt, & quod Belgicè *die ſpanader* vocatur, eſt ſignum. Vox magna indicat robur facultatis validam facientis expulſionem aëris; parua è contrà debilitatem. Vox magna etiam indicat abundantiam caloris, & temperamentum calidum, teſte Auic. *fen.*10.3. *tract.*2. *cap.*1. Sic Hipp.6. *Epid.*4. dicit, *quòd quibus plurimum calidum ineſt, ſint voce magnâ.* Et Ariſtoteles *ſect.*11. *problem.*3. quærit, cur qui temperamentum calidum habent, ſint voce magnâ. Et Gal. *in arte paruâ* inter ſigna calidi pectoris & tracheæ ponit vocem magnam; ratio eſt, quia validus calor eſt cauſa robuſtæ facultatis; talis autem facit validam expirationem. Eſt etiam cauſa multi aëris expirati; nam cùm eſt magnus calor debet multus aër inſpirari & expirari. Facit etiam in primâ generatione arteriam magnam; quæ omnia faciunt ad magnam vocem. Verùm talem vocem magnam facit calor naturalis, non autem calor contra naturam; talis enim facit vocem exilem; quia debilitat facultatem. Vox rauca indicat laryngis aſperitatem & humiditatem à defluxu humoris à cerebro, qui laryngem inæqualiter humectat & aſperitatem ei inducit; & ſic eſt ſignum grauedinis ac deſtillationis à capite: aliquando etiam raucedo contingit propter magnam ſiccitatem aſperam arteriam exaſperantem, vt in acutis febribus non rarò contingit. Raucedo etiam aliquando indicat debilitatem facultatis motiuæ; ſic ſenes ſæpe loquuntur raucâ voce & valdè ægri ac debiles;

parua enim expiratio confert ad raucedinem faciendam ; & ideò qui raucam habent vocem,maiorem habent raucedinem,ſi debiliter loquantur, quàm ſi magnam vocem edere conantur; nam forti locutione raucedo non parùm ſuperatur.Raucedo eſt aliquãdo ſignum vlceris in faucibus ac gutture ; & ideò ſæpe eſt ſignum morbi gallici ; nam à morbo gallico ſæpe vlcera in gutture generantur, raucedo etiam aliquando ſignificat empyema , ſeu ſuppurationem pectoris ac tabem , vt Galen. & Aëtius teſtantur. Vox tremula , interciſa virtutis indicat debilitatem non valentis , imò æquali motu facere totius aëris expirationem , ad quod & gutturis ſiccitas confert. Aliquando fit vox tremula propter aliquam diſpoſitionem in muſculis conuulſioni ſimilem , vt de reſpiratione dictum eſt;talis autem diſpoſitio à ſomno calore ac maximâ ariditate inducitur. Vox clangoſa indicat magnam ſiccitatem & ardorem, & vox ſtridula, quæ eſt clangoſa in ſupremo gradu , ceſſatio à loquelâ & ſilentium in ægris , eſt ſignum melancholiæ & amentiæ. Priuatio vocis contingit vel propter apoplexiam , epilepſiam , catarrhum , vel catalepſim , vel propter vitia cordis & ſuffocationem vteri, propter animi deliquium , vel neruos recurrentes læſos , vulneratos aut compreſſos , vel propter vulnus aſperæ arteriæ ſub larynge , vel in moribundis propter imbecillitatem facultatis. Vocis permutatio & vitia vocis in phrenitide ac acutis febribus omnia ſunt mala ; quia fiunt vel propter ſummum à calore ariditatem, vel facultatis motiuæ debilitatem , vel diſpoſitionem conuulſioni ſimilem muſculis ſuperuenientem. 2. *Proret. text.*22. inquit Hippoc. *vox acuta clangoſa mala eſt*. Et *text.*10. inquit, *quibus vox acuta eſt, iis hypochondria introtracta ſunt* ; id eſt, in phrenitide , acutis febribus, diaphragmatis inflammatione,cùm vox eſt acuta & clangoſa,etiam quaſi conuulſiua quædam diſpoſitio & contractio eſt in hypochondriis propter ſummam muſculorum ac membranarum ariditatem , & quibus illa ſimul coincidunt , iis maximum ſubeſt mortis periculum. Clangoſa ergo vox delirium,conuulſionem, magnum periculum propter caloris & ſiccitatis magnitudinem minatur ; ſæpe minatur & vocis priuationem, aliquand. ſc. ita aucta in muſculis ſiccitas eſt, vt ipſi quodammodò conuellantur, & larynx præ nimiâ ſiccitate indureſcat.1. *Proret.*17. *ex vomitu graui*, ait Hippoc. *vox clangoſa , oculi concretum puluiſculum habentes, delirium indicat*. Et 2. *Coacar.ſect.*2. *vox acuta & lugubris , oculorum obſcuratio conuulſiones accerſit*. Et 3. *Coac.* dicit , *quòd clangoſa vox cum linguæ conuulſione vehementi , inſaniâ , tremore , duritie eſt exitioſa* : ex quo patet , quòd quando in acutis morbis vox incipit fieri clangoſa , ſimul tunc etiam alia peſſima ſymptomata ei coniungantur & ſuccedat. *Vocis priuatio in acutis morbis eſt exitioſa*, vt docet Hipp.1. *Coacar. ſect.*2. peſſimæ ſunt illæ aphoniæ , quæ cum aliis ſignis lætalibus apparent : Sic Hippoc. *in Epid.* de Philiſco loquens : *extremitates*, inquit, *frigebant,nec recaleſcebant, minxit nigra , aliquando dormit, ſub diem obmutuit , frigida ſudabat , extrema liueſcebant*. Galen. *comm.in* 1. *Proret.* inquit , *aphonia*

qua

quæ conuulſiuo modo fiunt, ſi in eam, quæ cum ſilentio, & extaſim deſinant, pernitioſum. Et 2. *Coac. ſect.2. inſaniæ vehementes,* inquit, *cum vocis interceptione lætales.* Et 1. *Proret. text.24. quæ cum exſolutione,* inquit, *aphoniæ fiunt, peſſimæ.* Et 2. *Coac. ſect.2. in vocis interceptione ſpiritus ſublimis, velut iis qui ſuffocantur, malum.* Cum breui ſpiritu vocis interceptio etiam lætalis; vt exemplo Pythionis apparuit. Et 1. *Proret.23.* dicit Hippoc. *quòd aphoniæ cum ſingultu ſint peſſimæ.* In anginâ etiam aphonia lætalis eſt. Sic Hippoc.5. *Aphor.* loquens de quâdam anginoſa, *quartâ fuit conuulſa, ſine voce cum ſtertore dentium contritione, maxillarum rubore, quintâ die mortua eſt.* Aphoniẹ cum catalepſi etiam ſunt pernitioſẹ, vt habetur 2. *Proret. text.4. Ex capitis quoque dolore aphoniæ lætales*, inquit Hipp.2. *Proret.4.* quia inflammationem in cerebro factam oſtendunt. Et 2. *Coacar. qui,* inquit, *ex dolore muti fiunt, moriuntur.* Aphoniæ etiam ex caſu ex alto, vel capitis percuſſione, ſunt pernitioſæ: Sic Hipp.5. *Epid. de* quodam capite percuſſo loquens dicit, quòd cecidit tertiâ die ſine voce, erat anxietas, febris, nihil audiebat, mortuus eſt. Notandum tamen, quòd aphoniæ ex percuſſione aut læſione capitis non ſint ſemper lætales, quia multis contingit hæc aphonia, qui tamen adhuc ſeruantur, præcipuè ſi caput trepano aperiatur, vt ſanguis extrauenatus exeat, aut ventiletur, vel depreſſa oſſa attollantur: Sic 5. *Epid. t. 51.* recitat Hipp. hiſtoriam puellæ, quæ de rupe deciderat & voce priuata fuit, & tamen conualuit. Etſi autem aphoniæ plerumque ſint pernitioſæ, tamen aliquando non ſunt etiam ita malæ; nam aliquando poſſunt contingere in principiis morborum à ſolâ multitudine humorum, quæ non ſunt neceſſariò lætales. Contingunt etiam aphoniæ aliquando ſtomacho à multo humore repleto, quæ humore illo per vomitum aut aliam rationem reiecto ſæpe breui ceſſant; cuius exemplum eſt apud 5. *Epid.* in filio Hermotidi. Fiunt etiam aliquando à vermibus in pueris aphoniæ, quæ non ſemper ſunt lætales. Denique aphoniæ ſubitò obortæ, quæ non diu durant ſed ceſſant, non neceſſariò ſunt lætales; ſic aphoniæ ab animi deliquio, vteri ſuffocatione, vel ſtrangulatione ſine periculo facilè recedunt. Sunt & aliquæ etiam aphoniæ criticæ, quas euacuatio aliqua ſequitur, quæ non ſunt lætales: Sic 7. *Epid. t.25.* ait Hipp. *erat aphonia & ſudor indicatorius erupuit, & conualuit.* Et 4. *Coac. ſect.2.* habetur, quòd aliquando aphoniæ ſoluantur vel brachij aut membrorum reſolutione, vel craſſis vrinis ſuperuenientibus. Porrò ſicut aphoniæ criticæ, ſeu illæ, quas conueniens ſequitur euacuatio non ſunt lætales; ita è contrà criticæ aphoniæ, quas nulla ſequitur euacuatio, ſunt lætales; *indicatoria enim non indicantia ſunt lætalia, vel difficilis indicij:* Sic 7. *Coac. t. 51. quibus,* inquit Hipp. *vox in febre intercepta ſine indicatione, cum tremore moriuntur.* Et *infra*, *mutitates*, inquit, *in febre acutâ cum exſolutione non ſudanti quidem lætales; minùs autem ſudanti, diuturnitatem ſignificat.*

§. IV.

A Tuſsi.

Tuſſis fit propter vitia variarum partium & à variis cauſis; & ita nullum determinatè morbum aut partem affectam indicat; fit autem tuſſis, quando aliquid ſpiritales partes ſeu præſentia ſeu mala qualitate offendit, quod partes illo motu expellere conantur. Offenduntur autem & læduntur ſpiritales partes tum per ſe, tum per conſenſum aliarum partium, vt ſtomachi, vteri, hepatis, diaphragmatis. Indicat enim tuſſis vitium alicuius illarum partium, à quibus poteſt cauſari. Fit autem tuſſis & vitio aſperæ arteriæ & pulmonis, & mediaſtini, & thoracis, & pleuræ ac diaphragmatis; quia illæ ſunt partes reſpirationi inſeruientes: aſperæ arteriæ, ſic cùm quid in illam ſiue cibi ſiue potus illabitur, fit tuſſis; à puluere, fumo aſperam arteriam ingrediente. Etiam fit tuſſis vitio pulmonis: ſic in peripneumoniâ, pthiſi ac vlcere pulmonis. Fit & tuſſis vitio pleuræ, thoracis ac muſculorum eius, vt patet in pleuritide, humoribus & inflammationibus hepatis; in iis enim ſæpe tuſſicula ſicca oboritur. Vitio abdominis, ſic in hydrope, aſcite aliquando adeſt tuſſis. Vitio inteſtinorum; quia pueri vermibus laborantes etiam tuſſi aliquando laborant. Indicat etiam tuſſis diuerſos morbos, vt intemperiem ſimplicem vel cum affluxu humoris, vlcera, tubercula, vel continui ſolutionem, calculos, vermes, &c. Ab his enim omnibus poteſt tuſſis excitari.

Tuſſis alia eſt ſicca, alia humida: ſicca, in quâ nihil tuſſiendo expuitur: humida, in quâ multa phlegmata, vel pus, vel ſanguis ſemper excernitur. Tuſſis ſicca indicat talem cauſam, quæ expui non poteſt. Indicat enim vel intemperiem, vel continui ſolutionem, vel crudum tuberculum, vel calculum, vel aliquod vitium exiſtens extra pulmonem, vt in thoracis muſculis, mediaſtino, hepate, ſtomacho, inteſtinis, vtero, &c. vel indicat aliquam faucium aſperitatem, vel humorem aliquem gypſeum & fortiter impactum, vel humorem admodùm tenuem, qui tenuitate ſuâ in altum attolli & elidi non poteſt; hæc enim omnia tuſſiendo excerni non poſſunt, & ideò fit tuſſis ſicca ac vacua. Tuſſis humida indicat materiam ac humorem, qui tuſſiendo expuitur. In inflammationibus pulmonis ac thoracis, vt peripneumoniâ ac pleuritide primùm tuſſis fit ſicca, dum materia adhuc eſt cruda; quando verò materia eſt cocta, tunc fit tuſſis humida, & aliquid vnà expuitur. Tuſſicula etiam comitatur obſtructiones viſcerum, quæ ſunt infra diaprhagma. Tuſſicula parua in pueris eſt etiam inter ſigna vermium, propter conſenſum ſtomachi & inteſtinorum cum diaphragmate. Eſt etiam tuſſicula inter ſigna variolarum. Tuſſis ſicca etiam ſæpe adeſt in acutis ac malignis febribus; & talis contingit vel propter ſummum ardorem ac ſiccitates, vel propter

malignos

malignos habitus ex toto ad diaphragma & partes ſpiritales aſcendentes. Tuſſis etiam ſicca aliquando ſuperuenit aſcitidi, & hoc eſt malum, inquit Hipp.2. *Prognoſt.*5. hoc enim indicium eſt abdomen ita intumeſcere aquâ, vt diaphragma comprimatur, vnde tuſſis. Tuſſis ſicca & perpetua & admodùm moleſta, tophos & lapillos in pulmone indicat. Si tuſſis ſicca poſt acutas febres remaneat cum calore multo ac lentâ febriculâ & ægri non conualeſcant, ſed remaneant debiles, hecticam minatur. *Omnis tuſſis perpetua & diuturna, mala,* inquit Hippoc. indicat enim ſpiritales partes offendi, quæ ad vitam valde neceſſariæ ſunt. Tuſſis humida & multa phtiſeos periculum minatur, maximè ſi adeſt raucedo, narium obſtructio, titillatio quædam in gulâ ac aſperâ arteriâ; eſt autem ſignum catharrhi ac deſtillationis; frequenter enim tuſſis ab humoribus à cerebro in ſubiectum thoracem delabentibus contingit; hinc Ariſtoteles dixit, hominem ſolum inter omnia animalia tuſſire, quia humidum cerebrum habet, ex quo generantur multi catarrhi, qui in pulmonem delabentes tuſſim faciunt.

Tuſſis denique alia eſt facilis, alia laborioſa, alia continua, alia per interualla oboriens. Continua tuſſis & valde laborioſa indicat partes ſpiritales ac præcipuè pulmonem per ſe ac primario vitio laborare; nam mala per protopathiam ſunt intentiora & magis perpetua. At tuſſis neque intenſa neque perpetua, ſed tantùm per interualla infeſtans, indicat ſpiritales partes tantùm per conſenſum laborare. Tuſſis humida, quæ fit à phlegmatibus aut pure in pulmone contentis, quæ expuuntur, plerumque eſt facilis, vt in deſtillatione ac phthiſi. At tuſſis ſicca ab humoribus valde induratis & impactis, aut etiam tenuibus, à duro tuberculo aut calculo cauſata, plerumque eſt laborioſa. Tuſſis in acutis febribus eſt mala; quia vel ſummam ab ardore ſpiritalium membrorum ſiccitatem, vel cauſæ morbificæ malignitatem indicat. Magna tuſſis in pueris non rarò ramices aut rupturam inducit. In adultis rupturam venarum, hæmorrhagiam, phthiſim, vomitum atque ſtomachi imbecillitatem; ſomnum inſuper impedit, & capitis dolorem affert in mulieribus grauidis abortum. In ſenibus tuſſis vel nunquam vel rarò curatur.

CAP. VIII.

Ab actionibus vitalibus.

§. I.

A Pulſu.

PVlſus eſt actio facultatis vitalis fiens in corde; eius vſus eſt attemperare calorem natiuum & ſpiritum vitalem, ac quaſi vitam in vniuerſum

uerſum corpus diſtribuere, & mittere ſpiritum vitalem ad cerebrum pro generatione ſpirituum animalium. Per illam ergo actionem conſeruatur & vita & robur omnium facultatum in omnibus, & ſine eius influxu omnes facultates diminuuntur & intercidunt quapropter ab hâc actione maximâ ſigna deſumuntur in Medicinâ. Verùm ſigna, quæ ab illa ſumuntur, ſunt præcipuè ſigna futuri euentus: nam hæc actio maximè indicat diſpoſitionem cordis & robur facultatis vitalis; morborum autem exitus pendet à proportione virium ad magnitudinem morbi; vires autem aliarum facultatum ferè pendent à viribus cordis; ideò ex pulſu optimè cognoſcitur, an humores ſint concoquendi, an per bonam criſim expellendi, an ſanitas, an mors ſic ſucceſſura: & propterea pulſus eſt præſtantiſſimum ſignum prognoſticum. Verùm non ita eſt bonum ſignum diagnoſticum; nam neque pars affecta, neque morbi ſpecies, neque cauſa morbifica ita bene per pulſum cognoſcuntur, dico, (non tam bene) quia aliquo modo per accidens & indirectè aliqui morbi, aliquæ cauſæ morbificæ, aliquæ partes affectæ etiam per pulſum cognoſci poſſunt; per pulſum enim aliquando cognoſcitur, an cauſa morbifica ſit calida, an frigida; nam pulſus magnus, celer, creber, indicat cauſam calidam; paruus, tardus, rarus, frigidam. Vndoſus ſanguinem aut pituitam, durus melancholiam, mollis pituitam indicat. Intermittentes, mijuri, &c. ſæpe cauſam venenatam & malignã indicant, ſed valde incertò & per accidens. Indicat etiam pulſus aliquãdo morbi ſpeciẽ. Pulſus in membris percipi, in quibus nõ ſolet percipi, ſeu dolor pulſatorius, inflammationem, ſuppurationem: Magnus, celer, creber intemperiem calidã; tardus, paruus, rarus, frigidam: durus, conuulſiuus magnum ardorem, exiccationem, conuulſionem, diſtenſionem, compreſſionem, ac tumores, &c. partem affectam etiam aliquo modo indicat: durus, conuulſiuus neruoſum ac membranoſum genus affectum. Vbi pulſus, ibi malum. Pulſus in altero brachio naturaliter ſe habens, in altero læſus ac morboſus indicat vitium non eſſe in corde, ſed tantùm in illo latere, in quo pulſus eſt læſus ac vitiatus, &c. Verùm cum pulſus à nullâ parte exerceatur, quàm à corde ac arteriis, ideò nullus partis vitium per ſe & directè indicat, quàm cordis; at indicando læſionem cordis, indicat quoque læſionem totius; propterea quòd ſanitas ferè pendet à ſanitate cordis. Pulſus porrò indicat vt effectus, id eſt, ſicut effectus indicat ſuam cauſam, & ideò differentiæ pulſus indicant illa, quæ talium differentiarum ſunt cauſa: ſic pulſus celer, creber, indicat intemperiem calidam, vt effectus illius intemperiei; quia ſc. intemperies calida talem pulſum facit. Indicat etiam pulſus vt coëffectus; & tali ratione indicat maximè futuros euentus, quat. ſc. indicat talem cauſam, quæ talem vel talem futurum euentum cauſabit. Non multùm autem indicat vt cauſa; quia differentiæ pulſus non ſunt cauſa illorum ſiue euentuum ſiue morborum, ſiue cauſarum, ſiue partium affectarum, ſed ſunt illorum effectus vel coëffectus, vt dictum eſt. Itaque vt ſciatur

quid

quid ſingulæ pulſuum differentiæ indicent, oportet ſcire, quænam ſint ſingularium pulſuum differentiarum cauſæ; nam illas cauſas indicant.

§. II.

Pulſuum differentiæ.

Pulſuum autem differentiæ ſunt duæ; nam pulſus alij ſunt ſimplices; ac in ſe conſiderati, alij conſiderati ad alios. Pulſuum ſimplicium ac in ſe ſolis conſideratorum 5. ſunt differentiæ ſimplices; nam vel magnus & paruus; celer vel tardus; creber vel rarus; vehemens vel languidus; mollis vel durus: vel plures ſunt compoſiti. Pulſuum conſideratorum in collatione ad alios differentiæ ſunt duæ; vel enim pulſus eſt æqualis vel inæqualis, de quibus poſteà.

§. III.

Pulſuum differentiarum cauſæ.

Omnium pulſuum differentiarum duplices ſunt cauſæ, vel proximæ ac primariæ, vel ſecundariæ & remotæ. Proximæ cauſæ quæ & ſynecticæ & coniunctæ, & continentes & primariæ vocantur, ſunt tres; nempe facultas, vſus auctus, & diſpoſitio membri ſiue arteriæ. Dicuntur cauſæ proximæ, quia nulla poteſt fieri in pulſu mutatio, quin ſit facta mutatio in aliquâ iſtarum trium cauſarum; & nulla è contrà poteſt fieri mutatio in illis tribus, quin ſtatim quoque fiat mutatio in aliquâ differentiâ pulſus; & ideò vocantur hæ cauſæ continentes, primariæ & cauſæ per ſe omnium differentiarum pulſus. Cauſæ verò ſecundariæ & remotæ ſunt multæ; anni tempus, regio, ætas ſexus, temperamentum, & res non naturales, morbi, cauſæ morbificæ, &c. Sed hæ non mutant pulſum per ſe aut immediatè, ſed ſolùm per accidens & mediatè; quatenus ſc. faciunt aliquam mutationem in cauſis primariis, quæ mutatæ tum primò mutant differentias pulſuum. Facultas, quæ & prima cauſa ſynectica, talem indicat differentiam pulſus, ſc. vt ab illa fiat pulſus vehemens vel debilis: valida facultas facit pulſum validum, debilis languidum. Vſus auctus facit magnum, celerem, crebrum; vſus diminutus facit paruum, tardum, rarum. Primùm autem vſus acutus facit magnum, ſi poteſt & nihil impedit; qui ſi non ſufficiat refrigeratio caloris facit etiam celerem; qui ſi etiam non ſufficiat refrigeratio caloris, facit tum deinde & crebrum. Vſus diminutus facit primò rarum, inde tardum. Inſtrumenti diſpoſitio talem facit differentiam pulſuum; nam ſi inſtrumentum ſeu arteria eſt mollis, facit pulſum mollem; ſi dura, durum. His poſitis quid ſingulæ pulſuum differentiæ indicent facilè colligi poteſt. Validus ac vehemens pulſus eſt, qui digitum repercutit & reprimit.

Languidus, qui à digito reprimitur. Vehemens pulſus indicat robuſtam eſſe facultatem cordis, bene cor ſe habere, neque vllo vitio neque per ſe neque per accidens affici. Languidus indicat cor & facultatem debilem eſſe. Quia cor ab omni intemperie excedente debilitari poteſt, ideò talis pulſus per ſe nullam certam intemperiem indicat, ſed bene quidem coniunctus cum aliis differentiis pulſuum; nam ſi eſt debilis & paruus, & præcipuè tardus & rarus indicat debilitatem eſſe ab intemperie frigidâ, ſi eſt languidus & valde celer & creber indicat debilitatem eſſe ab intemperie calidâ. Porrò quia cor debilitatur à variis morbis, & à morbis variarum partium, ideò talis pulſus nullum quoque certum morbum, aut nullam certam partem affectam indicat, ſed ſolùm quat. cum aliis ſignis peculiaribus morborum ac partium coniungitur: ſi eſt valde debilis, & ſemper debilis, & ſimul valde paruus, intermittens, miiurus, &c. poteſt eſſe indicium cordis per ſe affecti ac proprio aliquo vitio laborantis; aliàs potiùs ſignum erit cordis laborantis per ſympathiam. Porrò quia pulſus vehemens indicat robur facultatis vitalis & caloris natiui, ideò indicat ſalutem & in morbis acutis bonam criſim futuram. Languidus contrà indicat vires eſſe debiles, futuram mortem ac malam criſim; in morbis frigidis aliquando gangrænam, paralyſim, &c. Eſt tamen notand. quòd vires aliquando ſint debiles vel per reſolutionem, vel per ſuffocationem ſeu oppreſſionem. Pulſus languidus per ſe indicat debilitatem virium, ſed non indicat per ſe, an ſint debiles per reſolutionem, an per ſuffocationem; nam peſſimum eſt vires eſſe debiles per reſolutionem, quia talis debilitas non facilè reſtauratur; at non eſt ita malum vires eſſe debiles per oppreſſionem vel ſuffocationem, quia tales vires breui tempore, ablato impedimento poſſunt recuperari. Verùm cognoſcitur hoc per alias differentias pulſus, quæ coniunguntur; nam ſi eſt languidus & ſimul æqualis, indicat debilitatem ex reſolutione; ſi eſt languidus & inæqualis, indicat debilitatem ex ſuffocatione; ratio eſt, quia cùm facultas eſt debilis ex reſolutione, manet ſemper debilis, quia eſt iam verè & habitualiter debilis; ſed cùm eſt debilis per ſuffocationem, tunc radicaliter adhuc eſt fortis, ſed ſolùm eſt ligata & oppreſſa; quæ autem ſolùm ſic debilis eſt, poteſt ſe aliquando ſuper cauſam ſuffocantem exercere, & per interualla robur ſuum ſimul oſtendere. Porrò languidus & ſimul paruus & vermiculoſus indicat debilitatem à conſumptione ſpirituum, ſeu malignâ & venenoſâ qualitate. Languidus, paruus & ſimul celer indicat debilitatem propter exceſſum calidæ intemperiei, & indicat ardentem & malignam febrem. Languidus, paruus & ſimul tardus & rarus indicat debilitatem propter exceſſum intemperiei frigidæ. Languidus, paruus, frequens, cum inæqualitate indicat febres malignas; nam ex malignitate pulſus fiunt parui & languidi; ex calore autem febrili celeres; ex humorum putreſcentium copiâ inæquales.

Magnus pulſus eſt, in quo arteria in altum, longum & latum mul-

tùm dilatatur. Paruus contrà. Differt hic pulſus ſecundum Galen. & omnes medicos à vehementi; nam cauſa vehementis eſt facultas robuſta, cauſa verò pulſus magni eſt vſus auctus. Verùm ego non poſſum concipere, quomodo iſti pulſus differant, nec videtur quòd tactus poſſet diſtinguere vehementem à magno; nam non poteſt eſſe pulſus vehemens, niſi arteria in longum, vel in latum, vel in altum, vel ad omnes illas diſpoſitiones ſimul multùm dilatetur: ergo pulſus vehemens eſt pulſus magnus; & non poteſt eſſe pulſus magnus, qui non ſit vehemens nec poteſt fieri pulſus magnus ſine robore facultatis; non igitur vſus auctus facit pulſum magnum effectiuè, ſed ſolùm per modum cauſæ finalis & cauſæ irritantis, & ſtimulantis facultatem; ipſe autem effectiuè fit à robuſtâ facultate: ergo magnus eſt vehemens, & conſequenter idem eſt vehemens & magnus; interim tamen maneamus in communi doctrinâ & diſtinguamus eos pulſus. Ergo pulſus magni cauſæ ſunt tres, vſus auctus, robuſta facultas, & inſtrumentum molle; & ſic omnes cauſæ ſynecticæ debent concurrere ad faciendum pulſum magnum. Vſus auctus ideò facit magnum, quia propter vſum auctum debet multus aër frigidus trahi in cor & arterias, quod vt fiat, debent arteriæ & cor in omnem dimenſionem multùm dilatari, niſi facultas ſit valida. Concurrit etiã mollities inſtrumenti; quia niſi inſtrumentum eſſet molle, non poſſet etiam in omnẽ dimenſionẽ dilatari; has ergo tres cauſas pulſus magnus indicat, & maximè vſum auctum ſeu exceſſum caloris: Indicat ergo pulſus magnus calidum corporis temperamentum, In ſanis exercitia, iram, &c. in ægris morbos calidos, febres, inflammationes. Pulſus paruus cum fiat ex contrariis cauſis, contraria indicat; vel facultatem debilem, vel vſum diminutum, vel arteriæ paruitatem aut duritiem. Porrò magnus cum mediocri raritate & paruitate ſolùm indicat robur facultatis. Magnus & ſimul celer indicat vſum adhuc magis auctum, cùm calidâ tamen adhuc facultate, nam omnes tres indicant vſum auctum. Magnus ſimul & celer indicat robur facultatis & arteriam non duram; quia ſi eſſet dura nec magnus nec celer fieri poſſet, ad celeritatem enim requiritur arteriæ mollities. Cùm vſus parùm augetur, natura facit primò pulſum magnum; cùm adhuc magis augetur præter magnitudinem facit etiam celerem; cùm adhuc magis augetur facit & crebrum: ſi magnitudo ex aliâ aliquâ cauſâ impeditur, tunc tantùm fit celer & creber; ergo hic pulſus indicat omnis generis febres; nam nulla febris eſt, in quâ ex naturâ vſus aucti non debeat eſſe talis pulſus. Quòd ſi verò in aliquâ febri interdum eſt paruus vel tardus, hoc contingit ex accidenti; quia ſcilicet decurſu & magnitudine febris facultas eſt debilitata, & arteria exiccata & indurata, arteriæ enim durities impedit magnitudinem & celeritatem. Omnes pulſus magni in febribus ſunt boni; quia indicant ſaltem facultatem adhuc non eſſe debilem, & inſtrumentum molle, nec à ſiccitate febris adhuc eſſe induratum; propter eandem cauſam magnus pulſus circa tempus criſeos eſt ſignum bonæ criſeos futuræ. Magnus etiam pulſus indicat

dicat febrem non eſſe malignam; quia ſi maligna eſſet, pulſus non eſſet magnus ſed paruus. Magnitudo pulſus etiam aliquando indicat aliquid quod naturam irritet; nam hoc etiam facit pulſum magnum, modo ſic tantum irritet vt facultatem non deiiciat; nam ſi eam deiiceret, faceret potiùs paruum; ſic ira,criſis,dolor faciunt pulſum magnum, modò tantùm non ſint, vt naturam debilitent.Pulſus paruus contraria indicat,vel vſum diminutum,vel facultatem debilem, vel inſtrumentum inobediens & durum. Paruus & ſimul valde celer & creber indicat vſum auctum, ſed ſimul vel debilitatem facultatis, vel duritiem inſtrumenti, propter quæ impediatur magnitudo, paruus, languidus, rarus, vermicularis, formicans, mijurus indicant paruitatem eſſe ex debilitate facultatis.Paruus & ſimul tardus & rarus cum mollitie indicat paruitatem illam eſſe ex vſu diminuto.Paruus & durus,vibratus, ſerrinus indicat paruitatem eſſe ex duritie & renitentiâ inſtrumenti. Paruus ex debilitate facultatis indicat nullam vel malam criſim,morbi magnitudinem,malignitatem & mortem.Paruus ex vſu diminuto indicat abundantiam pituitæ,& melancholiæ, refrigerationes,congelationes,euacuationes ſanguinis & ſpirituum. Paruus ex duritie & renitentiâ inſtrumenti indicat vel congelationem vel ſiccitatem vel tenſionem;& indicando ſiccitatem indicat maraſmum, febres acutas:indicando tenſionem indicat vel conuulſionem, vel ſcirrhum,vel inflammationem. Pulſus paruus ſine debilitate longas & difficiles indicat affectiones.

Creber pulſus eſt, cùm quàm minima eſt inter ſyſtolen & diaſtolen quies. Duplex eſt autem in pulſu quies; vna quæ ſequitur diaſtolen & vocatur quies ſupera; alia quæ ſequitur ſyſtolen & præcedit diſtolen, & vocatur quies infera. Secundū vtramque quieté deſumitur pulſus crebritas, ſed tamen maximè ſecundùm quietem ſuperā; nam ſola quies ſupera percipitur, infera non item. Creber ergo pulſus eſt, in quo eſt minima quies. Hunc pulſum diſtinguit Gal.& omnes medici à celeri; ſed non poſſum ego comprehendere, quomodo iſti pulſus diſtinguantur: videtur enim quòd celeritas & crebritas ſint idem; nam tum ſunt celeres paſſus, quando inter paſſus eſt minima quies,& tum homines celeriter currunt, quando pedes in terrâ non multùm quieſcunt; ſicuti ergo ſunt idem celeres & crebri paſſus,ita videtur eſſe idem celer & creber pulſus; ſit quidem ita,quòd ratione aliquo modo diſtinguantur,tamen illi pulſus ſenſu tactus diſcerni non poſſunt; nec ego qui tot iam annis medicinam feci, eos diſcernere potui: interim tamen maneamus in antiquis, & eos cum aliis medicis diſtinguamus. Creber pulſus poteſt fieri à plurimis cauſis,& ideò plurimas cauſas poteſt indicare. In primis creber vſus indicat vſum auctum, aucto vſu facultas primò facit magnum; ſi magnum propter aliquod impedimētum,nempe vel propter facultatis debilitaté, vel propter inſtrumenti duritiē facere non poteſt,facit crebrū; vſu magis aucto facit & celerem.Pulſus ergo creber in ſanis indicat temperamentū calidum,in ægris morbos calidos ác febres; Inſuper indicat etiam facultatem debilem;

lem; nam quando facultas tam debilis eſt, vt non poſſit facere pulſum magnum, tum facit crebrum; non tamen neceſſariò indicat facultatem debilem; quia poteſt dari pulſus magnus & creber & celer ſimul; in tali autem caſu pulſus creber eſt ſine debilitate facultatis; nam eo ipſo quo eſt coniũctus cum magno, patet quòd non adſit facultatis debilitas; alioquin non eſſet pulſus magnus. Interim tamen plerumque creber indicat facultatem debilem. Indicat etiam aliquando duritiem inſtrumenti; nam durities inſtrumenti eſt aliquando cauſa, quòd non poſſit fieri pulſus magnus; tunc verò ad compenſandum defectum magnitudinis debet fieri pulſus creber. Creber ergo & paruus ſimul indicant debilitatem facultatis. Creber, celer & magnus indicant vſum auctum: creber, paruus & durus indicant duritiem inſtrumenti. Pulſus rarus omnia his contraria indicat.

Celer pulſus eſt, cùm materia citò de loco in locum redit & breuiſſimo tempore omnes ſuas partes nempe diaſtolen & ſyſtolen & vtramque quietem perficit. Celer pulſus indicat vſum auctum & magnitudinem caloris; nam cùm vſus valde auctus eſt, debet facultas non ſolùm multum frigidi aëris attrahere & facere pulſum magnum & intermittere exiguam quietem & facere pulſum crebrum, ſed & celerem. Indicat inſuper pulſus celer facultatem vtcumque vegetam. Dico (vtcumque) quia niſi eſſet vtcumque vegeta, non poſſet tam celeriter arteriam mouere. Dico (vtcumque robuſtam) quia frequenter poteſt pulſus eſſe celer, etiamſi facultas non ſit robuſta, imò paruitas pulſus eſt ſæpe cauſa celeritatis; nam quando pulſus eſt paruus, tum plerumque fit celer, modò facultas vtcumque adhuc robuſta ſit, vt ſc. quod deeſt vſui aucto ac neceſſitati propter pulſum paruum, id compenſetur per pulſum celerem. Dico (modo adhuc vtcùmque ſit robuſta) quia ſi facultas ſit valde debilis, non fiet paruus & celer, ſed paruus & tardus, non obſtante vſu aucto, vt contingit in moribundis; ſi ergo ſit pulſus paruus & tamen adſit vſus auctus, quantò pulſus eſt minor, erit celerior, niſi, inquam, facultas omninò ſit debilis. Si ergo pulſus ſit celer & magnus indicat vſum valde auctum, & celeritatem ob nullam aliam cauſam eſſe, quàm ob vſum auctum, præcipuè ſi inſuper ſit creber; vſus enim auctus non tantùm facit magnum, ſed & crebrum & celerem: At ſi celer & paruus, poteſt indicare celeritatem fieri ab vſu aucto, magnitudinem autem impediri à debili facultate; vel poteſt indicare non tam vſum auctum quàm facultatis imbecillitatem, quæ cùm non poſſet facere magnum, quod deeſt neceſſitati propter paruitatem, compenſat celeritate; paruus enim pulſus eſt cauſa celeritatis. Pulſus celer poteſt etiam indicare duritiem inſtrumenti; nam durities inſtrumenti eſt aliquando cauſa celeritatis; durities enim eſt cauſa quòd non poſſit fieri pulſus magnus, ſed ſolùm paruus; dum enim arteria non poteſt multùm dilatari; at paruitas pulſus eſt cauſa celeritatis, vt dixi; ergo. Tamen etſi celeritas poſſit indicare aliquam duritiem inſtrumenti, modo quo iam dixi, tamen non poteſt indicare magnam duritiem: nam ſi arteria

eſſet valde dura,non poſſet facultas eam celeriter mouere. Celeritas eſt certum ſignum febris,& ſequitur quamcumque febrim, & ex nullo ſigno febris cognoſcitur, quàm ex celeritate pulſus. Cognoſcuntur etiam febres ex rubedine vrinæ,ſed multò certiùs ex celeritate pulſus;etenim in omni febre eſt vſus auctus;vſus autem auctus facit celerem pulſum,quare & febris neceſſariò adeſt. Celeritas cum vehementiâ & magnitudine & frequentiâ & æqualitate indicat ephemeras cum inæqualitate putridas: cum imbecillitate, paruitate & duritie, hecticas. Pulſus tardus celeri in omnibus contrariatur. Indicat vſum diminutum, facultatem debilem & inſtrumentum durum,non omnia ſimul, ſed vnum iſtorum;nam ab vnoquoque iſtorum poteſt pulſus tarditas cauſari.Tardus & languidus indicant tarditatem eſſe ex debilitate facultatis.Tardus & durus indicat tarditatem eſſe propter vſum diminutum. Talis enim pulſus indicat abſentiam febris, abundantiam frigidorum humorum, congelationem, paralyſim, caloris natiui magnam debilitatem ac penuriam.

Mollis pulſus eſt, quando in alliſione arteriæ contra digitum ſenittur in ipsâ arteriâ mollities. Durus eſt,quando è contrà. Mollitiem facit, ſi pars affecta mollis, humida, & frigida, vt eſt cerebrum, pulmo, adeps, carnoſa ſeu muſculoſa ſubſtantia. Eamque mollitiem etiam facit genus cauſæ morbificæ, vt ſi eſt pituita, ſanguinis ſeroſitas;talia enim mollem reddunt arteriam,vt contrà melancholia duram & ſiccam. Illam mollitiem etiam facit morbi genus; ſic œdemata viſcerum, cachexia, leucophlegmatia, febris quotidiana, lethargus, peripneumonia, paralyſis, ſtupor, &c. has ergo partes affectas, has cauſas morbificas, hos morbos pulſus mollis indicat. Mollis pulſus, ſi alia ſigna adſint, indicat futuram criſim per ſudores. Pulſus durus indicat congelationem, ſiccitatem, febrem quartanam ac humoris melancholici abundantiam, vel conuulſionem, epilepſiam; nam conuulſio facit tenſionem arteriæ,tenſio facit pulſum durum. Durus etiam indicat vel membranoſam vel tendinoſam vel venoſam aut arterioſam corporis affectam partem; hæ enim partes tendi poſſunt; tenſio autem duritiem facit; ideò talis pulſus indicat affectum meningum, pleuræ, vel diaphragmatis, vel inteſtinorum, iecoris, lienis, veſicæ. Quænam autem earum indicentur, debent ex aliis ſignis propriis colligi. Indicat etiam inflammationes ac ſcirrhos; nam tales affectiones tenſionem facit, vel compaſſionem, vnde durities arteriæ fit; ſed ſi ſcirrhus fuerit, erit pulſus durus & ſimul tardus & rarus; eò quòd ſcirrhus non faciat vſum acutum: ſi inflammatio fuerit,erit durus cum celeritate,quia inflammatio facit vſum auctum.

Æqualis pulſus eſt, qui non variatur in ſuâ differentiâ, ſed æqualiter ſemper procedit in magnitudine & paruitate,crebritate & raritate, celeritate & tarditate. Inæqualis eſt, qui inæqualiter procedit, & in aliquâ dictarum differentiarum variat;ex quo patet quòd æqualitas & inæqualitas conſiderantur ſecundum primas & ſimplices pulſuum differentias;

nam

nam vel eſt æqualis in magnitudine & paruitate, vel in crebritate & raritate, vel in vehementiâ & debilitate, & ſic de aliis differentiis. Inæqualis è contrà, vel eſt inæqualis in magnitudine & paruitate, vel inæqualis in celeritate & tarditate, vel inæqualis in crebitate & tarditate. Notand. tamen pulſus eſſe æquales ſecundum vnam differentiam, & inæquales ſecundum aliam; vt æqualis in magnitudine & paruitate, & inæqualis in celeritate & tarditate. Abſolutè æqualis eſt, qui eſt æqualis ſecundum omnes differentias. Inæqualis, qui eſt inæqualis ſecundum aliquam dictarum differentiarum tantùm. Porrò pulſus vel eſt æqualis vel inæqualis in vno pulſu, vel in pluribus, id eſt, in vnico ictu, vel in pluribus. In vno ictu æqualis eſt, qui in vnico ictu nullam habet inæqualitatem, ſed illa vnica pulſatio ſecundum omnes differentias habet ſuam æqualitatem, ſic quod principium diaſtoles nec ſentitur maius nec celerius nec vehementius, quàm finis; contra eſt inæqualis. Æqualis in pluribus eſt, quando plures conſiderantur pulſationes, & omnes illæ pulſationes ſunt ſecundum omnes differentias ſc. magnitudinem & paruitatem, vehementiam & debilitatem, crebritatem & tarditatem, &c. æquales. Inæqualis in pluribus pulſationibus eſt, cùm vna pulſatio ſentitur maior, altera minor; & illa eſt inæqualitas ſecundum magnitudinem; vel quando vna pulſatio ſentitur celerior quàm altera; & illa eſt inæqualitas ſecundum celeritatem; vel quando vna ſentitur crebrior quàm altera; & illa eſt inæqualitas in crebritate: & ſic de aliis. Æqualitas vel inæqualitas in vno pulſu adhuc eſt duplex, vel enim pulſus eſt æqualis ſub vno digito, vel ſub pluribus. Æqualis ſub vno digito eſt, quòd in vnâ pulſatione ſentitur omnimodo æqualitas. Inæqualis contra cum in vnâ pulſatione ſub vno & eodem digito ſentitur aliqua inæqualitas ſecundum aliquam qualemcunque tandem differentiam, id eſt, ſiue ſecundum magnitudinem, ſiue celeritatem, &c. Æqualis in vnâ pulſatione ſub pluribus digitis eſt, quando vnus ictus ſub tribus omnibus digitis, quibus ordinariè ſolet à medico palpari, ſentitur ſecundùm omnes differentias eſſe æqualis. Inæqualis eſt, quando ſub vno illorum digitorum ſentitur maior, ſub altero minor, vel ſub vno mollior, ſub altero durior, vel ſub vno vehementior, ſub altero debilior. Æqualitas vel inæqualitas ſub pulſu vno vocatur æqualitas vel inæqualitas ſingularis. Æqualitas vel inæqualitas ſub pluribus pulſibus vocatur æqualitas vel inæqualitas collectiua, & communiter genere ſyſtematica. Pulſus dicrotus, imparcitatus, intermittens ſingularis, miiuri, deficientes ſunt inæquales ſecundum inæqualitatem ſingularem. Pulſus vndoſus, vermiculans, alius miiurus, ſyſtematicus intermittens, capricans, ſerrans, ſunt pulſus inæquales in pluribus pulſationibus ſeu ſecundum inæqualitatem ſyſtematicam. Cauſæ inæqualitatis in pulſu præcipuè ſunt duæ; vitium inſtrumenti & imbecillitas facultatis; ſi ſc. arteria comprimatur vel obſtruatur, vel repleatur; vel ſit nimis mollis, vel nimis dura & tenſa. Hinc pulſus inæqualitas ſi nimis mollis, concidit: ſi nimis,

mis,

mis, tenſa, dura, renititur ipſi dilatationi: hinc pulſus vndoſi, intermittentes, ſerrati, vibrati, conuulſiui facultatis imbecillitatem ſignificant; nam imbecilla facultas non poteſt æqualiter ac æquali tempore arteriam perpetuò ſecundum omnes differentias mouere, ſed modò mouet ſic modo aliter, prout magis ſuper causâ morbificâ ſeſe eleuat atque erigit; hinc pulſus mijuri, deficientes, intermittentes, &c.

Quæritur an inæqualitas pulſus etiam poſſit cauſari ab inæqualitate vſus aucti; & videtur quòd non, quia vſus auctus non poteſt mutari ſecundum illud breue tempus vnius aut 10. aut 20. pulſationum, ſecundum quod breue interuallum ipſa pulſus inæqualitas conſideratur. Si poſſet vſus auctus breuiſſimo tempore permutari, poſſet etiam in illo breuiſſimo vnius aut aliquot pulſationum ſpatio pulſus permutari, & fieri inæqualis. At modò impoſſibile videtur, calorem cordis ac totius in breuiſſimo tempore vnius aut plurium pulſationum ita ſubitò poſſe variari; quare etiam impoſſibile eſt, pulſus inæqualitatem poſſe cauſari ab vſu aucto. Verùm Reſp. hoc non eſſe impoſſibile: nam poſſibile eſt cor & arterias eodem tempore frigidis ſc.& calidis humoribus obſideri, vario modo calorem intro & foras moueri, adeoque cor inæquali intemperie affici; proinde poſſibile eſt vſum auctum breuiſſimo tempore poſſe permutari & fieri inæqualem; ex quo inæqualitatem quoque in pulſu cauſari non eſt mirum. Hinc cognoſcitur, quid pulſus inæqualitas indicet nempe vitium inſtrumenti, vel compreſſionem, vel obſtructionem, vel repletionem arteriarum, vel inæqualem intemperiem ac contrarios humores frigidos & calidos, vel facultatis imbecillitatem, ſiue quòd ea ſit grauata humorum abundantiâ & malitiâ, ſiue reſoluta. Si pulſus præterquam quòd ſit inæqualis, ſit etiam languidus, eſt ſignum quòd inæqualitas cauſatur à facultatis imbecillitate: ſi eſt inæqualis cum magnitudine, celeritate, crebritate,, eſt indicium, quòd ſit inæqualis propter vſum auctum. Si eſt inæqualis & ſimul durus, cenſebitur inæqualis eſſe vitio inſtrumenti; nam qui eſt inæqualis vitio inſtrumenti, ſemper & neceſſariò quoque eſt durus. Pulſus mijuri, decurtati, eminuli, intercepti ſunt differentiæ indicantes facultatis debilitatem. Vndoſi, vibrati, ſerrati, palpitantes, conuulſiui, ſunt differentiæ indicantes vitium inſtrumenti. Hæc enim omnia indicat pulſus inæqualis; inprimis compreſſionem, obſtructionem, repletionem arteriarum, vt inquit Galen. 2. *de præſagitione ex pulſibus cap.* 7. Indicat etiam febres putridas, epialas, lypirias, hemitritæos, horrorem ac rigorem febrium, ex eo quòd in illis eſt inæqualitas intemperiei, & inæqualitas vſus acuti & varietas cauſarum morbificarum. Indicat etiam eodem tempore in corpore abundare humores frigidos & calidos, putridos & imputridos, & varium motum eorum, modò ad exteriora, modò ad interiora. Indicat etiam inæqualitas pulſus cor primariò eſſe affectum, vel ſaltem per conſenſum partium præcipuarum, vt ſtomachi, hepatis, vteri, cerebri, à quibus cor & facultas vitalis grauiter debilitantur & labefactantur, ſic vt

pulſus

pulſus propter imbecillitatem fiat inæqualis. Indicat etiam facultatem valde grauari, & imbecillitatem facultatis potiùs eſſe ex eo, quòd facultas ſit oppreſſa & grauata, quàm quòd ſit reſoluta; nam ſi facultas intrinſecè & eſſentialiter eſſet debilis & reſoluta, pulſus non eſſet ita inæqualis, ſed potiùs in paruitate ſuâ & languore ſemper æqualis. Indicat & pulſus inæqualis febres peſtilentes, inflammationes partium principaliũ, & ſuppurationes. Indicant etiam cauſæ morbificæ malignitatem eo quod hæc omnia facultatem vitalem valde debilitent. Indicant etiam palpitationem cordis, lipothymiam, orthopnæam, vteri ſuffocationem, quòd ex his facultas ſummoperè debilitetur. Indicant etiam magnas inflammationes, phrenitidem, lethargum, anginam, peripneumoniam, pleuritidem, quatenus hæc tenſionem & duritiem in arteriis faciunt, à quâ duritie, vt dictum eſt, pulſus fit inæqualis. Indicant etiam ſcirrhos, abſceſſus, obſtructiones arteriarum, abundantiam ſanguinis & aliarum humorum facultatem obſtruentium. Inæqualitates quò citiùs veniunt & diutiùs durant, eò ſunt periculoſiores. Inæqualitas ſingularis eſt peſſima & peior inæqualitate ſyſtematicâ; nam grauior eſt cauſa, quæ ita facultatem turbat, vt non poſſit vnam pulſationem facere æqualem, quàm illa, quæ plures non poteſt facere æquales; & hoc intelligendum eſt, quando vtraque inæqualitas fit à debilitate facultatis; nam quando fit vitio inſtrumenti, tunc non ita ſemper eſt. Pulſus inæquales aliquando ſunt æquales, ac in ſuâ inæqualitate ordinati; interdum ſunt inæqualiter inæquales, ſeu in ſuâ inæqualitate inordinati. Ordo & æqualitas in pulſu prauo eſt mala, vt peior inordinato. Inordinatio in pulſu bono eſt mala, in pulſu malo, bona. Ideò æqualitas ſeu ordo eſt malus, quia indicat cauſæ morbificæ ſtabilitatem, & permanſionem. Omnes pulſus inæquales, in quibus plures apparent pulſationes magnæ & vehementes, quàm paruæ & languidæ, ſanitatem adhuc pollicentur; at oppoſiti minantur mortem. Omnes Pulſus inæquales vehementes, magni, celeres & frequentes oſtendunt morbum per criſim ſoluturum. Imbecilliores, minores, tardiores & rariores per paulatiuam ſolutionem. Pulſus æqualiter inæquales & ordinati, vtcumque validi non multum celeres aut frequentes, longam affectionem ſignificant: contrà inæquales inordinati, & ſimul celeres ac frequentiſſimi, breuitatem affectionum indicant. Ex pulſibus inæqualibus peſſimi ſunt, qui indicant facultatis imbecillitatem, & qui ſimul ſunt tepidi, vermiculoſi, parui, rari, formicantes, mijuri, eminuli, prominuli.

§. IV.

Inæqualitates ſingulares.

Impar citatus eſt pulſus, in quo in vnâ pulſatione ſub vno digito arteria inæqualiter mouetur ſecundum celeritatem & tarditatem, ſic quòd

Vnica & eadem diaſtole incipiat cum tarditate & finiat cum celeritate, id eſt, quòd principium diaſtoles ſit celerius quàm finis ; vel contrà : eſt ergo hic pulſus inæqualis inæqualitate ſingulari ſub vno digito : in hoc pulſu arteria mouetur æqualiter ſecundum celeritatem, ſic tamen quòd ipſa ſit continua & non intercepta vllâ ceſſatione aut quiete intermediâ; mouetur quidem in principio diaſtoles celeriùs, in fine tardiùs, vel contrà; tamen vno motu continuo non interrupto vllâ ceſſatione aut quiete intermediâ. Hoc dico ac diſtinctionem pulſus dicroti & intermittentis ſingularis, qui ſunt etiam pulſus inæquales inæqualitate ſingulari ſub eodem digito, ſed ſunt inæquales cum quâdam interruptione & quiete inter ipſius diaſtoles principium & finem. Impar citatus indicat obſtructionem, compreſſionem arteriarum, vel facultatem à multitudine humorum grauatam. Melior eſt imparcitatus quàm intermittens ſingularis ; nam in impar citato diaſtole eſt continua ſine interruptione : In intermittente ſingulari eſt intermedia quies ; meliùs eſt autem motum arteriæ variari ſecundum celeritatem & tarditatem, quàm interrumpi aliquâ ceſſatione; nam debere diaſtolen interrumpi aliquâ ceſſatione aut quiete, eſt ſignum magnæ debilitatis. Melior eſt impar citatus qui ex tarditate in celeritatem vergit, quam qui è contrà ; nam celeritas eſt maius ſignum roboris, quàm tarditas ; quapropter meliùs eſt pulſum in progreſſu ſui motus indicare robur quàm deficientiam.

Intermittens ſingularis eſt pulſus inæqualis, in quo diaſtole non eſt continua, ſed interrumpitur aliquâ quiete aut ceſſatiunculâ. Dico (intermittens ſingularis) ad diſtinctionem intermittentis ſyſtematici ; nam in intermittente ſingulari eſt ceſſatio & intermiſſio motus in vnâ diaſtole ac in vnâ pulſatione, & intermiſſio vnius portiunculæ in ipſâ diaſtole : in intermittente verò ſyſtematico inter multas diaſtoles ſeu inter multas pulſationes intermittitur vna diaſtole integra. Intermittens ergo ſingularis eſt pulſus inæqualitate ſingulari in vnâ pulſatione ſub eodem digito, ſecundum celeritatem; nam vbi eſt quies, ibi non eſt æqualis celeritas. Hic intermittens etiam oritur à facultate grauatâ & ſimul valde debili, adeò vt non poſſit facere vnam diaſtolen integram, quin debeat intermedio tempore ceſſare; quapropter peior eſt intermittens ſingularis impare citato. Peior eſt etiam intermittens ſingularis intermittente ſyſtematico ; quia maior debilitas eſt non poſſe vnum motum ſeu vnam pulſationem facere ſine intermediâ quiete, quàm non poſſe facere multas. Intermittens hic non tantùm grauatam ac debilem indicat facultatem, ſed etiam vſum auctum ; nam ſi non adeſſet vſus auctus, qui ſtimularet & cogeret naturam ad perficiendum iſtam pulſationem interruptam, natura cum illâ incipiente quiete ceſſaret in totum, & non perficeret integram diaſtolem ; ſed quòd poſt interceptam quietem non eſſet, fit, quia vſus auctus naturam nimis ſtimulet & irritet ad hoc faciendum. Intermittens ſingularis eſt valde malus, & proximam

ſolet

ſolet indicare mortem; patet ergo, quòd hic pulſus in vnâ diaſtole bis feriat.

Capricans eſt ſpecies huius intermittentis iam dicti, & fit ab eadem causâ; differt tamen in eo, quòd in intermittente iam dicto ſit ſolùm inæqualitas ſecundum vnam differentiam, nempe ſecundum celeritatem: in capricante verò eſt inæqualitas & ſecundum celeritatem & ſecundum vehementiam; nam bis ferit & habet quietem; & ſic in eo eſt inæqualitas ſecundum celeritatem, ſed poſterior pars diaſtoles, quæ ſequitur ceſſationem, eſt vehementior anteriore ſeu parte diaſtoles ceſſationem præcedente. Eſt hic pulſus valde prauus, ſicut omnes intermittentes, & facultatis indicat debilitatem & oppreſſionem; ſed tamen per hoc indicat adhuc aliquam bonitatem, quòd poſterior pars diaſtoles ſit vehementior priore; per quod indicatur naturam valde grauari & opprimi & cum causâ morbificâ conflictari,ſed eam adhuc poſſe fieri ſuperiorem.

Dicrotus eſt etiam pulſus in vnâ diaſtole ſeu pulſatione bis feriens,in quo motus retrocedit & redit, & diaſtole à ſyſtole quaſi retrahitur; & hic eſt etiam pulſus inæqualis in vnâ pulſatione ſub vno digito, habens intermediam quietem. Inter hos pulſus eſt exigua differentia, & ſunt potiùs differentiæ rationales quàm ſenſuales, inuentæ potiùs per ſpeculationem,quàm quòd ipſas ſenſus diſtinguere poſſet. Conueniunt in eo quòd ſint omnes pulſus bis ferientes, habentes diaſtolem interruptam quiete mediâ.

Mijurus ſingularis eſt, in quo pulſatio eſt maior ſub primo digito, minor ſub ſecundo, & adhuc minor ſub tertio, & maior ſub digito vicino cubito ac cordi, minima ſub digito viciniore manui, & paulatim decreſcit & fit minor inſtar caudæ muris, quæ paulatim attenuatur, vnde nomen ſuum deſumit. Dico (Mijurus ſingularis) ad differentiam mijuri ſyſtematici, in quo non in vnâ pulſatione ita deficit pulſus,ſed in pluribus; nam ille mijurus ſyſtematicus, in quo prima pulſatio eſt maior, ſecunda minor, tertia adhuc minor, & ita inæqualitas illius conſiſtit in pluribus pulſationibus; at inæqualitas mijuri ſingularis conſiſtit tantùm in vnâ pulſatione,ſed ſub diuerſis digitis. Eſt ergo hic Mijurus, de quo hîc agimus, pulſus inæqualis inæqualitate ſingulari in vno pulſu ſub diuerſis in arteriâ partibus ſiue ſub diuerſis digitis. Inæqualitas huius pulſus eſt ſecundum magnitudinem & vehementiam, & non ſecundum crebritatem, duritiem aut celeritatem. Hic pulſus vocatur decurtatus, quia decurtatur, diminuitur & paulatim attenuatur. Nota quòd, vt Mijurus cognoſcatur, digiti tangentis debeant æqualiter premere arterias, & non nimis fortiter. Dico (æqualiter) quia ſi primus premeret leuiùs, & ſecundus fortiùs, & tertius adhuc fortiùs, tunc fieret Mijurus propter inæqualem preſſionem digitorum; quia vbi digitus fortiùs premit,ibi pulſus fit minor; propterea quòd propter compreſſionem arteria non poſſit multùm attolli, & talis eſſet mijurus ex accidenti, & à

causâ externâ & non à morbo aut facultatis debilitate, & ſic non eſſet verus pulſus mijurus; quia verus & propriè dictus mijurus debet paulatim ſub digitis deficere propter debilitatem facultatis, quæ ſcilicet propter debilitatem non poteſt tam fortiter influere in partes arteriæ remotiores, ſicut in propinquiores, ſed paulatim deficit, & ſic in propinquis fortiùs pulſat quàm in remotis. Omnes mijuri indicant magnam debilitatem, ſed maiorem mijurus ſingularis, quàm ſyſtematicus; quia maioris debilitatis ſignum eſt deficere in vnâ pulſatione, quàm in multis.

Vndoſus pulſus eſt, quando arteria tollitur per modum vndarum, vnâ parte altiùs alterâ demiſſiùs, & ſic alternatim. Hic pulſus eſt inæqualis ſecundum magnitudinem; quia ſub vno digito altiùs attollitur & eſt maior quàm ſub altero; eſtque inæqualis inæqualitate ſingulari, id eſt, in vnâ eademque pulſatione, ſed non ſub eodem digito, ſed ſub diuerſis arteriæ partibus. Cauſa huius pulſus eſt eadem, quæ aliorum pulſuum inæqualium ſingularium, ſc. facultatis imbecillitas; ſi enim facultas eſſet robuſta, omnes partes arteriæ ſub omnibus digitis æqualiter attolleret. Alia cauſa huius pulſus eſt arteriæ mollities, quæ facit vt cùm arteria vnâ parte attollitur, alterâ labeſcat. Vndoſus itaque pulſus indicat facultatis debilitatem & arteriæ mollitiem. Indicat etiam partes humidas laborare, à quibus arteria humectetur & molleſiat. Inſuper indicat cauſam morbi eſſe ſanguinem, pituitam vel ſeroſitatem. Vndoſus pulſus non indicat vſum valde auctum; quia vndoſus indicat arteriæ mollitiem, quia ſi adeſſet vſus auctus, artèria eſſet dura & ſicca, non autem mollis. Vndoſus pulſus non eſt ita malus, quia indicat non adeſſe magnas in viſceribus inflammationes; nam ſi illæ adeſſent, pulſus non poſſet eſſe vndoſus. Indicat etiam non adeſſe ſcirrhos aut compreſſionem arteriarum, aut tenſionem. Vndoſus pulſus indicat ſynochum & abundantiam ſanguinis, febres quotidianas & hydropes. In calidis febribus indicat criſim, vel per hæmorrhagias, vel per ſudores futuram.

Vermiculans ad vndoſum debet referri, & differt ab vndoſo ſolâ paruitate: nam vndoſus eſt, qui per modum vndarum attollit, atque eleuat arteriam; vermicularis eſt, qui ſentitur leuiter attolli & deprimi, ſicut vermes repentes, qui vnâ parte attolluntur, alterâ deprimuntur. Vndoſus, cum adeſt magna facultatis debilitas, vertitur in vermiculantem; ideò vermiculans eſt pulſus malus & ſignum magnæ debilitatis.

Formicans eſt pulſus ita paruus, vt vix ſentiatur, & ſentiatur ſolùm per modum muſcæ aut formicæ leuiter ſub digitis currentis. Formicans pulſus eſt ſpecies vermiculantis, ſed vermiculante longè debilior, & indicat maximam debilitatem, eſtque tardiſſimus, creberrimus, & languidiſſimus, & in morbis in quibus vires propter magnitudinem vel diuturnitatem morbi ſunt reſolutæ, indicat mortem. Et ideò peſſimus eſt pulſus,

pulſus, qui ex vndoſo paulatim fit vermicularis,& ex vermiculante paulatim formicans; quia tales indicant meras facultatis reſolutiones. At ſi vermicans vel formicans ſubitò oriantur, tum non ſunt adeò periculoſi; quia ſicut ſubitò oriuntur, ſic etiam aliquando ſubitò ceſſant. Sic in animi deliquiis,magnis vulneribus, ſubitaneis ſanguinis fluxibus, vteri ſuffocationibus, momento aliquando plus fit vermiculans & formicans, qui tamen propterea mortem non indicat, neque eſt adeò periculoſus, ſed ceſſante hæmorrhagiâ, deliquio, vteri ſuffocatione, &c. ſtatim quoque & pulſus talis ceſſat, & ad priſtinam differentiam redit.

Serrans eſt pulſus qui per modum ſerræ percipitur inæqualis, & in quo arteria inæqualiter attollitur cum motu interciſo, habens partes arteriæ alias altiùs alias demiſſiùs eleuatis cum duritie & acumine per modum ſerræ. In quo differt à pulſu vndoſo, quòd vndoſus percipiatur cum mollitie & quâdam fluctuatione. Serrans itaque eſt etiam pulſus inæqualis inæqualitate ſingulari: *Primò* in vno pulſu,ſed ſub diuerſis digitis & ſeu in diuerſis arteriæ partibus, & inæqualis ſecundum varias differentias; inprimis inæqualis ſecundum duritiem, nam in hoc pulſu arteria eſt dura inæqualis. *Secundò* ſecundum magnitudinem, nam cùm arteria eſt inæqualiter dura vel tenſa, magnitudo quoque pulſus non poteſt eſſe æqualis; ſed vbi maior eſt durities, ibi pulſus eſt minor, vbi durities minor eſt, ibi pulſus eſt maior; nam durities eſt cauſa paruitatis; denique quia in ſerrante natura eſt grauata, natura autem grauata facit inæqualitatem in magnitudine. Pulſum ergo ſerrantem faciunt tres cauſæ; natura ſeu facultas grauata, inſtrumentum durum, & vſus auctus: hinc pulſus ſerrans eſt proprius magnarum inflammationum neruoſas ac membranoſas partes obſidentium: neruoſis enim partibus tenſis, vnà tenduntur arteriæ per membranoſas partes decurrentes, & quadam ſucceſſione reliquæ omnes arteriæ: hinc in pleuritide inter quinque pathognomonica eius ſigna pulſus ſerrinus eſt vnum. Ad ſerrantem pulſum concurrit quoque vſus auctus; nam quia vſus eſt auctus ideò requiritur, vt pulſus fiat magnus, verùm cùm propter tenſionem & duritiem arteriæ non poſſit fieri magnus, fit vt facultas arteriam inæqualiter hìc altè, illic minùs altè attollat, vnde pulſus ſerrinus. Conuulſiuus pulſus eſt, in quo percipitur arteria conuelli; conuellitur autem, cùm conuelluntur nerui; nam nerui iuxta arterias decurrunt, & ſuis mutuò fibris alligantur, vnde illis conuulſis & hæ conuelluntur. Hic ergo plus eſt ſignum ſpaſmi ſeu conuulſionis, & maximè ſpaſmi ex inanitione & ſiccitate, qui eſt peſſimus. Hinc in morbis acutus iſte pulſus eſt valde pernicioſus; quia ſicut in morbis acutis conuulſio eſt valde pernicioſa, ita & pulſus, qui illam indicat. Omnis quoque pulſus conuulſiuus, qui ex nimiâ inanitione oritur, ex quocunque morbo, vt à vigiliis, inediâ, euacuationibus, eſt lætalis.

Vibratus ferè eſt idem cum conuulſiuo, & ab eo ſolùm ratione maioris vel minoris differt. Sunt aliæ multæ differentiæ, quas ratio quidem ſpeculando inuenit, ſed ſenſu diiudicari non poſſunt, & quarum in vſu practico exigua eſt conſideratio; ideò eas hîc omittimus, maximè cùm non ſit hic noſtri ſtatuti abſolutum tractatum de pulſibus expromere, ſed breuem tantùm methodum à pulſu & differentiis eius famoſioribus ſigna deſumendi.

§. V.

Inæquales ſyſtematici aut collectiui.

Mijurus ſyſtematicus eſt pulſus, qui eſt inæqualis in magnitudine & vehementiâ, ſiue qui decurtatur in diuerſis pulſationibus, ſic quòd primus pulſus ſit magnus, ſecundus minor, tertius minimus; & hic pulſus eſt duplex; vel enim diminuitur ad defectionem, & eſt mijurus deficiens; vel redit iterum ad primam magnitudinem, & eſt mijurus reciprocus. Omnis mijurus indicat debilitatem facultatis, ſed maiorem mijurus ſingularis, quam ſyſtematicus, vt dictum eſt; inter hos peiores ſunt deficientes, quàm reciproci. Omnes ſunt pernicioſi ac lætales.

Intermittens ſyſtematicus eſt pulſus inæqualis in multis pulſationibus, qui poſt aliquas pulſationes vnam intermittit; proinde eſt inæqualis in magnitudine, quia poſt multas pulſationes deficit vnus, qui meritò poteſt dici minimus, quia eſt nullus, vel, vt alij dicunt, eſt inæqualis in crebritate. Quo plures decurrunt pulſationes ſine intermiſſione, eò pulſus eſt melior; quò verò intermiſſio eſt frequentior, eò deterior; vt tractatus pulſus, qui ad ſingulos duros aut tres ictus vnum intermittit. Quare vbi medicus ſuſpicari poteſt, an pulſus ſit intermittens, debet pulſum diu tangere ad minimùm ad 50. vel 60. pulſationes. Pulſus omnis intermittens eſt malum ſignum, & indicat facultatis debilitatem, quæ non poſſit omnes pulſationes perficere, ſed poſt aliquod tempus laſſata deficit, & vnam pulſationem intermittit. Verùm, vt ſupra dixi, facultas eſt aliquando tam debilis per reſolutionem ſeu eſſentialiter debilis, aliquando per grauationem & oppreſſionem & per accidens: quando autem fit pulſus intermittens propter debilitatem eſſentialem ſeu debilitatem ex reſolutione, tunc ille pulſus eſt peſſimus; non eſt autem ita prauus, quando fit propter debilitatem ab oppreſſione. Ideò pulſus intermittens in ſtatu acutorum eſt valde periculoſus, quia tunc eius intermittentia cauſatur à debilitate ex reſolutione; quando verò talis eſt in principiis, non eſt ita malus, quia tunc fit talis ab humorum oppreſſione; nam nunquam debilitas eſſentialis eſt in principiis. Sic pariter ſi intermittens ſimul eſt paruus, rarus, mijurus, vermiculans, &c. tum talis eſt lætalis, quia tum cenſetur eſſe intermittens ex debilitate per reſolutionem. At ſi eſt intermittens ac ſimul magnus, vehemens, celer,

talis

talis ſolùm cenſetur intermittens à debilitate facultatis per oppreſſionem. Plerumque autem intermittens pulſus fit propter facultatem grauatam copiâ humorum, vel laceſſitam ab humorum malitiâ & venenoſitate. Dixi, quòd in ſtatu intermittens ſit prauus; quod intelligendum eſt, niſi ſit criticus; frequenter autem eſt criticus: nam cum natura aggreditur luctam cum humore morbifico pro criſi faciendâ, quia natura eſt valde turbata & occupata ad diſtracta, pulſus fit intermittens; & talis eſt bonus, quia eſt ſignum criticum, præcipuè ſi coniungatur cum aliis ſignis bonis & præcipuè concoctionis, & cum aliis ſignis decretoriis futuram criſim indicantibus. Not. quòd intermittens ſyſtematicus eſt pulſus malus, ſed non eſt ita malus, ſicut intermittens ſingularis: ſic mijuri, vermiculantes, capricantes, &c. Not. etiam, quòd facili de cauſâ fit pulſus intermiſſio, & infinitos habui ægrotos cum pulſu intermittente, qui tamen conualuerunt. Not. inſuper, quòd multi homines naturaliter habent pulſus intermittẽtes: tales ſunt homines pingues & ſenes, quando minimo affectu laborant; ideò cùm in talibus pulſus intermittentes reperiuntur, non oportet ſtatim conſternari, præcipuè ſi tales percipiantur in pinguibus, ſenibus, in morborum principiis, cùm vires adhuc apparent conſtantes, cùm nulla alia praua ſigna ſimul coniunguntur, nec aliæ prauæ pulſus differentiæ vnà adſint. At ſi vires ſint reſolutæ, ſi morbus magnus, ſi eſt in ſtatu, ſi multa alia peſſima ſigna coniunguntur, quæ tamen non ſunt decretoria, id eſt, ſi non inſtet criſis, ſi pulſus inſuper eſt languidus, conuulſiuus, vibratus, mijurus, capricans, dicrotus, &c. eſt peſſimum ſignum. Peior eſt intermittens, qui ordinatè & ſemper ad eundem ſtatum pulſationum numerum intermittit, quia qui intermittit inordinatè, id eſt, modò poſt multas, modò poſt paucas pulſationes.

Intercurrens eſt pulſus, in quo poſt aliquas pulſationes intercurrit vna pulſatio ſuperuacanea, ſeu vna pluſquàm deberet. Vnde hic pulſus eſt contrarius intermittenti; nam in intermittente poſt aliquas pulſationes vnus deficit ictus, in intercurrente contrà poſt aliquas pulſationes ictus vnus ſuperabundat: eſt ergo hic pulſus inæqualis inæqualitate ſyſtematicâ, ſeu inæqualis in plurimis pulſationibus, & eſt inæqualis ſecundum crebritatem, quia in vnâ pulſatione eſt crebrior. Etſi autem hic pulſus videatur contrarius intermittenti, non tamen contrariatur ei cauſâ, ſed vterque fit ab eâdem cauſâ, nempe humorum abundantiâ naturam grauante & arterias obſtruente, vel comprimente; verùm contrariantur ratione facultatis cum illâ humorum copiâ luctantis; nam in intermittente facultas ſuccumbit copiæ humorum, & ita opprimitur vt fiat debilis & propter debilitatem pulſum vnum intermittat: in intercurrente verò fortiter contra humorum copiam reſultat, & irritata ita vim ſuam exerit, vt etiam ſuperabundet in ſuis pulſationibus & adiiciat vnam ordinariis ſuperuacuam. Itaque contrarietas iſtorum pulſuum non eſt ex parte copiæ humorum, quia illa eſt eadem; eadem autem cauſa

non

non poteſt facere pulſus contrarios; ſed eſt ex parte cedentis vel fortiter inſultantis. Ex quo patet, quòd intermittens ſit ſignum maioris debilitatis: intercurrens verò ſignum mediocris adhuc roboris. Dico (mediocris) quia in intercurrente facultas non eſt omninò robuſta; num quomodo poſſet eſſe robuſta, ſi ab humorum copiâ grauatur, ſi arteriæ oppleantur aut coarctentur? ſi facultas eſſet robuſta, fieret pulſus magnus, vehemens; & ſi eſſet magnus & vehemens,non eſſet opus intercurrentiâ: ſed ideò fit intercurrens, quia magnus & vehemens fieri non poteſt, naturâ ſc. compenſante defectum magnitudinis celeritate & augmento vnius pulſationis, ad id faciendum ab humorum copiâ prouocata. Sed eſt adhuc, vtcumque & mediocriter robuſta ex eo, quòd irritata & oppreſſa valeat exurgere & luctari cum causâ morbificâ; & non tantùm pulſum accelerare, ſed inſuper vnum ordinariis adiicere.Ex his patet, quòd intermittens pulſus ſit coniunctus cum mediocri paruitate & celeritate: mediocri paruitate, quia, vt dixi,ſi eſſet magnus non eſſet intercurrens, nec eſſet opus intercurrentiâ. Si eſſet valde paruus, non etiam fieret intercurrentia, quia valde paruus fit à magnâ debilitate facultatis, intercurrens verò à robore. Eſt etiam coniunctus cum celeritate; quia vbi eſt pulſus paruus, ibi natura paruitatem debet compenſare celeritate, cùm ſc. à copiâ humorum vrgetur, & ipſa non eſt ſummè debilis. 2. quia debet præcedere celeritas, antequàm fiat intercurrentia; natura enim primò vtitur omnibus modis ordinariis & facilioribus; & cùm illi non ſufficiunt, tunc refugit ad difficiliores; vnde natura primùm ſtudet expellere cauſam morbificam, vel ſatisfacere vſui aucto per celeritatem & crebritatem; & cùm illa non ſufficiunt, tum inſuper adhuc adiicit vnum pulſum vltra ordinarium; hoc autem nunquam facit ante celeritatem; quia quid eſſet opus hoc facere, ſi fortè celeritas ſola poſſet hoc facere? pulſus hic eſt bonum ſignum, naturæ robur indicat, eamque cauſæ morbificæ prævalituram, & bonam criſim futuram, & ita inter omnes inæquales ſyſtematicos eſt optimus.

Deficiens pulſus eſt, quando inter multos pulſus vnus apparet minor, vel plures minores, imò quando multi pulſus vel omnis pulſus in totum ceſſat, quod aſphygmia vocatur. Eſt hic pulſus etiam inæqualis ſyſtematicus & ſecundum differentiam magnitudinis & paruitatis. Pulſus deficiens eſt malus; quo plures deficiunt eò peior; aſphygmia omnium peſſima & mortem vicinam indicat. Notand.tamen, quòd præcipuè ille deficiens eſt malus & pernicioſus, qui oritur ex facultatis reſolutione, & qui eſt à longitudine morbi, & qui eſt in ſtatu; nam qui ſubitò fit etiam ſæpe ſubitò recedit, & non eſt ita æſtimandus: ſic in lipothymiâ, vteri ſuffocatione ſæpe contingunt pulſus deficientes, qui breui poſt ad priſtinam ſuam diſpoſitionem reuertuntur.

§. VI.

A ſyncope ſeu Animi deliquio.

Differunt ſyncope & lipothymia ratione maioris & minoris: maior eſt ſyncope quàm lipothymia & peius ſignum. Syncope propriè eſt defectio cum ſudore; lipothymia eſt defectio quæ non eſt adhuc tanta, vt ſudorem inferat, & ſic eſt defectio cum ſudore. In deliquio ſuccedere ſudorem eſt malum ſignum; nam ille ſudor eſt diaphoreticus, & contingit propter magnam debilitatem retentricis, & humidi primigenij ſolutionem; & ideo ſudor iſte eſt minimè aqueus ſed pinguis. Contingit lipothymia ob varias cauſas, vel propter peculiare vitium cordis, vel vitium ſpirituum, vel vitium aliarum partium: maximè verò contingit propter vitium ſpirituum. Spiritus autem læduntur vel vitiantur vel in ſubſtantiâ, vel qualitate, vel quantitate, vel motu. In ſubſtantiâ ſic fit ſyncope, quando ſpiritus cordis afficiuntur malignâ & veneficâ qualitate, vel propter aſſumpta venena, vel propter morſum venenatorum, vel propter aërem peſtilentem, vel propter humores venenatos in corpore genitos, vnde vapores venenati ad cor feruntur, vt in febribus peſtilentibus, vteri ſuffocationibus: vermibus, &c. In qualitatibus, quando ſpiritus exhauriuntur; exhauriuntur autem in maximis laboribus, præſertim tempore æſtiuo, à magnâ inediâ, maximis doloribus, diuturnis vigiliis. Exhauriuntur etiam magnis euacuationibus ſenſibilibus & à nimio ſanguinis effluuio; in paracenteſi abdominis ſiue thoracis cùm ſerum vel pus nimiâ qualitate ac nimis ſubitò effluunt; in magnis deiectionibus, ſudoribus, in ſubitâ apoſtematum internorum eruptione. In motu etiam ſpiritus læduntur, ſi nimis ſubitò ad cor recurrunt, & à corde ad externa rapiuntur: ſic à ſubito timore, ſubitâ lætitiâ non tantùm ſyncope, ſed & mors aliquando contingit. Cõtingit etiã aliquãdo ſpiritus à multitudine humorũ opprimi ac ſuffocari, ſic vt ad externa membra, ac ſenſoria moueri non poſſint. Vitio cordis contingit ſyncope, ſi cor magnâ intemperie afficiatur, ſi aqua putrida in pericardio contineatur. Fit etiam ſyncope per conſenſum aliarum partium, vt quando, ſicuti dictum eſt, in nobilibus membris apoſtemata erumpunt. Magnæ etiam partium externarum gangrænæ ſyncopem faciunt. In hecticis, acutis febribus, ac longis ægritudinibus non rarò etiam fit. Multoties accidit deliquium in Criſibus, vt inquit Auicenna, propter materiæ morbificæ ad os ventriculi effuſionem. Ex his quid ſynope indicet, facilè colligi poteſt; indicat enim aliquam iſtarum cauſarum, quàm verò, ex aliis ſignis comitantibus colligi debet. *Qui frequenter & ſine manifeſtâ causâ exoluuntur*, inquit Hipp. 2. *Aph.* 41. *repentè moriuntur.* Loquitur autem ibi Hipp. de ſanis; ratio eſt, quia indicat cauſam latentem & incognitam, quæ ſemper eſt mala, & indicat cauſæ perſeuerantiam, & ineſſe ei aliquid maligni, & cauſam eſſe magnam, quæ tantoperè facultatem vitalem

labefactat. Syncope à causâ externâ, inedia nimio ſanguinis fluxu, &c. non eſt ita perniciosa; quia facilè cauſa auferri poteſt, quâ ablatâ ipſa quoque ceſſat. Peſſima eſt ſyncope, quæ fit à virium reſolutione, non ita quæ eſt ab oppreſſione. Syncope in die critico eſt bonum ſignum, ſi præceſſerint ſigna concoctionis, ſi virtus extra ſyncopem valida ſit, & alia ſigna critica concurrant; mala, ſi vires ſunt reſolutæ, ſi alia grauia ſigna adſint, nec coctionis ſigna præceſſerint.

§. VII.

A Palpitatione cordis.

Tradidimus ſupra aliqua ſigna à palpitatione membrorum in generali. Verùm variant authores in tradendâ palpitationis eſſentiâ; aliqui ad motum animalem, aliqui ad vitalem referunt; & ideò ibi de palpitatione inter motus animales egimus; nunc verò paulò latiùs particulatim de cordis palpitatione. Ex multis cauſis contingit palpitatio, ex quibus ſyncope; & ideò ſæpe coniunguntur, & ſæpe poſt palpitationes ſyncope ſequitur; maior eſt autem ſyncope quàm palpitatio; & cum ab eadem cauſa contingunt, maior eſt, quæ ſincopem facit, quàm quæ palpitationem. Palpitatio ſignificat vel inflammationes incipientes; vel abſceſſum, vel calculum, vel venenatam qualitatem, vel aliquid cor ad expulſionem irritans. Scribunt Columbus & Trincauellus aliquando in corde calculum generari, & exinde palpitationes contingere. Scribit Brencius Maximilianum Imperatorem laboraſſe palpitatione cordis, & poſt mortem calculum fuiſſe inuentum. Fernelius *de abdit. rer. cauſis* ſcribit, cuidam magnum in arteriâ calculum loco cordi proximo natum fuiſſe, qui multis annis cordis palpitationi obnoxius fuit. Scholiographus *ad cap. 29. lib. 1. Hollerij de morb. inter.* ſcribit, ſe in quorundam pericardio inueniſſe abſceſſum in venâ arterioſâ, in aliis pericardium flatus diſtenſum. Schenkius *lib. 2. obſeru.* habet hiſtoriam cuiuſdam, qui à pueritiâ iuxta ad annum 42. laborauerat cordis palpitatione, quo diſſecto inuenta fuit cordi adnata excreſcentia carnea. Horum ergo aliquid poteſt palpitatio cordis indicare. Poteſt etiam indicare vel malignum ac venenatum vaporem à putridis vel venenatis vaporibus aſcendentem, vel ab humoribus melancholicis, vel ab acribus biliosis: ſic in Melancholiâ hypochondriacâ, in vermibus puerorum, in malignis febribus, non raro adeſt cordis palpitatio. Contingit etiam ab ictu venenatorum animalium, & à veneno hauſto. Aliquando contingit propter aneuriſma in vaſis cordis, ſicut ſcribit ſe obſeruaſſe Fernelius; ſcribit enim ita aliquando in cordis palpitatione arteriam dilatatam fuiſſe, vt pugni magnitudinem adæquaret. Contingit etiam aliquando à causâ externâ: ſic iracundis, valde exercitatis cor aliquando palpitat. Nonnulli à magno timore in perpetuam palpitationem

cordis

cordis inciderunt. Palpitatio aliquando ſequitur febres hecticas, lypirias, epialas, &c. palpitatio quæ durauit multis annis ſine manifeſtâ læſione, indicat frigidum aliquem tumorem, aut tuberculum durum in corde. Si eſt cum tabe ac febre, indicat potiùs vlcus aliquod aut abſceſſum cordis. Si eſt cum ſyncope, venenatam qualitatem cor, ſiue ab aliquâ fœtidâ & viſcosâ in pericardio contentâ irritantem. Si palpitatio eſt cum febre magnâ, & ſubitò exſoluitur, fortè eſt incipiens in corde inflammatio. Si eſt cum magnâ difficultate reſpirationis, poteſt eſſe, quòd ſit à craſſo flatu in thorace vel pericardio contento. Porrò in palpitatione diſtinguendum eſt; nam alia eſt ſolius cordis, alia cordis & arteriarum ſimul. Palpitatio cordis & arteriarum indicat affectum eſſe in corde: palpitatio ſolius cordis, potiùs affectum eſſe extra cor. Palpitatio continua & magna eſſentiale cordis vitium ſignificat; parua & per interualla vitium cordis per conſenſum. Palpitatio omnis eſt periculoſa & Gal.5.*de loc.aff.c.*1. nullum palpitatione laborantem quinquageſimum annum exceſſiſſe ſcribit. Palpitatio tamen quæ eſt à flatu, non eſt ita periculoſa. Cordis palpitatio quæ perſeuerat & augetur primùm ad ſyncopem, deinde ad mortem tendit. Palpitatione mcordis perſæpe hectica comitatur.

§. VIII.

Ab animi paſſionibus.

Metus & mœſtitia longo tempore perſeuerans melancholicum eſt: hoc inquit Hipp. *In febribus per ſomnum pauores, malum,* inquit, 4. *Aph.*67. quia aduſtam bilem arguunt, vt Gal.1. *Epid. part.*2. teſtatur; eſtque ſignum vel atram bilem è venis ſurſum in cerebrum ferri, vel ſaltem vapores eius. Verùm de ſignis ab animi paſſionibus ſuprà egimus.

Cap. IX.

Ab Actionibus Naturalibus.

§. I.

A Vomitu.

A Vomitu dupliciter ſumũtur ſigna; vel ſc. ab ipſo actu vomitionis nõ cõſiderãdo illud, quod vomitur; vel ab ipsâ ſubſtãtiâ, quæ euomitur. De sũptis ab eo quod euomitur, infrà agemus, vbi de ſignis ab excremẽtis: hîc verò agitur de ſignis, quæ ſumuntur ab ipſo vomitionis actu. Vomitus cauſæ variæ ſunt, aliæ internæ aliæ externæ. De cauſis externis hîc etiam

 nihil;

nihil; quia illæ ſatis cognoſci poſſunt ex relatione ægri, vel ipſo ſenſu ſunt manifeſtæ. Nos autem quærimus ex vomitu tanquam ſigno cognoſcere cauſas internas. Externæ cauſæ ſunt crapula, ingeſtio multi cibi, imaginatio ſeu comeſtio ciborum abominabilium, putridorum, pinguium, oleoſorum. Nauigatio in mari, vectio in curru, &c. Internæ cauſæ ſunt vel in ipſo ſtomacho, vel extra eum; vomitus enim alius eſt per protopathiam, alius per conſenſum aliarum partium. Vtrumque facit vomitum; vel debilitatem facultatem retentricem orificij ſuperioris, vel augendo retentricem orificij inferioris, vel excitando ac irritando expultricem; ab vnâ enim harum cauſarum vomitus excitatur. Cauſæ, propter quas læditur facultas retentrix, ſunt; humida complexio vel totius ventriculi, vel eius orificij ſuperioris; humores multi praui ac pituitoſi in ventriculo contenti, eius orificium laxantes ac humectantes; orificij quoque ipſis naturalis vel aduentitia laxitas & apertio. Cauſæ propter quas læditur expultrix, ſunt humores omnis generis, ſeu quantitate, ſeu qualitate, ſeu acrimoniâ ac nimiâ malignitate peccantes, à quibus omnibus facultas expultrix ad expulſionem excitatur; qui interdum ſunt pituitoſi, melancholici, bilioſi, ex bile porraceâ, æruginoſâ, pus, ſanguis quacunque causâ extrauenatus, inſuper vlcus circa orificium ſuperius mordicans & ſtimulans expultricem: vermes in ſtomacho ad ſupernum orificium aſcendentes. Diuturni ac moleſti vomitus etiam aliquando fiunt à calculo in ventriculo generato. Eſt Religioſa quædam hîc Louanij, quæ poſtquam diuturno ac moleſto vomitu ac dolore ſtomachi laboraſſet, tandem calculos & arenulas euomere incepit, & poſtquam multos & diu euomuiſſet, tandem vomitus ceſſauit & conualuit. Similis caſus mentionem facit Nicolaus Florentinus *ſermone* 5. *cap.*51. Contingit etiam vomitus propter retentricem nimiam orificij ventriculi inferioris; quæ nimia retentio contingit propter obſtructionem aliquam in ventriculo; illa obſtructio contingit propter ſordes ibi agglutinatas, propter apoſtemata, vel callum, vel qualecunque durum tuberculum, aut carnoſitatem ibi genitam: ſic ſcribit Fernelius *lib. de abdit rer. cauſ. cap.*36. quendam, qui perpetuo vomitu tentabatur, poſt mortem apertum fuiſſe, & inuentum fuiſſe habere callum in orificio inferiore. Ob carbunculum ibi genitum aliquando etiam contingere ſcribunt Galen.3. *de cauſ. ſympt. cap.*2. & Auic. *f.*13. *cap.*3. immò non tantùm obſtructio ipſius orificij, ſed & inteſtinorum & maximè ilei vomitum facit: hinc in ileo continuus adeſt vomitus; nam quando deorſum nihil euacuari poteſt, neceſſarium eſt, vt ſuperiùs regurgitet. Per conſenſum etiam aliarum partium contingit vomitus, vel quando aliqui circumiacentium partium tumores de foris ſtomachum premunt, ad quos expellendos facultas expultrix fruſtra inſurgit; vel quando venenati aliqui ac praui vapores, ex aliis partibus vel à toto ad ſtomachum aſcendunt; vel quando neruoſæ ac membranoſæ partes afficiuntur, quibus ſtomachus ob ſubſtantiæ ſimilitudinem conſentit. A tumoribus comprimentibus,

primentibus, ſic tumor iecoris, lienis, ſepti tranſuerſi faciunt vomitum. Eſt & alia diuturnorum vomituum cauſa, prolapſus ſc. cartilaginis xyphoidis; quando enim illa cartilago ſiue propter truſionem ac vim illatam, ſiue propter pituitoſos humores eam relaxantes non manet erecta, ſed concidit, tunc cuſpis eius decidit in ſtomachum, & continuò ſtomachum tangit, quem moleſtum attactum ſtomachus continuo vomitu excutere fruſtra conatur. A vaporibus ad ſtomachum aſcendentibus etiam fiunt vomitus; hinc contingit vomitus in mulieribus grauidis, in vermibus puerorum, in acceſſionibus febrium, in peſte, &c. Per peculiarem ſtomachi conſenſum cum aliis partibus: ſic contingit vomitus in colicâ, in calculo renum, & læſione membranarum cerebri, item poſt caſum ex alto cranio fracto ac fractis cerebri membranis ſtatim vomitus ſequitur. His poſitis colligi poteſt, quòd ex vomitu in morbis iudicari poſſit; nam cùm ex variis cauſis propter tam variarum partium læſionem vomitus contingere poſſit, patet quòd ex vomitu neque morbi cauſa, neque morbus, neque pars affecta, facilè ac certò colligi poſſit. Indicat ſemper vomitus ſtomachi vitium, ſed non neceſſariò vitium primarium, ſed vel primarium vel ſaltem per ſympathiam. Si vomitus eſt continuus, ſi eſt cum eiectione hnmoris aut alicuius ſubſtantiæ, ſi eſt coniunctus cum dolore in regione ſtomachi, & quidem dolore qui vomitum præceſſit, cum inappetentiâ & aliis ſtomachi propriis vitiis, ſi contingit aut mutatur pro ratione cibi aſſumpti, ſi in nullâ aliâ parte, cuius ratione aut conſenſu vomitus fieri poſſet, vitium vllum aut læſio apparet, ſi aucto aut diminuto dolore aut vitio alterius partis vomitus non augetur aut diminuitur; ſignum eſt ipſum vitio ſtomachi contingere. Ex eo, quod vomitu eiicitur, colligi poteſt quæ ſit cauſa vomitus in particulari. Itaque hæc nonnulla ſigna ex vomitu ſic colliguntur. Vomitus & nauſea in mulieribus de reliquo ſanis, quæ de conceptu dubitandi habent occaſionem, ſunt ſigna grauiditatis. Vomitus multus præcipuè materiæ bilioſæ, ſi coniunctus ſit cum ſimilibus deiectionibus per inferiora, eſt ſignum morbi cholerici; eſt etiam ſignum vermium, calculi, colicæ, &c. calculi; ſi ſimul adeſt dolor circa renes vel perinæum, ac dolor & moleſtia in reddendâ vrinâ: Colicæ, ſi eſt dolor in ventre, ſi ſentitur tenſio, flatulentia & rugitus & nulli è ventre flatus eduntur; & ſi eduntur, malum alleuient: Vermium, ſi ſimul adſit epilepſia, dolor capitis, dolor circa ſtomachum, &c. Si quis ex alto cecidit vel ſupra caput percuſſus fuit, ſuperueniens vomitus ſignum eſt cranium eſſe fractum vel piam aut duram matrem eſſe læſam. Vomitus etiam aliquando eſt ſignum veneni aſſumpti, præcipuè ſi poſt aſſumptum alimentum ſequitur, cùm antea non adeſſet, ſi ſimul adſit ſtomachi cruciatus, ſi nigra euomuntur & alia aſſumpti veneni ſigna adſint. Vomitus tempore graſſantis peſtis ſi coniungitur cum dolore capitis, febre, ſomnolentiâ, dolore aut tuberculo in inguine, alis, poſt aures, vel in aliâ corporis parte, eſt ſignum peſtis. Si continuò cibus ac

 potus,

potus, paulò poſtquàm accepti ſunt, reiiciantur, ſignum eſt debilitatis & laxitatis oris ventriculi ſuperioris; at ſi eijcitur 4. aut 5. horis poſt, & deijcitur cibus iam vtcunque chylificatus, eſt ſignum adeſſe vitium in pyloro inferiore. Si vomitus contingat ex eo quòd æger in hanc potiùs quàm in aliam partem decumbat, eſt ſignum quòd aliquid tum in illo decubitu ſtomachum premit, quod non eſt in alio. Vomere non tantùm poſt cibum ſed etiam ante cibum,& vomere ex quacunque causâ eſt ſignum plenitudinis humorum in ſtomacho. Si vomitus fit quouis tempore & ſimul adſint alia ſigna affecti ventriculi, vt oris amaritudo, ſitis, cardialgia, inappetentia, grauitas, tenſio in facie, ſignum eſt vomitum eſſe vitio primario ſtomachi: at ſi tantùm aliquando fit, & adſint ſigna alterius partis affectæ, cuius vitio aucto vel diminuto vomitus augetur vel diminuitur, ſignum eſt, vomitum eſſe per conſenſum alterius partis, proinde ſi tum eſt vomitus bilioſus, ſignum eſt illum fieri vitio & conſenſu hepatis. Si eſt vomitus ſanguinis, ſæpe fit vitio vteri; vt ſi ſit mulier & menſtrua ſint ſuppreſſa. Si vomitus eſt in muliere & ſimul adeſt cardialgia, anxietas, ſyncope, vteri ſuffocatio, eſt ſignum ipſum fieri vitio vteri. Si vomitus eſt niger, fit vitio lienis, maximè ſi conſuetæ hæmorrhoides ſint ſuppreſſæ, ſi dolor aut tenſio in ſiniſtro latere percipitur. Vomitus fœtidus eſt ſignum affectus ilei. Et hæc ſunt ſigna Diagnoſtica.Sumuntur etiam à vomitu ſigna Prognoſtica. Liuidus vomitus, teſte Galen. 2. *Prognoſt. t.* 38. eſt ſignum extinctionis caloris, puta in moribundis, & niſi ſit à melancholiâ. 7. *Aphor.*37. Sic inquit, *quicumque enim ſanguinem vomunt ſine febre, ſalutare: cum febre autem malum*; ratio eſt, quia cum febre indicat inflammationes internas. Vomitus à vulnere capitis ſunt lætales. Praui ſunt omnes vomitus nigri, liuidi, æruginoſi, virides, fœtidi, &c. *Frequens vomitus corpus extenuat*, inquit Galen. 2. *Aphor.*38. *Vomitus in principio febrium ſunt praui*, inquit Hippoc. loquitur autem de febribus acutis, quia excretiones, quæ fiunt in morborum principiis, ſint ſymptomaticæ, eo quòd tum materia non eſt adhuc concocta. *In perturbationibus alui & vomitionibus ſpontaneis ſi talia purgentur, qualia oportet, confert*, inquit Hippoc. 1. *Aphor.*2. *& leniter ferunt. Mulieri ſanguinem vomenti menſibus erumpentibus ſolutio*, inquit Hippoc. 5. *Aphor.*32. Vomitus critici, & qui fiunt in ſtatu, ſunt boni, maximè in tertianâ & quartanâ, quia illæ vomitu optimè iudicantur. Boni ſunt vomitus, qui contingunt in morbis illarum partium, quæ per vomitum optimè expurgari poſſunt; inutiles verò & ſymptomatici, qui fiunt in morbis illarum partium, quæ vomitu expurgari non poſſunt. Sic habetur 4. *Aphor.* 18. *dolores ſupra ſeptum tranſuerſum purgatione indigent per ſuperiora; qui verò loca inferiora moleſtant, per inferiora.* In acutis morbis optimi ſunt vomitus bilioſi; nam cauſa talium morborum eſt ipſa bilis: in pituitoſis, pituitoſi. 6. *Aphor.* 15. ſic habe-

tur;

tur; *A longo alui profluuio habito, ſpontaneus vomitus ſuperueniens, ſoluit.* Vomitus non alleuiantes neque cauſam morbificam excernentes ſunt mali, maximè ſi ſint porracei, liuidi, æruginoſi, virulenti, fœtentes, &c.

§. II.

A ſingultu.

Singultus eſt motus, quo ventriculus ſtudet excutere ea, quæ continentur in tunicis eius. Singultus cauſæ ſunt eædem, quæ conuulſionis, inanitio ſc. & repletio, vt eſt 6. *Aphor.* 39. & mordicatio rei contentæ in ventriculi tunicis. Ab his cauſis afficitur ſtomachus vel primario vel per conſenſum: primariò fieri poteſt ſingultus vel à vaporibus, vel ſtatu, vel veneficâ qualitate, vel bile, vel acidâ aut ſalsâ pituitâ, vel ſeroſis humoribus, vel corruptis cibis & ab acribus medicamentis aſſumptis, vt pipere & ſimilibus. Contingit aliquando ſingultus etiam à frigiditate, vt aquâ frigida aſſumptâ, ſicut aſſerit Galen. 8. *de compoſ. medicam. cap.* 8. quæ omnia vel in tunicis ventriculi continentur, vel ſic continentur in eius cauitate, vt ſimul in ipſas tunicas ſeſe inſinuet. Fit etiam ſingultus per ſympathiam vel cerebri, vel iecoris, vel lienis, vel inteſtinorum, vel diaphragmatis, vel veſicæ, vel articulorum, vel totius: Cerebri, vt ſi in cerebro contingat inflammatio, per conſenſum fit ſingultus in ventriculo; ſic Hippoc. 7. *Aphor.* 3. *à vomitu*, inquit, *ſingultus & rubor oculorum, malum*, ratio eſt, quia teſte Galeno, tunc indicatur inflammatio in cerebro, vel in ventriculo, ex quibus verbis patet ſingultum poſſe fieri per conſenſum cerebri; ſic etiam in fracturis ac vulneribus cerebri non raro fit ſingultus: Inteſtinorum; nam ex ileo morbo aliquando ſequitur ſingultus; hinc Hippoc. 7. *Aphor.* 10. *ex volvulo vomitus, aut ſingultus, aut conuulſio, aut delirium, malum.* Scribit Saxonia, ſe habuiſſe ægrum laborantem vlcere ilei, & per 14. dies ſingultu laboraſſe: per conſenſum iecoris; ſic Hippoc. 5. *Aphor.* 58. dicit, *iecori inflammato ſuperuenire ſingultum.* Et 7. *Aphor.* 17. *ex hepatis*, inquit, *inflammatione ſingultus, malum.* Sequitur etiam ſingultus inflammationem diaphragmatis propter communes neruos ac communem vtrique membranam. Fit etiam ſingultus à vermibus puerorum, ab affectibus vterinis, à vitio totius corporis, vt in febribus; vnde nonnullæ febres 4. acutorum ſingultuoſæ appellantur. Fit etiam conſenſu aliarum partium, quando ventriculus ab aliquibus partibus comprimitur. Scribit Maſſaria, quòd cuidam ex caſu vertebra fuerit luxata, quæ ſtomachum compreſſit & fecit ſingultum, qui non priùs ceſſauit, quàm vertebra fuerit repoſita. Has ergo cauſas ſingultus [illegible] indicat.

[illegible]

indicat. Et hæc de diagnoſticis à ſingultu ſumptis. Quantum ad prognoſtica, ſingultus in multis morbis eſt valde prauum ſignum. Singultus, qui procedit ab inanitione, vt à nimio ſanguinis fluxu, nimiâ ſiccitate, vt in ardentibus febribus, eſt lætalis. A vomitu ſingultus & oculorum rubor, malum; propter cauſam ſupra dictam. 5. *Aphor.* 3. *à copioſo ſanguinis profluuio*, inquit Hippoc. *conuulſio aut ſingultus, malum.* Et *Aphor. ſeq. à purgatione immodicâ conuulſio aut ſingultus, malum* 7. *Aphor.*17. *propter iecoris inflammationem ſingultus malum.* 7. *Aphor.*41. *ſenibus ſupra modum purgatis, ſi ſingultus ſuperueniat, malum. Aphoniæ cum ſingultu peſſimæ*, inquit Hippoc.1.*Pror.*23. In febribus acutis ſingultus eſt lætalis; vel quia indicat inflammationem hepatis aut ventriculi febri eſſe coniunctam, vel quia indicat ſummam exiccationem, vel abundantiam æruginoſæ bilis, vel putridorũ humorum ſtomachum in conſenſum trahentium. Hinc peſſimus ſingultus in talibus, ſi vomitum ſequitur, præcipuè malignum nempe humorum fœtidorum, nigrorum, virulentorum, &c. Sic Hippoc. 3. *Epid. comm.*2. *t.*9. loquens de muliere, quæ in mendacium foro decumbebat; 12. inquit, *die vomuit multa nigra, fœtida, ſingultus multus, ſitis laborioſa, poſtridie obiit.* Et 4. *Coac. ſect.*3.*t.*15. poſt vomitus ſynceros ſingultum damnat Hippocrates. Peſſimus habendus eſt ſingultus, quando aliis prauis ſymptomatibus eſt coniunctus.

§. III.

Ab Appetentiâ deiectâ.

Appetentia quadrupliciter læditur: aut enim diminuitur, aut tollitur, aut deprauatur, aut augetur. Diminuitur vel quia nulla ſuctio fit, vel quia ſuctio non ſentitur; non ſentitur enim in delirio, nam deliriũ aliquãdo eſt cauſa inappetentiæ; licet enim deliri appetentiam habeant, præ delirio tamen ignorant, nec cibum petunt; ſunt aliquando ſitientes, & tamen non ſitiunt, dolentes & tamen dolorem non percipiunt, ita & famentes & tamen non appetunt. Contingit etiam inappetentia propter defectum ſuctionis, vt dixi: multæ autem ſunt cauſæ, ob quas non fit ſuctio; prima eſt, quia non mittitur humor melancholicus à liene ad ventriculum; humor enim ille ſolet naturaliter mitti ad os ventriculi ad excitandum appetitum, faciendo corrugationem orificij ipſius. 2. cauſa eſt quia os ventriculi obſeſſum eſt multo prauo humore, ſuctionis ſenſum impediente. 3. cauſa eſt corruptio ciborum; nam ex hâc causâ contingit etiam inappetentia. 4. cauſa eſt intemperies oris ventriculi, propter quam fit vt eius actio lædatur, vel eius ſenſus intermoriatur. 5. cauſa eſt, quia adeſt pletora vel plenitudo ciborum in ſtomacho, hæc enim faciunt vt membra non ſugant, vel ſaltem vis ſuctionis ad orificium ſtomachi non contingat. Fit etiam nulla ſuctio, cùm vel venæ iecoris

iecoris vel meſeraicæ ſunt obſtructæ; Hinc in fetero & tumoribus lienis ægri non appetunt. Non fit etiam ſuctio, quando non fit inanitio aut diſſipatio humorum; nam cutis pori ſunt obſtructi, vel calor corporis tam exiguus, vt nullam faciat diſſipationem. Inappetentia ergo aliquam harum cauſarum indicat, quam autem indicet, ex aliis ſignis propriis cuiuſque affectus coniunctis eſt colligendum. Si eſt inappetentia propter extinctum calorem natiuum, dignoſcitur, quia ægri ſunt vicini morti, adſunt grauiſſima & lætalia ſymptomata, oculi caui, pulſus languidi, excrementa nigra, frigidi ſudores, &c. Si eſt inappetentia propter intemperiem calidam, cognoſcitur ex ſignis illius intemperiei; oris ſc. erit intemperies, ſitis ingens, lingua arida, vomitusململbilioſus, mordicatio in orificio ſtomachi, &c. Si propter intemperiem frigidam ſeu pituitoſum humorem os ſtomachi obſidentem, nulla erit ſitis, ſputum multum, vultus pallidus, ſomnolentia, œdematoſa conſtitutio. Si contingat ex eo, quòd melancholicus humor ad ſtomachum non mittatur, dignoſci poterit, quòd forſan lien ſit durus, tumidus, adſit arquatus niger, propter quem omnis melancholia in habitum feratur, vel hæmorrhoïdes immodicè fluent, vt omnis melancholia ad aluum conuertatur. Si contingat ex obſtructione Meſaraïcarum, proper quam impediatur ſuctio, aderunt ſigna eiuſmodi obſtructionis. Si propter humores putridos aut vermes, percipietur dolor, mordicatio, fœtor oris, nauſea, &c. Si eſt propter plenitudinem corporis, cognoſcitur, quia adſunt ſigna plethoræ, corpus eſt graue, venæ tumentes, ſudor per noctem, conſuetæ euacuationes retentæ. Si fiat defectu caloris naturalis, corpus erit extenuatum, refrigeratum, exſuctum, atque diuturnitate morbi exhauſtum. Atque hæc ſunt diagnoſtica. Quoad prognoſtica, bonum eſt in omni morbo appetentiam habere bonam; bonum eſt functiones ſemper eſſe integras, & accedere ad ſtatum ſanitatis, præcipuè autem eſt bonum in morbis longis, vt docet Hippoc. 7. *Aphor.* quia in morbis longis requiritur, vt corpus bene nutriatur, & cibum appetat, vt corpus vires habere poſſit ad reſiſtendum diuturnitati morbi. In acutis, quia tenuis victus requiritur, inappetentia non eſt ita mala, ſaltem non eſt ita mala vt cauſa, etiamſi ſemper ſit mala vt ſignum. Bonum ergo eſt in morbis perſeuerare appetentiam, intellige appetentiam naturalem; nam appetentia non naturalis ſemper eſt mala. Habent ergo aliquando ægri appetentiam, quæ non eſt naturalis, quæ reuera eſt mala; vnde oportet bene animaduertere ne decipiamur putantes aliquando appetentiam eſſe naturalem, quæ reuera eſt contra naturam ac praua: ſic aliquando contingit hominibus, vt per noctem deſiderent cibum & auidè edant; quod aliquibus videtur eſſe bonum ſignum, & paulò poſt moriuntur; talis appetitus fit aliquando ab acido ac frigido humore ad ſtomachi orificium delapſo. 2. *Aphor.33.* ſic habetur: *in morbis mente conſtare & bene ſe habere ad oblata, bonum; contrà verò, malum. 6. Aphor.3. in difficultatibus inteſtinorum cibi faſtidium malum, cum febre, peius.* In omnibus

morbis acutis cibi faſtidium perpetuò malum, peſſimum autem cum omnem cibum aduerſantur: ſic Hipp. 3. *Epid. comm.*3. de Aurianachis filio moribundo inquit, quòd omnes cibos toto illo tempore faſtidiuit, neque appetiuit quidquam. Sic Hippoc. 1. *Epidem. comm.* 1. *t.* 30. de tabidis in Epidemicâ conſtitutione Mortuis ait, quòd omnes perpetuò cibos faſtidiebant, & non ſitiebant. Peſſimum eſt faſtidium cibi, ſi cum aliis prauis ſymptomatibus coniungatur. Sic *in Coac. comm.* 3. *t.* 5. *quibus*, inquit, *faſtidia cibi accedunt*, *& ſudores cum bono colore faciei & liquidâ aluo*, *aut dolore cordis*, *hi peripneumonicorum more intereunt poſtquam diutiùs ægrotarunt.* Et 3. *Epidem.* de Hermocrate ait 20. *ſemper à cibo faſtidiebat*, *omninò mente conſtabat*, *loqui non valebat*, *lingua inaruit*, *non ſitiebat*, *obdormiſcebat*, *comatoſus periit.* 27. ſic loquitur de muliere, quæ apud frigidas aquas decumbebat: *Tertiò*, inquit, *à partu die febre correpta eſt horridâ*, *quartâ die cibum faſtidiebat*, *ſextâ die ad cibos auerſo animo ſe habuit:* & poſtea, ait, *hæc perpetuò cibum faſtidierat*, *& obiit.*

Ab appetentiâ ſupra modum auctâ, quæ canina vocatur, etiam ſumuntur ſigna. Contingit hæc ex plurimis cauſis, interdum fit propter acidum humorem os ventriculi obſidentem, vel eius tunicis imbutum, qui aciditate ſuâ facit continuam in orificio ſtomachi corrugationem, quæ ſenſum ſuctionis mentitur. Interdum fit propter nimiam indigentiam & membrorum exhauſtionem, quæ exhauſtio contingit vel ex nimiâ ſanguinis euacuatione prægreſsâ, vel à vomitu; egeſtionibus, exercitiis, vel ex morbo diuturno prægreſſo, aliquando propter vermem vnum aut plures maximos, qui alimentum omne ad ſe trahunt, & conſumendo relinquunt corpus ſemper cum fame & indigentiâ alimenti. Sic ſcribit Nicolaus Florentinus ſe cognouiſſe mulierem, quæ poſt maximam famem excreuit centum vermes. Quapropter fames indicat vel magnam euacuationem prægreſſam, inediam, vigilias, morbum aliquem longum ac diuturnum. Sic à quartanis conualeſcentes magnam habent appetentiam. Si appetentia eſt coniuncta cum vomitu, ſi multi acidi ructus, ſi flatus, & non præceſſit inanitio, ſignum eſt appetentiam eſſe ab humoribus acidis circa orificium ſtomachi hærentibus. Si adeſt fœtor anhelitus, mordicatio, ſi vermes aliquando eiiciantur, ſi æger eſt puer, ſi morſus percipitur magno ſtomacho ieiuno, ſi ſyncope ſuperuenit, quando nimis diu à cibo abſtinent, ſignum eſt vermium.

§. IV.

A ſiti immoderatâ.

Immoderata ſitis contingit propter inſignem vel ſiccitatem vel caliditatem, vel vtramque ſimul; eamque vel in orificio ventriculi, vel

aliis

aliis partibus ad os viam habentibus : Sic contingit aliquando ſitis vitio ſtomachi , aliquando vitio ſolius oris vel faucium , aliquando vitio aſperæ arteriæ vel pulmonis vel hepatis ; aliquando contingit propter vapores ſalſos ab aliis partibus ad os aſcendentibus , vel ſalſam pituitam à cerebro in palatum deſtillantem : ſic in aſcite adeſt ſitis, vel propter inflammationem membrorum internorum ; etenim in omnibus partium internarum inflammationibus , meſenterij , diaphragmatis , pulmonis , hepatis, cerebri; in omnibus febribus acutis adeſt intenſa ſitis. In ſanis ſiticuloſitas indicat vel ſalſorum aut acrium ciborum eſum , vel exercitia prægreſſa , aut longam locutionem , aut calidam hepatis intemperiem. Sitis in eiuſmodi affectibus non eſt mala, quia eſt conueniens ſymptoma naturæ morbi ; & tamen ſitis inextiguibilis eſt mala, quia indicat magnitudinem mali. Inextinguibilis ſitis delirium minatur. Abſentia ſitis in talibus morbis eſt malum ſignum; quia indicat vel delirium , in quo ægri ſitim non ſentiunt ; vel emortuam facultatem, teſte Galen. *comm.*1. *in* 1. *Epidem. t.* 3. Peſſimum eſt in acutis febris cùm ægri antea ſitiuerunt , permanente morbo ſitim ſine causâ tolli ; ſic Hippoc. 2. *Pror. t.* 22. *ſitis* , inquit , *quæ non ex ratione in acutis morbis ſoluitur , eſt mala.* Vbi Galenus *in comm.* dicit , poſſe contingere , quòd ſitis ceſſet , ſi morbus vel vomitu , vel deiectionibus , vel aliâ viâ ſit iudicatus : poſſe etiam remitti ſitim propter refrigerantia & humectantia medicamenta aſſumpta ; at ſi neutrum præceſſerit ; ſed morbo permanente ſitis ſine causâ ceſſet , vel emortuam facultatem , vel morbi malignitatem oſtendit. Sicut enim in acutis & ardentibus febribus vrinas eſſe naturales eſt ſignum malignitatis , ita etiam malum ſignum eſt in morbo ſicciſſimo & calidiſſimo non adeſſe ſitim , vel eam ſi ante adfuerit ſine ratione ceſſare. Longè pernicioſior eſt defectus ſitis , ſi illum quoque alia peſſima ſigna comitentur ; quæ & Galenus docuit *comment.* 2. *in* 1. *Epidem. tom.* 75.

Not. quòd aliquando contingere poſſit abſentia ſitis in calidiſſimis morbis , quæ non eſt exitioſa aut mala. Poteſt aliquando contingere , vt humor frigidus humiduſque calore febris liquefactus è cerebro in ſtomachum delabatur , qui orificium ſtomachi ſic humectet , vt eum à ſiti liberet. Hippocrates dixit , tuſſientes aliquando non eſſe ſiticuloſos , eò quòd eiuſmodi frigida pituita è cerebro ſtillat , quæ tuſſim facit , ita eodem modo extinguat ſitim.

SECTIO IV.

Signa ab Excrementis.

Proëmiolum.

IN Excrementis multa ſunt conſideranda, ſubſtantia excrementorum, qualitas, quantitas, tempus, modus, via per quam excernuntur; à quibus omnibus ſigna deſumi poſſunt.

CAPVT I.

§. I.

A ſubſtantia Excrementorum.

A Subſtantiâ excrementorum ſigna deſumuntur hoc modo; ſanguis exiens plethoram, ſynochum, morbum à ſanguine, vulnus vel vlcus deſignat. Pus, vlcus vel abſceſſum. Caro excreta vel membrana, vlcus itidem; fœces cucurbitinæ, latum vermem, oſſis fruſtulum, fracturam, vel cariem oſſis, &c.

A qualitate ſigna deſumuntur hoc modo: vt ſi excrementa nigra, fœtentia, frigida, mordacia, &c. alium atque alium morbum, cauſam morbificam, ſalutem vel periculum indicat. Et eodem modo ab aliis excrementorum differentiis ſigna deſumuntur.

Sumuntur porrò ab excrementis ſigna tum diagnoſtica tum prognoſtica: diagnoſtica tum cauſarum, tum morborum, tum partis affectæ: Cauſarum, quia ſi excernitur bilis, indicium eſt morbum eſſe à bile, ſi pituita, à pituitâ; ſi vermes vel calculi excernuntur, ab illis ſymptomata & reliqua cauſari ſuſpicio eſt; Morborum; cognoſcuntur ab excrementis non rarò morbi genus & natura; calidi humores in corpore abundantes acutas febres prænuntiant, frigidi debilitatem, inappetentiam, indigeſtionem, durities leucophlegmatiam, &c. Excrementa eſſe dura, quæ debent eſſe liquida, vſtionem ſignificant; eſſe verò liquida quæ deberent eſſe dura, indicant cruditatem, indigeſtionem &c. pus exiens, vlcus; arenulæ, calculum; oſſiculorum fragmenta, cariem; ſanguis putridus, niger & fœtens valde, vlcus vel apoſtema gangrænoſum, &c. Cognoſcitur etiam morbi tempus, humores crudi, morbi principium, ſemicocti

micocti

micocti incrementum, cocti ſtatum indicant. Cognoſcitur etiam morbi mos, ſic in pleuritide ſputa nigra malignitatem indicant; ſudores frigidi, pingues, vomitus porracei, æruginoſi, virulenti, vrina nigra, vel in ardentiſſimis febribus habens colorem naturalem, febres malignas ſignificant. Cognoſcitur etiam pars affecta; nam per quam viam excernuntur, ab eâ parte illa prodire ſuſpicio eſt, quæ per illam viam excrementa ſua ſolet expellere; ſic tuſſi eiecta pulmonem, vomitu ſtomachum, aluo inteſtina ac meſenterium, vrinis veſicam vel renes laborare indicant. Subſtantia excrementorum etiam partem affectam poteſt indicare; ſic carnea ſubſtantia cum vrinâ eiecta non veſicam ſed renes exulceratos indicat; reiecta vomitu vel eiectione hepar; tuſſi pulmonem affectum. Carnea ſubſtantia per vulnus exiens, quod eſt circa hepar, indicat hepar vulneratum; quod eſt circa regionem lienis, lienem vulneratum indicat. Prognoſtica etiam ab excrementis deſumuntur tum morbi magnitudinis, tum longitudinis, tum breuitatis, tum futuri euentus. Nonnulla exempli gratiâ hîc ponentur: *Si talia purgentur qualia oportet*, inquit Hippoc. 1. *Aphor.* 2. *confert & leuiter ferunt; ſin minus contrà.* Malum eſt prauos humores per plures vias excerni; quia ſignum eſt eos in variis partibus abundare, & varias partes eſſe affectas. Etiam in criſibus meliùs eſt per vnam quàm per plures partes aut vias excerni; nam per plures vias excerni, ſignum eſt potiùs expulſionis ſymptomaticæ quàm criticæ; natura rectè agens per vnam viam excernere ſolet; quando tamen eſt robuſta & cauſi mali latè ſparſa per multas vias excerni non eſt malum. Excrementa naturalia excerni per vias ordinarias eſt bonum, vt menſes, vrinas, &c. contrà verò eſt malum. Excerni per vias breuiores, latas, & è directo, meliùs eſt ſemper, quàm contrà. Excrementa quæ ſecundum naturam ſunt, bona; quæ præter naturam aliquando bona; aliquando mala: bona ſi criticè, mala ſi ſymptomaticè expellantur. Excernenda retineri malum; ſic critico die fieri euacuationem, malum; malum quoque euacuari ea, quæ deberent retineri. Excrementa quæ toto genere ſunt contra naturam, mala, vt pus vermes, lapides, carunculæ, &c. Excrementa non ſunt æſtimanda multitudine, ſed ſi talia, qualia oportet, euacuentur. Excrementa eo tempore eſſe cruda, quo deberent eſſe cocta, malum eſt. Si in excrementis breuî ſigna coctionis apparent, bonum eſt ſignum breuis morbi futuri; ſi ſeriùs, longioris. In morbis, in quibus nulla coctio expectatur quò tenuiora ſunt excrementa, eò meliùs & faciliùs expelluntur; contrà in quibus fit concoctio, bonum eſt dura eſſe, & craſſiora; nam hoc concoctionem indicat. In febribus ſudores craſſi & tenaces, maximè in principio & in intermittentibus, cruditatem indicat. Excrementa, quæ liquida ſunt, cùm deberent eſſe dura, cruditatem indicant; contrà quæ dura ſunt, cùm deberent eſſe liquida, vſtionem & caloris exceſſum indicant. Excretiones nimiæ vel nimis paucæ ſunt malæ; nimis paucæ morbum indicant, nimiæ naturam debilitant. Quæ per voluntatem de-

berent excerni, excerni contra voluntatem, eſt malum; vt ægris inſciis ac præter voluntatem vrinam ac excrementa alui exire. Peſſima ſunt excrementa nigra; quia vel magnam vſtionem ſignificant, vel caloris natiui defectum, niſi melancholicus humor eiiciatur, aut morbus ſit à melancholiâ. Peſſima ſunt excrementa valde fœtentia; quia vel magnam putredinem indicant, vel cruditatem, adeoque naturam ſuperari. Quæ excernuntur, ea conuenit neque valde eſſe calida, neque frigida; nam ſi calidiſſima ſunt adeò vt vrere videantur, interdũ ardorem vel inflammationem ſignificant; ſi frigida, emortuum calorem natiuum: ſic anhelitus frigidus, frigidi ſudores, vrina frigida inter lætalia ſigna ponuntur. Excrementorum nimia craſſities vel viſciditas in lætalibus citam mortem, in ſalutaribus longitudinem indicat. Eiectiones variæ in morbis ſalutaribus longitudinem, in lætalibus periculum indicant.

§. II.

A ſanguine exeunte.

A ſanguinis exeuntis variis differentiis ſigna deſumuntur: à modo ſubſiſtentiæ, vt ſi ſit craſſus vel tenuis. A quantitate & à qualitate, vt ab eius ardore, colore, ſapore, frigiditate, &c. à tempore effluxionis, vt ſi in principio morbi, vel in ſtatu, veſpere vel mane, vere vel hyeme &c. A loco effluxionis, vt ſi per os, vterum, inteſtina, virgam, vulnus, nares exeat. Cauſæ ſanguinis exeuntis ſunt duplices; aliæ ſunt cauſæ exitus, aliæ quòd talis vel talis ſit & talis vel talis exeat, tali quantitate, qualitate, modo, viâ, &c. Cauſæ exitus ſanguinis ſunt tres; vel enim exit ratione facultatis, vel ratione ſui ipſius, vel ratione vaſorum: Ratione facultatis; ſi retentrix ſit debilis, vel expultrix nimis robuſta; Ratione ſui ipſius, ſi in quantitate peccet, & ea ratione naturæ ſit moleſtus, ac eam grauet, vel vaſa diſtendat, vt facultas cogatur eum extrudere, vel ipſe mole ſuâ orificia dilatet ac aperiat, vel ſit nimis acer, vt ſtimulet expultricem, vel vaſorum orificia erodat, vel nimis tenuis, vt per ea exſudet: Ratione vaſorum, cùm ipſa rumpuntur vehementi exercitio, conatu, ſaltu, caſu ab alto, vel cùm lax antur, vel ſunt nimis parua, vt ſanguinis molem continere non poſſint, vel orificia habeant nimis lata & hiantia vt effluat; & hæ ſunt cauſæ proximæ fluxus ſanguinis. Harum cauſæ aliæ ſunt remotiores, aliæ propinquiores: has omnes cauſas ſeu remotiores ſeu propinquas poteſt ſanguinis fluxus indicare, præcipuè itaque & maximè indicat ſanguinis fluxus vel abundantiam, vel acrimoniam, vel criticam expulſionem, vel orificiorum laxitatem, vel vulnus aut vlcus, vel caſum aut percuſſionem.

§. III.

A ſingulis Differentiis : & primò; *A Craßitie & Tenuitate.*

Craſſior eſt ſanguis venoſus quàm arterioſus; ideò ſi ſanguis ſit tenuis & magis floridus, eſt indicium quòd exeat ab arteriis; præcipuè ſi exeat cum ſaltu. Tenuior etiam eſt qui exit à venis capillaribus, quàm qui à maioribus. Cognoſcitur ſanguis craſſus tum ſenſu, tum ſi citò & fortiter concreſcat, & ſeroſitatem nullam vel paucam habeat admixtam. Craſſus poterit etiam vocari, qui exit concretus: tenuis, qui adhuc liquidus eſt. Craſſus indicat vel melancholicam complexionem, vel calorem adurentem, vel quòd in corpore diu permanſerit, & nunquam fuerit euacuatus; nam quibus nunquam ſecta vena fuit, iis ſanguis craſſior eſt, quàm quibus frequenter. Sanguinem qui exit eſſe craſſum, ſignum ſaltem eſt eum per diaphoroſim non exire, ſed vel propter rexim vel propter anaſtomaſim. Sanguis ſi mediocriter eſt craſſus & boni coloris, & adſit pletora, bonitatem ſanitatis & optimam hepatis conſtitutionem indicat. Sanguinem eſſe valde tenuem & valde ſeroſum, indicat imbecillum eſſe hepar, & corpus ad hydropem eſſe diſpoſitum, renes debiles eſſe vel obſtructos, quodque ſerum à ſanguine non bene ſeparent aut ad ſe trahant. Sanguinem effluxum non concreſcere, indicium eſt eum eſſe valde tenuem & ſeroſum, vel eſſe putridum, eiuſque fibras eſſe putredine conſumptas, & talis eſt aliquando in affectis morbo Gallico inueterato, vel elephantiaſi, vel indicat morbi malignitatem aut venena aſſumpta. Sanguinem exire concretum & non liquidum, vel exire ſanguinis grumos, indicat eum non recenter & immediatè è venis exire, neque exire è venis remotis, ſed diu exiuiſſe & hæſiſſe in loco extra venas, vel venire à partibus remotis, vel tranſiſſe partes frigidas, & non eſſe valde calidum, ſed naturâ frigidiorem, & ſic medio itinere eſſe concretum ac coagulatum; nam cùm diu eſt extra venas, ac calore ſuo deſtituitur, grumeſcit: maximè autem hoc indicatur, ſi ſimul eſt niger, indicium enim eſt eum diu fuiſſe extra venas. Spumoſus ſanguis vel indicat ſanguinis feruorem, vel eum à pulmone prodire, vel multo flatu aut ſpiritui eſſe permixtum. Si ſanguini pinguedo permixta videatur, in ſanis & adipoſis obeſitatem, in macilentis colliquationem indicat. Si ſanguis manu per linteum traiiciatur, & terreum aliquid in eo ſentiatur, quòd aſperitate ſuâ manum feriat, nec diſſolui aut conteri poſſit, elephantiaſis ſignum eſſe nonnulli ſcribunt. Alij ſcribunt, quod ſi ſanguini elephanticorum imponatur ſal aut acetum, ſal in eo non liqueſcet, nec acetum ei commiſcebitur. Si pus ſanguini permiſceatur, vel carnis

carnis ramentum cum eo exeat,indicium eſt eum per eroſionem exire,vel ab vlcere aut abſceſſu prodire. Si melancholicus eſt ſanguis, ſic vt multùm nigræ ſubſtantiæ ſit in eius fundo, indicat ſanguinem eſſe melancholicum, fortè lienis aliquam ſubeſſe obſtructionem, maximè ſi in regione lienis tumor aliquis, aut grauitas, aut moleſtia ſentiatur. Si multa bilis aut humor flauus ſupernatet, indicat ægri complexionem eſſe valde calidam & bilioſam, & fortè folliculi fellis bilem ad ſe non ſatis trahentis adeſſe oppilationem. Si pituita multa adeſt, & ſanguis mucco viſcido & albo quaſi operculo quodam tegatur, pituitam in corpore abundare ſignificat. Sanguis chylo permixtus venit ex ſtomacho, permixtus fœcibus ex inteſtinis, vrinæ à rẽnibus vel veſicâ vel etiam ab hepate.

§. IV.

A quantitate.

In vulnere ſi ſanguis copioſus exeat, venam notabilem vulneratam eſſe ſignificat; & ſi vulnus ſit in regione hepatis vel lienis, ſuſpicionem facit, quòd illa membra ſint vulnerata, vel vulneratam alicubi arteriam, vnde ſanguis perpetuò fluat nec ſiſti poſſit. Sanguinis per aluum copioſa deiectio eum ab hepate vel venis meſeraicis prouenire ſignificatur. Paucus ſanguis vomitu reiectus à ſtomacho; multus ab hepate prodit vel liene. Paucus excretione aut tuſſiculâ reiectus poteſt ab aſperâ arteriâ, vel faucibus, vel thorace prouenire; multus non niſi à pulmone. Paucus ſanguis per nares exiens ex cerebri venis tantùm, multus à toto cerebro. Paucus ſanguis mictione emiſſus, à veſicâ vel collo eius, copioſus à renibus, longè copioſior à venâ cauâ vel hepate promanat. Menſes copioſi, hæmorrhagia copioſa ac diu durans vel plethoram indicat, vel prægreſſam lautam victus rationem,vel membri vnius mutilationem vel ſolitam aliquam euacuationem vel phlebotomiam omiſſam, ætatem iuuenilem, ver, &c. vel magnam retentricis debilitatem, vel vaſorum laxitatem. Si ab aliquâ parte ſanguis ſubitò & confertim exit, indicium eſt eum exire propter rupturam ſeu rexim; ſi verò paulatim magis magiſque, per diabroſim ſeu eroſionem. Si ſectâ venâ paucus ſanguis exit, vel timorem,vel ſyncopem, vel foraminis paruitatem,vel ſanguinis craſſitiem,vel adipem foramen obturantem,vel venæ ſciſſæ è loco motionem indicat. Menſes retenti vel laxationem, vel obſtructionem, vel grauitatem, vel corporis debilitatem, vel ſanguinis penuriam. Sanguinis copioſa emiſſio ac diu durans cachexiam, hydropem, atrophiam ac ſummam debilitatem, ſingultum, & conuulſionem minatur. *A profluuio ſanguinis deſipientia, malum,* inquit Hipp.1.*Pror. comm.*

§. V.

§. V.

A qualitate.

Sanguis fœtidus putredinem maximam indicat, vt nonnulli dicunt; verùm non puto ſanguinem ad tantam putredinem ac malignitatem peruenire poſſe in corpore viuente, vt fœtorem acquirere valeat. Sanguis exiens calidiſſimus, quique per brachium defluens ſenſum inducit maximi caloris, eſt calidus & bilioſus & acrimoniâ præditus, & maximum indicat ardorem: qui frigidior percipitur, calorem indicat remiſſiorem, hepatis debilitatem, ac frigidam cordis intemperiem, leucophlegmatiam ſeu anaſarcam, œdema, &c. Aliqui dicunt ſanguinem elephantiacorum adeò calidum eſſe & aduſtum, vt ſi effluenti ſupponatur ouum recens, illud paulò pòſt coquatur, non aliter quàm ſi bulliente aquâ coctum eſſet; cui tamen ego exiguam fidem adhibeo. Sanguis per os exiens, ſi percipitur dulcis, eſt valdè ſincerus; ſi amarus, eſt bilioſus; ſi ſalſus ſerum multum, vel ſalſa pituita ei eſt permixta: ſi aqueam præ ſe ferat dulcedinem, pituitoſus eſt ac crudus. Idem ex colore cognoſcitur; nam ſi eſt flauus multum bilis admixtum habet; ſi nigricat, melancholiæ; ſi virideſcit, æruginoſæ atque torridæ bilis; ſi albicat, pituitæ. In acutis febribus ater ſanguis eſt malum ſignum; quia indicat exuſtionem, & ſic morbi magnitudinem. In ſanis non exuſtionem, ſed melancholici humoris admixtionem. Sanguis magis floridus coloris dilucidioris ac pallidus ab arteriis fluit, præcipuè ſi cum ſaltu exit; ruber à venis; ſanguis qui tuſſi eiicitur floridus, à pulmone; niger prodit à thorace. Sanguis puerorum ac iuuenum rubicũdior eſt, hominum prouectioris ætatis nigrior; rubicundior, quibus vena frequenter ſecatur; nigrior, quibus raro aut nunquam. Pallidus ſanguis ac diluti coloris frigidiorem & pituitoſam complexionem, hepatis debilitatem, cachexiam, vel hydropem indicat, ſed tum debet quoque eſſe ſeroſus. Tenuis, aqueus, qualis eſt lotura carnium per aluum exiens, hepatis debilitatem ac fluxum, vt vocant, hepaticum, indicat. Sanguis à remotis partibus procedens eſt nigrior; à propinquis magis rubicundus. Sanguis per aluum fluens cognoſcitur eſſe hæmorrhoidalis, ſi ſimul eſt valde ater; talis enim à liene procedit.

§. VI.

A tempore exeundi.

Mulieres ſanguinem euomere vel tuſſiendo eiicere ſub tempus, quo menſes fluere deberent, maximè ſi non nihil vel parùm fluant, indicium eſt ſanguinem ab vtero ad ſupernas partes regurgitare. In acutis febribus

multum refert ſcire, quo morbi tempore ſanguis à corpore profluat: etenim euacuationes ſanguinis in principio aut incremento, id eſt, eo tempore, quo humores necdum ſunt cocti, ſunt ſymptomaticæ ac non ſalutares; In die verò critico optimæ ſunt & morbum ſoluunt, modò quantitas ſit ſufficiens. Stilla narium in die indice eſt bonum ſignum, & ſignum criſeos futuræ per hæmorrhagiam in die critico; at ſtilla narium in die critico eſt pernitioſa, tum enim nares ſanguinem non leuiter ſtillare ſed copioſè effundere deberent. Aliqui poſt comeſtum oleum ſanguinem ſpuunt, vel per nares emittunt; alij cum caput ab igne eſt excalefactum; talis ſanguinis fluxus nihil indicat, niſi ſolùm manifeſtam cauſam, & ſanguinem effluxum à venarum eſſe anaſtomoſi. Qui calculo renum laborant & ſanguinem mingunt, mox eum iterum emingere ſolent, cùm vel minimum exercitium ſubierunt. Sanguinem emittere poſt caſum, graue exercitium, percuſſionem, vociferationem, venæ ruptæ eſt indicium.

§. VII.

A modo exeundi.

Sanguis qui ſimpliciter ac æqualiter egreditur, à venâ; qui cum ſaltu, ab arteriâ prodit. Nota tamen, quòd ſanguis venoſus aliquando exeat cum ſaltu, ſed hoc fit per accidens, nimirum quando ipſi venæ ſeu loco, vnde ſanguis egreditur, arteria ſubiacet. Cum vena ſecatur, aliquando ſanguis exilit cũ vi & valde longè, aliquando tantùm guttatim defluit, & nõ exilit, ſed ſaltem per brachium dilabitur. Exilire cum vi indicium eſt, quòd ſit tenuis, multo ſpiritui permixtus, quòd adſit plethora, quòd vena ſit valde tenſa, quòd rectà è venâ exiliat. Lentè decurrere aut elabi eſt indicium vel ſanguinem in venâ eſſe paucum, vel foramen eſſe paruum ac contortum, vel ſanguinem craſſum eſſe, vel foramen carne aut adipe obturatum, vel ægrum timere vel animo delinquere.

§. VIII.

A loco effluxionis.

Qui per nares effluit, immediatè promanat à capite; mediatè verò, præcipuè quando magnâ copiâ effluit & valde diu, ex toto. Aliquando etiam prodit à liene, vel hepate, quando ſc. criticè ab illis ſurſum pellitur; hinc in inflammationibus ac affectibus lienis ſanguinem per ſiniſtrã narem effluere, dicit Hipp. eſſe bonum. In affectibus verò hepatis per dextram: quia ſc. lien ob rectitudinem lateris, poteſt euacuare per hæmorrhagiam naris ſiniſtræ; hepar verò naris dextræ. Aliquando etiam prouenit ab vtero. Qui per os effluit, vel venit immediatè à ſtomacho

vel

vel pulmone: à ſtomacho, ſi cum vomitu: à pulmone ſi tuſſi exeat. Aliquando etiam promanat à capite, defluendo per palatum in os. Aliquando ſolùm à gingiuis aut faucibus, & tum ſimplici excreatione aut eiectione. Eiicitur dico, cùm ſc. ab illis partibus procedit immediatè, nam mediatè poteſt etiam prodire à variis aliis partibus ſanguinem ſurſum ad os regurgitantibus, vt liene, meſenterio, præcipuè ſi eſt copioſus; prouenit etiam aliquando ab vtero in mulieribus, ſc. quibus menſtrua ceſſant. Sanguis qui emingitur, prouenit vel à veſicâ, vel renibus, vel etiam venis emulgentibus, à venâ cauâ, tandem etiam ab hepate, & liene. Qui per vterum, vel ab vtero prodit, vel à venis in vteri collum tendentibus; talis ſanguis eſt menſtruus, præcipuè ſi ſit moderatus & periodos ſeruet; at ſi mediocritatis limites excedat, etiam à remotis partibus, & aliquando à toto procedit. Qui per anum exit, vel venit ab inteſtinis, vel venis meſaraicis, vel hepate, vel liene, vel venâ cauâ, vel à corde per arterias meſaraicas, vel à ſtomacho: poteſt etiam à capite defluens per anum excerni, quando ſc. vel naribus obſtructis, vel copiâ abundans per nares totus exire non poteſt, ſed per palatum in gulam, inde in ſtomachum, tandem in inteſtina delabitur. Si niger eſt, ſi exit cum leuamine, ſi ſtato tempore, ſi tempore autumnali in melancholicis lienis affectibus eſt hæmorrhoidalis, & talis eſt bonus. Porrò hæmorrhoidalis ſanguis non tantùm à venis meſaraicis ac liene procedit, ſed etiam à venâ cauâ. Talia ſigna diagnoſtica deſumuntur per ſe à differentiis ſanguinis exeuntis: verùm quia diuerſæ differentiæ poſſunt idem indicare, & è contrà, vna differentia poteſt indicare diuerſa, provt vnius differentiæ ſunt cauſæ, & aliquæ indicant certò aliæ non, ideò vt aliquid vnum certò & præcisè indicet, debet cum aliis ſignis conferri, & præter alia ſigna ad aliquid vnum & certò ſignificandum determinari: ſic ſanguis floridus poteſt indicare vel eum prouenire à pulmone: vel à loco propinquo, vel ab arteriâ, vel ex corpore puerili. Verùm quid ex his indicet debet ex aliis ſignis coniunctis cognoſci: ſanguis exiens per os poteſt indicare eum prodire vel à cerebro, vel thorace, vel pulmone, vel ſtomacho, &c. Sed vnde præcisè prodeat, ex aliis ſignis cognoſcitur. Particulatim ergo ſic nonnulla ex ſanguine exeunte cum aliis ſignis coniuncto indicia deſumi poſſunt. Si ſanguis eiicitur confeſtim multus, & præceſſit vulnus, clamor, ictus, caſus ab alto, eſt indicium ruptionis: ſi præceſſit balneum, exercitium in aëre calido, alimenta calida, eſt indicium ipſum exire per anaſtomaſim. Si primò exit parum & paulatim magis magiſque, ſi coniungitur dolor, ſi aliquid puris ei commiſcetur, ſi adſunt vel præceſſerunt ſigna ſalſæ pituitæ vel acris bilis, ſignum eſt quòd exeat per diaphereſim. Si ſanguis per os exit ſine tuſſi ſolâ expuitione, à gingiuis procedit vel faucibus: ſi exit cum tuſſi, diſtinguendum; quia cum parua tuſſi poteſt exire tantùm à trahæâ, & tum ſimul eſt paucus; ſi cum magnâ tuſſi, & eſt multus, & ſimul eſt floridus ac ſpumoſus, & exit ſine dolore, præcipuè ſi præceſſit vocife-

ratio, cantus, &c. exit à pulmone; nam pulmo habet venas maximas & amplum canalem, ex quibus poteſt multus & confertim ſanguis exire: ſi exit cum maximâ tuſſi & difficultate, & dolore, & paucâ quantitate, & niger, & grumoſus, eſt indicium, quòd venit à thorace, præcipuè ſi anteà in thorace aut latere dolor fuit; nam à thorace non poteſt multus ſanguis ſimul per os excerni; quia debet ex thorace imbibi in ſubſtantiã pulmonis, vt per os exire poſſit, & ideò debet expui cum maximâ tuſſi & non niſi paucus; non enim multus ſimul ſic imbibi poteſt. Si læſionis thoracis nulla adſint ſigna, ſi facies aut venæ oculorum rubent, ſi titillatio in palato præceſſerit, præceſſerit & capitis dolor, grauitas & tinnitus auriũ, ſi ſubitò exit, ſi aliquis ſanguis ſimul effluit per nares, vel iam ante effluxit, ſignum eſt à capite delabi, etiamſi cum tuſſi excernatur; à capite enim in palatum aut fauces confertim defluens etiam tuſſiculam excitat. Si thoraci vulnus inflictum eſt, & ſanguis per os exeat, indicium eſt, vulnus eſſe penetrans, ſi non in pulmonem vſque, ſaltem in cauitatem thoracis; nam ex thorace in pulmonem imbibi aliquando poteſt, veriſimiliùs tamen eſt pulmonem ſimul eſſe vulneratum; nam in pulmonem ſanum & non vulneratum neque in circumferentiâ exulceratum difficulter ſanguis imbibi poteſt. Si in capite vulnus eſt aut præceſſit caſus, percuſſio ſupra caput, & ſanguis per os & nares maximè exit, indicium eſt cranium eſſe fractum vel menyngem læſam. Si vulnus eſt in hypochondriis & cum ſanguine exit chylus, & ſanguis exit cum vomitu, eſt indicium ſtomachum eſſe vulneratum. Si exit cum admixtâ vrinâ aut ſeroſitate, & adſit difficultas mingendi, & mingitur ſanguis, & locus vulneris reſpondeat loco veſicæ, vel veſica, vel vreteres, vel renes vulnerati ſunt. Sanguis ſeroſus vulnerato thorace exiens indicat pericardium eſſe læſum. Si ſanguis multus exeat ab ano permixtus fœcibus, ab hepate vel meſeraicis venis prouenit, vel eſt hæmorrhoidalis; nam qui venit ab inteſtinis ſemper eſt fœcibus permixtus. Sanguis ſeroſus vel loturæ carnis ſimilis deiectione exiens non ſemper neceſſariò eſt fluxio hepatica, ſed poteſt eſſe fluxio hæmorrhoidalis, præcipuè cùm æger eſt cachecticus: ſic ergo eſt diſtinguendum; ſi æger ſolet ſæpe hæmorrhoidibus laborare, ſi ægri etiam reliquus ſanguis eſt ſeroſus, ſi venæ ani tumeant vel doleant, erit hæmorrhoidalis: ſi verò iſtorum nihil adſit, ſed adſit humor & grauitas hepatis, color faciei pallidus, indicium eſt veram eſſe fluxionem hepaticam ab hepatis ſummâ debilitate. Aliàs ſi ſanguis per ſedem per interualla exit ſanis & ſine læſione, ſi dolor aut tumor in ano, ſi ſanguis niger, tempus autumnale, æger melancholicus, aut lienis aliquo vitio laborans, ſi non exit cum aliis alui excrementis permixtus, ſed exit vel ante vel poſt emiſſa excrementa, vel ſimul cũ eis, & tamen ſeparatur, eſt hæmorrhoidalis. Si paucus ſãguis eiectione exit & pituitæ permixtus, & cum frequenti cupiditate deſidendi, eſt ab inteſtino recto, præcipuè ſi adeſt dolor aut moleſtia in ipsâ deiectione; ſi autem ſine frequenti cupiditate

cupiditate deſidendi, ſed exeat cum difficultate & dolore, & parùm excrementis permiſceatur, & breuì poſt perceptum dolorem excernatur, & dolor ſentiatur circa os pubis, aut in lateribus ventris è regione ventriculi, ſignum eſt vlcus eſſe in colo, indeque ſanguinem promanare: ſi verò ſanguis fœcibus multùm permiſceatur, & dolor circa vmbilicum fit, & non ſtatim à percepto dolore ſanguis exit, ſed aliquanto tempore poſt, ſignum eſt eſſe vlcus in inteſtinis ſuperioribus, præcipuè ſi & paruâ quantitate, & poſt pituitæ, pinguedinis ac ramentorum eiectionem exit. Cùm ſanguis per virgam exit, ſi exit ſine vrinâ, procedit ab ipsâ virgâ, præcipuè ſi virgæ aut catheter aut ſyringa fuerit impoſita: Si exit cum vrinâ & non eſt vrinæ pefectè mixtus, ſed ſtatim ſubſidet, ſi eſt paucus, venit à veſicâ; veſica enim eſt exanguis. Si in perinæo aut virgâ aut pectine dolor percipitur, ſignum eſt, quòd etiam veniat à veſicâ. Si eſt vrinæ magis perfectè mixtus, ſic quòd non ſubſideat in matulâ niſi poſt longum tempus, ſi eſt multus, renes enim magnas venas & arterias habent, promanat à renibus, præcipuè ſi conſtet in renibus calculum eſſe, vel circa regionem eorum dolor percipiatur, ſi æger corpus ſuum malè contorſerit, aut lumbos excalefecerit. *Quicunque*, inquit Hipp. 4. *Aphor.*78. *inopinanter ſanguinem mingunt, iis vena rupta eſt in renibus.* Si ex genitalibus mulierum ſanguis exeat, qui non ſit menſtruus, & ſequatur poſt prægreſſos menſes albos, eſt indicium vlceris. Si ſanguis per nares exit & eſt paucus, ſi medicamentis adhibitis ſtatim ceſſat, & nullus in capite dolor percipitur, eſt ſignum ſolùm à naribus prouenire. Si multus, & adſit dolor capitis, & poſt ſanguinis fluxum dolor ceſſat, ſignum eſt proueniſſe à cerebro. Atque hactenus de ſignis præcipuè diagnoſticis à ſanguine ſumptis.

Prognoſtica à ſanguine exeunte deſumi poſſunt hoc modo. Exitus ſanguinis per anaſtomoſim eſt minùs periculoſus aliis, nam laxata orificia facilè conſtringuntur, & frequenter laxatio eſt ſolum cauſa manifeſta, quâ ceſſante ceſſat effectus. Peior eſt exitus per diaphereſim, quia indicat ſanguinis tenuitatem & ſeroſitatem, hepatis imbecillitatem aut cachecticam ac hydropicam diſpoſitionem; & talis exitus hoc modo ſolùm eſt per accidens, per ſe autem non eſt ita malus. Peſſimus eſt ſanguinis exitus per eroſionem ſiue per diabroſim, primò quia indicat malitiam cauſæ, humorem ſc. acrem & ſalſum. 2. quia talis exitus ſemper magis magiſque augetur, prout vlcus creſcit; & vlcera interna difficulter conſolidantur. Peſſimus eſt ille ſanguinis exitus, qui fit propter vaſorum ruptionem ſeu catarexim; priuſquàm enim vaſa conſolidētur, vel æger mortuus, vel nimio ſanguinis effluuio ad magnā debilitatē redactus eſt. Omnis nimius sāguinis fluxus pręſagit cachexiā, hydropē, alui humiditatē, ſingultum, conuulſionē, deſipientiā, viriū diſſolutionē, tremorem, lypothymiam; quæ omnia etſi per ſe ſint mala, peiora tamen ſunt, cùm ex tali causâ fiunt. 5. *Aph.*3. ſic habetur: *vbi ſanguis multus fluxerit, ſingultus*

aut conuulſio , mala. Externa frigida in fluxu ſanguinis malum. Et 7. *Aphor.9. à profluuio ſanguinis deſipientia & conuulſio , malum*. Hæmoptiſis ſeu ſanguinis ſputum eſt periculoſum, quia poſt ſe trahit phthiſim aut vlcus pulmonis : in inflammationibus tamen pectoris aut thoracis ſanguinem expui eſt bonum ; & quo citiùs expuitur eò meliùs , quia ſignum eſt coctionis & roboris naturæ ; & talis expuitio eſt quodammodo critica. Sanguinis exitus per quamcunque partem in mulieribus,præcipuè periodicus,& quibus menſes ſunt ſuppreſſi,& præſertim ſub tempus, quo menſes fluere deberent , non eſt ita malus ; eſt enim indicium ſanguinem menſtruùm aliò regurgitare, & expulſionem eſſe criticam;& ideò ſanguinis exitus in mulieribus non eſt ita periculoſus,ſicut in viris.5. *Aphor*.33. ſic habetur *: fluxus ſanguinis è naribus menſibus deficientibus bonum:* in aliis ſanguinis fluxus , qui periodos ſeruat , vel nimiam indicat repletionem aut plethoram , vel intermiſſas exercitationes , vel membrum mutilatum. Malum eſt pus ſanguini eſſe permixtum , quia indicat malum fieri ab eroſione , & vel adeſſe vlcus vel abſceſſum ; ſanguis per vterum exiens tempore menſium & poſt partum , eſt ſignum bonum & naturale. Menſes in mulieribus grauidis vel imbecillum fœtum ſignificant, vel futurum abortum. Menſtrua retenta varias cauſant paſſiones: morbum comitialem , maniam , melancholiam , oculorum caliginem, phthiſim anginam, tuſſim,vomitum, nauſeam, hydropem, morbum virgineum , cordis palpitationem , capitis grauitatem , & tinnitum aurium.Si ſubitò exit, ſi aliquis ſanguis ſimul per nares effluit,vel iam ante fluxit ſignum eſt à capite delabi. Hæmorrhoides opportunè fluentes à multis morbis liberant. Hippoc. 6. *Epid.66.* & 6. *de humoribus cap.6.* dicit, quòd *qui hæmorrhoides habent , neque lateris dolore , neque palpitatione, neque inflammatione, neque phagadænâ, neque leprâ corripiuntur*. Et 6. *Aphor*.11. & 12. *melancholicis* , inquit , *& nephriticis hæmorrhoides ſuperuenientes , bonum*. Inſanientibus ſi hæmorrhoides & varices ſuperueniunt, inſaniam tollunt. Et *lib. de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtratum cap.5. Hæmorrhoidibus,* inquit Galen.*pro conſuetudine moderatè fluentibus* homines ſanam vitam degunt ; fluentibus verò immoderatè in grauia mala incidunt : ſic 1. *ad Glauc*. 14. *&* 2. *de præſag. ex pulſ.* dicit ; hæmorrhoides immoderatè fluentes animi deliquia , hydropem,apoplexiam,cachexiam & mortem inferre. Hæmorrhagia poſt dolorem capitis bona , ac eum ſoluit. 4. *Aphor*.27 . ſic habetur *: Quibus in febribus ſanguis fluxerit quacumque ex parte, cùm conualeſcunt , iis alui humectantur* ; Hinc *Aphor. cit*. Galen. *in expoſitione ſect*.40. *tertij Prorh.* dicit cauſam eſſe , quòd nimis ſanguinis fluxu calor natiuus debilitetur ; vnde pituita multa generatur, à quâ ad aluum fluente ipſa aluus humectatur. Alter ſanguis in acutis febribus eſt malum ſignum , indicat enim maximum ardorem & ſanguinis aſſationem , & præcipuè ſi talis apparet in principio , aut incremento , aut ſectâ venâ ; at talem exire per criſim non eſt malum; etenim criticæ eruptiones ſanguinis ſunt bonæ , ſymptomaticæ verò

malæ.

malæ. Criſes in calidis morbis frequenter fiunt per ſanguinis eruptiones: ſic febres tertianæ intermittentes, ſynochi, febres omnes acutæ & ardentes, inflammationes viſcerum, præcordiorum, hepatis, diaphragmatis, lienis, ſtomachi, pleuritides, peripneumoniæ, frequenter per ſanguinis hæmorrhagiam ſeu fluxum è naribus iudicantur, maximè in iuuenibus, plethoricis, tempore verno ſeu æſtiuo; contingunt enim in morbis hæmorrhagiæ à ſanguine calido & bilioſo ſurſum aſcendente, aut bile ſurſum motâ; nam cùm leuis ac tenuis ſit, ſurſum aſcendit, ac ſanguini permixta partim erodendo, partim ſanguinem calefaciendo, cogit eum è venis exire. Sic Galen. 3. *Prorh. comm.* 75. dicit, calidos ac tenues ſuccos ad caput recurrentes, deſipientias ac hæmorrhagias cauſare. Et 1. *Epid. comm.* 2. dicit, ſanguinis eruptiones è naribus in ardentibus aliiſque febribus ob dominantem bilem flauam fieri, quæ ſanguini permixta, poſtquàm eum deuſſerit, cum eo multum calorem ad caput vehens venis narium diruptis, ſanguinis effluuium facit. Hinc Hippoc. 6. *Epid.* ſic inquit; *Sanguinis è naribus profuſio, aut iis, qui ſubuirides nigríque ſunt, aut iis, qui rubri ſunt viridéſque*; acſi diceret ſanguineis & bilioſis, *fiunt.* Si ergo in iis fiant, & ſint criticæ, ſunt bonæ & ſalutares; ſi verò ſymptomaticæ, malæ. Tunc autem criticæ eſſe cenſentur, quando fiunt in morbi ſtatu, quando ſigna concoctionis præceſſerunt, vires ſunt robuſtæ, alia quoque ſigna decretoria adſunt, quando morbus talis eſt, qui per hæmorrhagiam iudicare aptus ſit, vt febres tertianæ, ſynochi, continuæ omnes & ardentes, & viſcerum inflammationes, quando hæmorrhagia eſt ſufficiens & tanta, vt morbum ſoluere poſſit, quando quoque eſt è directo, vt ſi lien & ſiniſtræ partes inflammatione laborent, fiat per vtramque narem vel ſiniſtram tantùm; ſi hepar aut dextræ partes per dextram. Sic Hippoc. 4. *de victus ratione in acut. t.* 10. *Si*, inquit, *è naribus ſanguis fluxerit, vel ſi ſudores iudicatorij legitimi cum vrinis albis, craſſis & leuibus ſuperuenerint, ſoluitur ægritudo.* Not. tamen, quod aliquando etiam in eiuſmodi morbis hæmorrhagia ſit bona, etiamſi non ſemper omnia ſigna bona coctionis appareant: ſic in Metone apud Hipp. *in Epid.* vrinæ fuerunt nigræ, & cum ſedimentis nigris, & in quodam qui in Dealcis horto decumbebat, vrinæ erant tenues, crudæ cum craſſioribus ſedimentis; & in Antiphonte Critoboli filio vrinæ fuerunt tenues, & tamen per hæmorrhagiam fuerunt iudicati. Verùm etſi aliquando propter robur naturæ contingat eiuſmodi hæmorrhagias eſſe bonas, vt plurimùm tamen ſunt malæ, & tùm ſolùm ſunt ſecuræ, quando ſupradictas omnes conditiones habent coniunctas; ſanguinis enim eruptiones ac hæmorrhagiæ hanc prærogatiuam magis habent præ alis euacuationibus, quòd ipſæ etiam in principio & in aliis temporibus, etiamſi non adſint ſigna bonæ coctionis, poſſint eſſe magis vtiles, quàm aliæ euacuationes, quæ ferè ſemper ſunt malæ ex eo, quòd ſanguis ſemper per apertas partes fluat, & ſemper liberè & commodè exire poſſit, nec eget ita præparatione & concoctione, ſicut alij humores, qui per alias euacuationes excerni

debent.

debent. Optimum autem eſt eruptionem vtcumque eſſe bonam. Sic Hipp. 2. *Epid.largè enim,* inquit, *eruptiones liberant ferè.* Et 1. *Epid. t.65. in febribus ardentibus,* inquit, *hæc accidebant, quibus ritè & largiter ſanguis è naribus erupit, eâ de causâ maximè ſeruabantur, nec quenquam noui,* inquit, *in hoc ſtatu mortuum, cui rectè ſanguis erupiſſet;nam Philiſcus quidem, Epimenon & Silenius, quibus parum quartâ aut quintâ die è naribus ſtillauit, mortem obierunt.* Et 2. *Epid.ſect.*1. *t.* 16. *fluxus enim,* inquit, *largi ſanguinis è naribus ſoluunt.* Quibus ſimilia multa alia loca habet Hippoc. *in Epid.* Dixi, mediocriter magnas hæmorrhagias eſſe bonas; nam ſi nimiæ ſunt, non ſunt bonæ, ſed malæ,& potiùs mortem inferunt; nimietas enim indicat eruptionem non eſſe criticam, ſed ſymptomaticam; quia natura robuſta ac ordinatè agens non plus excernit, quàm ſibi conueniens ſit;ideò ſi nimia eſt, indicat eam fieri à naturâ victâ, & læſâ facultate retentrice, vel naturâ ab humorum malignitate plùs iuſto irritatâ, & ſic eſt mala vt ſignum: eſt etiam mala vt cauſa, quia cauſat caloris natiui & ſpirituum vitalium exhauſtionem;vnde tales hæmorrhagias ſudores frigidi, deliquia, conuulſiones & mors ſequuntur. Legimus tamen aliquando etiam maximas eruptiones, imò ad multos dies durantes fuiſſe criticas & ſalutares. Quare cùm tales eueniunt, an ſalutares ſint an lætales ſic cognoſcitur: quia ſi æger ſit robuſtior, ſi alleuiatur, ſi mala ſymptomata, quæ antea aderant, ceſſent,ſi febris, ſitis diminuitur, ſi euacuatio in die critico fit,ſi ætas, anni tempus, morbi genus hæmorrhagiæ reſpondeant,ſi pulſus fiant vehementiores & æqualiores, ſignum eſt eſſe ſalutares; at ſi contrà fiat,& praua ſymptomata comitentur aut ſequantur, ſignum eſt eſſe lætales. Pauca ſanguinis excretio aliquando eſt bona,aliquando mala;bona eſt, quæ fit in die indice, mala quæ fit in die decretorio; etenim natura antequàm in die decretorio magnam faciat euacuationem, ſolet ſæpiſſimè in die indice præmittere aliquam ſanguinis eruptionem & eam non niſi paruam, quâ indicatur in die decretorio magnam ac inſignem ſubſecuturam eſſe; & tum dico talis eruptio ſanguinis eſt bonum ſignum,non quòd illa ſit critica, ſed quòd ſit ſignum bonæ ac largioris fluxionis ſanguinis in die critico futuræ. Tunc autem modica illa eruptio in die indice eſt bona, quando ſimul etiam aliqua ſigna concoctionis comitantur, & poſteà in die decretorio larga eruptio ſanguinis ſequitur:nam ſi in die indice non fiat, ſed in alio, & non adſint ſigna coctionis, & in die decretorio non ſequatur larga eruptio, tum potiùs illa parua eruptio in die indice fuit pernitioſa, & malum ſignum;indicat enim naturam à malignitate morbi irritari & naturam quidem conatam fuiſſe aliquid agere, ſed magnitudini morbi ſuccubuiſſe. Mala verò eſt omnis parua eruptio ſanguinis in die critico, præcipuè ſi mala ſigna adſint, ſi vires ſint debiles, ſi morbus fiat à ſanguine, ætate iuuenili, & vere;nam in tali conſtitutione ſanguis maximè abundat, & deberet maxima eius eruptio fieri; & parua non ſufficit, nec poteſt morbum iudicare. Et ſic vſque apud Gal. & Hipp.

Hipp. ſtilla narium in die critico pro peſſimo ſigno habetur. Vt 4. *de victus rat. in acut. t.* 66. *&* 1. *Prorh.*1. *Epid.* 3. *t.*35. habetur. Ibi enim Hippoc. loquitur de epidemicâ conſtitutione, & inter peſſima ſigna ponit, quando per nares pauca ſtillabant; nam Epimeon, Philiſcus, & Silenius, quibus parum quartâ & quintâ die è naribus ſtillabat, mortem obierunt: ſic Hipp. 1. *Prorh. ſtillatio,* inquit, *è naribus eſt pernicioſa, & maximè ſi quartâ die inceperit:* ille enim dies in ardentiſſimis & acutiſſimis febribus eſt criticus. Peſſimæ ſunt inſuper illæ ſtillæ narium, in quibus ſanguis niger & craſſus exit; ſic Hippoc. 4. *Prorh. t.*54. *è naribus,* inquit, *ſtillicidium, malum, lætale, ſi nigrum*; *quia*, vt inquit Galen. *in comm. eſt indicium ſanguinis ſummè calidi & aduſti*; immò ſtillicidium ſanguinis in acutis tum maximè eſt malum, ſi cum aliis prauis ſymptomatibus eſt coniunctum. Sic 3. *Prorh.* inquit Hipp. *quæ ex naribus cum ſurditate & torpore parua eſt ſtillatio, difficile quippiam habet.* Vbi Galen. *in comm.* dicit, non illam difficile quippiam habere, ſed omninò eſſe lætalem, & *lib.*1. habetur: *ex naribus ſi ſtillicidium ſanguinis fuerit cum ſudore frigido, aut refrigeratione extremorum, lætale.* Peſſimæ itaque ſunt, quæ cum torpore, comate, vigiliis, delirio, inquietudine, frigiditate extremorum, &c. ſunt coniunctæ. Verùm non tantùm ſtilla narium, ſed omnis ſanguinis eruptio, ſi cum prauis ſymptomatibus eſt coniuncta, vel ſi alia praua ſymptomata eam ſequantur, eſt lætalis & pernicioſa; talia praua ſymptomata ſunt vrinæ nigræ, vel ſedimentum nigrum, vrinæ turbidæ vel ſubiugales, ſiue valde craſſæ, non clareſcentes, vel tenues & aquoſæ, vomitus fœtidus, virulentus & diuerſi coloris, deiectiones nigræ, colliquationes, &c. 3. *Prorh. t.*25. ſic habetur: *Sanguinis eruptiones cum deiectionibus nigris & prærubris malæ.* Et Galen. *in comm. t.*37. dicit, *omnes ſanguinis eruptiones cum reſudatione*, id eſt, cum paruis ſudoribus, *eſſe malignos*; item cum deiectionibus nigris, ſurditate, &c. Et 2. *Coac. ſ.*2. ſic habetur. *A profluuio ſanguinis è naribus paucus ſudor cum refrigeratione, malum.* Et 4. *quæ diebus decretoriis perfrictiones fiunt à ſanguinis profluuio, peſſimum.* Atque hæc omnia intelligenda ſunt de morbis acutis, ſicut & pleraque omnia prognoſtica. Porrò in morbis frigidis eruptio ſanguinis eſt mala, præcipuè cùm eſt copioſa; quia refrigerat magis.

CAP. II.

A Pure exeunte.

PVs à quacunque parte corporis exiens, vel vlcus vel abſceſſum indicat. Vlcus; ſi paulò ante per eandem partem ſanguis exierit, vel præceſſerit caſus ab alto, aut vis corpori ſit illata, aut ſi præceſſerit deſtillatio acris & ſalſa, quæ vlcus potuerit excitaſſe; & præceſſerit lentus ac

diuturnus dolor in parte, vnde veriſimile pus promanare inſuper ſi adſit febris continua ac parua, & pus paulatim exeat, primò paruâ quantitate, paulatim verò maiore quantitate, & exiuerit primò parùm ſanguinis, & illi ſanguini parum puris fuerit permixtum, & paulatim plus puris, minùs verò ſanguinis, excernatur; tunc dico hoc eſſe vlceris ſignum. At ſi ante præceſſit in aliquo loco dolor magnus & intolerabilis, tenſio & durities cum rubore, cum ardente febre & ſiti magnâ ac linguæ ſiccitate, & malum illud de repentè ſit obortum & acutiſſimum, ſic vt celerrimè tempora ſua percurrat, & ad ſtatum perueniat, & non præceſſerit vulnus aut ſanguinis excretio & in ſtatu pus erumpat idque ſubitò & magnâ quantitate, & primò exeat pus clarum & album, & paulatim poſtea cum pure exeat ſanguis, & adfuerint ſigna vnicuique parti inflammatæ propria, & pure eiecto, dolor, febris, tenſio ſubitò ceſſant aut minuantur; eſt ſignum abſceſſus. A quâ parte pus promanet, colligitur ex viâ, per quam excernitur, & à modo, quo excernitur, & ſitu ac regione partis dolentis. Si per naſum aut aures exit, à capite exit: ſi tuſſi, à pectore vel thorace: ſi vomitu, à ſtomacho, inteſtinis, meſenterio, hepate, liene; à quâ autem iſtarum partium, cognoſcitur ex ſitu doloris, tumoris, ruboris, ac caloris percepti, & propriis vniuſcuiuſque partis actionibus læſis. Si deiectione exit, prouenit ab eiſdem partibus, à quibus cùm per vomitum exit. Si mictione & cum vrinâ, à veſicâ, renibus, & etiam à partibus ſuperioribus; nam etiam à thorace ad vias vrinarias peruenire & cum vrina excerni authores prodiderunt: ſi per genitalia mulierum, ab vtero aut partibus vicinis. Si pus per virgam eiectum aliquando eſt ſanguinolentum, ſi pus vrinæ exactè permiſcetur, & difficulter ſubſidit ad fundum, & ſi ſubſidat nihilominùs tamen vrina manet adhuc turbida, eſt indicium, quòd exeat à renibus; ratio eſt, quia renes ſunt viſcus carneum multo ſanguine præditum, hinc ſæpe cum pure ſanguis emingitur. Denique quòd pus vrinæ exactè permiſceatur, eſt ſignum quòd veniat à partibus remotis; nam ſi à propinquis veniret, non poſſet ita exactè mixtum eſſe, & conſequenter indicat, quòd procedat à renibus, qui inter vaſa vrinaria ſunt remotiora, maximè hoc ſignificatur, ſi inſuper in loco renum æger dolorem ſentiat, ſi æger calculo laboret & ſanguinem ante minxerit, & diutiſſimè dolorem in loco renum ſenſerit. Si puris quantitas non ſit ita magna, & magis pus vrinæ ſit permixtum, ſignum eſt vlceris; at ſi diu ante de dolore ibi conqueſtus non ſit, ſed ſubitò dolor inuaſerit, paucis diebus durauerit, & fuerit intenſiſſimus cum febre maximâ, tenſione, dolore, rubore, doloriſque ad tactum externum obacerbatione, & ſubitò pus erumpat, ac copioſum, & eo erumpēte dolor minuitur, ſignum eſt apoſtematis renum. Si parum puris cum vrinâ emingitur, & illud mediocriter cum vrinâ ſit permixtum, & dolor à renibus ad pectinem pertingat, à ductibus vrinariis prouenire indicat. Si pus in vrinâ citò ſubſidit, & viſcidum eſt, ac

ac viſcido muco permixtùm, & æger nullum dolorem, inflammationem circa lumbos ſenſerit, ſed dolorem ſentiat in perinæo, eumque diu antea ſenſerit, & etiam in pube, ſi ſigna calculi adſint & difficultas vrinæ; ſi verò fœtet, ſignum eſt vlcus eſſe in veſicâ; multò magis, ſi etiam cum vrinâ ſquammulæ excernantur. Si pus ſponte exit & ſine vrinâ, aut ſi exit ante vrinam, & poſt redditam vrinam dolor creſcit, ſignum eſt vlcus eſſe in virgâ; nam à tranſeunte per virgam vrinâ mordetur locus vlceratus & dolor creſcit; nihil enim à renibus effluere poteſt niſi vrinæ ſit permixtum. Si pus per aluum exit, ſi eſt ſeparatum ab alui excrementis, ſi exit potiùs cum anus detergitur, ſi exit cum teneſmo, indicat ani fiſtulam, vel hæmorrhoïdes exulceratas, maximè ſi hæmorrhoides frequentes fluant; ſi pus illud ſanguini permixtum ſit; ſi leuiter permixtum ſit excrementis duris, & primò exeuntibus & cum teneſmo, à rectiore & propinquiore procedit inteſtino. Si exit cum torminibus & valde permixtum fœcibus, venit à colo & ſuperioribus inteſtinis. Si fuerint inflammationes in meſenterio, hepate aut ſtomacho, & ſubitò erumpit pus & magnâ quantitate & purum ac non permixtum fœcibus atque album, & erumpente dolor mitigatur, eſt ſignum ipſum prodire à parte illâ, quæ per alia ſigna iudicata fuit inflammationem habere. Pus ex pudendo vlcus vteri demonſtrat; ſi fœtet; vlcus eſt cancroſum. Si venit à ceruice vteri, dolores circa coccygem, id eſt, oſſis ſacri caudam, erunt ad femur vſque exporrecti. Si pus tuſſi eiiciatur, & præceſſerunt ſigna phlegmones, & ſignum pleuritis vel peripneumoniæ, & ſubitò eiiciatur & magnâ quantitate,& augetur difficultas reſpirandi,indicium eſt intus in thorace abſceſſum eſſe ruptum;nam quia pus in cauitatem thoracis lapſum ſuper diaphragmate iacet,ideò difficultas reſpirationis augetur. Si tuſſis diu durauit,& malum lentè incepit & paulatim creuit,& non adſit difficultas reſpirationis,& pus ſit pituitæ permixtum, & non excernatur magnâ quantitate,ſed primò minor quantitas fuit, & paulatim augetur, & præceſſerit ſputum ſanguinis, & adhuc ſputa purulenta ſanguinem admixtum habeant,& adſit lenta febricula, eſt ſignum vlceris pulmonis & phthiſeos. Dico,ſi pus tuſſiendo expuitur :verùm hoc non rarò eſt inter medicos controuerſum,an quod tuſſi expuitur,ſit verum pus,an tantùm lenta pituſta.Proponunt autem authores diuerſa ſigna,quibus hoc poteſt dignoſci,ſed ſigna non ſunt valde certa;primũ eſt, quòd dicant pus ſuper carbonibus poſitũ fœtere,pituitum non;ſed ratio non eſt efficax,quia pus à phthiſicis prodiens non eſt valde fœtidum.Secundum ſignum eſt, quòd dicant pus in aquâ poſitũ, præcipuè marina vel ſalſa, deſcendere ad fundum,pituitam non ita,ſed neque illud ſignũ eſt valde certum, quia etiam craſſa & excocta pituita ad fundũ deſcendit.Cælius Aurelianus 2.*de morb. acut.*c.14.dicit dignoſcendũ eſſe ex eo, quòd pituita ſit albior pure,& pus ad liuorem magis vergat;& hoc ſignum non eſt malum;ſed dico ego, ſi ſputũ eſt craſſum inſtar puris,& ſubrubeũ rubedine toti ſputo imbutâ,eſt

ſignum quòd ſit pus, quia fit ex ſanguine, & tale pus rubicundum ſæpe expuunt phthiſici. Si ſputum etiam ſit ſubliuidum, ſignum eſt etiam, quòd ſit pus & non pituita. Verùm plerumque ſputum in phthiſicis eſt flaueſcens, & tum magis difficulter videtur poſſe diſcerni à pituitâ; quia pituita craſſa & excocta, & quæ aliquanto tempore in corpore hæſit, vt illa præcipuè quæ mane poſt ſomnum expuitur, eſt etiam flaua, vt patet in muccis, qui totâ nocte cocti mane per nares emunguntur. Aliud ſignum ponit Aurelianus, quod pus aquæ mixtum facilè ſoluitur, & non eſt ita glutinoſum ſicut pituita; & hoc ſignum eſt bonum, ſaltem in vlceribus pulmonis, nam ex aliis partibus ſæpe pus exit valde lentum. Atque hæc ſunt ſigna à viâ & modo exeundi.

A qualitate puris etiam ſigna deſumuntur. 1. ante ſanguinem pus eiici, & ſubitò & multum & album, & poſteà puri ſanguinem admiſceri, præſertim non clarum aut roſeum, ſed pallidum ac ſemiſuppuratum eſt indicium abſceſſus: parum & diu & poſt ſanguinis exitum & magis lentum & non ita albidum, eſt ſignum vlceris. Multitudo puris etiam carnoſam partem affectam potiùs indicat; nam carnoſa pars eſt magis ſanguinea, & ſic plus puris edit: ſic ſi cum vrinâ multum puris diu eiicitur, eſt ſignum vlceris renum, quia renes ſunt carnoſi, ſi parum, veſicæ, quia veſica eſt exſanguis & membranoſa. Pus in abſceſſibus foràs euacuari, bonum: intus manere & intra cerebrum, thoracem vel abdomen colligi, malum. Quò plus puris ex abſceſſibus eiicitur, eò meliùs eſt; ſignum enim eſt totum euacuatum & abſceſſum purgatum ori.

A qualitatibus puris etiam ſigna deſumuntur. *Pus*, inquit Hippoc. *in Progn.* optimum eſt, quod candidum, læue & æquale & quàm minimè fœtidum exiſtit; nam quod candidum eſt, ex magis puro ſanguine genitum eſſe, & apprimè eſſe coctum, & conſequenter calorem natiuum vegetum eſſe, indicio eſt: quod prauo colore præditum eſt, malignitatem indicat, & ex humoribus prauis ſanguini permixtis genitum eſſe: quod leue eſt & æquale ſecundum omnes ſuas partes, caloris etiam robur optimamque coctionem indicat. Pus eſſe fœtore aliquo præditum, malum eſt, ſed non valde fœtere eſt bonum ſignum & ſignum optimæ coctionis: omninò nihil fœtere eſt ſignum defectus caloris natiui: valde fœtere, eſt ſignum cauſæ malignitatis & morbi corruptionis. Pus aqueum indicium eſt ipſum ab articulis venire; quando ſcilicet vulnus aut vlcus circa articulos eſt. Aliàs pus tenue & aqueum indicium eſt maligni vlceris, maximè vbi neruo læſo inflammatio ſecuta eſt: in aliis vlceribus pus eſſe aqueum eſt indicium cruditatis, & pus adhuc non eſſe coctum, & ita ſæpe eſt indicium vlceris incipientis ac principij morbi: bonum quando incipit inſpiſſari, hoc enim indicat incrementum adeſſe vel ſtatum. Pus craſſum & glutinoſum etiam eſſe malum, & indicium maligni vlceris, & neruos, præcipuè circa articulos læſos eſſe. Pus ab vlceribus profundis interdum exire, interdum non exire, & quando exit,

tunc exire magnâ quantitate, indicium eſt vlcus eſſe fiſtuloſum, & profundas cauitates habere, in quibus pus coaceruatur; & aliquando nihil, aliquando magnâ copiâ excernitur. Pus exire nigricans atro ſanguini & aquæ permixtum, & ſupra modum fœtere, vlcus indicat cancroſum & gangrænoſum. *Quicunque*, inquit Hipp. 7. *Aphor.*44. *ſuppurati vruntur vel ſecantur, ſi pus purum fluxerit & album, euadunt: ſi verò ſubcruentum, ſordidum ac fœtidum, pereunt.* Et Celſus *l.*2.*cap.*8. *à iecinore*, inquit, *ſi pus cruentum exit, mortiferum eſt; ſin ex eo exit pus purum & album, ſalus ei facilis.* Bonum eſt, ſi pure exeunte ſymptomata ceſſent. *Ex ſuppuratis*, inquit Celſus, *loco iam citato, ij maximè ſuperſtites manent, quos febris eodem ab eruptione die dimiſerit & qui cibos citò appetiuerint, & ſiti liberati fuerint. Suppuratum pulmonem habentibus per aluum pus ſecedere latale eſt*, inquit Hipp. *in Coac. prænot.* In ſuppurationibus viſcerum pus extra corpus excerni eſt bonum; at verò in abdominis aut maximè in thoracis cauitatem excerni, ac intùs remanere, malum; inde enim viſcerum corruptela, lenta ac hectica febris, ac hydrops promanant. *Si pus aut ſanguis in vrinâ eſt, vel veſica vel renes exulcerati ſunt*, inquit Hippoc. 4. *Aph.*75. *Pus exiens per nares, aures, aut os capite dolenti morbum ſoluit*, inquit Hippoc. 6. *Aphor.*27. *Si pus aut aqua in vniuerſum effluxerit iis qui ſuppurati aut vruntur aut ſecantur, omnes moriuntur*, inquit Hipp. cùm verò ſputum retinetur, moriuntur. *A ſanguinis ſputo puris ſputum, malum*, inquit Hipp. 7. *Aphor.*15. quia indicium eſt phthiſim fieri.

CAP. III.

A ſudoribus.

§. I.

A Variis ſudorum differentiis ſigna deſumuntur. Differentiæ ſudorum ſumuntur ab eius ſubſtantiâ; & ſecundum hanc alij ſunt craſſi, viſcidi, aut tenues. A quantitate, ſic ſudor alius multus, alius paucus. A qualitate & primũ olfactili, ſic alius eſt fœtidus, alius nõ: A guſtatili, alius amarus, ſalſus, inſipidus: A tangibili, alius calidus, alius frigidus, alius medio modo ſe habens: A viſibili, alius aqueus, ſanguineus, viridis, flauus. A loco exeundi, alius exit à toto corpore, alius à capite tantùm, alius à pectore, alius ab extremis, vt brachiis, cruribus, &c. A tempore exeundi, alius exit de nocte, alius de die, aliis vigilantibus, alius dormientibus, alius ſtatim poſt cibum, alius non, alius quieſcentibus, alius obambulantibus & exercitatis, alius in principio morbi, alius in ſtatu, alius in declinatione. A modo exeundi, alius eſt aſſiduus, alius inter polatus. Ab his omnibus differentiis ſigna deſumuntur.

Ad ſudoris generationem tria concurrunt : materia , cauſa efficiens, & via per quam. Materia ſudorum eſt humidum potulentum & ſerum ſanguinis in venis exiſtens;aliquando ipſa humiditas alimentalis exiſtens in ipsâ ſubſtantiâ partis ac habitu corporis; interdum ipſum humidum primigenium membrorum , quod à calore febrili deſſoluitur ac colliquatur, & exit per poros cutis. Efficiens cauſa eſt tum facultas expultrix valida, tum etiam expultrix retenta debilitata & extincta. Not. tamen, quòd etiam aliquando calor natiuus & naturalis faciat ſudores, vt qui fiunt æſtate ab exercitio , vel in criticis expulſionibus , &c. Via per quam, ſunt ipſius cutis pori. Laſſitudo & apertio pororum eſt cauſa multorum ac craſſorum ſudorum ; adſtrictio anguſta nullorum aut tenuium. Sudor habet magnam efficaciam in ſignificando & ſanitas corporis ex ſudore corporis colligi poteſt. Scribunt quidam authores fuiſſe quendam Regem, qui cùm vellet ſibi eligere vxores , vt ſciret, quænam earum eſſet maximè ſana & optimi temperamenti , iubebat eas benè lauari & mundari & totas iubebat indui linteo goſſipino, & poſteà in ſole exerceri , vt ſudarent ; cuius ſudor minùs fœtebat & minùs prauo calore præditus erat , eam indicabat ſaniorem. Eſt autem ſudor maximè ſignum ſuccorum exiſtentium in venis ac præcipuè minoribus , ac exiſtentium in habitu corporis , ſicut vrina eſt ſignum eorum, quæ ſunt in venis magnis. Sudor in ſanis indicat calefactionem, exercitium magnum; magis ſudant pingues quàm graciles , quia omnis motus eis eſt laborioſus. Minor eſt ſudor in exercitatis , ſi poſt exercitium frigidam bibant , quàm contra ; quia frigus internum expellit calorem ac ſerum extrorſum. Facilè ſudare in ſanis ſignificat ſanguinem ſeroſum, obeſitatem corporis, abundantiam caloris, pororum corporis naturalem laxitatem; difficulter verò ſudare, contrà : in ægris humorum copiam, expultricem irritatam , retentricem debilem.

§. II.

A modo ſubſtantiæ.

Sudor craſſus fit à ſero lento , vel pituitâ ipſi ſero permixtâ , vel ex colliquatione carnium, atque etiam vltimi alimenti ſero permixta,vt fit in hecticis & ardentibus febribus. Poteſt etiam fieri à calore multo ſerum ipſum coquente & inſpiſſante. Poteſt etiam fieri à ſeri paucitate, quòd paucum eſt , id magis coquitur & inſpiſſatur. Tenuis & aquoſus ſudor poteſt fieri ob caloris magnitudinem attenuantis ſerum ; vel ob venarum & pororum anguſtiam , per quam quodammodò colatur, & non permittitur exire , niſi quod tenuiſſimum eſt; quod autem craſſius eſt , retinetur:vel fit ob multam ſanguinis ſeroſitatem, multam potationem aut hydropicam conſtitutionem. Craſſi itaque ſudores craſſitiem & lentorem humorum indicant , vnde præſagiunt obſtructiones;

quia

quia ſi tales retinerentur, leui occaſione obſtructionem corporis poris inducerent. Indicant etiam meatuum laxitatem. Craſſities media indicat robur caloris, & ſerum bene eſſe percoctum. Si craſſum ſit cum quodam lentore & obeſitate, & adſit febris hectica, & æger cum tali ſudore debilitetur & emacietur, & in vrinis pinguedo ſupernatans appareat, indicat colliquationem.

§. III.

A Quantitate.

A quantitate ſudoris varia ſigna petuntur, & variæ differentiæ, prout variæ ſunt eius cauſæ. Multi itaque ſudores fiunt, vel ob corporis ac pororum raritatem, quæ facilem humori exitum præbet, vel ob excrementorum abundantiam & ſanguinis ſeroſitatem, vel propter copiam potus aſſumpti; nam qui multum bibunt, plus ſudant; quia abundant in corpore tenues & bilioſi humores; tales enim natura per ſudores facilè expellit; vel ob virtutem expultricis; ſic in criſibus fiunt magni & multi ſudores, quando natura cauſam morbificam per ſudores expellit. Fiunt etiam multi ob debilitatem retentricis: ſic in aliquibus morbis multi ſudores ſunt aliquando lætales, quia proueniunt à læsâ expultrice. Aluus ſuppreſſa & vrina retenta ſæpe etiam ſunt cauſa plurium ſudorum; hinc diuretica aſſumpta ſunt cauſa diminutionis ſudorum. Cutis calor eſt etiam cauſa multorum ſudorum; atque hinc æſtate magis ſudamus quàm hyeme; quia calor poros laxat & ſerum ad habitum trahit; hyems ſtringit & repellit, hinc etiam cachectici, etſi multo humido abundent, tamen quia frigidum corporis habitum habent, non facilè ſudant. Nimius tamen calor eſt etiam aliquando cauſa ſudoris diminuti, quatenus ſc. humidum exiccat; hinc fit quòd in aliquibus febribus ardentibus nunquam appareant ſudores. Sudor itaque multus indicat humorum abundantiam, intemperiem calidam ac humidam, ac febres: in febribus enim plerumque ſudores contingunt niſi impediantur; quia natura humorem è venis per habitum corporis expellit. *Sudor multus ex ſomno factus*, inquit Hippoc. *abſque manifeſtâ causâ, corpus pluri cibo vti ſignificat; ſi verò cibum non accipienti hoc accidat, ſcire oportet quòd euacuatione indigeat.* Sudor multus poſt ſomnum ſine manifeſtâ causâ eſt etiam ſignum hecticæ; hecticâ enim laborantes etiam hyemali tempore, & quàm paucisſimis ſtragulis coaperti poſt primum ſomnum ſæpiſſimè ſolent ſudare, quod eſt pernicioſum; ſunt enim ſudores diaphoretici & colliquatiui, qui corpus ſupra modum exiccant & debilitant. Sudor multus ęgrotanti & acuto morbo laboranti, ſi in ſtatu & in die critico accidit prægreſſis ſignis cócoctionis, morbi ſolutionem indicat; at ſi in principio

morbi

morbi contingit, ſi vires ſunt robuſtæ,morbi longitudinem indicat,quia indicat abundantiam humorum; ſin vires ſunt debiles, non morbi longitudinem,ſed citam mortem præſagiunt; quia ſignificant naturam multitudine humorum oppreſſum iri. Si ſudor ſit copioſus, non poteſt prouenire ex vnâ parte tantùm, ſed neceſſariò ex toto, & ſic non oſtendit vnius partis vitium ſed totius. *Sudor interſectus & non continuus eſt prauus,* inquit Hipp. quia talis eſt ſymptomaticus.

§. IV.

A Qualitate.

A qualitate guſtatili. Salſus ſudor, modò non immodicè ſalſus ſit, ſanitatem indicat; omnis enim ſudor naturaliter debet eſſe ſalſus;immodicè ſalſus caliditatem & terreos humores exuſtos & ſalſam pituitam in venis abundantem indicat. Sudor amarus indicat bilem cum ſero excerni, & bilioſum in venis abundare, & ſic vel caloris abundantiam, vel folliculi fellis obſtructionem, propter quam contingit bilem in habitum deferri; atque hinc Ictericorum ſudor eſt amarus. Acer atque acidus ſudor ob ſimilium humorum admixtionem contingunt; vnde eos vel expelli,quod aliquando eſt bonum; vel in corpore abundare,quod aliquando eſt malum,ſignificat.

A qualitate olfactili. Odor ſudoris non fœtidus eſt ſignum bonæ digeſtionis, & ſignum nihil praui aut fœtidi ſero aut ſanguini eſſe permixtum, fœtor ſudoris contingit à putredine; hinc ſudores eorum,qui leprâ aut prauâ ſcabie & morbo Gallico laborant,ſunt fœtidi.Fit etiam fœtor teſte Galeno à prauis & acribus eduliis manducatis; ſic comeſtio ceparum & porrorum reddit ſudores fœtidos; vel quia talia ob tenuitatem ſuarum partium faciunt fœtidos in venis exiſtentes humores ſero permiſceri & ad habitum ferri; vel quatenus portio ipſorummet eduliorum ſuum odorem ſeruans cum ſero miſcetur; quod ſudorem prauo odore inficit. Sed quæritur: è quorum humorum putredine ſudoris fœtor cauſetur, an humorum in venis putreſcentium fœtor faciat ſudores fœtidos; & an ſudores laborantium febribus putridis debeant eſſe fœtidi; & quando fœtidi ſudores non ſunt, an hoc ſit certum ſignum, nullam eſſe humorum in venis putredinem: Dico in primis putredinem in habitu corporis prope cutem facere ſudores fœtidos; atque hinc leproſorum ac ſcabioſorum ſudores ſunt fœtidi; & ſudores qui exeunt ſub axillis, ſunt fœtidiores illis, qui exeunt ex aliâ parte corporis;quia ſerum cùm in illis non ventiletur, facilè putreſcit. Dico 2. ſi nulla ſit ſub cute putredo, tunc ſi ſudor ſit fœtidus, indicat putredinem internam in venis;ſed ſi non ſit fœtidus, propterea non indicat, quòd non ſit putredo; poteſt enim interiùs in venis eſſe putredo, & tamen ſudores non eſſe fœtidi; ratio eſt, quia quando putredo eſt in profundo, non

neceſſariò

neceſſariò incipit fœtore humores exeuntes per cutem, & ſic ſudores in illo caſu non fœtent.

A qualitate viſibili. Sudorum color naturalis eſt albus cum aliquâ tamen palliditate aut citrinitate admixtâ; & hoc, quia ſero aliquid bilis ob ſuam tenuitatem admiſcetur: hinc albiſſima induſia infecta ſudore perdunt ſuam albedinem, & acquirunt aliquam palliditatem; ſi multum bilis admiſceatur fit pallidior, & ideò ſudores laborantium Ictero reddunt induſia flaua, vt inquit Auicenna: ideoque color ſudorum flauus indicat multam bilem in corpore abundare, vel folliculum fellis eſſe obſtructum, & ſic bilem ad externa ferri. Si color tendit ad viriditatem, eſt ſignum bilis poraceæ ſero permixtæ; ſi ad liuiditatem, melancholiæ. Si ſudor eſt planè aqueus, & nullo colore infectus, indicat ſeri cruditatem & aquoſitatem & pororum anguſtiam, qui nullos humores craſſiores, ſed ſolum purum aqueum tenue ſerum tranſmittunt. Si color eſt ſanguineus, indicat ſanguinem admixtum; hoc contingit duplici de causâ: vel quia pori ſunt valde laxi non tantum cutis, ſed orificiorum vaſorum; vel quia ſanguis eſt valde tenuis & aqueus; vel quia aut retentrix, aut facultas ſeri ſeparatrix eſt valde debilis. Omnis ſudor ſanguineus eſt malus.

A qualitate tactili. Diximus alium ſudorem eſſe calidum, alium frigidum. Sudor naturaliter debet eſſe calidus, nam eius cauſa efficiens inſtrumentalis eſt calor; calore enim ſeparatur ſerum à ſanguine, & calore laxantur cutis pori, per quos debet ſudor tranſire, & calor cum ſpiritu motu ſuo ſudorem extrorſum protrudit, ſic vt meritò omnis ſudor debet eſſe calidus; calor mediocris in ſudore eſt ab his cauſis; calor verò excedens contingit à calore excedente & febrili, vel à bilioſo humore admixto. Calidus itaque moderatè eſt bonum ſignum, & indicat robur caloris natiui; valde calidus febres ac maximè ardentes. Bonum eſt ſemper ſudorem eſſe calidum: malum autem eſſe frigidum. Frigidi ſudoris cauſæ ſunt vel frigidorum crudorumque humorum permixtio, vel caloris natiui extinctio, vel ſaltē ad interiora retractio; hinc ſudores morientium ſunt frigidi, quia eorum calor eſt extinctus. Sudores verò laborantium ſyncope & rigore febrili ideò frigidi ſunt, quia calor eſt ad interiora retractus: Sic in maximis doloribus colicis ſudores ſunt frigidi; quia ſc. à doloris magnitudine calor veluti ſtrangulatus eſt: & in febribus peſtilentibus & internis inflammationibus frigidi fiunt ſudores; quia calor in iis ad interiora eſt retractus, ſic vt habitus corporis relinquatur frigidus; & ideò ſudores per ipſum tranſeuntes euadunt frigidi. Aliquid igitur iſtorum frigus indicat, vel caloris natiui extinctionem, vel retractionem, vel humorum frigidorum crudorumque copiam, qui naturâ ſunt ſuperiores, nec à naturâ coqui poſſunt. Minùs malus eſt ille ſudor frigidus, qui propter caloris retractionem contingit: ſic in febribus intermittentibus ſæpe ſudor eſt frigidus, & talis non eſt valde malus, quia ille tantùm contingit ob caloris retractionem. In ſyncope frigidus

ſudor non eſt etiam valde malus; & non eſt malus, niſi in quantum indicat ſyncopem, quæ eſt mala; ſyncope autem ſæpe facilè ceſſat; contingit autem talis frigidus ſudor in ſyncope etiam propter retractionem caloris. Sudor frigidus poſt maximas euacuationes eſt peſſimus; quia talis fit ex caloris natiui ſummâ diminutione ac extinctione. Peſſimus quoque eſt frigidus ſudor, qui contingit in ardentibus febribus & viſcerum inflammationibus; quia ſignum eſt omnem calorem ad interiora trahi, proindeque ibi calorem eſſe maximum, & magnam viſcerum phlegmonem, quæ eſt admodùm pernicioſa. Lætalis eſt etiam frigidus ſudor à venenis aſſumptis. Peſſimus quoque omnis ſudor frigidus in calidis febribus, partim propter cauſam iam dictam, partim quia ſæpe fit propter reſolutionem & extinctionem caloris, vel propter oppreſſionem & ſtrangulationem à causâ morbificâ, vel multitudine crudi humoris coctionem non recipientis. Peſſimus eſt frigidus ſudor, qui eſt paucus, qui ab vnâ parte tantùm, vt capite, collo, pectore procedit, talis enim omnimodam naturæ debilitatem indicat, quæ non tantùm frigidos excernit ſudores, ſed nec poteſt etiam ex toto, ſed ſolùm ex vnâ parte; nam quando ex toto excernuntur, ſaltem aliquod adhuc naturæ robur indicant, valentis adhuc humores crudos ex toto expellere, ex quâ expulſione vniuerſali adhuc aliquid boni poteſt ſuccedere, quod non poteſt ab expulſione particulari, quæ nunquam poteſt eſſe critica vel ſufficiens. Peſſimus eſt frigidus ſudor, qui in ſtatu ac die critico contingit; quia talis non poteſt eſſe iudicatorius, ſed contingit ſuperatâ extinctaque naturâ. Peſſimus quoque, qui cum lætalibus ſymptomatibus eſt coniunctus. Hipp. 4. *Aphor.*42. ſic inquit, *ſudor multus calidus vel frigidus, ſempérque fluens, frigidus maiorem, calidus minorem morbum ſignificat.* Et 4. *Aph.*37. *ſudores frigidi*, inquit, *cum acutâ febre facti, mortem, cum mitiore longitudinem morbi ſignificant*; ratio eſt, quia in acutâ febre citiùs æger extinguitur, quàm crudi humores, quorum ratione frigidi ſudores fiunt, ſint concocti, in mitiore autem febre datur tempus concoctioni eius, ſed tamen indicat morbum futurum longum, quia tales crudi & craſſi humores difficulter coquuntur. 3. *Prorh.*34. *à profluuio ſanguinis è naribus paucus ſudor frigidus cum refrigeratione, malus*, vt *in Epid.* aduertere licet in Phitiſco aliiſque, quod cum eis in acutis febribus ſudores frigidi ſunt oborti, omnes obiere.

§. V.

A loco.

Vbi ſudor, ibi malum, inquit Hipp. 4. *Aphor.* 38. hic aphoriſmus ita ſimpliciter acceptus non eſt ſemper verus; etenim in febribus malum eſt in toto, & tamen in iis ſæpe fiunt ſudores in vnâ parte tantùm. Itaque in quo ægro adeſt febris, in eo non eſt verum, quod in Aphoriſmos continetur;

tinetur; nam in febribus ſudores ſæpe tantùm fiunt in vultu, vel collo ac pectore; ſed hoc eſt malum. 2. Si ſudor effluat ex vnâ parte, & effluat valde copioſus, tunc etiam non eſt verum, quòd ille ſudor indicet malum ſolùm eſſe in illâ parte, ex quâ effluit, quinimò indicat malum eſſe in toto; nam etſi ex vnâ parte tantùm effluat, venit tamen à toto. 3. Sudor exiens ex vnâ parte in febribus malignis non eſt ſignum malum eſſe in illâ parte, ſed ſolùm eſt ſignum malignitatis ac mortis; itaque in tribus illis caſibus Aphor. ille non eſt verus. Sudor ex toto melior eſt, quàm ex parte; ratio eſt, quia veniens ex toto indicat naturam eſſe fortem, quæ poſſit vndique & æqualiter humorem ex toto expellere, & eſt indicium, quòd viæ æqualiter vndique ſint apertæ, & quòd natura non habeat vſpiam reſiſtentiam. Eſt etiam bonus ex eo, quòd talis ſit criticus; nam qui ab vnâ tantùm parte procedit, non poteſt eſſe criticus; & poſito quòd aliquando etiam poſſit eſſe criticus, nimirum cùm eſt valde copioſus, tamen adhuc melior eſt ille, qui prouenit ex toto. Et hoc quidẽ videtur ſatis verum eſſe in ſudore calido; ſed dubitari poteſt, an ſit etiam verum in ſudore frigido; an ſc. ille melior ſit, qui ex toto procedit, quàm qui ex parte tantùm, & dicunt communiter Medici, quòd frigidus ex toto ſit adhuc melior, quàm frigidus ex parte tantùm; quia per hoc quòd à toto exeat, indicatur adhuc aliquod robur naturæ. Qui verò frigidus eſt, & ex vnâ tantùm parte exiens, duplici nomine indicat malũ; & quia eſt frigidus, & quia ob naturæ debilitatem non exit niſi ex vnâ parte: ſic videmus Hippocratem peſſimo loco habere ſudorem illum frigidum, qui ex vnâ tantùm parte exit. Verùm poſſet adhuc dubitari an frigidus ſudor, qui exit per reſolutionem ac læſam retentricem ſeu caloris extinctionem, an non ſit deterior exiens à toto, quàm à parte; ego autem puto ſudorem ex tali causâ genitum deteriorem eſſe, ſi exeat à toto, quàm ſi ab vnâ parte tantùm; quia exiens ex toto magis debilitat naturam, quàm exiens ab vnâ parte tantùm; & ſic eâ ratione eſt malus vt cauſa; eſt etiam malus vt ſignum, quia deterius eſt talem reſolutionem, colliquationem, retentricis læſionem, caloris extinctionem eſſe in toto, quàm in vnâ parte. Sudores qui exeunt ex vnâ parte tantùm, in acutis morbis ſunt praui; peiores ſi in die critico; peſſimi ſi ſimul frigidi, & cum aliis prauis ſignis coniuncti. Hippoc. 1. *Progn. t.26.* ſudores qui circa caput, ceruicem, vultum tantùm contingunt, prauos eſſe dicit, indicant enim facultatem grauatam, impeditam vel reſolutam. In *Coac. prænot.* idem aſſerit. In ſuppuratis ex pleuritide & peripneumoniâ peſſimum, inquit, eſt, ſi nihil expuunt, ſi oculi cauantur, maxillæ rubent, circa collum & clauiculas ſudant. In ſanis partem aliquam peculiarem facilè ſudare, eſt ſignum debilitatis vel caloris in eâ: ſic partes, quæ aliàs à vulnere aut à peſte fuerunt corruptæ, facilè ſudore corripiuntur: ſic qui difficultate reſpirandi laborant, ſemper magis circa caput aut ceruicẽ ſudant. Qui debili ſunt ſtomacho, cum concoctio impeditur, facilè circa ſtoma-

chum ſudant. Idque circa crura contingit, quibus articuli, artus, aut membra ſunt debilia.

§. VI.

A tempore.

A tempore, quo apparent, etiam ſigna ſumuntur: ſic alij apparent in principio morbi, alij in excremento, alij in incremento, alij in ſtatu. Bonum eſt ſudores fieri in ſtatu; quia tales poſſunt eſſe critici; quemadmodum etiam aliquo modo poſſunt eſſe illi, qui apparent in principio incrementi; apparentes in principio morbi ſunt mali; quia tales non poſſunt eſſe critici. Optimè proinde ſudores, qui apparent in die critico, & qui apparent in illis morbis, qui per ſudores iudicari nati ſunt, quales ſunt febres continuæ & ardentes ac etiam malignæ. Dixi, quòd tales ſudores (poſſint) eſſe critici; quia reuerâ etiamſi in ſtatu appareant, non tamen ſunt ſemper critici; ſed tum tantùm ſunt critici, quando multas alias conditiones habent coniunctas, in quibus quando præterquam quòd fiant in die critico, ſunt etiam cum præuiis ſignis concoctionis. 2. quòd ſint calidi; nam ſudores frigidi non poſſunt eſſe critici, imò ſudores frigidi in die critico ſunt perniciosiſſimi, & perniciosiores, quàm in alio tẽpore; in die enim critico deberent ſudores eſſe iudicantes; iudicãtes autem ſudores debent eſſe calidi, quia criſis ſit à calore robuſto, & criſis eſt humorum concoctorum; concocti autem humores ſunt calidi. 3. requiritur, quòd ſint multi & copioſi; euacuatio enim parua non poteſt facere bonam ac ſufficientem criſim; & euacuationes paruæ ſunt iudicatoria & iudicantia, quæ apud Hipp. habentur valde pernicioſa. 4. Quòd ſudor ſit vniuerſalis; nam particulares ſudores cenſentur eſſe tantùm ſymptomatici; nam cùm febres ſint morbi totius, & morbi venoſi generis vt ſalutariter iudicentur, debent ex toto adeoque ex omnibus venis excerni: ſic 3. *Epid.* apud Hipp. variæ ſunt Hiſtoriæ, Nicodemi, mulieris moroſæ, virginis Lariſſæ, qui febribus laborantes calido & multo ſudore & de toto erumpente ſunt iudicati. Denique ſunt boni illi ſudores qui ſequuntur criticum rigorem; nam talis rigor præcedens eſt ſignum, quòd natura expulerit humores è venis; etenim quando tenues & putridi humores è venis expelluntur in habitum corporis, cùm ipſi allidunt ad partes ſenſibiles & neruoſas, fit rigor, & ſic ſudor ſequens rigorem eſt ſignum, quòd ipſe ſit factus à naturâ expellente cauſam morbificam è venis ad habitum. Et multis locis oſtendit Hipp. *in Epid.* tales ſudores frequentes poſt rigores eſſe bonos. 4. *Epid. pro bono ſigno in quodam ægro,* inquit, *acuta febris, rigor, ſudauit.* Et loquens de Muliere in littore decumbente, *vndecimo,* inquit, *ſuperriguit, igne eſt correpta, ſudauit, febre eſt liberata.* Et eodem modo de Phereone loquens, *decimo ſeptimo,* inquit, *ſuperriguit, febris acuta, ſudauit, decretoriè eſt liberatus.* Sic 4. *Aph.* 58. *ardente*

ardente febre correpto rigor ſuperueniens, ſolutio; ſc. rigor eſt indicium ſudoris futuri. Quibus verbis ſignificatur, quòd talis rigor ſudorem ſequens ſit bonus. Bonus eſt ſudor, qui alleuiat & morbum tollit; malus poſt quem mala ſymptomata ſequuntur,& ſic Hipp.1.*Prognoſt.*dicit, illos ſudores eſſe malos, qui neque morbum ſoluunt, neque alleuiant. Et 4. *Aphor.*56. ſic inquit, *febricitantes ſi ſudor accidit febre non deficiente, malum; prorogatur enim morbus, humiditatémque ſignificat copioſam.* Tandem omnes ſudores cum bonis omnibus aliis ſignis coniuncti,ſunt boni, cum malis mali. Tum autem magis mali cenſendi ſunt, cum praua illa ſymptomata ſudores ſequuntur;nam quando eos præcedunt, tunc ſuperueniente ſudore & criſi poſſunt omnia ſuperari & excerni;at cùm ſequuntur, eſt ſignum, quòd illa criſis ſit defectuoſa & mala, & quòd talis ſudor ſit iudicatorium non iudicans. Inter alia praua ſymptomata peſſimum eſt, ſi poſt ſudores ſequantur rigores; ſicut enim dixi, bonum eſſe ſudores ſequi poſt rigores, ita è contrà malum eſt poſt ſudores ſequi rigorem; quia hoc indicium eſt, humores putridos illis ſudoribus non eſſe expulſos, vel ſaltem non ſufficienter, ſed in corpore remanſiſſe; ſi enim expulſi eſſent, iam non iterum fieret rigor. Porrò ſudores apparentes in morbi principio; cùm humores adhuc ſunt crudi, & nulla adhuc facta eſt concoctio, ſunt mali, vt Hippoc. 2. *Epidem.* 1. *t.* 2. teſtatur.

Cap. IV.

A Deiectionibus.

§. I.

A Variis deiectionum differentiis ſigna ſumuntur, à quantitate, ſubſtantiæ modo, qualitate, modo exeundi, tempore, &c.

§. II.

A Quantitate.

Deiectiones copioſæ ſeu alui fluxus à variis cauſis fiunt.1. ab impeditâ alimentorum diſtributione;tum enim alimentum omne, etiam chyloſum,cum excrementis excernitur; impeditur autem alimenti diſtributio vel propter meſenterij obſtructionem,vel inflammationem,&c.2.à pinguedinis inteſtinorum vel totius corporis colliquatione, vt in febribus peſtilentibus, cauſo, phthiſi, viſcerum inflammationibus;inſuper ab hepatis imbecillitate nequeuntis chylum attrahere, neque ab alimentis

ſeparare à copiâ etiam alimenti grauantis vel habentis facultatem lubricandi, irritandi, purgandique. A cacochymiâ humorum, catarrho, criſi, facultate retentrice debilitatâ, vel expultrice irritatâ. Hæc omnia, vt ſuas cauſas, indicat alui fluxus. Alui porrò fluxus aliquando eſt malus, aliquando bonus: Bonus, quat. morbificam cauſam reuellit, euacuat, deriuat; Malus, in quantum corpus debilitat, calorem natiuum diminuit, ſomnum impedit, & morbificam cauſam non educit. Plurimi morbi alui fluxu ſoluuntur. Omnis alui fluxus criticus eſt bonus; ſymptomaticus plerumque malus: tum cenſetur eſſe criticus, cùm contingit præuiis ſignis coctionis, in ſtatu morbi, cum leuamine,& cùm talis euacuatur humor, qualem morbi cauſam eſſe veriſimile eſt, nempe bilis multa pituitæ permixta in acutis morbis; bilis enim acutos morbos ac qui per criſim ſoluuntur, facere ſolet. Tum verò cenſetur eſſe ſymptomaticus, cùm fit in morbi principio ſine leuamine, cum magnâ anxietate;& poſt eum æger deteriùs habeat, ac debilior euaſit. Non rarò tamen contingit alui fluxus in principio etiam vtiles eſſe, quatenus antecedentem morbi cauſam aliquando euacuant; ſed id minus ſecurum eſt. Alio autem loco nobis diſputandum erit, an ſymptomaticæ euacuationes ſeu in principiis factæ aliquando vtiles eſſe poſſint. Hipp.4.*Coac*.16. Sic inquit, *in febre ardente valde ſoluta aluus, lætale.* Contrarium eius dicit 4. *Coac*.46. vbi ait: *acutos morbos deiectionibus curari;& 4.Aph.60. quibus*, inquit, *per febres ardentes aures obſurduerunt, ſanguis per nares fluens, aut aluus turbata morbum ſoluit.* In *Epid. tempeſtate* 3. dicit, multos ſeruatos in ardentibus febribus, tum aliis euacuationibus, tum ſolutâ aluo. Quapropter diſtinguendum eſt, quia alui fluxus in febribus ardentibus plurimum nocet, aliquando prodeſt & morbum ſoluit. Itaque ſymptomaticus eſt lætale ſignum, criticus verò ſeu fiens in ſtatu,præuiis ſignis coctionis, cum læuamine, cùm talia excernuntur, qualia debent, vtilis eſt. Sic Hipp. *in Aphor.* illas alui turbationes dicit eſſe bonas,quibus talia euacuantur, qualia euacuari oportet, & quas ægri leuiter ferunt. Hippoc. 2. *Coac. comm*.2. *t*.15. *dolores*, inquit, *qui in hypochondriis incidunt, tum aliàs praui ſunt, tum ſi aluus inde profluat.* Per dolores autem hypochondiorum intelligit pro more ſuo, hepatis ac lienis inflammationes. Et 6. *Aphor*.16. dicit, *à pleuritide ac peripneumoniâ detentos, ſi fluor alui ſuperueniat, malum:* quibus verbis indicat, in internis inflammationibus alui fluxum eſſe lætalem ac periculoſum; & ratio eſt, quia talis alui fluxus eſt cum magnâ noxâ & ſine vtilitate; debilitat enim,& interim cauſam morbificam ipſi inflammationi incluſam non poteſt educere. Aliis tamen locis contrarium dicit: Sic 2. *Coac*.3. *comm*.2. *quibus in febre*, inquit, *dolore lateris accedente aluus multa aquoſa ac biliosa egerit, hi alleuiantur*, & *lib. de aëre, aquâ & loc.* dicit, *rarò pleuritidi obnoxios eſſe, quibus aluus humidior eſt.*Quapropter ſciendum eſt in viſcerum inflammationibus, ac præcipuè partium ſuperiorum, vt & pleuræ & pulmonis, vt plurimùm alui fluxus nociuos eſſe, ob cauſam iam dictam.

ctam. Poſſunt tamen etiam aliquando prodeſſe; idque tum cùm in ſtatu præuiis ſignis coctionis, ac cum leuamine fiunt. 5. *Aphor.* 12. ſic habetur: *Quibus per ætatem capilli è capite defluunt, ÿ alui profluuio ſuperueniente, moriuntur.* Et 5. *Aphor.*14. *ſi tabe*, inquit, *detentis alui profluuium ſuperuenerit, pernitioſum:* quod quotidiana experientia docet; nam mox vt tabidi & hectici alui profluuio corripiuntur, ſtatim ſummoperè debilitantur, & deficiunt, & moriuntur; ratio eſt quia talis fluxus eſt colliquatiuus; ex quâ humidi alimentaris & humidi primigenij colliquatione ſtatim moriuntur: id confirmat Celſus *lib.* 8. *cap.*2. his verbis: *ſi quis etiam in eo morbo* (loquitur de tabe) *diutiùs traxerit, vbi capilli defluunt, vbi vrina araneis quædam ſimilia ſubſidentia oſtendit, atque in his odor fœtidus eſt, maximéque vbi poſt hæc orta deiectio eſt, protinus moriuntur.* Porrò Celſus *eodem cap.* ſic inquit: *mulier quoque grauida eiuſmodi caſu capi poteſt, nimio ſc. alui fluxu; atque etiamſi ipſa conualuit, partum tamen perdit.* Ab alui profluuio non raró mulieribus abortus contingit, à quo tum ipſis, tum ad minimùm fœtui necdum maturo mortis periculum eſt. Contrà alui fluxus in multis morbis prodeſt. Celſus *loco cit.* dicit, *alui fluxum in paralyſi, lippitudine, ſurditate remedio eſſe.* Hipp. 2. *Coac. comm.*1. *lib.*6. ſic inquit; *incipienti hydropi alui profluuium aquoſum ſine cruditate morbum ſoluit*; id eſt, niſi fiat à peculiari cruditate nam tali ratione hydrops non ſolueretur. 7. *Aphor.* 29. *leucophlegmatiâ laboranti alui fluor ſuperueniens morbum ſoluit:* quod intelligendum eſt de leucophlegmatiâ, in quâ pituita adhuc eſt in venis, non de anaſarcâ, cuius cauſa morbifica eſt extra venas & per aluum educi non poteſt. Idem aſſerit *ſect.* 2. *Coac. comm.* 1. *lib.* 7. Porrò alui fluxus & capitis doloribus, & difficultati reſpirandi, & vomitionibus, colicæ, ileo, ventris doloribus, nauſeis, aliiſque variis inferni ventris affectibus ſuperueniens, eos frequentiſſimè ſoluit. In læſionibus ſenſuum etiam frequenter prodeſt. Hippoc. 2. *Coac. lib.*1. *comm.*2. *lippitudini*, inquit, *profluuium alui, ſponte naturæ motum, bonum.* Quòd 7. *Aphor.* 17. confirmat, *libro de cap. vuln.* inflammatos oculos diarrhæâ ſolui ſcribit. Contra aluus ſuppreſſa in ſanis ſemper eſt mala & vt ſignum, & vt cauſa. Vt ſignum, quia indicat internum ardorem excrementa alui exiccantem, obſtructionem, expultricis torporem: vt cauſa, quia facit ſordes ac prauos humores, qui cum alui excrementis à naturâ ſolent excerni; intùs retineri, iique retenti in inteſtinis faciunt ileos, dolores colicos inappetentiam, capitis dolores, nauſeas: & iidem humores retenti, in viſcera ac venas rapti ac bono ſanguini permixti, eum inficiunt, putredinem afferunt, & in viſceribus obſtructiones. Si aluo diu ſuppreſſæ ſuperueniat vomitus cum dolore hypochondrij, eſt ſignum ilei. Hippocrates vbique ſuppreſſam aluum in morbis acutis ponit inter ſigna conuulſionis. 1. *Coac.*36.*comm.*2. *qui capite*, inquit, *dolent, leniter deſudant, aluo ſunt ſuppreſſa, facilè in conuulſionem incidunt.* Et ipſemet Ariſtoteles *cap.*6. *hiſt. animal.*12. alui ſuppreſſionem in conuulſione eſſe malam, ſcribit.

bit. Porrò in omnibus affectibus euacuatione indigentibus atque à repletione cauſatis ſemper ſuppreſſio alui eſt mala.

§. III.

A Qualitatibus.

A qualitate viſibili: Deiectiones rubræ ac ſanguinolentæ plerumque ſunt malæ; *nam*, vt inquit Hipp. *Sanguis à quacunque parte exierit, malum.* Sanguinis tamen eiectio periodica, ſanguiniſque craſſi, atri, ac fœculenti, eaque moderata, & quæ hæmorrhoidalis ſit, eſt bona. In acutis febribus eiectio ſanguinolenta eſt mala; nam contingit ex acrimoniâ calore ac tenuitate ſanguinis, & ſic eſt mala vt ſignum; & euacuat ſpiritus, & debilitat calorem natiuum; & ſic eſt mala vt cauſa, præcipuè cum peccat quantitate. In inflammationibus tamen internis cruentæ deiectiones ſunt bonæ ac criticæ. Hinc Hipp. 2. *Coac.comm.2.lib.3.t.26. dolores*, inquit, *hypochondrij, oris ventriculi, hepatis & earum, quæ circa vmbilicum ſunt, partium, excreto per aluum ſanguine ſeruantur, non excreto pereunt.* Quid à ſanguine tum à ſede, tum ex aliis partibus exeunte ſit præſagiendum, latiùs ſupra diximus; ſicut etiam diximus, quid ex pure exeunte præſagiendum; & ita de purulentis deiectionibus hîc non ampliùs loquimur. Deiectiones varias ac diuerſi coloris Hippocrates vbique damnat. Eum imitatur Celſus *lib.2. cap. 6.* enumerans varia ſigna mortis præcipuè in febribus continuis; *aluus*, inquit, *peſtifera eſt, quæ variat:* quod idem dicit *cap.*8. Variæ deiectiones ideò malæ ſunt, quia indicant vel periculum, vel morbi diuturnitatem: periculum, quia indicant diuerſos in corpore prauos humores eſſe; diuerſi autem humores inducunt diuerſa ſymptomata & confuſa, & contrarios morbos, & contraria exigunt remedia, quæ vires deſtruunt, & difficulter diuerſi humores ſimul poſſunt euacuari & difficulter diuerſi morbi ſimul curari; cui accedit, quòd diuerſitas cauſarum inducendo varios ac diuerſos morbos & ſymptomata implicata & confuſa, facit quòd neque morbi genus neque pars affecta bene dignoſci poſſit; ex quo etiam ſequitur difficilior cura. Indicant etiam morbi diuturnitatem, ratio eſt, quia, vt inquit Galenus, *diuerſæ affectus & diuerſæ cacochymiæ non tam breui tempore poſſunt expurgari, quàm vna tantùm*; ſed meliùs eſt dicere quòd diuerſitas humorum morbificorum tum ſolùm facit diuturnitatem, cùm morbus eſt ſalutaris, ac cùm æger eſt robuſtus; at cum æger eſt debilis, facit potiùs breuitatem, quia facit, vt morbus citiùs ad mortem terminetur. Eiectio valde bilioſa & flaua eſt etiam mala, teſte Hipp. *in Progn.* eſt autem mala & vt ſignum & vt cauſa; vt ſignum, quia indicat abundantiam bilis in corpore, qui eſt humor prauus: vt cauſa, quia in exitu tranſiens per partes intermedias, in eis ſæpe praua ſymptomata, mordicationes, anxietates, cardialgias, ac vlcerationes producit. Hipp. 2.

Coac.

Coac.6. quibus eiectio, inquit, *bilioſa eſt, circa pectus mordicatio, malum; hæc enim eius abundantiam indicant in toto.* Et 7. *Aphor.*23. *à ſynceră deiectione dyſenteria*; per ſynceram deiectionem intelligit Hipp. bilioſum; cùm ſc. ſyncera & mera bilis excernitur, & præcipuè bilis ſyncera aſſata & ſine ſero: interim cùm dicitur, quòd flaua & bilioſa deiectio ſit mala, intelligendum eſt cum eſſe malam, cum eſt ſymptomatica; nam aliquando eſt critica, & tum eſt bona; propterea talis deiectio mala eſt, cum apparet in principio, nec fit robore naturæ expellentis, ſed copiâ, acrimoniâ, ac malignitate bilis in toto abundantis; & tum ob copiam bilis exiſtentis in toto prænunciat morbum grauem ac periculoſum futurum; ſed in declinatione ac ſtatu non eſt periculoſa; quia tum eſt critica, ſi ſc. tum inſuper adſint ſigna concoctionis, ſi vires ſint robuſtæ, & ſequitur aleuiatio. *Deiectio alba eſt etiam mala in acutis*, vt ait Hipp.1. *Prorh.*7. ſignificat enim cruditatem, & quod eſt peſſimum, bilem intus retineri, neque eam ad inteſtina excerni, quod eſt malum: præcipuè autem eſt mala in phrenitide & ictero: in phrenitide, quia indicat bilem omnem ſurſum ad caput delatam eſſe, quod morbi magnitudinem & periculum indicat: In ictero, quia indicat maximam obſtructionem in meatu cholidocho, per quem bilis à folliculo fellis ad inteſtinum ieiunum excernitur. Hipp.1. *Coac.*38. *comm.*2. *à regio morbo abundè colorati moriuntur*, inquit, *alba verò ex his deiectio procedit.* Et 1. *Prorh.*1. *&* 3. *Coac.*16. *in phrenitide*, inquit, *alui deiectiones albæ & igoania, malum.* Debet autem medicus animaduertere ne decipiatur, an albedo non ſit à manifeſtâ causâ atque à cibo; ſic enim deceptus fuit Hipp. in Apollonio, in quo excrementa alui erant alba à cremore hordei, lacte, emulſione amygdalarum, &c. quæ ægri comedunt. Deiectiones virides, liuidæ, nigræ ſunt lætales, niſi fiant in morbi declinatione & ſint criticæ, & fiant cum leuamine: virides indicant magnam aduſtionem, æruginoſam ac porraceam bilem morbum facientem, quæ peſſima eſt: Liuida indicat caloris natiui extructionem, præcipuè cùm alia peſſima ſymptomata comitantur: Atra indicat maximum incendium, torridam & ſuperaſſatam bilem. Hipp.2.*Progn.* ſic inquit: omnium maximè lætifera eſt liuida, nigra, & quæ peioris eſt fœtoris, quàm de conſuetudine. 4. *Aphor.*47. excretiones in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, & bilioſæ omnes malæ. Dicit (in febribus non intermittentibus) quia in intermittentibus, nempe quaternis fæces aliquando poſſunt eſſe liuidæ ſine periculo aut malo ſigno; quia fiunt ab humoris melancholici quaternam facientis ad aluum ac inteſt'na excretione. Eaſdem deiectionum differentias etiam malas & pernicioſas eſſe dicit Celſus *lib.* 2. *cap.*4. Ab aliis qualitatibus ſic ſigna deſumuntur.

Excrementa alui valde & ſupra modum fœtentia ſunt praua; indicant enim magnam cruditatem, putredinem aut corporis colliquationem. Hipp.4. *Aphor.* 47. valde fœtidas fœces inter malas ponit. Et Galen. *in Epid.* fœtorem fœcium in ardentibus ponit inter ſigna colliqua-

tionis renum; colliquatiuæ enim fœces ſemper ſunt valde fœtidæ. Sic & *in Progn.* & Celſus & Aëtius valde fœtidas fæces inter prauas ponunt. Atque hoc eſt intelligendum de valde fœtentibus in acutis; nam in ſanis magnus fœtor non eſt tam malum ſignum: aliquorum enim hominum etiam ſanorum fæces, tum à ſuâ proprietate, tum à cibis, quos comedunt vt aliis, cæpis, &c. ordinariè ſupra modum fœtent: fœtent magis fœces nobilium quàm pauperum; quia fœtor fœcum à pane eſt longe minor, quàm à cibis delicatioribus. In pueris magnus excrementorum fœtor eſt inter ſigna vermium, præſertim ſi non tantùm fœtida, ſed etiam ſint liquidiora; liquidiora enim ſemper ſunt fœtidiora ſiccis & compactis. Spumoſæ deiectiones alui in acutis ab Hippoc. *in Prognoſt.* dicuntur eſſe malæ. 1. *Prorh.* 6. ſic inquit: deiectiones alui deſinentes in ſpumoſas meracas, exacerbatoriæ ſunt: Et cap. 7. in morbis acutis bilioſis valde albæ, inquit, *ſpumoſæ*, circumbilioſæ egeſtiones, malæ; malæ & vrinæ eiuſmodi; ratio eſt, quia ſpumoſa excrementa indicant multum flatum viſcidæ pituitæ admixtum; talis flatus non poteſt ſic pituitæ permiſceri, niſi vel ex magnò corporis motu, vel magno ardore ac incendio interno, quo modo videmus ignem calidum in aquâ ſpumam excitare. Non fit ea flatus permixtio in laborantibus morbo acuto à motu corporis, quia tales non poſſunt multùm moueri, ſed proſtrati & quieti decumbunt in lecto; quare fit ab incendio interno; tale autem incendium eſt malum. Ego potiùs puto ſpumoſa excrementa eſſe mala in acutis, quia indicant debilitatem & debilem calorem natiuum, & ſunt ſoboles frigiditatis; omnia autem ſymptomata frigiditatis in calidis & ardentibus febribus, vt fœces liquidæ, albæ, torpor, ignauia, ſopor, liuor & excrementorum ſunt ſigna perniciosa.

Not. tamen, quòd aliquando excrementa poſſint eſſe ſpumoſa à catharrho à capite in inteſtina delabente, & talia non ſunt ita mala: Sic Hipp. 7. *Aphor.* 30. *quibus per diarrhæas*, inquit, *ſpumoſa ſunt alui excrementa, iis à capite fit defluxio.* Liquidæ deiectiones in acutis non ſunt etiam bonæ; ſunt enim præter naturam ægritudinis; ex naturâ enim ægritudinis deberent eſſe ſiccæ; quæ autem ſymptomata in morbis ſunt contra naturam ac rationem eorum, ſunt mala ac ſuſpecta; vel enim indicant varietatem cauſarum, & præter bilem in corpore etiam abundare pituitam, vel indicant colliquationem, vel cruditatem, vel facultatem retentricem debilem. In ſanis aluum eſſe perpetuò liquidam non eſt etiam bonum; eſt enim ſignũ cruditatis, cacochymiæ bilioſæ, membra non bene nutriri; nec ex chylo alimentariam humiditatem ſatis bene ad ſe trahere; excrementa enim hominis bene valentis non liquida, nec etiam ſicca, ſed mollia eſſe debent, vt non fluant, ſed conſiſtentiam habeant & figuram, vt inquit Hippoc. 1. *Prognoſt.* 9. Celſus *lib.* 2. *cap.* 3. Paulus, Aëtius, aliique.

§. IV.

§. IV.

A modo exeundi.

Si deiectiones ſpontè exeunt ſine ſenſu, malum. Hipp. 2. *Prorh. t.46.* ſic inquit: *Si ex ventre tenuia non ſentienti ægroto exierint, ſi extra ſe non ſit, malum*; nam ſi non ſit extra ſe, tum ſolum delirium indicant; aliàs ſignificat partes, per quas excretio fit, non ampliùs ſentire, & exire excrementa non vi expultricis, ſed debilitate retentricis, vel muſculum ſphincterem eſſe reſolutum.

§. V.

A ſubſtantiâ quæ cum fæcibus exit.

Quid ſanguis, quid pus cum fæcibus exeuntia ſignificent, ſuprà dictum eſt; quid flatus, quid vermes, infra eſt dicendum. Hic itaque de nonnullis aliis. Hipp. *in Coac.* deiectiones ramentoſas dicit eſſe malas; ramentoſæ deiectiones ſunt, in quibus velut inteſtinorum ramenta conſpiciuntur; cùm tales in acutis contingunt, indicant inteſtina erodi ab acrimoniâ humoris bilioſi morbum facientis. Ramentoſæ deiectiones in dyſenteriâ ſunt malæ, & vlceris magnitudinem indicant. *Corpuſcula quædam ſeminibus cucurbitæ ſimilia exeuntia vermem latum indicant*, vt inquit Paulus *lib.4. cap.55.* Et Aëtius *lib.9. cap.4.* Porrò etſi ſic poſuerimus varias fæcum differentias prauas, lætales atque pernitioſas, ſciendum tamen non valdè efficacia ab excrementis alui ſigna deſumi. 1. quia aluus eſt communis totius corporis ſentina, & natura ſæpe fortuitò varij generis humores ac ſordes ad aluum demandat, ex quibus nullum ſignum certum deſumi poteſt; quia quantumcunque ſint praua, quæ excernuntur, eo ipſo ſunt bona, quòd excernantur. Praua excrementa ſæpe ſunt ſigna mala per hoc, quòd indicent adhuc conſimilis generis humores in corpore remanere, vel perpetuò adhuc generari; ſæpe autem non remanent vel ſaltem pauciſſimi, vel non quotidie generantur, vel antea diu generati ac in corpore relicti robore expultricis excernuntur, & hoc eſt bonum. Porrò & eiuſmodi deiectiones ſunt criticæ, & tum omnes ſunt bonæ, cuiuſcumque ſint humoris, & quantumcumque praui; & ideò ad ſecurè iudicandum ex deiectionibus, ſalutares ne ſint an pernitioſæ, ſymptomaticæ an criticæ, diſtinguendum, quo tempore, quâ facilitate exeant quo leuamine, quæ bona vel mala ſymptomata eis coniungantur, & an ſigna coctionis ac cruditatis in vrinâ præceſſerint, nec ne.

Cap. V.

De Vrinis.

§. I.

Vrina quid?

VRina eſt excrementum ſecundæ concoctionis, vehiculum ſanguinis, attractum à renibus, eorumque vi ſecretum. Dico eſſe excrementum, 1. quia nulla pars nutritur eâ. 2. quia quotidie excernitur, quòd non fieret, ſi eſſet vtile alimentum: nec valet dicere, quòd habeat ſerum vſum in corpore, cum ſit vehiculum ſanguinis, & ideò non ſit excrementum; quia multa ſunt excrementa habentia vtilitatem, quæ tamen ideò non ſunt partes, vt pili, vngues, bilis in veſiculâ fellis & melancholia in liene. Duplicia enim ſunt in corpore excrementa; aliqua omninò inutilia, vt fæces alui, ſordes aurium, narium, &c. aliqua verò vtilia, vt iam dicta; & inter ea eſt vrina ſeu ſerum: non eſt contra naturam excrementa adhuc habere aliquam vtilitatem; ſed tantùm vt ſit alimentum. Pro quo not. vt adhuc dicemus, quòd vrina vt vrina ſeu vrina ſecundum appellationem, id eſt, vrina, quando eſt eo loco & ſtatu, quo nomen vrinæ meretur, & quo propriè appellatur vrina, vtpote quando tranſiuit renes, ac iam eſt in veſicâ, non habeat ampliùs vtilitatem: & ſic hinc eſt meriſſimum excrementum: tunc autem ſolùm habet vtilitatem, quando adhuc eſt in renibus: tunc verò adhuc non dicitur vrina, nec eſt vrina ſecundum appellationem; ſed ſecundum eſſentiam, id eſt, illud ſerum, quod ſecundum eſſentiam quidem eſt vrina, etſi adhuc ſic non vocetur, & ab vrinâ ſolùm differat per hoc, quòd necdum à ſanguine ſit ſeparatum; quâ ſeparatione eſſentia eius non mutatur, illud, inquam, ſerum habet vtilitatem. Nec valet etiam dicere, quòd ſerum attrahatur à renibus & veſicâ, ac proinde videatur eſſe alimentum & non excrementum; eo quòd ſi tantùm ſit excrementum, non traheretur ab iis; cum nulla pars trahat aliquid, niſi quod habeat rationem alimenti; quia vt mox dicemus hoc non eſt verum; trahunt enim bene partes id, à quo nutriuntur. Dixi, eſſe excrementum ſecundæ concoctionis. Circa quod eſt difficultas; cùm alij dicant eſſe primæ, alij ſecundæ, alij tertiæ concoctionis excrementum; Alij dixerunt eſſe excrementum ſtomachi, alij hepatis, alij venarum, alij renum. *Verùm dico* in primis non eſſe excrementum ſtomachi, 1. quia chylus totius, id eſt, omnia quæ in ventriculo cocta ſunt, quando perueniunt ad hepar, ibi permutantur eſſentialiter, & perdunt formam, quam in ſtomacho habuere & acquirunt aliam: ſic vbi chylus

chylus fit ibi ſanguis , bilis , &c. quæ eſſentialiter differunt à chylo: aquoſitas alimenti, quæ in chylo fuit, vnà cum chylo etiam ad hepar tranſit; ergo eodem modo, quo reliquæ partes chyli, in hepate eſſentialiter permutatur: ſi ergo vltimam eſſentiam, quam habet, acquirat in hepate: ergo non in ſtomacho, & ſic eſt effectus, & conſequenter excrementum hepatis; illius enim partis eſt excrementum, à quâ vltimò ſuam eſſentiam, & formam recipit; nam quod aquoſitas illa fuit, cùm eſſet in ſtomacho, hoc non eſt ampliùs poſtquàm fuit in hepate, ſed illam eſſentiam & formam perdit; & ſic ſi fuiſſet in ſtomacho ſerum ſeu vrina, non eſſet ampliùs, poſtquàm fuiſſet in hepate. Sicut ergo bilis & melancholia ſuperuacaneæ non dicuntur excrementum ſtomachi ſed hepatis; quia in illo acquiſiuerunt ſuam eſſentiam & vltimam formam, id quod eſt in ſtomacho; ita & ſerum debet dici excrementum eius, eo quòd etiam in illo ſuam vltimam eſſentiam acquiſierit. Non eſt equidem dubium, quin ſerum aliquod principium ſuæ alterationis acquirat in ſtomacho, ſed ideo non eſt excrementum eius; ſic enim & prædicti humores in eo aliquod quoque ſuæ alterationis principium habent, & tamen idcircò non dicuntur excrementa ſtomachi. *Probo*. 2. vbi excrementum aliquod eſt generatum, ibi poſt ſuam generationem ſtatim à bono alimento ſeparatur; ſic excrementa alui poſt primam coctionem ſeparantur, nec tranſeunt ad locum ſecundæ concoctionis; ſic bilis, melancholia excrementitiæ poſt concoctionem hepatis ſeparantur, nec tranſeunt in habitum corporis, id eſt, ad locum tertiæ concoctionis: ſed ſerum non ſeparatur à chylo bono poſt primam concoctionem, ſed cum toto chylo tranſit ad hepar: ergo non eſt excrementum primæ concoctionis; quia excrementum anterioris concoctionis non tranſit ad organum ſecundæ concoctionis; nec organum ſecundæ concoctionis trahit illud; vrina autem ſeu ſerum trahitur ab hepate, vt eſt manifeſtum; quia ſi traheretur, non poſſet ſponte ſuâ per anguſtias venarum meſaraicarum pertranſire. *Probatur* 3. vſus ſeri eſt pro ſecundâ coctione; ergo in illâ generatur. anteced. probatur; quia vſus ſeri eſt deducere ſanguinem per minimas venas & humiditate ſuâ impedire, ne ſanguis ſuperaſſetur: vt patet ex eo, quòd ſerum etiam in vltimis venarum extremitatibus reperiatur; vbi non reperiretur, niſi propter illam cauſam, vt ſcilicet ſanguinem eò deduceret. Conſeq. prob. quia ſi fuiſſet excrementum primæ, non conueniret ad inſtrumenta concoctionis ſecundæ, ibi bonum illius coctionis alimentum deprauari. *Probo etiam* non eſſe excrementum tertiæ concoctionis; ſi enim eſſet excrementum tertiæ coctionis, deberet eſſe excrementum illius tertiæ coctionis, quæ fit in renibus vel veſicâ, & eſſet excrementum renum aut veſicæ; at hoc non eſt; Ergo. *Probatur. minor*. 1. ſerum eſt excrementum commune, & eſt excrementum totius alimenti, & non eſt excrementum alicuius partis

Oo 3 peculiaris

peculiaris; hoc indicat eius quantitas; nam neque renes, nec veſica poſſunt habere tantam quantitatem excrementi. Denique excrementa tertiæ coctionis ſunt ſolùm quædam ſordes & vapores à ſingulis partibus ſecedentes. 2. Seri vſus eſt in ſecundâ coctione; ergo non poteſt generari in tertiâ quia ſic haberet citiùs vſum quàm eſſentiam, quòd eſt abſurdum. 3. Serum ſecernitur à renibus,ergo eſt genitum antequam ad renes veniat; nihil enim ſecernitur, niſi quod iam ante eſt; ſecretione autem ſolâ eſſentiam ſuam non acquirit. Dico itaque ſerum & vrinam eſſe excrementum ſecundæ concoctionis, *quòd probatur*: 1. quia ſi neque eſt primæ neque tertiæ, tunc eſt ſecundæ. 2. in organis ſecundæ concoctionis neceſſariò alteratur,in illis reperitur, in illis præſtat vſum ſuum, ab illis exiens ſecernitur, partim per halitum corporis, & dicitur ſudor, partim per renes & veſicam & tunc dicitur vrina, cum alimento ſecundæ concoctionis manet commixtum, & ſequitur mutationes alimenti ſecundæ concoctionis, & ſicut illa mutatur, ita & ipſa mutatur, & ſic ex eâ optimè iudicatur de diſpoſitione alimenti, & inſtrumentorum ſecundæ coctionis. Eſt equidem verum vrinam bene indicare ſuper primam coctionem, & ſuper organis coctionis tertiæ, nempe renibus & veſicâ, ſed hoc non eſt eo, quòd in iis eſſentiam ſuam acquirat,ſed quòd per ea tranſeat, & in prima coctione aliquod ſaltem rudimentum ſuæ alterationis, & in renibus ac veſicâ aliquam vlteriorem perfectionem ſuæ eſſentiæ acquirat. Dicet aliquis, argumenta prædicta probant quidem ſerum in ſecundâ coctione generari,ſed non vrinam;vrina enim videtur eſſe quid à ſero diuerſum;quia ſerum, quod eſt in venis, quandiu eſt in eis, non poteſt dici vrina, ſed tunc tantùm, cùm à renibus & veſicâ eſt attractum & ab iis alteratum, & ſic vrina non eſt in venis, nec in eis fit, ſed tantùm in renibus ac veſicâ. Reſp. verum eſſe vrinam non dici talem, antequam ſit attracta à renibus, & quàm diu eſt in venis non dicitur vrina; verùm nihil refert, quòd ibi non vocetur vrina, ſed ſufficit, quòd eſſentialiter ſit vrina, & quòd vrina, quæ eſt in renibus ac veſicâ, non habeat aliam eſſentiam, quàm ſerum, quòd eſt in venis, & quòd non differant eſſentiâ,ſed leui aliquâ alteratione,quam adhuc vrina in renibus aut veſicâ acquirere poteſt:& ſic verum eſt,quòd vrina eſſentialiter in hepate & venis generetur; & ſic ibi exiſtens vrina nondum appelletur; appellatio enim nihil facit ad rem, nec mutat eius eſſentiam. Itaque vrina eſſentialiter eſt excrementum hepatis & venarum, 2. ſolùm autem tunc vrina dicitur, cùm ad renes & veſicam eſt ſecreta, & ſic quoque hâc ratione non immeritò poteſt vrina renum & veſicæ excrementum dici;quia per illa ſaltem tranſit, & in iis aliquam leuem alterationem & vrinæ nomen acquirat.

§. II.

§. II.

De Materiâ vrinæ.

Duplex eſt vrinæ materia, vna remanens, altera tranſiens. Pro quo notand. etſi potus aſſumptus, poſtquàm in hepate eſſentialiter eſt tranſmutatus, ſit verè & ſubſtantialiter ſerum; & ſerum, quod eſt in venis cum ſanguine, non habeat aliam eſſentiam, quam ille potus, qui in hepate alteratus in venas cum ſanguine non tranſit, ſed ſtatim à ſanguine ſeparatur & vehitur ad veſicam, tamen ille potus alteratus & ſic ad veſicam miſſus, non dicitur ſerum, quia nec dum fuit ſerum ſanguinis, & necdum cum ſanguine fuit, & nondum præſtitit vſum quem præſtat ſerum, quod eſt in ſanguine, & ſic non dicitur ſerum, etſi ſecundum eſſentiam ſit ſerum & non differat ab eo: ergo materia ordinaria vrinæ eſt potus, qui ſeri vice adhuc functus non fuit, ſed ab hepate immediatè eſt ſeparatus; & illa eſt materia tranſiens eius. Dico tranſiens, quia potus debet primò eſſentialiter permutari, antequam fiat vrina; ſi enim eſſentialiter non tranſmutetur, ſicut aliquando bene contingit in ebrioſis & multum bibentibus, qui ſæpe potum aſſumptum immediatè & non alteratum emittunt, illa non eſt vera & eſſentialiter vrina, ſed tantum potus per corpus tranſmiſſus; Potus ergo eſt materia ordinaria principalis & proxima vrinæ: per potum autem intellige potum immediatè ante aſſumptum, ſeu pridianum ſeu propridianum. Conſtat vrina etiam ex aliâ materiâ, ſc. ſero ſanguinis ſeu illo liquore, qui propriè dicitur ſerum, quòd ſanguinem deduxit per venas, & cum ſanguine in venis fuit, & aliquando multis forte menſibus & annis in corpore fuit, illius enim portio aliquando frequenter aut plerumque vrinæ admiſcetur; quando enim ſerum quod cum ſanguine eſt, officio ſuo functum eſt, aut in ſanguine incipit abundare, tunc natura illud expurgat, interdum per ſudores, vt in æſtate, plerumque autem per vrinas; illud enim ſerum eſt materia vrinæ immanens, quia illud, vt fiat vrina, non debet eſſentialiter mutari ſicut potus, ſed tantum à ſanguine ſeparari & à renibus trahi. Porrò etſi illud ſerum ſit quoque genitum ex potu, tamen quia non immediatè ſed multo tempore ante ſic genitum eſt, ideò meritò dici poteſt, quòd illud non ſit materia ordinaria vrinæ; & quòd ille potus, ex quo illud ſerum genitum eſt, non ſit niſi materia vrinæ valde remota; potus autem pridianus & ſerum ſunt materia proxima: potus pridianus vt materia tranſiens, ſerùm verò vt immanens; nam alioqui ſi de totâ materiâ vrinæ loquamur, nempe & de proximâ & de remotâ, ſic non erit alia materia niſi potus. Materia quoque permanens eſt aliqua pars bilis; ſæpe enim aliquid bilis vrinæ permiſcetur; & dicunt Medici illius bilis permixtionem eſſe cauſam flaui coloris in vrinâ, ſicut probant ex eo, quod in phrenitide, vbi bilis ad cerebrum lata eſt, vrina ſit albior.

Verùm

Verùm ego puto vrinam, bilem non neceſſariò omni vrinæ naturali permiſceri, neque vrinam ab eâ ſuum colorem habere, ſed à calore & coctione, provt infra. Aliqua præter naturam vrinæ aliquando quoque permiſcentur, vt pituita, pus, colliquationes, &c. Sed illa non commiſcentur ſemper & ordinariè, nec vrinæ naturali; ſed tantùm morboſæ; nos verò ſolùm hîc loquimur de materia vrinæ naturalis. Porrò poteſt adhuc dubitari, an potus pridianus & ſerum ſanguinis ſint materia vrinæ, & primò an potus. Et videtur quòd non 1. quia fœtus in ytero matris mingit, fœtus autem non bibit. 2. aliqua alia animalia mingunt, quæ non bibunt, vt cuniculi. 3. volucres bibunt & non mingunt: Ergo materia vrinæ non eſt potus. Not. inſuper, quòd aliqui Philoſophi putarunt, materiam vrinæ eſſe habitus ac vapores: & putarunt potum in habitum & vapores conuerti, qui poſtea in veſicam penetrantes, ibi frigiditate veſicæ concreſcere, & fieri vrinam. Verùm Galen. 1. *de facul. nat. cap.*13. hoc refutat duplici argumento: 1. quia vapores ſurſum feruntur, non autem deorſum ad veſicam. 2. quia ſi vrina ſic generaretur, non poſſet potus aſſumptus tam citò emingi. Dico itaque potum eſſe materiam vrinæ; quod *Probatur* 1. *Auctoritate* Ariſtotelis, 1. *de generat. animal. cap.*18. *& ſect.* 2. *Probl.*21. Galen. *lib. de atrâ bile cap.* 2. *&* 5. *de vſu partium cap.*16. *&* 1.*de fac. nat. cap. vlt.* 2. *probatur ratione*; quia animalia quæ nunquam vel rarò bibunt; ea non mingunt, nec habent veſicam, vt teſtis eſt Ariſtot. 4. *de part. animal. cap.*1.2. quia quantitas vrinæ reſpondet quantitati potus; quod non eſſet, ſi potus non eſſet eius materia. 3. quia aquæ theomales, vt bibuntur, ita per vrinam redduntur. 4. quia materia vrinæ debet eſſe ſubſtantia liquida; ſolida enim ſubſtantia non poſſet ſic liquari, vt ex eâ fieret vrina; at nulla alia ſubſtantia liquida in nobis eſt, quàm potus. Ergo. Ad argumenta in oppoſitum Reſpondetur. Ad primum: potum eſſe materiam ordinariam, in hominibus intellige perfectis & iam natis, non in vtero exiſtentibus. Eius enim in vtero conſtituti alia eſt conſtitutio, quàm iam nati: omnis enim homo reſpirat, comedit, bibit, eſurit, quod fœtui non contingit; materia autem vrinæ fœtus eſt ſerum, & ideò bene dictum eſt, ſerum quoquæ vrinæ materiam eſſe. Ad alia reſpond. potum eſſe materiam in hominibus; de omnibus autem brutis non eſt hîc certum. Eſt autem materia in iis quæ bibunt, in non bibentibus matera eſt aquea pars alimenti, quo veſcuntur; quæ enim mingunt & non bibunt, ea herbis veſcuntur humiditatem multam in ſe continentibus, vt de cuniculis eſt manifeſtiſſimum. Quòd verò aues bibant & non mingant, ratio eſt, quia parum bibunt, & quod bibunt volatu diſſipatur, & in plumas conuertitur, & ſumunt alimentum ſiccum, quod potu diluitur, vt in ſanguinem conuertatur, ſic vt nihil eius ſuperſit pro vrinâ. Porrò ſerum quoque eſſe materiam vrinæ *Probatur* 1. Auctoritate: tum etiam exemplo de fœtu allato. Auctoritate Ariſtot. 2. *ſect. probl.*3. Galen. 1. *de ſanit. tuend. cap.* 12. *in arte paruâ cap.*94. *&* 99. *&* 2. *de facul. natur. cap.*7.2.

Scribit

Scribit Gal. 1. *de loc. aff. c.* 1. vrinam exiuiſſe cuidam adoleſcenti ad libras tres, qui integris tribus diebus nec cibum nec potum ſumpſerat: Refert Marcus Aur. de Puellâ Mediolanenſi, quæ per 40. dies quotidie 15. libras vrinæ excreuit, cùm potus & cibus non æquarent pondus 4. librarum; in illis materia vrinæ non fuit potus pridianus, ergo fuit ſerum. 3. natura in criſibus ſæpiſſimè cauſam morbificam per vrinas copiosè expurgat; hoc non fit, niſi ſero cum causâ morbificâ expulſo. 4. diuretica mouent vrinas quantitate longum potum ſuperantes; ergo. 5. ſi ſanguis opus habeat, vt per vrinas fluat, neceſſum eſt illud ſerum ſæpe renouari; ergo cùm ſemper ſuperueniat nouum ſerum, neceſſe eſt, vt quod priùs in venis fuit, per vrinas frequenter ſecernatur. 6. æſtate plus bibimus quàm hyeme; & tamen hyeme plus mingimus quàm æſtate; hoc nullâ alia ratione fit, quàm quia ſerum æſtate non miſcetur vrinæ, ſed tranſit magis in ſudores, hyeme verò magis manet ſanguini permixtum. 7. Aliqua animalia multis menſibus in latebris degentia, mingunt, & tamen non bibunt; ergo in eis vrina non fit ex potu pridiano, ſed ex ſero in venis collecto.

§. III.

Cauſa Efficiens.

Efficiens vrinæ cauſa eſt duplex; vna eſt vrinæ ſecundum eſſentiam conſideratæ, ſeu cauſa generationis eſſentialis vrinæ: alia vrinæ ſecundum appellationem ſeu ſeparationis vrinæ. Cauſa generationis eſſentialis vrinæ eſt hepar & venæ, & facultas concoctrix naturalis eis inexiſtens mediante calore natiuo tanquam inſtrumento: cauſa ſeparationis vrinæ ſunt renes & veſica, ſerum à ſanguine ſeparantes. Veſica autem præcipuè eſt cauſa vrinæ ſecundum appellationem, quia non priùs appellatur nomine vrinæ, quàm ad veſicam venerit. Circa cauſam ſeparationis vrinæ duo occurrunt problemata. 1. per quam viam potus veniat ad veſicam. 2. an vrina veniat ad veſicam tracta, an pulſa. Circa primum Notand. multos Philoſophos fuiſſe in opinione, quòd potus ex ore caderet in aſperam arteriam, exinde in pulmonem, inde in arteriam magnam, hinc in arterias emulgentes, renes, & veſicam. Hanc opinionem habuere Plato, Plutarchus *in quæſtionibus conuiualibus.* Et Plutarchus & Galenus eam Ariſtoteli tanquam primo auctori tribuunt, & illam opinionem habet Hippoc. *lib. de corde*; ſed excuſatur, quia non eſt legitimus Hippocratis liber, & illam ſententiam Hippoc. 4. *de morbis* refutat. Videtur tamen probari his argumentis. 1. ſi canis linquatur multo tempore ſine potu, & poſtea ei exhibeatur aqua nigra bibenda, ſi tum ſtatim eius pulmo aperiatur, inuenietur niger. 2. poſt potum homo multo magis ſpuit, quàm ante, ſputum au-

Pp tem

tem prouenit à pulmone; hoc eſt indicium potum ire ad pulmonem. 3. poſt potum meliùs cantamus; hoc non videtur fieri, niſi quia potus ad aſperam arteriam venit; aſpera enim arteria eſt inſtrumentum vocis & cantus. 4. in deliquio animi vinum potatum ſtatim vires reſtaurat, hoc non videtur fieri, niſi quia vinum ad cor peruenit, & ſtatim ſpiritus vitales reſtaurat; ergo illud vinum quàm citiſſimè ad cor peruenit; atqui per viam prædictam poteſt certiſſimè & citiſſimè ad cor peruenire; per viam verò ſtomachi non poteſt, niſi per multas ambages, & valde ſerò. 5. aliquando potus quàm citiſſimè per vrinam redditur; videtur autem quòd hoc fieri non poſſit, niſi per hanc rectam & breuem viam feratur, non autem ſi per ſtomachum & venas meſeraicas; quia illa via eſt nimis longa & nimis anguſta. 6. Qui diu cantauerunt & locuti ſunt, & multùm ex labore aut curſu ſunt excalefacti & exiccati, ſitiunt, & hauſto potu humectantur, & ſitim perdunt; atqui in talibus ſitis eſt cauſata ex pulmonis calefactione & exſiccatione; ergo potus illam ſitim extinguens ad pulmonem pertingit. 7. Peripneumonicorum pus aliquando per vrinas expurgatur; ergo à pulmone ad vias vrinæ eſt tranſitus; ſi eſt tranſitus, quomodo non liceat dicere potum quoque per illam viam tranſire? Pro reſolutione dico, viam potus eſſe per gulam, ſtomachum, venas meſaraicas, hepar, venas emulgentes, renes & veſicam; aliqua tamen nihilominùs exigua potus portio bibendo per laryngem & latera aſperæ arteriæ in pulmonem deſtillat. *Probatur* 1. quia potus confertim in magnâ quantitate aſſumitur: at tantâ quantitate non poſſet aſperam arteriam ingredi ſine tuſſi & periculo ſuffocationis; ergo. 2. ſi per pulmonem ferretur, deberet vniuerſus potus ſiniſtrum cordis ventriculum ingredi; hoc eſt abſurdum; ergo. 3. videmus ebrios vomentes potum omnem euomere; ergo in ſtomachum fuit receptus. 4. potus purgatorius purgat per aluum & vomitum; at ſi tranſiret per pulmonem, non purgaret per aluum, ſed per tuſſim. 5. ſi lac infantis tranſiret per pulmonem, non poſſet infantem nutrire; quia non perueniret ad membra nutritioni deſtinata. *Ad primum reſpondetur*, hoc fieri, quia aliquis potus etiam guttatim in pulmones deſtillat, qui eum denigrat. Ad 2. & 3. id fieri eadem de cauſa. Ad 4. illa reſtauratio valde citò fit, quia illâ ſolummodò ſpiritus nutriuntur; tunc autem poteſt vinum rapi immediatiùs in hepar per ramum forte ſtomachicum, & non per inteſtina aut meſaraicas, quæ via eſt breuior. Ad 5. etſi guttatim per orificia meſaraicarum tranſeat, poteſt tamen nihilominùs tranſire celeriter; quia ob magnam quantitatem confertim trahitur; nam etſi per pulmonem tranſiret, non propterea citiùs tranſiret; quia eodem modo deberet etiam guttatim ex orificiis aſperæ arteriæ tranſire in orificia arteriæ venoſæ. Ad 6. ſitis ex partium ſpiritalium calore & ſiccitate cauſata, remittitur per guttas potus in aſperam arteriam irrorantes. Ad 7. illud raro fit, & non niſi aliquo quaſi naturæ

miraculo

miraculo, & per vias occultas, quas ipſa in ſummâ neceſſitate aliquando ſibi inuenit; vel in ſpiritibus, quæ alio modo quàm reliqua corpora ordinariè ſunt conformata. Sed occurrit tamen aliquod adhuc dubium circa commemorata, propter nonnulla exempla apud Auctores, propter quæ videtur potus per anguſtias venarum meſaraicarum, vt diximus tranſire non poſſe. Nam Marcellus Donatus *c.*12. *lib.*2. ſcribit hiſtoriam cuiuſdam, cui hiante ore muſca in os & ſtomachum ingreſſa, poſtridie per vrinam eſt emiſſa; ergo debet à ſtomacho ad vias vrinarias adhuc aliquis alius tranſitus eſſe, quàm per vias meſaraicas; quia muſca non poſſet per orificia tranſire. Alexander Benedictus *lib.*5.*hiſtor. hum.corp.cap.*13. ſcribit à quadam acum crinalem deuoratam fuiſſe, & cum vrinâ redditam. Ioannes Anglius *Epiſtolâ* 40.*lib.*2. tradit in Gynecæo ducis Iuliacenſis virginem acus 5. in ore habentem caſu perterritam eas deglutiſſe, & per vrinam illæſam reddidiſſe. Verùm Reſpond. Cùm hæc exempla ſint rara, & miraculoſa, nihil contra concluſionem probatur; potuit enim hoc factum fuiſſe, vel quòd illæ perſonæ habuerint aliquos meatus præter communem ordinem, vel quòd illæ res cuſpide & acumine ſuo ſolidas partes vſque ad veſicam temporis decurſu perforârint, quorum foramina vi naturæ iterùm fuerunt reſtaurata; de quibus caſibus multa reperimus apud auctores exempla.

Alterum problema eſt; an vrina veniat ad veſicam tracta an pulſa; id enim ſcire in diabete, & omni ſuppreſſione vrinæ multum momenti habet. Videtur quòd non tracta ſed pulſa. 1. ſerum & vrina ſunt excrementum ſecundæ coctionis & venarum, ac partes omnes habent naturalem potentiam expultricem ſuorum excrementorum; ergo & venæ: ſi habent, ergo eâ vtuntur; ergo ſerum expellunt. *Probatur:* videmus venas habere vim expellendi ſerum per habitum corporis & ſudores; ergo cur non eadem hâc ratione haberet expellendi vim ad vias vrinales. 2. Renes ipſum non trahunt; ergo eo fertur expulſum. *Probatur anteced.* nihil trahit propter ſolum trahere, ſed propter frui; res enim naturâ conſtantes trahunt appetitu naturali; is autem vergit in bonum trahentis; nihil enim trahit ob bonum alterius, quia ſic intellectum habere deberet; bonum autem quod renes poſſent habere ab eo quod attrahunt, non poteſt eſſe niſi nutritio; atqui renes & veſica non nutriuntur ſero, ſed ſanguine: renum enim caro eſt denſa & compacta, quæ non poteſt niſi ſanguine nutriri. 3. Bibones ſemper mingunt; non eſt autem veriſimile tam exiguo tempore ſemper renibus ſerum deeſſe, vt ad illud attrahendum debeant ſtimulari; partes enim illæ non plus trahunt alimenti, quàm egeant; at renes tantâ ſeri quantitate non egent. Ergo. *Pro reſolutione dico*, veriſimile eſſe ſerum à renibus trahi. Hoc tenet Gal. multis locis, & probatur ratione. Si non traheretur, vel ſponte ſuâ ad renes ferretur, vel propriâ grauitate eò delaberetur, vel fugâ vacui, vel ſimilitudine ſubſtantiæ, vel venarum expulſione: ſed nullâ iſtarum ratione; ergo renum tractione. Quòd non ſponte ſuâ,

 probatur,

probatur, quia ſic videretur intellectu præditum eſſe, & ſcire ſe renibus & ſanguini oneri eſſe, & aliò debere ſecedere: denique quia ſic deberet contrarios motus ſubire; nam quod eſt in ſuperioribus venis deberet deſcendere, quod in inferioribus, aſcendere, quod in lateralibus, tranſuerſim ferri; at talis motus in oppoſita non conuenit rebus naturalibus: res enim naturales ad vnum ſolùm ſunt determinatæ. Ergo. Quòd non propriâ grauitate, probatur: quia ſic renes debuiſſent à naturâ in infimo ventris loco conſtituti fuiſſe; alioqui non poſſet ſerum venarum infra renes conſtitutarum ad eos peruenire. Denique ſi ſerum ſolùm naturali grauitate ferretur, deberet omne decumbere in venas crurum, & non renes; tandem quia quæ in venis continentur non feruntur motu propriæ grauitatis; quia ſic quoque eâdem ratione deberent & humores ferri, & non minùs quàm ſerum ad renes decumbere. Quòd non fugâ vacui, vel ſucceſſione ad id, quod ante eſt euacuatum (quomodo Eraſiſtratus ſanguinis & aliorum humorum in corpore diſtributionem fieri putabat) probatur: ſic nunquam contingeret vllum hominem iſchuriâ laborare; quia tractio, quæ fit fugâ vacui eſt tam efficax, quòd nullâ ratione vnquam poſſet vrinam retinere. Denique quia ſic vnquam nullus poſſet laborare diabete, quia nunquam poſſet maior quantitas ſeri affluere, quàm aſſiduè euacuaretur. Denique quia nulla talis vacui neceſſitas in illis partibus contingere poteſt; etenim ſi in illis aliqua vacui neceſſitas foret, illa deberet contingere propter partium trahentium dilatationem ſeu diaſtolem; quomodo in pulmone fugâ vacui aër attrahitur, quia pectus dilatatur; at nulla talis dilatatio aut diaſtole in renibus fit, nec ipſorum conformatio eam patitur; quare nec vlla neceſſitas vacui eſſe poteſt. Sed nec ſimilitudine ſubſtantiæ ad renes fertur, ſicut dixit Auerrhoës; quia nulla cognoſci poteſt talis ſeri cum renibus ſubſtantiæ ſimilitudo. Porrò quòd à venis etiam non expellatur, ſic videtur probari: quia illa expulſio deberet fieri venarum & arteriarum compreſſione, coarctatis ſc. ſuperioribus ac prioribus venis expellentibus, & dilatatis inferioribus ſeu poſterioribus: at hoc fieri non poteſt, quia illâ compreſſione non tantùm ſerum, ſed & reliqui humores ſero craſſiores, & qui magis vim compreſſionis recipere apti ſunt; verſus emulgentes omnes exprimerentur. Denique ſi per expulſionem moueretur, moueretur ſerum omne extrorſum, id eſt, à venarum principio ad ramos omnes externos, non autem retrogrado ordine ad extra ab intro, ſeu verſus venam cauam ac emulgentes; nam ſi omnes verſus emulgentes ſerum expellerent, viderentur ad hoc intellectu quodam præditi eſſe debere, quo cognoſcant inter tot venas ſolas emulgentes eſſe illas, ad quas ſerum ſuum expellere deberent. Ad argumenta *Reſpond.* Ad primum, ideò non eſſe in venis illam vim expellendi ad renes, quia non poteſt tam commodè illa pulſio fieri, eò quod non deſinant omnes venæ in venas emulgentes; hâc enim de causâ meliùs ſerum

eò

eò ferri à parte emulgentibus annexa attractum ſc. renibus quàm venarum expulſione. Ad ſecundum, negari debet illud axioma medicum, nihil trahere propter trahere ſolum, ſed propter frui; multa enim trahunt res aliquas, quibus non fruuntur, vt magnes, medicamenta purgantia, electrum, &c. Sed finis facultatis trahendi eorum eſt ipſa ſola tractio; & hoc ipſorum frui, conſequi ſc. ſuam operationem, ad quam inditam ſibi facultaté habent, & ad quam à naturâ ſunt inſtituti; & ea operatio eſt ipſorum agentium perfectio, & vltra illam non conſequuntur vllum aliud bonum; & eiuſmodi agentia ſunt illa, quorum operatio eſt cauſa alterius vel boni publici; talia enim non debent neceſſariò frui eo, quod trahunt.

§. IV.

Quale ſignum ſit vrina, & quæ indicet.

Vrina poteſt eſſe ſignum multarum corporis diſpoſitionum: nam ſicut aqua per vas effuſa ſeu per canalem aliquem transfluens poteſt eſſe ſignum eorum, quæ vaſi ſeu canali inſunt, quatenus ſc. ſecum defert qualitates vel ſubſtantiam illi inexiſtẽtium, & ex illis cognoſcimus quid in vaſe contineatur, & quomodo vas intus ſit conſtitutum; ita quia vrina per plurimas corporis partes & venas omnes pertranſit, ideò quoque poteſt de eis aliquod iudicium ferri. Porrò cùm etiam pulſus ſit ſignum multorum affectuum, & duo præcipuè ſint ſigna artis medicæ pulſus & vrina, quæri meritò poteſt, vtrum eorum ſit præſtantius. Dico autem hoc non poſſe ſimpliciter & abſolutè diſcerni; quia aliquando caſu & in aliquibus morbis vrina eſt præſtantius ſignum, aliquo verò caſu pulſus: aliqua indicat vrina, quæ non indicat pulſus, & contrà præſtantia illa maior vel minor conſiſtit in duobus; vel in generalitate ſigni, vel in certitudine. Vnde primò quæri poteſt, quodnam eorum ſit ſignum generalius, 2. quodnam certiùs. Dico ergo inprimis, quod vrina ſit maius & præſtantius ſignum diagnoſticum; diagnoſtica autem ſunt ſigna morbi ſpeciem, morbi cauſam, & partem affectam indicantia; ex vrinâ enim ſæpe poteſt cognoſci pars affecta, ſpecies morbi & cauſa; ex pulſu non ita; nam ex vrinis cognoſcuntur vlcera, vulnera, obſtructiones, intemperies partium. Cognoſcitur quoque cauſa morbi, an adſit calculus, an bilis, an grumi ſanguinis, an pituita, an melancholia, &c. Cognoſcitur etiam pars affecta, ex ſquammulis vrinę permixtis veſica; ex caruncculis, ſanguine, pure, renes affecti; ex vrinæ flauedine folliculus fellis; ex nigredine lien; ex albedine in ardentibus febribus cerebrum. At pulſus nihil eorum indicat, non vllam ſpeciem morbi, niſi calidam aut frigoris intemperiem, nullam morbi cauſam, nullam partem affectam, niſi cor; pulſus enim mutatus tantùm cor affectum indicat; an autem afficiatur per ſe an per conſenſum alterius & cuiuſnam alterius non poteſt ex pulſu cognoſci. Inſuper vrina eſt certius ſignum facultatis

naturalis affectæ, pulſus verò vitalis. In ratione verò ſigni prognoſtici poteſt dubitari, vtrum ſit præſtantius. Dico autem ferè eſſe æque præſtans; malæ vrinæ ſæpe mortem indicant, etiamſi pulſus ſit bonus; vt aquea vrina in leucophlegmatiâ, vel pauciſſima in iſcuriâ, vel purulenta in calculo & vlcere veſicæ; & ita viciſſim malus quoque pulſus ſæpè mortem indicat, etiamſi vrina ſit bona; vt in malignis ac peſtilentibus febribus, aſſumpto veneno, &c. Et contrà bona vrina ſæpè ſanitatem indicat, etſi pulſus ſit malus, vt in febribus acutis, cùm in vrinâ apparent ſigna concoctionis tempore ſtatus vel augmento & circa criſim, quo tempore ſæpe pulſus eſt peſſimus & turbatiſſimus; & ſic viciſſim bonus pulſus ſanitatem indicat, etſi vrina ſit mala, vt cùm vrinæ aliquando apparent nigræ cum pulſu bono, &c. Dicunt autem plerique Medici pulſum eſſe certius ſignum futuræ mortis, vrinam verò certiùs ſignum futuræ ſalutis; nam etſi peſſima ſit vrina, ex eo adhuc non indicatur certa mors, ſed poteſt adhuc æger ſanari ſi virtus ſit valida; ſed ſi pulſus ſit peſſimus, niſi fortè criticus ſit, certò poteſt iudicari æger moriturus. Contrà ſi vrina ſit optima, & talis quæ concoctionem indicet, certiùs indicat ſalutem, quàm optimus pulſus: nam etiamſi optimus ſit pulſus, ſi humores ſint crudi, vel non fiet criſis vel mala: pulſus verò illa bonitas facilè poſteà peruertitur. Verùm ego puto adhuc diſtinguendum; nam mortem propinquam certiùs indicat pulſus, quàm vrina; at mortem adhuc longinquam certiùs poteſt indicare vrina quam pulſus. Porrò aliqui dicunt pulſum eſſe generalius ſignũ quàm vrina, quia conſideratio pulſus in omni morbo locum habet, in omni enim morbo debet iudicari de viribus cordis & facultatis vitalis; at in omnibus morbis non debemus conſiderare vrinas; quia de multis morbis & partibus non indicat vrina, vt de cerebri, pulmonis & habitus externi affectibus. At mihi contra videtur vrinam eſſe ſignum generalius pulſu, quia plura indicat, vt dixi, morbi ſpeciem, cauſam, partem affectam, robur facultatis naturalis, futuram criſim, tempora morbi, ſalutem & mortem; pulſus verò non indicat niſi robur facultatis vitalis & ſalutem ac mortem. Vti porrò pulſus, ita etiam vrina debet in omnibus affectibus conſiderari; nam etſi non per ſe, tamen per accidens etiam in omnibus ferè morbis aliquod iudicium habet; pulſus verò in pluribus morbis non videtur debere conſiderari, niſi tantùm ad ſciendum, an adſit febris, nec ne, & in morbis periculoſis, ſed in fine morbi, cùm iam mortis periculum imminet, aliter non. Quod attinet ad certitudinem, aliqui dicunt pulſum eſſe certius ſignum, aliqui vrinam: mihi neutrum videtur eſſe altero multò certiùs; vtrumque enim ob leues ac latentes cauſas facillimè mutatur. Omnibus tamen bene conſideratis pulſus eſt conſtantior & minùs mutabilis, & in morbis magis ſemper eodem tenore & conſtantiâ procedit quàm vrina; verum quidem eſt, quòd ob animi affectus incidentes, ob motum corporis, ob ſomnum & cibum prægreſſa, facillimè quoque pulſus mutetur, ſed illæ externæ cauſæ faciliùs dignoſci & obſeruari poſſunt.

poſſunt : quoad internas autem cauſas manet conſtans , nec ab illis ita facilè mutatur ; vrinæ autem mutantur à cauſis internis, quæ ſunt latentes, nec ita bene dignoſci poſſunt , vt ab admixtione huius vel illius humoris , qui contingenter aliquando à naturâ cum vrinâ excernitur; tunc enim ita dignoſci non poteſt,an illa vrinæ mutatio contingat ex ratione morbi, ac cauſæ morbificæ eius, an verò caſuali alterius alicuius humoris ad morbum non ſpectantis , & in viis vrinæ fortè obuij admixtione: hoc tamen viciſſim magnam pulſui incertitudinem cauſat , vrinæ verò certitudinem, quòd omnes vrinæ differentiæ viſu , adeoque perfectiſſimè iudicari ac diſcerni poſſint ; differentiæ verò pulſus ſolummodò tactu, qui in hominibus eſt obtuſus ; vnde plurimæ pulſuum differentiæ, ex quibus præcipiunt iudicium eſſe deſumendum , tactu diſcerni non poſſunt , niſi à Medico in artis longo vſu exercitatiſſimo ; imò plurimæ differentiæ ratione potiùs concipiuntur, quàm tactu verè poſſint explorari ; vnde Galenus ipſe ſcribit , ſe multis annis laboraſſe in pulſus ſyſtole dignoſcenda. Eſt porrò circa vim ſignificandæ vrinæ notandum, quòd in morbis prauis ſeu mali moris bona vrina non eſt tam bonum ſignum, quam praua prauum ; contra in morbis ſalutaribus bona vrina magis eſt bonum ſignum, quàm praua prauum : vrina enim ſæpe à causâ aliquâ etiam ad morbum non ſpectante, mutatur. Porrò quæritur , quid in particulari vrina poſſit ſignificare,an morbum,cauſam morbi, partem affectã,&quos morbos,ſeu in quibus morbis & in quibus partibus affectis eius iudicium locum habeat;Pro quo dico, quòd ratio & fundamentum ſignificandi vrinæ conſiſtit in eo,quòd vrina & accidentia eius ſint effectus diſpoſitionum internarum ac partium, facultatum, & temperamentorum corporis; partes enim corporis mediante facultate & temperamento coquunt & mutant vrinas, & omnes ſunt cauſæ efficientes differentiarum ipſarum, quia ergo effectus poteſt indicare ſuam cauſam,ideò vrina poteſt indicare omnes illas cauſas , à quibus permutatur ; & ſic è contra, quæ per ſe non habent vim vrinas permutandi , de iis etiam vrina non poteſt indicare;quia talium non eſt effectus. Itaque quæ vrinam mutant per ſe , vrina illa indicat per ſe ; quæ illam mutant per accidens, ea quoque tantùm indicat per accidens;nam provt vnum quodque habet vim cauſæ erga ſuum effectum , ſecundum hoc quoque effectus habet vim ſigni erga illam ; cùm vrina ab vnâ tantùm causâ ſolet permutari, illam ſolam indicat ; cùm à variis cauſis , tunc nullam earum præciſè indicat , ſed omnes ſimul , id eſt , indicat vnam ex illis omnibus quænam autem illarum omnium ſit, tunc ex aliis cauſis debet inueſtigari. A quâ cauſa vrina neceſſariò aliquam differentiam aut qualitatem accipit , eam indicat neceſſariò : à quâ ſolùm contingenter, eam quoque indicat non neceſſariò , ſed tantùm contingenter : cùm itaque tantùm duæ ſint cauſæ ſynecticæ omnium differentiarum vrinæ, temperamentum ſc. & contenta, primò & per ſe vrina tantùm indicat aliquam mutationem circa illa duo , & non aliud ; ſed quia varietas temperamenti , &

vitium

vitium ac differentiæ contentorum contingunt ab aliis cauſis anterioribus, & illæ iterum ab aliis, ideò quoque vrinæ omnes illas cauſas conſecutiuè aliquo modo poſſunt indicare; ita tamen omnes illas propinquas ac remotas indicant, & tali modo, quo ab illis cauſantur, nempe vel neceſſariò vel contingenter, provt ab iis fiunt; vnam, ſi ab vnâ tantùm poſſunt permutari, plures indeterminatè, ſi à pluribus. 1. ergo vrina ſignificat ſtatum temperamenti, an calor ſit naturalis, an non, aut vel diminutus & conſequenter cum facultas & operationes ſe habeant ad modum caloris, cùm ſit inſtrumentum eorum, etiam indicat ſtatum & operationem facultatum, an bona fiat concoctio in omnibus, nec ne. Indicat 2. ſtatum humorum, & primò indicat ſibi nihil vel multùm humorum eſſe admixtum; & conſequenter indicat omnia illa, quæ poſſint admixtionis pauci vel multi humoris eſſe cauſæ: talis admixtionis multi vel pauci humoris poſſunt eſſe cauſæ plurimæ, expultricis vel retentricis vitium, viarum laxitas vel anguſtia, humoris illius multa vel pauca generatio, &c. & hâc ratione vrina, cui parum vel multùm alicuius humoris eſt admixtum, indicat an facultas retentrix ſit fortis an imbecilla, ſimiliter an expultrix, an facultas concoctrix tales humores generet nec ne, an ſit in viis intermediis obſtructio, & an tales humores in venis ac viis intermediis contineantur; denique indicat etiam quales humores ei ſint admixti, bilioſi, pituitoſi, &c. & per hoc conſequenter indicat quales humores in toto vel in partibus contineantur, & conſequenter quæ ſit morbi cauſa, & quomodo ſe habeat facultas quæ tales humores generat: ſi alia contenta admiſcentur, indicat cauſas & morbos, à quibus talia contenta poſſunt prouenire; vt ſi ſemen admiſceatur indicat vel abundantiam ſeminis, vel calorem, vel gonorrhæam, vel debilitatem partium ſemen continentium: ſi miſcetur pus, indicat adeſſe cauſas pus generantes, vt abſceſſum, vlcus, &c. & ſic de aliis contentis. Atque hoc eſt totum fundamentum indicandi vrinæ, quod qui bene intellexerit & conſiderauerit, non poteſt in iudicando ex vrina falli. Dico ergo, quòd vrina poſſit indicare morbum, & eius ſpeciem; nam imprimi poteſt vrina indicare morbos ſimilares, ſc. intemperiem totius vel partium; ſic vrina indicat febrem, cachexiam, ſtomachi aut hepatis calorem vel frigiditatem; ab earum enim partium temparamento vrina permutatur. Morbos in malâ conformatione poteſt vrina difficulter oſtendere; ratio eſt, quia figura partium vrinam non mutat; poteſt tamen oſtendere obſtructionem; quia obſtructio partium facit quòd vrina non poſſit tranſire, ſed ſolummodo tenuis & alba; ideò talis vrina indicat obſtructionem; poteſt etiam oſtendere ſolutiones continui, vt vlcera, vulnera, ex pure ſc. vel ſanguine ſibi admixtis. In omnibus porrò morbis poteſt vrina inſpici, non quòd in omnibus valeat aut morbi ſpeciem, aut partem affectam, aut cauſam indicare, ſed quat. ſaltem expedit in omnibus morbis ſcire, quomodo coctio, quomodo calor natiuus ſeſe habeat; an morbo ſit adiuncta febris, qui humores in corpore

corpore abundent, an nulla cauſa præcedens abundans malum foueat, an nihil ab affectâ parte ad vrinas proueniat, ex quo poſſumus de causâ morbi iudicium ferre; quod etſi in aliquarum partium morbis vel rarò vel non ordinariè fiat, fit tamen aliquando, vt à naturâ per inſenſibiles vias aliquid expellatur, vt aliquando in peripneumoniâ & pleuritide viſum fuit pus per vrinas expurgari. Vrina porrò non tantùm morbi ſpeciem, ſed & morbi morem, & tempora, & magnitudinem ac pericula indicat: tempora, ex vrinæ coctione: morem, ſi ipſa recedat plurimùm à naturali ſtatu, vt ſi ſit liuida, viridis, nigra, vel ſi omninò ſit naturalis, vt in morbis peſtilentibus: morbi magnitudinem; ſic pauciſſima obſtructionem maximam; ſi multum puris continet, vlcus maximam, parum paruum: mortem aut ſalutem, longitudinem aut breuitatem morbi criſim futuram vel non futuram, indicat per ſigna concoctionis aut cruditatis. Indicat etiam vrina morbi cauſam, an bilis, ſanguis, pituita, &c. tum ex colore tum ex ſubſtantiâ, & iis, quæ cum vrinâ exeunt & miſcentur: vrina valde flaua bilem, nigra liuida melancholiam; alba, lactea cum craſſamento pituitoſo in fundo, pituitam, &c. Indicat etiam partem affectam; nam cùm eſt cruda, indicat hepar affectum vel ſtomachum; cum paucâ, obſtructos renes vel veſicam; cum ſanioſâ vlcus renum aut veſicæ: in calidis febribus ſi vrina alba fiat, cerebrum affectum &c. tamen meliùs indicat cauſam morbi & morbum, quàm partem affectam; ratio eſt, quia pars vt pars, ſeu hæc vel illa non mutat vrinam; ſed tantùm diſpoſitiones eius ſc. temperamentum vel anguſtiâ vel præſentiâ humoris in eis; hæc autem ſunt communia omnibus partibus; nam idem temperamentum, eadem anguſtia, eadem præſentia humoris poteſt eſſe in multis partibus, & ideò differentiæ vrinæ, quæ ab iis cauſantur, non indicant determinatam partem, ſed tantùm ſuam cauſam, ſiue tale vel tale temperamentum, tales vel tales humores; ſed non in hâc vel illâ parte: ſic vrina cruda indicat frigiditatem, quæ poteſt eſſe in multis partibus; & non poteſt indicare cruditatem cuiuſuis partis determinatæ; vrina rubra indicat intemperiem calidam, ſed nullius præciſè partis; nam hepatis & venarum, & cordis, & renum calor poſſunt eandem in vrinâ rubedinem cauſare; & ſic non magis oſtendit vnam, quàm alteram partem: cruenta indicat ſanguinem, ſanioſa vlcus; ſed non indicat vlcus vnius partis determinatè, quia à diuerſarum partium vlceribus ſeu abſceſſibus poteſt pus ad vrinas æquè peruenire, tum autem indicat aliquam determinatam partem, quando aliquid eſt in vrinis, quod eſt vnius determinatæ partis proprium; ſic ſquamulæ, furfures, pili, carunculæ non tantùm indicant ipſum affectum, ſed determinatam partem, cui affectus inhæret; ſic ſquammæ & furfures non tantùm indicant vlcus & excoriationem, ſed etiam veſicæ: carunculæ non tantùm indicant vlcus, ſed & vlcus renum; quia illa non poſſunt ab illis aliis partibus, quàm ab illis determinatis procedere. Indicat etiam vrina ſymptomata ſeu actiones læſas, præcipuè concoctionem ſtomachi,

hepatis venarum. Indicat etiam ex iis, quæ cum ipſâ miſcentur, vel retentricem eſſe debilitatam, vel expultricem irritatam. Interim vrina non tam bene oſtendit vitia primæ concoctionis ſicut ſecundæ; ratio eſt, quia immediatiùs ſe habet ad ſecundam coctionem, quàm ad primam; nam etſi ſit cruda ratione primæ concoctionis, poteſt illa cruditas in ſecundâ concoctione corrigi; & ſic per illam deletur & obſcuratur ſignum, ex quo cruditas primæ concoctionis potuiſſet cognoſci; & etſi non obſcuraretur, adhuc tamen non ſciretur, an illa cruditas vrinæ à ſecundâ, an verò à primâ coctione oriretur; è contra etiamſi cocta ſit ratione primæ coctionis, ſi in ſecundâ non perficiatur, manebit cruda; & ſic non poterit bonitatem primæ concoctionis oſtendere, quia neſcietur, an illam cruditatem habeat à primâ coctione, an à ſecundâ. Vrina ergo eſt ſignum diagnoſticum & prognoſticum; & indicat morbi cauſam, morbi ſpeciem, partem affectam, actiones læſas, morbi malignitatem, cruditatem & coctionem, tempora morborum, criſim, ſalutem & mortem; verùm paulò particulariùs præſtat inueſtigandum, in quibus partibus affectibúſve vrina habeat indicandi poteſtatem & & quam; ſeu de quarum partium affectibus ex vrinâ poſſimus iudicare.

Dico primò. Vrinam principaliter & per ſe poſſe indicare de indiſpoſitionibus omnium partium, per quas tranſit; hâc ratione poteſt iudicium dare de affectibus ſtomachi, meſaraicarum venarum, ſuperiorum inteſtinorum, hepatis, renum, vreterum, veſicæ & meatuum vrinariorum. Poteſt 2. dare indicium de illarum partium diſpoſitionibus, à quibus etſi per eas non tranſeat, tamen humores aut materiam recipere poteſt, ſeu de illis partibus, à quibus ſolent aut poſſunt ſæpe humores ad vias vrinarias ferri; ratio eſt, quia ex illis humoribus, qui ſic ad vrinas expelluntur & cum vrinâ excernuntur, poteſt colligi diſpoſitio partium, à quibus illi humores ſeu excrementa prodierunt; hâc ratione poteſt vrina aliquo modo indicare de affectibus pulmonis; nam contenta pulmonis ſæpe ad vrinam veniunt. Legimus pleuriticorum & peripneumonicorum pus ſæpe à natura ad vrinam tranſmiſſum fuiſſe; ſic in vulneribus pulmonum non rarò vrina cruenta fuit emiſſa, quod fit ratione viæ, quæ eſt à thorace per venam ſine pari, ad venas emulgentes. Porrò de partibus per quas tranſit, poteſt vrina & communiùs & certiùs indicare; de aliis, per quas non tranſit incertiùs: ratio eſt, quia illæ, per quas non tranſit, ſunt valde remotæ. 2. quia de illis tantùm indicat, quatenus ab iis aliqua excrementa recipit; illa autem recipit rarò & non ordinariè; & ſic iudicium, quod vrina de iis fert, eſt tantùm fortuitum & valde rarum; ſic ſanguinem vel pus à pulmone ad vrinas ferri, rariſſimè contingit. Quoad partes autem per quas tranſit, dico non poſſe etiam vrinam de iis omnibus æquè bene ac æquè certè indicare. Dico ergo vrinam maximè indicare de partibus, à quibus præcipuam ſuam coctionem ac alterationem ac accidentia ſua acquirit; tale eſt autem hepar aut venoſum genus; in iis enim moratur, & ab iis valde afficitur;

citur;

citur; in quibus autem non hæret, & à quibus non multùm alteratur, nec magnam ſuarum qualitatum recipit impreſſionem, de iis non poteſt ita multum indicare, ſaltem ratione ſui coloris, etiamſi ratione ſuæ ſubſtantiæ ſibi admixtæ, quam in tranſitu per eas abluit, etiam poſſit. Dico 2. quòd de partibus remotis etiam non poſſit tam bene iudicium ferre, vt gulâ, ſtomacho, inteſtinis, meſaraicis, ſicut de propinquis ratio eſt; ratio eſt, quia qualitates & diſpoſitiones & contenta, quæ ab illis recipit, non defert ſecum ſemper extra corpus, nec remanent in eâ, ſed pereunt in viâ, & à partibus poſterioribus mutantur, corriguntur, aut delentur; & contenta, quæ ſerum abluit à prioribus, poſſunt hærere ſeu detineri in poſterioribus: ſic, verbi gratia, ſi ſtomachus ſit frigidus, vrina deberet eſſe alba, tenuis, cruda, & ſi permaneret talis, tunc de ſtomachi cruditate poſſet indicare; at ſi hepar & renes ſint calidi, illi albedinem illam delent, & loco albedinis impertiunt ei rubedinem, quæ illam ſtomachi cruditatem poteſt indicare; quapropter cùm in partibus, per quas poſteriùs tranſit, eſt notabile aliquod vitium, tunc vrina non poteſt indicare de partibus anterioribus; quia vitia poſteriorum corrumpunt & alterant eam, & delent ſigna diſpoſitionis partium anteriorum; at quando in partibus poſterioribus non eſt vitium, tunc multò meliùs poteſt de partium anteriorum diſpoſitione indicare; ſic calculo veſicæ, vlcere renum aut veſicæ non poteſt ex vrinâ de bonâ vel malâ concoctione, de ſtatu ſtomachi, hepatis, venarum iudicium ferre, eò quòd qualitates ab illis partibus aliàs impreſſæ, & per quas de iis partibus iudicium ferre deberet, ſunt obfuſcatæ per albedinem, craſſitiem, turbiditatem, quas vrina à pituitâ, ſanie, furfuribus ſibi per tranſitum veſicæ ac renum admixtis acquiſiuit. Porrò, ſi præter vrinam adſint ſigna alia indicantia partem, per quam vrina tranſit, affectam eſſe, & nulla ſunt alterius, & tunc in vrinâ ſint qualitates præter naturam, veriſimile eſt illas ab illâ parte affectâ vrinæ eſſe impreſſas, & non ab aliâ; & hâc ratione diſpoſitionem illius & non alterius partis indicat. Eſt inſuper ſciendum, vrinam de omnium partium affectibus aliquo modo per accidens frequenter, etſi non ſemper, poſſe iudicium ferre. Pro quo ſciendum, vrinam maximè iudicium ferre de ſtomacho, hepate & venoſo genere ob rationes dictas; poteſt etiam plurimùm iudicare de ſtatu generis arterioſi; ratio eſt, quia ſerum, quod vrinæ permiſcetur, tam bene venit ex arteriis quàm ex venis, vt ex eo patet, quòd non minus in corpore noſtro ſint arteriæ emulgentes, quàm venæ emulgentes. Confirmatur etiam ex eo, quòd ex vrinâ maximus ſumatur de febribus iudicium; febres autem in arteriis primò, in venis verò non niſi ſecundariò ſtabulantur. Porrò quat. vrina indicat de arteriis, eatenus etiam poteſt indicare de corde; cum idem ſit arteriarum & cordis affectus, & cordis affectus arteriis communicentur: accedit, quod vrina maximè iudicium ferat de qualitatibus actiuis corporis noſtri; actiuæ autem qualitates maximè à corde dependent. Poteſt etiam indicare affectus

pulmonis vt ante : quòd de folliculo fellis etiam poteſt iudicare, patet in Ictero flauo ; ita etiam de liene in arquato nigro. De affectibus capitis etiam aliquando indicat per accidens ; ſic in phrenitide vrina ſæpe eſt alba ; in deſtillatione frigidi catharrhi alba, turbida, craſſa. Porrò quatenus cum omnibus illarum partium affectibus febris coniungi poteſt, eatenus ad febrem ſaltem cognoſcendam debet in omnium partium affectibus vrina conſiderari.

§. V.

De differentiis vrinæ.

Vrinarum differentiæ aliæ ſumuntur à ſubſtantiâ, aliæ à quantitate, qualitate, contentis. Differentiæ à ſubſtantiæ modo deſumptæ, cùm vrina vel ſit tenuis vel craſſa, vel turbida vel clara. A quantitate, quòd alia eſt multa, alia eſt pauca ; A qualitate ſumuntur differentiæ variæ, aliæ à quantitate viſibili ſeu colore ; vnde aliæ ſunt albæ, pallidæ, flauæ, rufæ, rubræ, liuidæ, nigræ, &c. Aliæ à qualitate audibili ſc. ſono, & ſic aliquæ ſunt exeuntes cum ſtrepitu, ſicut eſt ſtrepitus aquæ cum effunditur, aliæ ſine ſtrepitu, ſicut cùm oleum in vas effunditur ; Aliæ à qualitate olfactibili, & aliæ ſunt fœtidæ aliæ non : A qualitate guſtatili ſeu ſapore, & ſic aliæ ſunt ſalſæ, amaræ, inſipidæ, quæ qualitates ab ipſo ægro poſſunt explorari ad maiorem ſuæ valetudinis ſecuritatem, & medico referri ; à propriâ enim vrinâ nemo facilè horrorem ac nauſeam habet. A contentis quoque ſumuntur differentiæ: contenta autem vel ſunt naturalia vel contra naturam : naturalia ſunt hypoſtaſis encorema, nubecula : contra naturam ſpuma, pus, ſanguis, arenulæ, caruncculæ, colliquatio, furfures, ſquammulæ, pili, &c. ſic aliquæ vrinæ ſunt cum nubeculâ, aliæ cum hypoſtaſi, &c. quæ iis carent, vocantur vrinæ crudæ ; quæ ea continent, coctæ ſunt, maximè verò in febribus & acutis morbis.

§. VI.

Cauſæ differentiarum vrinæ.

Omnium harum differentiarum duplices ſunt cauſæ ; aliſi remotæ & per accidens, aliæ propinquæ & per ſe. Cauſæ proximæ differentiarum vrinæ à medicis ponuntur tres, facultas, humores & inſtrumentum. Per inſtrumenta intelliguntur partes illæ corporis, per quas vrina tranſit, vel quæ quaquâ ratione vrinas immutare, eiuſque differentias & qualitates cauſare poſſunt. Hæ cauſæ dicuntur cauſæ primariæ, coniunctæ & ſynecticæ ; & illæ taliter ſunt cauſæ omnium differentiarum vrinæ quòd poſitâ aliquâ mutatione in illis, neceſſariò debet poni aliqua diffe-

rentia

rentia, & mutatio qualitatum in vrinis; & contrà, quando eſt aliqua mutatio ſeu diuerſitas qualitatum in vrinis, tunc neceſſariò debet quoque eſſe facta aliqua mutatio in vnâ vel pluribus iſtarum cauſarum; & ob id vocantur cauſæ ſynecticæ, & nullæ aliæ cauſæ ſunt internæ vel externæ, quæ aliquam in vrinâ differentiam cauſare poſſint, niſi quatenus aliquam iſtarum cauſarum ſynecticarum immutant. Cauſæ remotæ, ſecundariæ, & per accidens ſunt variæ; vel enim ſunt res naturales, vt temperamentum, ætas, ſexus, habitus ægrotantis; vel ſunt res non naturales, vt aër, regio, ventus, anni tempus, cibus, potus, motus, quies, &c. vel ſunt res contra naturam, vt cauſæ morbificæ, morbi & ſymptomata. Porrò quoad cauſas primarias & ſynecticas iam dictas, etſi communiter à Medicis, vt dico, ponantur tres, videntur tamen illæ tres commodè ad duas referri poſſe; ſc. ad facultates & humores: mihi enim non videtur inſtrumentum inter ſynecticas cauſas eſſe ponendum; quia non video, quomodo inſtrumentum vllam in vrinâ per ſe faciat mutationem: eſt equidem verum, quòd bene aliquam faciat mutationem, ſed non per ſe & proximè, ſed tantùm per accidens & mediatè, & quatenus propter inſtrumentum, ſeu propter membri diſpoſitionem aliqua fit facultatis ſeu humorum mutatio; nam quando inſtrumentum facit aliquam in vrinâ mutationem, ſemper facit eam mediante ſuo temperamento ſeu facultate, expultrice ſc. retentrice aut concoctrice, ſeu in quantum humores aut retinet, aut expellit, aut generat: vnde ſolùm facultas & humores ſunt cauſæ proximæ & per ſe omnium mutationum vrinæ; nec poteſt vlla vrinæ differentia excogitari, quam neceſſum ſit ad inſtrumentum, tanquam ad ſynecticam cauſam referri; ſed omnes poſſunt referri ad has duas, ſc. ad facultatem & humores, nam quòd dicunt, viarum vreticarum obſtructionem per ſe cauſare tenuitatem vrinæ, verum non eſt, quia quando tenuitas vrinæ cauſatur ab anguſtiâ viarum, non cauſantur ab illâ per ſe, ſed ſolùm quatenus anguſtia membri eſt cauſa abſentiæ humorum ab vrinâ, ex quo vrina remanet tenuis; & ſic abſentia humorum eſt vera cauſa per ſe tenuitatis; diſpoſitio verò ſeu anguſtia membri ſolùm eſt cauſa per accidens, & ſic non eſt cauſa ſynectica. Duæ ergo ſunt ſynecticæ cauſæ omnium mutationum vrinæ, facultas & humores. Sub facultate comprehenditur temperamentum, nam eſt facultatis inſtrumentum; temperamentum enim calidum aut frigidum per ſe vrinas mutat, & facit eas rubras, rufas, aqueas, &c. Sub humoribus comprehenduntur omnia contenta; non enim tantùm quatuor humores mutant vrinas, ſed etiam alia contenta, vt colliquationes, furfures, arenulæ, ſemen, pus, &c. Inter has duas cauſas eſt differentia, quia facultas ſeu temperamentum mutat vrinas extrinſecè, efficienter ac alteratiuè: humores verò mutant vrinas materialiter & intrinſecè inexiſtendo ſc. vrinæ. Humores autem ſunt cauſa præcipua mutationum vrinæ; nam humorum admixtio & plures facit mutationum vrinæ differentias, quàm facultas, & humores admixti efficaciùs

mutant vrinas quàm facultas: nam facultas ſolùm facit differentias in colore; humores verò faciunt differentiam & in colore, & in odore, & ſapore, & ſono, & quantitate & ſubſtantiâ. Denique quando vtraque cauſa permutat vrinam; efficaciùs permutatur ab humoribus, quàm à facultate; & humores admixti obſcurant & extinguunt differentiam ſeu qualitatem, quam ex ſe cauſat facultas; facultas autem non poteſt extinguere aut obfuſcare differentiam, quam cauſant humores; ſic ſi facultas ſit debilis, ſeu temperamentum frigidum, ex ſe & naturâ ſuâ cauſat vrinæ albedinem & tenuitatem; at quando facultas ſuis qualitatibus vrinam affecit, ſi inſuper humores biliosi, aut ſanguis, aut melancholia vrinæ permiſceantur, extinguent & obſcurabunt albedinem & tenuitatem, quam ex ſe induxit facultas, & facient vrinam eſſe flauam, rubram, nigram & craſſam: Contrà ſi temperamentum calidum ſeu facultas calida reddiderit vrinam rubicundam & igneam, pus admixtum vel multa pituita reddent vrinam & albam & lacteam, & extinguent qualitatem à temperamento & facultate inductam, quod non poteſt facere ipſa facultas; nam qualitates vrinæ ab humoribus inductas non poteſt temperamentum vi ſuâ permutare. Facultas itaque ſic vrinas immutat; facultas imbecilla ex ſe facit vrinas ſemper albas, non autem neceſſariò aut tenues aut craſſas, ſed interdum tenues, interdum craſſas pro humorum admixtione; facultas calida & temperamentum naturale calidum facit vrinas flauas, temperamentum auctum facit rubram, &c. itaque facultas ex ſe cauſat præcipuè mutationes in colore, non autem adeò in ſubſtantiâ; ſed mutationes in ſubſtantiâ præcipuè pendent ab humoribus admixtis; ſic etiam facultas ex ſe non multùm facit mutationem in quantitate, ſed illa, vt dixi, etiam magis pendet ab humoribus admixtis. Porrò facultas valida & temperamentum naturale facit vrinas cum contentis, & maximè cum hypoſtaſi; facultas debilis facit vrinas vel ſine contentis, vel tantùm cum eneoremate vel nubeculâ: humores mutant vrinas ſecundum varias differentias, & ſecundum colorem, & ſecundum ſubſtantiæ modum, & ſecundum quantitatem, & ſecundum alias ſupra dictas qualitates; humores albi vrinam faciunt albam, rubri rubrã, &c. fœtidi fœtidam, tenues tenuem, craſſi craſſam, &c. multi admixti multam pauci paucam, &c. humores crudi & incocti faciunt vrinam turbidam, concocti claram, humores crudi & flatuoſi faciunt vrinam cum eneoremate ſeu nubeculâ, cocti cum ſedimento. Et hæ ſunt cauſæ ſynecticæ & primariæ. Cauſæ ſecundariæ & remotæ etiam mutant vrinas. Inter ſecundarias primò ſunt res naturales, vt temperamentum, ætas, ſexus. Quoad temperamentum, calidi vrinas habent coloratiores & tenuiores, ſedimentum exiguum, vel ſuſpenſum loco ſedimenti vel nubeculã; frigidi vrinas habent decolores & tenues, & contentis vacuas, quantum ſc. ex ratione temperamenti; nam quatenus tales pituitoſi ſunt, & quatenus talis vrina ſæpe cum pituitâ excernitur, eatenus craſſiores & cũ multis contentis haberi poſſunt;

ex nimio enim calore,quia multum bilis generatur, quæ vrinam fingit, ideò vrinæ ſunt colorariores;& eadem ratione tum liquoris ſubſtantia, tum contenta minuuntur;quare ſæpiſſimè non reſidet quidpiam in vrinis, ſed pro ſedimento is humor, qui excernitur,attenuatus in venis vel pẽdet vel ſupernatat. Ætas etiam mutat vrinas; ſic puerorum vrinæ ſunt albæ & craſſæ;ratio eſt,quia pueri ſunt valde humidi & voraces, & eorum calor natiuus, etſi quoad ſubſtantiam ſit validus, tamen quoad intenſionem non eſt ita magnus , quia multo humido obtunditur , ob has omnes cauſas multa in iis excrementa pituitoſa coaceruantur , quæ vrinæ permixta eam reddunt craſſam;& quia calor eorum non eſt intenſiuè magnus , ideò vrinæ ſunt albæ : Craſſas eſſe eorum vrinas docet Hipp. 2. *Progn.*33.cùm dicit *vrinas aquoſas in pueris omnium peſſimas eſſe; quia in iis*, inquit,*vrinæ naturaliter ſunt craſſæ*. Idem & Iſac *parte* 5.*lib.de vrinis*, & Auicen. 2.*primi doct.*3. *cap.*5. Hinc ergo etiam puerorum vrinæ habent multum & craſſum ſedimentum, cùm ſedimentum ſit pars crudi humoris & inconcocti : Iuuenum vrinæ ſunt tenues & flauæ vel rubicundiores cum ſuſpenſo tenui,eò quòd eorum calor ſit maior, & ipſi bilioſiores; hoc Gal.2.*Prognoſt.comm.*34.quoque affirmat. Senum vrinæ albæ ſunt & tenues,quia in eis debilis eſt calor & imminuta concoctio; debilis enim calor albas facit vrinas,& mala concoctio vrinas ſine contentis; contenta enim naturalia ſunt ſigna probæ concoctionis. Vbi notand.quòd vrinas habere contenta mediocri quantitate & ſubſtantiâ eſt ſignum probæ concoctionis,habere autem valde multa & craſſa eſt ſignum concoctionis non ita perfectæ,ſed potiùs imperfectæ & generantis multam pituitã,quæ vrinæ permixta facit in eâ contenta multa & craſſa. At vrinas eſſe tenues & albas & ſine vllis contentis, eſt ſignum peſſimæ cõcoctionis,& maioris adhuc cruditatis.Porrò etſi vrinæ ſenũ ob magnã naturæ debilitatem ſint tenues,& ſine contentis, tamen per accidens etiã ſæpe ſunt craſſæ,& cũ multis & craſſis contentis,quatenus ſc.cùm frigidi ſint,multã in corpore pituitã congregant,quæ ſi ad vrinas feratur,reddit eas præditas contentis multis & craſſis. Sexus quoque vrinas mutat; ſic vrinæ virorũ ſunt coloratiores & cum paucioribus cõtentis,eò quòd ſint calidiores,& pauca in eis pituitoſa excremẽta coaceruentur,& quæ coaceruantur,magis exercitio in iis,quàm in mulieribus diſcutiantur. Vrinæ verò mulierum ſunt pallidiores & craſſiores.*Dices*:at deberent magis eſſe tenues,eò quòd debiliori calore,quàm viri præditi ſint,& vrinæ tenuitas, vt dictum eſt à debili calore proueniat.*Reſpond.*id quidem per ſe ita fieri debere , ſed per accidens, quia in eis multi pituitoſi humores congregantur,fiunt craſſæ.Quoad res non naturales , inprimis eſt aër, ſub quo regio & anni tempus comprehenduntur;in calidis regionibus vrinæ ſunt coloratiores , tenuiores & cum pauciori ſedimento,eo quòd in iis corpora ſint calidiora & bilioſiora,& pauciore pituitoſo humore prædita: in frigidis regionibus,etſi aucto per accidẽs natiuo calore,vrinæ ſint ſatis coloratæ,quia tamen earum incolæ magis ſunt pituitoſi,ideò eorũ vrinæ

ſunt

ſunt craſſiores & magis perturbatæ : ineunte æſtate vrinæ quoque ſunt coloratiores, tenuiores, & pauciorum contentorum, quia tunc multùm bilis generatur, quæ vrinam tingit,quæ quia pauca ſemper eſt & tenuis, vix vlla aut pauca ſaltem facit contenta, aut leuiora, & in medio vel in ſummo potiùs quàm in fundo natantia: hyeme vrinæ plus ſedimenti habent, tum quia in hyeme plus comeditur, tum quia plus pituitoſi humores generantur,tum etiam quia ſomni ſunt longiores,ex quo etiam contingit pituitam generari. Autumno vrinæ euadunt quoad colorem dilutiores, & quoad ſubſtantiam craſſiores, quia tum bilis incipit deferuere, & plurimi fructus comeduntur, qui crudos humores generant. In vere vrinæ mediocriter ſe habent. Secundo loco eſt cibus;cibi craſſi & difficilis digeſtionis ac frigidi vrinas pariunt crudas, albas & cum craſſo ſedimento : cibi euchymi & facilis concoctionis, quia parum excrementorum crudorum deponunt,ſed toti in alimentum vertuntur, vrinas reddunt tenues bene coloratas,& cum paucis contentis:largus cibus, crapula, nimia voracitas vrinas reddit crudas & craſſas; tenuis & paucus bene coloratas, & cum pauco & ferè nullo ſedimento; ideò cum in ſanis vrinæ ſolito craſſiùs & copioſiùs acquirunt ſedimentum, eſt ſignum eos pleniori victu vti,& in cibo errores committere,& abſtinentiâ ac purgatione opus eſſe. Ad cibos poſſunt & medicamenta referri per os aſſumpta, quæ variis modis vrinas mutant. Cantharides hauſtæ vel foris adhibitæ vrinam reddunt ſanguineam, eo quòd habeant proprietatem veſicam exulcerandi. Rubia tinctorum etiam reddit vrinam rubram; idem facit Radix Alcannæ & ficus indica comeſtæ;caſſia;glycyrrhita crocus, Rhabarbarum faciunt vrinam flauam; panis ſimilaceus reddit vrinam albam. Refert Rhaſes quædam folia pomantia virides reddere vrinas. Therebinthina & alia, de quibus infra, vrinas reddunt odoratas : alia nonnulla fœtentes. Quoad motum & quietem: & quies quia concoctionem impediunt & cruditates congregant, albas, crudas & cum multo ſedimento reddunt vrinas; exercitium, quia calorem excitat & excrementa diſcutit, bene coloratas & cum pauco ſedimento. Quoad ſomnum & vigilias: moderatus ſomnus vrinas reddit optimas; ſomnus enim concoctionem iuuat; multus autem vrinas reddit crudas, albiores & craſſiores, quia calorem torpidum reddit & pituitoſum humorem auget;vigiliæ, quia exſiccant & calorem intendunt, reddunt vrinas tenues, magis coloratas & cum pauco ſedimento; quæ verò modum excedunt ſpiritus nimirum conſumendo, & coctionem debilitando, quæ quiete perficitur, & inde calorem natiuum extinguendo, ſummè crudas, tenues, albas, ſine ſedimento vllo vrinas reddit. Quoad animi affectus, cùm varij ſint, & diuerſos habeant ac contrarios affectus, varias vrinarum differentias inducunt : affectus qui naturâ ſuâ ſubitò ingruunt, vt ira, timor, gaudium, quatenus agitant humores in corpore, & hâc ratione vrinæ permiſcentur, craſſas & turbatas reddunt vrinas, at prout ex agitatis humoribus alios atque alios,ſecundum quod

alij

alij magis in corpore abundant, vel ad expulſionem ſunt parati, vrinæ contingit miſceri. Varias quoque pro ſpecie humorum vrinæ permixtorum differentias inducunt: Ira, cùm corpus calefaciat & bilem peculiariter agitet, vrinas reddit intenſè coloratas, rufas ac rubicundas. Affectus lenti ac diuturni cùm concoctionem impediant, ſpiritus conſumant & calorem natiuum extinguant, præcipuè metus ac triſtitia, vrinas reddunt decolores, tenues, crudas & ſine contentis, niſi per accidens multiplicato pituitoſo humore contingat eas craſſo & pituitoſo affici contento, & hæ ſunt res naturales. Res verò contra naturam omnium maximè mutant vrinas, vt cauſæ morbificæ, morbi & ſymptomata; & inter ſymptomata maximè dolores & peruigilium. Quomodo ſinguli morbi vrinas mutant, non eſt huius loci pertractare, ſed de practicis, qui de ſingulis morbis agunt, eſt perquirendum.

CAP. VI.

Differentiæ vrinarum.

§. I.

DIfferentiæ vrinarum à 4. deſumuntur: vrinæ ſubſtantiâ, qualitate, quantitate, & contentis. A ſubſtantiæ modis, alia dicitur tenuis alia craſſa: craſſa vel eſt turbida vel clara; turbida vel eſt turbida cùm mingitur & poſteà clareſcit, vel eſt clara cùm mingitur & poſteà turbatur; vel eſt turbida cùm mingitur, & manet talis. A qualitate deſumuntur variæ differentiæ: aliæ à qualitatibus viſibilibus, vt colore, aliæ ab odorabilibus, vt ab odore, &c. à coloribus ſumuntur hæ differentiæ, quòd aliæ vrinæ ſint albæ, aliæ pallidæ, flauæ, rubræ, rufæ, virides, liuidæ, nigræ, &c. ab odore, aliæ fœtidæ, aliæ non fœtidæ; à ſono, aliæ cùm effunduntur aut quaſſantur ſtrepitum edentes inſtar aquæ, aliæ non. A ſapore, aliæ ſalſæ, amaræ, inſipidæ. A qualitatibus tangibilibus, aliæ ſentiuntur valdè calidæ, acres; mordaces, cùm exeunt, aliæ non: aliæ percipiuntur viſcidæ, craſſæ, quæ cum prædictis qualitatibus coincidunt, eo quòd aliquæ qualitates diuerſis ſenſibus comprehendantur. A contentis, aliæ ſunt cum contentis, aliæ ſine ipſis; & illarum aliæ cum contentis naturalibus, aliæ cum contentis contra naturam: earum quæ ſunt cum contentis naturalibus, aliæ continent arenulas, aliæ ſanguinem, pus, calculos, vermes, &c. de quibus omnibus ſeorſim eſt agendum.

§. II.

Differentia vrinæ à ſubſtantia modo.

Alia eſt ergo tenuis, alia craſſa: tenuis eſt, cuius ſubſtantia eſt valde ſubtilis, tenuis, & aquea; Craſſa quæ corpulentiam & ſpiſſitudinem habet maiorem. Quæritur ergo; quæ ſit cauſa tenuitatis & craſſitudinis vrinæ? Dicunt communiter medici duas eſſe cauſas proximas & coniunctas ac ſynecticas huius differentiæ, temperamentum ſc. & humores. Temperamentum frigidum & calor imbecillis vrinam reddunt tenuem; calor fortis mediocriter craſſam: permixtio humorum eam reddit craſſiorem; impermixtio ſeu abſentia humorum tenuem. Verùm dubitari poteſt, an hoc ita ſit, & an calor debilis eam reddat tenuem; & videtur quòd non: nam caloris eſt attenuare; ergo vegetus calor non incraſſat vrinam ſed attenuat. 2. etſi videatur, quòd calor aliquando incraſſet, ſicut patet ex eo, quòd concoctio dicatur procedere incraſſando, tamen hoc ſolùm verum eſt in illo humido, cui multum terreſtris ac ſiccæ ſubſtantiæ eſt permixtum, tunc enim quatenus calor coquendo ſiccum terreſtre cum humido aqueo permiſcet, & tenues ac aqueas partes in halitum facit euaneſcere relinquendo ſiccas; in ſolo autem humido aqueo hoc non eſt verum, vt patet in aquâ, quæ quantumcunque coquatur, non euadit craſſior ſed potiùs tenuior. 3. patet experientiâ, quòd calor natiuus validus vrinam reddat tenuem; nam potus vt cereuiſia, cùm bibitur, eſt craſſa, & cùm mingitur eſt multò tenuior; ergo calor & bona coctio attenuant vrinam; ergo tenuitas vrinæ eſt ſoboles caloris validi & bonæ concoctionis, & non caloris imbecillis quia ſi cereuiſia fuiſſet incocta & relicta ſicut erat, non emingeretur tenuior, ſed æquè craſſa. Verùm his non obſtantibus; dico, calorem imbecillem & coctionem debilem eſſe cauſam tenuitatis vrinæ: hoc probatur communi axiomate iam dicto, quod concoctio procedat incraſſando. 2. patet experientiâ; quia vrina, quæ non diu retinetur, vt in iis qui multum bibunt & potum ſtatim emingunt, apparet tenuis & aquea; quæ verò diu in corpore fuit retenta, apparet craſſa. 3. quia in principiis febrium, cùm calor natùralis eſt peſſundatus, vrinæ ſunt tenues; in ſtatu verò, cùm calor incipit reuiuiſcere, euadunt craſſiores. *Ad argumenta Reſpond.* quòd calor dicitur attenuare dupliciter, vel ſeparando partes heterogeneas craſſas, vel conſtrictas fundendo, vel quatenus ignis tenuitate ſuâ peruadit omnes minimas portiones ſubſtantiæ, quam concoquit; at verò in concoctione, in quâ calor terreſtres partes cum aqueis combinat, iungit & incorporat, & in quâ multas partes aqueas tenuitate ſuâ facit euaporationem, in illâ, inquam, incraſſat: vrina autem fit per concoctionem, & ideò à coctione incraſſatur. *Ad 2. Reſpond.* ita fieri in vrinâ, nam ipſa fit per coctionem, & ideò à calore vegeto & bonâ coctione

coctione euadit craſſa. *Ad* 3. *Reſpond.* verum eſſe cereuiſiam eſſe vrinâ craſſiorem, & ſic coctione attenuari; ſed hoc eſt per accidens, quatenus ſc. craſſiores & magis alimentariæ partes pro corporis alimento ſtatim exuguntur, & quat. ſic remanent aqueæ, quæ ſi ſtatim emingan- nec diu in corpore retineantur manent tenues; at diutiùs ſi retineantur, fiunt craſſiores, quia concoctione in hepate factâ, aliæ partes excrementitij chyli & humorum hepatis ei incorporantur. Calor ergo imbecillus tenues reddit vrinas. Eſt autem calor imbecillus vel poſitiuè, vt cùm eſt verè & eſſentialiter diminutus, vel reſpectiuè in comparatione ſc. cibi potuſve qui aſſumuntur, qui vel eſt nimis multus vel nimis crudus, vel nimis parùm in corpore retinetur; qui calor poteſt dici debilis obiectiuè ſc. ratione alimenti improportionati, quod eſt obiectum eius. Verùm dicet aliquis: calor debilis & imminuta concoctio ſunt cauſa generationis multæ pituitæ, quæ admixta vrinæ debet eâ reddere craſſam; ergo hâc ratione debilis calor potiùs reddet vrinam craſſam quàm tenuem. Sed *Reſpond.* 1. debilem calorem hoc facere per accidens, non per ſe enim & vi propriæ ſuæ actionis, quam in vrinâ exercet, relinquit eam tenuem; & craſſities vrinæ, quæ fit ex admixtione pituitæ, non eſt craſſities facta ratione temperamenti per ſe, ratione admixtionis humorum, quæ eſt ſecunda cauſa tenuitatis vel craſſitiei vrinæ, de quâ hic nondum agimus. 2. *Reſpond.* craſſitiem illam, quæ eſt ab admixtione humorum, non eſſe craſſitiem, quæ referatur ad ſubſtantiam vrinæ, de quâ hîc agimus, ſed debet referri ad contenta, & non eſt craſſities intrinſeca vrinæ, per quam ipſa ſubſtantia vrinæ intrinſecè eſt craſſa, ſed eſt craſſities extrinſeca non faciens ipſam ſubſtantiam vrinæ craſſiorem, ſed tantùm faciens in vrinâ contentum; nam talis craſſities ſubſidentiâ ſeparatur à ſubſtantiâ vrinæ; craſſities verò vrinæ intrinſeca non ſeparatur ab eâ; nos verò hîc agimus de craſſitie & tenuitate intrinſecâ ſubſtantiæ vrinæ, non de craſſamento alieni humoris in vrinæ ſubſtantiâ contento. Calor itaque validus & natiuus vrinas reddit mediocriter craſſas. At verò calor auctus & factus igneus ac non naturalis, qualem faciet ex ſe vrinam? craſſámne an tenuem? Dicunt Medici, eam etiam vrinam reddere tenuem; calor enim auctus eſt calor debilis; nam etſi intenſiuè ſit auctus, eſt tamen diminutus quoad eſſe ſuum naturale, & ſic opera naturalia debiliter agit, non ſecus quàm calor intenſiuè & eſſentialiter diminutus: hinc calor auctus ac febrilis tam bene etiam facit malam coctionem, quàm diminutus; & cùm vrinæ craſſities naturalis producitur per coctionem, ſequitur, quòd prauâ exiſtente coctione vrina manebit tenuis. Hinc quærit Capiuaccius, an vrina poſſit eſſe valde tenuis & ſimul valde tincta ac rubicunda; an verò omnis tenuis debeat eſſe neceſſariò decolor & alba; & reſpondet poſſe eſſe tenuem & rubicundam ſimul, eo quòd etiam adaucto & igneo calore euadat tenuis, quando autem eſt tenuis à tali calore, tunc ſimul eſt etiam rubicunda; igneus

enim calor rubedinem facit; at cùm eſt à calore diminuto, tunc eſt tenuis & ſimul alba. Dico itaque calorem, quantumcunque ſit intenſus, per ſe non facere vrinas abſolutè craſſas, ſed bene aliquando per accidens; quando ſc. cum calore accedit humorum permixtio, in quantum poteſt calor humores craſſos incorporare eiuſque ſubſtantiæ intrinſecare; ſicut ex eo patet, quòd ignis coquendo aquam, nunquam eam incraſſat, ſed ſi aquæ admiſceatur aliqua ſubſtantia craſſa, vt farina, quatenus illam incorporat aquæ, eatenus incraſſat illam & facit pultem. Verùm quæri poteſt, quomodo cognoſcatur an vrina ſit tenuis, an craſſa: videtur enim quòd non aliter cognoſci poſſit, quam viſu ſc. ex perſpicuitate vel obſcuritate vrinæ; at illud iudicium videtur non valere, quia vrina craſſa, vt ſupra dictum eſt, poteſt etiam eſſe perſpicua; quando ergo erit perſpicua, quomodo ſcietur an ſit tenuis an craſſa? *Reſpond.* tenuitatem & craſſitiem 3. modis cognoſci. 1. ſi vrina concutiatur, & paucas bullas facit eſt tenuis; ſi multas, craſſa. 2. ſi quaſſata eſt ſtrepera inſtar aquæ, & acutum edit ſonum, eſt tenuis; ſi grauem, eſt craſſa. 3. etiam cognoſcitur ex perſpicuitate; nam etſi craſſa vrina etiam poſſit eſſe perſpicua non habet tamen talem ac tam lucidam perſpicuitatem, ſicut habet tenuis: credo quòd fortè etiam ex pondere craſſities dignoſci poſſit; & miror nullum vnquam Medicum ex pondere vrinæ vllum ſignum deſumpſiſſe. Atque hæc de primâ cauſâ, ſeu de temperamento. Secunda cauſa tenuitatis vel craſſitiei eſt humoris admixtio; hâc ratione dicunt Medici obſtructionem facere vrinam tenuem & albam, quat. obſtructio & anguſtia partium eſt cauſa, quod humores craſſiores non poſſint cum vrinâ tranſire, ſed in anguſtiis partium hæreant, & vrina ſolùm ſecundum ſuas partes tenues & aqueas præterlabatur: vnde cùm teneant, vrinam habere ſuum colorem flauum ab admixtâ ſibi bile, & bilis in illis anguſtiis partium etiam detineatur, dicunt vrinam ſine bile tranſeuntem manere coloris expertem & remanere albam: obſtructionem quæ tenuem & albam faciat vrinam, dicunt eſſe obſtructionem & hepatis & venarum, & renum, & vreterum; & hæc eſt communis medicorum doctrina. Mihi verò penitùs conſideranti non videtur obſtructio tenuem & albam facere vrinam. Pro quo conſiderandum, duplicem poſſe conſiderari vrinæ craſſitiem; vnam craſſitiem ipſius ſubſtantiæ ſeu craſſitiem intrinſecam eius; aliam verò extrinſecam ſeu ab admixtione humoris, vt dictum eſt. Intrinſeca craſſities ab vrinâ eſt inſeparabilis, extrinſeca ſeu quæ eſt ab admixtione humorum, poteſt ſeparari humorum detentione vel ſeparatione: hoc poſito dico obſtructionem poſſe facere, quòd humores, qui vrinæ ſunt ſimpliciter admixti, & ſubſtantiæ vrinæ non intrinſecati, retineantur & cum vrinâ non exeant, & ſic vrina non euadat craſſa craſſitie ſecundum contenta ſeu craſſitie ſecundum admixtionem humorum, ſed maneat tenuis: at verò obſtructio non poteſt ab vrinâ auferre craſſitiem ſecundum propriam ſubſtantiam, ſeu

craſſitiem intrinſecam, & ita obſtructio non poteſt vrinam reddere tenuem ſecundum ſuam ſubſtantiam, de quâ tenuitate hîc agimus. Poteſt ergo obſtructio efficere, vt vrina ſic euadat tenuis, vt deponat contenta, ſed non poteſt facere, vt euadat tenuis ſecundum eſſentiam; obſtructio enim tantùm facit tenuitatem cribrando vrinam; at intrinſeca ſubſtantia non poteſt ab vrinâ cribrando ſeparari: ſic olei ſubſtantia per cribrationem non poteſt euadere tenuior, quia illa eſt intrinſeca & inſeparabilis; ſed aqua terreſtrium partium commixtione craſſata, poteſt cribratione euadere tenuis, quia illa eſt extrinſeca, & ſolùm craſſities per admixtionem; ergo propriam craſſitiem, quam vrina habet à calore coquente ſeu ab admixtione humorum, quos calor per coctionem ſubſtantiæ vrinæ incorporauit, non poteſt obſtructio tollere. Porrò adhuc eo poſito, quòd obſtructio aliquam vrinæ tenuitatem cauſaret, ſaltem videtur, quòd eam non poſſet cauſare obſtructio hepatis & venarum; obſtructio enim quæ faceret tenuitatem vrinæ, deberet eſſe valde magna & talis, quæ nihil craſſi ſinit præterlabi; at talis non poteſt eſſe in hepate, nec in venis; ergo reſtat, vt ſi qua obſtructio illam tenuitatem cauſaret, eam tantùm eſſe vel renum vel veſicæ, non in venis, quia venæ cùm habeant cauitatem amplam, & præcipuè emulgentes, non poſſunt ita vllâ obſtructione coarctari, quin per eas humorum tranſitus concedi poſſit; non etiam in hepate, quia ſi hepar tantopere obſtrueretur, impediretur ſanguinis diſtributio, & æger moreretur; quandiu ergo hoc non fit, & quamdiu ſanguis, qui eſt craſſus, & humores ei admixti per eum tranſitum habere poſſunt, tamdiu etiam & vrina ſecundum ſuam ſubſtantiam naturalem, & etiam vnà cum humoribus admixtis tranſire poteſt. Porrò videtur, quòd obſtructio etiam non poſſit cauſare vrinæ albedinem: ſi enim hoc faceret, faceret quatenus impediret tranſitum bilis, eoque impedito vrina non tingeretur, & ſic maneret alba: at non videtur, quòd obſtructio tranſitum bilis poſſit impedire, eò quòd bilis etiam ferè tam tenuis ſit, quàm vrina ipſa; vnde quamdiu vrina tranſire poteſt, videtur quoque & bilis debere poſſe tranſire. 2. quia, vt infra docebitur, naturalis vrinæ flauedo non cauſatur à bilis admixtione. 3. quia etſi cauſaretur & bilis propter obſtructionem tranſire non poſſet, tamen quando bilis ſemel vrinæ permixta fuit, & colorem ſuum ei impertiuit, videtur quòd ille adhuc eſſet manſurus, etiamſi bilis vnà cum vrinâ tranſire non poſſit; nam accidentia ſemel impreſſa non poſſunt cribratione tolli, ſicut tolluntur ſubſtantiæ ipſæ. Itaque vt concludam, admixtio humorum poteſt vrinam reddere craſſam, craſſam quidem ſecundum propriam ſubſtantiam, ſi calor humores illos coctione vrinæ incorporauerit; craſſas verò accidentaliter tantùm & ſecundum ſimplicē admixtionē, ſi leuiter tantùm cum vrinâ ſint abluti; horum abſentia vrinas reddit tenues, non quidem abſolutè ſed reſpectiuè in comparatione craſſarum, ſeu tenues priuatiuè, id eſt non craſſas. Ideò abſentia vrinæ poteſt facere vrinas te-

nues,ſic vt non ſint craſſiores naturalibus, ſed non poteſt facere tenuitatem maiorem,quàm ſit craſſities vrinæ naturalis;quia craſſitiem naturalem habet vrina à calore coquente,& non ab humorum admixtione; & ita abſentia humorum non poteſt eam reddere tenuiorem;craſſitiem,quæ eſt vltra craſſitiem naturalem habet ab admixtione humorū,qui ſi vrinæ coctione caloris ſint incorporati,vrina eſt ſecundum propriam ſubſtantiam craſſa,& talis craſſities eſt ei intrinſeca & inſeparabilis ,& ſic talis manet ſemper craſſa; at ſi non ſint incorporati, non manet illa craſſities ſed ſeparatur ab vrinâ per ſubſidentiam & in vrinâ fiunt contenta; ipſa verò vrinæ ſubſtantia euadit tenuis.Ex quo patet,quòd inter vrinas craſſas aliquæ ſint craſſæ & maneant tales, & illæ ſunt verè ſecundum ſubſtantiæ craſſæ;aliquæ ſunt craſſæ,ſed non manent tales, ſed craſſamentū ſeparatur ab iis,illæ ſunt craſſæ ob humores admixtos nec beneficio caloris incorporatos; hæ ſunt craſſæ ab humoribus nudè ſolùm & ſimpliciter admixtis & non incorporatis. Pro quo notand. humores diuerſis temporibus poſſe vrinæ admiſceri : vel enim admiſcentur , poſtquàm vrina iam eſt percocta,vel interim dum iam adhuc coquitur , vel antequam concoctio in eâ eſt incepta : ſi miſcentur poſtquam vrina iam eſt elaborata , tum craſſities non eſt intrinſeca & ſeparatur ad fundum, & vrina ex craſsâ euadit tenuis ; ſi miſcentur eo ipſo tempore quo vrina elaboratur , ita vt ei per coctionem incorporentur, tunc vrina euadit craſſa ſubſtantialiter , & craſſa manet nec ſeparatur illud craſſamentum; vel ſi fortè aliquid ſeparetur, id fit tardè & valde ſerò : ſi vrinæ permiſceantur ante omnem concoctionem , ſi tunc fiat vrinæ exacta coctio , fit vrina craſſa ſubſtantialiter ; ſi non exactè coquatur, ſed celeriter tranſeat & non teneatur, euadit craſſa ſic vt non attenuetur; de quo ſtatim plura dicenda ſunt : & hæ ſunt cauſæ ſynecticæ tenuitatis vel craſſitiei vrinæ.

Cauſæ ſecundariæ , remotæ & mediatæ ſunt plures ,ſc. illæ omnes quæ ſynecticas illas cauſas immutant , id eſt,omnia,quæ calorem vel diminuere vel augere poſſunt ; vel cauſa eſſe poſſunt , vt humores multi vel nulli vrinæ admiſceantur.Cauſæ ergo remotæ tenuitatis vrinæ ſunt, temperamentum calidum & ſiccum,vel temperamentum frigidum, conſtitutio aëris calida & ſicca,exercitia,potus copioſus, cruditas,&c. cauſæ vrinæ craſſæ ſunt facultas expultrix valida alicuius partis , vel matteriæ multæ copia in venis, renibus,aut veſica contenta,declinatio morborum, in quâ humores à naturâ expelluntur , frigida temperies partium aliquarum generans multum pituitæ, ætas puerilis & ſenilis;pueri enim craſſas ob voracitatem habent vrinas,ſenes verò,quia ſunt pituitoſi ; conformatio corporis & amplitudo viarum, breuitas colli veſicæ; ideò dixit Alexander *ſect.2. Probl.* mulieres calculis minùs obnoxias eſſe, quia meliùs emittunt ſordes ob breuitatem colli veſicæ ; ex quo neceſſum eſt illis fieri vrinas craſſiores; aliâ etiam ratione mulieres craſſas vrinas habent, quia magis ſunt pituitoſæ, & quia frequenter vterus aliquid craſſæ ma-

teriæ

teriæ ad vrinas mittit, exceptis grauidis, in quibus quia vterus eſt clauſus, nihil tale exit: vnde grauidarum vrinæ ſunt tenues. Anni tempus, frigida & humida aëris conſtitutio, auſtralis & pluuioſa vrinas craſſas reddit, otium, crapula, vſus ciborum craſſi ſucci & frigidorum, piſcium, caſei, fungorum, leguminum, ſomnus longus, curæ, mœrores, exercitia ſtatim à cibo, quatenus incoctum alimentum ſtatim ad venas rapit, vnde generantur cruditates, quæ vrinæ permiſcentur, alui, ſudorum ac reliquorum quoque excrementorum ſuppreſſio craſſas vrinas reddit, quatenus contingit ſordes, quæ alias vias excerni deberent, vrinæ admiſceri; cerebri frigida intemperies, mittens catarrhos ad renes & vias vrinarias, frigidum hepatis & aliorum viſcerum temperamentum crudam pituitam multiplicans; calida intemperies omnes ad ſe humores trahens. Gonorrhæa, quat. ſemper aliquam ſeminis materiam facit vrinæ admiſceri; colliquatio corporis, quat. illud colliquamentum, quod naturâ ſuâ craſſum eſt, vrinæ admiſcetur. His cauſis poſitis manifeſtum eſt, quid tenuis & craſſa vrina indicet; nam cùm vrina indicet vt effectus, effectus autem indicet ſuam cauſam, vtique & vrina indicat ſuas cauſas; ſicut ergo omnes reliquæ vrinæ differentiæ, ita quoque differentia ſecundum tenuitatem & craſſitiem ſuas cauſas indicat. Vrina tenuis, ſi eſt cum albedine coniuncta, indicat magnam cruditatem vel materiæ abſentiam, id eſt, vt loquamur ſecundum communem Medicorum ſententiam, hepatis, venarum & renum obſtructionem: an verò vnum & alterum ſignificet ex aliis ſignis comitantibus eſt diſtinguendum. Vrina craſſa indicat humorum admixtionem, & conſequenter omnes illas cauſas, quæ admixtionis humorum vel generationis humorum cauſæ eſſe poſſunt, vt humorum abundantiam, robur expultricis, humorum agitationem; craſſa vrina cum coloribus extraneis eſt morboſa, neque in ſanis reperitur, & indicat admixtionem illius humoris, cuius colorem refert. Craſſa vrina & alba indicat etiam cruditatem & ſtomachi debilitatem, ſc. alimenta non perfectè coqui, ſed indigeſta relinqui & ſic multum crudi & pituitoſi humoris generari, qui vrinæ permixtus eam craſſam reddat, præcipuè autem talis vrina hoc indicat, cùm diu talis perſeuerat, & talis victus ratio, ætas, anni tempus conſentiunt; nam ſi non diu perſeueraret, & illa non conſentirent, caſualem crudi humoris in ſtomacho, venis, veſicâ aut aliis viis intermediis hærentis expulſionem indicaret: itaque & tenuis & craſſa ſtomachi debilitatem & cruditatem indicat. Sed quænam ex his duabus deterior eſt? Reſpond. ſecundum Auicen. 2. *primi doct.3. cap.3.* tenuem eſſe peiorem; quia talis omnimodam indicat cruditatem, & nullam groſſi cum ſubtili commixtionem: craſſa verò indicat inceptam ſaltem coctionem, & talem, in quâ ſaltem ad pituitæ coctionem ſit peruentum: in morbis verò tenues interdum ſunt meliores interdum craſſæ: in principiis febrium craſſæ indicant humores à febrili calore agitari, quod plerumque eſt malum, & tales tunc ſunt

ſymptomaticæ

ſymptomaticæ; tenuiores verò ſunt meliores: in declinatione morborum tenues ſunt peſſimæ, craſſæ verò ſalutares & criticæ; indicant enim humores à naturâ validiore expelli, maximè ſi in quotidianâ ſint craſſæ & albæ, in tertianâ craſſæ & flauæ, in quartanâ craſſæ & liuidæ. In principiis tenues eſſe malum non eſt, in aliis temporibus tenues remanere malum eſt; vel enim morbi longitudinem vel mortem indicant; longitudinem quidem, ſi virtus adhuc ſit valida; mortem verò ſi eadem ſit debilis. Sæpe etiam aliàs craſſæ vrinæ ſunt bonæ & indicant robur facultatis expultricis prauos corporis humores expellentis; ſæpe etiam craſſæ vrinæ indicant humores plurimos excrementoſos in corpore detineri, quod eſt malum; ſæpe etiam excrementa corporis per vias ordinarias non excerni, ſed ad vrinas conuerti; vnde in aliis partibus obſtructiones vel debilitatem arguunt; ſic in obſtructione folliculi fellis, hæmorrhoïdibus retentis, aluo ſuppreſsâ, vrinæ craſſæ euadunt. Porrò vrina craſſa alia eſt turbida, alia clara; turbida eſt, quæ non eſt clara, nec viſum tranſmittit; ſic clara contra. Turbiditas cauſatur ab humoris opacis admixtione, tenuis ab eiuſdem abſentiâ. *Quæri poteſt*, an vrina tenuis poſſit eſſe obſcura; & videtur quòd non, quia turbida & obſcura, vt dixi, fit ab humoris admixtione; humores enim non ſunt perſpicui ſed opaci; vrina verò, in quantum ſimpliciter aquea eſt ſine vllâ humoris admixtione, non videtur poſſe eſſe obſcura, cum aqua naturâ ſuâ ſit pellucida. *Verùm Reſpond.* vrinam tenuem poſſe eſſe obſcuram; etenim perſpicuitas, tenuitas, opacitas & craſſities ſunt diuerſæ qualitates, & ideò nihil impedit perſpicuitatem eſſe cum craſſitie, tenuitatem cum opacitate; ſic patet vitrum & oleum eſſe craſſa, quæ tamen nihilominus ſunt perſpicua: ſimiliter ergo quid poteſt eſſe in vrinâ, quia perſpicuitas & opacitas non ſolùm pendent ab humoris admixtione, ſed etiam à calore concoquente; calor enim perfectè concoquens vrinam reddit perſpicuam & lucidam: ſed imperfectè coquens, obſcuram, & ita quando eſt imperfectè cocta, poteſt eſſe obſcura etſi ſit tenuis; & quando humores admixti coctione perfectâ ei ſunt incorporati, poteſt eſſe lucida, & ſic craſſa; ſic in morituris aliquando ſunt tenues & opacæ, in febribus ardentibus aliquando craſſæ & perſpicuæ. Porrò etiam quando vrina ab admixto humore eſt obſcura, poteſt nihilominus aliquando etiam eſſe tenuis; quia poteſt ab exiguo humore admixto perdere ſuam perſpicuitatem, à quo tamen non euadit craſſa, neque perdit ſuam tenuitatem; ſic ſerum eſt obſcurum, & tamen eſt tenue; & ſic vrina etiam ſæpe inſtar ſeri eſt tenuis, & nihilominus eſt obſcura. Cauſæ ergo vrinæ tenuis & claræ eſt abſentia materiæ cum aliquâ actione caloris in eâ: tenuis & obſcuræ cauſa eſt abſentia materiæ cum omnimodâ cruditate, ſic vt calor nihil ferè in eam egerit; plerumque autem tenuis eſt perſpicua, & craſſa obſcura. Porrò videndum eſt, cur vrinæ quæ claræ & tenues fuere cum mingerentur, poſteà euadant turbidæ & obſcuræ ac craſſæ. Aliqui dicunt illius turbiditatis

vrinam tantùm eſſe cauſam, ſc. frigiditatem aëris externi, & omnem vrinam, quæ ex perſpicuâ turbatur, talem fieri, quòd frigiditas aëris eam congelet & condenſet, & ſic condenſata euadat turbida. Verùm hæc opinio non videtur vera, quia aliquæ vrinæ etiam turbantur in mediâ æſtate cùm aër eſt calidus, & aliquæ etiam turbantũr conſtitutæ in ſole; ergo tales non turbantur à frigiditate aëris externi; ergo adhuc eſt alia cauſa turbiditatis vrinarum. Aliqui dicunt proximam cauſam turbiditatis vrinæ eſſe, quòd calor & ſpiritus in vrinâ cõtenti exhalent; calor enim natiuus & ſpiritus, qui in vrinâ ſunt, conſeruant partes vrinæ permixtas & bene vnitas, vnde cauſatur vrinæ perſpicuitas, quando illi exhalant, ſeparantur partes heterogeneæ eius, & perit perſpicuitas, & fiunt vrinæ obſcuræ: exhalant autem calor & ſpiritus tripliciter, vel quòd frigus ambientis aëris eos extinguat, & hâc ratione aëris frigiditas reddit vrinas turbidas; vel quòd ipſimet ſponte paulatim exhalent, præcipuè quando in vrinâ pauci ſpiritus continentur & calor natiuus in eâ eſt imbecillis, vel quòd etiam calor ambientis ſimilitudine euocet calorem internum, & cùm eo ſpiritus, vel facit calorem vrinæ intenſiorem, quàm pro naturâ; vnde non poteſt ea facere, quæ ſunt caloris natiui, & ſic non poteſt regere neque ſeruare partes vrinæ vnitas ſed patitur diſſolui, ſeparari & confundi, vnde ipſa fit turbida. Alij dicunt turbationis cauſam eſſe flatum vrinæ permixtum; ſed quomodo flatus eam reddat turbidam, in eo non omnes conſentiunt: Aliqui enim dicunt flatum hoc facere, quat. ipſe in vrinâ ab externo aëre ſtatim condenſantur, qui condenſatus vnà vrinam etiam condenſat. Verùm poſſet quis mirari, an etiam flatus in vrinâ condenſetur, & quomodo ipſe potiùs condenſetur quàm vrina, & quomodo ipſe condenſatus poſſit vrinam condenſare & perturbare: videtur enim quòd flatus condenſatus adhuc ſit tenuior vrinâ, non videtur autem id quod tenuius eſt, poſſe condenſare id, quod denſius eſt. Aliqui dicunt flatum vrinam poſſe condenſare per hoc, quòd ipſe in vrinâ contentus aſcendat ſurſum, & aſcendendo partes heterogeneas in vrinâ exiſtentes eleuet; & ſic facit partium ſeparationem, vnde vrina fit turbida, eodem modo, quo vinum in dolio turbatur, quando incipit ebullire. Verùm etiam hæc doctrina mihi videtur valde infirma, & exiguam veriſimilitudinem habere, adeò vt tota hæc de causâ turbiditatis vrinæ materia ſit valde occulta. Mihi verò veriſimiliùs cauſa proxima mutationis ac turbationis vrinæ videtur eſſe extinctio caloris natiui in vrinâ contenti, quæ extinctio vel fit à frigore externo, vel à calore externorum, vt ante dixi, euocante. Magnum frigus ferè omnem vrinam perturbat, niſi calor vrinæ ſit valde vegetus; ſi frigus externum non ſit magnum, quò vrina debiliorem habet calorem, eò citiùs perturbatur; quò validiorem, eò ſeriùs. Cauſa adiuuans perturbationis vrinæ eſt ſubſtantias aliquas humoroſas vrinæ eſſe permixtas, quæ non ſunt exactiſſimè à calore percoctæ, neque ipſis aqueis ſubſtantiis perfectè incorporatæ, adeò vt

Ss tandem

tandem per malam illam diſpoſitionem vrina euadat turbida. Atque hæ ſunt cauſæ vrinarum turbidarum,quæ ſc.turbidæ ſunt factæ, cùm eſſent mictæ claræ,quæve ſunt factæ turbidæ extra corpus. Aliquæ verò minguntur turbidæ,ſeu fiunt turbidæ intra corpus.Earum quæ turbidæ minguntur,aliæ permanent tales,aliæ euadunt claræ.Cauſa cur euadant turbidæ in corpore,eſt duplex : vel quòd humores in viis intermediis hærentes fortuitò vrinæ exeunti miſceantur, & cum eâ abluantur, ſi c vt ei per concoctionem non ſint intrinſecè incorporati; vel quod na tura humores non perfectè concoxerit,vnde illi humores vrinæ permixti eam reddunt turbidam. Quod vrina turbida micta euadat clara, vel contingit in illâ vrinâ, in quâ fortuitò tantùm humores cum vrinâ in tranſitu mixti ſunt, & ei non incorporati; vel contingit in iis vrinis, in quibus natura humores intus ſtuduit concoquere, & vrinæ (etſi tantùm imperfectè)incorporauit: illa euadit clara per ſolam ſubſidentiam, quat. partes heterogeneæ admixtæ ſuâ grauiditate naturali ad fundum ſecedunt, & clara euadit ab operatione caloris natiuî in vrinâ exiſtentis, qui partes humoroſas heterogeneas ac craſſas à ſero ſeparat; illis enim ſeparatis tunc ſerum vrinæ fit perſpicuum & clarum. Itaque talem turbidam euadere claram, eſt ſignum roboris caloris natiui; & quò citiùs clara fit, eò maioris, quò ſeriùs eò minoris. Non euadere claram ſed permanere turbidam, minus bonum ſignum eſt, quia ſignificat impotentiam caloris natiui,& maiorem cruditatem humorum ſero admixtorum, & conſequenter ſignum eſt debilitatis caloris, & cruditatis humorum in corpore inexiſtentium. Hiſce poſitis dico, vrinam eſſe perſpicuam vel non perſpicuam ſiue turbidam, talem fieri vel non fieri, non idem in ſanis quod in ægris ſignificare.Quoad ſanos, vrinam mingi perſpicuam cum colore naturali eſt bonum ſignum; mingi turbidam eſt ſignum vel humores aliquos fortuitò expelli, vel in viis intermediis hærere,vel malam fieri ciborum concoctionem, vel crapulam præceſſiſſe, vel pituitam quaquâ ratione in corpora abundare,vel flatum in corpore contineri, à quo humores agitentur. Vrinam, quæ micta eſt clara, citò turbari eſt ſignum debilioris caloris natiui & paucorum ſpirituum in vrinâ exiſtentium,qui à leui aëris ambientis frigore facilè extinguantur: vel indicium eſt,extraneos humores vrinæ eſſe permixtos, eique concoctione exactè incorporatos, qui à ſero ſecedant & ipſum perturbent; quo autem ſeriùs conturbatur, eo perfectioris vrinæ concoctionis, & conſequenter humorum in corpore exiſtentium ac maioris roboris caloris natiui indicium eſt. Qui dicunt flatum eſſe cauſam turbationis vrinæ, dicunt talem vrinam flatulentiam & per conſequens cruditatem & inconcoctionem & caloris debilitatem indicare, quod in idem cecidit. Quoad ægros verò eos mingere vrinam tenuem & claram, ſic vt tenuis & clara permaneat, eſt ſignum maximæ cruditatis; & eſt ſignum,quòd natura cauſam morbificam adhuc non aggrediatur, non agitet,non incipiat concoquere; quia ſi iam agitaret & iam concoquere inciperet, aliquid-

aliquid illorum humorum vrinæ iam per venas tranſeunti deberet incipere admiſceri, qui calore vrinæ tum debili exiſtente exhalante, eam deberet reddere confuſam ac turbidam. Itaque etſi in principiis morborum talem vrinam mingi non ſit adeò perniciosum, quia tunc natura cauſam morbi necdum aggreditur, tamen in morbi augmento talem eſſe, ſignum eſt peſſimum: & ideo in morbis maximè in incremento, & in morbis acutis ac valde periculoſis eſt ſignum mortis; in aliis ſaltem indicat morbi longitudinem. Vrinam mingi turbidam, ſignificat humores in corpore agitari, vel à naturâ incipere concoqui; ſed adhuc eſſe crudos & imperfectè coctos. Itaque vrinam reddi turbidam in morbi principio eſt malum ſignum; quia eſt indicium humores agitari à calore igneo & non naturali, quod eſt malum; nam à calore naturali non debent nec ſolent agitari in principio. In augmento reddi vrinas turbidas, non ita malum eſt, ſicut in principio. Pro quo notand. quòd vrinam mingi turbidam & permanere talem, eſt malum ſignum, quia indicat humores in corpore agitari à calore igneo, & non naturali concoqui; quia ſi à calore natiuo concoquerentur, calor in vrinâ reſiduus, faceret aliquam humorum vrinæ ſeparationem, & ſic faceret, quòd vrina deberet euadere clara; cùm ergo nullam faciat humorum vrinæ ſeparationem, eſt indicium calorem illum, qui in vrinâ eſt, non eſſe naturalem ſed igneum, qui omnia agitet & perturbet. Qui dicunt vrinam turbidam à flatibus in ipsâ contentis cauſari in venis, & non humores morbificos concoqui, id valde debilis caloris ſignum eſt; vel eſt ſignum calorem natiuum morbificam cauſam aggredi quidem, ſed necdum eâ eſſe ſuperiorem: quia ſi ſuperior eſſet, iam non tantùm concoquere poſſet, ſed etiam crudum à cocto ſeparare, & ſic poſſet in vrinâ aliquam humorum morbificorum facere à ſero ſeparationem; quod cùm in vrinâ facere non poſſit, indicat eius debilitatem, præcipuè talem eſſe vrinam in ſtatu, quando iam natura deberet eſſe omnimodè ſuperior causâ morbificâ eſt malum: in incremento verò non eſt ita malum; quia non eſt mirum, tunc naturam adhuc non eſſe causâ morbificâ abſolutè ſuperiorem. Vrinam mingi turbidam & reddi claram eſt bonum ſignum; indicat enim calorem eſſe ſuperiorem & ſpeciatim in morbis, qui concoquuntur, eſt indicium humores coqui à calore naturali, & coctos expelli, indeque vrinam reddi turbidam; & eſt indicium calorem natiuum eſſe ſuperiorem illis, qui valent in vrinâ eos à ſero ſeparare, ex quo ipſa clareſcit: quò autem citiùs illa ſeparatio fit, citiuſque vrina clareſcit, & melioris & maioris roboris caloris indicium eſt. Vrinam mingi claram & citò perturbari eſt ſemper malum ſignum, indicium enim eſt debilis caloris in vrinâ: per hoc enim quod clara mingitur, indicatur quòd adhuc nulla ſit facta agitatio, aut concoctio humorum, quia ſi iam aliqua facta eſſet, portio eius aliqua cum vrinâ expelleretur, quæ eam turbidam redderet, & ſic non mingeretur clara; per hoc verò quòd etiam poſtea

ſtatim perturbatur, indicatur,quòd calor eius,& conſequenter calor corporis debilis ſit, quodque ex vrinâ facilè expiret; vnde colligi poteſt, quòd ipſe adhuc non ita facilè concoctionem aggredietur, imò multò minùs proficere poterit; & ſic talis vrina cum forti facultate portendit morbi longitudinem, cum debili verò mortem; niſi ita ſit, quòd vrina à frigore externo perturbetur; quia tunc non internam aliquam diſpoſitionem ſuæ turbiditatis indicat, ſed ſolum externum aëris frigus. Qui dicunt vrinam turbari à flatibus admixtis, dicunt talem vrinam eſſe quidem malam, ſed tamen non valde malam, ſed eſſe adhuc meliorem illâ, quæ clara mingitur & clara permanet; & rationem dicunt, quia putant eam ſic turbari à flatibus admixtis; hâc ergo ratione eam turbidam fieri, cum fuerit micta clara, dicunt eſſe malum ſignum; quia cùm ſit micta clara, eſt ſignum naturam adhuc non feciſſe aliquam notabilem humorum coctionem; quia ſi feciſſet, vrina mingeretur turbida;ſed quòd quæ micta fuerit clara,poſteà turbetur,dicunt adhuc eſſe aliquod bonum ſignum, quia indicat in vrinâ eſſe flatus, & ſic naturam, ſaltem coctionem in corpore eſſe aggreſſam; ſed tamen adhuc non facere niſi exiguam, ſic quòd humores morbificos tantùm in flatus conuertat, non autem perfectè maturet; ſaltem, inquiunt eſt ſignum inceptæ concoctionis, quam ſperandum eſt porrò incrementum habituram. At claram mingi & claram permanere, dicunt nullam concoctionem inceptam eſſe, ne quidem tantillam, vt natura ex causâ morbificâ flatus incipiat excitare; qui ſi tantùm faceret, iam vrina poſteà turbaretur. Hæc diuerſitas indicandi ex vrinâ, pendet ex eo, quòd Medici non omnes conueniant in deſignandis cauſis ſingularum vrinæ differentiarum, ſed cùm vnus dicat turbiditatem fieri ab hâc causâ, alius ab aliâ, ſequitur quòd vnus debeat dicere turbiditatem indicare hoc,alius aliud: differentiæ enim vrinæ proximè indicant ſuas cauſas. Porrò cùm vrina aliquando turbida ſit ex diſpoſitione internâ, aliquando à frigore ambientis, ne medicus in iudicio fallatur, debet prius inueſtigare, ſitne vrina turbida à causâ ſibi internâ, an verò ab externâ ceu frigore ambientis; ſic enim cognoſcet, an ſit turbida micta, an verò poſteà turbida euaſerit. Rhaſes 23. *continentis cap. de vrinis* ponit duo eius ſigna. 1. quod vrina, quæ mingitur clara & poſteà turbatur, nullam habet tranſparentiam, ſed eſt alba ac inſtar pinguedinis congelatæ, & ſi calefiat ad ignem clara redditur; contrà, quæ turbida mingitur eſt tranſparens, nec calefacta clareſcit. 2. ſignum eſt, quia quæ turbatur poſt mictionem à causâ externâ, illa facit in matulâ circulum album; quæ verò turbida eſt naturâ ſua, non facit.

§. III.

§. III.

Differentia à Qualitate & primò à colore.

Colorum cauſæ primariæ & ſynecticæ ſunt duæ: temperamentum ſeu facultas & humor ſiue contentum quod vrinæ admiſcetur: verùm admixtio humoris ſeu contenti maiorem habet vim vrinam permutandi, quàm temperamentum; nam etſi à facultate ſeu temperamento aliquis in vrinâ calor cauſetur, tamen ſi ſimul aliquis humor copioſus permiſceatur, ille magis colorabit eam, quam temperamentum, & colorem temperamento inductum permutabit; ſic ſi propter imbecillitatem caloris ac hepatis vrina remanſiſſet alba, ſi contingat copioſam bilem vel ſanguinem vrinæ admiſceri, color ille albus, qui fuerat à temperamento inductus, extinguetur, & inducetur color flauus vel rubor ab illis humoribus admixtis; eodem modo ſi vrina euaſerit rubra propter exceſſum caloris & contingat interim pus ex renum vel veſicæ vlcere ei admiſceri, rubedo à calore inducta extinguetur, & acquiret colorem materiæ admixtæ, & fiet alba: Idem de aliis humoribus eſt intelligendum. Sed dubium eſſe poteſt an temperamentum ſeu facultas poſſit eſſe vera cauſa ſynectica & vera cauſa per ſe colorum vrinæ, an verò ſolùm ſit cauſa mediata & per accidens, id eſt, an ipſum temperamentum per ſe mutet colorem vrinæ, an verò ſolùm quat. talem vel talem humorem in corpore generat, qui vrinæ permixtus eam ſuo colore tingat: v. g. cum calor imbecillis cauſat vrinam albam, quæri poteſt, an talem cauſet per ſe vt talis calor, an verò per accidens quat. generat pituitoſos humores, qui ſunt albi, qui vrinæ permixti eam reddunt albam, & cùm calor excedens vrinam reddit intensè claram & rufam; an hoc faciat per ſe vt calor intenſus, an per accidens, quat. generat multam bilem, quæ cùm ſit flaua vrinæ permixta eam reddit flauam; quia ſi temperamentum illo modo mutet colorem vrinæ, tum eſt cauſa ſynectica; ſin hoc modo, tum eſt cauſa remota & per accidens, & tum ipſe humor eſt cauſa ſynectica. Dico autem, temperamentum etiam primo modo & vt cauſam ſynecticam colorem vrinæ mutare; ſic calor imbecillus reddit vrinam aqueam ſiue albam & tenuem, talem autem reddit non generando pituitam, quæ vrinæ permiſceatur, ſed per ſe; quia ſi talis vrina eſſet alba ab admixtione pituitæ, eſſet alba aliâ albedine quàm nunc eſt; quia eſſet alba cum craſſitie & opacitate, & eſſet inſtar ſeri lactis; at nunc ſupponitur alba cum perſpicuitate, & alba vt aquea; ergo illa albedo non eſt cauſata ab admixtione humorum, ſed à temperamento per ſe. Fateor equidem temperamentum etiam poſſe non rarò mutare colorem vrinæ per accidens ſeu vt cauſa remota, generando hunc vel illum humorem, ſed ſæpe etiam per ſe & vt cauſa proxima eam immutat. Pro quo notand. calorem ſiue debilem

ſiue fortem poſſe omnes colores vrinæ per ſe & vt cauſa ſynectica producere vſque ad rubedinem incluſiuè, ſeu vſque ad colorem vini Hiſpanici obſcurioris; colores verò, qui vltra illum ſunt, non producuntur ab actione caloris immediatâ & per ſe, ſed tantùm ab humore admixto: poſſunt autem diſtingui colores qui à calore per ſe fiunt ab illis qui fiunt ab humore admixto; quòd illi qui fiunt à calore per ſe ſint coniuncti cum perſpicuitate & tenuitate; qui verò ab humore admixto cum craſſitie & opacitate. Hâc ergo occaſione latiùs poteſt dubitari, an color naturalis vrinæ ſeu color vrinæ flauus fiat per ſe à calore concoquente, an verò ab admixtione bilis: & pro vtraque parte ſunt argumenta. Quod fiat ab admixtâ bile ſic probatur: quia in ictero, ſicut excrementa alui ſunt alba, ita & vrina; illius nulla videtur eſſe alia ratio, quàm quòd bilis tum fæcibus ac vrinæ non permiſceatur: ſi ergo non permixtio eſt cauſa non flauedinis; ergo permixtio eſt cauſa flauedinis: ſic in phrenitide vrina ſæpe eſt alba, eius nulla videtur alia eſſe ratio, quàm quòd tum bilis ſurſum aſcendat in caput, & conſequenter inferiùs vrinæ non permiſceatur; ſi enim calor vrinam tingeret, cùm tum calor ſit valde incenſus propter febrem phrenitidi adiunctam, vtique vrina non deberet eſſe alba, ſed potius intensè flaua ſeu rubra: Sic in nephritide vrina etiam eſt alba, cuius ratio non videtur eſſe alia, quam quòd tum propter obſtructionem in renibus, bilis retineatur & non poſſit cum ſero tranſire, vnde ipſum linquitur album. Accedit auctoritas Galen. multis locis & præcipuè 6. *Epid. comm.* 5. *t.*15. dicentis, vbique flauedinem vrinæ naturalis à permixtione bilis cauſari. Contrà verò non cauſari à bile, ſed à calore multo, pluribus videtur probari argumentis: 1. ſi vrina fieret flaua ab admixtâ bile, videtur quòd vrina naturalis non poſſet eſſe tam perſpicua, ſicut eſt: bilis enim admixta, quæ eſt opaca, aliquam ei opacitatem communicaret; & videtur quòd non eſſet coloris ſpicei, ſed crocei ſeu cum flauedine nigricante; ſic enim patet quòd in Ictericis, quorum vrinæ eſt admixta bilis, ipſa ſit obſcura & quaſi nigricans. Denique ictericorum vrina ex eo, quòd ei bilis ſit admixta, inficit lintea colore flauo; quare & vrina ſanorum idem facere deberet, ſi eſſet flaua ab admixtâ bile; ſed hoc non facit. ergo. 2. Si vrina reciperet colorem ab admixtâ bile, ſicut in tranſitu per venas ablueret & hauriret illam bilem ac colorem eius, ita alluendo quoque ad alios humores in venis exiſtentes, deberet etiam aliquid eorum abluere, & ſic illorum quoque colorem imbiberet; at hoc non fit; ergo nec colorem bilis haurit. Minor probatur: quia ſi vrina id faceret potiùs deberet eſſe rubicunda à ſanguine, vel nigra à melancholiâ; quia color ruber & niger ſunt magis coloratiui & actiui, quàm flauus: vnde colores illorum humorum deberent extinguere colorem bilis. 3. Si bilis permixta vrinæ ei communicaret ſuum colorem; ſicut communicaret ſuum colorem, ita etiam communicare deberet ſuum ſaporem, & ſic vrina eſſet amara, prout ipſa bilis eſt; ſed vrina non eſt amara, ſed ſalſa.

E. 4. Hippoc. *lib. de aëre, aquâ & locis* dicit vrinas euadere albas, cum aluus eſt adſtricta; at ſi fieret flaua à bile, deberet aluo adſtricta magis eſſe flaua; quia aluo adſtricta retinetur bilis, quæ retenta & per aluum non euacuata debet magis in venis redundare, & conſequenter vrinæ permiſceri, & ſic eam reddere flauiorem, ſicut in Ictero eſt manifeſtum. 5. vtentes temperato & maximè euchymo victu deberent vrinam habere potiùs albam quam flauam; ratio eſt, quia in talibus totus cibus conuertitur in optimum alimentum, & ſic bilis parum in eis generatur; & ſic parum bilis in eis vrinæ admiſcetur, & ſic eorum vrina deberet quam minimè eſſe flaua; at contrà fit, nam talium vrina eſt adhuc flaua; ergo non eſt flaua à bile admixtâ, ſed ab actione caloris. 6. in abundantibus bile porraceâ deberent vrinæ etiam porraceæ & nigricantes eſſe; quia bilis vrinæ permixta deberet eam inficere eodem colore, quo ipſa prædita eſt; at in talibus vrina eſt adhuc flaua; ergo illam flauedinem non habet à bile, ſed aliunde & conſequenter à temperamento. 7. Si vrina fieret flaua à bile, & non ab actione caloris coquentis; quando quis commiſiſſet errorem in victu, & corpus multis cibis ac potu ingurgitaſſet, quos calor digerere non poſſet, & inde cruditas multa in ſtomacho eſſe oporteret, vrinæ propterea non deberent eſſe albæ & crudæ, ſed deberent æquè ſemper reſeruare ſuam flauedinem; at hoc non fit, ſed in tali cruditate euadunt albæ; ergo flauedinem ſuam non habent à bile, ſed à calore coquente. Sequela maioris propoſ. prob. quia etiamſi cruditas eſſet in ſtomacho, tamen propterea in venis non deſineret eadem eſſe copia bilis, quæ fuit ante; & conſequenter non deſineret eodem modo ab vrinâ ablui, & ei permiſceri ſicut ante; & vlteriùs conſequenter non obſtante illâ ſtomachi cruditate, deberet æquè bene vrina eſſe flaua. Nec valet diceret ideo eſſe albam quia in illâ cruditate eſt generata pituita & parum bilis; quia etſi non tingatur à bile, quæ tum durante illâ cruditate fuit producta, deberet tamen tingi à bile, quæ præterito tempore, & ex ante fuit genita. 8. Si vrina fieret colorata ab humore admixto, pro ratione & diuerſitate coloris ſanguinis in variis hominibus, vrinæ color deberet etiam permutari; quia etſi homines ſæpe inter ſe differant diuerſitate coloris ſanguinis, habent tamen nihilominus vrinam eiuſdem coloris. v.g. videmus ſæpe humores peccantes in morbis eſſe putridos corruptóſque, & tamen vrinam eſſe ſpiceam & naturalem, vt patet ſæpe in principiis morborum & in peſte: ergo vrina non coloratur ab humore admixto; quia ſicut illi ſunt putridi facti in ſubſtantiâ ita quoque mutati ſunt in qualitate & colore; quare eundem colorem deberent vrinæ communicare. Pro reſolutione dico, communem eſſe ſententiam vrinam naturalem recipere ſuum colorem ab admixtione bilis, quam natura vnà cum vrinâ, tanquam ei congenitum & ſubſtantiæ tenuitate ſimilem, expellit verſus vias vrinarias: Hæc ſententia eſt Galeni & omnium Medicorum. Quod ſi vrinæ intenſionem acquirat colorem in febribus, in in-

flammationibus aliiſque morbis, id dicunt fieri non ab intenſiore calore per ſe, ſed quòd ille intenſus calor plus generet bilis vel magis adurat eam; vnde ipſa copioſior & aduſtior vrinæ permixta eius coloré facit intentioré: & ſi fiat albior naturali, id fieri dicūt, nō quia calor ſit imbecillus per ſe, ſed quòd minùs bilis generet, quæ vrinam tingat. Hæc ſententia probatur præcipuè euidétibus experientiis; quia ſc. in phrenitide ſæpe, in nephritide ſæpiſſimè vrina eſt alba; in phrenitide id fieri non poteſt, niſi quia bilis ſurſum aſcendit, vnde vrina inferiùs manet alba: nam quâ ratione poſſet alioqui eſſe alba, cùm in phrenitide calor ſit intenſus, à quo ſi vrina tingeretur, deberet eſſe magis colorata: in nephritide etiam nulla videtur eſſe alia ratio, cur ſit alba, niſi quia in eâ eſt obſtructio, propter quam bilis non excernatur cum vrinâ. Verùm ego eo non obſtante puto, naturalem vrinam non à bile ſed à calore concoquente; non nego quin bilis bene tingat vrinam flauedine, ſed hoc non fit in vrinâ naturali; & tum calor ille non eſt flauus, ſed croceus & fuſcus; & ſicut vrina participat colorem à bile, ita quoque ſaporem, & tunc vrina ſimul eſt amara, quod non eſt in vrinâ naturali; & tunc illa flauedo tingit res omnes, chartas, lintea, & antea quibus illinatur, non aliter quàm ſi croco eſſent infecta; taliter autem tingit flauedo vrinæ naturalis, & quando vrina eſt infecta bile, ſimul quoque eſt ſpiſſa, craſſa, turbida; naturalis verò vrina eſt tenuis, ſplendida & perſpicua; quod indicium eſt eius flauedinem eſſe à calore & non ab humore admixto. Hanc meam opinionem argumenta ſuperiùs allata meo iudicio efficaciſſimè demonſtrant. Quod ad argumenta à nephritide & phrenitide deſumpta & in contrarium allata, ea inferiùs examinabuntur. Dico ergo calorem & per ſe & immediatè ac vt cauſam ſynecticam vrinam tingere, tum etiam mediatè & per accidens, mediantibus ſc. humoribus, quos generat. Sic calor debilis per ſe albam facit vrinam, & etiam per accidens, multiplicando pituitam, quæ vrinæ permiſcetur: calor intenſus flauam & rubram facit vrinam, & per ſe ſeu ſuâ propriâ coctione ac alteratione, & & per accidens generando plus bilis.

Not. autem calorem per ſe poſſe omnes vrinæ colores producere vſq; ad rubedinem incluſiuè; colores verò qui vltra rubedinem ſunt, non poteſt per ſe ſuâ immediatâ actione producere, ſed ſolùm mediantibus humoribus; & tum admixtio humorum eſt cauſa proxima & ſynectica eorū, & ideo omnes colores, qui ſunt ſupra rubrum, ſunt ſemper coniūcti cum craſſitie ſubſtantiæ, eò quòd illi fiant ab admixtione humorum, quæ neceſſariò debet vrinam reddere craſſam; colores verò qui ſunt infra rubrum, poſſunt cauſari à ſolâ actione caloris; illa autem actio non poteſt vrinam vltra modum reddere craſſam, ſed ſolùm mediocrem, tenuèm & claram. Itaque per hoc dignoſci poteſt, an vrinæ colores ſint cauſati à ſolâ operatione caloris, an ab admixtione humorum, quia ſi fiunt à ſolâ operatione caloris, ſunt cum tenuitate & ſplendore coniuncti; qui verò ab admixtione humorum, cum craſſitie & turbiditate; vnde ſi vrina

eſt alba à debilitate caloris erit quoque tenuis & clara & habebit albedinem ſicut aqua; ſi verò ab admixtâ pituitâ, erit alba ſicut lac, id eſt craſſa & opaca; ſi eſt rubra aut flaua ab intenſione caloris, erit ſicut color vini Hiſpanici perſpicui, ſeu inſtar vini rubri dilutioris; ſi ab admixtione vſtorum humorum, erit ſicut craſſum & obſcurum mulſum.

Albæ vrinæ variæ ſunt differentiæ: nam alia eſt cryſtallina, aquea, lactea, glauca, charopa. Cryſtallina eſt alba cum inſigni ſplendore ſicut cryſtallus; aquea eſt inſtar aquæ; & illæ ſunt albæ priuatiuè, id eſt, priuatione coloris. Lactea eſt, quæ eſt alba cum craſſitie ſicut lac; & eſt alba poſitiuè. Glauca eſt ſicut cornu lanternæ. Charopa eſt, quæ habet colorem cinereum. Ego pono duas ſpecies; vnam, quæ eſt alba priuatione coloris, quæ dicitur aquea, quæ aliquando magis aliquando minùs ſplendet; aliam lacteam quæ eſt alba albedine poſitiuâ; & hæc eſt interdum magis interdum minus alba; minùs alba eſt ſicut ſerum lactis parum turbidum, magis alba eſt ſicut lac adaquatum. Cauſæ albedinis ſynecticæ ſunt tantùm duæ; nam cùm dixerimus in generali omnium vrinæ differentiarum, non eſſe niſi duas cauſas ſynecticas, ſequitur differentiarum, quæ deſumuntur à colore, non poſſe etiam eſſe niſi duas, temperamentum ſc. & humorem abſentem vel præſentem: Quoad temperamentum: albæ vrinæ cauſæ eſt calor debilis, & conſequenter diminuta coctio & cruditas; nam cùm calor eſt talis, materia potulenta, cuius natura eſt aquea, non eſt à calore multùm alterata; & ideò non eſt multum in colore mutata, ſed manet in naturâ & colore aquæ, ſc. albo. Illa autem mala coctio & calor debilis fit dupliciter: nam vel eſt debilis ſimpliciter vel reſpectiuè: ſimpliciter debilis eſt, quando reuerâ ſecundum ſuam eſſentiam eſt diminutus: reſpectiuè debilis eſt, quando non eſt ſecundum ſubſtantiam diminutus, ſed ſolùm eſt debilis reſpectu alimenti, quod vel eſt nimis crudum ſuâ naturâ & inalterabile, vel nimis copioſum, vel non ſatis hæret ac retinetur, ſed dimittitur ac prolabitur, priuſquam alterationem perfectam ſit perpeſſum; & tunc concoctio mala non fit vitio caloris, ſed vitio obiecti ſc. alimenti; & ita etſi calor maneat vegetus, vti prius erat, ſi æger biberit vel aquam crudam & inconcoctam, vel ſumpſerit cibum vel potum vltra mediocritatem, vel biberit potum diureticum vt aquas thermales, vel ſubſit vitium aliquod ſeu ſtomachi non retinentis, ſeu renum nimis trahentium, ſeu adſit diabetes; vrina erit cruda, inconcocta & alba, & in tali caſu non arguitur debilitas caloris ſimpliciter, ſed vitium alimenti tantùm, reſpectu cuius calor eſt debilis. Calor fit ſimpliciter debilis, vel quia eſt à frigido, aut prægreſſis morbis diminutus, vel quia à calore nimio præter naturalem, vt in febribus vel abundantiâ humorum malignorum oppreſſus & ſuffocatus. Hâc ratione contingit in principiis febrium vrinas eſſe crudas. In his caſibus vrina eſt alba & ſimul tenuis; nam calor non incraſſat, & nulli humores ſunt admixti.

2. Cauſa, vt dixi, ſunt humores; illi vrinam faciunt albam dupliciter: vel quia non eſt ei admixta bilis, vel quia eſt admixta pituita, vel aliquod aliud contentum album, vt pus, ſanies, lac, ſemen. Sic legimus apud Auctores lac aliquando cum vrinâ emiſſum eſſe. Pus vrinæ admiſcetur vel cùm aliqui ſunt abſceſſus in internis partibus, vt renibus, veſicâ, hepate, liene, pulmone; legimus enim ſæpe abſceſſus thoracis cum vrina eſſe excretos, & expurgatos. Semen verò admiſcetur in Gonorrhæâ. Humor pituitoſus admiſcetur vrinæ, vel quia nouiter eſt generatus; generatur auté indies vel vitio regulę viuẽdi, vel debilitate caloris, vel quia ante genitus fuit & ſic in venis abũdat, vel quia in aliquibus viis vrinariis fortuitò tantùm hæret; è quibus caſu à naturâ expellitur: & hoc modo vrina poteſt eſſe alba ab admixtâ pituitâ etiam illo tempore, quo iam optimè fit concoctio, & calor non tantùm non eſt debilis, ſed etiam intenſus: cùm ab hâc causâ nempe admixtione humoris vrina euadit alba, tum etiam neceſſariò eſt craſſa & turbida ac obſcura: nam omnis ſubſtantia craſſa & viſcida vrinæ permixta neceſſariò debet eam quoque reddere craſſam & turbidam. Dicunt aliqui abſentiam bilis vrinam facere albam; & hoc dicentes ſupponunt flauum & naturalem vrinæ colorem ab admixtâ bile cauſari, quod quàm verum ſit ante diximus. Bilem verò vrinæ non admiſceri contingit ſecundum eos tribus modis: vel quia à felliculo fellis nequit venire ad venas & veſicam propter obſtructionem eius; vnde contingere aſſerunt in Ictero vrinam aliquando eſſe albam: vel quia aliò diuertit vt in phrenitide, in quâ petit partes ſuperiores & deſerit infernas; vnde in phrenitide etiam aliquando eſt alba: vel propter obſtructionem aliquarum partium per quas vrina tranſit, ſc. hepatis, veſicæ, ac præcipuè renum, quat. propter obſtructionem nihil poteſt effluere, niſi quod eſt ſummè tenue; & ſic bilis, quæ eſt craſſiuſcula, retinetur, & vrina remanet alba: hâc ratione fieri aſſerunt, quòd in nephritide vrina mingatur alba, ſicque vnam cauſarum albedinem vrinæ facientium ponunt obſtructionem. Verùm etſi hæc ſit communis doctrina, tamen perſuaderi non poſſum, vt credam abſentiam bilis eſſe cauſam vrinæ albæ: nam vrina, vt ſupra eſt probatum, non acquirit flauedinem ſuam à bile, ſed à calore; ergo quam diu non mutatur aut læditur calor, non poteſt vrina perdere ſuum colorem: nam ſi bilis præſentia non dat ei colorem, ergo eius abſentia etiam ei non adimit colorem, modò cauſa eius propria & ſynectica maneat eadem: quando enim cauſa proxima & per ſe permanet, effectum etiam permanere eſt neceſſum: vnde etſi omnis bilis ponatur ab vrinâ abeſſe, nihilominus tamen debebit vrina eſſe intrinſecè flaua à ſolâ operatione caloris; vnde ſi in phrenitide ac in Ictero vrina aliquando eſt alba, non eſt alba ratione phrenitidis aut Icteri, ſed ratione cruditatis aut debilitatis ſtomachi: nam ſi eſſet alba ratione illorum morborum, deberet ſemper in illis eſſe alba; at contra in phrenitide plerumque eſt tincta; adſunt enim magna inflammatio, calor & febris, quarum

ratione

ratione neceſſum eſt vrinam valde eſſe tinctam. In Ictero porrò vrina ferè ſemper eſt crocea, fuſca, imò ad nigredinem tendens præ nimiâ flauedinis intentione, & memini me omni vitâ meâ ſemper tales vidiſſe clericorum vrinas, nunquam verò albas. Dicunt aliqui, tunc tantùm in Phrenitide vrinam eſſe albam, cùm vniuerſa bilis ad caput aſcenderit. Sed eſt ridiculum credere vniuerſam bilem poſſe à ſanguine & venis ſecerni & ſurſum ad caput ferri: non ergo bilis ita ſeparatur à ſanguine & ſurſum aſcendit, ſed cum Phrenitis fit, fit tantùm à ſanguine birioſo è venis capitis in menyngis & cerebri ſubſtantiam elapſo: qualis autem eſt ſanguis circa caput, talem etiam eſſe & in toto veriſimile eſt; quare tum maximè bilioſum eſſe eſt neceſſarium: ſi ergo & in toto tum bilioſus eſt, ergo & vrinam tum maximè tingere debebit; & ſic non eſt ratio, cur vrina in phrenitide ſit alba, quantum ſc. eſt ex parte phrenitidis, ſed hoc aliquando contingit ratione cruditatis & debilitatis ſtomachi, quæ tum phrenitidi poteſt eſſe conjuncta. Sed neque etiam poteſt dici obſtructionem in ductibus vrinæ eam reddere albam, quat. ſc. propter obſtructionem bilis retineatur; in pluribus enim obſtructionibus vrina non eſt alba, imò in obſtructionibus hepatis & venarum vrina è contra videtur valde tincta: quòd porrò in obſtructione renum à calculo non ideò ſit alba, quòd bilis ibi retineatur, probatur: quia bilis permiſcetur vrinæ ante aduentum ejus ad renes, ſc. in venis &c. ergo; primùm vt eſt ei mixta, mox colorem ſuum ei impertit, vnde etſi bilis retineretur propter renum obſtructionem, adhuc tamen vrina propterea non eſſet alba, quia colorem, quo prius eſt imbuta, non deponet; color enim cùm ſit accidens nec locum occupet, non poteſt per obſtructionem excludi; poſtquam enim ſemel bilis vrinæ fuerit permixta, color ejus ita eſt vrinæ communicatus & intrinſecatus, vt etiamſi bilis tota ab ea ſecerneretur, color tamen in vrinâ remaneret, ſic ſi quis crocum in aquam projiceret, & illam poſteà per ſubtile cribum colaret; crocus quidem retineretur à cribro, aqua tamen, quæ transflueret, non ita fieret alba, ſed remaneret colorata: ſed nec etiam bilis propter obſtructionem retineri poteſt; etenim bilis eſt ſubſtantiæ tenuiſſimæ; quare vel ipſa tota vel ſaltem aliqua portio ejus etiam poterit per obſtructos renes tranſmitti. *Probatur*: nam ſi vrina naturalis ſecundùm alios tingeretur flauedine ab admixtâ bile, vtique illud bilis quod eam tingit perparum eſſe deberet; nam cùm vrina naturalis ſit tenuis & valde clara, neceſſum eſt bilem, quæ ei eſt admixta, eſſe pauciſſimam; nam alioqui eſſet turbida & craſſa; ſi ergo quàm minimum bilis eam tingere poſſet, quomodo in obſtructione illud minimum, quod non eſt glutinoſum neque adhærens, cum vrinâ diſſolutum non transflueret, vt vrinam valeat colorare? itaque iudico in illis affectibus vrinam non eſſe albam ob abſentiam bilis, ſed quia contingere poteſt, vt in illis & cruditas & ſtomachi debilitas adſit, quæ vrinam reddunt albam & crudam; & ideò in illis morbis non ſemper ſed aliquando tantùm vrina eſt alba. Quòd au-

tem in nephritide ſæpiſſimè eſt alba, ratio eſt, quia in eâ ſtomachus ſemper in conſenſum trahitur & debilitatur, vt quotidiana docet experientia; nam nephritici ſemper habent ſtomachum debilem, & multum vomunt, nihil retinent, & vomunt ſemper multam pituitam inſtar albuminis oui; quod ſignum eſt eorum ſtomachum eſſe debilem & adeſſe ſemper cruditatem, à quibus mirum non eſt vrinam crudam albamque reddi. Vnde concludo, non eſſe in nephritide vrinam albam propter obſtructionem & abſentiam bilis, ſed propter ſtomachi cruditatem. Cognitis itaque cauſis facilè nunc intelligitur, quid vrina alba indicet: Dico itaque indicare duo primariè & per ſe, ſc. aut facultatis caloris, coctioniſque imbecillitatem, aut alicuius humoris albi admixtionem, addite etiam, ſi libet, ſecundum opinionem communem, vel obſtructionem, vel bilis ſurſum aſcenſum. Si vrina eſt alba cum tenuitate habens colorem aqueum, tunc ſi ſimul eſt parùm turbida & expers ſplendoris, ſi ſimul redditur pauca & cum difficultate, indicat obſtructionem, & præcipuè renum à calculo, maximè ſi alia adhuc ſimul ſigna calculi renum adſint: nam colatura facit quidem tenuem, ſed non dat ſplendorem, ſed quandam obſcuritatem, quam contrahit ab humoribus obſtruentibus; ſi non alia adſint ſigna calculi, ſed vrina ſit tenuis cum aliquâ perſpicuitate & ſplendore ſicut vinum Rhenanum ſplendens, tum indicat primò & per ſe in hepate malam concoctionem & cruditatem; ſplendor enim ille eſt argumentum, calorem in vrinam exiſſe; & quòd ipſa ſit alba indicat ipſum eam parùm alteraſſe: prout ergo ſplendor eſt major & calor intenſior, indicat concoctionem meliorem. Verùm quia mala concoctio poteſt fieri vel vitio caloris ſeu agentis vel vitio objecti ſeu alimenti, ideò talis vrina non neceſſariò indicat debilitatem caloris, ſed poteſt etiam indicare errorem ex parte objecti; ſi ergo alicui, cui vrina ſemper ſolet eſſe laudabilis & colorata extra ordinem fiat alba & tenuis, nec alia ſigna adſint eſſentialis ſtomachi debilitatis, & præceſſerit crapula, vel comeſtio ciborum crudorum, vel potatio aquæ crudæ ſeu thermalis, tunc indicat quandam malam concoctionem ſeu cruditatem, ſed quæ non ſit orta vitio facultatis aut caloris naturalis, ſed objecti ſeu alimenti. Si non præceſſerit error in victu, tunc vel ſtomachi vel hepatis, caloriſque natiui debilitatem arguit; & ſi diu talis permanet, vel cachexiam, vel hydropem minatur. Quia autem calor poteſt debilitari à variis cauſis, ideò talis vrina conſecutiuè cauſas illas indicare quoque poteſt, à quibus calor natiuus ſic potuit debilitari: ſi in principiis febrium talis apparet, indicat natiuum calorem à febribi opprimi, ſed non eſt tamen tunc adhuc valde mala: ſi in augmento tunc indicat calorem natiuum necdum aggreſſum eſſe humoris morbifici coctionem; & tunc eſt mala, quia tunc non deberet eſſe alba & tenuis, ſed craſſa, quia tunc deberet illius pars aliqua cum vrinâ excerni, à quâ ipſa deberet fieri craſſa & turbida: ſi talis apparet poſt inediam, magnas vigilias, curas, reſolutum eſſe ab

eis calorem natiuum indicat. Si vrina eſt alba craſſa & obſcura, primò & per ſe ſignificat ei admixtam eſſe materiam albam, vt pituitam, ſemen, pus, &c. Si ergo æger laborat Gonorrhæâ indicat admixtionem ſeminis; ſi ſimul eſt fœtida, pus indicatur; aut ſi aliter cognoſcitur pus eſſe id, quòd eſt in vrinâ; tunc ſi pus eſt exiguum & minùs exactè vrinæ permixtum, ſic vt ſtatim in vrinâ ſubſidat & fundum petat, indicat vlcus eſſe in renibus & veſicâ, maximè ſi alia quoque eius ſigna concurrant, vt ſi dolor in eorum regione percipiatur, aut præceſſerit ſanguinis mictio, aut calculus adſit. Si non eſt in illis partibus vlcus, & pus ſit copioſum & magis exactè vrinæ permixtum, indicat alicubi abſceſſum, ſeu in renibus, liene, hepate, meſenterio vel pulmone; ab omnibus enim illis partibus poteſt pus ad vrinam vergere; & hoc maximè indicat, ſi aliæ quoque phlegmones in aliquibus partibus prægreſſæ ſigna apparuerint, & tempus ferè ſit, quo illa ſuppuratio debeat eſſe abſoluta. Si vrina eſt alba & craſſa ab admixtâ pituitâ, poterit indicare cruditatem & malam concoctionem, & debilem calorem, & multam generari pituitam quæ vrinæ permiſceatur; magis hoc indicabit, ſi circa ſtomachum dolor aliquis ſentiatur, & alia cruditatis ſigna adſint; verùm etſi talis vrina indicet cruditatem, non tamen indicat tantam, quantam tenuis & alba; nam tenuis & alba indicat cruditatem omnimodam, & vrinam vi quadam eſſe alteratam, & ne quidem eò vſque concoctionem procedere, vt ad multam pituitoſi humoris generationem perueniatur. Alba autem & craſſa indicat ſaltem concoctionem fieri, & humores generari, ſed multos tamen præter ſolitum pituitoſos. Ex quo patet cruditatem ab vtraque vrinâ ſc. albâ, tenui ac perſpicuâ, & etiam albâ & craſſâ indicari; ſed maiorem & certiùs ab illa, minorem & incertiùs, quia vrina alba & craſſa poteſt multa alia indicare præter cruditatem; alba verò & tenuis non ita: alba ergo & craſſæ, poteſt indicare cruditatē & debilē calorem, ſed non neceſſariò; nam poteſt etiam indicare alias cauſas admixtionis pituitæ, vel indicat ſanguinem venarum multùm eſſe pituitoſum, vel pituitam à capite vel aliis partibus caſualiter excerni, vel obſtructiones aliquas antiquas à pituitoſo humore factas ſolui, vel plurimam pituitam in veſica congregari, quæ cum vrina expellitur. Quia porrò aliqui dicunt albam vrinam aliquando cauſari propter abſentiam bilis, quod ſupra negatum eſt; ideò ſecundum eos vrina alba & tenuis illam bilis abſentiam indicare poteſt; & ſic ſi in phrenitide talis appareat ſecundum eorum doctrinam, indicabit bilem ſupernas partes petere, & tunc erit malum ſignum; ſi non adſit phrenitis, nec vrina talis euadit à cruditate & diu talis perſeuerat, erit ſignum obſtructionis felliculi fellis.

Sub vrinâ flauâ comprehendo omnes colores, qui ſupra album ſunt vſque ad rubedinem, qui omnes flaui quidem ſunt, differunt tamen ſecundum magis & minùs: ſub hâc enim differentiâ comprehendo pallidam, ſpiceam, auream, rufam, croceam, fuſcam. Pallida eſt, quæ incipit ex albedine emergere ad flauedinem, adeò vt magis flaua quàm alba dici

dici poſſit: ſpicea eſt quæ iam eſt verè flaua, nec quicquam ampliùs albedinis habet, & habet colorem inſtar ſtraminis, vnde & ſpicea dicitur, talis flauedo autem adhuc eſt diluta: aurea eſt quæ habet flauedinem perfectam ſicut optimum aurum, & talis propriè vocatur flaua. Rufa in idem incidit, ſed habet potiùs flauedinem quandam obſcuram: Crocea eſt, quæ habet flauedinem valde intenſam nigricantem cum obſcuritate, quæ non eſt flauedo aurea aut ſplendens, ſed obſcura, qualis eſſet ſi aqua tingeretur maximâ croci quantitate. Vrina fuſca eſt, quæ incepit à flauedine ad rubedinem declinare, ſic vt neſcias an flauam rubrámne dicas; talis eſt vini Hiſpanici fuſci ac intensè colorati, & ſicut rubra cereuiſia bene defœcata. Hi colores habent magis & minus; & ſic aliqui vocantur ſubſpices, ſubaurei, ſubfuſci, &c. Vrina hominis ſani eſt perſpicua vel flaua propriè dicta, id eſt, aurea: ſed quia ſanitas habet latitudinem, ideò hominis optimè ſani & optimum habentis temperamentum ac in iuuenili ætate conſtituti vrina eſt perſpicua, clara, & flaua; ſed ſub ætate virili vrina eſt aurea: in pueris, mulieribus, ſenibus, complexione pituitosâ præditis vrina eſt ſpicea vel ſubaurea. Cauſæ vrinæ flauæ ſunt etiam duæ: calor, temperamentum, concoctio vel admixtus humor. Eam tingentia vel ſunt externa vel interna. Externa ſunt Rhabarbarum, crocus, myrrha, glycirryta, radix alcannæ, caſſia; quando enim talia pridie ſunt aſſumpta, vrina redditur præter ordinem flaua. Internæ ſunt humores; illi autem ſunt vel bilis flaua, vel adusta, pro quâ diuerſitate etiam vrinæ colores variantur. Spicea, aurea, flaua cauſantur à ſolo calore vrinam concoquente; & ideò tales vrinæ ſpecie ſunt tenues tenuitate mediocri, id eſt, non craſſæ aut turbatæ, ſed cum perſpicuitate fuſcâ: vel à ſolo calore febrili, vel etiam interdum ab admixtis humoribus bilioſis. Crocea ſolùm fit ab admixto humore bilioſo; & ideò talis ſemper eſt craſſa & obſcura ſicut vrina Ictericorum. Bilis admiſcetur vrinæ vel in Ictero, & ideò Ictericorum vrinæ ſunt valde croceæ; vel in declinationibus morborum bilioſorum, vt febrium continuarum & inflammationum, in quibus bilioſus humor criticè vrinæ permiſcetur & cum eâ expellitur agente naturâ. Croceæ vrinæ videntur ferè eſſe nigricantes, ſed in circulo ac coronâ inſignis illa flauedo maximè relucet. Vrina fuſca cauſatur vel ab admixtis humoribus bilioſis aduſtis, qui à naturâ expelluntur, vel à calore febrili in corpore agitantur, vel à ſolo febrili calore nimis aucto, vt dixi: ſi ab admixtis humoribus, tunc ſimul eſt craſſa & obſcura, non aliter, quàm ſi fuliginis aliquid in eâ eſſet diſſolutum: ſi à ſolo calore febrili nimis aucto talis euaſerit, tunc eſt ſplendens & ignea cum perſpicuitate & minimè craſſa. Vrina itaque ſpicea, flaua, perſpicua ſplendens indicat bonitatem caloris natiui, bonam coctionem & ſanitatem. Flauo cum obſcuritate, præcipuè ſi ſit tinctiua flauedo, ſignificat humorem bilioſum à naturâ expelli, & ſic indicat vel multitudinem eius & abundantiam in corpore naturam ad expulſionem irritantem, vel febrium bilio-

ſarum

ſarum declinationem, in quâ bilis criticè expellitur; vel bilem in corpore agitari & turgere, vel Icterum adeſſe, vel mox futurum eſſe, vel ſi nihil iſtorum fiat, ſi alia ſigna non correſpondeant, ſaltem bilem caſualiter à naturâ expelli. Rubræ vrinæ etiam duæ ſunt cauſæ; vel calor excedens vel ſanguis admixtus; etenim præ nimio calore in febribus vrinæ aliquando ſunt ita rubræ, vt acquirant, ferè colorem ſanguinis; tales ſunt perſpicuæ & claræ; nam ſi non eſſent claræ, non haberent tantam rubedinem. Aliæ ſunt rubræ à ſanguine admixto: etſi autem vrinæ, quæ rubræ ſunt ab excedente calore, ſunt valde rubræ, eſt tamen alia rubedo quàm ſit ſanguinea, & quiſque poterit facilè dignoſcere viſu, an ſit rubedo ab admixto ſanguine nec ne: nam quæ eſt à calore, eſt rubedo perſpicua, & ſplendens cum quadam fuſcitudine coniuncta: at rubedo à ſanguine eſt cum opacitate & craſſitie & ſine ſplendore, eſtque rubedo abſoluta. Eſt & alia diſtinctio: quia rubra à calore,etſi aliquo tempore ſit quieta, tamen manet & in partibus ſupernis & infernis æquè rubra; quæ verò rubra eſt, à ſanguine admixto, ſi aliquantum temporis ſuccedat, euadit dilucidioris coloris in parte ſupernâ, intenſioris verò in infernis, eò quòd in illa rubrâ ſubſtantia ſanguinis ſubſidat & fundum petat; in rubrâ verò à calore nihil eſt quod poſſit ſubſidere. Hæc rubedo à ſanguine dicitur ſanguinea: ſanguinea ergo rubedo eſt à ſanguine admixto: talis ſanguinea vrina eſt dilutiſſima rubra, ac ſi magnæ aquarum quantitati aliquot guttæ ſanguinæ admiſcerentur; alia eſt manifeſtiſſima rubra, & manifeſtum ſanguinis colorem repræſentans, & talis dicitur cruenta. Sanguis admiſcetur vrinæ vel propter debilitatem facultatis retentricis, vel debilitatem ſerium à ſanguine ſeparantis, vel debilitatem renum, vel anaſtomoſim venarum; vel ſi eſt planè rubra, ab vlcere vulnere aut rupturâ, quæ facta ſunt à præuio nimio motu, vel caſu, vel calculo vel magno renum calore ſanguinem attenuante & fundente. Vrina rubra, quæ non eſt ſanguinea, indicat febrim & exceſſum caloris. Sanguinea per ſe non indicat ſuper temperamentum ac bonam malámve coctionem, ſed primò & per ſe indicat admixtum ſanguinem & conſecutiuè omnes cauſas, ob quas talis ſanguis poteſt eſſe permictus. Si vrina eſt ſubrubra & diluti coloris, indicat debilitatem renum & imbecillitatem retentricis ſeu ſeparatricis: poteſt etiam indicare malam ſanguificationem factam, adeóque ſanguinem eſſe valde ſeroſum. Si eſt cruenta vel indicat caſum aut rupturam à nimio motu, vel vulnus, vel vlcus, vel calculum, qui aſperitate ſuâ venas atterit & ſanguinem exire facit; vel magnam laxitatem venarum ad renes tendentium, vel ſanguinis acrimoniam, quæ venas exedat. Notand. quòd admixtus vrinæ ſanguis non ſemper faciat vrinam rubram & cruentam, ſed aliquando facit ipſam nigram, ſicut eſt fuligo camini; & hoc eſt quando ſanguis vrinæ permixtus diu hæſit extra venas & computruit, tunc enim redditur niger.

Sub nigrâ vrinâ comprehendo reliquos colores, viridem, liuidum, &c. hæc vrina cauſatur tantùm ab vnâ cauſâ ſynecticâ, nempe admixtione humoris;

humoris; temperamentum aut color per ſe ſola tales vrinas cauſare non poſſunt, & ideò tales vrinæ etiam nunquam ſunt perſpicuæ, ſed ſemper craſſæ, turbatæ, obſcuræ; quia ſc. tales fiunt ab humoribus craſſis ac nigricantibus admixtis, qui vt craſſam ita & obſcuram neceſſariò reddunt vrinam. Aliqui dicunt vrinam poſſe euadere nigram ſine admixtione humoris nigri per ſolam caloris natiui extinctionem; nam ſicut externa membra à frigore, & reliqua omnia à gangrænâ liuida & nigra euadunt, eò quod ſpiritus & calor qui partibus illis ſplendorem tribuunt, extinguantur, ita putant fieri, vt etiam vrina euadat nigra per ſolam ſpirituum ac caloris natiui extinctionem. Verùm ita mihi non videtur; nam quæ extra corpus nigreſcunt non poſſunt nigreſcere niſi à ſummo frigore; quare etiam vrina non poſſit nigreſcere niſi à ſummo & actuali frigore; at in homine viuente non poteſt dari illud ſummum & actuale frigus; quare nec vrina in ipſo nigro eſſe poteſt. 2. quia in ipſis mortuis vrina, quæ in veſicâ remanſit, non eſt nigra; in eis tamen & ſpiritus omninò ſunt extincti. 3. quia quæ ſunt euaporabilia, quando à frigore condenſantur, non fiunt nigra ſed alba, vt patet in aquâ; cùm ergo vrina aquea & euaporabilis, potiùs à nimio frigore deberet fieri alba. 4. quia nunquam videmus vrinam, quæ à frigore extra corpus eſt incraſſata, aut tam diu ſtetit, donec omnis calor & ſpiritus exhalauerint, videmus nigram euadere. Aliqui contra putant vrinam poſſe nigram euadere à ſolo caloris exceſſu vrinam comburente; ſicut carbones & pix fiunt nigra à ſummâ vſtione: Verùm hoc etiam eſt falſum; nam quando calor denigrat tantùm facit id in iis, in quibus omne humidum exiccatur, vt in carbonibus; aqua autem & humida nunquam ſic denigrat: cùm ergo vrina ſit tota aquea, & calor in corpore viuente nunquam ſit tantus, vt poſſet carboniſare, non poteſt dici vrinam ab eo fieri nigram: adde quòd ſic in omnibus febribus ardentibus vrina deberet euadere nigra, quod tamen eſt falſum. Quapropter concludere poſſumus ſemper vrinæ nigredinem fieri ab admixtione materiæ alicuius tingentis; quod admixtum vrinæ eam nigram facit, vel ſunt externa aſſumpta vel interni humores: externa, quia ſi niger aliquis potus aſſumeretur poſſet vrina exinde euadere nigra: ſic ſcribit Mercurialis ſe eſſe expertum, quòd cum clyſteres ex ſolâ ſapâ ægris præſcripſiſſet, vrinas exinde nigras factas fuiſſe; ſic ſcribunt Auicennas & Rhaſes, ſi quis oblinat corpus fructu Alcannæ, id eſt, liguſtri albi, quod flores & fructus nigros fert, vrinas reddi nigras. Interni humores nigram facientes vrinam ſunt varij: quia autem ſub vrinâ nigrâ, vt ſupra, etiam viridem comprehendimus; dico, quòd viridis vrina, quæ habet viriditatem nigricantem & obſcuram, contingat ab admixtâ bile porracea, Iſatode & æruginoſa; tales enim vrinæ admixtæ faciunt eam craſſam, viridem, & nigricantem; dico viridem nigram, quia aliquando vrina alba ſeu aquea & cruda videtur aliquid habere viriditatis, ſicut vinum Rhenanum, ſed de tali viriditate hic non loquimur; nam illa eſt viriditas aquea, & continetur

non

non ſub colore nigro, ſed albo & aqueo, nos verò hîc loquimur de vrinâ craſsâ nigricante, quæ in circumferentiâ ſui ſeu coronâ oſtendat viriditatem, quæ eſt ſicut ius caulium rubrorum. Humores qui liuidam & nigram faciunt vrinam, ſunt ſanguis, melancholia naturalis, & melancholia ac bilis aduſta: ſanguis qui vrinam nigram facit, eſt, qui intus diu fuit extrauenatus, & in grumum concretus & incepit putreſcere; talis cùm vrinæ admiſcetur, reddit eam nigram; nam alioqui ſanguis qui recens eſt, & adhuc liquidus, facit rubram. Melancholia naturalis aliquando poteſt vrinæ admiſceri, & in iis qui valde melancholicum ſanguinem habent, aut laborant obſtructione lienis, propter quam contingit Melancholicam non recipi in lienem, ſed ad renes regurgitare, & cum vrinâ expelli; ſicut contingit in æquato nigro, aut ſuppreſſione hæmorrhoidum, aut in habentibus lienem tumidum ac plenum melancholiâ; vel etiam in declinationibus quartanarum, quando natura cauſam morbificam, id eſt, melancholicum humorem expellit; in iis enim contingit & alui fæces & vrinas aliquando nigras euadere. Aduſti humores & flaua bilis ſuperaſſata, & aduſta ac nigra miſcentur vrinæ in acutis & ardentibus febribus, carbunculis, &c. Vrinæ omnes virides, liuidæ, nigræ ſunt ſuſpectæ & raro bonæ. Dico, *raro*, quia aliquando poſſunt eſſe bonæ, vt in declinationibus quartanarum, quando natura cauſam morbificam criticè expellit, & ſic in declinationibus talibus vrinæ nigræ ſunt morbi ſolutio: aliàs vrina nigra malum ſignificat; nam ſi eſt nigra à ſanguine admixto, vt poſt ictum, caſum ex alto, &c. indicat internam læſionem, ſanguinem intus collectum eſſe & putreſcere, quod eſt malum; periculum enim adfert inflammationis, abſceſſus, vlceris, febris, & mortis; non eſt tamen talis vrina neceſſariò lætalis, vt aliqui ſcribunt: ſi eſt nigra ab admixtione melancholiæ naturalis, ſi talis eſt in declinatione febrium quartanarum, mala non eſt, ſed ſi eſt nigra ab admixtâ bile aduſtâ aut atra, & ab intenſo calore; vt ſi talis appareat in febribus acutis, in carbunculo, in cauſo, febribus peſtilentialibus, tunc eſt ſignum lætale; indicat enim immenſum calorem febrilem, & nullam fieri coctionem; ſed naturam à cauſâ morbificâ ſuperari, & tum præcipuè peſſima eſt, ſi nigra facta eſt per commutationem ex rubrâ & viridi; quia tunc certò talis maximum incendium ſignificat. Vrina viridis etiam eſt mala, ſicut nigra, indicat enim etiam incendium magnum, acutam febrem, & abundare in corpore; morbique cauſam eſſe bilem æruginoſam, porraceam & Iſatodem, quæ peſſimæ humorum ſpecies ſunt.

§. IV.

De differentiis vrinarum ab odore.

Sumptâ ab odoribus differentiâ, vrina interdum eſt inodora, inter-

dum fœtida, interdum odorata, id eſt, habens bonum odorem, ſuauiorem ſaltem odorem, quàm vrina ordinaria aut hominis ſani: alia eſt odorata odore naturali vrinæ; talis enim odor etſi non ſit bonus, non eſt tamen ingratus aut fœtidus. Vrinæ inodoræ cauſa eſt caloris natiui imbecillitas & mala concoctio, quæ cùm non perfectè concoquit vrinam, non dat etiam ei eam qualitatem, quæ ſequitur eſſentiam & perfectionem naturalem eius, ſed relinquat eam in ſuo eſſe aquæ, quæ caret omni odore, & tunc vrina non tantùm eſt inodora, ſed etiam ſine colore ob eandem cauſam. Odorata vrina fit vel ab externis aſſumptis vel à principio interno ab externis, quia experientia docet, quòd ſi therebinthina aſſumatur, vrina ab eâ reddatur odorata odore violæ. Quæ eſt odorata odore naturali vrinæ, cauſatur à bonâ ſanitate, calore natiuo vegeto & faciente optimam concoctionem ac ſanguinem, & à ſanguine non habente in ſe prauos corruptos ac putridos humores. Fœtidæ vrinæ eſt vna tantùm cauſa ſynectica, ſc. materia fœtida admixta, quæ fit vel ab externis cauſis vel humoribus internis. Dico, tantùm eſſe vnam cauſam ſynecticam eius; nam calor ſiue excedens ſiue deficiens per ſe & vt cauſa ſynectica non facit vrinam fœtidam, ſed tantùm quat. quaquâ ratione cauſa eſſe poteſt, vt vel fœtidi humores in corpore generentur, vel vrinæ miſceantur. Eſt tamen inter fœtidas vrinas diſtinguendum: nam aliæ ſunt verè & multùm fœtidæ, aliæ ſolùm malè olentes. Verè fœtidæ tantùm fiunt ab admixtis fœtidis humoribus; malè verò olentes poſſunt etiam fieri vitio caloris; & tum meo iudicio magis fiunt à calore excedente. Aliqui dicunt poſſe etiam fieri à calore imbecillo, quat. ſc. ipſe cauſa eſt, vt cruditates generentur, quæ cùm fœteant admixtæ vrinæ reddunt eam malè olentem, ſicut experientia docet, quòd fœces alui, quo magis ſunt cocti, eò minùs fœtent; cùm verò ſunt crudæ & liquidæ fœtent magis. Verùm id mihi non placet; videtur enim mihi oppoſitum in vrinâ contingere, nec puto calorem imbecillum aut humores ſimpliciter crudos (niſi putruerint) fœtidam vrinam facere poſſe; nam vt ſupra diximus & experientia docet, vrina incocta & quæ à debili mutata eſt calore eſt inodora, & infra odorẽ medium ac naturalem; ergo ab eodẽ calore non poteſt fieri fœtida. 2. quia humores qui ſunt crudi ſimpliciter, non fœtent; imò etiam ſunt inodori; vt patet in pituitâ albugineâ, quam ſæpe euomunt debilem ventriculum habentes, & in muccis, qui per nares emunguntur, qui quò ſunt liquidiores & crudiores magis ſunt inodori; cùm verò diutiùs retenti & excocti & craſſiores facti fuerint, ſunt fœtentiores. Verùm à calore excedente poteſt vrina fieri malè olens, quod probo: quia quando vrina nimis diu fuit in veſicâ retenta, fit craſſa, & prauum acquirit odorem; hoc autem fit, quia per longam retentionem calor fuit nimis diu in eam operatus, & ſic ratione caloris poteſt vrina eſſe malè olens. At vrina, quæ verè fœtida eſt, non fit niſi ab admixtâ materiâ. Externa aſſumpta, quæ vrinam reddunt fœtentem, ſunt aniſum, allia, aſparagus, &c. Interni humores ſunt pus & putridi

putridi humores: ſic in febribus putridis ac peſtilentibus, in quibus in venis humores putreſcunt, percipiuntur vrinæ eſſe fœtidæ; ſic etiam in vlceribus internis cùm praua ſanies vrinæ permiſcetur. Sed quæri poteſt, an ſemper pus vrinæ permixtum eam debeat ſemper reddere fœtentem, hoc enim ſciri eſt maximi momenti; nam ſæpe vrinæ innatat materia quædam alba, pultacea, de quâ ſæpe dubitant Medici, an ſit pus, an tantùm pituita: vt autem hoc diſtinguant, dicunt ſi vrina fœteat eſſe pus, ſi non fœteat, ſolùm eſſe pituitam, ſupponentes omnem vrinam, cui eſt admixtum pus, neceſſariò debere fœtere; quòd ſi verò pus admiſceri poſſet ſine eo, quòd vrina fieret fœtida, ſequeretur quòd Medici illi in ſuo iudicio multùm abberrarent. In hâc dubitatione ego dico, pus vrinæ admixtum eam non neceſſariò reddere fœtidam; ſed aliquando ſolùm grauiùs olentem; nam ſi pus eſt bene coctum album & æquale,& proueniens à partibus ſanguineis ſine ipſarum corruptelâ, tum vrina non fœtebit, etenim experientia docet pus optimum ab vlcere exiens atque apoſtematibus ſuppuratis erumpens non notabiliter fœtere; quomodo ergo fœtebit vrinæ permixtum: proinde dico, ſi pus prodeat ab hepate, thorace, abſceſſibus ſuppuratis, à renibus, non neceſſariò fœtere; facit quidem ipſum in vrinâ odorem fortem, ſed non valde fœtidum: accedit, quòd ſi quantitas puris eſt parua, non neceſſariò debet vrinam reddere fœtentem, quia multa aquoſitas permixta fœtorem delet; ſic res fœtentes aquæ impoſitæ fœtorem perdunt: ſic in putridis febribus raró vrina fœtet, etſi aliquid putridi humoris ei ſit admixtum. Sed pus procedens à veſicâ, fœtidum eſt & valde fœtentem reddit vrinam, & per hoc dignoſcitur, an pus in vrinâ exiſtens prodeat à renibus, an à veſica, quòd illud, quod prodit à renibus, non fœteat; quòd verò à veſicâ quàm maximè. Quoad iudicium itaque ab odore: Vrina inodora ſignificat cruditatem & malam coctionem; ſed quia contingit vrinam eſſe crudam & vitio caloris aut ſtomachi, & vitio potus, qui vel valde crudus ac frigidus eſt, vel nimia quantitate ingurgitatus, ideò talis inodora & aquea vrina vel indicat caloris debilitatem, vel vitium facultatis retentricis, quòd vrina non potuerit tam diu retineri, quouſque potus eſſet exactè coctus, vel nimiam potus ingurgitationem: cùm nec crapula præceſſit, nec vitium vllum retentricis, nec aſſumptus ſit antea potus thermalis, tunc verò debilitatem caloris indicat. Vrina optimè olens indicat præaſſumptum aliquid, quod illam à proprietate talem reddere poſſit; vel peculiarem aliquam ægroti proprietatem: non enim credo illam indicare poſſe ſuper corporis aut humorum diſpoſitionem; nam non puto vllam poſſe humorum bonitatem tantam, quæ poſſit vrinam reddere odoratam; cùm etiam maximè ſani nunquam ægrotantes, habeant vrinam ſemper olentem odore communi vrinæ, qui non eſt odoratus ſed fortis. Vrina odorata odore naturali indicat bonam concoctionem, vegetum calorem, nuſpiam in viis vrinæ eſſe humores putridos, & maſſam ſanguineam bene eſſe conſtitu-

tam. Vrina putrida indicat putredinem humorum, vel ſordidum vlcus, vel ſemiputridum ſanguinem admixtum; vel cancroſum ſeu veſicæ ſeu colli vteri humorem. Si fœtida eſt vrina cum ſedimento albo puri ſimili, indicat pus eſſe & ſaniem in vrinâ, eamque prauam & à putrido & ſordido vlcere aut abſceſſu; ſi enim pus optimum eſſet, vrina non fœteret; etſi autem fœtida cum tali ſedimento pus indicet, non tamen è contra non fœtida indicat pus non eſſe.

De differentiis à ſapore nihil tracto, quia eas Medicus non cognoſcit; ſufficiat dicere vrinam naturalem eſſe ſalſam, morboſam verò poſſe habere diuerſos ſapores; nam quæ eſt inſipida, ſicut & inodora, à debili calore & mala coctione cauſatur, & illa indicat; quæ amara eſt, indicat admixtam bilem, acida melancholiam.

§. V.

Differentiæ à ſono.

Vrina ſonora, quæ quaſſata vel micta ſonum clarum & acutum edit & ſtrepitum ſicut aqua, cauſatur ab vrinæ tenuitate & aqueâ naturâ; quia aqua concuſſa acutum ſonum edit. Talis vrina per ſe primò nihil indicat niſi ſubſtantiæ ſuæ tenuitatem; quia autem illa tenuitas fit vel ab imbecillo calore, vel moderato, vel etiam intenſo; ideò talis vrina nihil indicat ſuper ſtatum caloris aut coctionis; & quia tenuitas non eſt niſi cum abſentiâ humorum, ideò talis vrina indicat nullos humores craſſos vrinæ eſſe permixtos. Vrina verò ſoni expers, quæ quaſſata vix ſonum aut non niſi grauem edit ſicut puls aut oleum, cauſatur, vel quia ipſa eſt craſſa in ſubſtantiâ ſuâ; vel quia craſſi & viſcidi humores ei admiſcentur, vel pinguedo aliqua aut partium colliquamentum. Talis enim vrina indicat craſſitiem ſuæ ſubſtantiæ: ſi ſimul eſt obſcura indicat humorem admixtum: ſi pinguedo innatat & colorem habet fuſcum, & craſſa ſit cum aliquali perſpicuitate vt lixiuium, & quaſſata percipiatur grauis, quæque difficulter moueatur & ſine ſono, indicat colliquationem totius vel renum.

§. VI.

Differentiæ à Quantitate.

Multa vrina cauſatur non primò aut per ſe à calore & temperamento vt causâ ſynecticâ, ſed tantùm ab admixtione multæ materiæ; caloris ſtatus poteſt quidem cauſa eſſe, vt vrina fiat vel multa vel pauca, ſed tantùm per accidens, & vt cauſa mediata, quat. ſc. eſt cauſa vt vel plus vel minus materiæ ſeroſæ ei adiungatur. Quod igitur admixtum vrinæ eam copioſam reddit, eſt vel potus externus aſſumptus, vel multæ res liquidæ,

liquidæ, aut crudi fructus, aliaque quæ multam aquoſam generant humiditatem; vel eſt admixtum ſerum ſanguineum; ſi enim vnâ vice plus ſeri à venis ſecedat ac vrinæ miſceatur, quàm altera, fiet vrina ſolito copioſior: vel eſt materia pituitoſa, quæ à calore funditur & cum vrinâ expellitur; vel eſt colliquatio: pinguedo enim partium colliquata ſæpe cum vrinâ exit, & ſic facit eam copioſiorem. Et hæ ſunt cauſæ ſynecticæ. Cauſæ remotæ ſunt, quæ quaquâ ratione ſunt cauſæ, vt illæ humiditates cum vrinâ permiſceantur, tales ſunt medicamenta diurectica aſſumpta, quæ ſerum à ſanguine ſeparant, & ad vias vrinarias deducendi vim habent: eſt quoque tempus morbi; ſic in declinationibus contingit vrinam fieri multam, præcipuè in declinationibus febrium quotidianarum, quat. tum natura criticè materiam morbificam expellit & ad vias vrinarias tranſmittit; & tales vrinæ vocantur criticæ: ſunt quoque inter illas cauſas retentæ aliæ euacuationes, & præcipuè aluo ſuppreſſâ: tum enim omnis humiditas quæ eſt in deiectionibus conuertitur ad vias vrinæ, vnde & Hippocrates multam mictionem noctu factam paruam deiectionem indicare. Certi etiam morbi ſunt cauſa eius differentiæ, vt renum caliditas, quæ magnam ſeri quantitatem ad ſe trahit; obſtructionem quoque quatenus fit vt per eas vrina, quæ antea diu fuit ſuppreſſa, obſtructione ſolutâ impetu prorumpat & copioſiorem reddat vrinam: febres etiam acutæ & ardentes, quat. cauſant interdum membrorum colliquationem: hydrops, quat. interdum contingit, vt ſeroſa & pituitoſa ſubſtantia, antea in membris vel cauitate abdominis retenta, viâ factâ, impetu ad vrinarios ductus prorumpat. Cauſa vrinæ paucæ ſynectica eſt contraria, ſc. abſcentia ſeri & humiditatum aliarum ab vrinâ: eius variæ etiam ſunt cauſæ; interdum eſt renum & vreterum obſtructio, ob quam vrina retinetur; hinc in calculoſis ac nephriticis pauca redditur vrina. Prægreſſi etiam magni ſudores & alui fluxus; tunc enim ſeroſa materia, quæ aliàs ad renes conuerteretur, deriuatur ad habitum corporis & inteſtina. Hydropes etiam; nam hydropici plerumque valde parum vrinæ reddunt; quod fit quia ſerum antequam à renibus trahatur, per oſcula venarum, per fiſſum iecur, aut renes, aut per aliquod in viis vrinæ vulnuſculum ſeu foramen in corporis habitum aut cauitatem ventris influit. Labores etiam & inedia & febres ardentes prægreſſæ, quat. ſerum ſanguinis conſumunt & exiccant. Huc referri etiam poteſt delirium, quia phrenitici ſæpe parum mingunt, quòd præ delirio mingere obliuiſcantur; ſi etiam vis veſicæ expultrix lædatur, aut veſica præ paralyſi ſenſu priuata non ſentiat ſe copiâ vrinæ grauari, retinetur vrina & fit pauca. Verùm quæ ſint cauſæ ſuppreſſæ vrinæ latiùs patet apud Practicos, qui de Iſchuriâ tractant. Multa ergo vrina omnes illas cauſas indicat; à quibus poteſt cauſari. In declinationibus febrium, ſi vrinæ procedant multæ & craſſæ, præſertim quotidianarum, bonum ſignum eſt; indicium enim eſt illas criticas eſſe, & per eas morbum ſolutum iri. Dico, ſi ſimul ſint craſſæ; quia hoc arguit humores morbifi-

cos ei eſſe admixtos, & ſic ipſam verè eſſe criticam. Si vrinæ ante fuerint paucæ, & poſteà ſubitò fiant multæ, bonum eſt, indicium enim eſt fuiſſe antea obſtructionem & ab illa vrinam fuiſſe retentam, iam verò cum copioſis vrinis ſolui: in febribus ardentibus multas reddi vrinas, malum eſt, niſi hoc ſit in declinatione & ſint criticæ; nam aliàs indicant præ nimio calore ſanguinem colliquari, vnde ſerum cum vrinâ ſecernatur; vel ipſamet etiam membra colliquari, & hoc tunc ſi vrina ſimul ſit rubra & pinguedinem habeat innatantem, & ſit oleoſa. Interdum vrinæ multæ arguunt calorem renum; & tunc vrinæ erunt tinctæ,& dolor & calor circa renes ſentietur, & vrina erit mordax, & cum arenulis: ſi vrina eſt multa, alba & tenuis indicat vel crapulam vel vſum aquarum thermalium, aliàs vel diureticum aſſumptum, vel alias ſuas cauſas. Vrina pauca indicat vel magnum calorem eam conſumentem, vt ſi adſint ardentes febres; vel adeſſe obſtructionem in renibus aut veſicâ, ob quem retineatur, ſi ſc. ſuſpicio adſit calculi, aut dolor in renibus vel veſicâ ſentiatur; vel indicat vrinam aliò conuerti, vt ſi venter & pedes incipiant tumere, & tunc eſt indicium futuri hydropis; vel aliter indicat aut diarrhæam aut prægreſſos ſudores. Vnde patet, quòd omnis vrina longè infra quantitatem aſſumpti potus micta, ſemper malum indicat.

§. VII.

De differentiâ vrinarum à Contentis.

Contenta, quæ apparent in vrinis, alia ſunt ſecundum naturam, alia tota genere contra naturam: ſecundum naturam ſunt nubecula, ſuſpenſum & hypoſtaſis. Contra naturam ſunt craſſamentum, pus, pinguedo, ſanguis, pili, vermes, caruncula, ſquammæ, furfures, bullæ, corona,&c. primùm agemus de contento naturali, quod ſiue natitet in ſummo, & ſit nubecula; ſiue in medio & ſit ſuſpenſum; ſiue in fundo, & ſit hypoſtaſis; omnia vocabo generali nomine ſedimenti. Vt autem ſciatur, quid tale vrinæ contentum indicet, neceſſarium primò eſt ſcire, quid illud contentum ſeu ſedimentum ſit, vbi generetur, & à quâ cauſâ fiat. Quæritur itaque primò quid ſit, & vbi generetur. Circa hanc rem variæ ſunt Medicorum opiniones. Sciendum itaque, quòd ſedimentum appareat in vrinis & ſanorum & ægrorum. Eſt autem magna dubitatio, an vtrumque illud ſedimentum ſit vnum; & an ex eadem materiâ & in eodem loco generetur, & an vtrumque ſit eſſentialiter vnum, an verò differat: aliqui enim dicunt eſſe vnum, aliqui diuerſa. Nos pro maiori claritate primò inquiramus, quid ſit ſedimentum ſanorum, deinde quid ſit ſedimentum ægrorum. Aliqui dixerunt ſedimentum ægrorum eſſe partem humoris putridi, quæ ſit concocta, & à naturâ cum vrinâ expulſa. Sit itaque primò hoc certum, quòd ſedimentum ſanorum non

poſſit

poſſit eſſe pars humoris alicuius putridi ; nam in optimè ſanis apparet; in talibus autem nulla ſubeſt cauſa morbifica, aut humor putridus , ſed ſedimentum ſanorum debet eſſe aliquid ſecundum naturam, quod in ordinariâ coctione naturali generatur & vrinæ miſcetur,eo quòd in omni vrinâ ſanâ inueniatur , & quouis tempore & poſt omnem coctionem cum vrinâ excernitur. Quid autem illud ſit eſt dubium : Aliqui putauerunt ſedimentum hoc eſſe quandam partem ſanguinis tenuiorem & ſubtiliorem, quæ incepit à partibus ſolidis conuerti ; & quia ſolidæ partes dealbant , incepta ſit dealbari , & cuius pars aliqua ſic cum vrinâ abluatur:ſed hæc ſententia paucos habet ſectatores. Aliqui putant eſſe partem ſeri craſſiorem contractam ex mictione ſeri cum aliis alimentis tempore coctionis ; ſic vt in ventriculo aliquid chyli, in hepate & venis aliquid pituitæ , bilis &c. remanſerit ei permixtum , quod non potuit tam exactè ab eâ ſeparari : Verùm hæc opinio habet difficultatem,quia ſi hoc ita eſſet , videtur quòd ſedimentum deberet potiùs eſſe rubrum, aut nigrum , aut flauum , quàm album ; quia vrinæ debuiſſet tam bene imò magis remanſiſſe permixta portio aliqua humoris colorati , vt ſanguinis, quàm humoris albi ; ſed dici poſſet,quòd vrinæ remanſerint permixtæ diuerſæ diuerſorum humorum portiones , ſed quòd vrina poſteà perficiatur in renibus , vreteribus , & veſicæ, & ab iis portiones illæ diuerſi coloris coquantur , attenuentur & conuertantur in eiuſmodi albam ſubſtantiam ſedimenti ; quod videtur etiam confirmari , quia ſerum quod ſeparatur in pelui ab abſtracto ſanguine , & quod è ventre aſciticorum educitur , non eſt ita plane clarum & coctum , ſed habet adhuc obſcurum colorem , & ſi ſubſederit,habet craſſamentum rubrum nigricans , &c. Hæc opinio non videtur mihi à ratione valde aliena,ſed patitur difficultates ; quia tunc ſedimentum in vrinâ non poſſet indicare ſuper bonam aut malam coctionem aut cruditatem ; atqui tam longâ omnium ætate eſt compertum ſedimentum indicare cruditates, & in otioſis , frigidis , craſſos crudoſque cibos comedentibus , in crapuloſis debilem ſtomachum habentibus, plus craſſiuſque reperiri;ex qua videtur ipſum debere eſſe aliquod crudum, indigeſtum , ſuperabundans , ab imperfectâ coctione relictum , quod non potuit à calore coquente ſuperari. Sit ergo concluſum ſedimentum ſanorum eſſe aliquam reliquiam alimenti crudam , quæ non potuit à calore coquente ſuperari , quæ eſt excrementum crudum coctionum , quæ cum vrinâ eluitur ; & cum eadem expellitur. *Probatur* 1. quia in corporibus abſolutè ſanis, in quibus non eſt ſuccus crudus , non reperitur ; in omnibus verò in quibus viget aliqua cruditas reperitur. 2. in calidis & ſiccis corporibus , in inediâ, laboribus, vſu optimorum ciborum non multum crudi aut ſuperflui generantium non reperitur. 3. multum ſedimentum in ſanis ſemper omni æuo ab omnibus medicis fuit habitum indicium cruditatis , & cum præcedens victus ratio fuit immoderata , aut ciborum ſuperantium vim caloris naturalis, ſeu quando non eſt facta perfecta concoctio,tunc ſemper

in

in vrina eſt multum ſedimenti, eo quòd tum multum productum ſit cruditatis. 4. in morbis pituitoſis, in hominibus phlegmaticis ſemper in vrinis reperitur copia ſedimenti, in bilioſis verò febribus, hominibus cholericis, calidis ſiccis, quàm minimum. *Dicet* aliquis; ſedimentum in vrinis indicat coctionem & eſt ſignum bonum; ergo non poteſt eſſe excrementum crudum indigeſtum; quia quod eſt crudum & excrementoſum debet indicare cruditatem, & non poteſt indicare bonam coctionem; quod enim eſt malum non poteſt indicare niſi malam cauſam. *Reſp.* Sedimentum, cùm ſit quid crudum, indicare eſſe aliquid quod non eſt ſuperatum à coctione; ſed tale aliquid eſſe contingere poteſt vel vitio alimenti, quod naturâ ſuâ eſt inſuperabile, & tunc ſedimentum non indicat niſi fuiſſe in alimento aliquas partes crudas & inſuperabiles, & tunc non indicare ſimpliciter cruditatem aut defectum concoctionis, indicare autem è contrà per hoc bonam coctionem; quod illud, quod naturâ ſuâ eſt crudum ſit à calore adhuc coctum & attenuatum, quantum concoquibile & attenuabile eſt. Poſito ergo quod ſedimentum ſit aliqua cruditas, quæri poteſt, qualis cruditas ſit, & cuius alimenti & coctionis, an chyli, an ſanguinis, an verò humorum ſecundariorum, id eſt, an ſit excrementum crudum primæ, ſecundæ aut tertiæ coctionis. Aliqui dixerunt eſſe quid crudum tertiæ coctionis fientis in ſingulis membris, id eſt, eſſe aliquid quod fuit in tertiâ coctione alteratum, ſed quia fuit nimis crudum, non potuit in eâ perfectè digeri, aut in membri ſubſtantiam conuerti. Et hoc probant ex eo, quòd ſi eſſet excrementum crudum & indigeſtum chyli aut ſanguinis, & non tertiæ coctionis, deberet eſſe multò copioſius, quàm ſit; quia chyli & maſſæ ſanguineæ magna eſt moles, à quâ ſi decideret tale crudum, & vrinæ permiſceretur, deberet eſſe longè copioſius; quia in tam magna maſsâ deberet eſſe multo plus crudi. 2. quia ſedimentum habet colorem album, atqui eum non habet à primâ coctione, vt pars chyli: nam etſi ſtomachus dealbet & chylus ſit albus, tamen quia debet priùs tranſire in hepar & ſubire coctionem eius, priuſquam vrinæ miſceatur, deberet in hepate neceſſariò fieri rubrum: non etiam habet à ſecundâ coctione, quæ fit in hepate, nam, vt iam dixi, hepar non dealbat ſed rubefacit. Si dicas tunc rubefacere, quando ſuperat alimentum & conuertit illud, hoc autem ſedimentum eſſe crudum, & non conuerti, & ita manere album. *Reſp.* debere nihilominus neceſſariò aliquam acquiſiſſe rubedinem; atqui illam non habet; ergo. Solidæ partes quia conſtant membranis, venis, neruis, arteriis, &c. habent naturam dealbandi alimentum. Ergo cum ſedimentum quoque ſit album, eſt veriſimile ipſum eſſe portionem quandam crudam alimenti tertiæ coctionis, ſeu eſſe partem ſanguinis crudam, non membrificatam: porrò qui dixerunt ipſum eſſe crudum excrementum tertiæ coctionis adhuc variant: nam aliqui dixerunt ipſum eſſe cruditatem tertiæ concoctionis generalis fientis in omnibus membris ſeu in habitu

corporis;

corporis : ſed hoc non videtur verum, quia tunc ſedimentum deberet eſſe multò copioſius. 2. quia tunc hoc excrementum crudum deberet eſſe extra venas ; nam extra venas fit tertia concoctio ; at ſi eſſet extra venas, non poſſet cum vrinâ exire, ſed deberet per habitum corporis excerni : nam quomodo illud craſſum indigeſtum poſſet per inſenſibilia foramina venarum iterum ingredi ? hoc animaduertentes aliqui dicunt eſſe excrementum coctionis fientis in venis capillaribus : nam ibi, inquiunt, iam incipit alimentum dealbari & perſentiſcere aliquam actionem partium ſolidarum, & aliquam recipere impreſſionem ab eis. At euaſio eſt vana 3. quia natura non remittit crudum per eandem viam, per quam attrahit bonum alimentum ; at attrahit bonum alimentum per venas capillares in habitum corporis ; ergo per eaſdem venas capillares non remittit excrementum verſus venas magnas ; quod fieri tamen deberet vt illud excrementum cum vrinâ miſceri poſſit. Aliqui vt haſce difficultates effugerent, dixerunt eſſe excrementum nutritionis alicuius particularis fientis in vno aliquo membro tantùm, & non in toto ; & ſic aliqui putarunt eſſe excrementum coctionis ipſiuſmet venæ cauæ & arteriarum ; aliqui renum ; coctio enim quæ fit in ſubſtantiâ venæ cauæ ac renum, quaque venæ & renes nutriuntur, eſt coctio tertia, & ſic probant : hoc excrementum cùm ſit album debet dealbari à partibus ſolidis & membranoſis in tertiâ coctione ; at non à toto propter argumenta iam allata ; ergo à venâ cauâ vel à renibus. Probatur, quia venæ & arteriæ debent nutriri ; at de alimento earum debet reſtare aliquod reliquum indigeſti ; nam in coctione eſt excrementum; hoc autem non videtur per inſenſibilem exſpirationem poſſe expelli: ergo veriſimile eſt elui & expelli ſenſibiliter per vrinas in ipſis venis & arteriis contentas ; & hoc ipſum excrementum eſſe illud ſedimentum quod in vrinis apparet. Idem alij de renibus ſic aſſerunt.

Verùm ſedimentum vniuerſaliter non eſt excrementum tertiæ concoctionis nec generalis nec particularis ; quapropter nec eſt excrementi venarum nec renum, nec etiam coctionis fientis in toto. Hoc probatur: quia ſedimentum quod eſt in vrinis ſanorum compertum eſt iam tot ſeculis indicare concoctionem bonam aut malam, illam ſc. quâ toti corpori concoquitur alimentum ; nempe quæ in ſtomacho, hepate & magnis venis fit, hoc ſupra eſt probatum, quia quando concoctio alimenti eſt adhuc in fieri in hepate aut ventriculo plus eſt in vrinâ ſedimenti, perfectâ verò minùs. 2. Qui ſe ſentiunt cibo grauari, nec eum bene concoqui, plus habent ſedimenti ; ſic in frigidis crapuloſis, otioſis, ſomno deditis, plura apparent ſedimenta non aliâ ratione, quam quia in talibus vniuerſalis alimenti coctio, ſc. chylificatio & ſanguificatio non perfectè fiunt ; Ergo ſedimentum debet eſſe aliquod reliquum crudum illarum coctionum & non tertiæ, quæ fit vel in toto vel venis aut renibus. Probatur conſequentia ; nam coctio peculiaris renum, vena-

 rum,

rum, aut quæ fit in habitu, quid habet commune cum generali coctione alimenti vniuerſalis? nunquid enim poteſt alimentum generale malè coqui,& peculiarè illud venarum,renum,&c.benè? ſi quis hodie ſe nimio aut nimis craſſo cibo repleuerit, cur poſtridie vrina haberet multum ſedimentum, ſi ſedimentum generaretur in ipsâ rerum aut venarum ſubſtantiâ? non enim quia in hepate fit mala alimenti concoctio, ideò plus crudi generabitur in coctione venarum aut renum; nam hæ partes non attrahunt mox illud crudum, ſed aliam partem optimam ſanguinis ſibi conuenientem: itaque ſi ſedimentum eſſet excrementum tertiæ concoctionis, non poſſet indicare ſuper coctionem generalis alimenti fientis in ſtomacho vel hepate; atqui indicat, vt iam omnium medicorum huius ſeculi eſt ſententia. Sit ergo Concluſio: Sedimentum eſt excrementum ſecundæ coctionis fientis in hepate & venis; ſeu quod idem eſt, eſt portio chyli crudior inſanguificata, ſeu crudior pars chyli quæ non potuit in hepate ſuperari & in ſanguinem conuerti. *Probatur*: quia cùm ſedimentum ſit aliquid ordinariè apparens in vrinâ omni tempore, & in vrina omnium humorum, indicans ſuper bonitate coctionis fientis in ſtomacho & hepate, ſequitur ipſum eſſe aliquid, quod ordinariè & quotidie in coctione alimenti in omni homine naturaliter generatur. 2. Apparet ipſum eſſe quoddam excrementum, eo quòd à naturâ ſemper expellatur. Denique eſſe aliquod crudum & indigeſtum, vt ſupra eſt probatum: ergo neceſſum eſt ipſum eſſe aliquid crudum, indigeſtum relictum ex cibo, quod non potuit in illis coctionibus, ſc. ſtomachi & hepatis, ſuperari; cùm ergo ipſum ſit album & ex eo pateat, ad minimum eſſe chylificatum, & non rubrum, adeoque non ſanguificatum, ſequitur ipſum eſſe aliquid chyli inſanguificati. Vlteriùs hoc crudum tam diuturna experientiâ comprobatum eſt indicare ſuper bona aut malâ coctione ſtomachi aut hepatis; & experientiâ quoque probatur in exquiſitiſſimè ſanis, & exquiſitiſſimo victu vtentibus, & debitos labores ſubeuntibus, nullâ cacochymiâ laborantibus nullum reperiri; & cum eo tamen ſtare abſolutiſſimam ſanitatem; & in quibus mediocre apparet, primam & ſecundam coctionem bene fieri; in quibus verò nimis multum aut nimis craſſum apparet, illas coctiones fieri malè; & quandocunque aut cruditas ſentitur in ſtomacho aut nimis cibi craſſioris eſt ingeſtum, qui ſuperet facultatem coctricem, ſic vt concoctio non perfectè fiat, tunc ipſum in vrinâ abundare; ſequitur & eſt manifeſtum ipſum eſſe quid crudum, indigeſtum illarum coctionum. Sed quæret aliquis, ſi eſt portio chyli inſanguificata, in quâ ergo coctione generatur ſedimentum, primâne an ſecundâ, nam ſi eſt portio chyli, ergo fit in ſtomacho, nam chylus fit in eo. Dico itaque non fieri in ſtomacho, & non eſſe excrementum crudum indigeſtum ſtomachi; nam ſedimentum eſt aliquid proprium vrinæ; ergo ibi generatur, vbi generatur vrina; at vrina generatur in hepate, & eſt excrementum eius; ergo & ſedimentum debet ibi generari. Nota itaque dupliciter poſſe intelligi, quòd ſit portio chyli inſanguificata: Vel quòd ſit portio chyli

quæ

huæ nullam ampliùs alt rationem aut formæ ſuæ permutationem in qepate aut ſecundâ coctione acquiſiuit; vel quòd in hepate adhuc ſit alterata & permutata in aliam formam ſupra formam chyli, ſic vt formam chyli depoſuerit,& in hepate per coctionem eius acquiſierit aliam formam, etiamſi quidem formam ſanguinis acquirere non potuerit; ſi ſedimentum ſic eſſet portio chyli inſanguificata, quòd hepar eam non permutaſſet, ſed reliquiſſet in formâ chyli,tunc ſedimentum eſſet excrementum primæ coctionis, & deberet dici generari in ſtomacho;at contra eſt, nam antequam potuit vrinæ permiſceri, debuit tranſire in hepar; ergo debuit ſubire eius concoctionem, & debuit ab hepate alterari, & perduci neceſſariò ad aliam formam: nam ſi ſtomachus potuit eam conuertere in chylum etſi crudiorem, hepar quoque potuit eam vertere in aliam ſubſtantiam etſi non in ſubſtantiam ſanguinis,& ſic cùm ab hepate ſit alteratum meritò eſt excrementum hepatis, & debet dici fieri in ſecundâ coctione, & dici eſſe portio chyli inſanguificata; non quòd ferè permaneat chylus, aut quòd ſit materia eius permanens, ſed ſolùm quòd ſit materia tranſiens, quat. illud crudum in ſecundâ coctione generatum non ex chyli parte crudiore, quæ quidem bene potuit in hepate alterari, ſed non ſanguificari. *Obijcies*, non eſſe excrementum hepatis crudum, indigeſtum; nam ſic non poſſet indicare ſuper coctione ſtomachi, ſed tantùm hepatis: Contrarium eſt verum, vt ſupra dictum eſt; Er. Verùm *nego ſequelam maior.* Pro quo Notand. quòd etſi hepar & venæ & ſecunda coctio propriè producant ſedimentum,& debent ei eſſentiam ſedimenti, quia non eſt priùs ſedimentum, quàm ſit hepatis coctionem perpeſſum, & ibi diuerſam à chylo eſſentiam adeptum, tamen etiam ventriculus ex parte eſt cauſa efficiens & cauſa per accidens ſedimenti, in quantum ſubminiſtrat talem crudam & indigeſtibilem chyli portionem ipſi hepati, & in quantum eſt occaſio, quòd hepar non poſſit illam conuertere in ſanguinem, ſed tantùm in naturam ſedimenti; etenim etſi ſedimentum in ſtomacho tranſitiuè non producatur, quia tamen producitur diſpoſitiuè, ideò poteſt ſedimentum meritò indicare ſuper coctione ſtomachi & chylificatione; & eadem ratione etſi ſedimentum ſubſtantialiter in venis & hepate generetur, tamen poſtquam ibi eſt genitum adhuc vlteriùs perficitur in renibus & veſicâ; aliàs enim non eſſet tam album, læue & æquale, ſicut eſſe in vrinis animaduertitur, & ſic quia in iis adhuc aliquam perfectionem acquirit, ideò poteſt etiam de renum & veſicæ ac vreterum ſtatim aliquod iudicium facere. *Obij.* 2. In ſanis hominibus apparet ſedimentum; at ſi ſedimentum eſſet portio cruda inſanguificata, ſequeretur quòd in omnibus ſanis deberet ſemper eſſe aliqua cruditas; & conſequenter quòd ſic ſani omnes ſemper eſſent ægri, & ſemper laborarent aliquo vitio coctionis. *Reſpond.* Hæc cruditas eſt interdum ex parte chyli non digeſtibilis, interdum ex parte caloris non bene digerentis. In ſanis verò eſt ratione cibi non digeſtibilis;& hoc eſt vitium externum, & ſic in iis

non indicat vitium indigeſtionis, ſed ſolùm defectum ex parte obiecti. *Obi.* 3. Si eſſet pars chyli inſanguificata, videtur quòd longè plus ſedimenti deberet apparere in omnibus vrinis; videtur enim quòd in toto chylo debeant eſſe plures partes indigeſtibiles, inſanguificabiles, quàm illa exigua portio ſedimenti. *Reſpond.* Verum eſſe, ſed magnam partem illius portionis indigeſtibilis conuerti in pituitam & alios humores, imò eius magnam partem adhuc in venis concoqui, aliam è venis in habitum corporis tranſire. *Obij.* 4. Quomodo poſſet hæc portio eſſe tam cruda, quòd remanſiſſet alba? ex hoc enim videtur, quòd potiùs alibi generetur, & in partibus aliquibus ſpermaticis membranoſis ac frigidis quæ vim & naturam habent alimenti dealbandi. *Reſp.* non eſſe mirum poſt operationem hepatis adhuc album remanere; nam & idem in pituitâ cõtingit. *Obij.* 5. Si eſt portio chyli inſãguificata, eſt crudior portio eius; ergo debet portio eius eſſe magis craſſa & terreſtris; at ſedimentum non eſt portio terreſtris, ſed videtur eſſe ſubſtantia admodùm tenuis; Er. Minor patet: nam in vrinis ſecernit & volitat per modum nubis, & conſtat partibus tenuiſſimis & minimis, quæ tandem coagmentantur & lege naturæ paulatim fundum petunt, interdum tantùm volitant in altum, quod eſt indicium tenuitatis. *Reſpond.* ſedimentum eſſe partem chyli & inſanguificabilem, exinde tamen non ſequi eſſe terreſtriorem & craſſiorem; dico tamen nihilominus etiam eſſe terreſtrem, ſed poſtmodum in hepate, venis, renibus, veſicâ, & per multas illas alterationes attenuari; quomodocunque tamen alteretur, adhuc in ſanguinem verti non poſſe propter nimiam ſuæ ſubſtantiæ ineptitudinem. *Obij.* 6. Si eſt pars chyli inſanguificata eſt cruda; Er. eſt pituita. Probatur: quia & ipſa eſt pars chyli frigida, cruda, inſanguificata, & alba ſicut ſedimentum; nam ſi differunt, in quo differunt? Prob. alij humores excrementitij hepatis recipiuntur in ſua receptacula; at pituita non habet receptaculum, ſed manet in venis; idem eſt de ſedimento. Er. 2. Si illud ſedimentum non eſt pituita; ergo eſſent eiuſdem coctionis duæ partes crudæ, indigeſtæ, eiuſdem generis. 3. in morbis bilioſis & in omnibus tum corporibus, tum temporibus, tum locis, vbi non generatur multa pituita, non eſt multum in vrinâ ſedimenti; contrà vbi multa generatur pituita, ibi multum eſt ſedimentum: Sic in laborantibus inediâ, exercitatis, bilioſis, calidis parum eſt ſedimenti; contra in quibus generatur multa pituita, vt in quibus mala fit digeſtio, in crapuloſis, otioſis, ſomno deditis, mulieribus, ſenibus eſt plurimum; ergo ſedimentum non eſt aliud quàm pituita. Hanc ſententiam tenet Argenterius & alij nonnulli, dicentes ſedimentum eſſe pituitam, quæ generetur in ſecundâ coctione. Et certè hoc argumentum eſt difficile; & ſi dicatur ſedimentum eſſe cruditatem ſecundæ coctionis, difficile eſt explicare, quomodo poſſit eſſe aliud quàm pituita. Dicunt quidam in eo differre, quòd pituita ſit talis cruditas, quæ poſſit adhuc in ſanguinem conuerti; ſedimentum, quæ non poſſit. Verùm hoc non ſatisfacit; nam quomodo

ſciunt,

ſciunt; an non aliqua ſedimenti pars in ſanguinem conuertatur: vel fortè dici poteſt, quòd ſedimentum ſit illud pituitæ, quod in ſanguinem conuerti non poteſt. Adde, quòd eſt incertum, an verum ſit, quod medici dicunt, pituitam aliquando in ſanguinem conuerti poſſe. Notand. tamen, quòd etſi ſedimentum dici poſſit eſſe pituita quædam valde excocta, & attenuata, & in renibus, vreteribus, veſica adhuc elaborata.

Modò videndum eſt, quid ſit ſedimentum ægrorum, an ſit idem quod ſedimentum ſanorum, de quo dictum eſt, ſeu an ſit etiam portio chyli inſanguificata, an verò quid aliud, & diſtinctum ab illo. Pro quo Notand. communem Medicorum ſentētiam eſſe ipſum eſſe portionē humoris morbifici ac putridi in venis contenti, & à naturâ concocti, & cum ſero expulſi. Notand. ergo Medicos dicere, in febribus putridis & acutis morbis, ſalutaribus ſc. & curabilibus, naturam ſe conuertere ad illos morbificios & malignos humores coquendum, priuſquam eos expellat, & perducendam ad quandam benignitatem, ſicque eos faciliùs & ſine nocumento partium intermediarum, per quas tranſire debent, expellere; & ſic dicunt naturam priùs humores in venis coquere & maturare, ac maturatos tum demum criticè in ſtatu expellere; & ſic dicunt in illis morbis fieri quid ſimile ei, quod fit in phlegmonibus; nam ſicut in illis ſanguis inflammatus & putrefactus per quandam maturationem conuertitur in benigniorem, quantum poſſibile eſt, materiam, quæ dicitur pus; ita dicunt, quod in venis cauſam quoque morbificam, ſiue ſit bilis, ſiue alius quicunque humor conuertat per ſimilem maturationem & quandam ſpeciem coctionis in quandam ſubſtantiam ſimilem puri & albam, & quòd illam ſic maturatam paulatim è venis cum vrinis expellat; & quòd hoc ſit ſedimentum: & quòd illa ſit ratio, cur ſit album: & ſic tenet ſedimentum eſſe quid ſanioſum, medium inter putridum & pus, genitum per quandam actionem quæ dicitur maturatio, quæ nec eſt putrefactio nec concoctio, ſed actio quædam inter illas media. Hanc doctinam tenet Galen. vbique, Auicenna & vniuerſa ſchola Medicorum: vnde Galen. 1. *de febribus in apoſtematibus*, inquit, *pus quidem fit ſuppurante naturâ, in venis autem & arteriis, dum humores coquuntur, quiddam puri proportione reſpondens in vrinis:* ibique addit, ſedimentum eſſe partem humoris putridi morbifici iam per coctionem meliorati: & Auicenna 2. 1. *doctr.* 3. *ſummâ* 2. *cap.* 6. *quid*, inquit, *eſt ſedimentum niſi humor, qui febrem facit, qui iam coctionem eſt aſſecutus.* Et doctrina ſic probatur; hoc ſedimentum quod in eiuſmodi febribus putridis apparet, non eſt cruditas ex alimento reliqua, aut alimenti portio inſanguificata, producta per coctionem naturalem ciborum; ergo quid poteſt eſſe aliud, quàm portio humoris putridi febrem facientis, qui à naturâ coquatur, & ſic cum vrinâ expellatur? *Anteced. probatur*: quia quando concoctio peiùs fieret, deberet plus apparere ſedimenti; at in principiis morborum facultas & coctio læduntur; ergo

tum deberet plus apparere ſedimenti, quàm in ſanitate: atqui contra fit; tum enim vel vrinæ ſunt tenues, vel craſſæ & turbatæ; in neutro ſtatu habent ſedimentum; ergo. Sic etiam in vigore non eſt vlla cruditas alimenti reliqua à concoctione, quia tunc non fit concoctio, & non exhibentur alimenta, ex quibus tale crudum indigeſtum poſſit generari, tunc enim ægris imperatur tenuiſſimus victus, imò ſæpe exactè tenuis, & non exhibetur niſi cibus euchymus, qui minimum habeat partium crudarum & indigeſtibilium; at tunc ſedimentum incipit creſcere & copiosè apparere in vrinis: ergo ipſum non eſt portio cruda alimenti, ſed humoris morbifici, qui in morbi principio eſt crudus, in augmento coctus. 2. ex hypoſtaſi iam tot ſeculis eſt notatum in prædictis morbis poſſe ſalutem & mortem prædici; hoc autem fieri non poteſt, niſi quat. ex hypoſtaſi indicatur de ſtatu & bonitate ac malitiâ cauſæ morbificæ, qui eſt humor putridus; ergo ſedimentum iudicat de ſtatu eius: at non videtur, quomodo aliâ ratione de eo poſſit iudicare, quàm quat. eſt pars eius; portio enim exiens indicat, quale ſit reliquum quod in venis continetur: ergo ſedimentum eſt pars illius humoris putridi morbifici in venis contenti; ſi enim ſolùm eſſet portio crudior alimenti, ex illâ non poſſet iudicari, niſi de coctione ſtomachi, hepatis, & alimenti, & non de ſtatu humoris morbifici putridi exiſtentis in venis. *Probatur*: ex ſedimento iudicatur de ſalute & morte, cognoſcuntur tempora morborum, ſcitur an cauſa morbifica coquatur nec ne; hoc ſciri non poſſet, ſi ſedimentum eſſet ſolùm portio cruda alimenti, quid enim commune habet modicum aut multum effugere coctionem primam aut ſecundam fientis in ſtomacho aut hepate cum morbi conſtitutione. Pluſquam commentator tenet ſedimentum in ægris eſſe etiam partem alimenti crudam. *Reſpond.* eâ ratione ipſum de ſtatu humorum putridorum in venis & de causâ morbificâ poſſe ferre, quòd illa cruditas alimenti non rectà mox è venis ad emulgentes feratur, ſed adhuc diu in venis cum humoribus putridis & causâ morbificâ remaneat & volutetur, in quâ volutatione acquirit aliquam impreſſionem & ſimilitudinem ab ipsâ causâ morbificâ & humore putrido, ratione cuius nata eſt de ſtatu eius indicare, etiamſi non ſit pars eius: non poteſt benè intelligi, quâ ratione poſſit affici tantâ ſimilitudine cum humore putrido, vt omnem morbi conſtitutionem, quæ ex humoris illius putridi alteratione pendet conſpicuè valeat declarare. 4. In ſanis ſedimentum multum eſt ſignum cruditatis & ſignum malum; in ægris ſedimentum multum eſt ſignum cruditatis & malum ſignum; in ægris ſedimentum multum eſt ſignum ſalutis & bonum; ergo illa ſedimenta non poſſunt eſſe eadem, ſed debent inter ſe naturâ & eſſentiâ differre; vnum enim & idem non poſſet indicare contrarium; ſi ſedimentum ægrorum eſſet cruditas alimenti indigeſta, cum tale ſedimentum in morbis apparet copioſum, deberet eſſe malum ſignum; nam in omnibus morbis cruditas eſt malum ſignum; ſed contra eſt optimum; nullum

nullum verò apparere eſt peſſimum. Er. 5. ſedimentum habet ſimilitudinem cum pure : ergo eſt factum per quandam maturationem ſeu coctionem putridi humoris conuerſi in meliorem ſtatum ſicut fit pus. Probatur : pus maximè fit phlegmonibus circa ſtatum morbi, ac circa idem tempus fit ſedimentum in febribus : ergo ſunt eiuſdem naturæ & ſibi-inuicem proportionata, fiuntque eodem modo per quandam humoris maturationem. 6. Aliquæ febres acutæ iudicantur ſeu ſoluuntur ; per vrinas ; at in febribus quod expellitur debet neceſſariò eſſe illud ipſum quod morbum fecit, aliàs non eſſet ratio, quare per eius expulſionem morbus iudicaretur : atqui quod tantùm expellitur, non eſt niſi ſerum & ſedimentum : Ergo ſedimentum eſt ille humor putridus morbum faciens ; atqui ille humor morbum faciens & ſic expulſus non eſt in ſuâ formâ naturali. Ergo eſt humor putridus iam alteratus, à naturâ coctus & ad benigniorem ſtatum perductus. Pro hâc difficultate ſit *Concluſio* : Communis ab omni ſeculo Galeni & Auicennæ ſententia eſt, ſedimentum ægrorum eſſe ſpecie diſtinctum à ſedimento ſanorum, & non eſſe partem alimenti crudam relictam ex coctione cibi ab portionem chyli inſanguificatam, ſed eſſe partem humoris putridi ac morbifici facientis febrem iam coctam & maturatam plus vel minùs pro ratione temporis morbi. Hanc doctrinam nolumus inuertere quia eſt communis,& ideò ſecundùm eam poſtea in iudicio & præſagio, quod à ſedimento deſumetur, procedemus. Sit tamen animi gratiâ ſecunda concluſio ; non eſt improbabile dicere ſedimentum ægrorum eſſe idem ſpecie cum ſedimento ſanorum, & vtrumque eſſe eiuſdem ſubſtantiæ, & eſſe eadem : & ſicut ſedimentum ſanorum eſt portio alimenti cruda inſanguificata, ita etiam eſſe ſedimentum ægrorum : & ſedimentum ægrorum non eſſe portionem humoris morbifici facientis febrem, nec eſſe quid ſanioſum puri ſimile, vt Medici putant, factum per maturationem ſuppurationi ſimilem. Quod videtur poſſe probari variis argumentis : 1. nos cognoſcimus eſſentias rerum ex accidentibus ; vnde quæ habent eadem accidentia, iudicamus inter ſe quoque non differre ſubſtantiâ. Atqui accidentia ſedimenti ægrorum ſunt eadem cum accidentibus ſedimenti ſanorum ; Ergo. *Minor prob.* quia vtrumque ſe habet eodem modo ad vrinam, nec vnum videtur aliter vrinæ permixtum quàm alterum. 1. vtrumque ſic vrinæ eſt permixtum vt ſeorſim non poſſint diſcerni, nec à ſedimento ſeparari ; paulo pòſt ſeparantur, & quidem eodem modo ſubſidunt vel natant in vrinâ, eandem habent conſiſtentiam, colorem, figuram ; quomodo ergo poterimus dicere, illa inter ſe eſſe diuerſa & ſpecie differre, quæ ſenſus indicat planè eſſe eadem, maximè cùm nihil abſurdi ſequatur, ſi eadem eſſe dicantur ? omnia enim phænomena in vrinis apparentia tam bene poſſunt ſaluari, ſi dicantur eſſe eadem, quàm ſi dicantur eſſe diuerſa; & poſito, quòd ſaluari non poſſint, propterea tamen non eſt aliud aſſerendum, quod ratione & ſenſu videtur eſſe falſum,ſed defectui artis &

noſtræ

noſtræ ignorantiæ adſcribendum, quòd omnium phænomenorum rationem dare non poſſimus. 2. Illa ſententia, quòd ſc. ſedimentum ſit portio humoris morbifici, ſupponit in acutis febribus humores morbificos in venis à naturâ decurſu temporum morbi coqui & maturari quâdam ſpecie concoctionis, quæ redoleat naturam ſuppurationis, & vocetur maturatio, quâ humor morbificus conuertatur in quandam ſubſtantiam ſimilem puri, &c. cuius pars ſit ipſum ſedimentum. At contrà non fit talis maturatio humoris morbifici in venis. Ergo. *Anteced. Prob.* talem coctionem fieri in venis non poſſunt Medici alio argumento probare quàm ex ſedimento, & ſic argumentantur: In principiis morborum non videtur ſedimentum, in ſtatu & in incremento incipit apparere, & apparendo eſt ſignum ſalutis; hoc non videtur eſſe poſſe, niſi quat. ſedimentum illud ſit pars humoris morbifici, qui in incremento incipit cum vrinâ elui & expelli, cuius expulſione morbus tandem ceſſat: Er. Atqui non eſt pars humoris morbifici exiſtentis in ſuâ naturali conſtitutione; quia humores non ſunt albi, ſedimentum autem eſt album; ergo ſedimentum eſt pars ipſius humoris à naturâ iam alterati, immutati & concocti; & cùm ſedimentum ſit album & ſimile puri, ergo illa alteratio, quâ ſedimentum ſic mutatur, eſt quædam actio ſimilis ſuppurationi. Sed hæc argumentatio non valet; nam ex ſedimenti albedine in ægris malè & inſufficienter colligitur talem aliquam maturationem fieri in venis, & talem, quæ ſit ſuppurationi ſimilis; proinde cùm nullo alio argumento probetur talem maturationē humoris morbifici in venis fieri, & illud argumētum ſit inefficax; ideò dico ego, non fieri, & ſi non fiat, ergo malè Medici ex eo colligunt, ſedimentum ægrorum eſſe illius humoris morbifici ſic concocti & naturati portionem; quòd autem talis maturatio in venis non fiat, & quòd ſedimentum ægrorum non ſit portio humoris morbifici ſic maturati, probatur: quotidianum enim eſt videre in tertianis acutis in ſtatu apparere ſedimentum læue, album & æquale, eſt poſtmodùm illas iudicatas per vomitum multæ bilis finitum iri; in illo caſu certum eſt, quòd bilis illa eiecta fuerit cauſa morbi, quod patet, quia ſi eiecta ſoluit morbum & eius eiectio eſt ipſa criſis, quòd non eſſet, niſi ipſa eſſet cauſa morbi: Atqui cùm morbus ſit ſalubris, & in vrinâ ſit ſedimentum album, quo tempore dicunt Medici illam maturationem fieri in venis, illa bilis quæ eſt cauſa morbi, deberet etiam ſic eſſe maturata; proinde deberet eſſe alba, ſicut ſedimentum vrinæ; ſicut enim eſt pars, ita deberet eſſe & totum, & ſi ſedimentum ſit portio eius & ſit album, reliquus totus humor morbificus deberet tum etiam eſſe dealbatus: ſed non eſt; nam in illo comitu critico, quo morbus ſoluitur, apparet eſſe flauus, & minimè ſimilis ſedimento: Ergo non fit talis maturatio in venis; ergo ſedimentum quod tempore talis criſeos & ſtatus apparet in vrinis, non eſt pars hominis morbifici. Eodem modo per deiectiones ſæpe humor morbificus expellitur; quod autem eiuſmodi deiectionibus

bus expellitur non apparet ita maturatum ſicut pus, neque album, læue, æquale ſicut ſedimentum, ſed nigrum, flauum, viſcoſum, mordax. Ergo ſedimentum non eſt pars illius. Denique febres acutæ ſæpius ſoluuntur per hæmorrhagiam narium; atqui cum illâ hæmorrhagiâ nunquam videtur excerni ſanguis albus, maturatus, & ſuppuratus vt pus aut ſedimentum. Et. taliter quoque febres iudicantur per ſudores; at cum ſudoribus nihil videtur expelli album ſic maturatum, & ſedimentum quod illo eodem tempore in vrinis apparet, non habet ſimilitudinem cum illo humore morbifico, qui ſudoribus excernitur: ergo non eſt pars illius. Denique acutæ febres per cutaneas affectiones vt exanthemata, parotides, &c. iudicantur; atqui quod verſus illos tumores expellitur, non eſt ſimile ſedimento aut puri. Ergo ſedimentum non eſt pars humoris morbifici, neque humor morbificus in venis ſic coquitur aut ſuppuratur. 3. aliquando contingit ægros vſque ad ſtatum habere ſigna concoctionis & adeſſe ſpem ſalutis; ab externo verò errore incidente, mori; quis tunc ſanguinem in venis vidit ſic maturatum? quis ſimile quippiam ſedimento ibi vidit, aut quis in vllo morbo acuto laborante vidit ſanguinem è venâ eductum continentem eiuſmodi materiam albam ſuppurari aut maturari inceptam aut ſedimento ſimilem. 4. Quomodo acutiſſimæ febres, quæ ſine dubio fiunt ex multitudine cauſæ morbificæ, poſſunt criticè iudicari per illud pauculum ſedimenti, quod in vrinis apparet, & cum eis excernitur; non eſt ergo ſedimentum ipſe putridus humor expulſus, qui morbum ſoluit. 5. cùm plures ſint in ſanguine humores, qui in febribus ſeorſim putreſcunt & morbum faciunt, ſedimentum in ſingulis partibus deberet eſſe diuerſum; nam à tam diuerſis humoribus quomodo poteſt vnum idemque ſedimentum generari; at ſedimentum in omnibus febribus eſt vniuſmodi. Ergo non fit à diuerſis humoribus morbificis: Adde quòd ſi ſedimentum fiat per maturationem, quæ proportionetur ſuppurationi, non videatur quomodo in febribus bilioſis, pituitoſis & melancholicis poſſit apparere ſedimentum; nam bilis, melancholia & pituita non ſuppurantur, vt patet in œdemate, ſcirrho, quæ ſunt apoſtemata ab illis humoribus fientia, quæ nunquam ſuppurantur. 6. In peſtilentibus morbis, etiam cùm homines moriuntur, ſæpe tamen apparet ſedimentum; at eiuſmodi ſedimentum in talibus non eſt factum per quandam maturationem cauſæ morbificæ, ſed neceſſariò eſt quid aliud ex alimento genitum: ſi hoc ſic eſt in febribus peſtilentibus, ergo veriſimile eſt quòd ſic etiam ſit in omnibus aliis febribus & morbis venoſi generis. 7. aliquando iudicantur ſeu criticè ſoluuntur morbi per vrinas, iudicium autem ſequitur bonam maturationem; itaque tunc deberent humores morbifici eſſe maturati, alioqui non fieret criſis; ſi eſſent maturati deberet in vrinis apparere optimum ſedimentum & optimè coctum, at in illis vrinis, per quas illa criſis fit, non apparet tale ſedimentum, album, coctum, læue, & æquale, quæ ſunt optimè ſedimenti notæ; ſed vrinæ ſolùm ſunt turbidæ, confuſæ, craſſæ, nigræ, &

in eis ſolùm apparet craſſamentum humorum incoctum & crudum: Ergo ſedimentum non eſt pars humoris morbifici concocti. 8. Medici dicunt in febribus intermittentibus humores putreſcere extra vaſa. Atqui in talibus febribus etiam apparet tale ſedimentum, ſicut in acutis. E. illud ſedimentum non eſt pars humoris putridi concocti. *Sequela Probatur*: quia ſedimentum non poteſt eſſe pars niſi eius quod eſt in venis, vel quod venit ad eas. Itaque cum in intermittentibus videatur eſſe idem ſedimentum cum eo, quod eſt in acutis; ſi quod apparet in intermittentibus non eſt portio humoris morbifici, ergo neque quod in acutis. 9. In phlegmone & tempore principij & incrementi & ſtatus fit pus, ſed in principio parum & crudum & ferè adhuc ſanguineum & rubrum; in augmento magis incipit albeſcere; in ſtatu & cùm fit exitura, perfectè album, & tamen tum exit eius partibus perfectè albis & adhuc multæ partes rubri ſanguinis nondum perfectè maturatæ ei permixtæ videntur; natura enim per gradus incedit: & ab oppoſitis qualitatibus ad oppoſitas tranſit per inedias; itaque ſi generatio ſedimenti fieret per quandam ſpeciem coctionis ſimilem ſuppurationi, in principio febrium cùm coctio adhuc eſt imperfecta deberet ſedimentum appare vel ſemialbum vel ſemirubrum, vel ſemiflauum vel ſeminigrum, prout febris ab hoc vel illo humore cauſatur, & paulatim deberet fieri albius albiuſque remiſsâ paulatim ſeu rubedine, ſeu flauedine, ſeu nigredine: at non apparet; Er. non fit ſedimentum ex illis humoribus per talem tranſmutationem. 10. In vrinis ægrorum poteſt eſſe ſedimentum ſanorum, & negari bene non poteſt, quin ſit, & quid impediret, quò minùs eſſet; quia etiam febrientebus comedunt & alimentum coquunt; quare ergo non poterimus dicere, quòd eorum ſedimentum ſit illud idem ſedimentum, quod eſt in ſanis; cur inſuper comminiſcimur adhuc aliud ſedimentum peculiare ægrotantibus ſpecie diſtinctum ab illo ſedimento ſanorum, quod in omnibus hominibus mundi apparet? Etſi in vrinis ægrotantium ſunt duo ſedimenta; ſi ſunt duo, quomodo ergo poterunt Medici iudicare de ſedimento vrinarum in morbis? quomodo enim ſcient diſtinctè, an illud ſedimentum quod eſt in vrinis ægrorum totum ſit ſedimentum ſanorum, an totum ægrorum? an verò mixtum ex vno & altero; & quantum inſit de vno, & quantum de altero? Quum enim illa duo ſedimenta ſignificent diuerſiſſima, quomodo poterunt ex illis bene iudicare? quòd autem in ægris etiam ſit ſedimentum ſanorum, infra dicetur.

Si quis verò obiiciat huic concluſioni duo argumenta ſupra pro contraria à communi ſententiâ ſeu concluſione primâ adducta, poſſet ad illa ſic reſponderi.

Ad primum. Quòd ſedimentum ægrorum verè ſit portio alimenti crudior inſanguificata. Ad probationem Reſpond. in principiis morborum non apparere ſedimentum propter alias cauſas, 1. quia in morborum principiis humores agitantur & totum corpus turbatur, hinc

vrinæ fiunt craſſæ & turbidæ, ideò non apparet ſedimentum in eis, eò quòd obfuſcetur ab admixtis prauis vrinæ humoribus; ita fortè eſt in vrinâ ſedimentum, ſed non videtur: non enim ſequitur in principiis non apparet in vrinâ ſedimentum, ergo non eſt; poteſt enim eſſe & non apparere, & hoc eſt rationi maximè conſentaneum. 2. ideò etiam in principiis morborum facultates naturales læduntur: propter hoc autem duo eueniunt; & quòd vrina non ſit perfectè cocta, tunc autem contingit ſedimentum ab vrinâ non benè ſeparari, ſed manere cum vrinâ permixtum, & ideò tum non videri, & putatur non eſſe, eo quòd non ſeparetur; ideò autem non ſeparatur, quia ad exactam ſeparationem requiritur, vt partes heterogeneæ ſint bene elaboratæ; quæ enim ſunt perfectè heterogenea, qualia ſunt quando vnumquodque per coctionem abſolutè ſuam diuerſam eſſentiam acquiſiuit, illa optimè à ſe mutuò ſeparantur. Secundum quod euenit, eſt, quod propter læſum calorem naturalem & factum igneum, & læſam coctionem alimenti non generetur ſedimentum; ſic videmus & diximus ſupra, quòd quando vrinæ ſunt valde crudæ, tunc ſunt tenues & ſine ſedimento. Itaque non ſequitur, in principiis coctio alimenti malè fit propter morbum, Er. deberet plus ſedimenti apparere, ſi ſedimentum eſſet pars cruda chyli; poteſt enim fieri quòd nihil generetur; imò cùm vitio facultatis vrinæ ſunt crudæ, tunc potiùs non fit ſedimentum; cum fit vitio alimenti, tunc potiùs fit multum; etſi enim ſedimentum ſit crudum, eſt tamen cruditas ſummè cocta & attenuata, ideò ad eius generationem requiritur bona coctio & calor naturalis; quia autem in morborum principiis omnia turbantur, ideò tunc tam bona coctio non fit, quâ poſſet generari ſedimentum, quòd autem in ſtatu appareat, quo tempore videtur quòd non deberet apparere, eo quod tunc non coquitur multum alimenti, eo quòd ægri tunc parum comedant; ratio eſt, quia tum morbus ſuperatur, & natura redit ad priſtinum ſuum ſtatum, & ideo tunc incipit facere illa eadem, quæ facit in ſanitate, & ideo tunc incipit iterum facere vrinam cum ſedimento ſicut in ſanitate.

Dices; at ex quo alimento? tum enim ægri alimento non vtuntur. *Reſpond.* illud ſedimentum eſſe non ex cibo tantùm, quo ægri tempore ſtatus vtuntur, ſed etiam quo ante ægritudinem vſi fuerunt, cuius ſuperfluum adhuc in venis hæret; non enim ſemper ſedimentum quod hodie excernitur eſt ex alimento quod hodie aut heri eſt aſſumptum, ſed etiam ex eo quod multis ante diebus.

Ad ſecundum. Medicos ex ſedimento multa minuta vanè & nugaciter prognoſticare, & ideò ſæpe in indiciis ſuis errare, quia ex falſo procedunt fundamento, ex quo fit, quòd multi ægri habentes vrinas cum ſedimento nihilominùs moriantur, & non habentes adhuc conualeſcant. Fateor tamen ſedimentum in vrinis, quãtum ex ſe eſt, ferè ſemper bonum eſſe, & ideò ex ſedimento ſemper optimè eſſe prognoſticandum. Dico ferè, quia aliquando potiùs expedit vrinas eſſe craſſas, turbidas, ac criti-

cas; At hoc ideò non eſt bonum , quòd ſedimentum ſit pars humoris putridi concocti , ſed quia quando ſedimentum apparet in vrinâ, indicium eſt, quòd calor natiuus & facultates naturales incipiant bene habere, vtpote quæ incipiant redire ad ſtatum ſanitatis, & ea iterum facere, quæ faciunt in ſanitate; & quia cùm apparet ſedimentum vrina debet neceſſariò eſſe clara & boni coloris , quod ipſum bonum eſt; nam in turbidâ, nigrâ, liuidâ, &c. non apparet. Denique quando eſt ſedimentum, indicium eſt, quòd facultas naturalis bene ſe habet; ſedimentum enim, etſi ſit cruditas optimè attenuata & cocta, & ideò indicat bonam coctionem, quod eſt bonum: & hâc ratione ex ſedimento iudicatur de morbi celeritate, de ſalute & morte, &c. & non quat. ſedimentum eſt pars pars humoris putridi, & ſic falſum eſt, quòd ſedimentum per ſe indicet ſuper maturatione & ſtatu putridi ac morbifici humoris; tantùm enim indicat reditum ad ſtatum naturalem,& calorem & facultates naturales non eſſe valde læſas ſed facere officium priſtinum , nec ampliùs tantam humorum perturbationem eſſe, eò quòd tunc ſint clariores, ſicut ante cùm eſſent craſſæ & turbatæ;& ſic omnibus illis bene eſſe ſperandum. Vos itaque eligatis opinionem, quæ vobis magis arridet. Nos deinceps procedamus ſecundum opinionem, communem quâ ſuppoſita quæruntur: an in vrinis ægrorum præter ſedimentum illud ægrorum ſit inſuper etiam ſanorum. Dico itaque ſuppoſito quòd ſedimentum ægrorum ſit pars hominis putridi,debere etiam inſuper in vrinis ipſorum, aut ſaltem poſſe etiam eſſe ſedimentum ſanorum, ſeu illud ſedimentum quod eſt cruditas alimenti inſanguificati; & qui tenent illam primam opinionem, debent hoc etiam fateri nec poſſunt negare: & ideò Capiuaccius & alij tenentes primam opinionem ac communem , concedunt in vrinis febricitantium aliquando etiam eſſe illud ſedimentum, quod eſt portio chyli inſanguificati , & ponunt ſigna , per quæ diſtingui poſſit vtrumque ſedimentum quod in vrinâ apparet, quod ita debet diſtingui:nam in principiis morborum ſi apparet ſedimentum , quia tunc natura cauſam morbificam adhuc non coxit, non poteſt adhuc eſſe illud ſedimentum ægrorum , ſeu illa portio humoris morbifici iam cocti; ideò quod in vrinâ apparet neceſſariò debet eſſe ſedimentum ſanorum. 2. in malignis & peſtilentibus febribus ſi apparet aliquod ſedimentum, illud neceſſariò debet eſſe ſanorum & non ægrorum; quia in peſtilentibus morbis natura non concoxit cauſam morbificam. 3. Si æger in febrem incidat & vrina adhuc non fuerit permutata, ſed adhuc ſit ſicut illa in ſanitate, clara ſc. & ſpicei coloris, & habeat ſedimentum ſicut ſemper habuit in ſanitate, eſt indicium illud ſedimentum eſſe ſedimentum ſanorum & non ægrorum. 4. Si æger deliquerit in victu, eſt indicium eſſe ſedimentum ſanorum; ſi non deliquerit, eſſe ſedimentum ægrorum. Porrò quòd in vrinis ægrorum poſſit etiam eſſe ſedimentum ſanorum , *probatur* 1. ex Rhaſe 31. *continentis cap.*1. vbi dicit : *in ægrotis obſeruari quòd otioſi & pingues*

pingues plus habeant in vrinis ſuis, cùm ægrotant, ſedimenti. 2. ex Galen. 1. *de Criſi*, vbi dicit, *eos qui laborant febribus propter otium & plenitudinem, cum incipiunt conualeſcere, habent valde multum ſedimentum; ratio eſt, quia tales ſani exiſtentes habent multum ſedimenti, eo quòd illis multum inſit crudi*; ex quo patet ipſorum iam ægrotantium ſedimentum multiplicari ab illo ſedimento, quod habent exiſtentes ſani, ſeu ab illo crudo chyli inſanguificato. Denique & Galen. ſicut in ſanis & cholericis modicum aut nihil eſt ſedimenti, ita in iiſdem febricitantibus à bile exiguum quoque eſſe. Et *probatur etiam ratione*, quia quid impedit quò minùs in febribus eſſet tam bene aliqua cruditas alimenti & aliquid chyli inſanguificatum quàm in ſanis, multò magis debet eſſe in ægris: nam ſedimentum ſanorum fit, cum coctio alimenti eſt diminuta; at in ægris magis eſt diminuta, quàm in ſanis. Er. ſedimentum ſanorum magis debet eſſe in ægris quàm in ſanis. Doctiſſimus Valeſius videns hanc difficultatem dicit in vrinis febricitantium tantùm eſſe ſedimentum ægrorum & non ſanorum, quia, inquit, *etſi nihil impediat, quo minùs ſanorum ſedimentum poſſit in ægris generari, tamen*, inquit, *non excernitur, & ſic non apparet; & ideò*, inquit, *quod in vrinâ apparet eſt tantùm ſedimentum ægrorum, ideò autem*, inquit, *non excernitur, quia natura omnia retinet ad concoctionem*. Sed euaſio non valet, quia ſi ſedimentum in ſanis exiret per expulſionem à naturâ factam, fortè reſponſio eſſet alicuius momenti, ſed videtur quòd potiùs exeat in ſanis per ablutionem; in tali autem caſu Reſponſio non habet locum. Denique ſupponit illa reſponſio humorum maturationem in venis fieri, quod ſupra tum multis argumentis falſum eſſe ſatis videtur eſſe probatum. 3. Aliquid illa in principiis morborum, ſed in incremento & magis in ſtatu multum locum habet; nam tunc natura non ampliùs retinet ad coctionem, ſed incipit excernere, quia tum coctio eſt facta; itaque tunc tam bene deberet excernere ſedimentum ſanorum quàm ægrorum; aut quæ eſſet ratio cur non tam æquè excerneret vnum ac alterum? ex eo itaque ſequitur in vrinis febricitantium ſeu laborantium illis morbis venoſi generis, qui coquuntur, poſſe eſſe duo ſpecie diſtincta ſedimenta; & conſequenter dico ſedimentum, quod in eorum vrinis apparet, interdum poſſe totaliter eſſe ſedimentum ægrorum, interdum totaliter ſedimentum ſanorum, interdum mixtum ex vtroque: quia in febribus, quæ non ſunt ſalutares, & in quibus non fit illa maturatio humoris morbifici non poteſt eſſe ſedimentum ægrorum, quia humor putridus non coquitur, & tamen non impedit ſedimentum ſanorum vnà cum vrinâ ablui; ergo quod tunc in vrinâ apparebit, erit totum ſedimentum ſanorum: Er. contra poteſt fieri, vt coctio alimenti nulla fiat propter inediam, aut quia alimentum eſt valde euchymum, & natura optimè concoquat humorem morbificum; in illo caſu in vrinâ non erit ſedimentum ſanorum, ſed totum erit ſedimentum ægrorum: & ſic etiam poteſt medio modo fieri, vt etiam ex alimento relinquatur alia cruditas, &

 humor

humor quoque morbificus bene coquatur, & eo caſu ſedimentum erit mixtum. Ex hoc autem patet, debere eſſe magnam difficultatem in iudicando ex ſedimento: nam cùm vnumquodque ſedimentum habeat diuerſam generationem, & diuerſam materiam ex quâ debet indicare diuerſiſſima, ideò vt ſciatur quid indicet ſedimentum, primò cognoſcendum eſt cuius generis ſit illud ſedimentum, quod in vrinâ apparet, an ſanorum an ægrorum. Hoc autem difficile eſt diſtinctu, eò quòd hæc ſedimenta nullis notis ſenſibilibus à ſe mutuò poſſint dignoſci; quâ autem ratione aliquo modo dignoſci poſſint, ſupra dictum eſt.

Quæritur nunc, quæ ſit cauſa efficiens ſeparationis ſedimenti per hoc enim quæritur, quid ſit cauſa faciens ſubſtantiam ſedimenti, ſeu quid ſit illud, quod facit ſedimentum iam generatum in venis in vrinis in matulâ permixtum ſeparari à ſubſtantiâ ſeri, & ſeorſim ac in diſtincto peculiari vrinæ loco apparere, & quid faciat illa duo à ſe mutuò ſecedere, ſerum ſc. & ſedimentum. Poteſt itaque dubitari, an illa ſeparatio fiat ab aliquâ facultate animæ ſeparatrice, ſicut ſeparantur excrementa & humores in corpore à ſe inuicem; an verò à calore, an à frigore. Et dico in primis, non fieri illam ſeparationem ab aliquâ facultate animæ, eò quòd illa ſeparatio non ſit motus vitalis; nam vbi non eſt anima non eſt potentia animę; in vrinâ autē non eſt anima; ergo nec animæ potentia. Communis medicorum ſententia eſt cauſam illius ſeparationis eſſe calorem, qui eſt in vrinâ: quo conceſſo adhuc eſt difficultas, quis calor ibi ſit, an natiuus, an elementaris, an calor actualis vrinæ, an aliquis potentialis; & an calor vrinæ, an calor ſedimenti. Aliqui dicunt cauſam facientem ſeparationis eſſe in ipſo calore, ſeu eſſe calorem ſedimenti; & ſecundum hoc dicunt, nubeculam non ita perfectè ſeparari ad fundum ſicut hypoſtaſis, eò quòd nubecula cum ſit facta per imperfectionem coctionis, non habeat tam fortem calorem ſicut hypoſtaſis. At hoc non valet, quia ſi calor ſedimenti eſſet cauſa ſeparationis, ſedimentum deberet ſurſum ferri, eò quòd id quod plus habeat caloris, magis debeat ſurſum ferri, quàm id quod habet minus: Et ſic ſequeretur quòd nubecula plus haberet caloris, quàm hypoſtaſis; quod eſt falſum & omnium Medicorum doctrinæ contrarium. Etenim calor eſt cauſa motus ſurſum: & Ariſtoteles cauſam cur vapor aſcendat, cum ſit craſſior aëre, dicit eſſe calorem ei inexiſtentem, quapropter notand. aliam poſſe eſſe cauſam ſeparationis ſedimenti; at deſcenſus ad fundum aut aſcenſus cauſa eſt calor, ſed vel flatuoſitas aut leuitas eiuſdē maior vel minor, vel vrinæ, vel grauitas aut leuitas eiuſdem; calor verò qui ſeparat, non poteſt eſſe in ſedimento tantùm, ſed eſt in totâ vrinâ. Quo poſito dubium eſt, an calor ſit illud, quod ſeparat; & videtur quòd ſic: hypoſtaſis quæ primò apparuit in vrinâ, poſtquam vrina diu ſub dio ſtetit, euaneſcit; at hoc non fieri poteſt aliâ ratione, quàm quia calor euaneſcit. Et. *Probatur*: nam ſi frigus eſſet cauſa, quo magis vrina

eſſet

eſſet frigida, eo maior eſſet ſeparatio; at experientiâ conſtat, quod ſedimentum, quod ante fuit turbatum, propter frigus turbetur & ſeparatio ceſſet; Er. frigus non eſt cauſa ſeparationis. 2. in optimâ concoctione, in quâ calor eſt validiſſimus, fit optima & citiſſima ſedimenti ſeparatio; contra in vrinis crudis, & cum malè facta eſt concococtio, ſedimentum non tam citò ſeparatur, Er. calor eſt cauſa ſeparationis. 3. omnes actiones quæ fiunt in corpore fiunt à calore, hic motus in vrinâ eſt quidam motus, qui naturaliter fit in vrinâ, & in vrinâ eſt calor: ergo videtur quòd calor illius motus ſit cauſa. Sed dubitatur, quis calor hanc ſeparationem faciat, natiuúſne an elementaris: videtur quòd etiam elementaris poſſit illam ſeparationem facere quia calor qui vrinæ participatur eſt à corpore, at ille calor interdum eſt natiuus interdum igneus & elementaris: *anteced. prob.* nam in febribus calor eſt igneus; eſt enim febris caloris natiui conuerſio in igneum; ergo calor vrinæ cùm ſit participatus, erit ſimilis participanti qui eſt in corpore; adeoque etiam igneus & elementaris; at in vrinis febricitantium fit etiam talis ſedimenti ſeparatio; ergo à calore illo elementari.

Pro reſolutione dico, calorem elementarem non eſſe cauſam huius ſeparationis, quod *Probatur:* quia calor ignis non facit hanc ſeparationē; at iſte eſt elementaris. Er. *Maior probatur.* Quia ſi vrina incaleſcat ab igne, peruertitur hypoſtaſis & vrina corrũpitur, & nõ fit illa ſeparatio; & ideò prohibent Medici ne vrina clara ponatur ad ignem. 2. quia cùm ſæpe vrina fuit à frigore coagula, ſic vt calor natiuus eius expirauerit, & ſi poſtmodum iterum calorem ab igne aut calidâ aquâ acquirat, non ampliùs deponet vrina veram hypoſtaſim. Itaque ſeparationis cauſa eſt calor natiuus, quem vrina à corpore participauit. Nihilominùs poſſet aliquis non abs re dubitare, an omninò hæc ſeparatio fiat à calore; aliqua enim ſunt, quæ videntur oſtendere potiùs fieri à frigore; nam communis ſchola Medicorum dicit hanc ſeparationem fieri à calore natiuo, ſc. ab illo calore qui eſt participatus à corpore; at calor ille natiuus participatus eſt calor actu, & actualiter in corpore ſenſibilis: ergo talis deberet eſſe etiam ille calor participatus, qui eſt in vrinâ, nam quòd actualiter ille calor participatus ſit in vrinâ & ſenſibilis, docet experientia; quia vrina micta percipitur calida; ergo ſi vrina ſeparatur ab illo calore participato deberet ſeparari ab illo calore, qui eſt in eâ actualiter & perceptibilis ad ſenſum: at cùm ſedimentum incipit ſeparari & apparere, tunc iam nullus ampliùs calor actualis eſt in vrinâ; ergo videtur, quòd nullus calor illam ſeparationem faciat. *Probatur* nam ſcribunt Rhaſes & Nicolaus, quòd in corporũ gracilium & exercitatorũ vrinis ſedimẽtum valde ſerò, ſc. 4. aut 5. primùm horis poſt factam vrinam incipiat apparere; atqui tunc nullus ampliùs calor actualis eſt in vrinâ, nec vllus calor in eâ percipitur, imò ipſa percipitur frigida. Er. Denique aliquæ vrinæ etiam in hyeme & in matula ſtanneâ aut vitreâ non condenſantur, & acquirunt hypoſtaſim; in talibus autem propter frigus aëris debuit calor mox euanuiſſe. Er. in

tali

tali hypoſtaſis non fuit ſeparata à calore. 2. Si ſedimentum ſepararetur à calore, deberet tum ſeparari, quando calor ferè eſt maximus & vegetiſſimus, & ſic deberet ſeparari mox vt vrina eſt reddita; ſed ita non fit, ſed ſolùm dici poſt. Er. 3. videtur quòd calor potiùs fundet hypoſtaſim & miſcebit cum vrinâ, & ſic faciet non videri; ſicut cùm pinguedo humido aqueo miſcetur, cum pingue eſt refrigeratum ſecedit ab aqueo & ſeparatur, & cum aduenit calor funditur, & non ampliùs videtur ſeparatum. 4. Sic videmus alia etiam, quæ in corpore vnita ſunt, extra corpus diſiungi & ſeparari per frigus; vt patet in ſanguine extracto, cuius partes ſeparantur propter frigus. Er. forte idem fiet in vrinâ. 5. dicunt Rhaſes & Nicolaus exercitatis & macilentis ſerò ſedimentum ſeparari, ex quo colligitur ſedimentum maximè ſeparari ob denſitatem & grauitatem: quod etiam videtur ſenſus docere, quia ſedimentum ſenſibiliùs ſeparatur & diſcedit, cùm eſt craſſius quàm cùm eſt valde tenue; at grauitatis & denſitatis cauſa non eſt calor ſed frigus; E. potiùs frigus videtur eſſe cauſa huiuſmodi ſeparationis. Et notand. quòd in rebus ſeparatio poſſit fieri multis modis: aliqua ſeparantur à quadam facultate vel virtute internâ ſeparante, aliqua ſeparantur per hoc, quòd partes diuerſæ ſibi fiunt diſſimiles, & aliæ incraſſentur aliæ non. Vnde ſeorſim fiunt viſibiles; ſic aqua & pinguedo, cùm ſunt fuſa, apparent vnum; cùm pinguedo eſt incraſſata, apparent ſeparata. Aliqua ſeparantur per hoc, quòd differant in grauitate & leuitate, quat. leue tendit ſurſum, graue deorſum; & ſic interdum realis ſeparatio eſt prior, & poſtea ſuccedit iam ſeparatorum motio & collectio in diuerſa loca. Interdum contra, prior eſt motio ad diuerſa loca, & ex hâc conſequenter ſequitur ſeparatio. Quapropter poteſt dubitari, an priùs calor virtute ſuâ faciat ſeparationem ſedimenti ab vrinâ, & illa iam ſeparata ſecedant ad diuerſa loca; an verò non calor ſed partes craſſæ petant deorſum, aqueæ remaneant ſurſum, & ſic per hoc ſeparentur. Si primo modo ſeparetur ſedimentum, tum calor eſſet cauſa ſeparationis; ſi ſecundo modo, tum non calor, ſed grauitas aut leuitas ſedimenti. Videtur itaque dici poſſe, in vrinâ eſſe diſſimiles partes; aquam quæ eſt leuis & tenuis; & ſedimentum quod eſt craſſius & graue. Primò non apparet ſedimentum, quia vrina eſt adhuc calida; calor autem fundit ſedimentum & ſeruat vnitum cum vrinâ, & non ſeorſim viſibile; at cum calor expirat, ſedimentum quod eſt craſſius, incipit à frigore coagulari, coagulatum fit denſius & ſic fit ſeorſum viſibile; & fit grauius, & ſic petit fundum, & hâc ratione fit ipſius ſeparatio; quod ſi ita fieret, tunc ſeparatio fieret non à calore ſed à frigore. Hanc dubitationem vobis propono, vt eam ipſi examinetis & diiudicetis, & videatis quàm ſint omnia hæc dubia & incerta. Ergo, vt breuis ſim, relinquo eam indeciſam; hoc breuiter addo, veritati magis conſentaneum videri, ſeparationem hypoſtaſis partim fieri à calore, partim à frigore; primò calorem natiuum; qui eſt in vrina actu, dum adhuc actu eſt, virtute ſuâ

quâ

quâ calor, natus eſt heterogenea ſeparare, ſeparare ſubſtantialiter partes craſſas à tenuibus & ſubſtantialiter ſeparatis poſtea ſuperuenire frigus, & ſedimentum illud, quod craſſius eſt, condenſare; condenſatum & factum grauius grauitate ſuâ vlteriùs ſeparari cum diſtantiâ loci, ſic vt ipſum feratur vel ad imum vel ad alium locum. Itaque prima ſeparatio ſimplex ſeu ſeparatio ſecundum ſubſtantiam fit à calore. Secunda & vltima ſeu localis, quâ ſedimentum vergit ad certum locum, non fit à certo loco, ſed à tenuitate & craſſitie; & ita principium ſeparationis ſeu ſeparatio ſubſtantialis eſt à calore, & nullo modo à frigore; at conſummata ſeparatio & localis, ſeu ſeparatio cum diſtantiâ loci fit à grauitate, & per accidens quoque à frigiditate & ideò prima ſeparatio, ſeu ſeparatio ſubſtantialis fit neceſſariò, cum vrina adhuc habet calorem; vltima ſeu localis poteſt fieri etiam, cùm vrina incipit refrigerari: & hoc ita de facto fieri apparet; nam primò cùm vrina eſt adhuc tepida, cernitur per totam vrinam ſedimentum per minimas nubeculas diſperſum; poſteà cùm refrigeſcit, tum primùm euidenter cernitur cum diſtantiâ loci.

His de naturâ ſedimenti prælibatis, quæritur in generali quid ſedimentum ſignificet; pro quo ſciendum, vt dictum eſt, duplex eſſe ſedimentum, ſanorum ſc. & ægrorum; ſanorum ſedimentum eſt portio chyli ſeu alimenti crudior inſanguificati; ſed tum ægrorum eſt portio humoris morbifici putridi in venis concocti & maturati; quo poſito dico inprimis omne ſedimentum ſanorum indicare aliquam concoctionem; quia quando vrina eſt omninò cruda & aquea, tunc nullùm aut ſaltem exiguum apparet ſedimentum; interim etſi omne ſedimentum indicet aliquam coctionem, non omne tamen ſedimentum indicat bonam coctionem; ſed aliquando indicat bonam, aliquando malam, id eſt, non valde-bonam. Itaque optimum ſedimentum indicat optimam concoctionem: malum, cruditatem. Optimum ſedimentum eſt, quod non eſt nimis paucum neque nimis multum, ſed mediocre, quodque optimè eſt exterminatum, acuminatum ſeu formam pyramidis gerens, album, æquale, non planum contra fundum matulæ iacens, ſed quaſi in fundo matulæ volitans ac ſuſpenſum. Malum eſt, quod eſt nimis multum, nimis craſſum, diuulſum non album, non acuminatum ſed planum ſedimentum. Ergo per ſe neque indicat concoctionem neque cruditatem abſolutè, ſed tale vel tale, nempe malum, cruditatem; bonum, optimam ſanitatem & coctionem; nam etſi ſedimentum ſit cruditas inſanguificata, quat. tamen eſt cruditas optimè attenuata indicat optimam concoctionem; mala enim coctio non poſſet illud crudum ſic attenuare, præcipuè ſi illud crudum ſit paucum; nam tum illud crudum arguit vitium alimenti, ſeu fuiſſe partes crudas in alimento, quod non eſt vitio caloris aut concoctionis adſcribendum; ſed ſi illud crudum eſt multum & craſſum, tunc non tantùm indicat vitium alimenti, ſed etiam caloris; quia ſi calor eſſet validus & concoctio optima, non tam multum

crudi ex alimento relinqueretur, ſed in ſanguinem bonum conuerteretur. Verùm quæritur: ſi ſedimentum multum eſt ſignum cruditatis, paucum ſanitatis, quale ſignum ſit ſedimentum nullum? an eſt melior vrina cum ſedimento nullo, an cum aliquo; ſi ideò non eſt in vrinâ ſedimentum quod non poteſt videri, eò ſc. quòd vrina ſit craſſa, turbata; alba, nigra, rubra, tunc nullum eſſe ſedimentum eſt malum ſignum, non quidem per ſe ſed per accidens, quat. ſc. eſt malum ſignum vrinam eſſe craſſam & prauis coloribus præditam, quæ faciunt ſedimentum, quod forſan eſt in vrinâ, non apparere: ſi verò vrina eſt talis, quòd in ſedimentum poſſibile eſt videri, vt ſi tenuis ſit & clara, tunc eſt diſtinguendum: nam ſi eſt tenuis alba & aquea, tunc nullum apparere ſedimentum eſt malum, & tunc eſt ſignum magnæ cruditatis vel obſtructionis; quòd ſc. propter obſtructionem nihil potuerit tranſire, niſi mera & tenuiſſima aquoſitas. At ſi vrina eſt pulchra tum colore tum ſubſtantiâ, tunc quò paucius eſt ſedimentum eò meliùs; imò nullum eſſe omnium optimum. Et hæc de ſedimento ſanorum. Quoad ſedimentum ægrorum dico, quòd in morbis acutis & venoſi generis & in iis qui concoquuntur, & in quibus ſedimentum ſolet eſſe pars humoris morbifici & putridi, ſedimentum quod in vrinâ apparet, non eſt neceſſariò ſemper ſedimentum ægrorum, ſed poteſt eſſe ſedimentum ſanorum, ſeu poteſt eſſe ex vtroque mixtum: & propterea ex tali ſedimento eſt fallax & incertum iudicium; nam illa duo ſedimenta diuerſiſſima indicant; & ideò oportet primò ~~ſcire~~ dignoſcere, an ſedimentum illud, quod in vrinis talium morborum apparet, ſit ſedimentum ſanorum an verò ægrorum: nam ſi eſt ſedimentum ſanorum, tunc nihil ſuper ſtatu cauſæ morbificæ indicat, nec ſuper humore putrido morbum faciente, neque poteſt indicare morbi cruditatem aut concoctionem, neque criſim, neque ſalutem neque mortem, tantùm indicat ſuper concoctione alimenti, & tum indicat ſtatum partium naturalium, & parum aut multum pituitoſi & crudi humoris eſſe in venis. At ſi eſt verum ſedimentum ægrorum, in quantum tale ſedimentum, tunc eſt, pars humoris morbifici concocti & ſuperati à naturâ, in tantum indicat ſuper ſtatu eius, ſc. an cauſa morbifica concoquatur, & à naturâ ſuperetur, nec ne, & an natura eam concoquat ſufficienter nec ne, an nimis tardè, an celeriter; & conſequenter indicat, an morbus curabitur nec ne; an criſis fiet nec ne, bona an mala, breui an ſerò.

Si ſedimentum eſt mixtum ex vtroque, ſc. ex ſedimento ſanorum & ſedimento ægrorum, tunc mixtum indicat, & tunc eſt indicium incertum; quia eſt difficile iudicare, quâ proportione illa ſedimenta coiverint. Itaque ſedimentum ægrorum apparens in vrinis talium acutorum morborum eſt bonum ſignum, præcipuè apparens in incremento & ſtatu, ſc. eo tempore, quo poteſt natura iam cauſam morbi concoxiſſe; ſed ſi aliquod ſedimentum appareat in principiis talium morborum, tunc veriſimilius eſt illud non eſſe ſedimentum ægrorum, ſed ſedimen-

tum ſanorum; Itaque in incremento apparens ſedimentum indicat cauſam morbificam concoqui: & ſi illud ſedimentum inſuper habeat bonas aliquas qualitates, eſt indicium cauſam morbificam coqui; & inſuper eſt indicium, quod facultas expultrix ſit adhuc valida, quæ cauſam morbificam non tantùm coquat, ſed & expellat: eſt etiam inſuper indicium, quòd calor natiuus ſit adhuc validus, & quòd non tantùm cum vrinâ expellatur ſedimentum, ſed quòd expulſum & vrinæ permixtum virtute caloris naturalis inſuper etiam ſeparetur ab ipsâ vrinæ ſubſtantiâ, & ſeorſim etiam viſibile fiat; indicat etiam vrinæ ſubſtantiam mediocriter eſſe elaboratam, & non nimis craſſam, nec admixtis aliis humoribus crudis turbatam; ex eo quòd ſedimentum ſit viſibile: nam ſi vrina eſſet craſſa, turbida, referta crudis humoribus, ſedimentum non eſſet in eâ viſibile: & quat. ſedimentum hæc omnia indicat, eatenus indicat naturam eſſe ſuperiorem, & domituram eſſe ac expulſuram cauſam morbificam, & morbum ſalutariter finitum iri.

Porrò ſedimenti variæ ſunt differentiæ: quarum aliæ deſumuntur ab ipsâ ſedimenti eſſentiâ, aliæ à quantitate, aliæ à qualitate. Subſtantiæ modo & ſitu. A quibus ſingulis propria ſigna deſumuntur.

Quòd ad diffentiam à ſedimenti eſſentiâ, notand. ſedimentum aliud eſſe naturale, legitimum & verum, & ſedimentum propriè dictum; aliud non verum, falſum, nothum ſeu non naturale. Sedimentum verum eſt illud quod natat ſeu potiùs volitat in vrina inſtar nubis, albi coloris, ſimile illi nubeculæ, quæ volitat in vrinis ſanorum; & vtrumque ſedimentum, tam illud quod volitat in vrinis ſanorum, quàm quòd in vrinis ægrorum ac febribus laborantium; Vtrumque, inquã, dico eſſe verum & legitimum ſedimentũ, ſiue natet in ſummo, quod dicitur nubecula, ſiue in medio quod vocatur ſuſpenſum ſeu eneorema; ſiue in imo, quod vocatur hypoſtaſis, & illud ſedimentum adhuc habet terminos latitudinis; nam aliud eſt craſſius, læuius, albiuſque altero, & tamen quamdiu terminos iuſtos ſuæ latitudinis ſeu mediocritatis non excedit, eſt verum & legitimum ſedimentum. Eſt inſuper aliud ſedimentum, quod non eſt verum & legitimum, quod apparet quidem in fundo vrinæ, ſed non fluitat aut volitat, nec vnquam volitauit per modum nubis, ſicut verum ſedimentum, ſed ſtatim ſubſidit ad fundum, & non apparet in vrinâ acuminatum aut pyramidale, ſicut verum ſedimentum, ſed habet vndique æqualem & horizontalem altitudinem, & iacet in fundo planum, craſſum & coagmentatum, ſicut quidam mucus, & hoc eſt quid diuerſum à ſedimento, & alterius naturæ; & eſt vel pus vel mucus quidam & pituita cum vrinâ à naturâ expulſa; & debet potiùs dici craſſamentum quàm ſedimentum; & eſt ſedimentum non naturale; & hoc craſſamentum differt à ſedimento, quod ſit quædam ſubſtantia cruda, minimè cocta ac pituitoſa; cum è contra ſedimentum verum ſit valdè coctum & attenuatum. Eſt equidem verum quòd ſedimentum ſanorum ſit etiam ſubſtantia quædam cruda, inſanguificata, & ſic quoque

quædam cruditas; ſed eſt tamen cruditas valde excocta & extenuata inſtar nubis cuiuſdam ac tenuis vaporis; & ſic ſaltem eſt ſignum coctionis: Hoc verò craſſamentum eſt quædam ſubſtantia longè crudior, craſſior, valde terreſtris & grauis ac viſcidior; & ſic eſt ſignum meræ cruditatis vel tum primùm genitæ vel tùm ſaltem à naturâ expulſæ. Vbi notand. equid. eſt, quòd verum ſedimentum, etſi primùm benè volitauerit in vrinâ per modũ tenuis nubis, vel in ſummo vel medio & tandem in imo, & cum figurâ acuminata & pyramidali; tamen in fine cum vrinâ diu ſtetit & poſt longam ſubſidentiam etiam planè deſcendit ad fundum & ibi etiam condenſatur per modum iam dicti craſſamenti, & perdit ſuam figuram acuminatam & pyramidalem, & iacet planè in fundo ſicut dictum craſſamentum: ſed diſtinguitur tamen à craſſamento, quòd craſſamentum ſtatim & primò ſic ad fundum deſcendat, & nunquam ante aut in principio volitarit in vrinâ per modum nubis acuminatæ: ſed verum & legitimum ſedimentum ſic: Hoc ergo ſedimentum ſeu craſſamentum non eſt ſanorum ſedimentum, nec eſt quid naturale vrinæ ſicut ſedimentum ſanorum, ſed eſt quid non naturale; neque eſt ſedimentum ægrorum aut portio humoris morbifici putridi febrem facientis cocti ac maturati; & ideo non poteſt ex eo ſumi ſignum conueniens ſuper ſtatu morbi & cauſæ morbificæ; ſed vel eſt pus, vel quidam mucus crudus pituitoſus, qui nihil aliud indicat, quàm cruditatem & humoris pituitoſi in venis copiam, & caſualem eius expulſionem.

A Quantitate etiam ſumuntur differentiæ ſedimenti; quia ſedimentum vel eſt paucum, vel eſt multum. Pauci vel nullius ſedimenti cauſæ ſunt, vel quòd reuerà nullum in vrinâ ſit ſedimentum, vel quòd, etſi ſit, tamen non apparet; poteſt enim eſſe, quòd in vrinâ actualiter ſit verum & bonum ſedimentum, & tamen non videatur. Hoc fieri poteſt vel propter vrinæ colorem vel craſſam ſubſtantiam, vel admixtos craſſos & viſcidos humores. Propter colorem; quia ſi color ſedimenti ſit ſimilis colori vrinæ, vel ſi vrina habeat aliquem exceſſum coloris à ſanguine, bile, vel melancholiâ, quæ tingat ſedimentum, ita vt appareat quid vnum cum vrinâ, tunc non bene diſtinguitur ab eâ; vt ſi vrina ſit cruenta, nigra, liuida. Propter ſubſtantiam, ſi vrina habeat ſubſtantiam valde craſſam & ſit obſcura, tunc non poteſt bene videri ſedimentum in eâ. Propter admixtam aliquam materiam craſſam; quia ſi vel craſſæ ſordes melancholicæ; vel pituita, pus, ſemen vel aliquid ſanguinis vrinæ ſit permixtum, inuoluitur ſedimento & permiſcetur cum eo, & trahit ipſum ad fundum, ita vt non appareat ſeorſim in formâ ſedimenti aut nubis, ſed appareat tantùm veluti craſſamentum ſeu ſedimentum falſum. Si vrina eſt tenuis cum claritate ſine multis ſordibus, aut craſſamento, & non appareat ſedimentum ibi non eſt; ſed ſi vrina habeat craſſamentum, aut ſi turbata, aut valde craſſa, tunc fortè in eâ eſt ſedimentum & non videtur, & fortè non eſt; cùm

enim

enim non videatur, non poteſt iudicari an ſit nec ne. Porrò ſedimentum quod videtur, ſi eſt paucum, vel eſt ſedimentum ægrorum vel ſanorum. Paucum ſedimentum ſanorum fit vel ob magnam cruditatem, vel optimam concoctionem & perfectam ſanitatem. Si vrina eſt tenuis alba, cruda, æger ſtomachi dolore, vel debilitate, vel frigidâ intemperie laboret, & non appareat ſedimentum in vrinâ, eſt ſignum malum & malæ coctionis; ſed ſi æger videatur valere omnibus functionibus, & vrina ſit ſpicei coloris, clara ſplendida, & habeat pauciſſimum ſedimentum, tunc hoc è contra eſt ſignum perfectæ ſanitatis. Porrò qui temperamento ſunt frigido, ſexu fœmineo, tempore verno, in otio degentes, cibis frigidis & craſſis vtentes, crapuloſi, plus comedentes, quàm ventriculus poſſit concoquere, pueri quia ſunt voraces, pingues, &c. hi omnes multum & craſſum habent ſedimentum. Biliosi, exercitati, calidi & ſicci, graciles tenue, &c. paucum. In ſanis paucum ſedimentum cum optimâ vrinâ ſemper eſt bonum ſignum; quò plus eſt & craſſius, eò maiorem indicat cruditatem & eſt peius. At ſedimentum ægrorum ſeu in iis, qui laborant acutis morbis, ſeu morbis, qui concoquuntur, quò plus eſt ſedimenti, præcipuè eo tempore, quo cauſa morbifica coquitur, eò eſt meliùs. Quoad ergo ſedimentum ægrorum in morbis acutis, ſedimenti abſentia indicat cruditatem; ideò in principiis morborum non apparet ſedimentum, aut ſi apparet, eſt tantum ſedimentum ſanorum & non ægrorum, indicat cauſam morbificam à naturâ concoqui & maturari, & futuram bonam criſim & ſalutem. Ità cum morbus non coquitur, & cauſa morbi eſt nimis multa & maligna tunc non apparet ſedimentum; & ideò ſi ſedimentum non apparet in augmento aut in ſtatu aut valde paucum, eſt malum ſignum; nullius ſcilicet aut imperfectè criſeos futuræ, adeoque futuræ mortis.

A qualitate etiam ſumitur differentia: & primùm à viſibili; nam ſedimentum interdum eſt album, interdum flauum, liuidum, rubrum. Album ſedimentum fit ab optimâ coctione; ideò tale, modò habeat reliqua accidentia bonitatis, eſt ſemper bonum; nam ſi ſit ſimul graue craſſum & tenax, tunc eſt potiùs pituitoſum craſſamentum. Reliqui colores fiunt ab humore, à quo ſedimentum deciditur ſeu cuius eſt pars; citrinum ab abundantiâ bilis, vel cùm cauſa morbi eſt bilis, vt in tertianâ: liuidum cum cauſa morbi eſt melancholia: rubrum, cùm ſanguis eſt admixtus. Hinc ſedimentum citrinum indicat fieri morbum à bile; liuidum à melancholiâ; rubrum indicat admixtionem ſanguinis, qui, quia admiſcetur, vel debilitatem renum, vel malam ſeri à ſanguine ſeparationem, vel cruditatem, ideò aliquod iſtorum indicat. Præterea in vniuerſum eiuſmodi ſedimenta in acutis morbis apparentia ſunt mala & lethalia; indicant enim cruditatem, & naturam illas cauſas morbificas non bene concoxiſſe; quia ſi bene vel exactè coxiſſet, ſedimentum quod eſt portio eorum deberet habere colorem album, & non illos colores prauos.

Ab olfactu etiam ſumuntur differentiæ : quia aliquando ſedimentum fœtidum eſt, aliquando non : ſi eſt fœtidum ſummam indicat malignitatem & mortem.

A ſubſtantiæ modo ; quia ſedimentum aliud eſt craſſum, aliud tenue. Craſſum fit vel ratione materiæ ex quâ eſt genitum, vel ratione humorum craſſorum, qui cum vrinâ excernuntur, & ſedimentum inuoluunt; vel ratione coctionis bonæ vel malæ : Ratione materiæ, *ex quâ*; nam cum in morbis acutis ſedimentum ſit portio humoris morbifici, & ſic humor morbificus ſit materia eius, ſi humor morbificus ſit bilis, ſedimentum eſt tenue ; quia bilis eſt humor tenuiſſimus ; ſi melancholia, pituita, &c. ſedimentum erit craſſum. Ratione humoris admixti ; nam poteſt fieri, vt bonum quidem generetur ſedimentum, & tamen à naturâ ſimul cum eo aliqui humores crudi & craſſi per vrinam excernantur, qui ſedimento permixti, ipſum reddunt craſſum, cùm tamen ipſum per ſe & per generationem ſit tenue.Ratione coctionis poteſt dubitari, ab bona coctio faciat ſedimentum tenue an craſſum ; aliqui enim tenue habent pro optimo,& dicunt illud ſedimentum eſſe optimum quod à calore maximè eſt attenuatum. Alij è contra dicunt ſedimentum craſſum eſſe optimum, eò quòd concoctio procedat incraſſando,quod probatur : quia pus quod eſt mediocriter craſſum, eſt optimum,quod verò tenue eſt & aquoſum, eſt malum ; ſic ſemen, quod eſt craſſum,eſt optimum & maximè concoctum. Etſi hæc omnia plena ſint difficultatibus, dico tamen breuiter : ſedimentum illud eſſe optimum, quod eſt mediocriter craſſum, tali ſc. craſſitie, qualis poteſt per coctionem induci ; At quod eſt ſupra modum craſſum, eſt malum ; quia tale non poteſt eſſe factum à validâ coctione, ſed ſolùm à materiâ admixtâ : Vlteriùs in ſtatu ſanitatis quod eſt tenue eſt melius;in ſtatu ægritudinis melius quod eſt craſſum.

A ſitu ſumuntur differentiæ : nam aliquando ſedimentum natat in ſummo,& tunc dicitur nubecula;aliquando in medio, & tunc dicitur ſuſpenſum ſeù eneorema ; aliquando in imo & vocatur hypoſtaſis. Vt autem ſciatur quodnam horum ſit meliùs, & quid vnumquodque indicet, oportet ſcire cauſam, cur aliquando ſedimentum natet in ſummo, aliquando in medio, aliquando in imo. Cauſæ autem diuerſis diuerſæ ponuntur. Aliqui dicunt flatus permixtos eſſe cauſam, quòd ſedimentum petat locum ſummum : quod videtur rationi conſentaneum eſſe ; quia flatus cùm ſunt leues ſurſum petunt & volunt eſſe ſuper aquam & vrinam, & ita ſecum eleuant ſedimentum : & hoc voluit Hippoc. quando dixit ſuſpenſum indicare delirium, quat. ſc. ſuſpenſum indicat flatum eſſe in vrinâ, & conſequenter etiam in corpore ; qui caput petunt & eâ ratione poſſunt facere delirium : & hâc ratione dicunt multi Medici nubeculam & ſuſpenſum indicare magnam humorum in capite agitationem à flatu ; vbi autem talis agitatio eſt, multi etiam vapores ad caput feruntur, & fit delirium ; &

ſic

ſic hâc ratione dicunt nubeculam eſſe malam, quia indicat flatus, qui multorum malorum poſſunt eſſe cauſæ. Alij fatentes etiam nubeculam fieri à flatu eleuante, dicunt eatenus nubeculam eſſe malam, quat. flatus generatur à debili calore, & ſic nubecula indicet caloris debilitatem & imperfectam coctionem. Hypoſtaſim verò dicunt longè eſſe meliorem, & ſignum bonæ coctionis & validi caloris, quat. indicat nullos flatus in corpore generari. Porrò poſito quòd flatus ſint cauſa ſitus ſedimenti in alto, quæri poteſt, quis flatus hoc faciat, an ille qui eſt in ſedimento, an ille qui eſt vrinâ. Videtur autem quòd ille flatus poſſit eſſe in vtroque; nam ſiue ſit in vno ſiue in altero, neceſſariò debebit ſedimentum eleuare: poſito ergo, quòd tales flatus ſint in vrinâ, dicunt conſequenter Medici pro maiore aut minore copiâ flatuum ſedimentum vel in magis vel in minùs altum locum eleuari; à pluribus flatibus fieri nubeculam, à paucioribus ſuſpenſum; & ſic dicunt ideò nubeculam indicare plures flatus & maiorem cruditatem & maiorem debilitatem caloris quàm ſuſpenſum. Sed primùm hæc doctrina mihi diſplicet; nam in primis videtur vanum eſſe dicere multos flatus eleuare ſedimentum vſque ad ſummum, paucos autem vſque ad medium; quia tam bene pauci flatus ſummum petunt quàm multi, & ideò pauci flatus tam bene eleuabunt ſedimentum vſque ad ſummum quàm multi: nam tam altè paucus ignis aſcendit quàm multus, & tam bene ad centrum vſque deſcendit paruus lapis quàm magnus; ſi enim vnquam eſt flatus in vrinâ, ille cum ſit aërius, eſt multò leuior totâ vrinâ; ergo ſemper debebit ſupra totam vrinam aſcendere, & conſequenter ſedimentum ſemper vſque ad ſummum vrinæ eleuare; qui enim flatus ſua leuitate vſque ad medium vrinæ aſcendit, debet continuando motum neceſſariò etiam aſcendere vſque ad ſummum; & tam bene videtur pauciſſimus aër per aquam aſcendere, & exire in paruâ bulla, quàm multus in magnâ.

Dicet aliquis: multum aut paucum flatum non eſſe cauſam, cur ſedimentum aſcendat vel ad ſummum vel ad medium, ſed flatum tenuem & craſſum eſſe cauſam, dicetque ſic flatum, cùm ſit leuior & altiora petat, eleuare ſedimentum vſque ad ſummum, craſſiorem verò cùm grauior ſit & non tam altè feratur, non poſſe etiam eleuare ſedimentum vſque ad ſummum: craſſiorem verò, cùm grauior ſit & non tam altè feratur, non poſſe etiam eleuare ſedimentum vſque ad medium. Verùm hoc etiam non valet; quia quantumcunque flatus eſt craſſus, ſemper eſt leuior aquâ & vrinâ, & ideò qualiſcunque ſit, ſemper deberet vſque ad ſummum vrinæ aſcendere, & ſecum eò vſque ſedimentum eleuare. 2. hoc ideò non valet, quia ſecundum hoc ſequeretur, quòd nubecula eſſet meliùs ſignum quàm ſuſpenſum, quod eſt communi Medicorum doctrinæ contrarium; quia nubecula fieret à tenuiſſimo flatu, ſuſpenſum verò à craſſiore; tenuis autem flatus fit à maiore coctione & validiore calore quàm craſſus. Poſito ergo quòd aliquando ſic ſint

flatus

flatus in vrinâ, adhuc tamen hæc doctrina propter illas rationes non videtur valde probabilis; ſed inſuper poſſe dici videtur, quòd nunquam tales in vrinâ flatus contineantur. Pro quo dico 1. quòd vbi eſt calor & humidum, ibi ſemper eſt aliqua expiratio & vapor; & ideò concedo & eſt certum, quòd ex vrinâ quamdiu eſt calida, ſemper excitetur aliquis vapor, qui aſcendit per corpus vrinæ, & expiret extra eam in aërem. 2. quòd etſi vrina ſit excrementum, tamen ſemper ſit aliquis ſpiritus naturalis vel vitalis in eâ, qui etiam paulatim expirat; ille autem cùm ſit in omni vrinâ, non poteſt eſſe cauſa diuerſi huius ſitus ſedimenti; præter illum autem non videtur, quòd in vrinâ poſſit eſſe vllus alius flatus, qui cum eâ è corpore exeat, primò quia flatus non habitant & non ſtabulantur in illis partibus, per quas vrina tranſit. 2 quia illi flatus non poſſunt cum vrinâ deſcendere, nec cum eâ miſceri, & etſi cum vrinâ miſcerentur, deberent illi flatus auolare, cum non ſint vrinæ interni aut intrinſecati, ſed tantùm per ſimplicem admixtionem vniti; aut ſi in vrinâ eſſent, deberent videri per bullas in vrinâ excitatas exire, ſicut aër ſub aquâ contentus excitatis bullis effertur. Alia cauſa, quæ videtur facere poſſe, quòd ſedimentum ſit interdum in ſummo, interdum in imo, &c. eſt leuitas & grauitas, tenuitas & craſſities tum ſedimenti tum ipſius vrinæ: ſedimenti; quia ſi ſedimentum eſt tenue & leue, volitabit in alto, nec facilè fundum petet; ſi eſt graue & craſſum, citò petet fundum. Vrinæ; quia ſedimentum quod in vrinâ tenui fundum peteret, in craſſa poſſet manere ſuſpenſum; quod enim eſt leue in medio craſſo, eſt graue in medio tenui; & contrà. Itaque tenuitas vrinæ & grauitas ac craſſities ſedimenti ſunt cauſa, quòd ſedimentum petat fundum; contrà tenuitas ſedimenti at craſſities vrinæ ſunt cauſa, quòd ſedimentum in alto volitet. Ex hoc ergo patet, quod ſedimentum eſſe in ſummo, non neceſſariò ſemper indicet flatus, ac conſequenter caloris imbecillitatem & cruditatem; ſed ſæpè tantum iudicet ſedimenti tenuitatem & leuitatem. Porrò eſt hic quoque ſua difficultas: nam non videtur, quòd poſſit ſedimentum vnquam volitare in alto ratione ſuæ tenuitatis & leuitatis; nam quantumcunque ſedimentum ſit tenue & leue, ſemper tamen eſt grauius vrinâ; quia ſedimentum eſt pars grauior & craſſior vrinæ, itaque ſemper debebit eſſe in infimâ parte vrinæ, neque vnquam poterit eſſe ſupra eam. 2. quia ſic iterum ſequeretur, quòd nubecula eſſet melius ſignum hypoſtaſi; nam nubecula eſſet tenuior, & conſequenter magis cocta quàm hypoſtaſis: nam quod eſt magis à calore attenuatum, eſt magis coctum & magis ſpirituoſum. Ex his patent huius materiæ difficultates. Interim nos, ſecundũ communem Medicorũ ſententiam dicamus duas eſſe cauſas nubeculæ ſeu ſitus in ſummo; tenuitatem ſedimenti & flatus: hypoſtaſis verò grauitatẽ ſedimenti & abſentiã flatus; ſuſpenſi verò ſedimenti mediocrem craſſitiem, & flatus aliquos ſed non multos. Vt itaq; ſciatur quale ſignũ ſit nubecula, quale hypoſtaſis, &c. eſt diſtinguendum, vtra iſtarum ſit cauſa ſedimenti ſurſum vel deorſum exiſtentis.

ſtentis. Si cauſa ſunt flatus, tunc nubecula eſt mala,& peius ſignum ſuſpenſo vel hypoſtaſi; & indicat multos flatus eſſe in corpore, & conſequenter caloris imbecillitatem & imperfectam coctionem;& indicando flatus poteſt etiam conſequenter indicare humorum in corpore agitationem, propterea quod ea aliquando à flatibus fieri poſſit; ſic hypoſtaſis niſi fiat à craſſitie ſedimenti, indicat abſentiam flatus, perfectam coctionem & fortem calorem natiuum; ſed ſi nubecula aut hypoſtaſis non fiant à flatu, ſed à tenuitate, leuitate, aut craſſitie ſedimenti; tunc non indicat illa, ſed tantùm indicat illa, quæ ſunt cauſa ſedimenti tenuis vel craſſi; & propterea non eſt vniuerſaliter verùm, vt quidam Practici putant, quòd nubecula ſemper indicet flatus & cruditatem, ſed tantùm tunc cùm ſitus ille ſedimenti à flatu in vrinis exiſtente cauſatur. Cauſæ autem tenuitatis ſedimenti aut craſſitiei ſunt interdum ſpirituoſitas ſedimenti, vel ſpirituum abſentia; hinc enim ſedimentum eſt tenuius, leuius, grauius & craſſius. Interdum materia ex quâ tenuitas & craſſities; ſic qui cibis veſcuntur tenuibus & facilè digeſtibilibus, habent potiùs nubeculam aut ſuſpenſum in ſuis vrinis; qui verò craſſis, habent potiùs hypoſtaſim; ex iis enim fit leue & tenue ſedimentum, ex his craſſum. Sic ex humoribus bilioſis fit potiùs ſedimentum tenue & leue ſeu nubecula; ex pituitoſis & melancholicis potiùs craſſum, graue & hypoſtaſis; ex mediis omnibus ſuſpenſum. Itaque cum ſedimenti ſitus non fit propter flatus, tunc tantùm indicat materiam *ex quâ* ſedimenti eſſe tenuem & ſpirituoſam; & tunc nubecula non eſt malum ſignum; & ita dicunt Medici, quòd in complexionibus bilioſis & in iis, qui tenui victu vtuntur, & in morbis qui cauſantur ab ediâ & laboribus nubecula ſit tam bonum ſignum quàm hypoſtaſis, eò quòd in illis non fiat ab imperfectâ coctione, ſed tantùm ab humorum tenuitate: Vnde nubecula in morbis bilioſis eſt tam bonum ſignum, quàm hypoſtaſis in pituitoſis. An autem ſitus ſedimenti cauſa ſint flatus, an tenuitas ſeu craſſities tum ſedimenti tum vrinæ, dignoſci poteſt ab ipsâ tum ſedimenti tum vrinæ conſiſtentiâ: quia ſi vrina habeat multas bullas & difficulter diſſolubiles, & ſedimentum appareat ſpiſſum & craſſum, & volitet in ſummo vel in medio, eſt ſignum ſitus illius cauſam eſſe flatus; ſed ſi è contra vrina nullas vel paucas bullas habeat, & ſedimentum ſit tenue & rarum, & præcipuè ſi cum illâ tenuitate in alto volitet, ſignum eſt cauſam ſitus ipſius eſſe tenuitatem. Alij dixerunt cauſam cur ſedimentum aliquando volitet in ſummo, aliquando in imo, &c. eſſe, quòd materia *ex quâ* ſedimenti veniat à partibus ſuperioribus vel inferioribus corporis, eo quòd ſedimentum ex naturali quadam ſympathiâ cum illis partibus habeat ſimilem in vrinâ poſitionem, quam habebunt humores in corpore,ex quibus ipſum eſt generatum:& ſic dicunt, quòd nubecula indicat humores morboſos exiſtere in ſuperioribus partibus corporis, & quòd indicet affectus capitis. Suſpenſum humores exiſtere in mediâ parte corporis, & indicare affectus thoracis,

AA 2 ſtomachi,

ſtomachi, hepatis, &c. hypoſtaſim verò affectus infimi ventris. Et hanc doctri am tradidit Actuarius antiquus & celebris Medicus. Sed eſt falſa & exploſa ab omnibus Medicis poſterioribus; etenim quod in vrinâ eſt, non petit locum conſimilem loco, vnde prouenit, ſed provt eius grauitas & leuitas requirunt. Hoc patet in pinguedine, quæ etiamſi proueniat à colliquatione partium inferiorum, non tamen propterea natitabit in fundo vrinæ, ſed ſemper in ſummo, quia ſc. natura pinguedinis ita exigit, non autem quia venit ex altis aut imis partibus; ſi pus ex thorace cum vrinâ excernatur, illud non ideò in ſummo natitabit, quia à ſuperioribus corporis partibus procedit, ſed ſemper fundum petet; quia ſc. naturâ ſuâ eſt grauis vrina; eodem ergo modo ſedimentum non fluitat in ſummo vel in imo, quòd à ſummis vel imis partibus corporis procedat, ſed quia leue eſt vel graue, ac à flatibus vel attollitur, vel non attollitur, ſunt & aliæ differentiæ ſedimenti; nam aliquando ſedimentum eſt læue & æquale, aliquando aſperum & inæquale. Læue ſedimentum eſt quod eſt continuum & vnitum & cuius omnes partes inuicem cohærent vnitæ, ſicut vnus paruus continuus monticulus. Aſperum ſeu diuulſum & inæquale eſt, cùm eſt diſperſum fiſſum ac diſceptum in partes diuerſas, non vniformiter ac pyramidaliter ſibi mutuò cohærentes. Quid ſit ſedimentum æquale vel inæquale medici variant: poteſt enim æqualitas duobus modis conſiderari, vel quoad ſubſtantiam, vel quoad tempus. Æquale quoad ſubſtantiam eſt, cuius omnes partes æqualiter quoad ſubſtantiam ſunt vnitæ, læues, albæ, æquè tenues aut craſſæ, & eodem modo coctæ; & ſic æquale comprehendit in ſe ſedimentum læue. Æquale quoad tempus eſt, quod omnibus horis & pluribus diebus non variat, ſed vno tempore eſt ſicut alio. Aliqui dicunt per æquale debere intelligi æquale primo modo, ſc. ſecundum ſubſtantiam, alij ſecundo modo, id eſt, ſecundum tempus. Æqualitas à Galen. & ab omnibus medicis commendatur, & ſemper eſt bona. Cùm itaque ſedimentum malum bene poſſit eſſe æquale quoad tempus, & tale tamen ſedimentum ſit peſſimum, imò eò peiùs, quò magis eſt æquale, videtur quòd per æquale non debeat intelligi æquale ſecundum tempus, ſed æquale ſecundum ſubſtantiam. 2. quia in morbis pro diuerſis eius temporibus ſedimentum bonum debet variari, & non poteſt eſſe vno tempore ſicut altero; & ſic non poteſt eſſe æquale ſecundum tempus; ideò videtur quòd potiùs per æquale debeat intelligi æquale ſecundum ſubſtantiam quàm ſecundum tempus. Dico tamen vtrumque intelligendum eſſe, ſc. quòd ſedimentum bonum, album, in fundò, læue, acuminatum, &c. ſi ſimul ſit æquale ſecundum tempus, tunc eſt optimum: indicium enim eſt ſanitatis conſtantis, & bonitatem illam non eſſe caſualem aut fortuitam, ſed à ſolido fundamento, bonâ coctione & valido calore; ſed ſi ſedimentum in ſe ſit malum, & tamen ſit æquale quoad tempus, tum tantò eſt peius: & ſi eſt malum aut mediocriter bonum, & fiat meliùs, & ſi eo ipſo non ſit æquale ſed inæquale; quia tamen ex malo fit melius,

debet

debet haberi bonum. Et hæc æqualitas quoad tempus maximè bona eſt tum in ſanis tum in morbis, qui non concoquuntur, neque determinatis temporibus, principio, incremento, &c. diſtinguuntur; nam in acutis: qui coquuntur, & manifeſtè ſic temporibus diſtinguuntur, non eſt neceſſarium ad ſedimenti bonitatem, vt ſit omnino æquale ſecundum tempus, ſed ſufficit pro ratione temporis eſſe æquale ſecundum ſubſtantiam: nam gradus concoctionis in venis fientis & morbi temporum non permittunt, vt dixi, ſedimentum plane ſecundum tempus eſſe æquale. Æqualitas ſecundum ſubſtantiam non eſt etiam ſimpliciter bona, nec ſimpliciter mala: ſi ſedimentum habet omnes bonas conditiones, & ſimul ſit æquale ſecundum ſubſtantiam, ſic vt ſit læue, vnitum, non diuulſum, omnibus partibus æquè album, æqualiter aſſurgens in pyramidem eodem loco contentum & æquè tenuè, eſt optimum: eſt enim indicium calorem qui coxit, eſſe naturalem, coctionem eſſe vniformem & perfectam, & non eſſe in corpore humorum peccantium diuerſitatem. At ſi ſedimentum habeat malas conditiones, & cum illis ſit æquale eſt peſſimum; quia indicat malitiam extenſiuè eſſe maiorem, & nihil eſſe, quod ſit bene coctum. Si ſedimentum ſit aliqua parte bonum, & tamen non æquale ſed diuulſum, & aliæ eius partes ſint albæ, aliæ praui coloris, aliæ tenues, aliæ craſſæ, &c. minus bonum ſignum eſt; quia indicat bonitatem illam ſedimenti non eſſe firmam & ſtabilem neque vniuerſalem.

Quæres, quid ergo indicet propriè ſedimentum aſperum & diuulſum; Dicunt Medici indicare flatus in vrinâ, qui per ſedimentum penetrantes illud diuellant, ac eos quidem paucos; quia ſi eſſent multi, totum ſedimentum vel ad medium vel ad ſummum locum attollerent. Sed meo iudicio cauſa eſt, quòd ſedimenti partes omnes non ſint vniformiter coctæ, aut vniformiter leues & graues, & ideò non ſint vnitæ, ſed hæreant in diuerſis locis. Hoc autem fit, vel quia humores concoquuntur in diuerſis locis, ſc. in aliquibus meliùs perfectè; vel quia humores qui coquuntur, inter ſe ſunt diuerſi; vt cùm morbus à pluribus diuerſis producitur humoribus; & ſic meo iudicio ſedimentum diuulſum potiùs indicat diuerſitatem humorum morbificorum & inæqualem eorum coctionem, quàm flatus in vrinâ contentos. Eſt tamen hîc notand. illud ſedimentum verè eſſe ſedimentum diuulſum, quod habuit ſufficiens tempus ad ſui vnitatem & coagmentationem; nam quod illud non habuit non poteſt eſſe æquale, ſed neceſſariò adhuc debet eſſe diuulſum; quia ſedimenti portiunculæ à ſingulis vrinæ partibus ſecedunt, & morâ temporis ſimul deſcendunt & congregantur. Sedimentum inæquale quoad ſubſtantiam dicunt Medici indicare prauitatem concoctionis; quia ſimul indicat calorem natiuum non vniformiter coxiſſe alimentum aut morbificos humores. Sed ego non video quare inæqualitas hæc indicet malam coctionem; nam vnus calor, quantum ex ſe eſt, vniformiter coquit: nam tam bene poteſt æqualitas contingere cùm

debilis eſt calor & mala ſit coctio, quàm cum bona, & tam bene inæqualitas cum calor eſt fortis & bona ſit concoctio, quam cùm debilis & mala. Solùm ergo indicat inæqualitatem alimenti aut humoris morbifici qui coquuntur, eſſe ſc. diuerſas partes in alimento; aut plures in corpore humores morbificos, qui non potuerunt à calore natiuo vniformiter coqui. Hactenus de contentis naturalibus: nunc de contentis contra naturam.

Contenta contra naturam ſunt pinguedo, bullæ, corona, arenulæ, pili, ſanguis, pus, ſemen, carunculæ &c. & primùm de pinguedine; nam, aliquando vrinæ innatat quædam pinguedo, & ea vrina vocatur oleoſa ſeu oleaginoſa. Vt itaque cognoſcatur quid ſit vrina oleaginoſa, notandum eſt, quòd non ſemper vrina, vt vocetur oleaginoſa, habeat pinguedinem innatantem; imò ſæpe caret eâ, & tamen vocatur oleaginoſa. Itaque duplex eſt vrina oleaginoſa: vna quæ tantùm habet innatantem pinguedinem in ſuâ ſuperficie, etſi reliquâ ſuâ ſubſtantiâ neque colore neque ſubſtantiâ ſit oleaginoſa; talem dari omnes agnoſcunt, ſed aliqui, inter quos eſt Aëtius, putant etiam dari aliam oleoſam, quæ non ſolùm habeat aliquas guttas pinguedinis ſupernatantes, ſed quæ ſit per totam ſuam ſubſtantiam pinguis & oleoſa. Verùm Galen. dicit, ſe talem nunquam vidiſſe, reuerâ non poteſt etiam dari; quia oleum non poteſt cum ſero incorporari, ſed debet ſupernatare. Itaque ſecunda vrina oleoſa eſt, quæ eſt oleoſa colore & conſiſtentiâ, ideſt, quæ ſuo colore & craſſitie habet ſimilitudinem olei, & quaſi oleum repreſentat. Prima illa habet veram pinguedinem liquatam admixtam, & eſt verè pinguis & oleoſa, hæc non eſt pinguis nec habet pinguedinem admixtam ſed tantùm ad oculum refert ſimilitudinem olei; & hanc etiam vocari oleoſam dicit expreſsè Galen. *comm. tertio tertij de morb. vulgarib. text.* 74. illa ſit ex colliquatione, hæc non, ſed ex aliâ causâ. Hæc ergo ſecunda habet quandam craſſitiem ſicut oleum cum quâdam obſcuritate vergens verſus colorem viridem, & eam dicit Galen. adhuc eſſe duplicem: Aliquam quæ vergit verſus albedinem, & eam dicit indicare cruditatem; aliam verſus flauedinem viridantem, & eam dicit indicare febrem intenſam; tamen ſi reliqua, inquit, bona ſigna adſint, nihil indicat mali. Et dicit Galen. hanc ſecundam oleaginoſam ſe ſæpe vidiſſe ſine ægri detrimento. Ex quo patet, quod hæc vrina oleaginoſa ſecunda non proueniat ex colliquatione nec ſit lætalis, nec indicet tabem. At quæ eſt primo modo oleaginoſa habet pinguedinem innatantem diuerſo modo; interdum ſic vt pinguedo ſupernatat in iure carnium refrigerato, ſeu veluti cruſtulæ pinguedinis. 2. vt in ſuperficie tantùm veluti puncta quædam pinguedinis appareant, ſicut in iure carnium parùm pingui, quod ſolùm habet aliquas guttas pinguedinis. 3. vt ſupernatet ſicut tela aranearum. Cauſa omnis pinguedinis vrinæ innatantis teſte Gal. eſt colliquatio ſubſtantiæ alicuius pinguis; ideò omnis vrina cum pinguedine ferè ſemper eſt pernicioſa & indicat colliquationem: omnis autem

autem colliquatio victus à calore excedente & liquefaciente & à calore igneo, & ideò talis vrinas indicat hecticas ac ardentes febres, ſi colliquatio eſt à toto; aut alicuius partis calidam intemperiem, ſi colliquatio tantùm promanat ab aliquâ peculiari parte. Plura autem ſunt quæ in corpore noſtro poſſunt colliquari interdum pinguedo ſeu adeps corporis, interdum alimentum ſubſtantificum eius; interdum carnoſa ſubſtantia ac humidum primigeneum eius: & ſecundum hoc ſunt plures colliquationis; & ſic inter vrinas oleoſas aliæ aliis ſunt deteriores, provt hæc vel illa ſubſtantia in corpore colliquatur. Porrò etiam ſunt diuerſa in corpore loca, in quibus prædictæ ſubſtantiæ colliquantur; aliquando enim colliquantur in toto corpore vt in febribus ardentibus aut hecticis; interdum tantùm in parte vnâ, & hoc præcipuè in renibus. Quæri poteſt, quomodo ſciri poſſit, ex cuius rei colliquatione vrina ſit oleoſa, an habitus, an carnis, &c. Denique vbi illa colliquatio fiat, an in toto, an in renibus. *Reſpond.* quando pinguedo ſeu adeps colliquatur, tunc vrinæ ſunt valde oleoſæ, ſicut cùm iuri carnium multa pinguedo ſupernatat: Quando caro, tunc minùs eſt pinguedinis, eò quod caro minus ſit pinguis quàm adeps: cùm humiditas partium ſolidarum ſeu humidum primigenium colliquatur; tunc pinguedo ſupernatans potiùs eſt ſicut tela ſubtilis aranearum. Adeps, quia faciliùs liqueſcit quàm caro, ideò à minore calore liqueſcit; caro non niſi à fortiore, humidum verò ſubſtantificum partium ſolidarum non niſi à ſummo; ideò vrina quæ adipis colliquationem indicat, minùs eſt mala; peior carnis, peſſima quæ humidi ſubſtantifici partium ſolidarum.

In vrinis etiam aliquando conſpiciuntur bullæ. Vt ergo ſciatur, quid illæ indicent, oportet illarum cauſas inueſtigare. Cauſæ duæ ſunt materialis & efficiens. Materia eſt humor qui diſtenditur, & contentus aër, vapor, flatus, qui diſtendunt. Cauſæ efficientes ſunt calor & motus. Calor bullas facit cùm eſt imbecillus; idque dupliciter, & quia materiam reddit crudam & craſſam & ſic dilatabilem in bullas; & quia excitat vapores & flatus, qui inflant & extendunt humores. Motus quat. humorem commiſcet cum aëre, & ſic facit ſibi mutuò inuolui. Materia apta ad bullarum generationem eſt, quæ mediocriter eſt craſſa & viſcida; nam ſi valde tenuis tunc non poteſt in bullam extendi, ſed in extenſione finditur & hiſcit: ſi eſt valde craſſa non facilè extenditur; & hinc oleum non facilè admittit bullas, nec puls, quia ſunt nimis craſſæ. Debet etiam materia eſſe valde viſcida, ſic enim non facilè dehiſcit. Porrò motus bullas faciens in vrinâ vel eſt internus vel externus. Internus, nam ſi humores & ſpiritus intus in corpore agitentur, cùm illi ad vrinas perueniunt, fiunt in iis bullæ, quæ exeunt cum vrinâ vel poſtea in vrinâ generantur. Externus, quia fiunt etiam bullæ per externam agitationem; nam ſi fortè vrina excernitur, aut multùm agitetur, motu illo externo contrahit bullas aëre externo per motum vrinæ inuoluto; & ſic dicunt bullas aliquando habere cauſam internam & intra corpus

generari, aliquando externam & cauſari extra corpus. *Sed dices*: quomodo poſſunt bullæ intra corpus generari; nam etſi ibi generarentur in exitu vrinæ propter anguſtiam partis deſtruerentur & frangerentur. *Reſpondent* Medici; verum eſſe & frangi, ſed mox vt vrina micta, iterum flatus vrinæ permiſceri, & iterum bullas excitari. Docent porrò aliqui, quomodo medici poſſint dignoſcere, an in vrinâ à ſe dilata bullæ apparentes genitæ ſint ab agitatione externâ, an verò à cauſâ vrinæ intrinſeca; nam inquiunt, quæ extra à motu fiunt bulloſa, in eâ bullæ citò pereunt; quæ verò à cauſâ internâ, in eâ non. Porrò vrina craſſa ac viſcida fit ab admixta pituitâ & crudis humoribus, vel ab admixto colliquamento, vel quia à calore nimis eſt cocta & incraſſata. Quoad cauſas efficientes, cùm interim calor eſt imbecillis, qui generet multam ſubſtantiam vaporoſam; vel cùm eſt valde validus & igneus, vt faciat humores efferueſcere in corpore & agitari, tunc dicunt bullas in vrinâ fieri. Denique cùm humores intus turgent & agitantur vel ſponte vel à naturâ moti, tunc etiam dicunt bullas in vrinâ fieri. Secundum hanc communem doctrinam dicunt, bulloſam vrinam indicare vel imbecillum calorem flatus generantem, vel humorum agitationem; & quia agitatio interdum fit à calore ferueſaciente, ideò dicunt bullas interdum indicare exceſſum caloris humores agitantem, & quia calor humores agitans interdum eſt naturalis, interdum febrilis, & interdum agit humores criticè interdum ſymptomaticè, ideò oportet diſtinguere à quâ agitatione fiant illæ bullæ. Dicunt itaque ſi in principiis morborum vrina appareat ſpumoſa; indicat agitationem humorum fieri à calore febrili & non naturali, & illam agitationem eſſe ſymptomaticam; quippe quæ eo fit tempore, quo fieri non deberet, ſc. in principio, cum materia adhuc eſt cruda, & ſic in principiis ſpumoſæ vrinæ ſunt malum ſignum: ſed ſi fiat ſpumoſa in aliquâ parte ſtatus vel declinatione cum aliis ſignis bonis, indicium eſt illam agitationem fieri à calore naturali & eſſe criticam, & ſecuturam eſſe criſim, & naturam agitare humores in ordine ad futuram criſim, & ſic in illis temporibus vrinam reddi ſpumoſam eſt bonum ſignum. Interdum etiam in augmento eſſe ſpumoſam non eſt malum; nam eſt indicium naturam aggredi humores & incipere eos coquere, & ex eorum ad concoctionem agitatione ſpumam in vrinâ fieri. Aliqui porrò etiam dicunt vrinam ſpumoſam etiam indicare colliquationem, & quia ſpuma indicat agitationem humorum; agitatio autem poteſt fieri à calore igneo, id eſt, excedente faciente humores ebullire, à quo calore excedente non fieri poteſt, quin producantur colliquationes tum etiam quia ex colliquatione vrinæ fiunt craſſæ ac viſcidæ, tales autem aptæ ſunt producere multas bullas. Itaque vrinæ ſpumoſæ, ſi alia inſuper frigiditatis ſigna adſint, indicant flatus & humores crudos: ſed ſi cum ſpumoſitate ſimul ſunt oleaginoſæ, è contra indicant caloris agitationem & colliquationem. Porrò Hippoc. *Aphor.* 34. dicit *etiam ſpumoſam vrinam indicare vitium renum*; quòd

Medici

Medici dicant fieri, quia talis vrina indicat craſſam pituitum & crudos humores eſſe vrinæ permixtos, quales facilè ſolent in viis vrinæ ac renibus eſſe, ibique vel obſtructionem, dolorem ac calculum cauſare. Actuarius etiam dicit ſpumoſam vrinam indicare deſtillationem à capite, eò quòd ſpumoſitas fiat à vapore vel ſpiritu vrinæ permixto; ſedes autem præcipua ſpirituum ſit in capite, qui defluentibus ex eo humoribus permixti & ad vias vrinarias expulſi reddunt vrinam ſpumoſam. Aliqui dicunt aliâ ratione ſpumoſam vrinam capitis affectum indicare, eò quod ſpumæ in ſuperiore vrinæ parte natitent; ſuperior autem vrinæ pars ſuperioris corporis affectum ſignificet propter ſympathiam quàm loca ſeu ſitus vrinæ habent cum locis ſeu ſitibus partium corporis; quæ doctrina ſupra à nobis eſt refutata. Verùm tota hæc de cauſis generationis bullarum in vrinâ doctrina videtur valde eſſe infirma, & potiùs falſa; & ideo indicia illa, quæ ex illis petuntur, eſſe vana & friuola. Mea itaque opinio eſt cauſam efficientem bullarum non eſſe vllam agitationem internam humorum, neque etiam calorem ſiue excedentem, qui faciat humores bullire; ſiue diminutum qui flatus generet; ſed dico vnicam cauſam efficientem bullarum in vrinâ eſſe agitationem externam; & quòd omnis vrina tantùm acquirat bullas, quæ extra corpus agitatur vel nimis impetuosâ mictione, vel manuum aut reliqui corporis conquaſſatione; & dico quòd nulla vrina habeat bullas, quæ non ſit ſic externè agitata; & quòd ſi ſine vllâ agitatione lentè mingatur, nullo modo habebit bullas, & conſequenter, quòd omnes bullæ generentur extra corpus & à causa externâ & non internâ; *Probatur*: quia non generantur bullæ intra corpus; nam ſi fierent in exitu deberent deſtrui: ergo quæ ſunt in vrinâ extra corpus exiſtente, non ſunt intùs generata; quia ibi ſit effectus vbi eius cauſa eſt; cauſæ autem internæ iam non adſunt vrinæ cùm eſt extra corpus: ergo illæ non poſſunt vrinâ extra corpus exiſtente effectum ſuum ſeu illas bullas producere. 2. quia experientia docet, quòd idem vir ſanus ſi contra matulæ parietes mingat, adeoque ſic lentè deſinat vrinam in matulam deſcendere; non habebit bullas; ſi verò impetuosè rectà in matulam mingat, bullas habebit. 3. quia nunquam oſtenditur vrina quæ lentè micta & non conquaſſata ſit, habere bullas. *Conſeq. prob.* nam ſi extra corpus bullæ fiunt, internæ cauſæ non producunt illas: nam agitatio humorum in corpore non poteſt facere bullas in vrinâ extra corpus exiſtente; nam in eâ vrinâ quæ eſt extra corpus, illa agitatio ampliùs non eſt. Denique calor qui in corpore facit ebullire humores, non poteſt facere bullas in vrinâ iam micta; quia in vrinâ iam mictâ nulla ampliùs apparet talis ebullitio. Dices: etſi bullæ ſint fractæ in exitu, tamen mox vt vrina micta eſt iterum generantur. Dices 2. quòd virtus illarum cauſarum internarum remaneat in vrinâ mixtâ, & ſic quòd cùm vrina micta eſt, adhuc ſint in eâ flatus, qui cum eâ exierunt, illi verò permiſcentur cum vrinâ, & faciunt bullas in eâ. Denique calor ille, qui efferueſcere facit

humore

humores in corpore, adhuc remanet in vrinâ, & in eadem flatus vaporeſque & ſpiritus excitat, quos excitando facit in vrinâ bullas; ſic etiam humorum, qui in corpore agitantur pars aliqua cum vrinâ excernitur, qui adhuc in matulâ eundem motum agitationis reſeruant, quem habent humores in corpore. Verùm hæc ſunt ridicula & falſa, quod probatur; quia nunquam videntur bullæ in vrinâ creſcere, aut de nouo fieri; nam ſi ſit micta ſine bullis, nunquam in eâ poſt mictionem bullæ de nouo excitabuntur, quòd tamen deberet fieri ſi prædicta doctrina eſſet vera; & nunquam videtur vrina bullas plures acquirere quàm illas, quas primâ mictione per motum acquiſierit. Dico porrò vlteriùs bullas etiam non fieri ab aliquo flatu in vrinâ exiſtente, qui vrinæ permiſceatur, ſed ſolummodò fieri ab aëre externo, qui per fortem mictionem aut agitationem vrinæ inuoluitur & permiſcetur. Hoc fundamento poſito quod videtur eſſe veriſſimum, ſequitur conſequenter bullas in vrinâ non indicare vllam agitationem humorum in corpore; nec conſequenter indicare dolorem capitis, qui ex illâ agitatione proficiſcitur; neque etiam indicare flatus vrinæ admixtos, nec conſequenter indicare cruditatem aut malam concoctionem, aut debilem calorem illos flatus generantem; neque indicare calorem exceſſiuum facientes illos humores ebullire & efferueſcere, eo quòd, ſicut dixi, nec agitatio interna, nec calor corporis, nec flatus in vrinâ ſunt cauſæ; ſi enim bullæ indicarent illa, facerent hoc in quantum eſſent effectus illorum, cùm ergo non ſint eorum effectus, ſequitur quòd illa quoque non indicent. Quæritur ergo quænam bullarum in vrinâ ſint cauſæ, & quid poſſint indicare. *Reſpond.* quòd cauſa efficiens earum eſt agitatio externa, materialis verò eſt aër externus & vrinæ liquor, qui per agitationem aërem inuoluunt. Quia autem non omnis liquor æqualiter bullas contrahit, nec æquè citò, nec æquè magnas, nec æquè diu conſeruat, ideò quòd de bullis poteſt conſiderari eſt, an vrina per agitationem externam facilè ebulleſcat nec ne? an bullas contrahat magnas aut paruas? & an iam contractus ſtatim exponat an vltrò diu reſeruet? hoc autem pendet præcipuè à materiâ; nam materia tenuis facilè bulleſcit, craſſior difficulter, tenuis enim facilè poteſt in minima fundi & ſtatim aërem includere, & tenuis bulleſcit à paruâ agitatione; craſſa non niſi à magnâ: viſcida poteſt magnas admittere bullas, & diu retinere; tenuis non niſi paruas, eaſque ſtatim deponit; aër enim incluſus viſcidam bullarum ſubſtantiam non ita facilè poteſt perfringere: quapropter vrinam bullas habere ſimpliciter nihil indicat quàm externam agitationem; ſed facilè & multas bullas acquirere, & quæ ſtatim euaneſcant, indicat vrinæ tenuitatem: facilè & multùm bulleſcere & mediocriter diu durare, indicium eſt vrinæ ſubſtantiam eſſe mediocrem, non nimis tenuem, nec nimis craſſam, & non valde lentam: hoc autem eſt bonum ſignum, & indicat vrinæ ſubſtantiam eſſe laudabilem, & benè à calore percoctam. At vrinam difficulter bulleſcere, ſed contractas bullas pertinaciſſimè conſeruare, eſt indicium

indicium vrinam eſſe craſſam & valdę viſcidam ; & ſic indicat tales cauſas , quæ craſſitiem & viſciditatem producere poſſunt, id eſt , vel admixtos crudos & pituitoſos humores, vel vrinam à nimio calore nimis eſſe inſpiſſatam vel pinguedinem admixtam. Dixi , bullas in vrinâ præcipuè pendere à materiâ,quia poteſt etiam ab aliquâ externâ vel internâ causâ pendere, quòd citiùs vel ſeriùs bullæ pereant;externâ,nempe aëre , quòd eſt maximè conſiderandum , ſi nempe ille ſit vel valde calidus vel valde frigidus ; calor enim & rarefaciendo & explicando aërem, qui intra bullas eſt, facit vt ipſe perrumpat, ſicque illæ frangantur : frigus denſando & cogendo facit , vt aër in iis contentus nequeat capi , ſed efferatur. Interna cauſa etiam poteſt eſſe ; calor vrinæ maior vel minor , vel flatus aliqui aut ſpiritus interclusi : calor enim vrinæ attenuando incluſum bullis aërem, vel excitando vapores vel flatus,facit vt illæ citiùs pereant. Atque hæc de bullis dicta ſufficiant. Nunc de alio contento præternaturali agamus, ſc. de arenulis.

Notand. itaque in vrinis duplices eſſe arenulas:alias tenuiſſimas ſplendentes & minimas, quæ vocantur atomi , & iſtæ non tantùm ſubſidunt ad fundum , ſed & volitant in medio & in ſummo & per totam vrinam ; & cùm inſpicitur vrina in claro aëre , ſplendent & volitant in eâ ſicut atomi. Aliæ ſunt craſſiores, quæ magis propriè ſunt arenulæ, & ſunt de materiâ calculi. Atomi illi fiunt à magno calore exurente humores in venis, & exiccantem tales arenulas , & apparent poſt ardentes febres , & ſunt quidem tempore febris genitæ , ſed non excretæ ; excernuntur verò poſteà. Itaque illæ atomi ſunt reliquiæ humorum putreſcentium , quæ in venis relictæ quotidie magis exiccantur & quodammodo incinerantur. Tales etiam arenulæ aliquando inueniuntur in ſanguine leproſorum , ſic quòd ſanguis elephanticorum digitis comminutus ſentiatur habere arenulas ; quod fit in iis ex humorum putrefactione , & partis terreſtris torrefactione vel exuſtione ac incineratione. Quod ad alterum arenularum genus ſpectat ; earum materia eſt humor viſcidus & craſſus,qui à calore coquitur & condenſatur, & quodammodo lapideſcit , & generantur ſicut calculus. Differunt in hoc , quòd materia calculi ſit magis viſcida : nam ſi arenularum materia eſſet valde viſcida , cùm torretur à calore, maneret vnita & fieret calculus , & non funderetur nec dehiſceret in vrinâ : ſic terra ſicca vertitur in puluerem cùm torretur à ſole, viſcida lapideſcit.

Locus vbi arenulæ generantur ſunt renes & veſica. Vbi tamen notand. aliquid ſingulare , quod ego primum comperi experientia, poſtea verò notaui ab alio viro docto eſſe animaduerſum : nimirum quod aliquæ arenulæ in corpore ipſo generentur & fiant, ibique generatæ cum vrinâ exeant & expellantur : aliquæ verò in corpore non generentur, ſed poſtquam vrina micta eſt in matulâ generantur. An autem ſint generatæ in corpore an verò in matula ſic cognoſcitur : quæ in corpore generatæ ſunt , ſemper apparent in fundo matulæ globatim hærere , &

ſic non affixæ ei, & apparent paulò poſtquàm vrina micta eſt : quæ verò in matulâ generantur non ſunt in fundo, ſed circumquaque hærent affixæ parietibus matulæ, & non apparent niſi diu poſt mictam vrinam. Dicunt Medici omnes arenulas indicare temperiem calidam & veſicæ, quia ſc. ſupponunt calorem & exuſtionem eſſe cauſam arenularum, quòd ſi verò calor non ſemper ſit cauſa arenularum, ſequetur quoque, non ſemper arenulas illarum partium calorem indicare quidam igitur dicunt non ſemper arenulas aut calculum à calore immoderato gigni, ſed ſæpe non laborare calidâ intemperie renum qui calculo corripiuntur, ſed calculum à proprietate quadam & facultate lapidificâ illarum partium generari, quod videtur ex eo confirmari, quòd vt ſupra dixi aliquando generentur in matulâ diu poſt vrinam mictam; tunc autem non generantur ab immoderato calore, ſed potiùs à frigore; quia generantur in aëre externo, qui eſt frigidus, & cùm vrina refrixit, & ad parietes matulæ ſtanneæ aut vitreæ, qui ſunt frigidi. Latiùs agere de causâ generationis calculi non eſt huius loci, ſed in pathologiâ eſt videndum. Quæri autem poteſt, an arenulæ apparentes ſint ſemper ſignum calculi? Dico in multorum hominum vrinis apparere arenulas, qui nunquam conqueruntur de calculo. Itaque arenulæ ſolùm indicant adeſſe cauſam efficientem calculi, ſed non neceſſariò adeſſe calculum: etenim bonum eſt arenulas expelli, & cùm expelluntur, tunc non fit calculus. Indicant ergo arenulę adeſſe diſpoſitionem lapidificã, quod eſt malum; ſed arenulas expelli indicat vias eſſe latas & facultatẽ expultricẽ eſſe validã, & arenulas nõ remanere aut hęrere in corpore, & materiã eſſe nimis friabilem quàm vt ex eâ poſſit generari calculus, & non ſatis eſſe viſcidam, ſed hiſcere & minutim findi, & hinc non futurum, vt calculum valeat coire; ideò arenulas multas apparere in vrinâ eſt bonũ ſignum, ſed eſt mala cauſa. Vnde cùm apparent ſemper periculum minantur; nam quia indicat efficientem ſaltem cauſam & illam diſpoſitionem lapidificam adeſſe, & quia facilè accidere poteſt, vt vel facultas expultrix debilitetur, vel aliqua copia viſcidi humoris aliquando allabatur, etiam indicant facilè fieri poſſe, vt ſic ſemel arenulæ illæ retineantur, vel à materia aliquâ viſcidâ allabante inuoluantur, & ſic in calculum coniungantur. Arenulas porrò ſolitas apparere & poſteà ſupprimi, & tum dolorem ſentiri, & vrinas euadere tenues & albas, eſt indicium arenulas in calculum conuerti. Denique arenulas mingi cum dolore & ſtranguriâ eſt etiam ſignum calculi. Arenulæ aliquando ſunt albæ, aliquando rubræ. Rubræ indicant in renibus eſſe genitas; quia renes rubro colore præditi ſunt, quod melius: albæ, quòd in veſicâ quæ eſt alba, quòd peius. Eſt tamen hoc ſignum non planè certum; quia poteſt arenularum color non à parte, in quâ generantur, ſed à materiâ ex quâ eſſe profectus: & ſic arenulæ albæ indicant materiam earum eſſe pituitam, rubræ bilem aliquam pituitæ permixtam: albæ etiam magis ab occultâ proprietate lapidificâ; rubræ ab exceſſu caloris generantur.

Sunt

Sunt & alia contenta non naturalia : quia aliquando apparet aliquid in vrinis quod eſt ſicut farina, aliquando aliquid ſicut orobus, aliquando aliquid ſicut furfures & ſquammæ : & hinc aliquod ſedimentum vocatur farinaceum, ſimilaceum, pollentaceum, furfuraceum , ſquammoſum lamineum, orobum , &c. horum ſedimentorum meminit Hipp. 2. *progn.* 29. quando dicit, *malum, ſi vrinarum ſedimentum tanquam farinam craſſiorem repræſentat ; peius ſi quaſi bracteolas ; tenuia atque alba ſunt admodùm vitioſa ; omnium peſſimum ſi quod ſubſidet furfuraceum* eſt. Actuarius etiam 1. *de different. vrinar. cap.* 15. meminit horum ſedimentorum, & ponit etiam ſicut Hippoc. 4. eius ſpecies & gradus , quæ ſuis exprimit nominibus : orobeum, furfureum, lamineum, ſimilaceum. Hæc omnia ſedimenta dicuntur à Medicis fieri ab exceſſiuo calore tum humores , tum partes carnoſas , tum etiam ſolidas colliquante & adurente : provt autem vſtio & colliquatio maior eſt vel minor, & provt vel eſt in humoribus vel partibus carnoſis aut ſolidis & mẽbranoſis, ſecũdum hoc modò hoc, modò illud ſedimentum in vrinâ apparet. Poſſunt autem hæc commode ad 3. ſpecies referri ; 1. cùm ſedimentum eſt ſicut farina, hoc vocatur vel farinaceum , vel ſimilaceum , vel pultaceum , vel crimnodes. Galen. 1. *de criſib. cap.* 12. dicit hoc ſedimentum duarum affectionum eſſe indicium , vel ſc. grandis colliquationis, vel caliditatis excedentis, quæ ſanguinem adurat. Cùm ſit eiuſmodi ſedimentum per colliquationem, tunc poſſit dubitari , an fiat per colliquationem partium ſolidarum , an carnoſarum. Medici modò vnum modò alterum dicunt. Galen. dubitationem ſoluit ; nam *lib. de vrin.* dicit , *cùm calor ſolida membra corripuerit, facit deteriora ſedimenta , quæ vocantur crimnodea, & farinacea , quæ* inquit , *duo ſignificant aut cremationem ſanguinis , aut liquationem ſolidorum membrorum.* Quod etiam dicit Actuarius *lib.* 1. *de vrinis cap.* 10. & Aëtius. Cùm ſit tale ſedimentum ex ſanguine aduſto , tunc ſit in quantum ſanguis per nimiam aduſtuſtionem quaſi incineratur : Secunda ſpecies eſt, cùm in vrinâ ſunt parua cruſtula nigricantia ſimilia colore & figura orobo, quod eſt legumen quoddam paruum, nigrum , Aëtius illud vocat ervinum ; Galen. etiam illud vocat hordaceum , non quòd farinæ hordei ſimile ſit, ſed quia eſt ſimile granis hordei: huius ſedimenti multis locis meminit Galen. *vt 6. Epidem. comm.* 5. & 4. *Aphor. comm.* 76. & illud orobeum putat eſſe illud idem, quod ſuperiùs Hipp. appellauit eſſe quaſi bracteolas. Galen. 2. *Prognoſt. comm.* 2. & 1. *de Criſib. cap.* 12. dicit etiam , huius ſedimenti cauſam eſſe excedentem calorem , in quantum ille colliquefacit humores ac partes , & colliquando inſuper nimietate caloris adurit , & conuertit in cruſtulas aduſtas, quæ à toto receduut, & expelluntur cum vrinis eo modo , quo cùm funditur laridum, aliqua pars glutinoſa funditur , alia pars terreſtrior torrefit , & fiunt cruſtulæ ſeu fruſtula rotunda præ nimia aſſatione. Huius ſedimenti orobei meminit Hippoc. in vxore Nicoſtrati 4. *Epid.* quæ patiebatur magnam hepatis inflammationem , in qua erat hoc ſedimentum , eò quòd propter

 nimium

nimium illum calorem ſanguis dicto modo vreretur & incruſtaretur: hoc ſedimentum incipit in vrinâ apparare, quando colliquatâ primùm pinguedine poſtmodùm carnes incipiunt conſumi, torreri & fruſtulatim ſecedere. An autem hoc ſedimentum fiat ex aduſtione ſanguinis & humorum, an verò partium, docent Medici diſtinguere: quòd ſi fruſtula illa ſint rubra, ſunt ex aduſtione ſanguinis; ſi nigricantia, ex aduſtione carnis & membrorum. Verùm notand. fieri poſſe, vt ille calor excedens ſit aliquando in toto, aliquando in vnâ parte tantùm v.g. renibus & hepate; & ſic poſſe interdum torqueri & liquari totum, interdum tantùm haſce partes; & ſic ſedimentum orobeum interdum eſſe à toto, interdum ab vnâ parte: ſi fiat à toto, indicat totius conſumptionem & hecticas ac ardentes febres; ſi à parte, illius tantùm peculiarem conſummationem & calidam intemperiem; hoc autem docet Galen. ſic diſtinguere *lib.1.de vrin. cap.36.* vt, ſi hoc ſedimentum appareat in acutâ febre procedat vitio & vſtione totius; ſi eſt dolor in renibus, vitio & intemperie renum. Tertia ſpecies eſt, cùm ſicuti furfures & ſquammulæ apparent in vrinis, hoc ſedimentum vocatur ſquammoſum, furfureum, lamineum. Galen. 2. *prognoſt. comm.* 29. hoc ſedimentum eſſe teſtimonium caloris febrilis vrentis & colliquantis: facit autem ille calor teſte Galen. 4. *Aphor. comm.* 77. duplici ratione; & per viam aduſtionis & per viam colliquationis: per viam aduſtionis, quando ſanguis ſic vritur, & aſſatur, vt exiccetur & in furfures ac laminas dehiſcat eodem modo quo in leprâ furfures à cute recedunt per vſtionem & nimiam exiccationem, quæ ſquammulæ cùm recedunt à ſanguine, abluuntur cum vrinâ, & petunt fundum, & faciunt in eâ ſedimentum furfuraceum: per viam colliquationis, quando ſolidæ partes ab igneo illo calore primùm colliquatæ, tandem vruntur & depaſcuntur, ita vt de ſubſtantiâ eorum procedant portiunculæ, quæ ſunt ſicut ſquammulæ & furfures. Fit autem furfuraceum ſedimentum per colliquationem potiùs partium ſolidarum quàm carnoſarum; carnoſæ enim partes liquatæ potiùs faciunt farinaceum & orobaceum: furfures enim ſunt particulæ membrorum ſolidorum ac ſpermaticorum, vt membranarum, venarum, neruorum, &c. Quidam dicũt furfures non fieri per liquationem ſolidarum partium in habitu corporis exiſtentium; ſed ſolùm per aduſtionem & exiccationem venarum; quando ſc. venæ ipſæ ſic exiccantur, vt in ſquammulas dehiſcant. Porrò etſi lamineum, ſquammoſum, & furfureum ſedimentum ſint vnius ſpeciei, differunt tamen inter ſe ſecundum magis & minùs: In ſedimento ſquammoſo particulæ ſunt maiores & craſſiores; in furfuraceo verò minores & tenuiores; ſquammoſum fit, cùm calor profundiores partes conſumit; furfuraceum cùm tantùm extimam pelliculam, & ideo ſquammoſum eſt deterius furfureo, profundioremque indicat colliquationem. Verùm notand, quòd furfureo etiam benè fiant ab aliâ causâ, nempe à ſcabie aut vlcere veſicæ; & ita hi furfures non ſemper neceſſariò indicant liquationem, ſed interdum tantùm vitium

peculiare

peculiare veſicæ, vt docet Hippoc. 4. *Aphor.* 77. & 81. Dignoſcuntur autem; nam ſi æger non laboret magnâ aliquâ intemperie calidâ, tabe aut ardente febre, ſed potiùs in eo adſint ſigna calculi aut vlceris veſicæ, vt ſi aliquando pus aut ſanguis fuerit in vrinâ, aut doleat æger circa illa loca, ſignum eſt tantùm veſicam eſſe læſam, ſcabioſam verò exulceratam; ſed ſi nulla adſint ſigna veſicæ affectæ, præceſſerit pinguedo in vrinâ aut ſedimentum farinaceum, æger contabeſcat; aut præceſſerint ardentes febres, tum tale ſedimentum eſt ſignum colliquationis. Etſi autem hæc ſit communis doctrina & iudicium Medicorum de his ſedimentis, quam Hipp. Galen. Aëtius, Auicenn. Actuar. &c. tradiderunt, videtur tamen multis dubitationibus eſſe obnoxia; nam inprimis non videtur, quomodo farinaceum ſedimentum poſſit cauſari ab excedente calore adurente vel colliquante humores aut carnem; vel enim hoc deberet fieri per viam colliquationis vel aduſtionis, vt Medici docent: nam non eſt alius modus; non per viam liquationis, quia colliquatur tantùm quod eſt pingue, hoc autem ſupernatat in vrinâ ſicut pinguedo; partes etiam terreſtriores membrorum non poſſunt liquari; at hoc ſedimentum farinaceum debet eſſe pars terreſtrior, quia fundum petit. 2. quia in iis qui hecticâ moriuntur aut phthiſi, poſtquàm apparuit in vrinâ pinguedo, deberet etiam poſtea apparere ſemper hoc ſedimentum farinaceum; & cùm farinaceum apparet, deberet vrinæ oleoſitas ceſſare; cùm enim farinaceum appareret, iam carnoſæ partes deberent liquari; illæ autem non liquantur niſi poſtquam iam primò adipoſa ſubſtantia eſſet colliquata; at ſic non apparet. Er. Non etiam per viam aduſtionis; nam ſi per viam aduſtionis, hoc non poſſet eſſe niſi in quantum calor excedens terreſtriores partes membrorum ac humorum incineraret: farinaceum enim ſedimentum nihil aliud eſt, quàm particulæ corporis incineratæ, & cineres membrorum in vrinâ conglobati; at falſum eſt, quòd vnquam calor in corpore noſtro adeò augeatur, vt poſſit humores aut membra incinerare. Confirmatur: quia quacunque demum colliquatione aut hecticâ ægri ſint mortui, earum nihilominus caro & humores poſt mortem adhuc ſunt humida; ergo non ſunt adeò exiccata, vt in cinerem conuerti potuerit; neque in ſanguine aut carneâ ſubſtantiâ vllæ ſunt notæ incinerationis. Adde quòd hoc farinaceum ſedimentum deberet ſequi in ardentibus febribus, & ſemper in hecticis ac phthiſicis appareret: at non ſemper apparet, imò rariſſimè aut nunquam. Econtrà in multis vrinis videtur ſedimentum album conglobatum inſtar farinæ & pultis, in quibus tamen nulla eſt liquatio aut hectica. 2. non videtur etiam illud ſedimentum orobeum fieri per modum torrefactionis; nam præterquam quòd nunquam meminerim me neque in ardentibus febribus, neque in hecticis tale ſedimentum vidiſſe, non videtur etiam quòd calor in corpore noſtro poſſit eſſe tantus, vt ſic totum humidum ſubſtantificum poſſet liquare, quòd etiam partes carnoſæ torrerentur & aſſarentur. Adde quòd etſi particulæ carnis ſic torrerentur, tamen propterea

adhuc non recederent fruſtulatim à toto; nam neque à carne, neque à larido ab igne toſto talia fruſtula recedunt. Denique etiamſi adhuc talia fruſtula decederent, non poſſent tamen ad vrinam peruenire; cùm enim ſint fruſtula partium carnoſarum exiſtentium in habitu, deberent priùs orificia venarum capillarum ingredi, priuſquam ad vias vrinarias poſſent peruenire at talia fruſtula non poſſent illas venas ingredi. Er. Accedit, quòd in homine viuente non poſſit eouſque calor augeri, vt talem valeat facere torrefactionem. Porrò ſedimentum furfuraceum certum eſt aliquando in vrinis apparere, ſed tale non producitur propter magnam colliquationem, ſed ſolummodò vel propter ſcabiem aut vlcus veſicæ ac vreterum, vel ariditatem & ſcabiem venarum & arteriarum, quibus præ nimiâ ariditate ſquammulæ ſeu furfures ſecedant, quæ cum vrinis excernuntur eo modo, quo in leproſis propter magnam cutis ariditalem ejuſmodi furfures ſecedunt.

Porrò & carunculæ aliquando in vrinâ apparent, & pus, & pili, & filamenta & ſanguis. Tunc apparent carunculæ, quando in aliquâ parte fit vlcus aut empyema, à quibus ad vias vrinarias eſt tranſitus aut acceſſus. Hoc ergo fit, cùm vel hepar, vel pulmo vel renes exulcerantur: tunc enim præter pus quod ad vrinas peruenit, aliquando etiam ſimul aliquæ particulæ ipſius partis exulceratæ ſecedunt, & cum vrinâ excernuntur; vnde cùm tales carunculæ in vrinis apparent, ſi ſimul præceſſerit ſanguinis aut puris mictio, vlcus alicuius prædictarum partium indicat; cuiuſnam autem illarum, ex propriis ſignis hanc vel illam partem affectam indicantibus colligi debet.

Pili in vrinis apparent: Hippoc. 4. *Aphor:* 76. dicit eos generari in renibus, ac eorum vitium indicare; ſed doctiſſimus Triuerius prædeceſſor noſter hoc ridet, eò quòd ſubſtantia renum non ſit talis, vt ex eâ aliquid poſſet procedere inſtar pilorum; nam pili illi videntur aliquando longitudine ſeſquipedali, vt Gal. ſcribit, qui non videntur poſſe in ſubſtantiâ renum generari, cùm ibi neque vlli longi ductus ſint, neque fibræ longæ, quæ poſſint ad ſimilitudinem pilorum conformari. Itaque Galen. 1. *de loc. affect.* eas generari in venis per aduſtionem ex materiâ craſsâ & viſcidâ. Alij Medici recentiores putant, illos potiùs generari in vreteribus, cùm in iis aliqua viſcida pituita diu hæſit; nam cùm vreteres ſint longi & exili cauitate præditi, ſi in iis aliqua lenta pituita longo tempore hæreat, virtute caloris naturalis exiccantur & condenſantur, & in pili formam conuertitur. Aliquando apparent etiam in vrinâ filamenta; ea autem fiunt vel cùm particulæ membranorum exeſæ cum vrinâ expelluntur, vel pituita viſcida in aliquo loco exiccatur, in filamenta conuertitur, vel quòd etiam aliqua materia ſeminalis: Et ſic poſt vſum veneris notatum fuit à Medicis, eiuſmodi filamenta in vrinâ natare; quapropter ſi talia filamenta appareant, videndum eſt, an æger vlcere alicuius partis laborarit, & an antea ſanguis, pus aut pinguedo in vrina fuerit; aut æger in loco renum aut veſicæ dolorem habuerit:

rit: ſi ſic, tunc eiuſmodi filamenta ſunt ſignum vlceris; ſin minùs, vel rei venereæ prægreſſæ, vel pituitæ alicuius in viis vrinariis hærentis.

Aliquando etiam in vrinis apparet pus; hoc fit cùm in aliquâ parte eſt vlcus, vel abſceſſus, à quâ ad vias vrinæ eſt acceſſus; tales partes ſunt vel pulmo, vel thorax, vel hepar, vel renes. In quâ autem iſtarum partium vlcus ſit, aut à quâ pus illud proueniat, neceſſariò eſt dignoſcendum; prius tamen videndum, ne contingat error, ſed certò ſciamus, an quod in vrinâ apparet ſit verè pus nec ne. Nonnulla alia enim aliquando in vrinâ apparent, quæ puri ſunt ſimilia, vt pituita & ſemen, id dignoſcere docent Medici fœtore; nam ſi fœtet, inquiunt, eſt pus, ſin minus, ſemen & pituita. Sed illud ſignum eſt incertum: nam aliquando etiam fœtet pituita, dum ſc. diu in veſicâ fuit retenta. Vt igitur hoc meliùs dignoſcatur, ſinenda eſt quieſcere vrina, donec perfectam acquiſierit ſubſidentiam; tum apprehensâ matulâ oportet tenuius ſerum deſuper lentè effundere, ſic vt maneat craſſamentum in fundo. Illud craſſamentum ſi facilè diſſoluitur eſt pus; ſi eſt tenax & viſcidum, eſt pituita; & hoc verum eſt quando pus prouenit ab aliâ parte quam veſicâ; nam quando prouenit à veſicâ, vt quando illi ineſt calculus & vlcus, tunc pus eſt viſcidiſſimum, & ſimul maximè fœtet; tunc autem cognoſcitur à veſicâ procedere, quando nullus dolor & nulla ſigna vlceris aut inflammationis in vllâ aliâ parte præceſſerunt, ſed ſigna calculi veſicæ adſint, & vrina cum maximo dolore reddatur. Sanguis etiam aliquando in vrinâ apparet, ſed is rarò à veſicâ promanat, communiter à renibus; & ſignum eſt calculi renum, præcipuè quando paruo motu corporis facilè recurrat: A veſicâ procedens communiter eſt paucus; à renibus copioſus: poteſt etiam procedere à partibus, vt hepate aut venis, præcipuè ſi ſimul ſanguinis vomitus adſint.

CAP. VII.

A vermibus exeuntibus.

§. I.

A Vermibus exeuntibus etiam nonnulla ſigna deſumuntur, eaque tum ab eorum ſubſtantiâ, tum ſpecie, qualitatibus, numero modo exeundi, ac tempore.

§. II.

A ſubſtantiâ vermium.

Vermes è corpore exire malum eſt; ſunt enim res toto genere contra naturam,

naturam, quæ cum in corpore ſunt, grauiſſima ſymptomata, dolores, febres, vigilias, conuulſiones, epilepſiam, ičterum atrophiam, inappetentiam, mortemque non raro inferunt. Omnes exire bonum quidem eſſet, ſed id rariùs contingit, ideò aliquos exire malum; quia plures alios intus remanſiſſe ſuſpicio eſt. Vermes exeuntes in primis ſuam cauſam indicant, ſc. putredinem & pituitoſos humores in inteſtinis haberi. Paulus *lib.* 4. *cap.*57. & Aëtius l. 9. dixerunt nunquam eſſe bonum exire vermes, niſi in declinatione.

§. III.

A ſpecie vermium.

Alij ſunt parui qui vocantur Aſcarides, alij rotundi, alij lati. Auicenna *fen.* 10. 3. *tract.*5. *cap.*2. ſic inquit: ex vermibus minùs praui ſunt parui ſiue aſcarides; quoniam longè abſunt à partibus principibus, & quoniam aptiores ſunt expulſioni cum ipſis fæcibus; veruntamen inquit, ſi aliquanto tempore in corpore permaneant fiunt magni, & iam magni facti omnibus aliis ſunt deteriores; quoniam ipſi, inquit, fiunt ex deteriori materiâ nimirum ſtercoribus. Poſt eos peiores ſunt longi ſiue teretes ſeu rotundi; quoniam ipſi, inquit, non ſunt in malitiâ latorum, quoniam malitia eorum eſt peioris putrefactionis. Ex quibus patet Auicennam velle latum vermem omnium peſſimum eſſe, inde rotundos, inde aſcarides, niſi cùm iam magni euaſerunt. Celſus quoque *lib.*4. *cap.*17. dicit latum vermem omnium peſſimum eſſe. Et Galen. *l.*14. *methodi in fine* dicit, latum vermem fortioribus remediis eſſe curandum quàm rotundos. Sciendùm itaque illum omnium peſſimum eſſe tum propter ſuam magnitudinem, tum etiam quia ſæpe homines ad magnam inappetentiam & tabem deducit; eſt autem peſſimus non tam periculo quàm difficultate curandi; nonnulli enim imò plerique totâ vitâ eo laborant. Inueniuntur tales vermes 20. aut 30. pedibus longi. Habui ſemel religioſum, qui ab aſſumpto contra vermes remedio latum vermem 16. pedibus longum emiſit. Alium iuuenem cùm vermem iam exiturientem non bene parere poſſet, eum manu extraxit, & relictâ forte intus medietate aut ampliùs, vnam partem 11. pedum extraxit. Itaque latum vermem in malitiâ ſequuntur rotundi; minùs autem mali ſunt aſcarides, quia ſunt parui in parte ignobili nempe inteſtino recto, remoti à partibus nobilibus, inuoluti ſtercoribus, quibus inuiſcati faciliùs excernuntur, neque ita inteſtina tangunt, neque ita ea mordicant aut dolorem inferunt, ſed tantùm pruritum quemdam aut teneſmum in recto inteſtino, & potiùs moleſtiam quàm periculum faciunt, neque inferunt magna tormina, neque atrophiam, neque prædicta alia ſymptomata; quia propter ſuam paruitatem parùm mordicant, & propter ſuam diſtantiam à partibus principibus nec partes ſenſibiles attingunt. Dixit autem Aſcarides

rides fortiora requirere remedia, non per hoc volens indicare, quòd ſint perículoſiores,ſed quia remotiores; remotiores autem cauſæ & affectus fortiora requirunt remedia, quia virtus eorum in itinere diſpergitur, præcipuè cùm per tot excrementa debeant penetrare priuſquam ad aſcarides perueniant. Dixit Auicen. peſſimas eſſe Aſcarides, cùm iam incrementum & magnitudinem acquiſiuerunt; quia ex deteriori materiâ nimirum fœcibus fiunt: ſed ratio non valet, quia aſcarides in magnos vermes numquam excreſcunt, ſed illa paruitas propria eſt ſpeciei earum: materia autem ex quâ generantur, etſi ſordidior ſit, quàm ex qua generantur rotundi, tamen materia ex qua generantur rotundi, cùm putreſcit, longè maiorem acquirit malignitatem, quàm ſtercora.

§. IV.

A qualitate vermium.

Albi vermes minùs ſunt periculoſi, quia tales ex ſimplici pituita ſunt geniti. Flaui, liuidi, rubri ſunt peſſimi; quia tales ſc. flaui fiunt ex bile pituitæ permixtâ; liuidi ex melancholicis humoribus aſſatis: rubri peſſimi ſunt vt cauſa, quia tales ſanguine paſti apparent, ex quo dyſſenteria proculdubio eſt timenda; indicium enim eſt quòd venas corrodant. Peſſimi ſunt cùm exeuntes de foris ſanguine conſperſi apparent: hoc enim indicio eſt, quòd de facto ſanguis incipiat extrauenari propter corroſionem eorum.

§. V.

A modo exeundi.

Alij exeunt per os, alij per anum, alij per alias partes, alij cum excrementis, alij ſine excrementis, alij viui, alij mortui, à quacunque parte exeunt, ibi putredinem ſubeſſe indicant; nam & per nares ex cerebro, & tuſſi ex pulmone, atque per vlcera exiiſſe legitur. Peius eſt per os, quàm per ſedem, non quidem peius vt ſignum ſed vt cauſa; nam qui per os exeunt maiore anxietate, mordicatione ac doloribus exeunt, præcipuè ſi viui exeant, quàm qui per anum: hoc confirmauit Antiphanes Medicus apud Celium Aurelianum 4. *diuturnor. cap.* 8.

Quæritur 1. an meliùs ſit exire cum fœcibus, quàm ſine eis. Dicit Antiph. & Auicen. *loc. citat.* meliùs eſſe, quòd exeant ſicci, quàm cum vomitu aut ſtercore. Sed contrarium eſt verum; nam qui exeunt cum fœcibus aut humoribus, exeunt maiore facilitate & ſine offenſa; quia inuiſcati humoribus non ita tangunt aut mordicant partes intermedias; & ſic exire cum humoribus aut excrementis eſt melius vt cauſa: eſt etiam melius vt ſignum; quia cùm exeunt cum excrementis non exeunt motu

 criticè,

criticè, præcipuè cùm exeunt in ſtatu: cùm verò exeunt ſoli ac ſicci exeunt virtute propriâ, & ſic non criticè, ſed exeunt fugientes malignitatem humorum aut magnum incendium, quorum vtrumque eſt malum.

Quær. 2. an meliùs ſit exire viuos, an mortuos. Apud Celium Aurelianum dicit Diocles, & poſt eum Paulus & Aëtius, meliùs eſſe exire mortuos. Contra Hippoc. Apollonius, Chryſippus, Raſes, Auicenna dixerunt, meliùs eſſe exire viuos. Sed oportet diſtinguere. Exire mortuos meliùs eſt vt cauſa, quàm exire viuos; quia mortui in exitu non ſunt cauſa vllius mali; viui verò magnas faciunt mordicationes, anxietates, deliquia, &c. In ratione ſigni eſt adhuc diſtinguendum: nam vel exeunt in ſanitate, aut febribus intermittentibus, aut diurnis ac benignis morbis; vel exeunt in acutis, ardentibus, malignis ac peſtiferis febribus. In ſanitate ac benignis morbis, melius ſignum eſt exire viuos; quia in talibus non exeunt fugiendo corporis incendium aut humorum malignitatem, ſed tantùm exeunt propter defectum proprij alimenti, quod eſt bonum ſignum. At in malignis atque ardentibus, etſi malum ſignum quoque ſit, exire viuos, quia ſuſpicio eſt eos exire fugiendo magnum incendium, aut humorum malignitatem, tamen peius eſt exire mortuos; quia hoc ſignum eſt, malitiam humorum ac incendij eſſe tantam, vt etiam eos interimant, priuſquàm exire poſſint.

§. VI.

A tempore exeundi.

Hippocrates 1. *Prognoſt.* 9. agens quales in morbis acutis debeant eſſe deiectiones, dicit, quòd morbo ad iudicationem tendente oporteat deiectiones inſpiſſari: & addit. *Commodum etiam*, inquit, *eſt*, *& lumbricos rotundos exire*. Idem dicit in *Coac.* & Celſus *lib.* 2. *cap.* 3. loquens de bonis ſignis in febribus, ſic inquit: *At lumbricos quoque aliquos ſub finem morbi deſcendiſſe, nihil nocet.* Et Paulus *lib.* 4. *cap.* 57. & Aëtius dixerunt, *nunquam in acutis eſſe bonum exire vermes, niſi in declinatione*. Cælius Aurelianus *lib. de Acut. paſſ.* dicit, *malum eſſe ſi lumbrici exeunt in augmento, & laxamentum eſſe ſi in declinatione.* Quibus authoritatibus manifeſtè apparet, bonum eſſe vermes exire in ſtatu, vel principio declinationis: malum verò in principio morbi, aut incremento. Quæritur ergo, an hoc ita ſit? Dico itaque, Vermes exire, quocunque morbi tempore eſt malũ vt cauſa: malum enim eſt, præter acutã febrem, tam malã inſuper cauſam in corpore eſſe, quæ etiã per ſe tam grauia ſymptomata & mortem inferre poſſit; nam malum malo additum facit illud maius. Excerni, eſſet quidem bonum, ſi omnes, qui in corpore ſunt, excernerentur; ſed quia vno aut altero excreto, reliqui remanent, ideò eſt malum. At verò in ratione ſigni, eſt melius excerni in declinatione aut fine ſtatus, quàm in principio

cipio vel augmento. Nam ſi in fine ſtatus vel principio declinationis excernuntur, idque cum deiectionibus, præcipuè crebris, eſt indicium quòd excernantur criticè, & expulſi à natura. Si in principio vel incremento, eſt indicium quòd excernantur ſymptomaticè, ſeu quòd exeant potiùs motu proprio, fugiendo morbi malignitatem, quàm aliâ ratione. Circa quod tamen adhuc eſt diſtinguendum: nam ſi in ſtatu vel declinatione excernantur, vnà cum multis magniſque deiectionibus, eſt indicium planè, quòd excernantur criticè; in principio verò & potiſſimùm in augmento, ſi exeunt cum excrementis, in ratione ſigni neque eſt bonum, neque malum, ſed ſignum ſolummodò, quòd fortuitò excernantur, quatenus ſunt excrementis permixti. Dico, quòd non eſt bonum in ratione ſigni; quia tum non poſſunt excerni criticè. Dico quòd etiam non ſit malum; quia ſic fortuitò tantùm & ex accidenti excernuntur. At ſi in incremento exeant ſoli ſine excrementis, tum hoc peſſimum eſt: indicat enim, quòd motu proprio exeant, fugientes ſeu cauſæ morbificæ malignitatem, ſeu caloris incendium, ſeu magnam quæ in corpore eſt, perturbationem. Si in ſtatu exeant ſine excrementis, tum etiam eſt malum: quia talis exitus eorum non poteſt eſſe expulſio critica; nam ſi critica eſſet, deberent eam copioſæ deiectiones comitari; nam vnus aut alter vermis ſine aliis euacuationibus exiens, non poteſt exiſtimari criticè expelli. Et ideò Hippoc. non dixit, vermes exire morbo ad iudicationem tendente bonum eſſe, ſed exire cum deiectionibus.

CAP. VII.

A Sputo.

§. I.

SPuti nomen æquiuocum eſt: nam nomine Sputi intelliguntur & excreationes, ſputationes, ac ſaliuationes, à faucibus, cerebro, vel ſtomacho procedentes: vel excrementa illa, quæ à pectore emanant. Hîc ſermo præcipuè ac principaliter eſt de ſputis ſeu excrementis procedentibus à pectore ſeu pulmone: quæ magis propriè ſputa vocantur. Quod attinet ad ſputationes & excreationes, quæ excreationibus excernuntur, ex cerebro vel palato procedunt. Multum excreare, cerebri frigidam humidamque temperiem ac catarrhum oſtendit. Sputatio multa ſtomachi humiditatem, ac aqueæ pituitæ in eo copiam demonſtrat. Sputatio multa ſequitur etiam affectus lienis ac morbos melancholicos: hinc melancholiâ hypochondriacâ laborantes non rarò crebras habent ſputationes. Alij ex praua conſuetudine ſingulis momentis ſputant: quod prauum eſt; nam hoc corpus exiccat, ſtomachum debilitat, & facit vt

omnia pituitoſa corporis excrementa ad eum trahantur, aluum quoque conſtipat. Crebra ſputatio ab Hippoc. *in Prorrh.* inter ſigna delirij ponitur. *Sect.* 2. *Coacar. lib.2.comm.2. text.*17. *ſcreatus frequens*, inquit, *ſiquidem alind ſignum acceſſerit, phreniticum.* Quæ ſententia *in Prognoſt.* quoque ſcripta eſt. Tum eſt ſignum delirij, quando ſic ſpuunt, vt nihil notatu dignum expuant, ac quum ſpuunt ſine cauſa, & indecorè & inconſideratè, etiam ſupra veſtes, puluinaria, loca mundiſſima, quæ inhoneſtum eſt fœdare. Vidi non rarò, quibus delirium inſtabat, quòd multoties per cubiculum obambularent, & obambulando ſæpe ſpuebant. Ponitur etiam frequens ſputatio inter ſigna futuri vomitus, 3. *Coacar.*3. *comm.* 2. *Quibus*, inquit, *phreniticis frequens ſputatio cum refrigeratione accidit, iis nigra vomitio ſignificatur.* Fit autem ſputatio multa ante vomitum, propter ſympathiam quam habet ſtomachus cum gula & faucibus, ratione tunicæ ſeu membranæ ori & ventriculo communis. Etenim pars pituitoſi humoris in ſtomacho exiſtentis imbibitur illi tunicæ, & continuitate quadam redit in os, vnde ſputatio. Sputa propriè dicta, ſeu ſputa quæ tuſſi excernuntur, à thorace ac pulmone procedunt: & ſic ſicut vrinæ veſicæ, fœces inteſtinorum, ita ſputa pulmonis pectoriſque morbos, humorum in iis concoctionem ac cruditatem, morbi tempora, ac futurum euentum demonſtrat. Conſideratur etiam in ſputis, ſicut in aliis excrementis, ſubſtantia quæ excernitur, quantitas, figura, modus, ac tempus exeundi.

§. II.

A Subſtantia Sputi.

Si pus excernatur, vel pituita, vel ſanguis, vel bilis, aut alius humor. A ſubſtantiæ modo, ſi quod excernitur craſſum ſit, vel compactum, vel tenue & acre. Quid pus, quid ſanguis ex quacunque corporis parte exeuntia ſignificent, ſuprà dictum eſt, ſed nonnihil tamen mox adhuc dicemus, cùm de coloribus agemus: nam ſi ſanguis expuitur, vrina eſt rubra, ſi pus, &c. Sputum tenue cruditatem indicat; craſſum, præcipuè ſi ex tenui craſſum factum ſit, indicat coctionem; concoctio enim procedit incraſſando. Dico, ſi ex tenui craſſum factum ſit: nam ſi mox à principio craſſum fuerit, non eſt ſignum coctionis, ſed eſt ſignum viſcidæ pituitæ intus contentæ; in principio enim nunquam ſunt ſigna concoctionis. Ergo ex ſputi tenuitate indicatur morbi principium: quum morbus ad incrementum ac ſtatum vergit, ſputa incraſſantur: Et hac ratione morbi tempora ex ſputis colliguntur.

§. III.

§. III.

A quantitate ſputi.

Nihil excerni in affectibus pectoris, malum: ſputo enim excerni debet cauſa morbifica. Hippocrates *ſect.2. Coac. comm.1.lib.5.text.20. Siccæ*, inquit, *pleuritides, & in quibus nihil expuitur, periculoſum.* Indicium enim eſt, quòd Natura nullam incipiat coctionem: ſi enim inciperet, ſicut concoqueret, ita etiam paulatim per ſpiritum excerneret; in affectibus enim pectoris natura non reſeruat cauſam morbificam ad vnam criticam expulſionem, ſicut in febribus acutis: ſed paulatim vt coquit, ita excernit. Retinentur ſputa à variis cauſis: doloris vehementiâ impedientis validam expirationem, quali opus quidem eſt ad humorum per ſputa excretionem; à facultatis animalis debilitate: muſculorum enim pectoris ope ſputatio fit; à materiæ vel nimia tenuitate, vel craſſitie ac viſciditate; à meatuum anguſtia ac compreſſione membranæ pulmonem cingentis; à denſitate eiuſdem, propter quam nihil è thorace in pulmonem attrahi poteſt.

§. IV.

A Qualitate ſputi.

A qualitate viſibili. *Sputa in principiis flaueſcentia, & rubea ac ſanguini permixta*, inquit Hippoc. *ſunt bona.* Sermo autem eſt de inflammationibus tum pulmonis, quæ vocatur peripneumonia, tum thoracis, quæ vocatur pleuritis. 2. *Prognoſt. text.*50. ſic habetur: *Sputum autem flauum ſanguini permixtum non multo, ſi in pulmonis inflammatione mox in principio reyciatur, ſalutare eſt; ſi verò ſeptimo die, aut poſteriùs, minùs ſecurum.* 2. *Coac.comm.*1. *lib.*5. *text.* 25. *in doloribus pleuriticorum vtile* dicit *ſputa colorari, aluum eſſe mollem.* Ratio eſt, quia vtile eſt expui illum humorem, qui eſt pars cauſæ morbificæ; cauſa autem morbifica in pleuritide & peripneumonia eſt bilis & ſanguis: quare eos excerni, bonum. Expui aqueam & crudam pituitam, non eſt bonum: quia pituita illos morbos non facit. Bonum eſt autem bilem non multam ſanguini bene & exactè eſſe permixtam; quia illa exacta permixtio non fit niſi per concoctionem; & ſic illa eſt ſignum coctionis incipientis. Porrò quò citiùs tale ſputum apparet, eò melius: ſignum enim eſt citò coctionem incipere, & breui morbum finitum iri; quò ſeriùs, eò futurum illum difficiliorem, & diuturniorem: quia in diuturnitate ſemper eſt aliquod periculum; nam diu durante morbo poſſunt multi intercidere errores, tum ex parte Medici, tum ægri, tum adſtantium. Dixit Hipp. modicè, ſeu non multam bilem ſanguini permixtam expui, bonum eſſe, idque in principio:

nam ſi multa aut ſincera bilis, vel non bene permixta ſanguini aut pituitæ, expuatur, idque ſeriùs, nempe vel in ſtatu, vel in die critico, peſſimum eſt. *Sect.2. Coac.comm.1. lib.5. text.3.* Sic inquit. *Omnino prauum, quod flauum, ſincerum eſt, & viſcoſum,* &c. Et in *Prognoſt. Ex ſuppurationibus,* inquit, *quicunque dum ſputum adhuc eſt bilioſum, ſuppurantur, pernitioſi valde ſunt, ſiue bilioſum illud in parte, ſiue ſimul cum pure expuatur: & hoc præcipuè, ſi morbo ad ſeptimum diem progreſſo, ſuppuratio ab hoc ſputo procedere incipiat: timor eſt enim,* inquit, *eum qui talia expuit, moriturum die decimaquarta, ſi non aliquod bonum ſignum ſuperuenerit.* Ideò malum eſt, flauam bilem, ac ſinceram bilem expui, quia ſignum eſt morbum à plurima bile fieri: bilis autem humor peſſimus eſt: & melius eſt inflammationes à ſolo ſanguine fieri, quàm à multa bile. Et malum eſt expui bilem multam ac ſinceram, id eſt, natiuo ſuo ſero deſtitutam, quia hoc indicat eius malignitatem, acrimoniam ac exuſtionem. Malum verò etiam maximè eſt, talem bilem expui in ſtatu, & præcipuè die ſeptimo, qui eſt criticus: nam tali die non deberet iam expui ſincera bilis adhuc perſeuerans in ſuo ſtatu ac accidentibus propriis; ſed deberet iam expui concocta, purulenta, & iam conuerſa per coctionem in alium humorem, ſpoliata ſuis qualitatibus naturalibus, amaritudine ſcilicet & flauedine: expui enim tum ſinceram bilem, eſt ſignum cruditatis, imbecilli caloris, ac defectûs concoctionis. Porrò ſicut in prædictis inflammationibus excernere ſputa nonnihil ſanguinea, eſt bonum: ita valde ſanguinea excernere, eſt malum. Indicium enim eſt, talem expulſionem non criticam, ſed ſymptomaticam eſſe. Porrò extra caſum inflammationum ſanguinem ſpuere, ſemper eſt malum. Etenim *poſt ſputum ſanguinis,* vt inquit Hippoc. *in Aphor. ſequitur ſputum puris, poſt ſputum puris phthiſis.* Porrò tum maximè eſt prauum ſputum ſanguineum, quum à pulmone procedit: aliquando enim per os excernitur, quod à pulmone non venit; & tale non eſt periculoſum. Sic aliquando procedit à cerebro, aliquando à ſtomacho, aliquando ab vtero, per ſanguinis menſtrui anarrhopen, quod non eſt cum magno periculo: aliquando promanat ab hepate, & hoc quoque eſt valde periculoſum. Sic Hippoc. 2. *Coac. locis citatis, text.25. Quibus,* inquit, *ſpumoſus ſanguis expuitur, & dextro hypochondrio laborant, ab hepate expuitur, atque hi moriuntur.* Quapropter bene animaduertendum eſt ad ſecurè præſagiendum, à qua parte procedat. Quare ſi proueniat cum tuſſi, ſi ſit ſpumoſus, multus, & proueniat cum dolore, ac difficultate reſpirandi, eſt ſignum prouenire à pulmone. Si mulier ſit quæ ægrotat, & ſupreſſione menſtruorum laborat, & communiter ſi circa illud tempus, quo fluere deberent, ſanguinem ſpuat, eumque copioſum, & antea dolore lumborum laborauit, ſignum eſt quòd ab vtero aſcendat, præcipuè ſi poſt eius expulſionem, lumborum dolor mitigetur. Si æger capite laborauit, & poſt ſanguinis ſputum dolor ceſſauerit, denique ſi paulò antè ſputionem, ſimulque cum ipſa ſanguinem per nares emittat, & in palato

titillatio fuerit percepta,imò polato particulæ ſanguinis concreti adhuc adhærere videantur, ſignum eſt quòd procedat à capite. Sanguinem tuſſiendo excernere, etiam craſſum & grumoſum, non eſt ſufficiens ſignum ad oſtendendum, quòd à pulmone defluat: quia poteſt etiam talis cum tuſſi à capite per palatum confertim defluens in faucibus tuſſim excitare: & talis poteſt etiam eſſe craſſus & grumoſus; quia poteſt à capite in fauces defluxus ibidem grumeſcere, & ſic grumoſus excerni. Sputum album, vel eſt purulentum, vel pituitoſum. Purulentum eſt periculoſum; pituitoſum, non item. Purulentum enim vlcus indicat, & futuram phthiſin. Pituitoſum, ſolummodò catarrhum,aut frigidam pulmonis intemperiem, niſi fortè pituita percipiatur ſalſa; talis enim poteſt periculum adferre futuræ exulcerationis. An autem ſputum album ſit pus, an pituita, crudúſve humor, non ita bene poteſt diſcerni: ideò ſæpiſſime inter Medicos controuerſia oritur,an quod ab ægro album ſputo tuſſique excernitur, ſit pus an pituita. Sic tamen aliquo modo diſcerni poſſunt: quia pus non eſt ita album ſicut pituita, ſed vel magis cinerei, vel magis liuidi coloris; denique odor puris ingratus eſt, pituitæ non item: Dicunt aliqui per hoc diſtingui, quòd pus fœteat, pituita non; præcipuè ſi prunis ardentibus imponatur: Sed non eſt verum,pus à pulmone procedens fœtere: quia tum ſolùm fœtet, quum prauum eſt, & à maligna putredine ortum; aliàs ſolùm grauem odorem habet: talem autem odorem nonnunquam poteſt etiam pituita habere. Nonnulli dicunt, pus in aquam, præcipuè marinam aut ſalſam iniectum, fundum petere; pituitam non ita. Hoc videtur indicare Hippoc.2. *Coac.com.*1. *lib.6.text.*10. his verbis. *Quibus tabidis expuentibus in marinam aquam pus ad fundum decidet, lethale:* quaſi diceret, tale ſputum eſſe purulentum. Verùm ſignum non eſt ſatis certum: nam non omne pus ad fundum ſtatim deſcendit; ratio enim ſubſidendi ad fundum, eſt quia ſpiritibus eſt deſtitutum: ſpiritus enim incluſi faciunt ſupernatare. Non omne autem pus ſic ſpiritu deſtitutum eſt, ſed ſolum malignum:& ſic ad fundum deſcendere, non tam eſſentiæ puris, quàm potius eius malignitatis ſignum eſt. Sed & ſæpiſſime phlegmata ad fundum feruntur, præſertim quando diu ſteterunt, quando ſcilicet morâ eorum vapor & ſpiritus exhalarit. Ideò Aretæus ſolo aſpectu pus à pituita diſtinguendum eſſe ait: cui & ego aſſentior. Nec multum iis tribuendum eſſe dicit, qui ſputa igne vel aquâ explorant; nam ſi in aqua facilè diuidantur,pus,ſin minùs pituitam ſolùm eſſe aſſerunt, eo quòd pus non ſit tam viſcidum, ſicut pituita. Porrò ſputa nigra, liuida, virida, fœtida, ſpumoſa, rotunda, omnia pernitioſa ac lethalia ſunt. Hippoc. 2. *Coac.* de ſputis loquens, ſic inquit: *Omnino prauum quod flauum, ſincerum eſt, & viſcoſum, & album, & rotundum, & pallidum valde, & ſpumoſum, & liuidum, & æruginoſum: peius autem aliquantò eſt quod nigrum apparet.* Hæc enim omnia incendium & calorem indicant. Præcipuè autem tum mala eſt nigredo, quum flauum,viridem aut liuidum colorem fuerit inſecuta;nam nigredo

poſt

poſt flauedinem, viriditatem, aut æruginoſum colorem, eſt ſignum incendij; poſt liuedinem eſt ſignum extincti caloris naturalis. Eſt autem bene attendendum, ne ſputa vel à cibo, vel à fumo, vel concreti ſanguinis admixtione nigra ſint: nam talia non ſunt pernicioſa. Spumoſa ſputa praua dicuntur, quia talia iudicantur eſſe facta à maximo calore ebullitionem humorum in pulmone faciente, à qua ebullitione ſpumant. Verùm poſſunt eſſe ſpumoſa etiam ſine tali ebullitione, à multa ſcilicet & moleſta tuſſi, cuius agitatione frequenter contingit, aërem expiratum pituitæ permiſceri, vnde ipſa ſit ſpumoſa, & tum talia ſputa non ſunt pernicioſa. Rotundum etiam ſputum damnat Hippoc. 2. *Prognoſt*.46. & Paulus *lib*.2. *cap*.14. quia ſunt ſigna caloris vrentis, qui ſputa ſic exiccat, vt in rotundam quaſi formam conglobentur: ſic eorum, quibus pulmo à ſiti, vel magno labore eſt exiccatus, ſputa apparet rotundari. Ponit etiam Hippoc. ſputa rotunda eſſe ſignum delirij. Sic 6. *Epid*.3. *in Pleno* ſcribit, à rotundis ſputis delirium portendi. Ratio eſt, quia cùm rotundum ſputum, magnum indicet incendium, facilè fieri poteſt, vt ex illo incendio acres vapores in caput ferantur, qui delirium cauſent: ſed hoc ſignum non eſt magni momenti.

§. V.

A Sapore ſputi.

Sputa amara, ſalſuginoſa, ſunt mala: vt inquit Hippoc. 2. *Coac*. Ratio eſt, quia indicant bilem, quæ eſt prauus humor, vel ſalſam pituitam. Vtraque qualitas fit à magno calore, & ſic eſt mala vt ſignum. Mala eſt etiam vt cauſa, quia acrimonia & ſalſugo ſunt cauſa exulcerationis pulmonis, vnde phthiſis. Dulcis ſapor, ſi cum albedine eſt coniunctus, eſt bonus: quia ſolùm indicat pituitam ac crudum humorem. In inflammationibus pulmonis aut pectoris, ſputa dulcia damnat Hippoc. 2. *Coac*. his verbis: *In doloribus pleuriticorum vtile eſt aluum mollem eſſe, ſputa colorari, &c*. Et ſubdit: *At contraria iis difficilia, & ſputum dulce factum*. Hoc autem intelligendum de iis ſputis, quæ antea fuerunt amara, & poſt modum, quum iam morbus in ſummo eſt, & omnia ſymptomata ingraueſcunt, tamen dulcia fiant: talia enim ſunt ſigna vel extincti, vel deficientis caloris natiui, nec ampliùs humores coquentis; ſicut de ſordibus aurium mox dicemus.

§. IV.

A Modo exeundi.

Sputa, quæ excernuntur per ſimplicem expuitionem, ex ore; per ſcreationem, ex faucibus; per tuſſim, ex thorace aut pulmonibus prodeunt.

deunt. Sputa, quæ cum dolore excernuntur, & cum tuſſi magna ac moleſta, à pectore promanant: quæ verò ſine magna tuſſi, ac faciliter, à pulmone; niſi hoc fiat ratione ſubſtantiæ eius quod expuitur. Ratio eſt, quia cùm pectus multis neruis præditum ſit dolorem percipit; pulmo cùm nullis, nullum. Porrò & faciliùs ſputa à pulmone exeunt, eo quòd ori vicinior ſit, & latos ad ipſum ductus habeat; pectus verò ab ore ſit remotum, & ab ipſo ſputa ad os prouenire non poſſint, niſi magnâ moleſtiâ prius à thorace, aut eius cauitate in pulmonis ſubſtantiam attrahantur. Sputa difficulter excerni, etiam ab ipſorum ſputorum ſubſtantiæ modo dependet: nam & quæ valde tenuia, & quæ valde craſſa, viſcida, atque impacta ſunt, difficulter excernuntur: illa, quia aëre expirato in altum attolli non poſſunt, ſed ſuâ tenuitate finduntur ac deorſum recidunt; hæc, quia vel nimis grauia ſunt, vel nimis adhærent. Poteſt etiam hoc ab ipſa facultate prouenire: Etenim robuſta muſculorum pectoris facultas, cum facilitate; debilis verò nonniſi cum magna moleſtia, & iteratis vicibus excrementa excernere poteſt.

§. VII.

A Tempore exeundi.

In pectoris pulmoniſque inflammationibus ſputa citò apparere, & ſecuritatem, & morbi breuitatem indicat, modò ſputa ſint bona & cocta: ſeriùs apparere, vel periculum, vel ſaltem morbi diuturnitatem ſignificat. Diebus criticis ſputa praua, cruda, inconcocta apparere, peſſimum eſt.

CAP. IX.

A Sordibus aurium.

§. I.

AB iis etiam ſigna aliqua deſumuntur, vt ab quantitate, qualitate, ſubſtantiæ modo, &c.

§ .II.

A ſubſtantia ſordium in auribus.

Craſſæ aurium ſordes indicant, vel earum diuturnam in auribus moram, quodque à multo tempore non fuerint exterſæ; vel quum illa cauſa

non ſubeſt, validam vim concoctricis. Si valde craſſæ & duræ ſint, ſunt malæ : quia indicant cerebri calorem aſſantem & inſpiſſantem, præcipuè ſi ſimul valde amaræ, & valde flaui ſunt coloris. Tenues cerebri frigiditatem ac humiditatem, cruditatem ac concoctionis defectum ſignificant; ſed tum & albiores, & minùs amaræ erunt. Aliquando ab auribus pus promanat, quòd internum aurium vlcus, vel abſceſſum indicat. Hippoc. *in Aphor.* ſic inquit : *Caput dolenti pus ab auribus fluens, liberat :* id eſt, quum dolor ab interna phlegmone fuit cauſatus; tum enim pus per aures fluens, ſuppurationem erupiſſe, indicium eſt, quâ eruptione factâ dolor ceſſat. Copioſæ ſordes aurium indicant humidam cerebri intemperiem; paucæ ſiccam. Aurium ſordes vel albæ ſunt, vel flauæ, vel viridantes, vel rubræ. Albæ à frigiditate, vel admixta pituita cauſantur. Flauæ bonam indicant coctionem, & moderatum calorem. Intensè flauæ, ac etiam viridantes, incendium ac magnam aſſationem. Rubræ ſanguinem admixtum. Aurium ſordes naturales ſunt amaræ. Cauſam amaritudinis dicit Ariſtoteles 4. *Probl.* 32. ex eo eſſe, quòd materia earum ſit ſudor aurium, qui in auribus detentus incraſſatur & amareſcit; ſudor enim ſalſus, & nonnihil amarus eſt, & morâ amar eſcit magis. Rhaſes dicit eſſe amaras à bilioſis vaporibus ad caput aſcendentibus. Sed ratio non valet, quia eâdem ratione excrementa narium deberent eſſe amara. Quidquid ſit, naturaliter debent eſſe amaræ. Aliquando euadunt dulces, & tales dicit Hippoc. eſſe mortiferas. Et rationem dat Galenus 6. *Epidem. part.* 5. *comm.* 10. quia in moribundis fiunt dulces : tales enim fiunt ex cerebri liquefactione; nam cerebri ſubſtantia eſt dulcis. Cerebrum autem liqueſcere, vti per ſe malum, ita quoque in acutis maximum incendium & calorem colliquantem indicat. Verùm falſum videtur, Cerebrum poſſe liqueſcere, atque exinde aurium ſordes euadere dulces. Veriſimilius autem eſt, tales euadere à defectu caloris natiui. Hoc prognoſticum confirmat Auicenna *Fen.*2.*tr.*4. *cap.*46. vbi etiam dicit, aurium ſordes dulceſcere, eſſe malum ſignum. Verùm non ſemper dulcedo eſt tam malum ſignum, quia poteſt illa dulcedo aliquando contingere partim à frigidiore cerebri intemperie, partim ab admixta pituita : tum autem non poteſt eſſe ſignum lethale. Fœtidæ neceſſariò ſunt malæ, quia vel vlcus, vel prauam humorum putredinem indicant.

§. III.

A Lachrymis.

De ſignis à lachrymis ſuperiùs dictum eſt, vbi de ſignis ab Oculis deſumptis actum fuit : itaque de iis hîc nihil.

SECTIO

SECTIO V.

A Simplicibus corporis affectibus.

CAPVT I.

§. I.

A Simplicibus corporis affectibus, ſeu qualitatibus corporis mutatis, etiam ſigna deſumuntur. Sunt autem illæ in quintupli-ci differentia: tangibiles, viſiles, olfactiles, audibiles, & guſtabiles. Ad tangibiles qualitates refero, tum qualitates primas, tum dolorem, tum vitia in quantitate, ſeu partium tumores: Tumores enim ſæpe morbos vt ſyptomata ſequuntur; tum autem ad nullum ſymptomatis genus referri poſſunt, præterquàm ad qualitates tangibiles.

§. II.

A qualitatibus primis.

Si externæ partes valde calidæ ſunt, eſt ſignum caloris interni; ſi frigidæ, frigiditatis, &c. Contingit tamen illud ſignum aliquando eſſe fallax: nam ſæpe contingit partes externas frigidas percipi, cùm tamen internæ vrantur, & contrà. Vt in febribus malignis, ac lipyriis, internis viſcerum inflammationibus in intermittentium febrium acceſſionibus, ac in moribundis, calore ſcilicet incipiente in externis partibus deficere, vel ad interna retracto. Calor temperatus & blandus in ſanis, eſt ſignum validi caloris natiui. Calor mordax & acer, & manum tangentis Medici feriens ac quaſi pungens, eſt ſignum febris. Differt tamen adhuc calor febrilis: nam in Ephemera non eſt ita mordax, ſed magis blandus; putridarum autem febrium calor & maximè acer, & mordax eſt. Calor noctu maior quàm interdiu, & qui augetur poſt ſumptum cibum, eſt ſignum febris hecticæ. Hoc docet Galen.*comm.ad lib.2. Prognoſt.*60. Dignum eſt autem examinatione, quare poſt aſſumptum cibum, hecticarum calor intendatur. Dicit Galen. *loco iam citato*, illud fieri eâdem ratione, quâ calx ab imbibita aqua incaleſcit, ſic etiam hecticorum membra quum imbiberunt humiditatem alimenti, magis incaleſcunt. Quod idem dicit, 1. *de Differ. febr. cap.*9. Verùm Auerrh. 4. *Collig. c.*33. dicit illas fabulas, & comparationem membrorum cum calce non valere.

Nam ideò, inquit, calx ab imbibita aqua incaleſcit, quia aqua eſt calci contraria: At alimentum non eſt contrarium laborantibus febre hecticâ, quia alimentum eſt ſimile membris, non contrarium. Tradit autem ipſe aliam rationem, dicitque id fieri, quoniam de natura nutribilis eſt ſibi nutriens aſſimilari: hinc autem neceſſe eſt, vt cibus corpori adueniens extraneum calorem adipiſcatur: quâ ratione febris fortificatur, & accidentia intentenduntur; quod in febribus putridis non fit, eo quòd in eis calor extraneus radicaliter non ſit fixus. Verùm hæc Auerrhois ratio non multum valet: quia ſic hoc etiam deberet fieri tam bene in febribus putridis, quàm in hectica. Nam quòd calor ſit fixus, vel non fixus, id eſt, habituatus, vel non habituatus, non poteſt facere diuerſitatem in hoc, quòd accedente alimento pars magis vel minùs incaleſcat. Quapropter inſiſtendum rationi Galeni, & tenendum quòd hoc fiat, quia in febre hectica eſt maior membrorum ſiccitas, quàm in putridis: & ſic cùm alimentum ſit naturâ humidum,& humiditas ſit contraria ſiccitati, fit maior pugna, ex qua calor magis in membro efferueſcit. Porrò, quòd ægri nullum calorem percipiant, & interrogati nullum calorem ſe habere aſſerant: quòd primo ægri attactu ſentiatur à Medico calor mitis, mox longiore attactu acrior & mordacior,etiam eſt ſignum hecticæ. Ideò autem hectici calorem ſuum non percipiunt, quia eſt æqualis per totum; ſola enim inæqualis intemperies dolorem infert, & quia eis quodammodo eſt factus naturalis. Poſt febres continuas, ſi corpus adhuc diu debile manet, ſeu calor remanet,& præcipuè noctu incipiat æger ſudare, eſt etiam ſignum hecticæ. Hoc vult docere Hippoc. 1. *Prorrh.* quum dicit: *Qui relinquuntur in præcordiis ardores, febre perfrigeratâ,* (intellige, remiſsâ) *mali ſunt, tum aliàs, tum in ſudoribus.* 4. *Aphor.* 39. ſic habetur: *Quâ parte calor aut frigus eſt, ibi morbus exiſtit.* Vt ſi magnus calor ſentiatur à dextra hypochondrij parte, eſt inflammatio in hepate; ſi à ſiniſtra, in liene. Quibus empyema factum eſt à dextra parte mediaſtiani, iis maior calor percipitur in dextra parte thoracis; quibus à ſiniſtra, in ſiniſtra. Hinc cataplaſmata quæ adhibentur, vnâ parte citiùs quàm alterâ exiccantur. In acutis febribus corpus æqualiter calere, eſt bonum ſignum. Hoc docet Hippoc. *in Prognoſt.* & Aëtius *lib.5.cap.3.* & Celſus *lib.2. cap.3.* Contrà, malum ſignum eſt, inquit Rhaſes *lib.1. Rei medicæ, cap.21.* quando in ægrotantis corpore caloris eſt varietas, vt ſcilicet vna particula frigida ſit, alia calida. Peſſimum eſſe ait, ſi pars ventris ſit calida, cæteræ partes frigeant: nam hoc indicat vel internam viſcerum inflammationem, vel lipyriam,vel febrem malignam. Hoc habuit ex Hippoc. *in Coac.* vbi dicit: *Manus ac pedes contrahi, ac frigida eſſe, malum eſt,vbi & venter & latera calida ſunt.* Porrò & contrarium illius quoque, malum eſt. Sic Celſus *lib.2. cap.4. Mali enim morbi ſignum eſt, caput, manus pedéſque calida habere, ventre & lateribus frigentibus.* Hippoc.7. *Aphor.62.* ſic inquit: *In forti dolore ventris, partium externarum frigiditas, malum.* Hoc enim ſignum eſt vel in-

ternæ

ternæ inflammationis, vel aſſumpti veneni, vel caloris natiui in extremis partibus, propter morbi ac doloris magnitudinem pereuntis. 7. *Coac. & 4. Aphor.* 48. ſic inquit: *In febre acuta partes exteriores frigere, & interiores calere, accedente ſiti, malum.* Quod idem quoque Celſus ex ipſo tranſcripſit. Porrò variis locis, tum *in Coacis*, tum *in Prognoſt.* perfrigerationem cum acuta febre inter lethalia ac pernitioſa ſigna ponit. Dicit autem, *in acuta febre*: nam in intermittentibus, ac earum acceſſionibus, non eſt lethale, ſed ordinarium. Notandum autem, tale frigus in externis partibus fieri poſſe à copia frigidorum ac humidorum humorum calorem opprimentium, & vias per quas calor ad externa deferri debet, occludentium. Et hoc non eſt lethale, aut pernitioſum. Sic quoque & in critica perturbatione fit extremorum refrigeratio, quæ non eſt mala, modò poſtea calor & ſudores ſubſequantur: hoc enim eſt indicium, Naturam facere caloris concentrationem, & virium collectionem, vt cauſam morbificam validiùs expellat. At ſi refrigeratio perſeuerat, & calor non redeat, nec ſudores ſubſequantur, lethale. Hoc docet Hippoc. 2. *Coac.* 1. *comm.* 2. his verbis: *Anxietudines in diebus indicatoriis, ſi in his ſine ſudore perfrigerantur, & omnes quæ ſine ſudore perfrigerantur citra iudicationem, malè habent.* Porrò poſt ſudores criticos iterum de nouo recaleſcere, & de nouo calorem iterum augeri, malum. Hoc enim ſignum eſt, criſim non fuiſſe bonam aut perfectam: nam ſi perfecta fuiſſet, iam non de nouo recaleſceret æger, ſed febrilis æſtus paulatim deferueret. Sic recaleſcere, vbique malum eſſe prædicat Hippoc. 1. *Coac.* 36. *comm.* 2. inquit: *Delaſſati, caliginoſi, peruigiles, in ſomnum inclinati, deſudantes, recaleſcentes*: ac ſi diceret: poſt ſudores recaleſcentes, malum. Et 2. *Coac.* 16. *Siquis à refrigeratione ſudet, & celeriter recaleſcat, in malo eſt.* Quod & 5. *Coac.* 40. *comm.* 2. *&* 1. *Prorrh.* 7. & aliis locis repetit. Frigus & calor alternantes cum malis ſymptomatibus in acutis quoque ſunt pernitioſi. Hippoc. 5. *Coac.* 32. Sic inquit: *Qui comate oppreſſi ab initio exſudarunt, leuiter vrinis coctis ardentes, citra iudicium refrigeſcentes, breuibus interuallis ardore redeunte, torpidi, oppreſſi comate, conuulſione ſubinde capti, pernitioſè habent.* 2. *Coac.* 14. *comm.* 2. ſic ait: *Extremæ partes ſi in vtramque conditionem citò & celeriter tranſmutentur, malum.* Hoc enim indicat, calorem natiuum periclitari, & ancipitem eſſe pugnam. Accidit hoc in malignis febribus, in quibus internus calor febrilis natiuum ab extra ad intrò trahit, & natiuus aliquando foràs reuertitur: quibus vicibus frequenter alternatis ſi calor totus foras redeat & permaneat, eſt bonum ſignum: indicat enim quòd calor natiuus ſit ſuperior. At ſi intus maneat, ac partes externæ remaneant frigidæ, eſt indicium mortis, & caloris natiui extincti. Contingit & in criſibus aliquando alterna caloris frigoriſque mutatio, naturâ modò vincente, modò victâ: quæ non eſt ita periculoſa, quia poteſt ad perfectum calorem ſudoreſque terminari: quod tunc optimum ac ſalutare ſignum eſt. Calor magnus pedum, ſic vt æger ſemper eos velit

denudare, & extra ſtragula extrudere, eſt malus: quia eſt indicium incendij ac maximi ardoris interni. At in declinationibus morborum pedes calere, non malum, ſed bonum ſignum eſt: indicat enim calorem ad extra ferri. Sic experientia docet in febribus intermittentibus, quòd cùm adeſt pedum caliditas, ſit declinatio febris. Hoc videntur docere Hippoc. & Galen. *lib. de Rat. vict. in acut.4. text.39.* cùm dicunt, *ægros tunc eſſe cibandos, quum incaleſcunt,* eo quòd tum febris remittatur. Maximus calor ventris, magni incendij, & ſæpe internæ inflammationis, ſi alia quoque ſigna accedant, nota eſt. Calor ſpinæ dorſi, ab Hippocrate ponitur inter ſigna futuri fluxus ſanguinis per vterum. 5. *Coac.25.* Sic ait: *Pulſationes in capite, ſonitus aurium, profluuium ſanguinis è naribus ſignificant: alioqui mulieribus purgationes vteri deducunt tum aliàs, tum ſi ſecundum ſpinam breuis calor ſequitur; ſed fortaſſis res* (inquit) *in dyſenteriam conuertitur.* Ex quibus verbis colligitur, talem calorem non ſolùm ſanguinis per vterum, ſed & per ſedem fluxum indicare. Colli ac dorſi perfrigerationes malas eſſe, & conuulſionem minari, docet Hippoc. in Coac. *variis locis, & 3. Prorrh.* Brachiorum aut crurum frigiditas, ſi aliqua inſuper grauitas aut motûs impotentia coniungatur, hemiplegiæ futuræ ſignum eſt. Phthiſici propter ſanguinis defectum; leucophlegmatiâ, anaſarcâ laborantes, propter magnam aqueæ ſubſtantiæ in corpore abundantiam, ſemper frigent. Magnum in capite, aut ſtomacho dolorem percipi, ſignum eſt vitreæ pituitæ ibi collectæ. Qui ante ignem ſedentes frequenter obdormiunt capite inclinato, & igni oppoſito, plerumque de magno in capite frigore conqueruntur. Tumores oborientes in corpore frigidi, à pituita ſunt, vel melancholia; calidi à bile vel ſanguine.

Cap. II.

A Dolore.

§. I.

A Dolore maxima ſigna deſumuntur: ab eius differentiis, loco, tempore, modo inuadendi, &c. Omnis dolor malus eſt, & vel intemperiem, vel continui ſolutionem indicat. Magni autem dolores ſunt periculoſi: quia nihil æquè vires proſternit, ac magni dolores. Denique vigilias, febres, inappetentias, ſpirituum diſſolutionem, animi deliquium inferunt. Hinc Celſus inter mala ſigna in febribus ponit continuos dolores. Dolores ceſſare, aliquando eſt bonum, aliquando malum: Eſt ſemper bonum vt cauſa, ſed non eſt ſemper bonum vt ſignum: Bonum eſt, quando à iuſta cauſa ceſſat; malum, quando ſine cauſa.

Dolores itaque ceſſare poſt adhibita conuenientia remedia, quæ merito & virtute ſuâ dolorem mitigare valeant,poſt factam materiæ coctionem & expulſionem criticam, vel etiam artificialem, vt purgationem, phlebotomiam, clyſteres, fomenta, &c. eſt bonum, & ſignum cauſam dolorem facientem eſſe euacuatam vel diſcuſſam. Ceſſare etiam dolorem in parte principe,etſi ad ignobiliorem ſit tranſmutatus, pariter bonum eſt. At ſi ſine tali iuſta cauſa dolor ceſſat, malum: quia hoc indicat materiam vel ad nobiliorem partem eſſe tranſpoſitam, vnde breui grauiſſima mala ſunt oritura, vel mors ſubſecutura; vel extinctum ſenſum vel delirium, aut ſenſus communis læſionem, ſic vt æger dolorem non ſentiat. Dolores in inflammationibus, qui maximi fuerunt, & aliquot diebus continuò durauerunt, ſi ſubitò ceſſent, abſceſſum iam factum, vel pus erupiſſe ſignificant. Hippoc. 3. *Prorrh.* Sic ait: *Dolores abſque iudicatione ſoluti, inutiles.* Vbi Galenus *in comm.* Sic inquit: *Repentè verò occultari dolorificas affectiones abſque hoc, quòd in alia aliqua parte, quæ manifeſta ſit, abſceſſus, fiant, humorum tranſmigrationem ad viſcera factam oſtendit.* 1. *Prorrh.*12. Sic ait Hippoc. *Lateris dolor ex ſputis bilioſis citra rationem ſi euanuerit, mente mouentur.* Sic Caluo, 3. *Epid.* femoris dolore ceſſante perturbatio mentis ſuperuenit cum inquietatione: vnde mortuus eſt die quartâ. Notandum tamen, quòd dolores à flatu ſubitò ceſſare ſine cauſa, id eſt, ſine manifeſta euacuatione, non ſit malum: Hoc enim contingere poteſt, quòd flatûs, qui alicui anguſto inteſtino antea fuerunt incluſi, moti ſint in aliquod inteſtinum laxius, & quo dolor ceſſauit.

§. II.

A Loco Doloris.

Dolor affectam partem oſtendit: ibi dolor eſt, ibi malum. Poteſt tamen dolor aliquando in alia parte ſentiri,quàm in illa in qua eſt affectus: quod accidit propter partium inter ſe ſympathiam, & membranarum neruorumque ad longinquas partes extenſionem. Sic calculo veſicæ laborantes in extremitate virgæ ſentiunt dolorem,in qua tamen non eſt affectus. Quibus in humeris cauſa morbifica continetur,illi aliquando maximum dolorem aut ſtuporem ſentiunt in digitis vel manibus. Pleuritide laborantibus dolor ad hypochondria, modò ad ſcapulas diſtenditur. Sic vteri conſenſu dolor ſæpe in occipitio, ſtomachi in fronte percipitur. Dolores magni oſtendunt ſaltem affectum non eſſe in parte neruis deſtituta. Sic cum dolor eſt in capite, tum circa thoracem: cognoſcitur ſaltem cauſa morbifica non eſſe, neque in ipſa ſubſtantia cerebri,neque in ſubſtantia pulmonis; quia illæ partes dolorem non ſentiunt, eo quòd neruis ſint deſtitutæ: ſed indicant affectum eſſe vel in cerebri, vel pectoris membranis, vt meningibus, mediaſtino, pleurâ

pleurâ, vel muſculis thoracis. Dolores ab infernis partibus ad ſupernas aſcendere, malum. Hippoc.3. *Coac.37. comm.2.* Sic ait: *Quibus in febre dolores, qui circa lumbos & partes infernas fiunt, ſeptum tranſuerſum contingunt, infernas partes relinquentes, pernitioſi ſunt, tum aliàs, tum ſi aliud prauum aliquod ſignum accedat.* Sic *in Prorrh.* *Ex lumborum recurſione, oculorum peruerſio mala.* Et *paulo poſt* iterum inquit: *Ex recurſione lumborum ad os ventriculi & caput, deliria, vomitiones lethales.* Melius eſt dolorem eſſe in partibus externis: internæ enim externis ſunt nobiliores. 9. *Aphor.*7. ſic habetur: *Dolores* & tumores *ventris, ſublimes, leuiores; non ſublimes, fortiores.* Porrò peculiarium partium dolores varia ſigna præbent. Dolores capitis, ſi per conſenſum fiant, cùm in vertice ac occipitio percipiuntur, magis fiunt per conſenſum vteri; cùm in fronte, magis per conſenſum ſtomachi. Cuius ratio eſt, quia vterus ſpinæ dorſi alligatur, per quam quum dolorifica qualitas capiti communicatur, ibi ſentitur, maximè vbi ſpinalis medulla terminatur nempe in occipitio. Dolores dextræ capitis partis, magis per conſenſum hepatis; ſiniſtræ, per conſenſum lienis fiunt. Vehemens capitis dolor in acutis eſt pernitioſus, & vt ſignum, & vt cauſa: Vt cauſa, quia vires deiicit, febrem auget, ſomnum tollit. Vt ſignum, magnitudinem morbi indicat, cauſæ malignitatem, & bilioſum humorem in toto abundantem: cuius vel portio, vel vapor cerebrum lædit, ac in conſenſum trahit: vnde tum delirium, tum conuulſio ſunt expectanda. Aliquando autem dolor capitis ſignificat futuram criſim, vel per hæmorrhagiam, vel per vomitum, præcipuè ſi, qui antea non fuit, circa tempus criſeos cum aliis ſignis criticis oboriatur, ac coctionis ſigna præceſſerint. Hippoc.5. *Coac.* 20. ſic inquit, *Qui in dolore capitis æruginoſa vomunt, accedente ſurditate & vigiliâ, celeriter in vehementem inſaniam incidunt.* Et 5. *Aphor.* dolores capitis frequenter inter ſigna delirij & conuulſionis ponit, ſi cum aliis affecti cerebri ſignis, vt ſopore, vigiliis, ſurditate, aluo ſuppreſſa, &c. coniungantur. 5. *Coac.*25. Sic inquit: *Dolor capitis ſoporoſus cum grauitate aliquid conuulſionis inuehit.* In *Prognoſt.* ſic ait: *Capitis dolores fortes & continui cum febre, ſiquidem lethalium ſignorum quid acceſſerit, pernitioſi; ſi verò abſque talibus ſignis dolor viginti dies tranſmiſerit, & febris tenuerit, ſanguinis aut puris eruptionem ſperare conuenit, tum aliàs, tum ſi dolor circa tempora & frontem fuerit.* 5. *Coac.* 16. *comm.*2. *Vehemens*, inquit, *capitis dolor cum acuta febre, alióque difficili ſigno, lethale; citra verò ſignum malum, ſiquidem vigeſimum diem ſuperat, fluxum ſanguinis: aut puris è nare, vel abſceſſus in partes inferiores indicat.* Et ſubdit: *Vbi dolor frontem & tempora ſollicitat, iſque vehemens, fluorem ſanguinis expectare oportet.* Quæ eadem dicit 5. *Coac.*10. *In Progn.* verò ſic habet: *Quicunque in febre non lethali, dixerit ſibi caput dolere, aut etiam præ oculis obſcurum quid apparere, ſi & oſculi ventris morſus huc acceſſerit, ei bilioſus vomitus erit; ſi verò etiam rigor acceſſerit, & partes circa præcordium frigidas habet, adhuc citiùs vomet.* Ex quibus locis colligitur, dolorem capitis in

febribus

febribus acutis, eſſe malum ſignum; & delirium ac conuulſionem minari; citra verò ſigna lethalia, & cùm iam critica ſigna apparuerunt, vel hæmorrhagiam, vel vomitum, vel abſceſſum futurum prænuntiare. Sed mirum, cur dixerit Hippoc. minari abſceſſum ad *inferiores partes:* potiùs dicendum eſſet, minari abſceſſum ad *partes ſupernas*, nempe circa collum, aut poſt aures, minari parotides: id enim rationi conſentaneum eſt. Aurium dolor magnus in acutis febribus, eſt quoque malum ſignum: indicat enim in aure, vel circa cerebri membranas inflammationem. Hippoc. *in Prognoſt.* ſic inquit: *Auris dolor acutus cum febre continua & forti, horrendus eſt: periculum enim eſt deliraturum eſſe hominem, aut moriturum.* Et 2. *Coac. lib.1. comm.1.* dicit, quòd aurium dolor pertinax cum febre acuta, ſit ſignum lethale: *niſi*, inquit, *pus ex aure, aut ſanguis è naribus effluat*; his enim euacuationibus dolor mitigatur, ac phlegmonem erupiſſe indicatur. Dolor lumborum in mulieribus frequenter vteri affectionem indicat. Ratio eſt, quia vterus mediantibus vinculis & vaſis multùm conſentit lumbis: inde enim ad vterum venæ deducuntur. Hippoc. *in Coac.* à dolore lumborum profluuij menſium ſeu hæmorrhoidum ſigna deſumit: Etenim ſuppreſſis menſibus, eiſque ad ſuperna recurrentibus, aut menſibus iam inſtantibus, cùm vterus eſt iam repletus, & præ grauitate vincula tenduntur; fit dolor in lumbis. Hippoc. *ſect.2. Coac. comm.2. lib.3.* Sic inquit: *Dolores in lumbis eruptionem ſanguinis ſignificant.* Et alibi: *Inhorreſcentes*, inquit, *anxij laſſitudine preſſi, lumbis dolentes, in profluuium albi incidunt*, nempe hæmorrhoides, vel in fluxum menſtruorum: talis enim dolor plenitudinem ſanguinis in illis partibus indicat: præcipuè autem tum lumborum dolor id indicat, cùm nullius alterius affectûs ſigna adſunt, atque à nulla alia cauſa, vel calculo, vel moleſto decubitu, vel nimio exercitio, is fuerit cauſatus, cumque iam menſtrua ſunt ſuppreſſa, vel fluendi tempus inſtat, vel præ manibus criſis eſt. Porrò albis menſtruis laborantes plerumque magno lumborum dolore infeſtantur. Indicat etiam lòborum dolor calculum renum, præcipuè ſi is loco ſit nonnihil altiori, aliaque calculi ſigna concurrant; vt ſi vrina aliquando rubra, aut nigra ſit, vel æger lapillos aliquos aut multas arenulas excernere ſoleat, ſi etiam vomitus ac nauſea illi dolori coniungantur. Fit etiam aliquando in febribus lũborum dolor, idque vel à decubitu in dorſum, vnde laſſitudo contingit, ac adipis circa renes exiſtentis feruor & inflammatio; vel cùtingit à laſſitudine multo plegmonode id eſt ſanguine & calido in vena caua aut arteria aorta, quæ per lùbos decurrit, redundante: tunc autem talis dolor cum magna inquietudine eſt coniunctus, adeoque vt æger modò in hanc, modò in aliam partem ſe vertere cogatur. Hipp. etiam ex lumborum dolore conuulſionem prænuntiari ſcribit. Sic *ſect.2. Coac. comm.2. lib.3. text.50. lumborum* (inquit) *dolor in eo cui os ventriculi dolet cum excretione violenta, habet aliquid quod conuulſionem denuntiat.* Quod ferè iiſdem verbis dicit, 3. *Prorrh.* 4. Quod quâ ratione ſit fundatum, non video: niſi fortè lumborum dolor à renum

inflammatione contingat, vt non rarò contingit; talem enim inflammationem comitatur vomitus, propter renum ac ſtomachi conſenſum, & acuta febris, quam poteſt delirium, & aliquando conuulſio ſequi. Sic ergo lumborum dolor etiam aliquando renum inflammationem, & ex accidenti conuulſionem futuram indicat: ſed hoc præſagium eſt valde remotum. Dolores extremarum partium, manuum ac pedum, in acutis febribus, non ſunt etiam valde boni. Hippoc.1. *Coac.31. comm.2.* Sic inquit: *Conuulſio in febre, manuum ac pedum dolores, maligni ſunt. Malignus eſt & doloris ex femore progreſſus, neque genuum dolor bonus: ſed & ſurarum dolores maligni ſunt, mentémque emouent, tum ſi vrina ſubſidentia in medio innatet.* Dolores artuum in acutis febribus non ſunt boni, primò vt cauſa, quia ægro moleſtiam & inquietudinem adferunt: ſecundò vt ſignum, quia contingunt ex magnitudine febris: & tales ſunt ſicut laſſitudines vlceroſæ & inflammatoriæ, multum delirij inferentes. Contingit enim talis dolor à multitudine acrium humorum, qui ita totum corpus occupant, vt etiam ad externas partes proueniant, & internas externaſque ſimul occupent. Poteſt talis dolor aliquando contingere à conuulſione præuia: & tum talis eſt malus, ſicut & ipſa conuulſio. Aliquando tamen dolores tales non ſunt mali: aliquando enim contingunt à moleſto decubitu, & tunc nihil indicant. Aliquando fiunt ex eo, quòd morbus ad exteriora vergat: & tum ſunt boni. Sic in Herophonte ſurditas, delirium, omnia acerba, dolore facto in cruribus leuata ſunt. In Clazomenio, cruribus & coxâ dolentibus, mitiora erant deliria, & alia cerebri mala; non dolentibus, grauiora. Porrò extremarum partium dolor in febribus, ſi contingat circa tempus criſeos, aliquando eſt ſignum futuræ criſeos per abſceſſum ad externas partes dolentes. Talis criſis in febribus diuturnis & minùs acutis, poteſt eſſe bona, ſed in acutis eſt inſufficiens: & ſic ſignum, à quo ea indicatur, illic bonum, hîc malum eſt. Dolores in extremis partibus obortos ſtatim ceſſare, non eſt bonum ſignum: indicat enim materiam ad ſupernas vel internas partes, adeoque vel ad caput, vel ad viſcera conuerti, quod eſt malum.

§. III.

A Dolorum ſpeciebus ac differentiis.

Dolorum præcipuæ ſpecies ſunt: tenſiuus, punctorius, grauatiuus, pruriginoſus, & pulſatorius, &c. Tenſiuus dolor eſt, in quo æger ſentit aliquid extendi adeò, ac ſi rumperetur. Talis dolor fit in omnibus partibus, quæ poſſunt affluxum humorum, aut flatuum tenſionem contrahere: & fit ab illis cauſis quæ tendere poſſunt, nimirum copiâ humorum & flatibus: Et fit præcipuè in partibus membranoſis, quæ tendi poſſunt, vel partibus habentibus cauitatem. Talem ergo cauſam, & talem partem affectam

affectam indicat dolor tenſiuus. Si tenſiuus coniunctus eſt cum grauatiuo, indicat copiam humorum tendentium; humores enim poſſunt & tendere, & grauare. At ſi eſt ſine grauatiuo, tum ſolùm indicat flatûs; flatûs enim non poſſunt grauare. Talis dolor tenſiuus percipitur in ſtomacho cibo potúque pleno; in veſica copiâ vrinæ repleta. Talis percipitur in mulieribus grauidis à fœtu vterum tendente; in tympaniticis à flatu; in aſciticis ab aqua abdomen diſtendente. Fit etiam & in toto corpore dolor tenſiuus à plethora venas omnes tendente, quæ tenſiua laſſitudo vocatur. Talis dolor ſequitur omnia magna apoſtemata, ac inflammationes in pulmone, hepate, liene, glandulis, &c. quæ cùm magna ſunt, etiam tenſio ad alias & inguina vſque extenditur. Fit etiam dolor tenſiuus in conuulſione, cùm nerui ipſi vel à nimia ſiccitate vel repletione tenduntur. Fit etiam in muſculis, ſtomacho, inteſtinis, vtero, & partibus omnibus cauitatem, quæ extendi poſſit, habentibus. Tenſiuo coniungitur perforans ſeu fodicans dolor, cùm flatus inter duas partes ſine membranis continentur. Coniungitur grauatiuus, cùm tenſio eſt à multo humore. Coniungitur punctorius, cùm materia tendens ſimul eſt acris. Pulſatorius, cùm humor tendens arterias tangit, ac ſimul ſuppurari incipit. Ex his colligitur, quid dolor tenſiuus indicet, quam morbi cauſam, quam partem affectam. Si eſt ſolus, indicat cauſam eſſe flatus. Si cum grauatiuo, vel eſſe lapidem, vel ſcirrhum, vel aquam, vel frigidum humorem, humorumque abundantiam: ſi cum punctorio vel pulſatorio, humores calidos. Tenſiuus dolor in toto indicat plethoram; in hypochondriis obſtructiones; in ſtomacho cibi nimietatem, & crudorum humorum repletionem. Partem affectam indicat vel eſſe membranas, vel inteſtina, vel ſtomachum, vel vterum, aliaſve partes tendi aptas.

Punctorius dolor eſt, cùm ceu acu ſeu palo impacto pars diuelli ac perforari videtur. Talis dolor percipitur in colico dolore à vitrea pituita, in aliquibus cephalæis, in calculo aſpero renum ſeu vreterum, in pleuritide, & aliis omnibus ad ſenſibiles membranas inflammationibus exiſtentibus, præcipuè à bile factis. Poteſt etiam dolor punctorius fieri à flatu: ſed non quando flatus in magnis cauitatibus continetur, eaſque diſtendit; tum enim ſimplex tenſiuus producitur: ſed quando inter tunicas partium exiſtit; tum enim illas non tam tendendo quàm diuellendo afficit, & ſic non tenſiuum, ſed diuulſiuum adfert dolorem qui eodem modo percipitur, ſicut punctorius ſtimulans ac perforatorius. Talis dolor fit, cùm flatus inter tunicas ventriculi, inteſtinorum, in colico dolore, inter membranas oſſa vel nonnulla alia membra inueſtientes ab ipſis diuellit ac ſeparat. Tunc autem maximè fit à flatu punctorius dolor, cùm ille ſe inter oſſa & perioſtium inſinuat: nam in hepate, corde, pulmone non fit dolor punctorius; & ideò etſi ſeſe flatûs inter membranas membra illa cingentes, ipſorumque membrorum carnem inſinuent, non ideò tamen dolor punctorius ſolet contingere, fortè quòd

membranæ partes illas veſtientes non ſint ita ſenſibiles ; vel quòd flatus inter illas & viſcerum internorum carnem non ita ſeſe inſinuare poſſint, eo quòd ſibi mutuò nimis arctè adhæreant. Dolor punctorius,cùm præcipuè ab acribus, calidis, mordacibus, ac bilioſis humoribus fiat, potiſſimùm indicat inflammationes ad membranas. Hinc in pleuritide, phrenitide, renum ac orificij ſtomachi inflammatione, maximè contingit. Maximè autem tum dolor punctorius inflammationes indicat, cùm ſimul ei & tenſiuus & pulſatorius eſt coniunctus : nam ſi ſolus ſit punctorius ſine tenſiuo aut pulſatorio, tum potiùs materiæ alicuius acris in parte aliqua ſenſibili ſimplicem collectionem indicat.

Grauatiuus dolor eſt, cùm quaſi pondus aliquod parti alicui incumbit, vel pondus aliquod graue à parte aliqua dependere percipitur. Grauem dolorem faciunt humores præcipuè frigidi copioſè collecti in parte aliqua à vinculis dependente, vel alteri parti mediantibus vinculis adhærente : & talis dolor fit in partibus non ita ſenſibilibus; & ſic talis dolor contingit in ipſis viſceribus, cùm ſcilicet carni viſcerum multi humores crudi ſunt impacti, vt in liene, cerebro, hepate, pulmone: in partibus quoque cauis, cùm implentur multo & craſſo humore. Sic à multa pituita cerebro impacta, grauatiuus dolor in cerebro ; à multis crudis humoribus ; à magno & graui calculo in ſtomacho & veſica exiſtente, grauatiuus in illis partibus dolor percipitur. In obſtructionibus partium à craſſis frigidiſque humoribus, à ſcirrho in hepate aut liene exiſtente, à fœtu vno vel pluribus in vtero exiſtentibus, aut multo pure, aut ſanguine extrauenato diaphragmati incumbente, talis dolor cauſatur. Eiuſmodi ergo cauſas grauatiuus dolor indicat, nempe obſtructiones, calculum, frigidorum humorum in viſceribus abundantiam crudos tumores, ſcirrhos, frigida apoſtemata, præcipuè ſi nec continua febris, nec punctorius dolor adſit ; nam ſi illorum vnum adeſſet, non frigidos, ſed potiùs calidos humores indicaret. Indicat etiam hic dolor malum eſſe in partibus non magno ſenſu præditis, vt viſcerum ipſorum parenchymatibus, glandulis, ſtomacho, veſica, aliiſque partibus cauitatem habentibus.

Pulſatorius dolor, eſt dolor in quo percipitur moleſtus pulſus arteriarum. Talis dolor non poteſt contingere, niſi in partibus habentibus ſenſum, & conſequenter in partibus habentibus neruos, & ſimul in partibus habentibus arterias : quia ad dolorem pulſatorium duo concurrunt, Dolor, qui non fit ſine ſenſu & neruis, & pulſatio, quæ non fit ſine arteriis. Hinc ergo dolor pulſatorius neque contingit in pulmone, neque in cerebro, neque in pleura, neque hepate, nec renibus ; quia illæ partes vel neruis, vel arteriis carent. Hinc in phrenitide, pleuritide, hepatis renumque inflammationibus, non contingit dolor pulſatorius: & ſi in iis aliquando dolor ille contingat, hoc tantùm contingit, quatenus inflammatio ſe extendit vſque ad membranas viſcerum, & alias partes circumiectas ſenſu & arteriis præditas. In inflammatione autem ipſius

ſubſtantiæ

ſubſtantiæ parenchymaticæ viſcerum non contingit dolor pulſatorius. Sic in vera pleuritide dolor non fit pulſatorius, quia in pleura non ſunt arteriæ, ſed tantùm contingit in pleuritide notha, quando inflammatio muſculos occupat intercoſtales; illi enim arteriis præditi ſunt. Et ſic dolor pulſatorius rariùs contingit in inflammationibus partium internarum, quia illæ ſæpe arteriis deſtitutæ ſunt. Porrò dolor pulſatorius contingit, cùm partem arteriis præditam grauis læſio occupat, vt cùm pars eſt vulnerata, vel compreſſa, vel magnâ intemperie affecta. Præcipuè autem tum dolor pulſatorius contingit, cùm in parte eſt inflammatio ſeu phlegmone, & maximè cùm phlegmone ſuppuratur: & ita talis dolor eſt proprium ſignum inflammationis ac ſuppurationis in parte ſenſibili arteriis præditâ. Ex quibus manifeſtè colligitur, quid dolor pulſatorius ſignificet, quam partem affectam, quem affectum, & quam morbi cauſam: Nimirum eſſe inflammationem, vel ſuppurationem, non eſſe in viſcerum parenchymatibus, non eſſe in partibus ſenſu, neruis ac arteriis deſtitutis: & cauſam eſſe calidam, ſanguinem ſcilicet aut bilem. Dico, hunc dolorem etiam eſſe ſignum ſuppurationis: ideó cùm inflammationes diu durauerunt, & dolor ac febris perſeuerant, & ſequitur dolor pulſatorius qui antè non fuit, ſignum eſt inflammationem ſuppuratum iri. Ab arteriarum pulſatione varia ſigna prognoſtica deſumuntur. Celſus *lib.2.c.7.* ſic ait: *Vbi vehementer venæ ſuper vlcera mouentur, ſanguinis profluuium erit.* Talis enim magna arteriarum in vlcere pulſatio indicat multi calidique ſanguinis in venis præſentiam, quæ vehementiùs arterias ibidem exiſtentes pulſare facit: vnde illius ab vlcere profluuium eſt expectandum. Similiter pulſationes in capite hæmorrhagiam, vel fluxum menſtrua demonſtrant. 5. *Coac.26. comm.2.* ſic habetur: *Pulſationes in capite, ſonitus aurium, profluuium ſanguinis è naribus ſignificant: alioqui mulieribus vteri purgationes educunt, tum aliàs, tum ſi ſecundùm ſpinam vrens calor ſequitur.* Temporum tamen pulſationes etiam alios affectus, nempe capitis dolores, & pallidam virginum febrem ſequuntur, & acres in capite vapores, & ſpirituoſum ſanguinem indicant, & futurum delirium prænuntiant. Porrò etiam in infernis partibus, ſecundùm Hippoc. pulſationes deliria minantur. Hipp.2. *Epid.ſect.5.* & Galenus 6. *de Placitis, cap. 9.* dicunt: *Si in cubito vena pulſat, maniam ſignificat & furorem.* Ratio eſt, quia talis pulſatio indicat magnum in illa arteria ſanguinis, vaporum ſpirituumque feruorem, qui vt facilè per venas & arterias iugulares aſcendere poteſt, ita facilè quoque poteſt delirium cauſare. Idem de vmbilico dicit Hipp. *Sect.2. Coac.comm.2.lib.3. text.3.* his verbis: *Circa vmbilicum dolores palpitantes aliquid habent quod mentem turbet.* Idem quoque aſſerit de hypochondriis, *Sect.2.Coac.comm.2.text.13. Pulſus,* inquit, *in hypochondriis cum perturbatione, delirium portendit, magis quoque ſi oculi crebriùs mouentur.* Et *alio loco in Coac.* dicit: *Ventris palpitationes cum febre, inſanias mouent.* Et 1. *Progn.* idem de iliis dicit. *Si pulſus,* inquit, *in iliis ſit, perturbationem ſignificat atque delirium.* Idem aſſerit Celſus *lib.2. cap.6.*

his verbis : *Ergo protinus inſania timenda eſt , vbi expeditior alicuius quàm ſani fuerit ſermo, ſubitàque loquacitas, & vbi quis rarò vehementérque ſpirat,venáſque concitatas habet, præcordiis duris & tumentibus.* Ex quibus Celſi verbis poteſt colligi horum omnium ratio:nimirum quia talis ventris præcordiorumque pulſatio indicat ibidem ſubeſſe vel diaphragmatis,vel hepatis,vel orificij ſtomachi magnam inflammationem,talemque quæ ad ſuppurationem tendat : ex qua meritò timeri ac prædici poteſt delirium , præcipuè ſi alia ſimul imminentis delirij ſigna , vt inſolita loquacitas,rara reſpiratio,oculi præter ſolitum mobiles adſint.Etenim vbi viſcerum magna eſt inflammatio, continua ſtatim febris comitatur:continuam autem febrem ſequitur delirium.

Dolor pruriginoſus eſt, qui cum aliqua voluptate eſt coniunctus , & prouocat hominem ad ſcalpendum , & ſcalpendo mitigatur. Hic dolor non excitatur in partibus internis,ſed tantùm externis ac in cute, & cauſatur ab humore tenui,ſeroſo ac ſalſo.Hinc talis dolor indicat abundantiam ſalſorum, tenuium ac ſeroſorum humorum,vel in toto, vel ſaltem ſub cute. Si talis dolor in morbis ſuperueniat , cùm antea non adfuerit, indicat humores crudos in corpore eſſe attenuatos, & ſalſedinem ac putredinem aliquam contraxiſſe. Indicat etiam tales tenues ac ſeroſos humores , qui antea in venis latuerunt , nunc à Natura foràs & ad cutem expelli. Pruritus aliquando indicat prægreſſos ſudores , quia poſt ſudores ſæpe ſequitur pruritus : quod fit ex eo , quòd craſſior ſudorum pars in corpore ſit relicta , quæ ſub cute hærens facit pruritum.Pruritus etiam excitatur ab emplaſtris membris appoſitis, præcipuè vim aliquam attracticem habentibus,quia ab illis attrahuntur tenues ac ſeroſi humores ad cutem,qui emplaſticà vi medicamenti obturante poros cùm exhalare non poſſint,faciunt tum pruritum,tum rubores,ac aliquando etiam puſtulas. Pruritus ani cum teneſmo,eſt ſignum aſcaridum. Pruritus narium prouocans ad fricandum in pueris,eſt ſignum vermium. Pruritus pudendi & frictio eius in pueris,eſt ſignum calculi veſicæ.Pruritus in toto cum puſtulis, eſt ſignum ſcabiei ac herpetis miliaris. Hipp. *Sect.2.Coac.comm.1.lib.6.text.55.* ſic loquitur. *Pruriginoſa corpora poſt ſuppreſſam aluum in tabidis,malum.* Eſt autem malum,primò vt ſignum, quia indicat acrem,ichoroſum ac ſalſum ſanguinem, maximè ſi aluus ſit ſuppreſſa. Secundò,malum eſt vt cauſa, quia pruritus impedit membrorum nutritionem ac ſomnum, & auget calorem.

§. IV.

A Modo Doloris.

Alij ſunt continui,alij intermittentes:alij profundi, ſublimes; lati, anguſti; mobiles , fixi ; alij cum talibus actionibus , vel poſt tales actiones, poſt talia ac talia remedia alleuiantur vel intenduntur.

Continuus dolor partis indicat eam primariò eſſe affectam. Interpolatus,

latus, eſſe affectam per conſenſum. Continuus dolor etiam indicat cauſam morbificam eſſe craſſam & humoroſam: Remittens tenuem, quæ aliquando diſſipetur & redeat, vt flatus & vapores, vel tenuem bilem. Continuus indicat etiam cauſam permanere: remittens, eandem diſſipari ac de nouo regenerari: & ſic dolores qui fiunt à fluxionibus ac catarrhis ſunt intermittentes, & per temporum interualla, certaſque aëris conſtitutiones recurrentes. Dolor latus vel indicat cauſæ multitudinem, quæ varias partes occupet, vel variarum ſimul partium affectionem, vel talis vnius partis, quæ multas alias in conſenſum trahere poſſit, vel affectum alicuius partis quæ latè extenditur, vt membranarum, neruorum, venarum. Sic dolor pleuriticus, quia membranam afficit, modò adiugulum ac ſcapulas, modò ad hypochondria vſque protenditur. Dolor neruorum ac venarum, longus eſt, ac in longum & anguſtum protenditur per modum cuiuſdam chordæ trahentis. Sic ex affectu humerorum, dolor in digitos manuum vſque; coxendicis, ſecundùm crus totum in extremos pedes protenditur. Profundus dolor indicat partes in profundo ſitas; ſublimis, partes in ſuperficie dolere. Profundus dolor partium extremarum, eſt dolor tenſiuus neruorum ſub arteriis ac venis exiſtentium: dolor pulſatorius inflammationis tenuem cerebri membranam, ſeu piam matrem occupantis. Eſt etiam talis dolor, cùm perioſtium partium extremarum eſt affectum. Talis eſt etiam dolor pleuriticus, cùm inflammatio eſt in membrana ſuccingente; nam cùm eſt in muſculis intercoſtalibus, tunc dolor fit ſublimis. Talis eſt etiam dolor viſcerum omnium in hypochondriis ac præcordiis contentorum. Dolor è contra pericranij ac muſculorum, & dolor muſculorum epigaſtrij, eſt dolor ſublimis. An autem dolor ſit ſublimis, an profundus, dignoſcitur, tum ipſius ægrotantis ſenſu, tum etiam quòd ſublimis atque externus externo tactu exacerbetur, profundus non item. Mobilis dolor fit à flatu, modò in hanc, modò in aliam partem diſcurrente: & ideò talis dolor communiter indicat flatus, præcipuè ſi ipſe dolor ſit tenſiuus; talem enim dolorem flatus inducere nati ſunt: nam ſi non ſit tenſiuus, tum potiùs talis doloris mobilitas ab alia cauſa pendet, vel ſcilicet ab humorum turgentia, vel à conſenſu vnius partis cum altera, vel quia morbi cauſa eſt à deſtillatione ac fluxione; quæ modò in hanc, modò in illam partem delabitur, & cùm in vna parte eſt diſſipata, defluit in aliam. Sic dolor arthriticus etſi non ſit à flatu, eſt tamen mobilis ob cauſam iam dictam. Præcipuè tum doloris mobilitas flatus indicat, quando ipſe in ventre ac abdomine percipitur, tali ſcil. loco, quo & flatus generari nati ſunt, & ab vna parte in alteram tranſcurrere poſſunt, quà ſunt inteſtina & partes magnam cauitatem habentes, vt thorax, abdomen, vterus, &c. Mobilis ergo dolor etiam talem partem affectam indicat, ex qua in alteram remotiorem facilis ſit cauſæ morbificæ ac flatuum tranſmigratio. Dolor fixus indicat cauſam morbificam craſſam frigidam, lapidem infixum, vel apoſtema, vel vlcus, & ſimilia mala, quæ ſedem mutare non poſſunt. Indicat etiam talem partem affectam, in qua

cauſæ

cauſæ morbificæ non poteſt ab hoc loco in alium eſſe diſcurſus. Dolor colicus plerumque eſt dolor mobilis, & modò in dextra, modò in ſiniſtra parte, modò ſub ſtomachi fundo percipitur. Dolor circa ductum vreterum, à ſurſum deorſum, & à poſteriore parte verſus anteriorem per inguina deſcendens, eſt ſignum calculi renum, per vreteres ad veſicam deſcendentis. Dolores percipi poſt peculiares aliquas actiones, non pauca ſigna præbent. Sumpto cibo, vel non ſumpto, dolorem aliquem augeri, ſignum eſt ſtomachi affecti debilis, cruditatibus & flatibus referri. Peculiariter autem cibo iam concocto dolorem deſinere, mox ingeſto augeri, eſt ſignum flatuum: ab ingeſto enim cibo calor debilis flatus excitat, quibus ſtomachus læditur; cibo concocto diſſipantur, hinc tum ſtomachus alleuiatur. Denique ab ingeſto cibo ſtomachus magis tenditur & grauatur, concocto iam & emiſſo alleuiatur. Econtrà dolorem ab aſſumpto cibo diminui, vacuo ſtomacho augeri, eſt ſignum acrium & malignorum humorum in ſtomacho exiſtentium, qui miti alimentorum ſubſtantiâ & qualitate retunduntur; in alimenti verò abſentiâ exaſperantur, & malignis ſuis vaporibus caput, cor, ac ſtomachi orificium feriunt. Aſſumpto cibo dolorem minui, eſt etiam ſignum vermium: nam vacuo ſtomacho illi diſcurrunt & mouentur ad quærendum alimentum, & ipſaſmet partes mordicant; ingeſto cibo quieſcunt, & eo paſcuntur. Dolorem percipi in deglutiendo, eſt ſignum affectûs in faucibus. Dolorem percipi, cùm iam cibus per œſophagum deſcendit, eſt ſignum affectus in œſophago. Cùm verò in loco orificij ſtomachi deglutiendo dolor percipitur, ſignum eſt quòd affectus ſit in ipſo. Si percipitur dolor deglutiendo cibos acidos, acres ac ſalſos, eſt indicium quòd in partibus mediis ſit vlcus. Notandum tamen, quòd dolor in deglutitione cibi, non ſolùm œſophagi, ſed & aſperæ arteriæ vlcus indicare poteſt, eo quòd illa œſophago arctè coniungatur, & affectus vnius, alterius quoque impediat actionem: & ideò vtra iſtarum laboret, ſic eſt diſtinguendum. Nam ſi deglutiendo dulcia & inſipida, dolor non augetur, ſed ſolùm augetur deglutiendo acria & ſalſa, eſt indicium vlcus eſſe in œſophago, & non in aſpera arteria; ſin hoc ſit indifferens, neque ob aſſumpta acria maior dolor percipiatur, quàm propter dulcia, ſignum eſt affectum eſſe in aſpera arteria; ſi enim in œſophago eſſet, deberet ab acribus deglutitis maior eſſe, quàm propter dulcia. Dolorem à tuſſi exacerbari, non poteſt propriè affectam partem indicare; quia in quacunque ferè corporis parte dolor ſit, tuſſiendo exacerbatur, eo quòd à tuſſi omnes ferè corporis partes agitentur, & agitatæ doleant. Magis propriè tamen & magis per ſe tuſſiendo dolorem augeri, indicat thoracis & ſpiritalium partium, pleuræ, diaphragmatis, ac partium vicinarum inflammationem. Si cum tuſſi humores morbifici excernuntur, ſæpe tantum abeſt vt dolor tuſſiendo exacerbetur, vt potiùs minuatur. Dolorem percipi in reſpirando, etiam vel muſculorum thoracis, vel diaphragmatis, vel hepatis inflammationem indicat: thoracis, ſi doloris ſitis reſpondeat

ſitui

ſitui thoracis: hepatis, ſi ſitui hepatis, ac magis ſi inflammati aut affecti ſigna adſint. Magis autem tum in reſpirando dolor percipitur, cùm inflammatio eſt in conuexa hepatis parte; minùs, cùm eſt in caua. In imo ventre; ac alui deiectionibus dolorem percipi, eſt ſignum affectus exiſtentis in inteſtinis. Tempore mictionis in veſica aut vreteribus, paulò ante deiectionem dolorem percipi, ſignum eſt doloris locum eſſe in inteſtino ſuperiore. Immediatè ante deiectionem percipi, eſſe in inteſtino recto. In ipſomet actu deiectionis percipi dolorem in lumbis, ſi cum corporis tortione valde exaſperetur, eſt ſignum quòd ſit in partibus externis, id eſt, vel in muſculis, vel ſpina dorſi, vel oſſe ſacro; ſin minùs, eſſe in internis, & vel in renibus, vel aliis partibus internis. In doloribus thoracis, ſi decumbentibus in latus ſanum dolor exaſperetur, eſt ſignum inflammationis in membrana ſuccingente; ſin minùs, eſt ſignum inflammationis externæ in perioſtio & muſculis. Ratio eſt, quia in primo caſu ſeu decubitu, pars ipſa pondere inflammationis dependentis in cauitatem diuellitur, vnde dolor fit maior; in ſecundo autem caſu talis diuulſio non fit, quia tum apoſtemata ſic non pendent, imò dolor tum eſt maior, ſi decumbant in latus dolens, quia tum pars affecta preſſione lecti contra ipſam, & incubitu totius molis corporis ſuper ipſam, coarctatur & opprimitur. Dolorem augeri vel ceſſare à remediis adhibitis, ſæpe morbi cauſam poteſt indicare. Sic calidis adhibitis, augeri, eſt ſignum cauſam morbi eſſe calidam; minui verò contrà. Idem de frigidis eſt cenſendum. Clyſteribus carminatiuis dolorem mitigari, eſt ſignum dolorem eſſe in inteſtinis, & eſſe colicum. Dolorem ab amaris aſſumptis minui, ſignificat eſſe vermes. Sic Hippoc. lateris dolorem dignoſcere docet fomentis adhibitis: ſi enim illis adhibitis dolor minuitur, ſignum eſt eſſe à flatu, & quòd non ſit pleuritis; tali enim remedio flatus diſſipantur. Si augetur, eſt ſignum phlegmones; nam tale remedium calefaciendo partem, & ſanguinem fundendo, auget fluxionem & inflammationem. Dolores, qui retentis menſibus augentur, indicant vteri vitium. Qui ſuppreſsâ aluo augentur, fluente remittuntur, indicant affectum eſſe in partibus primæ coctioni inſeruientibus, vt ventriculo, meſenterio, inteſtinis. Sic dolor ilij, pubis inguinum, coxarum, ſubductâ aluo non lenitur; ſed bene affectus ſtomachi ac inteſtinorum. Hac ratione dolor colicus à nephritico poteſt diſcerni; nam nephriticus ſubductâ aluo non ita lenitur, colicus verò maxime. Dolores capitis à cibo ſedari, indicium eſt eos eſſe à conſenſu ſtomachi. Sic euacuatâ aut curatâ vnâ parte, dolorem ſedari in altera, ſignum eſt hanc per conſenſum laboraſſe. Seſſione, equitatione, vel vectione in rheda, dolorem ſentiri in perinæo, eſt ſignum calculi veſicæ.

§. V.

A Tempore Doloris.

Dolores, qui manè magis exaſperantur, magis fiunt à ſanguine: qui

 meridie,

meridie, à bile : qui veſperi, à melancholia: qui noctu, à pituita: eo quòd humores illi eo tempore in corpore magis agitari credantur. Dolores quoque ex morbo Gallico præcipuè veſperi ſolent exacerbari. Dolores articulorum à frigido humore maximè exacerbantur, cùm ægri à lecto incipiunt incaleſcere. Ratio eſt, quia tum humor pituitoſus à lecto calefaciente funditur, rareſcit, & ſic articulum magis diuellit & extendit; fortè etiam, vt dictum eſt, quia pituita noctu magis ad articulum fluit, vnde malum augetur.

Cap. III.

A Qualitatibus audibilibus, ſiue Sonis.

§. I.

VArij in corpore ſoni audiuntur, quorum aliqui ab ipſo ſolùm ægro audiuntur, vt tinnitus aurium : alij etiam à Medico & adſtantibus, qui varij ſunt, vt ventris ſtrepitus ac flatus, in abdomine rugitus, ſtrepitus in reſpirando, vt ſtertor, & gutturis murmur, ac vt ita dicam, pipitus, ſtrepitus in deglutiendo, ſonitus in abdomine ab ipſius pulſatione. Primùm agemus de ſignis à crepitu ventris.

§. II.

A Strepitu Ventris.

Flatus alij permanentes in ventre ſtrepitum & murmur faciunt, alij cùm exeunt. Omnis rugitus & murmur indicat flatus in eo contentos; & talis creber ventris rugitus ac flatulentia indicat obſtructiones ac compreſſiones inteſtinorum, propter quas flatus non poteſt liberè commeare, ſed cum murmure oberrat. Indicat etiam debilem calorem natiuum multos flatus generantem. Talis rugitus creber ac diuturnus eſt inter ſigna melancholiæ hypochondriacæ. Eſt etiam ſignum vermium, præcipuè quando ventris punctiones ac lancinationes, aliáque vermium ſigna comitantur. Aliquarum virginum venter ita murmurat, quod nonnulli inter ſigna virginitatis ponunt, ex eo quòd coniugatis, & iis quæ pepererunt, non ita contingat. Ego verò puto rationem eſſe, quòd virgines ſe adeò conſtringant, vt tenuiores & minùs craſſæ euadant; coniugatæ non item. Hippoc. 2. *Coac.* 6. Sic ait : *In febribus flatulentus venter malo eſt; præcipuè ſi flatus non exeunt.* Rationes huius variæ ſunt. *Primò*, quia eſt contra naturam flatus generari, & febrem adeſſe : cùm febris ſit calor, flatus autem ſint à frigore : mala autem ſunt ſymptomata frigida in febribus, vt aliàs dictum eſt, & mala ſunt ſymptomata, quæ præter morbi rationem eueniunt. *Secundò*, quia tales flatus cùm generentur

generentur à debili calore, indicat caloris natiui debilitatem; quæ debilitas in febribus eſt mala, quòd cauſa morbifica à calore valido coqui & expelli debeat, & ab eo criſis fieri. *Tertiò*, quia ſæpe talis flatus dolorem facit: dolores autem accedere in febribus, & malum malo ſuperaddi, eſt malum: & ideò dixit ſuprà Hippocrates, malos eſſe in febre flatus, *ſi non exeant*. *Quartò*, quia hoc indicat cauſarum varietatem, & ex eo oriuntur contrariæ curationes, tum refrigerandi pro febre, tum calefaciendi pro flatibus. Murmur ventris ſub tempus criſeos, eſt bonum ſignum; & ſignum futuræ criſeos per alui deiectionem. Sic Hippoc. 4. *Coac.* 32. *Quibus verò*, inquit, *ructus, flatus, ſtrepitus ventris, iis extuberat venter & perturbatur*. 4. *Aphor.* 73. ſic habetur: *Quibus præcordia ſublata ac tumida permurmurant, ſubeunte lumborum dolore, his aluus humectatur, ſi non flatus erumpant, aut vrina copioſa prodeat*. Et in *Progn.* ac *Coac.* ſic ait: *Præcordiarum dolores ac tumores, ſi fuerint recentes citra inflammationem, ſoluit murmur in præcordiis ortum, idque maximè ſi pertranſierit cum fœcibus vrina ac flatus; ſin minùs, ipſum etiam per ſe modò permeauerit, prodeſt*. Id eſt, Dolores ac tumores præcordiorum recentes, qui non ſunt ab inflammatione, ſoluit ſuperueniens murmur ventris: Eſt enim indicium, illum dolorem ac tumorem eſſe à flatu, & quòd ille flatus incipiat moueri & deſcendere: quodque exibit vel per ſe, vel cum alui deiectionibus, ex quo dolor tumorque ceſſabunt: Nam ſi dolor aut tumor eſſet ab inflammatione, etiamſi talis rugitus ventris ſuperueniret, non tamen propterea ceſſaret. Ex quo patet, malè dixiſſe Celſum, vel locum Celſi potiùs eſſe vitiatum, quando *lib.* 2. *cap.* 3. ſic ait: *Si inflammatio in inferioribus partibus dolorem tumorémque fecerit, &c. bonum*. Nam potiùs dicendum eſſet, bonum ſignum eſſe, ſi ſit tumor & dolor in ſuperioribus partibus, & non adſit inflammatio: ſic enim Hippoc. dixit, ex quo Celſus omnia tranſcripſit. Rhaſes *lib.* 18. *cap.* 3. *Rei medicæ*, ſic inquit: *Multa ventoſitas inferiùs egrediens, cùm cibus non fuerit inflatiuus, debilem digeſtionem ſignificat: quòd ſi verò nulla egreditur ventoſitas, caloris paucitatem, & frigiditatis ſuperfluitatem ſignificat*. Etenim maiorem caloris debilitatem indicat, flatus generari & non poſſe expelli, quàm generari & expelli. Melius ſignum eſt flatus exire ſine ſono, quàm cum ſono. Hippoc. 2. *Coac. comm.* 1. *lib.* 7. *text.* 35. ſic inquit: *Flatus ſine edito ſono excludi oportet. Melius autem eſt cum ſono exire, quàm circumuolui ac remeare: & qui ſic excernuntur, ſignificant vexationem ægri & delirium, niſi ſponte hoc efficiat*. Idem dicit 1. *Progn.* 10. & 2. *Progn.* 24. his verbis: *Flatum porrò ſine ſtrepitu exire, optimum: cum ſtrepitu autem exire, aut dolere hominem ſignificat, aut delirare, niſi fortè ſuâ ſponte flatum emittat*. Vult hîc dicere Hippoc. quòd ægrum emittere flatum cum ſonitu, in præſentia Medici ac grauium virorum, ac talem ægrum, qui aliàs ſolet eſſe honeſtus, & quem aliàs id facere puduiſſet, ſit malum ſignum, & ſignum eum delirare, vel tanto dolore affici, vt nimietas doloris cogat eum, pudorem deponere: & hoc, inquit, ſic eſt malum ſignum, niſi conſtet ægrum id ſponte ſuâ, &

deliberatâ voluntate,ac licentiâ adſtantium facere. Porrò, quòd melius ſit, exire flatûs ſine ſono,quàm cum ſono,eſt alia potior ratio, quia ſcil. flatus qui cum ſono exeunt, ſunt ſicci, & indicant inteſtinorum ac ani compreſſionem ſeu anguſtiam, & duritiem atque ſtypticitatem ventris; at qui ſine ſono exeunt,ſunt humidi & aquei, & indicant ventris lubricitatem,& promptitudinem ad deiectionem, & ſubſecuturas alui fæces: & ideò flatus ſine ſono exeuntes magis fœtent illis,qui cum ſono exeunt. Borborygmus eſt flatus non exiens, ſed intus in ventre murmurans; & eſt tale murmur flatuum in ventre, quale ſolet contingere iis qui medicamentum purgans acceperunt. Contingit tale murmur, quando flatus vnà cum ſubſtantia humida permiſcentur, & contingit in inteſtinis inferioribus. Talem borborygmum aſſerit Galenus indicare excrementorum expulſionem mox futuram. Eſt aliud murmur flatuum incluſorum,quod habet ſonum acutiorem & clariorem inſtar coaxantium ranarum, quale dixi in puellis,quæ ſe fortiter conſtringunt,ſæpe reperiri. Tale murmur indicat flatûs in ileo eſſe incluſos,& non deſcendentes,ſed potiùs ſuſpenſas fœces. Dentium ſtridor, qui ſanis non eſt aſſuetus, peſſimus eſt in morbis acutis. Hippoc.*comm.2. Sect.2.Coac. lib.2.Collidi dentes & ſtridere,cui id à pueritia conſuetum non ſit, furioſum & lethale,*inquit. Ratio eſt, quia eſt ſignum quoddam conuulſionis factæ à ſiccitate; talis autem conuulſio in morbis acutis eſt lethalis. Sciendum tamen, quòd in rigoribus criticis, & animi deliquiis, aliquando fiunt ſtridores & colliſiones dentium,quæ non ſunt lethales. Idem prognoſticum ponit Celſus *lib.2. c.6.* Porrò Aëtius *lib.9.cap.39.*ſtridorem dentium ponit inter ſigna vermium, his verbis: *Aliqui etiam dentibus ſtrident,quod contingere veriſimile eſt vermibus cibum trahentibus, mordicantibúſque ventrem & inteſtina.* Idem ponit Celſus *lib.4.c.57.* Sed de his plura dicta ſunt,vbi de ſignis à Dentibus.

§. III.

A Tinnitu Aurium.

Aurium tinnitus in acutis febribus eſt etiam pernitioſus. Hippoc.*2. Coac.lib.1. comm.2.text.6.* ſic inquit: *Bombus in acutis, & ſonitus aurium, lethale.* Et *text.ſeq.* ſic ait: *Sonitus aurium cum hebetudine viſus, & grauitate narium, mentem mouet, & ſanguinem è naribus elicit.* Et *alio loco* dicit: *Quibus ſurditas cum capitis grauitate, & hypochondrij tenſione, ac aurium ſonitu, ſiquidem oculus ad ſplendorem perturbatur, ſanguinis profluuium ſignificatur.* Et 5. *Coac.* 10. ait: *Pulſationes capitis, & aurium ſoni, ſanguinem profundunt, aut menſtrua deducunt, multò magis ſi in ſpina dorſi ardor conſequitur.* Tinnitus aurium in acutis aliquando portendit delirium, quia ſignificat feruidos ac bilioſos fumos in caput aſcendere, qui ſunt cauſa delirij. Indicat etiam futuram criſim, quia indicat humorum agitationem. Feruidi enim fumi,qui in caput feruntur, in auribus tinnitum

excitant,

excitant, & futuram criſim, præſertim per hæmorrhagiam indicant; maximè autem cùm & capitis grauitas, & pulſatio, & ſplendores circa oculos, & vultûs rubor comitantur: nam & hæc etiam futuræ hæmorrhagiæ ſigna ſunt. Aliquando etiam talis tinnitus ſignum eſt cerebri inflammati, vel abundantiæ calidi ſanguinis in capite. Tinnitus inueteratus ſurditatem præſagit. Tinnitus ex morbis longis relictus, difficilis eſt curationis.

§. IV.

De Strepitu in Reſpirando.

Strepitus in reſpirando eſt duplex: alius, qui contingit dormientibus, & vocatur ſtertor; alius qui vigilantibus. De ſtertore, ſuprà dictum eſt. Strepitus, qui vigilantibus inter reſpirandum accidit, eſt admodum malus. Hippoc. 1. *Progn.* 13. agens de ſputis, ſic inquit: *Malum eſt, ſi nihil repurget, nec emittat pulmo, ſed plenus ferueat in gutture. ſect.* 2. *Coac. com.* 1. *lib.* 5. *text.* 28. ſic inquit: *Quibus pleuriticis ſtrepitus in pectore multus, & facies triſtis, oculus auriginoſus & turbulentus, moriuntur.* Et *text.* 25. ſic dicit: *In doloribus pleuriticorum vtile eſt aluum eſſe mollem, ſputa colorari, vrinam facilè prodire, ſtrepitum in pectore non fieri.* Talis ſtrepitus in gutture, eſt ſignum obſtructionis in gutture, abundantiæ phlegmatum, ac puris in aſpera arteria, vel pectore, & debilis facultatis reſpiratoriæ, & ſignum futuræ ſtrangulationis ac mortis: niſi hoc fortè contingat ex aliqua pituitoſi humoris è capite in pectus defluxione; nam tum non eſt lethale. Eodem modo etiam eſt malus ſtrepitus, qui auditur in deglutiendo potum: talis enim ſtrepitus auditur in moribundis, cùm potabile aliquid aſſumunt. Hippoc. 2. *Coac.* 27. ſic inquit: *Qui deglutientes potum obiter ſtrepunt, & ſubmurmurant in ſiccis, & qui difficulter tranſglutiunt, tuſſiculoſo ſpiritu, lethale in acutis.* Et 3. *Coac.* 2. *Phrenitici,* inquit, *rariùs bibentes, & qui quod bibunt cum ſtrepitu deglutiunt, in tremorem & conuulſionem incidunt.* Quotquot referuntur *in Epid.* tale ſignum habuiſſe omnes obierunt. Cauſæ talis ſtrepitûs poſſunt referri tres: ſcil. nimia œſophagi ſiccitas, per quem decurrens liquor ſonitum edit; vel flatus è ventriculo erumpens & ſurſum tendens eo tempore, quo potus deorſum tendit, qui ſibi mutuò occurrentes, & ibidem pro tranſitu quaſi colluctantes, eiuſmodi ſtrepitum faciunt: vel potiùs imbecillitas facultatis tum attractricis, tum retentricis, quæ cùm vigent, paulatim & ſine ſonitu potum demittunt; cùm verò ſunt debilitatæ, potus non vi illarum, ſed ſolùm ſuâ grauitate naturali deorſum cadit: vnde tunc quendam ſonitum facit, non aliter quàm aqua ſuâ grauitate naturali in vacuam ollam per anguſtum eius collum defluens.

Cap. IV.

A Qualitate Viſibili.

IN variis corporis partibus diuerſi fiunt colores non-naturales, vt in oculis, genis, totâ facie rubor, vel flauedo: in extremis partibus, vt digitis, naſo, &c. liuores, &c. Verùm de his egimus ſuprà, vbi de ſignis ſingularum partium. Reſtat vt aliqua dicamus de maculis in corpore oborientibus. Oboriuntur autem maculæ, tum in corporibus viuentibus, tum in mortuis. Maculæ varij ſunt coloris, rubræ, albæ, purpureæ, flauæ, liuidæ, &c. In pectore, aliiſque partibus maculæ ſubfuſæ, rotundæ, latæ contingunt, quæ vitiligines appellantur, quæ ſigna ſunt melancholici ſanguinis, lienis obſtructi, ac prauâ intemperie affecti: ac lichenes, morphæam, lepram minantur; præcipuè cùm à parte ſic colorata furfures decidunt, ac cuticula præ ſiccitate decorticatur. Maculæ liuidæ & nigræ per totum corpus ſparſæ, quum nec peſtis, nec malignæ febris ſigna adſunt, ſcorbutum ac lienem affectum eſſe indicant. Hipp. 2. *Prorrh.* 39. ſic inquit: *Gingiuæ vitiatæ, & ora graueolentia his ſunt, quibus lienes magni ſunt. Quicunque verò habent ſplenes magnos, neque ſanguinis eruptionem, neque oris graueolentiam, horum tibiæ vlcera praua habent, & cicatrices nigras.* Celſus *lib.* 2. *cap.* 4. idem dicit his verbis: *Quibus magni lienes ſunt, his gingiuæ malæ fiunt, & os olet, vel ſanguis ex aliqua parte prorumpit: quorum ſi nihil euenit, neceſſum eſt in cruribus mala vlcera & cicatrices nigras fieri.* Porrò in febribus maculas purpureas & liuidas apparere, eſt ſignum peſtis, vel ſaltem febris admodum malignæ.

FINIS.

INDEX

INDEX

MATERIERVM PRÆCIPVARVM Huius Tractatûs.

A.

Signa ab {
Actionibus animalibus. pag. 192
Aëre. 47.64.177
Æſtatis morbis. 179
Ætate. 48.64.84.150
Animi affectibus. 47.64.187
Animi paſſionibus. 251
Anni tempore. 179
Appetentiâ deiectâ. 256
Aſſumptis. 84
Attractione læsâ. 85
Auditione læsâ. 201
Auribus. 165
Aurium ſordibus. 393
Aurium tinnitu. 412
Autumnalibus morbis. 180
}

Anamneſtica ſigna. 7

An à regione poſſit deſumi ſignum temperamenti. 30

An ex corporis pilis poſſit temperamentum totius cognoſci. 24

An ex figura corporis poſſit optimum temperamentum cognoſci. 21

An ex perfectiſſimis operationibus cognoſcatur corpus temperatum. 20

An ex repugnantia ad cauſas externas, ſeu à lædentibus poſſit cognoſci temperamentum. 25

An ingenioſitas ſit ſignum complexionis melancholicæ. 41

An libidinoſitas ſit ſignum melancholiæ. 40

An

An maximè reſiſtere omnibus cauſis morbificis ſit ſignum corporis temperati. 19
An metus ſit ſignum melancholiæ. 56
An mortuus quis, an viuus ſit vulneratus. 51
An prædictio ſit ſecurior in morbis acutis quàm longis. 88
An quis armis venenatis ſit interfectus. 51
An quis fulmine mortuus. ibid.
An quis mortuus ſit ſuſpenſus, an viuus. ibid.
An quis proiectus ſit in aquam viuus an mortuus. ibid.
An quis venenum ſumpſerit. ibid.
An temperamentum corporis poſſit cognoſci ex conſtitutione corporis gracili vel pingui. 23
An temperamentum corporis poſſit cognoſci ex temperamento cutis. 22
An vulneratus ex vulnere mortuus ſit, an ex alia cauſa. 53

B

Signa { Bilis abundantis. 59
à Brachiis. 176

C

CAlor quomodo attenuet. 314
Certa ſigna. 15
Cholerici in quos morbos proni. 188
Circa criſim quod conſideranda. 126
Criſis, quid. 125
Criſeos bonæ conditiones. 140
Criſeos cauſæ. 126
Criſis facta bonáne ſit, nécne. 139
Criſis futura quibus cognoſcatur. 126
Criſis per abſceſſum. 136
Criſis per expulſionem. 123
Criſis per tranſlationem. ibid.
Criſis quomodo futura. 134
Critica ſigna diuerſi generis. 130

Signa à { Calore 83
Capite. 157
Caſu in terram. 220
Cauſis. 15. 57. 67. 72. 84. 188
Cerebro calido. 43
—— Frigido. 44
—— Humido. ibid.
—— Sicco. ibid.

Cibo.

Signa à
- Cibo. 47.64.184
- Cometis. 47
- Complexione. 34.
  - biliosa. 35
  - melancholica. 36
  - pituitosa. 35
  - ſanguinea. 34
- Concoctrice læsâ. 85
- Conſuetudine. 64
- Conuulſione. 207
- Corde calido. 44
- —— frigido. ibid.
- Crapulâ. 47
- Cruditate. ibid.
- Cruribus. 176

D

Signa à
- Decubitu. 215
- Deiectione. 285
- Delirio. 192
- Denſitate corporis. 149
- Dentibus. 167
- Diſpoſitione corporis. 48.145

Diagnoſtica ſigna. 7.56

Dolor quomodo oſtendat partem affectam. 80

Signa à
- Dolore 398.
  - grauatiuo. 404
  - pulſatorio. ibid.
  - punctorio. 403
  - pruriginoſo. 406
  - tenſiuo. 402
  - continuo. 406
  - intermittente. ibid.
  - lato. ibid.
  - anguſto. ibid.
  - profundo. ibid.
  - ſublimi. ibid.
  - mobili. ibid.
  - fixo. ibid.
- Doloris
  - loco. 399
  - modo. 406
  - tempore. 409

E

Signa ab { Effectibus. 15. 67
Euacuatione. 64. 106. 187
Excrementis. 49. 58. 64. 70. 71. 81. 117. 260
Extretionis tempore. 106
Exercitio. 47. 64. 84. 186 }
Epiphænomena ſigna. 7
Epiphænomena ſigna quot. 14
Exitus morbi regulæ generales. 92
Exitus morbi regulæ particulares. 95
Exitus morbi Signa à { morbi cauſa. 97
cauſis internis. 98
partibus. ibid.
natura ægrotantis. 99
Symptomatibus. 101
actionibus læſis. 102
qualitatibus mutatis. 103
morbi tempore. 107
iuuantibus & lædentibus. 109
viribus. ibid.
modo. 122 }

F

Facultas naturalis robuſta vnde cognoſcatur. 115
Facultas naturalis hepatis debilis. 114
Signa { Facultatis animalis robuſtæ. 112
Facult. naturalis robuſtæ vel debilis. 114
Facult. naturalis cerebri debilis. ibid.
Facult. naturalis pulmonis debilis. ibid.
Facult. naturalis ſtomachi debilis. ibid.
Facult. vitalis robuſtæ vel debilis. 113 }
Signa à { Faciei { colore. 158
ſimilitudine. 157
tumore. 160 }
Facilè frigere. 28
Faucibus. 169
Figurâ corporis. 149
Flatus abundantiâ. 61 }

G

Signa à { Geſticulatioe manuum. 214
Gracilitate corporis. 146
Guſtu læſo. 205 }

H

Signa { Hepatis calidi. 45
——— frigidi. ibid.
Hyemalium morborum. 180
Signa ab { Horrore. 210
Hypochondriis. 171

I

Impropria ſigna. 15
Incerta ſigna. ibid.
Inſalubria ſigna. 50
Inſeparabilia ſigna. 15
Signa ab { Inanitione. 187
Inquietatione. 217
Iuuantibus & lædentibus. 65. 73. 75. 84

L

Signa à { Labris. 166
Lachrymis. 394
Laſſitudine. 218
Linguâ. 168
Lunæ ætate. 182

M

Melancholici in quos morbos proni. 188
Signa { Melancholiæ abundantis. 60
Morbi { calidi 75
frigidi. ibid.
ſicci. ibid.
humidi. 76
Morbi exquiſiti & ſpurij. 70
Signa { Morbi longi vel breuis, { à morbi ſpecie. 68. 116
à parte affectâ. 68. 117
à viribus. 69. 116
à ſymptomatibus. 69. 117
ab excrementis. 70. 117
à cauſa morbi. 69. 116
à magnitud. morbi. 68. 116
Morbi magni & parui. 65
Morbi maligni. 67
Morbi primarij. 71
Morbi ſimplicis & compoſ. 74
Morborum inſtrumentalium. 76

Signa à
- Maculis corporis. 414
- Magnitudine corporis. 145
- Morbi genere. 84
- Morbis. 49. 61. 189
- Motu & quiete. 185
- Motu voluntario. 205
- Murmure. 84

N

Signa à
- NAturâ. 116
- Naſo. 164

Neutra ſigna. 45

O

OBſtructionis ſigna. 77

Signa ab
- Obeſitate corporis. 147
- Obliuione. 195
- Oculis. 160
- Oculorum actione. 164
- Oculorum colore. 161
- Oculorum contentis. 163
- Oculorum figurâ. 160
- Oculorum motu. 162
- Olfalctu læſo. 203

P

Signa à
- Palpitatione. 213
- Palpitatione cordis. 250
- Pandiculatione. 214
- Paralyſi. 220
- Parentibus. 47. 64
- Parte affecta. 58. 65. 67. 68. 71. 75. 78. 153
- Particulâ partis excretâ. 82
- Partibus externis. 156
- Partibus extremis. 175
- Pure exeunte. 273

Pituitæ abundantis ſigna. 60
Pituitoſi quibus morbis obnoxij. 188
Prognoſtica ſigna, quid. 7
Prognoſtica ſigna quotuplicia. ibid.
Propria ſigna. 15. 16
Puer mortuus an à nutrice ſuffocatus, nécne. 51
Pulſus quid. 231
Pulſus, cuius partis vitium indicet. 232

Pulſuum

Pulſuum differentiæ. 233
Pulſuum differentiarum cauſæ. ibid.
Pulſus validus ac vehemens. ibid.
—— Languidus. 234
—— Magnus. ibid.
—— Paruus. 235
—— Creber. 236
—— Celer. 237
—— Tardus. 238
—— Mollis. ibid.
—— Durus. ibid.
—— Æqualis. ibid.
—— Inæqualis. 241
—— Impar citatus. 241
—— Intermittens ſingularis. 242
—— Intermittens ſyſtematicus. 246
—— Caprizans. 243
—— Myurus ſingularis. ibid.
—— Myurus ſyſtematicus. 246
—— Vndoſus. 244
—— Vermiculans. ibid.
—— Formicans. ibid.
—— Serrans. 245
—— Conuulſiuus. ibid.
—— Vibratus. 246
—— Intercurrens. 247
—— Deficiens. 248

Q

Signa à
- Qualitate externâ. 58
- Qualitate viſibili. 414
- Qualitatibus corporis. 48. 65. 83
- Qualitatibus primis. 395
- Quiete. 185

Quo morbo quis mortuus ſit. 50

R

Signa à
- Raritate corporis. 149
- Regione. 178
- Reſpiratione. 221
- Reſpirationis ſtrepitu. 413
- Retentis. 83
- Retentrice læsâ. 85
- Rigore. 210

S

Salubria ſigna. 17
Sanguinis abundantis ſigna. 58
Sanguinei quibus morbis obnoxij. 188
Sanitas quomodo cognoſcatur. 17
Sedimentum, quid. 346
Sedimentum quid ſignificat. 361
Sedimentum ægrorum, quid. 351
Separabilia ſigna. 15
Seri abundantis ſigna. 61
Signum, quid. 1
Signorum differentiæ à quibus ſumantur. 6
Signorum diuiſio generalis. 8
Sinedreuonta ſigna. 7

Signa à
- Sanguine exeunte. 262
- Senſuum læſione. 198
- Sexu. 47. 64. 84. 149
- Sideribus. 182
- Singultu. 255
- Siti. 258
- Somno. 47. 186. 196
- Sono. 410
- Sputo. 387
- Sternutatione. 225
- Strepitu in reſpirando. 413
- Sudore. 277
- Symptomatibus. 49. 58. 64. 69. 72. 75. 85. 192
- Syncope. 249

T

Signa
- Teſtium calidorum. 45
- Teſtium frigidorum. ib.

Signa à
- Tactu læſo. 203
- Temperamentis membrorum. 43
- Temperamento. 47. 143
- Thorace. 170
- Torpore. 205
- Tremore. 206
- Tumore 83
- Tuſſi. 230

V

Signa à:
- Venis. 175
- Ventre. 174
- Ventriculo calido. 45
- Ventriculo frigido. ibid.
- Ventris ſt epitu. 410
- Vermibus. 383
- Vigiliâ. 186. 196
- Viribus. 69. 110
- Viſu læſo. 200
- Vlceribus. 77
- Vnguibus. 175
- Voce. 227
- Vomitu. 251
- Vtero. 45

Vrina, quid. 292
Vrinæ materia. 295
Vrinæ cauſa efficiens. 307
Vrina quid indicet. 301
Vrinæ differentiæ. 308
Vrinæ differentiarum cauſæ. ibid.
Vrina calidorum hominum qualis. 310
—— Frigidorum hominum, qualis. ibid.
—— Puerorum. 311
—— Iuuenum. ibid.
—— Senum. ibid.
—— Virorum. ibid.
—— Mulierum. ibid.
Vrinæ mulierum craſſities, vnde. 318
Vrina mediocriter craſſa. 315
Vrina tenuis. 314
Vrinæ craſſities vel tenuitas quomodo cognoſcatur. 316
Vrina vt tenuis fiat ab obſtructione. ibid.
Vrinæ tenuis cauſæ primariæ. 314
Vrinæ tenuis cauſæ ſecundariæ. 318
Vrinæ craſſæ cauſæ efficientes. ibid.
Vrina tenuis cum albedine. 319.
—— craſſa cum coloribus extraneis. ibid.
—— poſt mictionem turbida. 321.
—— dum mingitur turbida. 322. 223
Vrina an habeat flauedinem à bile. 326
Vrina alba. 329. 332
—— flaua. 333

—— ſpicea. 334
—— crocea. ibid.
—— fuſca. ibid.
—— rubra. 335
Vrina ſanguinea quid ſignificet. ibid.
Vrina nigra. ibid.
—— viridis. 336
—— liuida. 337
Vrinæ odor. ibid.
Vrinæ ſonus. 340
Vrina multa. ibid.
Vrina pauca. 341
Vrinæ contenta. 342
Vrinæ innatans pinguedo. 372
Vrinæ bullæ. 373
Vrinæ arenulæ. 377
Vrinæ farina. 379
Vrina orobea. ibid.
Vrina ſquammea. 380
Vrinæ carunculæ. 382
Vrinæ pili. ibid.
Vrinæ pus. 383
Vrina ſanguinolenta. ibid.

FINIS.